

TUDÁS

1. MENEDZSMENT

A Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet periodikája

XIX. évfolyam 1/2. jubileumi különszám

2018. október

Tartalom

KOCSIS MIHÁLY	
Előszó	5
SZEMÉLYES ÉS INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI NARRATÍVÁK	
<hr/>	
KOLTAI DÉNES	
Panta rhei	9
KRISZTIÁN BÉLA	
Az átalakulás sodrában	15
OROSZI SÁNDOR	
A munkapiaci mechanizmusok hatása a pécsi személyügyi szervező, illetve humánszervező-képzés eredményességére	23
FARKAS ÉVA	
„Jót s jól!”	29
SIPOS ANNA MAGDOLNA	
Egy szemtanú sorai az egyetemi könyvtáros képzésről	36
ZÁDORI IVÁN	
A FEEK, ahogyan én láttam	48
GEORGE, TERRY NOEL	
From the outside looking in	55
GEORGE, TERRY NOEL	
Kívülről szemlélve – befelé nézve	59
KLEISZ TERÉZ	
Gondolatok, szubjektív látószögek	62
AGÁRDI PÉTER	
Személyes adalékok a FEEK narratív intézménytörténetéhez	68
NÉMETH BALÁZS	
Hűsz esztendő a FEEK-en, avagy „mintha tegnap kezdődött volna”	71
CSERNÉ DR. ADERMANN GIZELA	
A FEEFI-től az andragógia szakig	75
VARGA KATALIN	
Egy tanszék születése és virágzása	81
NEMESKÉRI ZSOLT	
Országos hálózattól a kiválósági centrumig	84
BODÓ LÁSZLÓ	
Az úgy volt... ..	91
HUSZÁR ZOLTÁN	
Találkozásaim a FEEFI-vel és a FEEK-vel	94
BOKOR BÉLA	
A közművelődés gyakorlatától az elméletig	96
EGERVÁRI DÓRA	
Az én FEEK-storym	99

SÁRI MIHÁLY	
Emléktörödékek egy sokat ígérő intézmény történetéhez	102
HÉJJ ANDREAS	
Egy távolból jött FEEK-es ötagú visszaemlékezése	107
VÁMOSI TAMÁS	
Emlékek, gondolatok, érzelemmorzsák	109
CSÉFALVAY ÁGNES	
A tanári pályától az andragógus diplomáig	112
BARÁT KORNÉLIA	
„Annyit ér, amennyit beléfejtetsz...”	114
KISS-BALASSA MÓNIKA	
Miért a PTE FEEK? Miért Pécs?	120
SCHÖN KLAUDIA	
Azok az egyetemi évek...	124
PAPPNÉ NÉMETH MÁRTA	
Visszaemlékezés: a Pécsi Egyetem képzése Kecskeméten	127
SUBICZ RÓBERT	
Mai szemmel a humánszervező szakról	132
MÉNES ANDRÁS	
Munka után az egyetemre	134
SUKI ANDRÁS	
Tanulás felnőtt fejjel	137
VÁRNAGY ELEMÉR	
Utód egy elődről egyetemalapításunk 650. évfordulóján	140
VÁRNAGY PÉTER	
Kötődések	143
MINORICS TÜNDE	
A kiállítás ürügyén	147
ZALAY SZABOLCS	
Sejt és szervezet az oktatás világában	153

LAUDÁCIÓK

ARATÓ VILJA	
Hogyan és miért lettem „FEEK”-es?	162
ASZTALOS GYULÁNÉ	
Gondolatok a jubileumi kötetbe	164
BALOGH IMRE	
Amit még eddig nem írtam le	165
CSUKA DALMA	
Rövid hallgatói visszaemlékezés az egyetemi évekről	167
DOMOSZLAI EDIT	
Választásaim	168
GÁBRIEL RÓBERT	
Álom luxuskivitelben	170
GELENCSÉRNÉ FENYVESI JUDIT	
FEEK-es emlékeim	172
KERESZTES ÉVA EMESE	
Gondolatok egy képzés margójára	174
KLEIN SÁNDOR	
Egy „fejlesztő csapat” tagja lehettem	176
KOCSIS JUDIT NÓRA	
Lectori salutem!	178
KOVÁCS EDINA	
„I still believe in 020”	180
LÁSZLÓ ATTILA	
Pécs és Kolozsvár – 27 éve virágzó kapcsolat	182

MALATYINSZKI SZILÁRD	
Humánszervező képzés Gyulán	184
MOLNÁR MARIANNA	
Ha van elég szív, az sokat segít... ..	185
MOSCVICIOV LEONID	
A sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozat	187
NAGY ANDOR	
Könyvtárszakosként a FEEK-en	188
NÉMETH ÉVA BOGLÁRKA	
Mit jelentett?	189
PÁL D. ATTILA	
Hiánypótlás és létszükséglet 190	
PÁLMAI MIRANDELLA	
Hogy kerültem a FEEK-re?	191
PELCZER DÓRA	
Egy kis szelet... ..	192
RÓZSA RITA	
Legszebb évek? Legszebb évek!	193
SÁNDOR TÜNDE	
Az élethosszig tartó tanulás szerepe a tudás megalapozásában	194
SZAKONYI ÉVA	
Egy FEEK függő naplója	196
SZELLŐ JÁNOS	
A FEEK számomra	198
SZÉCSEI DÁVID	
A tudás szabadsága	199
TANCSIK RICHÁRD	
A „Híd”	200
WALTERNÉ MÜLLER JUDIT	
Emlékeim	202
A PÉCSI MULTIDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLAI PROGRAM	
<hr/>	
MÁTRAI ZSUZSA	
A pécsi multidiszciplináris doktori iskolai program, és ahogyan a MAB a minőségbiztosítás jegyében elbánt vele	204
A Kar doktori programjának minősített változata	209
TANULMÁNYOK	
<hr/>	
MAGYAR MIKLÓS	
Előttem az utódom!	301
SCHMIEDER RÉKA	
Szerzett kompetenciáink és a képzés tanulsága	316
REISZ TERÉZIA	
A felnőtt tanuló	323
Szerzőink	353

E különszámunkat Kocsis Mihály szerkesztette

Szerkesztő bizottság: elnök: Krisztián Béla, címzetes egyetemi tanár; felelős szerkesztő: Bodó László. Tagok: Agárdi Péter professzor emeritus, Kleisz Teréz egyetemi docens, Koller Inez egyetemi adjunktus, Koltai Zsuzsa egyetemi adjunktus, Mészárosné Szentirányi Zita okl. könyvtáros, könyvtárvezető, Oroszi Sándor professzor emeritus, Vámosi Tamás egyetemi docens, Zádori Iván egyetemi docens

Kiadja a PTE BTK
Felelős kiadó: a kar dékánja

Szerkesztőség: 7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Korábbi számaink megtalálhatók: <http://btk.pte.hu/hfmi/tudasmenedzsment>

Elérhetőségünk: tudmenszerk@gmail.com

ISSN 1586-0698

Előszó

„Pro captu lectoris habent sua fata libelli.”

Terentianus Maurus

A könyveknek megvan a maguk sorsa, attól függően, hogy tartalmukat hogyan érti és értékeli az olvasó. Terentianus Maurus a leírtak befogadásában vagy elutasításában, a mondandó eszmei utóéletében vélte meglátni ezt a sorsszerűséget. Ha ebből az aspektusból tekintjük át a múltat, a közel két évezredes társadalmi tapasztalat alapjaiban igazolta álláspontját. Az olvasói fogadtatás mellett azonban a könyvek előtörténete is fontossá, érdekessé, jellemzővé, lejegyzendővé válhat, különösen akkor, ha pontosabban, árnyaltabban mutatja be azt a társadalmi, közéleti, szervezeti, alkotói kontextust – a mondandó holdudvarát –, amelyben a kiadvány megszületett. Ezzel az eséllyel az itt éppen kézben tartott kötet esetében is számolni érdemes.

A Pécsi Egyetem első alapításának 650. évfordulójára készülõ egyetemi közhangulatba szervesen illeszkedett az az oktatói előterjesztés, amely a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Tanácsának 2014. áprilisi ülésén a Kar és a jogelőd intézmények történetének szisztematikus kifejtését indítványozta. A Kari Tanács a felvetést üdvözlendőnek, a rendelkezésre álló időt és az alkotóképes potenciált elegendőnek, a munka megkezdését támogatandónak, a várható produktumot a közeledő jubileumi eseményhez méltónak tartotta. A feladat koordinálására felelős személyt azonban nem nevezett meg, ebből adódóan az intézménytörténet megírásának ügyében előkészületek sem születtek.

Egy évvel később az előterjesztés ismét a Kari Tanács elő került, elvi támogatása ismét teljes volt, a Kar előtt álló aktuális feladatok – a szervezet zökkenőmentes beolvasztása a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karba –, azonban a vezetők és az oktatók figyelmét lekötötték, energiáikat erősen igénybe vették, a jubileumi tanévre, az eddig elért eredmények összegzésére vonatkozó tervek a szervezet mindennapi életének ingerküszöbe alá kerültek. A látszólagos szervezeti konszolidáció első féléve után – 2016 tavaszán – intézeti értekezletek témájaként merült fel ismét egy rendszerszerűen kifejtett intézménytörténet megírásának lehetősége, azonban az egyértelmű vezetői támogatás és a feladat elvégzésére vállalkozó aktorok hiányában ennek az esélye többé már nem volt adott.

2017 tavaszán egy szűkebb körű oktatói beszélgetés során született meg az a felvetés, amely a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar és a jogelőd intézmények szubjektív történetének felvázolására, a képzésben bármilyen szerepet vállalókban élő intézményképek, emlékek, vélekedések önkéntességre alapuló összegyűjtésére irányult, és amely a *FEEK története narratívák tükrében* munkacímmel fogalmazódott meg. A beszélgetésben részt vevők¹ úgy vélték, hogy az 1975-ben a népművelők felkészítésével elkezdődött folyamat és a fokozatosan egyre színesebbé váló képzési paletta által érintett hallgatók, oktatók és munkatársak viszonylag magas létszáma² indokolja az – időben hosszabb-

¹ Bodó László, Huszár Zoltán, Kleisz Teréz, Kocsis Mihály, Koltai Dénes, Mészárosné Szentirányi Zita, Nemeskéri Zsolt, Németh Balázs, Reisz Terézia, Várnagy Péter.

² 1978-2018 között diplomát szerzett 16.137 fő, záróvizsgát tett 421 fő, abszolutóriumot szerzett 60 fő; képzésükben közreműködött 554 fő oktató és 62 főmunkatárs.

rövidebb intervallumra visszatekintő – egyéni tapasztalatok összefoglalását, amelyre a jubileumi tanév megfelelő inspirációt, a diplomát szerettek tömege, illetve az értük vállalt, vagy vállalandó szakmai felelősség pedig erős erkölcsi alapot adhat. Az „intézménytörténet” itt vázolt felfogása természetesen azt a kockázatot is magában hordozta, hogy egymással rivalizáló, vagy perlekedő emlékképek, pozitív és negatív előjellel egyformán megélhető események, tapasztalatok, beállítódások is egymás mellé kerülhetnek egy később összeállítandó kötetben, amelynek a tartalma szükségképpen válik mozaikszerűvé, esetleg túlzóan színessé, az emlékkötetektől többnyire „elvárt”, optimálisnak vélt, vagy a *jövő fél-tése miatt* feltétlenül „moderált” intézménykép bemutatása helyett. A hivatkozott megbeszélés szereplői ezt a kockázatot vállalták, ugyanakkor kontextus-teremtő elvként fogalmazták meg, hogy az egyéni vélemények mellett jelenjenek meg a FEEK jogelőd és jogutód intézményeinek – ezen belül: jogfolytonos szakjainak – objektív adatai és az oktatók adekvát produktumai, bele értve a doktori iskolai terveket is. Mindezek elfogadásával 2017 májusában született meg az alábbi levél, amely a volt és a jelenlegi hallgatókat, a munkatársakat és az oktatókat azonos szöveggel szólította meg:

„Kedves (Volt) Hallgatónk!

Kedves Munkatársunk!

Kedves Oktató Kollégák!

A Pécsi Tudományegyetem szeptember 1-én ünnepli első alapításának 650. évfordulóját. Az Ön volt egyetemi karának – munkahelyének – néhány oktatója úgy gondolta, hogy a jubileumi ünnepségsorozat megfelelő alkalmat teremthetne az itt végzetek és oktatóik közös tevékenységének jellemzésére és összefoglalására. Különösen indokolt ez azért, mert időközben az intézményi és a szakstruktúra is jelentős mértékben megváltozott, ezért érdemes lenne emléket állítani a lassan feledésbe merülő Karunknak, a nagy hallgatói létszámot – mintegy 16.000 főt – érintő andragógia, emberi erőforrás tanácsadó, felnőttoktatási szakértő, humánszervező, ifjúságsegítő, informatikus-könyvtáros, képzési szakasszisztens, kulturális projektmenedzser, munkavállalási tanácsadó, művelődési és felnőttképzési menedzser, művelődésszervező, népművelő, protokoll és rendezvényszervező, sportkommunikátor, személyügyi szervező képzéseinknek.

Ebben a kontextusban nem szokványos intézménytörténet összeállítására gondoltunk, inkább az itt valamikor valamilyen – hallgatói, munkatársi vagy oktatói – szerepet vállalók szubjektív intézményképét szeretnénk felvázolni A FEEK története narratívák tükrében címmel. Ez azt is jelenti, hogy szívesen építenénk az Ön által is átélt eseménytörténet szubjektív leírására, amely során sem a tartalmat, sem a választott szemléletmódot, sem az interpretáció előjelét és terjedelmét nem szeretnénk korlátozni (ez utóbbiban a felső határt 10 oldalban maximálnánk).

Tisztelettel felkérjük, hogy a fentiek értelmében járuljon hozzá a tervezett kötet összeállításához és írja le szabad asszociációival az Ön által is megélt képzési-kiképződési folyamatot és egyetemképet úgy, ahogyan az ma él Önben. A beérkező anyagokat – szándékaink szerint – nem válogatjuk, csupán szerkesztjük és elektronikus publikációként közzé tesszük.

Családi életéhez, jelenlegi feladataihoz sok sikert, örömteli munkát és kiegyensúlyozott társadalmi környezetet kívánunk.”

A felkérés hólabda-szerűen terjedt, végül több mint száz fő jelezte a kötet összeállításával kapcsolatos egyetértését, eszmei, vagy gyakorlati támogatását. Az egyetértőkön túl néhányan elzárkózásuk okairól is szóltak, ezek mindegyike az intézmény kari működésének második időszakához fűződött, és elsősorban az emberi kapcsolatok minőségét, a képzés

flexibilitását, rigiditását, illetve a tágon értelmezett környezet megváltozását érintették. A szervezők ezeket a reakciókat is köszönettel vették és megértéssel kezelték.

A megjelölt határidőre 64 írásos anyag született, e kötet mindegyiket lényegi változtatás nélkül, esetenként némi rövidítéssel, minimális stiláris korrekcióval tartalmazza. A személyes intézménykép kontextusán belül, a teljesen szabad asszociációkat megengedő felkérés következményeként a papírra vetett egyéni vélemények formai megjelenésükben, nyelvezetükben kifejtettségükben, terjedelmükben, hivatkozásaikban természetesen nagyon széles skálán mozognak.

A tájékozódás könnyebbé tétele érdekében a szerkesztő bizottság tagjai – a kötet kezdeményezői – úgy döntöttek, hogy különálló fejezetbe sorolják az intézmény, egy-egy intézeti szervezeti egység vagy szak, illetve az egyéni szakmai életút történeti bemutatásával foglalkozó írásokat, és egy másikban fűzik össze az elsősorban laudációra vállalkozók sorait. Témája, összetettsége és komplex bemutatásának szándéka okán önálló fejezetet kapott a Kar doktori programjának tervezete, és önálló egységet képeznek a Kar hallgatóival kapcsolatos tanulmányok is. Az ötödik fejezet a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar és jogelőd-jogutód intézményeinek – oktatói, munkatársi és hallgatói – névsorait tartalmazza, ezeket egészíti ki a Kar által kiadott oktatói produktumok listája.

A felsőoktatás, a felnőttoktatás, a pécsi egyetemi képzés, a Kar előtörténete, létrejötte és átalakulási folyamatai, a Kar egyes szakjainak artikulációs problémái, az itt dolgozók és tanulók szakmai önképe és intézményi önreflexiói iránt érdeklődő, valamilyen szerepben érintett, vagy involválódni szándékozó olvasó rendkívül érdekes, sokszínű, ellentmondásokat is vállaló, egyes részleteiben (névsorok) teljességre törekvő, négy évtized szakmai küzdelmeit illusztrálni szándékozó kötetet tart a kezében. Ez a sokszerzős kiadvány alapjaiban arról szól, hogy az adekvát társadalmi folyamatok iránti érzékenységgel, innovációs készségekkel, kommunikációs kompetenciákkal, meggyőző erővel, szervezőkészséggel, nagy munkabírással és frusztrációtűrővel rendelkező munkatársak kritikus tömege képes egy felismert társadalmi szükségletet képzési-továbbképzési programmá, szakmává transzformálni. Ennek a folyamatnak természetesen vannak akadályai és segítői, gyorsuló és lassuló terjedési tendenciái, sikeres és kevésbé sikeres időszakai, irigyelt pénzügyi eredményei és ledolgozandó hiányai, drukkerei és ellendrukkerei, hosszú távú napi munkásai és időleges társutasai.

A kötetben megjelenő írások mindegyikének jellemzése e rövid bevezetőben nem vállalható, mégis kiemelésre érdemes néhány olyan témakör, amelyet több szerző is érintett. A FEEK és jogelőd intézményeinek történetét eltérő aspektusokból, mégis sokoldalúan és elkötelezetten, a résztvevő megfigyelő hitelességével, a változások iránti empátiával mutatják be Koltai Dénes, Krisztián Béla, Nemeskéri Zsolt, Oroszi Sándor és Zádori Iván visszaemlékezései. Nagy háttértudással, részletes jellemzéssel, pontos adatolással és személyükben is rendkívüli módon involválódva mutatják be az andragógia, illetve az informatikus-könyvtáros szakok kialakulásának és módosítási folyamatainak kiemelkedő eseményeit Farkas Éva, illetve Sipos Anna Magdolna és Varga Katalin tanulmányai. Nagyon sok új információval egészíti ki az intézménytörténetet az írásoknak azon csokra, amely elsősorban az adott oktató és a FEEK találkozására, együttélésére és egymásra hatására fókuszál. E determinisztikus kapcsolatok érzékletes, élvezetes, ezért mások által is átélhető leírását adják Agárdi Péter, Andreas Hejj, Cserné Adermann Gizella, George Terry Noel, Kleisz Teréz, Németh Balázs, Sári Mihály és kollégáink, volt hallgatóink közül még sokan mások. Az egyéni élettörténet és az intézménytörténet tágabb dimenzióiba vezetik be az olvasót Várnagy Elemér és Várnagy Péter emlékképei, bemutatva egy egyetemi oktatói

dinasztia-képződés esélyét. Külön kiemelésre méltó az az összeállítás, amely a Mátrai Zsuzsa irányításával elkészített doktori program tervezetét mutatja be, csatolva a Magyar Akkreditáció Bizottság véleményét és az arra adott választ is.

A kötet rendkívüli érdeme, hogy – a népművelő szak első beiskolázását követő negyvenhárom év eredményeinek valószínűleg legattraktívabb illusztrációjaként – bemutatja a Kar és jogelőd intézményeiben oktatói, vagy munkatársi szerepet vállalók listáját, illetve felsorolja a diplomát szerzett hallgatók (16.137 fő) névsorát, feltüntetve a végzés évét, a képzés szintjét és a választott szakot is. Az oktatók eredményességét – a hallgatók névsora mellett – egy produkciós lista is jellemzi.

Az intézménytörténet összeállításában produktív szerepet vállaló szerzők írásainak, szubjektív egyetemképeinek, eseménytörténeti reflexióinak, vélekedéseinek, álláspontjainak megismerése rendkívüli élménnyel párosult. A szerkesztők azzal szembesülhettek, hogy ugyanannak az eseménynek számtalan megélési és megértési kontextusa jöhet létre (azaz tetten érhető a konstruktív pedagógia működése), és az így keletkező interpretációk esetenként teljesen függetlenné válhatnak az eredeti történésektől is. Plutarkhosz a *Párhuzamos életrajzok* című művének *Démoszthenész – Cicero* részében, a bevezető sorok között említi, hogy a két szereplőnek csupán a tetteit és a politikai szerepvállalásait elemzi, szónoki képességeik összehasonlítására nem vállalkozik, mert nem volt ideje a latin nyelvben elmélyedni, így annak finomságait nem képes kellően érzékelni. Öreg korában viszont nagy örömmel tanulmányozta a latin forrásokat is, és ekkor úgy látta, hogy „*nem a szavakból értettük meg és fogtuk fel a tényeket, hanem az általunk már jól ismert tényekből következtünk a szavak jelentésére.*”³ E kötet olvastán többször előfordulhat, hogy a tények előzetes ismerete segíthet az azokkal kapcsolatos önreflexiók megértésében, és némi magyarázatul szolgálhat az intézmény múltjáról, jelenéről és jövőjéről szóló oktatói, karvezetői és egyetemvezetői interpretációk, közép- és hosszú távú tervek esetenként tapasztalható divergenciájára.

A kötet megszületésében köszönet illeti a szerzőket, az egyes részfeladatok megoldásában közreműködő munkatársakat, az angol nyelvről fordítással segítő Kleisz Terézt, az oktatók publikációs listáját összeállító Mészárosné Szentirányi Zitát, az oktatói és hallgatói névsorokat többször áttekintő Csizmadia Zsoltot és Cselényi Ferencet. Tiszteletet érdemlő kezdeményezésükért, folyamatos együttműködésükért és támogatásukért külön köszönet illeti a szerkesztő bizottság tagjait, Bodó Lászlót (aki a tördelő szerkesztői szerepet is betöltötte), Huszár Zoltánt, Kleisz Terézt, Koltai Dénest, Mészárosné Szentirányi Zitát, Nemeskéri Zsoltot, Németh Balázst, Reisz Teréziát és Várnagy Péter.

Amikor a Tisztelt Olvasó e sorokba betekinthet, a korábbi Kar szakjainak és oktatóinak többsége – néhány kollégánk székszárdi karon maradása mellett – a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának részeként, Humán Fejlesztési és Művelődéstudomány Intézet néven folytatja tevékenységét.

„Ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est.”
(Semmilyen szél sem kedvező annak, aki nem tudja, melyik kikötőbe tart.)
Lucius Annaeus Seneca

³ Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*. (Démoszthenész – Cicero) II. köt., 304. o. Osiris Kiadó. Budapest, 2005.

SZEMÉLYES ÉS INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI NARRATÍVÁK

KOLTAI DÉNES

Panta rhei

Rövid szösszenetek, emlékképek

Újvári Jenő 1973 tavaszán ismerősökből álló csapatot hívott össze megbeszélésre. A meghívottak Szereczné Hertelendy Hennike, Kígyós Sándor, Schenk János, Bánréti Zoltán, Andrásfalvy Bertalan, Littkei József és én voltunk. (Ha a felsorolásból kifejejtettem valakit, attól elnézést kérek.) Újvári akkor a pártbizottság kultúrával foglalkozó munkatársa volt, szakmájában a kollegái és a felettesei jó hírű, tehetséges szakembernek tartották, a jelenlévők valamennyien kedvelték intellektuális stílusát, szellemes megszólalásait. A megbeszélés tárgya a népművelő képzés bevezetése a Pécsi Tanárképző főiskolán. Akik jelen voltak, Újvári személyzeti tervének megfelelően valamennyien a kezdő csapat tagjai lehettünk.

A tanárképzésre specializálódott főiskolán az új szak újdonságnak számított. A szakpárok a német, a matematika, a rajz, az ének-zene és a történelem voltak. A hallgatók a képzés jellegének és tartalmának megfelelően – no meg a jó oktatói gárda miatt is – mások lettek, mint a klasszikus tanárképzős fiatalok. A szakcsoport tanárai képesek voltak hallgatóikkal a szakmai együttműködésre. Kiváló rendezvények, „szakestek” tették a hangulatossá számukra a pécsi éveket. Az oktatók nyitottak voltak, miközben más és más világnézeti, politikai és szakmai felfogásuk volt, a meggyőződések sokszínűsége inkább használt, mint ártott a képzésnek. Újvári folyamatosan bővítette a tanári gárdát, Gódor Ági, Tóth Tibor, Szittár Éva, Gergely János és Kleisz Teri lettek a csapat állandó tagjai.

Már jó 4-5 éve együtt dolgoztunk (persze, a főállásúak mindössze négyen voltak), amikor Jenő új lehetőséget kapott, ő lett a Janus Pannonius Múzeum igazgatója. A „belső” oktatók közül Kígyós Sanyi, a külsősök közül én igyekeztünk Jenő utódai lenni. A Pedagógia Tanszékről Bernáth József, a kiváló tudós és jó szakember (édesapám valamikori tanítványa és fiatal barátja) is jelezte pályázási szándékát. Ő elegáns módon maga elé engedett, Sanyival már bonyolultabb lett a dolog ... A Főiskolai Tanács engem választott.

Egy novemberi napon leültem Újvári otthagytott íróasztala mögé. Kihúztam a bal felső fiókot, és több száz felbontatlan levél volt benne. Felhívtam telefonon elődömet, mit tegyek velük, kérdeztem. Válasza egy életre elég tanulnivaló volt. Te is tedd oda a most érkezőket. Ha valami fontos, majd úgyis felhívnak telefonon.

A csapat, akikkel dolgoztam, kiváló volt. Közülük a legfiatalabb Kleisz Terike volt, a legstabilabb Szereczné Hennike. Nagyszerű asszony, kiváló pedagógus, jó néptáncos volt. A felelősségtudata példamutató. Röviddel a kinevezésem után Kígyós Sanyi súlyos beteg lett. Nagy kár érte, könyvei jelentek meg, nagyszerű szobrokat alkotott, igazi tehetség volt. Halála nagy szomorúsággal töltött el mindenkit.

Bokor Béla – aki a Megyei Művelődési Központ igazgatója volt –, Kleisz Teri és Gergely Jancsi együttműködésével speciális módon működő levelező tagozatot hozott létre. Az akkor még újszerű kollégiumban, jó tantermekben népművelő egyszakos képzést folytattunk. Bizony, részvételi díjat kellett a hallgatóknak fizetni, a Megyei Művelődési Központ volt a bevétel kezelője. Valamennyi oktató tiszteletdíjat kapott, a főiskola Gazdasági Hivatala megfelelő százalékban részesült a bevételből. Ez szabályos volt, és számunkra példamutató a megoldás. A tanterv a bevett főiskolai levelező oktatás tanterve volt. Az egyetem falain belül a bevétel volt a főnökség szentsége, a falon kívül valami más hangulat kezdett elhatalmasodni.

A szakma minisztériumi irányításának és kontroljának a szakbizottsági rendszer volt a bevett hagyománya. Horváth Margitka, Durkó Mátyás és Soós Pál debreceni professorok után engem választottak (ki és meg) a szakbizottság elnökének. Annak ekkor már a Népművelési helyett a Közművelődési Szakbizottság volt a neve. Ez a pozíció a szakma egészének volt előnyös. Az országban reform és forradalmi hangulat kezdődött. Az MSzMP erodált, tömeges kilépések jellemezték a pártéletet. A miniszterelnök erőtlen volt, az amerikai nagykövet túl fontos szereplővé vált. Évtizedek főszereplője, Kádár János meghalt, Nagy Imrét újratemették. A Hősök terei szimbolikus temetésen megjelent egy nagyhajú ismeretlen fiatalember, aki szokatlan stílusban, nagyhatású beszédet mondott. Ma ő Magyarország miniszterelnöke.

Nemcsak a nagypolitika változott. Pécsen a Tanárképző Főiskola a pécsi egyetem Tanárképző Karaként működött tovább, majd az átalakulás forgatagában, főleg budapesti gyorsan érkező vendégprofesszorok és vendégoktatók vették át a bölcsész szakmák vezetését. Aczél György hathatós közreműködésével a kiváló Ormos Mária akadémikus lett a Janus Pannonius Tudományegyetem rektora. Gáspár László vezetésével a pedagógia, a pszichológia és a közművelődés integrációjával létrejött a Pedagógiai Intézet. Mindaddig Gáspár Laci volt az igazgató, ameddig Ormos Máriával és akkor rektor-helyettes Bókay Antallal összekülönbözött és a magyar felsőoktatás történetében először fordult elő, hogy egy *állami díjas* professzor „kilépett” munkakönyvi bejegyzéssel távozott az egyetemről. Elemi kárral egyező katasztrófa.

A minisztériumi szakbizottsági tisztségemmel párhuzamosan a Köpeczi Béla miniszter mellett működő Közművelődési Tanácsnak is tagja lettem. A megbeszéléseken az egyik oldalamnál Bródy János, a másikon Király István ült. A Tanácsnak kiváló szakemberek voltak a tagjai, Antal József múzeumigazgató, később miniszterelnök, Timár István, Szikra Katalin közgazdászprofesszorok, Kazimir Károly színházi szakember, és még sokan mások. Amikor tanszéki kollégám Andrásfalvy Bertalan lett a kulturális miniszter, természetesen a Tanács automatikusan megszűnt. A Tanács minisztériumi apparátusának kiváló munkatársai voltak Fodor Péter, Németh Ilona, Schiffer János, Hámori Gabriella, T. Kiss Tamás, Schneider Márta. Egyre szorosabb szakmai kapcsolatba kerültem a Vitányi Iván-féle Népművelési Intézet (később MAMI) nagyszerű szakemberével, Hidy Péterrel. A kollegialitás barátságá alakult. Szomorú volt, amikor évekkal később én búcsúztattam a Ke-repesi temetőben.

Kidolgoztuk a szak egyetemi képzési rendszerbe illeszkedő variációját. Már kollegánk volt Krisztián Béla, vele együtt megalkottunk egy hat féléves koncepciót. Jól jött a szakbizottsági elnöklés és a Közművelődési Tanács tagsága. Az ötlet megtetszett Német Ilonának, és a Tanács apparátusának. A dokumentáció elkészültével mintegy hatszázezer forintot adtak az egyetem elkülönített számlájára. Az összeg fedezte a költségeinket. Az igazgatási folyamat – Kari Tanács, Egyetemi Tanács és a minisztérium apparátusa – bonyolult volt, de Biszterszky Elemér professzor miniszterhelyettesként aláírta a szakalapítási dokumentumot. Később Manherz Károly professzor államtitkárként maximálisan támogatott

bennünket. Volt hallgatóm, Rádli Kati nagyszerű segítségére is szükségünk volt. Az átalakuló államigazgatási szisztémában a Munkaügyi Minisztérium államtitkára, Schamschula György még Pécsre is eljött az Egyetemi Tanács ülésére, hogy minket és a szakot támogassa.

A kis létszámú Közművelődési Szakcsoport nem tudta volna a képzést önállóan megvalósítani. A Közgazdasági Kar akkori dékánja Vörös József professzor úr nagyvonalú támogatása és a nagyszerű közgáz-kari kollégák nagyon kellettek nekünk. Oroszi Sándor, Barancsuk János, Kiss György, Tóth Tibor, Madár Péter, Hoóz István, Kurucz Zsuzsa, Karolininé Csetneki Zsuzsa, Kaposi Zoltán, Kamarás Károly, ifj. és id. Zeller Gyula kiváló munkát végeztek. A Jogtudományi Karról Kiss György, Berke Gyula és a POTE-ről Hatvany Zsolt, Koczán György, Molnár Péter oktatott. A TTK-ról Gábrriel Róbert, a BTK-ról Ormos Mária is bekapcsolódott a munkánkba és a megnevezettekén kívül még sokan mások.

Az első fordulóban Pécsen és Siófokon indítottunk csoportokat. Ezekben másoddiplomás volt a képzés. Engedélyt kaptunk, hogy Siófokon trimeszteres formában, két év alatt teljesítsük a hat szemeszert, míg Pécsen hagyományosan, 6 félév alatt kellett a követelményeknek megfelelni. Siófokon az OKGT GOV üdülőjében, Pécsen a Damjanich úti épületben tanítottunk. A siófoki csoportnak az OKGT személyzeti igazgatója, a valamikori válogatott atléta, Szemes László volt a megrendelője, és ő a nagyvállalat 19 személyzeti vezetőjét „iskolázta” be. Volt köztük jogász, mérnök, közgazdász, tanár. A csoportba tartozott a Richter Rt. személyzeti igazgatója és az ő egyik kiváló és nagyon szép munkatársa, valamint a Szolnokról két közigazgatási munkatárs. Szemes László kiváló szakember volt, a személyzeti munkát ismerte, értette. A foglalkozásokon részt vett, hiányzás természetesen nem volt. Nagyszerű oktatókat tudtunk mozgósítani. A pécsi csoportnál már felhasználtuk a siófoki tapasztalatainkat.

Az egyetem felnőttképzését és továbbképzéseit egy külön kis szervezet fogta össze és irányította. Papp László közgazdász docens volt ennek a vezetője. Nagyszerű ember volt, jól kidolgozott érdekeltségi rendszert hozott (hozta) létre. Az adott tanszék, a kar és az egyetem a bevétel meghatározott részét önállóan felhasználhatta. Az elvégzett munka bérét kifizették. A bevétel arányában önállóan létszámot fejleszthettünk. A kis, négytagú szakcsoportunk dinamikusan fejlődött. Egy-két év alatt 19-en lettünk. A képzés helyszíneit kiterjesztettük. Kaposváron, Szekszárdon, Zalaegerszegen, Székesfehérváron, Dunaújvárosban, Sopronban, Szombathelyen, Veszprémben, Baján, Szegeden, Békéscsabán, Kecskeméten, Szolnokon, Debrecenben, Nyíregyházán, Salgótarjánban, valamint Budapesten Újbudán, Óbudán és Pest belvárosában oktattunk. A „vidéki” helyszínek mindegyikében helyi vezetőt kértünk fel, aki mindig egy ismert szakember volt, és volt egy – belső – egyetemi (tanszéki) oktató pécsi vezetőnk, ő minden esetben főállású tanszéki munkatárs volt.

A hallgatói létszámunk szépen növekedett. Sulyok Tamás kollegánk szabályos gépkocsi utazási programot állított össze, hogy a képzőhelyekre érjünk. Volt év, hogy a Pécsi Nemzeti Színházban öt diplomaátadó ünnepséget szerveztünk. A több mint 240 külső oktató általában a helyi egyetemek, főiskolák alkalmazottai voltak, 70-80%-uk tudományos fokozattal rendelkezett. A kulcs-stúdiumokat minden esetben pécsi oktató látta el. A hiányzó tananyagot megírtuk és több mint 100 jegyzetet adtuk ki, egységes formátumban, lektorálva.

Közben Kamarás Károly (ismert egyetemi oktató és munkaügyi szakember) felvetette, hogy több mint 26 000 személyzeti munkakörben dolgozó munkatársnak nincs állami, felsőfokú végzettsége. Krisztián Béla, Kamarás Károly, Cserné Adermann Gizella és e sorok írója, német és osztrák tapasztalatok alapján elkészítettük az új szak mintatantervét. A szakok előzménye volt, hogy 1989-ben DAAD-ösztöndíjat kaptam a német munkaügyi és sze-

mélyügyi képzések tanulmányozására. Az ottani tapasztalatokat természetesen felhasználtuk. A szakot megalapították, mi bevezettük. Jó pár évvel a bolognai folyamat beindítása előtt már kétszintű képzésünk volt. A hallgatók özönlöttek, a felnőttoktatásban ismert lakóhely – képzőhely távolságot 70 km-ben optimalizáltuk. (A lakóhelytől ilyen távolságra volt képzőhely.) A legnagyobb felnőttképző intézménnyé változtunk. A Német Nép főiskolai Szövetség (DVV) magyarországi projektirodájával kiváló kapcsolatot hoztunk létre. Kollégáink és hallgatóink szép számmal kaptak német ösztöndíjakat, Jacob Horn-t Heribet Hinzen váltotta. Ő jelentős nemzetközi tapasztalattal rendelkezett. Az ő irányításával elkészítettük a magyar felnőttképzés térképét. Az ő támogatásával kollégáink jelentős nemzetközi tapasztalatokat szerezhettek. A pécsi képzéseket figyelemmel kísérte, kiváló továbbképzéseket tartott az andragógus kollégáknak.

A jelentős árbevétel, amit megtermeltünk, módot adott a külföldi tanulmányutakhoz. Kínába több alkalommal kiutaztunk, Izraelben a távoktatást tanulmányoztuk. Valamennyi konferenciaszereplést támogattuk, USA-tól, Ausztrálián keresztül Izlandig. A német kapcsolatunk mintaszerű volt. Szép számmal érkeztek hozzánk külföldről jelentős szakemberek. Az elmúlt 25 év alatt az angol Terry Noel George már ide is költözött, Zengővárkonyban házat is vett magának. Svédországból Birgitta Bruks professzorasszony, Németországból Hans Georg Lössl a Bundeswer Egyetem Elnöke, és Joachim Knoll, az amerikai Cseh Mária évről évre visszajött és kurzusokat tartott. Kapcsolatot építettünk ki az Izsevszki Műszaki Egyetemmel. Nagyszerű szakembereik voltak és a kicsi Udmurt Köztársaság nagy szeretettel, rokonként fogadott minket. Hallgatócserék és oktatócserék jellemezték az együttműködésünket. Végvári Borisz kollégánk az anyanyelvét ragyogóan tudta a kapcsolat érdekében használni.

Közben a szakcsoport tanszékké változott, majd a tanszék intézetté fejlődött. Az intézetben már három tanszék működött. Rektor-közvetlen intézet lettünk. Ormos Mária egy kritikus helyzetben, rövid időre elvállalta a BTK dékánágát, Zeller Gyula rektor-helyettes volt, s ez alatt a rövid idő alatt mi lehetőséget kaptunk arra, hogy a Pécsi Egyetemi Klub romjaiból nagyon szép aulát hozzunk létre.

A rektor-közvetlen lét megszűnt, négy évre a TTK intézete lettünk. Nagyszerű helyzetbe kerültünk. Kollár László, kiváló vegyészprofesszor támogatott bennünket, és őt Gábrriel Róbert követte a dékáni székben. Nagyszerű kollegiális viszony, később barátság jött létre közöttünk. Gábrriel kiváló, jelentős nemzetközi tapasztalatokkal bíró tudós. A TTK anyagi nehézségeit a velünk kötött fúzió megoldotta. A kar nagyszerű lehetőséget adott nekünk. A megállapodás szerint én dékánhelyettes lettem, Tóth József rektor rektor-helyettesnek hívott, a kari megbízatásomat Halmos Csaba docens, volt államtitkár töltötte be.

Közben mi a Szántó Kovács utcai épület jelentős részét minőségi oktatási térré fejlesztettük. Színes falak, elegáns padlóburkolatok, első osztályú bútorok, korszerű technikai felszereltség. A hallgatóinknak nagyon tetszett.

Igyekeztünk önállóak lenni. A kari átalakulást a TTK nem gátolta, sőt támogatta. Tóth rektor úr is mindent megtett az ügy érdekében. Szerencsémre az akkori miniszterelnököt valamikor tanítottam és a jó kapcsolatunk megmaradt. Gyurcsány Ferenc kormányrendellett megalapította a PTE tízedik karát a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kart (FEEK).

A Munkaügyi Miniszter mellett működő Felnőttképzési Tanácsnak négy évig voltam tagja. Jó érzés volt a döntésekben közreműködni és felelős szerepet viselni a szakma egészére. A Művelődési Minisztériumban 4 évig voltam a Felsőoktatási és Tudományos Tanács tagja. Vezetője Mang Béla, ő korábban államtitkár volt, majd haláláig a Miskolci Egyetem rektor-helyettese. Izgalmas évek voltak, nagyszerű emberekkel dolgozhattam együtt. Állami és egyházi fenntartású intézmények vezetői, professzorai, a kamarák, és

nagyvállalatok vezetői. minisztériumi tisztviselők voltak a Tanács tagjai. Volt két év, hogy a pécsi egyetemről egyszerre hárman mentünk, Barakonyi Károly, volt rektor, Kocsis Miklós, az AJK tanársegéde és én.

Igyekeztünk a kari státusból fakadó, a díszdoktori cím adományozására való javaslattevő jogunkat kihasználni és nagyszerű kollegáknak, jelentős nemzetközi partnereinknek javasoltuk a kitüntetést, többek között Heribert Hinzennek, a DVV nemzetközi szervezete igazgatójának, Hans Georg Lösslnek, a müncheni Bundeswher Egyetem elnökének, Perhács Jánosnak, a pozsonyi, később a nyitrai egyetem professzorának, Béres Andrásnak, a marosvásárhelyi Színművészeti Főiskola nyugalmazott rektorának. Szili Katalin, volt parlamenti elnök biztatására Gerhard Pieschl német püspöknek, Frantisek Mezihoráknak és Peter Jarvisnak, a kiváló cseh, illetve angol professzoroknak díszdoktori címeket adományoztunk. A következő dékán idejében Pierre Vasarelli magyar-francia tudós, illetve Ekkehard Nuissl német professzor kapta a kitüntető címet.

A szűkebb szakmában igyekeztem helyt állni, miközben a mamut nagy szervezetet vezettem. Mint a hazai UNESCO-bizottság tagja és az MTA Andragógiai Albizottság elnöke, részt vehettem a hatodik CONFITEA hamburgi Felnőttoktatási (képzési) Világkonferencia előkészítésében és lebonyolításában. A Német Népfőiskolai Szövetség (DVV) delegációjának külső tagjaként a záródokumentum szöveggékszítő csapatát erősíthettem.

Mintegy négy évig taníthattam a kolozsvári Babes-Bólyai Egyetemen. A csupa magyar fiatalból álló pedagógia csoportnak jóformán a szakmai vezetője voltam. Előkészítettem, hogy a kötelező nyári szakmai gyakorlatukat a mi karunkon töltsék. Barátaim együttműködésével sikerült egy szemesztert kiváló kollegáimmal – Cserné Adermann Gizellával, Klein Sándorral és meghívottként Mihály Ottóval – megoldanunk. Természetesen még vagy 4-5 kollega volt közreműködő. Minden héten egy-egy hazai kollega volt az oktató, a tömbösített képzési forma akkor és ott bevált. Birta-Székely Noémi kolozsvári kolléganő nagyszerű tanár volt, nélküle nem sokra mentünk volna.

A magyar állam többször elismerte a munkámat. A Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét, a Köztársasági Érdemrend Tisztikereszt kitüntetéseit megkaptam. Két alkalommal az I. osztályú Honvédelemért Kitüntető cím birtokosa lettem. Az OTDK-tól a Mestertanár címet kaptam. A PTE aranygyűrűvel jutalmazott, megkaptam az Aranykatedra kitüntetést. A hallgatói közösség a Docendo discimus aranygyűrűvel jutalmazott. Elismeréseim csúcsa az Adult and Continuing Education világszervezet „*The International Hall Of Fame*” (*The Spirit Of Learning*) medálja. Magyarországon én voltam a második díjazott. A Baranya megyei Közgyűlés két alkalommal nekem ítélte oda az oktatási díjat, Pécs várostól a Pro Communitate díjat kaptam. 2008-ban Megyei Prima Díj-jal jutalmaztak. A Határország, a Rendőrség és a Honvédség több alkalommal kitüntetett, a Somogy, és a Baranya megyei cigány szervezet több alkalommal megjutalmazott.

Többször pályáztam a professzori címre, eredménytelenül. Közben a Kolozsvári Egyetemtől *Associate Professor* címet kaptam. Szlovákiában szabályszerű és sikeres inau gurációs processzusnak vettem alá magam, és a Nyitrai Egyetem javaslatára Gasparovic államelnök teljes jogú professzornak nevezett ki. Szép ünnep volt Pozsonyban. Miközben a szlovákiai eljárás zajlott, itthon Sólyom László államfő – Hiller István miniszter előterjesztésére – kinevezett professzornak.

A FEEK túlnötte önmagát. Az irigység és a BTK akkori vezetése ösztűz alá helyezte a FEEFI-t. Az Akkreditációs Bizottság Pálinkás József akadémikus vezette kivégző csapata offenzív támadást indított ellenünk. A kihelyezett képzési helyszínek mindegyikét látogató bizottságok vizsgálták. A végén mi úgy láttuk, hogy bizonyos politikai sandaság is volt az eljárás mögött.

Természetesen győzött a MAB. Az eljárást egyáltalán nem zavarta, hogy egy lengyel kutatócsoport a mi képzésünket ítélte a legjelentősebbnek a vizsgált Közép és Kelet Európai térségben. A MAB határozat alapján a Pécsen kívüli telephelyeinket fokozatosan bezártuk, egy-két helyen folytattuk csak az oktatást. Az óbudai képzésünkből magalakult a Zsigmond Király Főiskola. Szakmailag sikeres, gazdaságilag is eredményes intézmény lett. A többi képzőhely beolvadt a helyi felsőoktatási intézményekbe. A katasztrófa ellenére talpra álltunk. Oktatóink jelentős része (74%) PhD fokozattal rendelkezik. Nagyobb részük habilitált. Sok kollégánk saját, volt hallgatónkból vált kari oktatóvá, vezetővé. Három évvel dékáni megbízatásom lezárását követően a FEEK fuzionált a szekszárdi karral. Új helyzet jött létre, remélem, hogy a pécsi értékek megmaradnak, a más karokra vándorolt kollégák új munkahelyükön is sikeresen és eredményesen fognak dolgozni.

Professzor emeritus lettem. Ha nincsen előadásom akkor is – néha – bemegyek a karra. A megmaradt részek még mindig szépek. A kertben leülök és a székely kaput nézve eszembe jutnak a kolozsvári és a sepsiszentgyörgyi képzéseink, azok helyi vezetői. Kolozsváron László Attila gyermekorvos, aki azóta már Bukarestben szenátor, a sepsiszentgyörgyi Moscviciov Leonid közgazdász, aki már nem az Árkosi Képzőközpont igazgatója, hanem Kovászna Megye Területfejlesztési Hivatalának a vezetője.

Mert hát itt is, ott is „*panta rhei*”.

Az átalakulás sodrában

Ritka lehetőség, hogy egy felsőoktatási csoport kifejezett alkotó részese lehessen egy átalakulásnak – az aktív személyiségeknek, a felhalmozott tudásnak, a körülményeknek köszönhetően ez történt a pécsi Közművelődési Tanszék majd Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar életében. Eseménye és része a hatszázötven év történetének.

Prológ

„Az isteni támogatásban bízva, a tudás isteni eredetére hagyatkozva, az egyház kereteit figyelembe véve, a tudás terjesztését személyes felelősségként vállalva „Magyarország királyának kérésére rendeljük, hogy Pécs városában legyen studium generale, amelyben az egyházi és polgári törvény s minden más nem tilos tudomány, a hittudományon kívül, taníttassék...” hangzik részlet V. Orbán pápa alapító okleveléből.

Az 1367. szeptember 1-jén kelt oklevelében ezzel engedélyezte V. Orbán pápa Nagy Lajos magyar királynak a pécsi egyetem megalapítását. Hogy csak oktatók voltak-e, hogy milyen érdeklődő közösség kívánta igénybe venni vagy érdeklődni a stúdiumokat, nem tudjuk. A magyar oktatás evolúciós folyamatában elő-előtűnő hajdani pécsi egyetem az 1867 után önálló magyar egyetempolitikában nem szerepel, a jogliceum és a tanítóképzés jelenthet valamilyen felsőoktatást. A kiegyezés után a Monarchiában növekvő súlyú fejlődő Magyarország nemzeti értelmiségnevelésének fontos pillérei és a szaktudományok legfelsőbb szintjeiként születtek a budapesti egyetemek mellett a Kolozsvárott (1872), Debrecenben (1912) és Pozsonyban (1912) létesült egyetemek, előretételezve 1917-re, a lehetséges teljes önállóság idejére. Ezidőben fogalmazódott az új önálló műszaki egyetem a rohamosan fejlődő Bánátban, temesvári székhellyel.

A nagy ívű terveket szétzúzta az első világháború és Trianon. A Trianon után immár önálló ország felsőoktatását teljesen átszervezve, a pozsonyi egyetem Pécsre folytatta tevékenységét. A Pécsre telepítés döntésekor a város szerb megszállás alatt állt, a költözködés elhúzódott. A Pozsonyból áttelepített magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem 1923. október 15-én ünnepélyes megnyitóval kezdte meg pécsi működését. A kolozsvári egyetem Szegedre (1921) került, 1940–1945 között újból Kolozsvárott működött. A selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola Sopronba került.

A magyar felsőoktatás sokféle változása nem igen teremtett és őrzött meg hagyományokat. A mai értékrend szerinti egyetemértékelések, múlt- és fontosság érzékeltetés, a külsőségek fenntartása meg az események összefűzése esetenként sajátos következtetésekig jut el, gyakorta ellentétes kimenetekkel. A sajátos egyetemi felfogások fékezik a mai kormányzat racionalitásra törekvő elgondolásait – az időről-időre megjelenő felsőoktatási változtatásokra adott reakciókon követhető ez.

A magyar felsőoktatás-történet politika-, művelődés- és társadalomtörténet is. Ezt lokálisan és országosan láthatjuk. Trianon után a klebelsbergi nemzeti kulturális decentralizáció, a debreceni és szegedi egyetem kiépítése, az „árva leány” pécsi egyetem sorsa, amit *Klebelsberg Kunó* a magyar Heidelberggképzelt, a „magyar Dahlem” budapesti víziója *Klebelsberg Kunó* egyetemes elgondolásainak tükrö. *Klebelsbergnek* az egyenetlen hazai felsőoktatási/kutatási intézményhálózat racionalizálására irányuló törekvéseit csak az tudja igazán méltányolni, aki ismeri az akkori egyetemek hiányosságait (szemben a külföldjárók megtapasztalta nyugati „egyetemi nagyüzemek” pozitívumaival), majd később a haladónak

hirdetett, valójában ilyen-olyan érdekeket szolgáló, vagy kellőképpen át nem gondolt szabályzások szünni nem akaró változatait is, amelyek ma is érezhető következményekkel jártak.

Egykarúként a pécsi egyetem a huszadik század elejétől vált számítható tudásforrássá. Mozgalmas korszakában az egyetem szervezése, nemzeti hallgatói mozgalmak, numerus clausus, settlement-mozgalom, a szociográfia és a szociológia megjelenése, a kisebbségpolitikai tevékenység kiépülése, kezdeményezések a városigazgatás, a racionalizálási, szervezési és közgazdaságtudományi tudományok valamilyen szakká alakítására, a kémiai eredmények, az első üzemorvosi szervezet, a nemzetközi kapcsolatok szélesedése – hogy címszószzerűen csak ezeket említsük – színesítik a történetet.

1945 után az újrakezdés lendülete, az eszmék és az egyetem új irányba mutató tudatos szervezése kezdődött, de az ország rövidesen – *Berend T. Iván* szavaival – „terelőútra” került. A terelőúton történtek számos feldolgozás tárgyai, a pécsi egyetem újabb fordulatokkal – számos korábbi kezdeményezést elfeledve, újként kezelve régebbi formákat és tartalmakat – folytatta munkáját.

Szerencsésen, *Várkonyi Nándor* szellemi hatókörében, másokkal együtt diákként vehetem részt romantikus lendülettel az egyetemen is túlnyuló szellemi megújulásban. Ezidőben fogalmazódott meg, több irányban kezdeményeződött egy olyan emberközpontvá alakuló gazdasági szervezési, munkaszociológiai tematika (pl. *Abay Gyula, Krisztics Sándor, Rézler Gyula, Surányi-UngerTivadar, Várkonyi Hildebrand, Weis István* javaslati) amely magában ötvözte volna a ma emberi erőforrás tudományt. A tézisek akkor nem kerültek egységbe, remélhetőleg e rövid időszak feldolgozása nem marad ki a hazai szervezet- és vezetéstörténet mostani, a Corvinuson folytatott kutatásából, mint pécsi előzmény. Magam feladatot is kaptam, a szociológiai irányt támogató *Erdei Ferenc* és *Farkas Ferenc*, erősítendő a pécsi szociológia új szellemű megújítását, kis csoportot szervezett. Ebben rám esett egy szociológiai referendum összeállítása, amelyet nagy lelkesedéssel akkori tudásom szerint el is készítettem. *Várkonyi Nándor* megtisztelt azzal, hogy az egyetem ügyét is segítendő, tanulmányba rendezte az anyagot és egy részét megjelentette (Új falukutatás. Sorsunk. I. rész. 1947. 10. sz. p. 591-696, II. rész. 1947. 12. sz. p. 722-724). Ennek hetven éve, mondhatom, azóta lettem részese az egyetem életének és a szakírásnak. A jó szándékú kezdeményezéseket, szakértő tudósokat elsöpörte az egyetemszervezés baloldali programja, az elpolitizált szaktudományok csak egyenetlenül és lassan szerezték vissza egyetemhez mért szintjeiket. Az 1945-től folyamatos mozgalmasság sem maradt el – nagyarányú személyi mozgásokkal, szervezeti összevonásokkal, egyre több kar alapításával, tervével, az aktuális kormányzatoknak való, idővel a globális összehasonlításoknak való megfelelés szándékával vált a pécsi egyetem mára sajátos konglomerátummá.

Művelődéstől a munkáig

A terelőúton is megjelentek a politikai túltengés ellen fokozatosan tért nyerő ismeretek, a művelődésigény, a műveltség szükséglet felnőttkori érvényesítése, a szervezet munkahatékonyosságát, vezetését erősítő, a felnőttképzéssel tudatosítandó munka/művelődés kapcsolat. A közművelődési törvénnyel is szabályozott folyamat megvalósítása az emberrel való foglalkozás politikai kizárólagossága helyett a komplex megközelítést, a munkaügyi, személyzeti, szociális és oktatási kérdések együttes kezelését sürgették. A szervezés/vezetés új tartalmakkal való megtöltése, a személyzeti gyűjtőfogalom felváltása az emberi erőforrások meghatározással nemcsak a kérdés kutatását, hanem a tevékenység szabályozását, képesítési elvárásainak újra meghatározását, a képzés és képesítés szükségességét is felvetette. A tanfolyami rendszer folyamatosan bővülő különböző szintjei általánosságban sem voltak elegendők az emberi erőforrás menedzsment kialakítására, minőségi fejlesztésére, komplexitásának érvényesítésére. Az 1960-as évektől egyre nyilvánvalóbb volt a „terelőút”-ról

való tudatos visszatérés, ami 1989-el befejeződött. Más feltételek között formálódott az emberrel való foglalkozás (előzményeire itt csak utalni tudunk).

Monografikus feldolgozást és a változó politikai, gazdasági és művelődési folyamatok átfogó bemutatását kívánná, milyen szükségszerűség és pécsi kutatói/szervezeti alap vezetett oda, hogy a kilencvenes évek elején az emberi erőforrás ismeretek elmélete és gyakorlata a felnőttképzésben kimunkált lehetőség nyomán önálló egyetemi stúdiumként jelenjen meg az akkori Janus Pannonius Tudományegyetem Közművelődési Tanszéke kezdeményezésében. A tanszékvezető pedagógiai, felnőttképzési-andragógiai elhivatottsága, a beosztásából adódó felelősség és személyi ambíciói egyaránt természetessé tették kezdeményezését és vezető szerepét egy ilyen szakanyag taníthatóvá szervezésére. *Dr. Koltai Dénes* gyakran idézi fel tréfásan, hogyan állította össze egy vasárnap délelőtt a tanszéki folyosó falára ragasztott papírokra vázolván egyik munkatársával a művelődésszervező, személyügyi szervező, a humán menedzser és művelődési menedzser tananyagokat. Ez valóban így is történt, de ezek csak az előző időszak szerzett tudása, a kutatói és nemzetközi összehasonlító elemzései, a hazai ilyen kutatások, négy minisztérium támogatásának, a TÁMOP-ban végzett munkának köszönhetően és a tanszékvezetői aktivitással kezelt tanszéki munkának, a sokoldalúan felkészült és a feladatokhoz felnövő munkatársaknak köszönhetően születhettek meg.

Az 1980-as évek elejére körvonalazott emberierőforrás-politika szükségszerűvé tette olyan szakemberek létezését, akik organikus szemléletmóddal, együtt és egyenlő rangon kezelik a humántechnológiai meg közgazdasági eszközöket a munkaerő szervezeti kezelése, fejlesztése, karbantartása, ésszerű, hatékony működtetése érdekében, miközben saját szerepüket, karrierjüket is tudatosan képesek alakítani.

Az ember szervezeti szerepe, helye, vezetése és motiválása az őskortól követhető feladatkör. Ezt minden korszak a maga eszközeivel igyekezett megoldani – máig érzékelhető befolyással (vö.pl. a sokszor idézett kínai szervezési, vezetési elveket). A lényeg, önkényesen korlátozva áttekintésünket, hogy Marx gazdag felvetései majd XIII. Leo Rerum novarumja (1891) után Taylor (1911) „*A tudományos irányítás alapelvei*” művében fogalmazta meg máig érvényesen a hatékony szervezeti működés feltételeit. Annakidején megközelítésünkben innen indultunk ki, mert a munkamegosztás alakulása, az üzemműködésre jellemző tényezők változása nyomán az emberrel való foglalkozás, a műveltség és a menedzsment értéke megnőtt. Két évszázada elfogadott, de újra és újra megfogalmazódik az egyes korszakok szükségleteire hagyatkozva, hogy az üzemi (vállalati, szervezeti) működés és stratégia meghatározó tényezője a művelt ember („a kiművelt emberfő” – Széchenyi István) ember, a kompetencia (a munka során is felhalmozódó képességek). A tudás fejlődésével a tudásintenzív iparágak előretörnek - ezek az ágazatok befolyásolói a fejlődésnek. A gyártott termékekben, adott szolgáltatásokban növekszik a szellemi munka aránya, a technológiák bonyolultabbá válásával fontos befolyásoló tényező a működtető ember tudása, felkészültsége és motivációja. Mindennek „kezeléséhez” megfelelő vezetési kultúra, sokoldalú tudástranszfer szükséges.

Erre szolgál az emberi erőforrás menedzsment, melynek célja és feladata a szervezet számára szükséges tudással, ismeretekkel, készségekkel és motivációval rendelkező emberek felkutatására, megszerzésére, képzésére, ösztönzésére és megtartására illetve a feleslegessé váló emberek hatékony átirányítására és végül leépítésére irányuló tevékenységek összessége.

A lényeges elemeiben meghatározott cél hálózatos feladatmegoldást kívánt, amelyet a pécsi szakalapítók a személyzeti munka Antal József miniszterelnök által is szorgalmazott változtatásának szellemében igyekeztek meggyorsítani. Tisztelt volt szakoktatásban alkotó kollégám, a munkaügyi miniszter *Győriványi Sándor* szakmai tervezetünkre és kérésünkre

személyesen reagált: maga is megerősítette a változás szükségességét és a megoldás egyik útját, a szervezett emberierőforrás-képzés felsőfokú megkezdését. Ismert, hogy a személyzeti munka irányítása, differenciálódása hogyan alakult – a miniszteri megbeszélésen *Lévai Zoltán* osztályvezető kapta a feladatot, hogy a képesítési szabályzás, tanfolyami rendszer és egyéb körülmények figyelembevételével miniszteriális szinten gondolja a kérdést, amit aztán *Schamschula György* miniszter közvetlenül is támogatott.

Nincs mód arra, hogy ebben az időben indított más hasonló képzésekről beszámoljunk vagy a pécsi egyetem egyes tagjainak sajátos hozzáállását elemezzük. Tény, hogy az új tartalom és szervezeti működés az egyetemi szervezetben idegenként, fenntartásokkal szerepelt. Az üzletileg dinamikusan fejlődő, az egyetem jövedelemteremtő képességeit hosszú időn át befolyásoló, fenntartó, az országot behálózó egység helye az egyetemen jó ideig állandóan változott. Ezt mutatja a tanszéki megnevezésnek, szervezeti helyének sokféle alakulása. Tény, hogy a nem szokványos működést kísérő felhangok sok bizonytalanságot szültek, amelyek végletes ítélezésekre vezettek. A karközi együttműködésben részvevők saját fejlődésük és anyagi érdekeik miatt is értékelték az emberi erőforrás oktatásában való részvétel lehetőségét, szervezeti hátterük (karaik) azonban kevésbé egyértelműen viselkedett. A tanulságos emlékeztetők, jelentések, írásos anyagok újraolvasása mellett máig érdekesekek azok a pillanatok, amikor pl. egyik vezető az akkor még változásban lévő Közművelődési Tanszéket az egyetem más karai nagyobb tiszteletére szólította fel (arra, hogy miért, válasz nem született), egy másik vezető kétségbe vonta a tanszék képességeit egy ilyen feladat ellátására, valaki úgy gondolta, hogy egy kar felügyelje ezt a munkát, egy terv az omega (megszüntetés) sorba állította a képzést, egy elhivatott nagy karriert befutó kolléga bensőséges búcsúztatásakor javasolta a mielőbbi önfelszámolást – mindezekre a korabeli jegyzőkönyvek, jelentések bőséges tárháza áll bizonyítékul. Közvetlen vagy közvetett hitelrontás, a diplomák kétségbe vonása, a tanítás minőségének kritikája, feltételezett pénzügyi anomáliák, országos lapok hírei mind szerepelnek a képzés történetében.

Személyiségükből eredően az egyetemi kollégák hihetetlen értelmiségi közönybe tekert titkolt érdeklődéssel figyelték a dolgok kimenetelét, nyílt pozitív állásfoglalással alig találkoztunk. Csak néhány kolléga és a rektorok mérlegelő törődése segített a sokféle probléma megoldásában, amiből a tanítás, szervezés feladatait végző művelődéstudományban és emberi erőforrásban dolgozó kollégák szerencsére sokszor csak utólag értesültek. A gyorsan átalakuló Közművelődési Tanszék és a későbbi szervezet vezetője munkaideje legalább negyven százalékában kellett, hogy a negatív kérdésekkel foglalkozzon.

Hálával és megköszönve emlékezem a belső és külső kollégákra, pl. a minisztériumokban, akik közvetve vagy közvetlenül támogatták munkánkat, segítettek pl. az akkreditációs eljárások meg a minisztériumi bürokrácia csapdái között eligazodni. Példás elemző feladat lenne a képzés monografikus feldolgozása, hogyan tűnt el vagy miért módosult (különösen a bolognai fordulat után) a szervezet innovációs képessége azzal, hogy kényszerűen fokozatosan betagozódott az egyetemi „normál” formációba. Ez a folyamat a stratégiai célokot is befagyasztotta – Kondratyev- és Porter-elemzésekkel megalapozva a FEEK 2004-ben váltott volna egy nemzeti emberierőforrás-stratégiára a megváltozó körülményekre tekintettel. Az egyetemen erre a globális menedzsment bűvkörében utazva erre fogadókészség sem volt, a körülmények változása a kérdést ad acta tette. Reméljük, ezt a feladatot a Nemzeti Közszoigálati Egyetem megoldhatja.

A FEEK meg az egyetem történetében tükröződnek a szervezettel kapcsolatos érdekeségek – a Parkinson-elv, a Murphy-elv szinte valamennyi esete előfordult.

Többfajta narratíva létezik a közművelődési képzés átalakulásáról az emberi erőforrásokkal való foglalkozásig és a pécsi kezdésig. Mellőzve a részleteket, a felnőttképzés körében lehetett előrelépni abban, hogy a művelődési és személyzeti feladatokat ellátók új

ismeretekkel való, tömeges felkészítését, felsőfokú képesítését megoldhassuk. A vállalatokban létesült szociális igazgatói funkciók, a személyzeti osztályokhoz rendelt művelődés, oktatás majd szociális és munkaügyi feladatok adták a lehetőséget egyfajta más képzés szükségleteire.

A közművelődési tanszék alkotószellemű vezetője, a felnőttképzés andragógia elkötelezettje, jó érzékkel kiválasztva és irányítva munkatársait, széles körben bevonva országosan ismert vagy kevésbé ismert, de szakmai teljesítményben értékes megbízható kollégákat, teremtette meg előbb a pécsi majd országosan is az ütöképes tantestületeket. Ahogy egy korábbi munkásképzésben a Közművelődési Tanszék vezetője a szakmai színvonal érdekében politikailag nem éppen elfogadott kollégákat kért fel tanításra, a FEEK kiterjedt oktatói körében is voltak fenntartással kezelt személyiségek. Nem építgetés, hanem célorientált oktatói kiválasztás és módszertanilag megalapozott tanítás történt. A képzésben tanítók rendkívül széles szakmai köre, felkészültsége, szervezettsége adott alapot a mindenütt érvényesített egyetemi követelményre. Ebben kiváló társakként jelentek meg a képzéseket helyileg vezető partnerek, akik intézményei kis pécsi egyetemi kirendeltségekként vittek új szellemet a képző helyekre. A lokális innováció egyes szervezeteket teljesen átforgalmazta, tényleges közösségeket teremtett. A képzésszervezési hagyományokat pl. a budapesti TANORG tovább élte, az egyetemi kapcsolatok is befolyásolták további útját: Alkotó vezetői értékteremtő szakmai építéssel a főiskolai majd egyetemi szintig alakították intézményüket (Zsigmond Király Egyetem). A képzési helyeken örvendetes tudományos kapcsolatok is kialakultak, ezek vezetőik aktivitásának köszönhetően vettek részt pl. az előzetes felnőtt-tudásmérés kutatásában, távoktatási akciók lebonyolításában, a szervezetfejlesztésben, migrációs és motivációs kutatásokban. Azt mondhatom, az emberierőforrás-képzés szervezete egyetem volt az egyetemen, megfelelve az „universitas” szellemének.

Az emberi erőforrás ismereteket karközi együttműködésre alapozva tantárgyasítottuk és teljesítési követelményeket meghatározva az akkreditációs követelményeknek megfelelően alakítottuk ki. A tantervi anyag összeállításában szerencsésen ötvöződött a tudomány és gyakorlat meg az innovációt vallók megoldáskészsége. Nem kisstílusú egyeztetési és elaprózott megoldás-keresési folyamat, hanem célorientált, a logika mentén programozottan kifejezhető anyag birtokában komplett, integrált tanterv készült, melyben már akkor domináns volt a duális képzés. A holland, német (*Pöggeler, Rupert Lay, Julius Morel*, holland tapasztalatok stb.) és más, többek között USA-beli példák nyomán a képzési anyag és forma ismert volt. A JPTE változat önállóan, a *Gáspár László* által kialakított emberi erőforrás képre alapozódott. Könyve alapmű volt. A képzés kezdetén rendelkezésre állt egy HR-Compendium című összegző munka, melyet csak belső használatba adtunk. Személyes okokból, mert időközben született meg 1992-ben (1993-ban adták ki) egy hasonló tartalmú kézikönyv a Közgazdasági Karon. A kötet egyik alkotójára tekintettel személyesen így akartam viszonyozni egy 1956-ra vonatkozó megítélésemet.

A tanítandó anyag lényegét a feladatok meghatározták és ebben a tanszéki vezetés szerencsés összetétele megfelelő biztosíték volt. Az integrált ismeretek lényegét a szakalapítók (dr. Koltai Dénes, dr. Krisztián Béla) képviselték. Az egyetemi feltételek és körülmények ismerete, a felnőttképzési meghatározottság (dr. Koltai Dénes útján), a pszichológia teljes körének szervezésben, vezetésben legkorszerűbb elmélete és gyakorlata (dr. Klein Sándor közvetítésével), az ipari, általában vállalati, szervezeti képzések stratégiai és aktuális megoldása, tartalmi és rendszerbeli értékének megfelelő tudástranszfere (dr. Krisztián Béla útján), a közgazdaságtudomány alapjainak és alkalmazásának vállalati meg globális szükségletei illetve tendenciái (dr. Oroszi Sándor közvetítésében) érvényesültek. Mindezekhez mellérendelődtek és érvényesültek azok a tudományok és oktatók, amelyek az em-

beri erőforrás kezelésének motivációit és a személyiségfejlődést szolgálták, mindez a tanulhatóság és taníthatóság didaktikai szempontjainak figyelembevételével. Minden résztvevőtől elnézést kérve, felmentést kérek a nevek felsorolása alól. Akadémikus és üzemvezető, tudományos kutató és tanfolyamvezető, rendkívül színes képzettség és személyiségek jellemezték a tantestületeket. Mindenki személyesen, sokukkal máig kapcsolatban számon volt tartva, hisz a hallgatók és oktatók személyes kapcsolata volt az eredmények egyik forrása. Sok hallgató személyisége itt bontakozhatott ki, léptek új irányokba, jutottak el doktori fokozatokig. Az oktatóink egy része itt szerezte meg első tapasztalatait vagy fejlesztette magát, tett lépéseket a tudományos pályán. Az oktatók kiválasztásánál alkalmazott mérlegelés nyomán valamennyi tárgykörben támaszkodhattunk a kollegiális együttműködésre, a szakterület minőségi tani tására, a személyes példamutatásra.

A hazai emberierőforrás-ismeretek átadása a nagyvállalatoktól, ágazati intézményektől, az OVK-tól, a TAURUS-tól, az OKGT-től vagy a különböző minisztériumoktól folyamatos volt. Az akkor megjelent külföldi vagy külföldi tulajdonba került vállalatok emberierőforrás-ismereteit és gyakorlatát (pl. AUDI, GANZ-HUNSLET, KNORR-BREMSE stb.) a vállalatok szívesen közvetítették, előadók tágra nyitották a témaköröket. Ezt erősítették az évek folyamán rendszeresen meghívott külföldi előadók, a sikeres külföldi tanulmányutak (Ausztria Bécs, Graz, Innsbruck, Klagenfurt) az egyetemek illetve a kamarai képzőhelyek (BFI-Wien, WIFI – Bécs, Graz) látogatása, amelyek minden alkalommal gazdag kulturális programmal (pl. a grázi opera előadásai), voltak kapcsolatban. Külön fejezetet érdemelne az erdélyi képzés alakulása, amely szakmailag, kulturálisan gazdagította az egyetemi és egyéni kapcsolatokat. A Pécsre hozott eredeti székely kapu és a kert maradandó része a történetnek, akárcsak a kolozsvári meg sepsiszentgyörgyi–árkosi (Arcus) képzések, a kiadványok és az erdélyi iskoláknak nyújtott többfajta támogatás. A képzés egésze egy nevelőfolyamat volt – a képzés színtereinek fejlesztése foglalkozásról-foglalkozásra követhető volt nemcsak Pécsen, de a képzőhelyek többségénél is, kedvezően befolyásolva a környezet hatásrendszerét.

A hallgatókkal együtt szervezett ünnepélyek, diplomaátadók vagy az oktatói közösséget fejlesztő tanulmányutak a tanítási lehetőségek kötelezettségén túl a világ számottevő kulturális kincseihez vezették el a résztvevőket – Izraeltől Kináig, Szentpétervártól az USA-ig. A Közművelődési Tanszék korszakától az anyagi lehetőségek figyelembevételével soha nem volt korlátozás a szervezetben a kutatói munkát, belső és külföldi utazásokat és kiadványokat illetően, ha azok a szakmai fejlődést szolgálták. Így ismerhették meg közvetlenül oktatóinkat, tevékenységünket számos nemzetközi konferencia résztvevői, különböző egyetem kollégái. Érdekes és nem kis feladat volt pl. a bolognai átállás kérdéseit több előadásban, módszeres bemutatón ismertetni román és orosz kollégáinkkal Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Izsevszkben és Irkutszkban majd Odesszában olyan fiatal kolléga tolmácsolásával, aki angol és orosz váltakozással anyanyelvi, legmagasabb szakmai és fordítói szinten teljesített.

Az évek folyamán számos külföldi kolléga járt a szervezetben – máig tartó kapcsolatok jelzik idetartozásukat, mint tanár kollégánk *Terry George*, vagy a számos levél, előadás, amelyet van/ volt szerencsénk megélni. Értékes eleme kapcsolatainknak a szervezetfejlesztés szakemberének *Cseh Máriának* jelenléte (Washington), aki nemcsak pécsi előadásain, de amerikai kapcsolatainkban is kollegiális érték.

A szerzeteágazó működtetés, szervezés és tanítás mellett az emberi erőforrás témakörben közreműködőknek volt alkalmuk és akaratuk önképzésre, tudományos eredmények teljesítésére is. A PhD-sek száma, a kiadványok alakulása, a nagyszámú tanulmány, a több ezer szakdolgozat, a mozgalmas könyvtár tükrözi azt a szellemi teljesítményt, ami öregbíti az Universitást.

Az emberierőforrás-képzés országos kiterjedése viszonylag gyors folyamat volt. A Porter-elvvel kialakított és a hálózatosodás optimalizációjára épült terv alapján több mint 15 helyen folyhatott oktatás. Kétségtelen szervezési bravúr, nem kis oktatói terhelés, a szerződéses partnerek üzleti kapcsolatrendszerének dinamizálása – olyan feladatok voltak, melyek méltán váltottak ki kevésbé érthető irigységet, tudományra hivatkozással meg nem értést egyesekben. Az egyik nagy felülvizsgálat revizora ugyanazon oktató négy előadását látogatta meg különböző helyszíneken azonos témában (Pécs, Zalaegerszeg, Sopron, Székesfehérvár). Módszertanilag négy teljesen különböző, szemléltetésben kiáltó változattal, nagy hallgatói aktivitással találkozott. A megértést firtató másnapi kérdéseire és a tesztekre (az oktató távollétében) mint írja, meggyőző válaszokat szerzett be a tudástranszfer hatékonyságáról és korábbi kritikái észrevételeit jelentősen módosította. Nem mintha szükség lett volna, mert a külső kritikákat érdemben nem igen vettük figyelembe, meggyőződve kellő felkészültségünkről. Ebben Paulo Coelhoa hivatkozunk, aki *A zarándoklat* című művében írja: „*Tanítani annyi, mint megmutatni a lehetőséget. Tanulni annyi, mint élni a lehetőséggel.*” – ezt oldottuk meg együtt a hallgatói közösséggel. Talán sikerrel és nem érdemtelenül.

Sikertelen életútkezdéseim nyomán, amelyben alaposan megismerhettem a személyzeti munkát (roppant érdekes fordulatokkal telve) az újakezdések sorozatát éltem meg. Saját tevékenységemben sikerrel támaszkodhattam korábban végzett munkáimra, (a MÜM Módszertani Intézete, az Ipargazdasági Intézet, a Neumann Frigyes Számítógép-tudományi Társaság oktatási előkészületei a Gábor Dénes főiskola létrehozása, a LIASZ-program előkészítése, az SZVT-ben végzett munka, a különböző szinten végzett oktatómunka, stb.) amelyeket igyekeztem a porteri öt erő, az ipari szervezetökönómia struktúra-kivitelezés-teljesítmény paradigmáján alapulva kezelni. Az emberi erőforrás tantervre és saját tantárgya-imra is ezt dolgoztam ki, hozzárendelve a felnőttképzés pedagógiai (andragógiai) igényeit. Az alapos előkészítésnek is betudható tárgyaim tanulhatósága és motivációs befolyása, amivel talán segíthettem a hallgatók további életútját.

Lakonikus közlemény jelentette, hogy „*A Pécsi Tudományegyetem (PTE) Szenátusa elfogadva a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar létrehozására vonatkozó javaslatot, az új kart 2015. szeptember 1-el a PTE Illyés Gyula Karának (IGYK), illetve a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (FEEK) integrációjával hozza létre, megőrizve és átörökítve mindazokat a szellemi, kulturális értékeket és hagyományokat, amelyeket a jogelőd karok létrehoztak.*”

Ezzel véget ért a FEEK 1973-tól számítható harminchét éves működése, melyben több mint 25 éven át – egy emberöltő – nekem is részem volt. Családunk első neve a török defterekben az 1500-as évek végén tűnik fel, a török kivonulása után újra az adófizetők között, az újraosztott földek egyikének birtokosai között szerepelünk. A szigeti külváros római katolikus anyagkönyvébe elsőként Krisztián Fábián 1727 szerepel, így 290 év óta vagyunk jelen a város életében. A FEEK viszonylag rövid történetébe mégis sorsszerű a megjelenése egy „tükének”.

Sokan talán megkönnyebbülve, elégtétellel nyugtázzák a végkifejletet, „végre ezzel sincs több dolgunk”. Mások talán elismerik a küzdelmes éveket és a több mint tízezer végzettnek nyújtott felsőoktatási perspektívát, karrierlehetőséget. Családok, kisebb-nagyobb közösségek ismerhették meg az emberi erőforrással kapcsolatos, de az életminőségre is vonatkozó tudásokat. Hallgatóink számát tekintve hozzávetőlegesen több mint tízezren részesültek a FEK képzésében. Közülük a személyügyi szervező szakon 1995-ben 60%-ban dolgoztak HR-feladatkörben vezetőként, így közvetlen hatásuk többszöröződött. Ugyanez mondható el a képzés egészére, a multiplikációs elv alapján százezernél is több lehet azok száma, akikhez az emberi erőforrás ismeretek termékenyítőleg eljutottak.

Mindez a rendszerváltozás átállásában sem lebecsülendő – bár sajnos nem eléggé kihangsúlyozott – tényező. Egy átalakuló társadalom közigazgatási, rendvédelmi és egyéb foglalkozású népessége ismerhetett meg egy új fogalmat, gyakorlatot. A Pécsi Egyetemet, amelynek alapítási évét gyakran idézik, és amelynek képesített hallgatói lehettek.

A FEEK története az egyetemalapítás megemlékezései között nem nagy időtáv. De az időszakban szerveződő képzés formai és tudományos tartalmi alakulása, a képzők és képzettek, a társadalom és gazdaság turbulens változásai között végbementek több oldalról is figyelemreméltóak, megemlékezésre érdemesek. A szubjektív megemlékezések sajnos csak töredékek lehetnek. Arcok, események tűnnek elő, nevek sorolódnak és mindig felmerül a kérdés: megttem-e mindent a hallgatóim ösztönzésére?

Munkámban Loyolai Szent Ignácot követtem: *többet ér kevés jól megalapozott és biztos, mint sok kétséges és bizonytalan* – így vezettem oktatásomat. Hallgatóimat együtt és külön-külön is nagyra becsültem – bár újra köztük lehetnék –, mindig szem előtt tartva, ha úgy vesszük az embereket, amilyenek, akkor rosszabbá tesszük őket. Ha úgy kezeljük őket, mintha azok lennének, akiknek kellene lenniük, akkor segítjük őket azzá válni, akivé válni képesek.

Véleményem szerint ma a felsőoktatási szétaprózódottság ellenére a PTE Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kara a lemaradt dél-dunántúli régióban olyan ágazatok számára teremthet emberierőforrás-bázist, amely egy egészségügyi-szociális megaprogram, egy komplex ellátási alrendszer, egy, a természeti adottságokat mérsékelten hasznosító ágazat, egy az energia komplex kezelésével összefüggő rendszer – hogy csak ezeket említsük – irányában fejthet ki kutató és oktató tevékenységet.

Az innovációs szemlélet adott, a jövő nyitott – az egyetem pedig a jövőt kell, hogy szolgálja.

A munkapiaci mechanizmusok hatása a pécsi személyügyi szervező, illetve humánszervező-képzés eredményességére

Mintegy negyedszázada kezdődött együttműködésem az akkor már „tinédzser-korba” serdült Közművelődési Tanszék munkatársaival. Nemcsak gyümölcsöző szakmai kapcsolatok jöttek létre, nemcsak szinergikus hatások fejlődtek ki a tárgyak között, hanem korrekt munkatársi, többekkel baráti viszonyt sikerült kialakítanom.

Domináns pozícióban a pécsi felnőttképzés

A Közművelődési Tanszék oktatási tevékenységének viharos kiterjedése nagyjából egybeesett a rendszerváltás időszakával. A gazdasági szervezeteket megbéklyózó folyamatszabályozás határozottan visszaszorult, ugyanakkor a rendszerszabályozás túlguló dimenziókat nyitott a vállalkozások számára. A gomba módra szaporodó termelő, kereskedelmi és államigazgatási egységek dinamikusan emelkedő keresletet jelentettek meg a személyügyi szervező, illetve humánszervező ismeretekkel, kompetenciákkal – és nem utolsó sorban –, diplomával rendelkező szakemberek iránt. (A képzési paletta más szakjairól csak közvetett információim vannak, ezért azok helyzetét, illetve jövőbeni növekedési lehetőségeit nem kívánom elemezni, prognosztizálni. Ez az egyoldalúság talán megengedhető, ugyanis hallgatóink domináns hányada a látókörömbé illeszkedő szakokon szerzett diplomát.)

A képzésbe történő bekapcsolódásom időszakában a levelező tagozatos képzésre jelentkezők összességében megalapozott alaptudással rendelkeztek. Az adott periódusban ugyanis a felvételi keretszámok miatt a végzős középiskolásoknak csak relatíve alacsony hányada ültetett be az egyetemek és főiskolák padjaiba, mások a megfelelő anyagi feltételek hiánya, illetve a családalapítás előtérbe kerülése miatt kerültek parkolópályára. A kiszorulóok érettségi tárgyakból szerzett tudása megítélésem szerint meghaladta a legutóbbi évek hallgatóinak átlagszintjét. (Természetesen ez nem vonatkozik a számítástechnikai képzettségükre, valamint az idegen nyelvek ismeretére.) Ráadásul ezek a fiatalok a munkavégzés során szakmai-gyakorlati jártasságot, módszertani tudást szereztek, amely megkönnyítette a későbbi felsőfokú tanulmányaik során közvetített elméleti ismeretek befogadását, azok beépítésére stabil alapot biztosított.

A diplomás szakemberek hiánya miatt a leginkább rátermettek (közép)vezetői posztokat tölthettek be, azzal az elvárással, hogy rövid időn belül megszerzik az elengedhetetlen licenceket. A felvételizők többsége reálisan számíthatott továbbá arra, hogy végzésük után magasabb erkölcsi és anyagi megbecsüléssel járó munkakört tölthet be, akár az őket (gyakran anyagilag is) támogató vállalatnál is. Érdekes mozaiknak tekinthető a következő eset. A 2000-es évek elején – midőn szakállamban már egyre több ősz szál jelent meg –, egy hölgy büvölt el szigorlati produkciójával (indexe szerint születési évszámunk azonos volt). Ez a teljesítmény – különösen ebben a nyugdíjkorhatárhoz közeli korosztályban – enyhén szólva nem számított gyakori jelenségnek. Próbáltam diszkrétan informálódni felkészülésének motívumairól. A válasz meglepett: *elegem lett abból* – mondta –, *hogy nálam fiatalabb, korlátozottabb gyakorlati tapasztalattal, hiányos elméleti ismeretekkel rendelkező főnökök irányítsák munkámat!*

Vállalati kapcsolataink alapján úgy láttuk, hogy a levelező tagozatra jelentkezni szándékozók akkora tömege dolgozott a gazdasági szervezeteknél, amely hosszú évekre biztosította még a gyorsan bővülő képzési kapacitások magas szintű kihasználását is.

A kedvező elhelyezkedési feltételek, a relatíve magas kezdő fizetések nappali tagozatos képzéseinkre is vonzották a frissen érettségizőket, a szép számú, államilag finanszírozott helyet jó képességű, magas felvételi pontszámot elért diákokkal tudtuk betölteni.

A hallgatók meglepően nagy hányada igényelte a színvonalas, modern ismereteket nyújtó oktatást, fogékony volt a gazdasági ellentmondások, visszasságok okainak felderítésére, a társadalmi-gazdasági összefüggések elmélyült elemzésére. A képzési férőhelyek iránti túlkereslet, az e dimenzióban érvényesülő intenzív verseny nemcsak a felvételi vizsgákon történő komoly szelektálást tette lehetővé, hanem ebben a közegben a kollokviumokon, szigorlatokon támasztott követelmények szigora is természetesnek tűnt.

A Tanszék vezetése azonnal felismerte a társadalmi-gazdasági környezetben észlelhető, kibontakozó meghatározó tendenciákat, változásokat, helyesen prognosztizálta azok irányát, intenzitását és rugalmasan igazította hozzá ezekhez a képzés intézményi szerkezetét, valamint a mintatanterv struktúráját.

Az elképzelések megvalósításához szükséges tanári kar kialakításához magától értetődően kínálkozott többek között az Állam- és Jogtudományi Kar, valamint a Közgazdaságtudományi Kar magasan kvalifikált oktatóinak bevonása, szabad kapacitásuk hasznosítása. A tanári gárda potenciálja nemcsak gyökeresen új tantárgyi tematikák kidolgozását tette lehetővé, hanem emellett színvonalas, tartalmas, modern ismereteket magukban foglaló tankönyvek tucatjai születtek. (Ebből a tevékenységből hét önálló és két társszerzős tananyaggal személy szerint is kivettem a részem, ezen túlmenően 12 elektronikus oktatási segédanyagot írtam, 281 oldal terjedelemben.)

Képzési tevékenységünk gyakorlatilag lefedte az ország egész területét, szinte minden nagyobb városban „tagozatot” alapítottunk. Nagymértékben elősegítette sikereinket, hogy legtekintélyesebb oktatóink is vállalták az „országjárás”-t. A nagyon gyorsan növekvő teljesítendő óraszámok ugyanakkor megkövetelték, hogy fiatal kollégáinkat is gyorsan – néha kellő felkészülés nélkül – a mélyvízbe dobjuk, illetve a „tagozatok” székhelyén élő, ott dolgozó, nem a tanításra specializálódott szakembereket is bevonjunk az oktatásba. Ez azonban az előadásokon közvetített ismeretek színvonalának bizonyos fokú differenciálódását, néhány esetben a számonkérés „egyenszilárdságára” irányuló elvárások korlátozott megvalósulását eredményezte.

A részben betöltetlen gazdasági és közigazgatási munkahelyek, az ezek kielégítésére alkalmas szakemberek képzésébe bevonható oktatói kapacitás, a „tagozatok” helyszínein bérelhető infrastruktúra, de elsősorban a hetvenes évek közepétől felhalmozódott felnőttképzési tapasztalat, a rugalmas, ambiciózus intézményi vezetés óriási versenyelőnyt jelentett más egyetemek, főiskolák többnyire még szinte csak embrionális állapotban lévő hasonló képzéseivel szemben. Hallgatói létszámunk példátlan ütemű felfutása ezeken a versenyelőnyökön alapult. Elért eredményeink logikus következménye volt a tevékenység egyetemen belüli elismerése, amelynek eredményeképpen 1998 szeptemberében létrejött Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet.

A méretek rövid időszak alatt megvalósuló kiterjedése pozitívan hatott vissza intézményünk versenyképességére. Lényegében az ismert piaci képlet valósult meg: a hatékonyabb egységek gyorsabb, sőt, gyorsuló növekedésre képesek. Az oktatási infrastruktúra fejlesztését, az oktatók többletmunka vállalására irányuló motiválását, a tananyag-fejlesztés honorálását a befolyt bevételekből könnyen lehetett finanszírozni. Pécsen és a frekvenciáltabb „tagozatokon” nagy létszámú – néhol száz fő közeli, vagy azt meghaladó – évfolyamok indultak. Ez lehetővé tette a hallgatók differenciálódó igényeinek megfelelő újabb és újabb

szakirányok akkreditálását, a szakszemináriumi rendszer vonzóbbá tételét a lehetséges témakörök bővítésével.

Mindez egyértelműen tükröződött a FEEFI-n ismereteket szerző hallgatók létszámának alakulásában. 2000-ről 2003-ra dinamikus, nagyjából 50%-os növekedés következett be, amikkor is 591 nappali és 3343 fő levelező tagozatos hallgatót oktathattunk.

Új belépők a piacon; a versenytársak erősödése

A versenytársak a felsejlő jelentős bevételek reményében igyekeztek piacot szerezni, illetve növelni (csekély) piaci részesedésüket. A küzdelem egyik formáját a piacvezér pécsiek hírnevének megtépázása, hitelének rontása jelentette.

Lehetőségem nyílt a FEEFI igazgatójának társaságában részt venni egy budapesti megbeszélésen, amelyen elsősorban a Corvinus Közgazdaságtudományi Egyetem képviselői részéről éles, néhány esetben becsmérlő kijelentések hangzottak el irányunkban. A támadások elsősorban a feldolgozott ismeretrendszer nem-közgazdasági tereumaira koncentráltak, indirekt módon bizonyítani akarván ezzel az elképzeléseiknek, érdekeiknek jobban megfelelő gazdasági irányvonal előnyeit. Ez a koncepció érdemi támogatásban részesült a Gödöllői Egyetem megjelent képviselői részéről is. Az alapvetően humán-jellegű alapképzést folytató, ebből következően más struktúrájú felnőttoktatás fejlesztésében érdekelt felsőoktatási intézmények (közös) platformja ekkor még nem rajzolódott ki markánsan.

Valószínűsítettem a Corvinus Közgazdaságtudományi Egyetem platformjának térhódítását az érintett intézmények körében, úgy véltem, ennek következtében a FEEFI lépés-kényszerbe kerülhet. Intézményünk választ természetesen más – ugyancsak fontos – tényezők is sürgették.

A Budapesten és más városokban, azaz „helyben” működő egyetemek és főiskolák által indított képzések nem igényeltek utazási- és szállásköltséget, emellett bővült a résztvevők szabadideje is. A „kihívó” intézmények piaci részesedésük kiterjesztése érdekében korlátozták a tandíjukat, e relációban is élesedett a harc.

A korábban a felsőoktatásból kiszorult, jó képességű és felkészültségű „várankozó” fiatalok nagy része az eltelt évek során megszerezte hön áhított diplomáját, létszámuk minimálisra zsugorodott. Az aktuális évben érettségizőknek ugyanakkor mind magasabb hányada jutott be az egyetemekre és főiskolákra, nyilván mérsékeltbb átlagos felkészültséggel és képességekkel. (Az érettségizők, mint statisztikai sokaság gyengébb eredményeket felmutató részsokaságai is magától értetődően részt vettek az átlag kialakításában.) Mindezen túlmenően fokozatosan romlott a demográfiai helyzet, csökkent a fiatal korosztályok létszáma. (Ez vezetett – tágabb dimenzióban – hazánk népességének természetes fogyásához.) Napjainkban tovább rontja a helyzetet, hogy a legjobb érettségi eredményt elérő fiatalok közül egyre többen külföldön kezdik meg felsőfokú tanulmányaikat.

A sok szempontból gyengülő merítési bázisból egyre több felsőfokú intézmény kívánta kiszakítani a részét. Kisebb tortából azonban az emelkedő számú „fogyasztónak” átlagosan csak kisebb szeletek juthatnak. Természetesen minden résztvevő a többiek rovására kívánta néhány morzsányival növelni saját részesedését.

Az éles harcot folytató tanintézmények önkéntesen és hallgatólagosan korlátozták elvárásaikat, követelményeiket jövődő hallgatóikkal szemben, ezzel párhuzamosan a vizsgázók a kollokviumokon is könnyebben szerezhettek jó érdemjegyeket. Ez erodálta az oktatás színvonalát, korlátozta a humán tőke növekedését, visszafogta a gazdaság fenntartható növekedési ütemét.

A FEEFI megoldásra váró problémáit személyes kihívásként éltem meg, ezért a „váltás” mellett döntöttem. 2004-ben rektori hozzájárulással átkerültem a Közgazdaságtudományi Karról, intézményünk állományába, annak főállású egyetemi tanára lettem. Tóth Tibor professzorral együtt léptünk a KTK oktatói közül a FEEFI kötelékébe, s talán ennek is volt egy leheletnyi szerepe abban, hogy 2005-ben az intézmény a PTE kilencedik kara lett.

„Új” környezetemben igyekeztem a Kar érdekeinek megvalósulását elősegíteni, és az általam prognosztizált fejlesztési variáns kidolgozásához hozzájárulni. A mintegy két éven keresztül érlelt elképzeléseimet tizenkét tematikában rögzítettem, vállalva, hogy bármelyek tantervbe történő beemelése esetén részt veszek a szükséges tananyagok írásában, akár egyedül is elkészítem azokat. Az átlépésemet követő két héten belül a dokumentumokat átnyújtottam intézetigazgatónak és az új kar dékánjának.

A tematikák vertikálisan egymásra épültek. Adott tudományterületek alapjainak lerakását, gyakorlati példák bemutatását az alapképzésben véltem megvalósítandónak, a következő fokozatban, a mesterképzésben a problémakörök bővítése mellett azok alapos elemzését, az interdiszciplináris kapcsolatok feltérképezését, kiemelését, rendszerezését tartottam elérendőnek. A tárgykörök feldolgozásának harmadik szintje az elméleti összefüggések feltárásával, matematikai-módszertani megalapozással a PhD-képzésben kifejtendő elmélyültebb analízis formáját öltötte.

Három tematika kidolgozása – ma már nyilvánvaló –, teljességgel „haszontalannak”, feleslegesnek minősült, mivel azokat a remélt, de soha meg nem valósult PhD-képzés számára készítettem. Négy további tematika a Karon már oktatott tárgyak modernizálását, fejlesztését célozta, a maradék öt az alap-, illetve a mesterképzés megújítását, strukturális átalakítását kívánta elősegíteni. Utóbbiak megvalósítása esetében is támaszkodhattam volna több mint három évtizedes tudományos tevékenységem eredményeire, a Közgazdaságtudományi Karon, illetve annak doktori iskolájában végzett oktatási gyakorlatomra. Sajnos, a Kar döntéshozó fórumai nem az általam elképzelt irányban látták a kitörési lehetőségeket.

Leszálló ágon

Végeredményben az új kar sem tudott hatékony választ adni a felnőttképzés – tágabb értelemben a felsőfokú oktatás – sűrűsödő problémáira, illetve a versenytársak által támasztott kihívásokra.

Egyetlen kormánynak sem sikerült eleddig hosszú távú gazdasági stratégiát kialakítani és elfogadtatni. A politikai ciklusok hatásaként ismétlődően érvényesült egykori neves tanáromnak, Liska Tibornak az *Ökonosztát* című műve alapján elhíresült, osztogatás-fosztogatásnak nevezett mechanizmusa. A választások előtti időszakban bekövetkezett osztogatás ismétlődően felborította az ingatag költségvetési egyensúlyt, amely a kormányokat korrekciós intézkedésekre, megszorításokra készítette.

A beindított stabilizációs politikák csak fél-sikereket értek el. Képesek voltak ugyan semlegesíteni az egyensúlytalanságot kiváltó tényezők rövid távú negatív hatásait, de nem tudták elérni a gazdaság strukturális alkalmazkodását. Emiatt (a magyar gazdaságban is) ismételten újratermelődött az egyensúlytalanság.

2006-ban a Gyurcsány-kormány konvergencia-programját az Unió visszaküldte átdolgozásra. A bevezetett megszorítások hoztak ugyan némi eredményt, de a világgazdaság egészét megrázó válság hatásai durván begyűrűztek a magyar gazdaság szinte minden szektorába.

A lehetséges kitörési útvonalat továbbra is a képzés gazdasági jellegének erősítésében láttam. A közvetlen tananyag-fejlesztés helyett azonban inkább a szűkebb szakmai közvélemény befolyásolására törekedtem. „Az alapvető közgazdasági ismeretek fontossága az

egyén életvitelének különböző dimenzióiban” címmel készítettem egy tanulmányt, amelyhez összeállítottam az oktatásban feldolgozandó „Alapvető közgazdasági kategóriák” rendszerét, utóbbit 40 oldal terjedelemben. Ezek napirendre kerültek Karunk különböző fórumain, előadhattam egy Szegeden rendezett konferencián, elküldtem az államtitkár-helyettesnek, de akcióim lényegében eredménytelenek maradtak.

A visszaeséseket követően a magyar GDP volumene csak 2014-ben érte el a 2008-as nívót. A munka iránti származékos kereslet, azon belül a személyügyi szervezési, illetve humánszervezési területen tevékenykedő szakemberek iránti igény nagyjából korrelált a GDP-vel. A megszorítások miatt a felsőoktatásra fordított források még jobban szűkültek, melyek idei (2017-es) évre ígért nominális szintje Polónyi István számításai szerint 2009-es árakon nem éri el még a 2011-es nívót sem.

A pécsi képzés helyzetét a kedvezőtlen makrogazdasági tendenciák érvényesülése mellett alapvetően mégis egy jogi visszasság rendítette meg. A versenytársak jogászai kiderítették, hogy a pécsi egyetem által létrehozott „tagozatok” alapítása törvényességi szempontból támadható. (Emiatt használtam idézőjeleket az eddigiek során a pécsiek által létesített tagozatok említésekor.) Egyetemünknek fel kellett számolnia tagozatként megjelölt képzőhelyeit, hallgatóink létszámában ennek hatására újabb radikális csökkenés következett be. Mivel nem létezik piaci vákuum, versenytársaink a sokkal kisebb torta nagyobb hányadát szerezték meg.

A létszámok csökkenése tovább gyorsult, 2010-ben már csak 1967 hallgatója volt a FEEK-nek, közülük is 489 fő felsőfokú oktatási szakképzésben folytatta tanulmányait. 2013-ban 566 főből 302 diákunk volt FOSZ-os. (Az adatok a szokásos októberi statisztikán alapulnak, s nyilván az összes bennlévő évfolyamra vonatkoznak.) A drasztikusan süllyedő létszámok miatt a Kar megmaradt telephelyein (már nem tagozatain!) – Budapest, Zalaegerszeg, Paks, Nagykanizsa – már nem indult részidejű képzés. Súlyosbította a helyzetet, hogy Karunkon a hallgatói lemorzsolódás végletesen megemelkedett, a jelzett periódusban 48,7%-ra! A hallgatói létszámok negatív trendje és a FEEK bevételeinek 2006 óta tartó folyamatos csökkenése következtében már 2008-ban szükségessé vált egy konszolidációs terv elkészítése. A külső környezet változatlanul érvényesülő kedvezőtlen hatásai azonban tovább rontották a Kar helyzetét.

2012 decemberében kormánydöntés született azokról a szakokról, amelyek állami finanszírozásban részesülhetnek, az andragógia nem került közéjük! Az állami támogatás a fel-futás időszakában fokozta a hallgatók jelentkezési motivációját, csökkentve az általuk viselt költségeket. A támogatásban nem részesülő szakok diákjai számára viszont relatíve megrágult a képzés, korlátozva az irántuk megnyilvánuló érdeklődést. A támogatások jelentkezésekre gyakorolt befolyása végső soron egy a Gauss-görbét viszonylag jól közelítő hatás függvénygörbével írható le.

A negatív tendenciákat felerősítették az oktatói karban bekövetkező változások. Örökre búcsút vettünk Kozma László és Tóth Tibor professzorainktól, másutt folytatta pályafutását Sári Mihály intézetigazgató, Karunk egyik legsokoldalúbb egyénisége –, hogy csak legtekintélyesebb kollégáinkat említsem. Érzékenyen érintette az oktatói gárdát, hogy a középkorosztály legfelkészültebb, legtehetségesebb tagjai közül is megkezdődött az elszivárgás más oktatási intézmények felé.

Az ugyancsak 2012. decemberi kormánydöntés és a zilált pénzügyi helyzet miatt a Kar-nak a következő év júliusától meg kellett válnia négy aktív professzora közül háromtól. Emiatt reménytelenné váltak a kilátásai egy saját személyi állományra épülő önálló doktori iskola létrehozásának.

A demográfiai helyzet, a makrogazdasági, munkapiaci, gazdaságpolitikai, oktatáspolitikai feltételek változásai, a felsőoktatás támogatási rendszerének (strukturális) módosulásai, a versenyben tapasztalt atrocitások szükségszerűen vezettek egy új kar létrejöttéhez. Az új egyetemi egység „2015. szeptember 1-től a PTE Ilyés Gyula Karának (IGYK), illetve Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának (FEEK) integrációjával jön létre, megőrizve és átörökítve mindazokat a szellemi, kulturális értékeket és hagyományokat, amelyeket a jogelőd karok létrehoztak.”

„Jót s jól!”

Tisztelgés a FEEK, a hallgatók, a kollégák, a felnőttképzési szakma előtt

Mottó: *„Mit tegyünk hát, s kit kövessünk?/Mit lehet remélnünk még?
Mit mutat hitünk világa?/S mit javall a bölcsesség”*

BATSANYI János: Tűnődés / részlet

Szakmai pályafutásom kulcsfontosságú állomása volt a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara. Mindössze 7 évet (2 évet egyetemistaként, 5 évet oktatóként)¹ töltöttem a FEEFI-n/FEEK-en, amely, lássuk be, történelmi léptékkal mérve, de még egy szakmai életúthoz mérten sem jelentős időtartam. Számomra azonban feledhetetlen. Szakmai személyiségem formálódásának meghatározó jelentőségű helye és ideje. Ez a kijelentés nem csak egy udvarias fordulat, amely a megemlékezésnek szól. A legőszintébb kitarulkozás ez, amely „természetesen” nem mentes a szubjektív értékítélektől és a 2005-2010 közötti időszak valóságának egy lehetséges interpretációját adja.

A kezdetek

Éppen 20 éve köteleztem el magam a felnőttkori tanulás mellett és döntöttem el, hogy ennek a területnek leszek a szakértője. 20 évvel ezelőtt még Miskolcon dolgoztam és az akkori Észak-magyarországi Regionális Munkaerőfejlesztő és Átképző Központban saját, keserves tapasztalataim indítottak arra, hogy „megtanuljam” a felnőttképzési/felnőttoktatói szakmát. Akkor már diplomás voltam, és a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán sok municiót kaptam a szakmához Mankó Máriától és Kerülő Judittól, de úgy éreztem, nem vagyok még elég felkészült. Pécsre kerültem tehát és a Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetében szereztem okleveles művelődési és felnőttképzési menedzser diplomát.²

Akkor és ott végleg megpecsételődött a sorsom. Hallgatóként a FEEFI-ben olyan tanárokkal találkoztam, akiknek a műveit már ismertem, de őt magukat még nem. Olyan tanárait is voltak, akiknek a nevét korábban egyáltalán nem ismertem, de máig felejthetetlenek

---

¹ Hallgatóként 1998 és 2000 között, oktatóként 2005-2010 között voltam a FEEK kötelékében.

² Az egyetemi szintű szakemberképzés a Kossuth Lajos Tudományegyetemen és a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen művelődési és felnőttképzési menedzser szak keretében folyt. Az 1992-ben elvégzett tantervi modernizációval, a képzés tartalmának korszerűsítése alapján, a főiskolai szinten művelődésszervező, egyetemi szinten művelődési és felnőttképzési menedzser elnevezésű képzés volt. A képzések országos akkreditációjának eredményeképpen azonban a művelődési és felnőttképzési menedzser szakra utoljára 2001 szeptemberében lehetett felvenni hallgatókat. Az akkreditáció nyomán 2002 szeptemberétől a szak elnevezése művelődésszervezőre változott mind a főiskolai, mind pedig az egyetemi szinten. Megváltoztak a képesítési követelmények is, és ennek okán a képzési tartalom is szűkült, hiszen kikerült a megnevezésből a felnőttképzési és a menedzser kifejezés. Ez azt is jelentette, hogy a felnőttképzési és menedzser stúdiumok aránya csökkent. A művelődésszervező szak nappali tagozaton csak szakpárban volt felvehető. Levelező tagozaton, főiskolai szinten 6 féléves egyszakos művelődésszervező képzés folyt, egyetemi szinten pedig csak kiegészítő szakként funkcionált.

számomra. Törvényszerű, hogy volt néhány csalódás és felejthető „élmény” is. Nehéz leírni az élményeimet, az érzéseimet, pedig élénken élnek bennem. Leírva talán már nem is azt jelenti, amit a gondolataimban, és talán másoknak nem is érdekes. Ezért csak két meghatározó momentumot emelek ki. Az egyik: az akkori FEEFI légköre. A tanárok kollégáknak tekintettek bennünket és nem csak a verbális szövegek szintjén, hanem a napi gyakorlatban is. A másik: a tanítás jellege. A legtöbb esetben hiába vártuk a „megszokott” frontális előadásokat. Gyakran elmaradtak. Mert sokszor csak beszélgettünk az órákon. Szakmáról, társadalmi kérdésekről, életről. Akkor még nem tudtam, hogy mennyire fontos tapasztalat volt ez számomra. Ezek a „beszélgetések” gondolkodásra, összefüggések meglátására, véleményformálásra, az érem másik oldalának a feltárására, az egészséges kételkedésre, a statisztika adatok mögött meghúzódó emberi sorsok meglátására neveltek és észrevétlenül, de meghatározóan formálták a szakmai identitásomat.

Immár a mélyebb tudással felvértezve továbbra is a felnőttképzés különböző területein sokféle szerepkörben (oktató, képzésfejlesztő, tananyagfejlesztő, szakértő, kutató) dolgoztam. Mivel mindig nyughatatlan természet voltam, újabb és újabb lehetőségeket kerestem és voltam olyan szerencsés, hogy kaptam is. Volt tanárom, Kerülő Judit valamit meglátott bennem (ezt azóta sem tisztáztuk, hogy mit), és meghívott tanítani a Nyíregyházi Főiskolára az akkor négy évfolyamos művelődésszervező főiskolai szintű képzésbe. Óriási kihívás és lehetőség volt ez számomra, amelyért mai napig hálás vagyok Juditnak, hiszen neki köszönhetem, hogy bekerültem a felsőoktatás világába.

A felsőoktatási intézmények képzési kínálatában 1992 és 2006 között nem volt jelen a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek képzésére irányuló curriculum, a korábbi művelődésszervező, humánszervező, művelődési és felnőttképzési menedzser szakokon csak andragógiai stúdiumokról lehetett beszélni. Az andragógiai kurzusok oktatása mellett mikrotanítási gyakorlatokat vezettem, közben folyamatosan képeztem magam, publikáltam, szakmai konferenciákra jártam, előadásokat tartottam. Ezeken a szakmai eseményeken rendszeresen találkoztam egykori pécsi tanáraimmal, akikkel immár kollegiális viszonyba kerültem. Bár Nyíregyházán minden lehetőséget megkaptam a fejlődésre, mégis minduntalan ott motoszkált bennem a vágyódás, hogy egyszer én is a FEEFI-ben taníthassak. A FEEFI-t tartottam (és persze nem csak én) a felnőttképzési, kulturális és személyügyi szakemberképzés fellelőjének. Szerettem volna a pécsi „iskolához” tartozni. Ezért 2004 novemberében egy szakmai konferencián – az egy életem egy halálom elvén – Koltai Dénes mellé szegődtem és könnyeden és viccesen (pedig belül remegtem) azt találtam mondani, hogy: „Dénes! Ha esetleg oktatóra van szükséged a FEEFI-n, szólj! Megyek!”. Dénes kicsit felhúzta a szemöldökét, majd azt mondta: „*Igen? Jól van Csillagom! Február 1-jétől jöhetsz*” Majd sarkon fordult és ott hagyott.

Új kar, új szak

Szakmailag nehéz időszakot éltünk akkor (de azóta ez csak fokozódik!). Az úgynevezett bolognai folyamat a felsőoktatási szerkezet és a korábbi szakstruktúra átalakítását és ennek következményeként többek között a művelődésszervező és a személyügyi szervező szak megszüntetését is eredményezte. A kulturaközvetítő szakma képviselői kényszerhelyzetbe kerültek. A szakok megszűnésének veszélye összekovácsolta a szakmában dolgozókat, és a szakma és a képzőhelyek példaértékű összefogásának³ köszönhetően sikerült elérni, hogy a megszűnő szakok helyett szülessen egy új szak: az andragógia. Többen úgy interpretálták

³ 2004-ben a Bologna rendszerű felsőoktatásra való áttérés időszakában a korábban művelődésszervező szakos képzést folytató intézmények létrehozták azt az Andragógiai Konzorciumot, mely az újonnan megalapított andragógia szak képzésének szakmai koordinálását látta el. A Konzorcium 2006-ban Andragógiai Szakbizottsággá alakult át, melynek elnöke Koltai Dénes, titkára: Kocsis Mihály volt.

ezt a változást, hogy egy szakmai lobby elérte, hogy megszűnjenek a korábbi kultúraközvetítő szakok, azért hogy az andragógia létrejöhessen. A valóság azonban az, hogy a szakpolitikai döntések nyomán világossá vált: vagy kompromisszum születik és az andragógia lesz az új szak, vagy megszűnik minden ilyen jellegű képzés. Azt is fontos hangsúlyozni, hogy az andragógia szak metodikájában „megőrizte” a korábban megszüntetett szakokat, amelyek nem maradhattak önállóak a felsőoktatás átalakuló folyamatában. Mindegyik korábbi önálló – 2006-tól az andragógia szakban egyesülő – szak közös jellemzője volt, hogy tartalmában hangsúlyosan megjelentek andragógiai problémák. Ezek voltak a személyügyi szervező, a munkavállalási tanácsadó és a művelődésszervező szakok, ezért logikus volt az a törekvés, hogy az andragógia alapszak szakirányaként létezzenek tovább. Ugyanakkor az andragógia alapszak létesítésekor létrejött egy negyedik szakirány is, nevezetesen a felnőttképzési szervező, ami új lehetőséget kínált a felnőttképzési piacon elhelyezkedni kívánók számára (Cserné, 2010:60). Ebben a szakmai erőterben kerültem a FEEFI-be 2005. február 1-jén. Egy lendületes, pezsgő egyetemi életbe csöppentem. A szakemberképzés „megmentése”, az új andragógia szak fejlesztése új lendületet adott a szakmának és az Intézetnek.

2005 tavaszán rangos változás köszöntött be a FEEFI életében. A Természettudományi Kar önálló részeként működő Intézet önálló egyetemi kar lett. 2005. április 22-e volt. Hágában voltunk a holland-magyar kormányzati kommunikációs projekt⁴ előkészítő bizottságának találkozáján. Koltai Dénest telefonon hívták. Majd amikor letette a telefont, csak annyit mondott: „sikerült”. Nem tudom mi zajlott le akkor benne. Az arca nyugodt volt. Csak az a jellegzetes – kicsit féloldalas, csibészes – „Koltai” mosoly jelent meg az arcán. „Történelmi” pillanatnak lehettem tanúja és részese.

2005 májusában hivatalosan is megszületett a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, a dékán Koltai Dénes lett. 4500 fős hallgatói létszámunkkal a Pécsi Tudományegyetem második legnagyobb kara lettünk. Ebben az időben még javában folytak a főiskolai szintű művelődésszervező és személyügyi szervező, valamint az egyetemi szintű művelődésszervező és humánszervező⁵ képzések, Gyulától Győrig, Zalaegerszegtől Budapestig, országosan több helyszínen. A humánszervező szak rendkívül népszerű volt a hallgatók körében. Mivel a HR-es szakma is felfutóban volt akkoriban, így az elhelyezkedési esélyek is jók voltak. A jelentős hallgatói létszám miatt sok kritika érte a kart. Azonban 16 ezer ember nem tévedhet. Ilyen hallgatói létszámot csak minőségi munkával lehet elérni. Nyilvánvalóan vannak/voltak hátrányai a „tömeges” képzésnek és azt sem állítom, hogy minden hallgató tudatos pályaválasztás eredményeképpen jelentkezett a szakra és maximálisan elkötelezett volt a szakmai iránt, de a képzés tantárgyi struktúrája olyan széles skálán mozgott, hogy a hallgatók által felhalmozott kompetenciátöbblet több munkakör betöltésére is alkalmassá tette őket.

⁴ A 160 órás közigazgatási kommunikáció és társadalmi befogadás akkreditált felnőttképzési program 2005 és 2008 között 3 csoportban valósult meg az Ifjúsági-, Családügyi-, Szociális- és Esélyegyenlőségi Minisztérium, a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar és a Holland Kormányzati Információs Szolgálat, Általános Ügyek Minisztériuma együttműködésében.

⁵ A művelődésszervező képzés mellett – a későbbi andragógia szak alapját adó – munkavállalási tanácsadó és a főiskolai szintű személyügyi szervező, illetve az egyetemi szintű humánszervező képzés is nagy népszerűségnek örvendett. A munkavállalási tanácsadó szakot a – Munkaügyi Minisztérium 1992. évi pályázaton eredményesen szereplő – Gödöllői Agrártudományi Egyetem (ma Szent István Egyetem) alapította. A személyügyi szervező–humánszervező szakok létesítésére a Magyar Tudományos Akadémia elnökének 55.140/1992. számú, 1992. szeptember 1-jei hatályú határozata alapján, kétlépcsős képzés keretében került sor, ennek következtében egyetemi szintű humán szervező és ennek első lépcsőjeként főiskolai szintű személyügyi szervező szakon indult képzés a Janus Pannonius Tudományegyetemen (Cserné, 2006:6).

A szakkal/szakokkal kapcsolatos averziókat jól példázza a MAB 2004. évi véleménye⁶ Koltai Dénes egyetemi tanári pályázatáról: „... *tárgyfejlesztő tevékenységét illetően komoly fenntartásokat lehet megfogalmazni. Jóllehet sok szakot kidolgozott, viszont ezeknek a gazdaság igényeihez való illeszkedése erősen vitatható.*” Csak zárójelben kérdezem meg, hogy ezeket a szakokat vajon nem a közoktatási miniszter és a MAB akkreditálta? Ez a szemlélet és megítélés mindig is végigkísérte a kultúraközvetítői/felnőttképzési szakmát. A felnőttkori tanulás és annak tudományszakmai támogatása sosem kapta meg azt a figyelmet és megbecsültséget, amit megérdemelt volna. A felnőttkori tanulás szükségességét még ma is indokolni, az eredményeit magyarázni kell. A szakma támogatottsága, elismertsége, presztízse rendkívül alacsony. Ez az attitűd a szakemberképzésre is rányomta a bélyegét. A felsőoktatásban kevés olyan képzés van, amely történetében oly hosszú múltra tekint vissza, mint a népművelő–művelődésszervező–andragógusképzés, de ez a múlt mindig küzdelmekkel teli volt. A kulturális és felnőttképzési szakemberképzést szolgáló, többszörösen átalakuló, folyamatosan változó névvel és képzési struktúrával működő képzések⁷ az elmúlt 50 évben számtalanszor kerültek a társadalmi és a szakmai érdeklődés középpontjába, valamint az éppen aktuális oktatáspolitikai látókörébe.

A 2006 szeptemberében elindult négy szakiránnyal⁸ akkreditált andragógia alapszak kapcsán azt gondolhattuk, hogy – a képzés és a szakma történetében először – a helyükre kerültek a dolgok, a szakmában és a tudományos besorolásban is. A következő évek bizonyították, hogy a modernizáció ilyen megvalósulása jelentősen emelte a képzés színvonalát, tudományos elismertségét egyaránt. Az andragógia önálló tudománnyá válásának folyamatában jelentős mérföldkövet jelentett az andragógia alapszak megalapítása. Továbblépést jelentettek az egymás után alapított, majd indított mesterszakok,⁹ amelyekhez a bemenetet elsősorban az andragógia alapszak jelentette, de természetesen a korábbi kultúraközvetítő képzésben főiskolai szintű diplomát szerettek számára is lehetővé tették az egyetemi szintű tanulmányokat.

Az andragógia alapszak iránt már az első években nagy volt az érdeklődés, az első helyes jelentkezések alapján éveken keresztül a 20 legnépszerűbb szak között volt. A néhány éves „diadalmenetet” azonban ismét küzdelmes évek követték. A 2013-as felvételi eljárásban andragógia szakon 430 pontban rögzítették a támogatott képzésbe történő bekerüléshez szükséges ponthatárt. 2013-ban és 2014-ben a nappali tagozatra jelentkezők száma 86%-kal csökkent a 2010. évihez képest. A 2015/2016-os tanévben országosan már csak 65 fő (a 2010. évinek a 8,5%-a) nyert felvételt andragógia alapszakra nappali tagozaton, és a korábbi 18 képzőhely közül már csak 5 felsőoktatási intézmény (köztük a FEEK) tudta elindítani a szakot néhány fővel. A 2015. június 9-én, a 139/2015. kormányrendelettel kihirdetett új szakstruktúrában már nem szerepelt az andragógia, a helyzet tehát az lett, hogy az andragógia alapszak – és vele együtt a felnőttképzési szervező, személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó szakirány – megszűnt.¹⁰ Az andragógia alapszak 10 évet élt, csakúgy, mint a FEEK. Politikai döntés eredményeképpen leradíroztak egy szakot a képzési

⁶ A MAB plénumának 2004/3/X. számú határozata a 2004. évi egyetemi és főiskolai tanári pályázatokról

⁷ A témáról bővebben: T. Molnár Gizella (2016): A népművelőtől a közösségszervezőig – A kultúraközvetítő szakemberképzés negyven éve Szegeden. In: Sütő Erika, Szirmai Éva, Újvári Edit (szerk.) Sodrásban: képzések, kutatások: (1975-2015) Tanulmányok. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2016. 15-32. p.

⁸ Andragógia BA szak szakirányai: művelődésszervező, személyügyi szervező, munkavállalási tanácsadó, felnőttképzési szervező

⁹ Andragógia MA, Kulturális mediáció MA, Emberi erőforrás tanácsadó MA, Andragógustanár MA, Könyvtáspedagógia-tanár MA

¹⁰ Az andragógia alapszakra 2016-ban lehetett utoljára beiskolázni.

palettáról. A döntés nem tényadatokra (úgy mint pályakövetési, munkaerő-piaci, tudományos teljesítménybeli vagy minőségi szempontokra) hanem néhány szakpolitikai szereplő szubjektív értékítéletére alapozva született. Az andragógia mesterszak ugyan megmaradt, de alapszak hiányában hosszú távon nem lesz fenntartható.

Felvetődhet a kérdés, hogy az andragógia szak története hogy kapcsolódik a FEEK-kel kapcsolatos szubjektív intézményképemhez. A történelemből az látszik kirajzolódni, hogy a felnőttképzési szakemberképzés és a FEEK sorsa szorosan összefonódott. Az andragógia BA szak (és vele együtt az andragógustanárra MA szak) megszüntetése nyilvánvalóan megpecsételte a FEEK további sorsát is.

Új minőség, sajátos entitás

A FEEK sikere – megítélésem szerint – páratlan humán erőforrás készletében rejlett. A tudatos humán erőforrás gazdálkodás eredményeképpen az egyes szakterületek legkiválóbb szakembereit jegyezte a FEEK. Az oktatói gárda – tapasztalat, tudás, világlátás tekintetében – rendkívül heterogén volt. A szakma tiszteletreméltó „nagy öregjei” mellett sok volt a gyakorlati szakember, akik rutint szereztek a vállalati dinamikában és a napi gyakorlatot vitték be az oktatásba, ezáltal egy más minőséget és motiváló létkört biztosítottak a hallgatóknak. Mindezt magas szintű tudományos megalapozottsággal és teljesítménnyel ötvözve. Számos, nemzetközileg ismert és elismert szakember oktatott a karon rendszeresen. A FEEK egyik legnagyobb erőssége abban rejlett, hogy sokkal több volt, mint a kar oktatóinak összessége.

Új szakmai entitás teremtődött. Együtt volt jelent az inspiráló gyakorlati tapasztalat, a tudományosság, a nemzetközi tapasztalatok, a módszertani tudás, az emberi felkészültség, az oktatók és hallgatók szakmai és emberi együttműködése, valamint az inspiráló – mással össze nem hasonlítható, de szavakban mégsem leírható – légkör. Annak ellenére, hogy nagyon másak voltunk és sok tekintetben eltérően gondolkodtunk. De pont ez a másság vagy éppen sokszínűség volt az, ami nekünk oktatóknak és a hallgatóknak is fantasztikus perspektívákat nyitott, ami gondolkodásra, önálló véleményalkotásra, kutatásra, minőségre, fejlődésre, innovációra ösztönzött mindannyiunkat. Ehhez persze kellett egy olyan vezető, aki mindezt lehetővé tette számunkra. Szerencsénkre, Koltai Dénes ilyen vezető volt.

Más egyetemeken „tudós” emberei sokszor rossz szemmel néztek ránk, és egy-egy szakmai fórum alkalmával sosem mulasztották el, hogy lekicsinylő megjegyzéseket tegyenek a FEEK-re. Akkoriban ez mindig nagyon bántott engem. Ma azonban már csak mosolyogva gondolok vissza ezekre a helyzetekre. Ma már pontosan tudom, hogy ezeknek az embereknek az irigység határozta meg gondolkodásukat, esetleg saját szakmai vagy személyes életük sikertelenségét kompenzálták a FEEK elleni „támadásaikkal”. Bizonyára lehet nehézségeket, problémákat felsorakoztatni, elő lehet ásni a pincéből negatívumokat, ez mit sem változtat a szigorú tényen. A nemzetközileg is elismert tudományos kutatómunka, az egyedülálló oktatói gárda, az oktatott magas munkaerőpiaci értékű, korszerű tudást biztosító szakmák, a felnőttek szükségleteihez és igényeihez igazodó szolgáltatások, a korszerű infrastruktúra, a kulturált oktatási környezet és nem utolsósorban az inspiráló, szabad gondolkodásra és fejlődésre ösztönző légkör a felnőttképzési szakma (beleértve a kultúraközvetítő és a HR szakmát is) országos és nemzetközileg is ismert és elismert műhelyjévé tette a FEEK-et. Ez bizony irigylésre méltó. Ahogy Koltai Dénes életműve is. Hiszen az ő elköteleződése, meggyőződése, kitartó munkája eredményezte azt a szerves fejlődési folyamatot, amelynek eredményeképpen szakcsoportból tanszék, tanszékből intézet, intézetből egyetemi kar lett. Életpályáját 40 éven keresztül a felnőttkori tanulás ügyének, egy szakmai közösség formálásának, egy szakmai műhely felépítésének és menedzselésének

szentelte. Az eredmények látványosak voltak és ezt sokan irigyelték. Az eredmények mögött lévő rengeteg munkát és küzdelmet azonban már kevesebben.

Folyamatos fejlődés és innováció

A FEEK-en pezsgett az élet. A szó minden értelmében. A szakfejlesztés, curriculum fejlesztés folyamatos volt, széleskörű gyakorlóhely hálózattal rendelkezünk, saját jegyzeteket fejlesztettünk, folyóiratot adtunk ki stb., állandó volt a fejlődés, az innováció. Az infrastrukturális feltételeink folyamatosan javultak. Tágas tantermek, napsárga falak, a folyosón számítógépek, modern technikai felszereltség, könyvtár, könyvesbolt, taniroda, médiastúdió, gondozott kert biztosította a hallgatók és oktatók számára a hatékony tanulási és tanítási környezetet. Szakkollégium, TDK műhely, hazai és nemzetközi konferenciák, kutatások és projektek, Erasmus hallgatói és oktatói mobilitási programok, külföldi szakmai tanulmányutak, bálók, szakestek, kirándulások, kiterjedt szakmai és közéleti tevékenység és számos kari rendezvény adott lehetőséget a szakmai és személyes fejlődésre, a közösségépítésre, a szellemi és testi felfrissülésre. Folyamatos volt a belső megújulás, óriási energiák, innovatív ötletek vitték előre a karon folyó munkát. Mindent el tudtunk érni, mindenre képesek voltunk, minden akadályt le tudtunk győzni. Egyet kivéve: a doktori iskola alapítása többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült.

A hallgatók nagyon szerették a FEEK-et. Olyan kompetenciákkal gazdagodtak, amelyekkel a legkülönbözőbb területeken és munkakörökben álltak és állnak helyt sikerrel. A FEEK-en (és jogelődjein) 16 ezer fő szerzett oklevelet az andragógia, emberi erőforrás tanácsadó, művelődési és felnőttképzési menedzser, humánszervező, ifjúságsegítő, informatikus-könyvtáros, munkavállalási tanácsadó, művelődésszervező, személyügyi szervező képzéseken. Kurrens szakmák ezek, ahonnan olyan hallgatók kerültek ki, akik tudnak pályázni, akik képesek társadalmi összefüggéseket meglátni, képesek képzéseket tervezni, ismerik az embert, a művészeteket, a felnőttkor és a gyerekkor sajátosságait, a gazdaság működését, a társadalmi problémákat stb. Gondolkodnak, véleményük van, hatással vannak a társadalmi történésekre. Ha belépünk egy minisztériumba, médiaorgánumhoz, bármilyen kulturális vagy felnőttképzési intézménybe, vállalatához, tanácsadó céghez, biztosi-tóhoz vagy bankhoz biztos, hogy találkozunk valakivel, aki a FEEK-en végzett. Sokszor még most is (akár 10 év múltán is) „Tanárnő!” felkiáltással köszönnek rám a volt hallgatók. A FEEK olyan kulcsszóvá vált, amelyet kimondva, cinkos mosollyal kacsintunk egymásra és akár ismeretlenül is azonnal sorsközösségbe kerülünk. És akárhol vagyunk is most és leszünk a jövőben, a FEEK mindig összeköt bennünket.

A FEEK-en eltöltött idő igazi tanulási folyamat volt számomra, szakmai személyiségem fejlődésének meghatározó mérföldköve. Fejlődésre kész emberként kerültem oda, és a felnőttképzés számomra tartott szakembereként jöttem el onnan. Annyi szakmai lehetőséget kaptam a FEEK-en, amelyet más ember talán az egész életpályáján sem. De nem csak szakmát tanultam. Hanem emberi tartást, elköteleződést, szakmai alázatot, fegyelmet, önbizalmat, hitet, kitartást, meggyőződést, emberséget, lojalitást, kritikai gondolkodást, véleményalkotást, megnyilatkozást, stílust... és a „különutasságot”.

Sok kollégát felsorolhatnék itt, akik valamilyen szempontból hatással voltak rám. Talán ők ezt nem is tudják. Nem tudják, hogy egy bátorító szóval, tanáccsal, véleménnyel, egy mosollyal mennyit segítettek nekem. Vagy éppen én nem tudom, csak sejtem, hogy milyen féltő szeretettel egyengették a szakmai és emberi utamat. Cserné Adermann Gizellát, Koltai Dénest, Kocsis Mihályt mindig mestereimnek fogom tekinteni. De nem csak mestereket kaptam, hanem barátokat is, akikkel a mai napig jó kapcsolatban vagyok és bízom benne, hogy így lesz ez a jövőben is.

Túl a csúcson

Bár hosszú távra terveztem a FEEK-en, 2009-ben mégis úgy döntöttem, hogy munkahelyet váltok. A döntésem mögött összetett okok álltak, amelyek részletezése jelen írás szempontjából nem lényeges. Az új munkahelyemre¹¹ örömmel hívtak és vártak (és megbecsültségnek örvendek a mai napig), mégis a FEEK-től való elszakadás hosszú folyamat volt. Bár fizikailag már Szegeden voltam, a lelkem még Pécsen maradt és sosem szüntettem meg szeretni a FEEK-et. Szerencsére a kapcsolat nem szakadt meg, mai napig jó szakmai és baráti kapcsolatban vagyok számos FEEK-es kollégával és mindig szívesen mentem vissza (és szívesen fogadtak) szakmai rendezvényekre, fórumokra. Ezért nekem is különösen fájdalmas volt a 2015-ös év. Ez az év volt a FEEK születésnapjának 10. évfordulója és egyben a FEEK megszűnésének¹² éve is. Megszűnt a magyar felsőoktatás egyetlen olyan egyetemi kara, amely a nevében is viselte a felnőttképzést.

A felnőttképzési szakemberképzés és a FEEK megszűnése mögött meghúzódó komplex okok elemzésére nem vállalkozhatok. Annyit azonban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a felnőttképzési szakma nem tudott a klasszikus értelemben vett szakmává fejlődni és soha nem tudott proaktív lenni. Mindig az érdekek határozták meg, így nem a szakma építette ki a szabályozási pilléret, hanem a szabályozás alkotta meg a szakmai pilléret. Köztudott, fájdalmas realitás, hogy az andragógia, a felnőttképzés, sőt az andragógus szakemberképzés társadalmi támogatottsága továbbra is jelentősen csökken. A jelenlegi társadalmi és politikai környezet nem kedvez azoknak a kezdeményezéseknek, amelyek a hazai felnőttképzés európai színvonalra emelésére irányulnak, s aki mégis vállalkozik erre, komoly ellenszélben kénytelen munkálkodni. A FEEFI/FEEK mindenkori szakmai közösségének elévülhetetlen érdeme van a felnőttekkel foglalkozó praxisok és professziók szaktudományos megalapozásában. Márványbetűkkel írta be magát a felnőttképzési/kultúraközvetítési/humán erőforrás-fejlesztési szakma történelemkönyvébe. Eötvös József vélekedése szerint „a hatás, amelyet egy jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad”. Meggyőződéssel állíthatom, hogy a FEEK hatást gyakorolt kb. 16-20 ezer emberre és rajtuk keresztül az egész társadalomra. Ez a hatás még sokáig megmarad.

Felhasznált irodalom

- Cserné Adermann Gizella (2006): *Új szak a képzési palettán: andragógia*. Tudásmenedzsment, 3. sz., 5–14. p.
- Cserné Adermann Gizella (2010): Felnőttoktató, andragógus, andragógus tanár? Felnőttképzési Szemle, 1. szám, 59–70. p.
- Farkas Éva (2016): *Gondolatok a felnőttképzési szakemberképzés elmúlt 10 évéről*. In: Sütő Erika, Szirmai Éva, Újvári Edit (szerk.) Sodrásban: képzések, kutatások: (1975-2015) Tanulmányok. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2016. 33-44. p.
- T. Molnár Gizella (2016): *A népművelőtől a közösségszervezőig – A kultúraközvetítő szakemberképzés negyven éve Szegeden*. In: Sütő Erika, Szirmai Éva, Újvári Edit (szerk.) Sodrásban: képzések, kutatások: (1975-2015) Tanulmányok. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2016. 15-32. p.
- A MAB plénumának 2004/3/X. számú határozata a 2004. évi egyetemi és főiskolai tanári pályázatokról <http://www.mab.hu/web/doc/emlekeztetok/EFT0326INT.rtf> (2017. 07. 12.)

¹¹ Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézet

¹² 2015. szeptember 1-jétől a PTE Illyés Gyula Karának illetve Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának integrációjával létrejött a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar.

Egy szemtanú sorai az egyetemi könyvtáros képzésről

Valamivel több, mint egy évtizedet tanítottam különböző beosztásokban a FEEK-en, és a mondat legfontosabb kifejezése, hogy tanítottam, a többi elem kevésbé érdekes. Egy évtizednek alig van jelentősége egy szervezet életében, egy emberi életútnak is csupán töredékét teszi ki, ám a saját szakmai életutam időtartamának már nagyobb részét, mintegy negyedét jelenti. S ha röviden, lényegre törően kell az itt töltött éveket összefoglalni, úgy azt mondhatom, hogy számomra legfontosabb a tevékenységemet, a tanítást és a könyvtáros hivatásra történő felkészítést, előzetes szocializációt mindvégig nagyon szerettem, igyekeztem a tölem telhető legnagyobb szakértelemmel és odaadással végezni. Ebben meghatározó segítséget adott, hogy korábban több, mint három évtizedet gyakorló könyvtárosként dolgoztam különböző könyvtárakban, különböző beosztásokban. Kezdetben egy kisvárosi, a kunszentmártoni könyvtár olvasószolgálatának „Nemecsekeként” működtem, majd a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola Könyvtárának átszervezőjeként és átépítettőjeként, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem referáló és szaktájékoztató könyvtárosaként, majd az ELTE Tanárképző Főiskolai Kara Könyvtárának szintén átszervezőjeként, később az új kari könyvtár helyiségeinek, szolgáltatási rendjének kialakítójaként dolgoztam. Szakmai tevékenységemet a budapesti Andrassy Gyula német nyelvű egyetem könyvtárának az alapoktól történő megszervezőjeként, végül pedig Magyarország legrégebb óta folyamatosan működő könyvtárának, az ELTE Egyetemi Könyvtárának szakmai főigazgató-helyetteseként folytattam.

Az oktatási, tanítási gyakorlatot nem a FEEK-en kezdtem, a korábbi években több helyen is dolgoztam a könyvtárosok képzésében, továbbképzésében, és ennek igen nagy hasznát vettem az újonnan választott munkakörömben. Nehéz szívvel, komoly vívódás után váltam el gyakorló könyvtárosi léteimtől. A több mint harminc éven át az otthonosságot jelentő, a zsigereimbe ívódó „könyvtár-szag” kezdetekben elviselhetetlenül hiányzott. Ez az érzés ma is megvan, de mára már konzolidálódott, ám még most is nagy örömmel szagolok bele a „könyvtár levegőjébe”.

Amikor a FEEK-en töltött évekkkel kapcsolatosan szólok, akkor az ottani szakmai élet egy másik szegmenséről is vallani kell. Ez pedig egy rendkívül összetett, nehéz, problémákkal és sikerekkel, eredményekkel is teli komponense a felsőoktatásban dolgozó valamennyi kolléga közérzetének. Vagyis a felsőoktatásra erősen ható, külső társadalmi környezet, annak változásai, továbbá a belső, az egyetem és a kar működésével kapcsolatos, a tanításra közvetve vagy közvetlenül ható tényezők együttese. A felsőoktatás és az egyetem történetében rövid momentumként definiálható egy évtized mind a külső, mind pedig a belső tényezőket tekintve nagyon nehéz, valódi küzdelmekkel teli időszak volt, amit tovább nehezített szakunk, az informatikus könyvtáros szak intézményi és intézményes meghonosítása a Pécsi Tudományegyetemen. Az ezekkel kapcsolatos feladatok végzésében már korántsem olyan pozitív a kép, mint a hallgatókkal való foglalkozást illetően.

Az egyetemi oktatók munkájának harmadik komponense az elvárt, a munkakörökbe beépített, követelményként definiált tudományos tevékenység, aminek inputját a kutatás, outputját pedig döntően a tudományometriai módszerekkel, eszközökkel mért szakmai publikációk jelentik. A tudomány fejlődésében röpké pillanatnak minősíthető egy évtized ezen

a téren is számos külső és belső problémával, nehézséggel terhelt ciklus volt. A külső nehézségek közül szubjektív írásomban csupán a legfontosabbakat áll majd módomban nevesíteni: a tudományos kommunikáció alapvető átalakulása, a tudományos tevékenységet végzők mindinkább nemzetközi normákkal történő megméréstetése, a tudományometriai módszerek kvantitatív elemeinek dominánssá, szinte kizárólagossá válása. A tudomány művelésének belső akadályai között a FEEK multidiszciplinaritását és az ebből adódó nehézségek, továbbá az ebből eredeztethető gátak emelhetők ki.

Elhúzódó szakalapítás, oktatás, hallgatók

Az oktatás bármely szintjén hallgatókkal foglalkozó kolléga számára magától értetődő, hogy az órák megtartása, vagyis a látható tevékenység csupán a jéghegy csúcsát jelenti a tanári munkának. Ahhoz, hogy egy egyetemi szak koherens egészet alkotva megvalósuljon, az előadások, szemináriumok, gyakorlatok stb. megtartását hosszú és szakmai, tudományos szempontból meghatározóan fontos munkálatok előzik meg. A teljesség igénye nélkül: egyetemi és intézeti koordinációs szinten létre kell hozni, meg kell alapítani a szakot, képzési programot, tantervet, hálótervet szükséges összeállítani, majd az egyes oktatók szintjén, de egymással egyeztetve, tantárgyleírásokat, tantárgyi követelményrendszereket, tematikákat, irodalomjegyzékeket stb. kell komponálni. A pécsi informatikus könyvtáros képzés 2004 és 2015 közötti ciklusában ezekből a munkálatokból mindenkinek bőségesen jutott.

2004-ben a pécsi informatikus könyvtáros képzés még a hagyományos, kétszakos egyetemi képzési struktúrában indult el, de összesen csupán két évfolyam végzett ebben a szisztémában, mivel 2006-ban a hazai felsőoktatás áttért a bolognai rendszerre. Magam ugyan csak 2005 ősztől kapcsolódtam be a pécsi munkába, így a hagyományos egyetemi képzési struktúra kidolgozásában nem vettem részt, de az Agárdi Péter professzor úr által vezetett Könyvtártudományi Intézet valamennyi munkatársa, beleértve jómagamat is, már 2005 nyarán az új, a BA-szintű informatikus könyvtáros szak képzési programján, minta-tantervén, hálótervén dolgozott. Jóllehet a BA-szintű informatikus könyvtáros képzés majd csak 2006 szeptemberében indult, ám a meglehetősen rigorózus és hosszú akkreditációs eljárás miatt egy évvel hamarabb kellett a szakot megtervezni, majd elindítani az engedélyeztetési eljárások egész során. A PTE FEEK Könyvtártudományi Intézetének személyi állománya nem rendelkezett elegendő kapacitással ahhoz, hogy a szak valamennyi tantárgyát oktatni tudja, így mind a karról, mind pedig az egyetem más karairól, intézményeiből is részt vettek e munkában. A szak létesítésével és indításával kapcsolatos engedélyezési eljárást a meglehetősen szigorú előírásoknak megfelelően kellett megvalósítani, s be kell vallani azt is, hogy a hazai felsőoktatás minden szereplőjéhez hasonlóan, mi is éles üzemmódban próbáltuk meg értelmezni az új szabályokat, megérteni az abban foglaltakat, miközben gyakran az előírásokban szereplő egyes kifejezéseket sem értettük, nemhogy a teljes szöveget.

2005 őszen a Magyar Akkreditációs Bizottság támogatta az informatikus könyvtáros szak pécsi indítását, és 2006 szeptemberében elindult az első BA-szintű csoportunk. Ám az új képzéssel kapcsolatos feladatok még csupán az intézet szintjén értek véget, és az előkészítés az egyes tanárok szintjén folytatódta. A mintatantervben rögzítettek szerint el kellett készíteni a ránk adresszált tantárgyak részletező tematikáját, követelményrendszerét, kötelező és ajánlott irodalomjegyzékét, az egyéni feladatok, tervezett kiselőadások stb. egész sorát. Az intézeten belüli munkamegosztás szerint és nagy örömmre rám hárult a *Könyvtártan*, továbbá a *Tájékoztatás, információforrások* című, több elemből álló kurzusok vezetése, előadása. Ez az én esetemben hat tantárgy részletező tematikájának elkészítését jelentette, miközben a hagyományos egyetemi képzés nappali és levelező tagozaton tanulói számára is el kellett készíteni újabb három kurzus részletező tematikáját, és mellettük még

az órák, az előadások, a vizsgák, a szigorlatok és az államvizsgák is rendre zajlottak. Ezekkel a hónapokkal kapcsolatosan az maradt meg bennem, hogy a „komfortzónánk” zónahatárát csak kívülről és nagyon messziről láttam. Pécssett megtartottam az előadásaimat, hazautaztam, és számba vehettem, hogy itthon már hány olyan újabb e-mail vár (Agárdi) Pétertől, illetve az ő megbízásából (Szentirányi) Zitától, amelyben – jobb esetben 24 órán belül, rosszabb esetben pedig azonnal – kér egy újabb tematikát, felújított tantárgyleírást, vagy kéri, hogy nézzem át, véleményezzem más kollégák hasonló tartalmú dokumentumait. Ám végül minden feladattal elkészültem, elindult a BA-szintű képzés, és abban a hitben éltem, hogy egyelőre az ilyen jellegű munkáknak a végére értünk. Nem így lett! De ez már egy másik szakasza a pécsi éveknak.

Alighogy befejeztük a BA-szintű informatikus könyvtáros képzés indulásához szükséges dokumentumok elkészítését, és a szak elindítását, máris újabb tervezési feladat szakadt a nyakunkba: az informatikus könyvtáros szak master-szintű képzésének tervezése. Visszanezve a feljegyzéseimet, a témában megszületett dokumentumokat, azt látom, hogy (Agárdi) Péter kezdeményezésével már 2006 februárjában megkezdődtek a belső szakmai egyeztetések, a szak létesítésének dokumentációja pedig 2006 nyarán, kora őszén készült. A két képzési program tervezése, szervezése azt jelentette számunkra, hogy míg 2005 nyara a BA-, addig 2006 nyara az MA-szint létesítésének tervezésére ment rá. A szak létesítésének dokumentációját a képzésben résztvevő egyetemek és főiskolák közösen állították ugyan össze, de talán a munkában résztvevő kollégák is megerősítik, hogy a feladat országnrészét a legfiatalabb képzőhely, Pécs vállalta magára. Így a belső koordináción túl vállalni kellett a külső, a többi intézménnyel történő egyeztetéseket is, és ez egyáltalán nem volt egyszerű feladat. 2006 novemberére készült el az első olyan dokumentáció, amely viszonylag teljes lett, és amelyet el lehetett indítani a hivatalos eljárás útvesztőjében. Tekintettel arra, hogy a mester-szintű képzés egyik szakirányának (akkori nevén, *Szaktudományi információmenedzser* szakirány, amelynek lényege az egyes diszciplínákhoz kötődő könyvtári szakirodalmi tájékoztatás megvalósítása) kezdeményezője én voltam, majd később szakirány felelőse is, így jelentős szerep hárult rám mind a szakirány létrehozásának indoklásában, mind pedig dokumentációjának összeállításában.

Az MSc-szintű képzés engedélyeztetési procedúrájának azonban volt még egy fontos stációja, a szak létesítési dokumentációja mellett be kellett nyújtani a MAB-hoz a szak indítására irányuló kérelmet is. Az utóbbi koordinációja és tervezése már csak a Pécsi Tudományegyetemen, illetve a FEEK-en belül történt. Az ezzel kapcsolatos első dokumentumok dátuma 2006 októbere és novembere. Ez egyben azt is jelentette, hogy a szak létesítése dokumentációjának utolsó fázisai még zajlottak, amikor ismét el kellett kezdeni egy újabb tervezési folyamatot. S hogy mindezek miért voltak olyan sürgősek? Az átalakulóban lévő felsőoktatási struktúrában – amint arról már korábban szoltam – 2006-ban elindult a BA-szintű informatikus könyvtáros képzés, ami egyben azt jelentette, hogy az itt három év múlva végző hallgatók részére már fogadóképessé kellett tenni az MSc-szintű informatikus könyvtáros szakot. Az akkor a teljes hazai felsőoktatást érintő akkreditációs eljárások, engedélyezési folyamatok közel egyéves procedúrát jelentettek. Ennek megfelelően úgy terveztük, hogy ha 2007 első felében be tudjuk nyújtani a szak indítási kérelmét, akkor 2008-ban megkaphatjuk az engedélyt arra, és 2009-re, amikor végeznek az első BA-s csoportban tanulók, azt meghirdetni és indítani is tudjuk. A mind újabb és újabb egyeztetések, változtatások után 2006-2007 fordulóján adtuk be akkreditációs és engedélyezési céllal a pécsi informatikus könyvtáros Master-szintű szak képzésének indítási dokumentációját.

Utólag azonban kiderült, hogy nem volt célszerű ennyire előrelátónak lenni. A MAB mesterszakok indítására vonatkozó szabályozását 2007 végén alapjaiban, majd később még

annak részleteiben is megváltoztatta, jelentősen szigorította, így a teljes tervezési folyamatot újra el kellett végezni. Azt nem mondhatjuk, hogy a korábbi tervezési ciklusban készített dokumentáció teljesen felesleges volt, de azt igen, hogy az abban rögzítettek többnyire használhatatlanokká váltak. Ám ennek okát nem csupán a MAB szabályozásainak lényegi változásaiban kell keresnünk, hanem a FEEK korábbi pozícióinak fokozatos és döntő romlásában is. Az alig néhány évvel korábban, 2005-ben önállóvá vált kar 2008-ban már sokkal rosszabb anyagi, beiskolázási és egyéb lehetőségekkel rendelkezett. A korábbi MA-szintű tervekben még bőségesen számoltunk külső humán erőforrásokkal: más karok és intézmények oktatói, óraadó tanárok stb. Ám a 2008-as tervezést megelőző kari egyeztetések során kiderül, hogy a kar nem fogja tudni finanszírozni a külsős oktatók bérét, tisztelet- és óradíját. Így a képzési programot, az akkreditációs dokumentációt – a könyvtári gyakorlatokat leszámítva – kizárólag a kari humán erőforrásra építve kellett összeállítanunk. Ez egyáltalán nem volt egyszerű feladat, hiszen a Könyvtártudományi Intézetben alkalmazott kollégák száma igen alacsony volt, mindösszesen hat oktató és egy tanszéki adminisztrátor tartozott az intézethez.

Az nyilvánvaló volt, hogy ezzel a létszámmal és a hat oktató szakmai tudásával, előadást tartó kapacitásával nem fogjuk tudni lefedni az akkor még zajló kétszakos egyetemi, a 2006-ban elindult BA-szintű és az újonnan indítani szándékozott, a korábbi tartalommal tervezett MA-szintű, továbbá az időközben megnyílt könyvtárpedagógia-tanár szakos képzéseket. Ezért a 2006-ban megtervezett képzési programot ebből a szempontból is alaposan át kellett alakítani, de olyan formában, hogy lényegesen nem térhettünk el a szak alapítási dokumentumainak tartalmától. Az MA-szinten korábban tervezett két szakirány közül az egyikről, a könyvtáros-tanári specializáció indításáról lemondtunk, és csupán a Szaktudományi (kutatófejlesztési) információmenedzser szakirány megtartása mellett döntöttünk. A tematikai tervezésnél pedig jóval erőteljesebben építettünk a kari belső humán erőforrásokra, a más intézetekben, tanszékeken dolgozó kollégák tudására. Az egész új tervezési folyamat során azt éreztük, hogy állandóan gúzsba kötve táncolunk, hatalmas kompromisszumokat vagyunk kénytelenek kötni. Az ezekből adódó belső és külső feszültségek, konfliktusok érezhetőek voltak az egyébként kollegiális, jó szakmai és emberi hangulatú intézetben, de az MA-szintű képzés indítási szándéka olyan erős motiváló tényezőt jelentett, hogy ezeken túllépve, századszorra is újra- és újratervezve, újra és újraszámolva mégis elkészült a képzési program. 2008 tavaszán az informatikus könyvtáros MA-szintű szak indítására vonatkozó dokumentációt elküldtük az akkreditáció és az engedélyezési procedura útjára. 2009 novemberében pedig még egy újabb átstrukturálást kellett végeznünk, amelyben – a takarékoság jegyében – csökkenteni kényszerültünk a gyakorlatok óraszámát. Néhány későbbi apróbb módosítással e képzési program alapján folyt az MA-szintű képzésünk.

Ám a szaktervezéseknek, a szakok akkreditációs folyamatainak sehogyan sem akart vége szakadni. 2008-2009 fordulóján lehetővé vált, hogy kifejezetten az iskolai könyvtárak számára indítsunk képzést, ez az MA-szintű könyvtárpedagógia-tanár szak tervezésének kezdetét jelentette. Ezzel lényegében ideiglenesen visszakaptuk azt a lehetőséget, amelyet a Master-szintű képzés újratervezése során elveszítettünk: a könyvtáros-tanári szakirányt, s ha más szerkezetben és néven is, de mégis meg tudtuk honosítani képzési rendszerünkben. Ezt követően 2013-ban kellett ismét a tervezéshez nyúlni: az osztatlan tanárképzés keretében lehetővé vált az ötéves könyvtáros tanár szak egyéb tanárszakokkal közös indítása.

A fentebb leírtak alapján elmondható, hogy azt a tíz évet, amit a karon oktatóként, szakirány felelősként, intézetigazgatóként töltöttem, teljes egészében átszötte a különböző szakok és képzési szintek tervezési, akkreditációs munkája. Ez egy új szak esetében – mondhatni – természetes, ám az informatikus könyvtáros szakra, valamint a pedagógia szakos

képzésekre vonatkozó kormányzati és MAB normatívák, szándékok állandósult változása, a kar pozícióinak folyamatos romlása a processzust teljesen hektikussá tette és lényegesen megnehezítette.

A tanításnak, a hallgatókkal való foglalkozásnak van egy másik, részéről az előzőnél sokkal szívesebben végzett vetülete is. A teljes vertikum felsorolása szinte lehetetlen, ezért csupán néhány, rendre visszatérőt említek: az előadások tartása, a tudás számonkérése, a hallgatók szakmai, hivatásbeli előzetes szocializációja, a különböző célú, fajsúlyú dolgozatok mentorálása, a legtehetségesebb és legszorgalmasabb hallgatók szakmai és tudományos fórumokon elhangzó előadásainak előkészítése, végül, de nem utolsósorban a diplomamunkák és TDK-dolgozatok, a hallgatók szakmai pályázatainak segítése, továbbá a munkába álláshoz készített pályázatok véleményezése, azzal kapcsolatos javaslatok megfogalmazása. Mindenki számára közismert, hogy az előzőkben részletezett, a szakok indításához szükséges dokumentáció, a tantárgyi leírások, a hálótervek, a részletező tematikák nélkül ezek nem lennének, de míg részéről az előzőek a kevésbé kedveltek, a szükséges elvégzendők közé tartoznak, addig az utóbbi munkákat a lehető legszívesebben tettem.

Van valami lélekemelő abban (általában) három, illetve ötéves folyamatban, amelynek eredményeként a többnyire 18-19 éves, frissen érettségizett növendékek a BA, vagy az MA-szintű informatikus könyvtáros diplomáig eljutnak. S hogy az előzetes pályára szocializálásban – talán nem szerénytelenség ezt állítani – valamit jól csináltunk, azt a több éves tapasztalatok igazolják. Az első találkozásokkor általában megkérdezzük a hallgatókat, hogy mi motiválta őket a szak választására. A válaszok között gyakran hallottuk a „nem tudom”, a „szeretek olvasni”, a „szeretem a könyveket” megszokott toposzát. Mellette azonban és főként a fiúk részéről mind gyakrabban jelent meg az a válasz is, hogy „én nem szeretnék könyvtáros lenni, az informatika vonzott a szakhoz”. Majd a BA-szintű tanulmányok vége felé, amikor már a munkaerőpiacra történő belépés foglalkoztatja a hallgatókat, a döntő többség el sem tudja képzelni, hogy ne könyvtárban keressen munkahelyet. Az MA-szinten tanulók pedig már általában nagyon tudatosan készülnek a könyvtárosi hivatásra; ki-ki az egyéni érdeklődése, tehetsége, lehetősége szerint választja ki a könyvtáron belüli munkamegosztásban saját helyét. Vannak, akik a könyvtár- és információtudományi kutatásokat preferálják, míg mások a biblioterápiában lelik meg hivatásukat, és megint mások az olvasószolgálatban vagy a könyvtárbuszon, a KSZR-ben, vagy a gyermekszolgálatban, iskolai könyvtárakban. Megint mások az egyetemi kutatás támogatását helyezik előtérbe, a tudomány- és a bibliometria bugyraiban merülnek el, és sokan a könyvtári informatika alkalmazásában, fejlesztésében, a virtuális térben zajló könyvtári szolgáltatásokban találják meg helyüket.

Sajnálatos módon, sokan váltak, válnak pályaelhagyókká is. Ám a más pálya választására általában nem a diplomázás után, hanem már a gyakorló könyvtárosi lét kipróbálását követően kerül sor. A változtatásokat számos tényező motiválja, többségük összefügg a könyvtárak és a könyvtárosok hazai helyzetével. Ezek mindegyikét nem áll módomban felsorolni, így csupán a legjellemzőbbeket nevesítem. Talán a legfőbb okot abban kell keresni, hogy a kezdő könyvtárosi fizetésből nem, vagy csak nagyon nehezen, családi segítséggel lehet megélni. A szakmai életút eleje többnyire egybeesik a felnőttkor kezdetével, annak terheivel. Lakhatást kell szerezni, anyagilag önállósodni kell, felnőtt életvitelt kell folytatni, itt van a családalapítás, a gyermekvállalás és még számos olyan tényező, ami nem csupán a könyvtárosok számára, hanem más diplomások esetén is komoly, családi segítség nélkül szinte teljesíthetetlen követelményeket támaszt. Sok volt hallgató pályaváltoztatása magyarázható azzal is, hogy kezdő kollégaként nem kapnak értelmes, újszerű feladatokat, a munkaadók nem használják azt a friss szemléletmódot, amit a képzés során

beléjük plántáltunk. Jobb esetben kezdeményezéseiket, innovatív szemléletmódjukat melőzik, rosszabb esetben pedig akár a vezetők, akár pedig a munkatársak meg nem értéseivel, legrosszabb esetben pedig irigységeivel, féltékenykedésével kell harcolniuk. Az okok között találjuk még a magánéletben bekövetkező változások hozta élethelyzeteket is. Az esetek többségében azonban a hallgatók maradnak a könyvtáros pályán, és aligha lehet annál nagyobb öröm egy tanár számára, mint az, hogy hol az egyik, hol pedig a másik könyvtárban fedezi fel a jól és eredményesen tevékenykedő kollégában egykori tanítványát, vagy már mint felelős, érett kollégával találkozik a különböző könyvtárszakmai fórumokon előadóként, résztvevőként.

A hallgatók képzésbe való, majd a munkaerőpiacra történő belépése között igen sok idő telik el, optimális esetben 3, illetve 5 év. Kinek könnyebben, kinek pedig nehezebben. Azt azonban fontos tudni, hogy – mint az oktatás, a képzés valamennyi formájában és szintjén – a felsőoktatásban is legalább kéttényezős, kétszereplős a tanítás és a tanulás folyamata, továbbá azok eredményessége is. Manapság sokat lehet arról olvasni, hallani, hogy a felsőoktatásba bekerülő hallgatók tudása elmarad mind a kívánalmaktól, mind pedig azoktól a teljesítményektől, amelyeket az 1989 előtti, rendkívül szűk keresztmetszetű felsőoktatás hallgatói teljesítettek. Magam, aki mindkét időszak felsőoktatási képzésének előbb hallgatóként, majd tanárként részese voltam, a kérdést ennél a sommás megállapításnál jóval differenciáltabbnak látom.

Ennek valós értelmezéséhez tudnunk kell, hogy az 1960-as évek első felében a felsőoktatásban tanulók száma – a KSH STADAT oktatásra vonatkozó számadatai szerint – ötvenezres nagyságrendű volt, ami az 1970-es évek közepére megduplázódva elérte a százezres nagyságrendet, és ezt tartotta egészen az 1990-es évekig. Az 1990-es évektől kezdődően a felsőoktatás kapuit jóval szélesebbre tárták. Így a kilencvenes évek közepére a kétszázezres, majd a kétezres évek elején a négyszázezres hallgatói létszámot értük el. Ezt követően ismét csökkent a felsőoktatásban tanulók száma; jelenleg nem éri el a háromszázezret. Az is igaz, hogy ezek alatt a ciklusok alatt pozitív irányba változott az érettségit szerzők száma is, de jóval kisebb arányban, mint amilyen mértékben növekedett a felsőoktatásba bekerülők száma. Ez a folyamat nyilvánvalóan oda vezetett, hogy a korábbi kifejezetten elitképző felsőoktatásba a kiválók, a legjobbak mellett bekerültek, bekerülhettek az addigi tanulmányaik alapján jól és esetenként közepesen teljesítők is.

Magam, aki a tudást mindennél többre becsülöm, a felsőoktatás szélesre tárt kapuinak támogatói közé tartozom. Ám tudnunk kell, hogy a felsőoktatási expanzióknak voltak, vannak pozitív és negatív hozadécai; ezekről már könyvtárnyi szakirodalom értekezik. Kétségtelen, hogy a felsőoktatásba bekerülő, nem csupán az elit teljesítményt nyújtó hallgatók többnyire nehezebben veszik a felsőoktatás akadályait, de olyanok is bőségesen akadnak, akik felsőoktatási tanulmányaik alatt válnak arra éretté, hogy meglássák a tudásból fakadó örömet is. Az is egyértelmű, hogy a magasabb létszám magában hordozza annak veszélyeit, hogy úgymond „felhígul” az egyetemi képzés. Én ezt úgy látom, hogy egy-egy nagyobb csoportban nagyjából egyharmadnyit tesz ki a tehetséges és a szorgalmas hallgatók aránya, a másik egyharmadot azok képezik, akik egyenetlen teljesítményt nyújtanak, és hol kiemelkedően jók, hol pedig kifejezetten gyengék. És végül az utolsó egyharmadnyi csoportot alkotják azok a hallgatók, akik a felsőoktatási szakjukat leginkább „megúszni” akarják, tehetségüket, szorgalmukat e céloknak rendelik alá. Amennyiben közelebről megnézzük ezeket az arányokat, úgy azt láthatjuk, hogy ma is nagyjából annyi tehetséges, szorgalmas hallgató van az egyetemek falain belül, mint a hatvanas-hetvenes években, de mellettük jelen van még kétharmadnyi olyan hallgató, akikkel jóval többet kell foglalkozni, általában nem brillíroznak a számonkérések alkalmával, de többségük – és ezt erősen hangsúlyozom – motiválható. Tehetségüket, szorgalmukat tekintve pedig esetenként képesek felzárkózni

akár az első csoportban szereplők teljesítményéhez, mint ahogyan bármikor képesek az utolsó egyharmad közé süllyedni, és aktuálisan éppen a megúszásra játszani. És természetesen, vannak állandósult vagy eseti „kutyaütők” is, olyanok, akik az időtöltés vagy éppen a bulizás miatt választották a felsőoktatásban való továbbtanulást. Ám ezek száma elenyésző többiekhez képest, éppen ezért semmi sem indokolja, hogy az ő példájukat húzzuk rá a felsőoktatásban tanuló valamennyi diákra.

Vallom továbbá, hogy a tanítás és a tanulás folyamata a szakmai előzetes szocializáció mindig kétszereplős modell, amelyben az asztal egyik oldalán az oktatók, tanárok, a másik oldalán pedig a diákok foglalnak helyet. Ez a frontális, egymással szembenező oktatást jelképező térbeli modell azonban nem azt jelenti, hogy a két fél egymással szemben áll. Éppen ellenkezőleg. A két fél együttes munkája eredményeként lehet hatékony a tanítás és a tanulás is. Talán sokan el sem hiszik, de minden egyes számonkérés, vizsgáztatás során a vizsgázókhöz hasonlóan magam is izgultam, kíváncsian várva a visszajelzést az esetenként több féléves munkám hatékonyságáról, eredményességéről. Minden előadáson igyekeztem élő kontaktust tartani a hallgatókkal, s ha azt láttam, hogy fáradnak, „nem jönnek velem”, akkor inkább hamarabb tartottam szünetet, vagy megpróbáltam érdekességekkel, gyakorlatias példákkal tarkítani az előadást. Azt is be kell vallani, hogy az aktuális tananyag sem volt mindig érdekfeszítő, és bizony magam is ember vagyok, akinek lehetnek jobb vagy rosszabb napjai is. A tanítás és a tanulás eredményességét sok komponens determinálja, és a legjobb teljesítmény csak harmonikus tanári-hallgatói összjáték, csapatjáték eredményeként születhet meg. Mindazonáltal azt is tudni kell, hogy a csapatkapitányi, továbbá a bírói szerepet minden esetben az oktató játssza.

Személyes vallomásom hiányos lenne, ha nem beszélnék arról, hogy természetesen mindig vannak kiemelkedő színvonalon teljesítő, kifejezetten tehetséges hallgatók, akikkel kitüntető örömet jelent külön is foglalkozni. A hivatalosan tehetséggondozásnak nevezett tevékenység a hallgatókkal való olyan foglalkozást jelent, amely bónusza a tanári munkának. Ennek intézményes keretét egyrészt a tudományos diákköri tevékenység adja, eredményeit pedig a kari TDK-n, majd onnan továbbjutva az OTDK-n lehet nyilvános sikerre váltani. Másik fontos intézményes lehetőségét pedig a PhD-képzésre történő eredményes felkészítés jelenti. Szerencsém volt: tanári munkám során mindkét élményt, sikert többször is átélhettem. Bátran állíthatom, hogy az általam felkészített hallgatók minden esetben komoly eredményeket értek el, sok örömet szereztek részemre. Öröm és sikerélmény volt megtapasztalni, hogy egy-egy akár a hallgató, akár általam bátortalanul felvetett TDK-s téma hogyan gömbölyödik, teljeseedik ki az instrukciók és a hallgató munkája nyomán, hogyan szeretnek mindinkább bele témáikba, a tudományos igényű kutatásba és annak prezentálásába, publikálásába. Nem lenne teljes ez a bekezdés, ha nem szólnék arról is, hogy ezeket az élményeket gyakran a tudományos diákkörig vagy a PhD-képzésig el nem jutó szakdolgozat, diplomamunka esetén is megéltem. Éppen ezért mindig fontosnak tartottam, hogy a legjobb pályamunkák, szakdolgozatok rövidített, közlésre alkalmassá tett változatai megjelenhessenek a könyvtárszakmai folyóiratokban, e téren soha nem restelltem élni a meglévő személyes és szakmai kapcsolataimmal.

A tehetségek mentorálásával kapcsolatos gondolataim között fontosnak tartom azt is rögzíteni, hogy a sok-sok öröm, sikerélmény mellett ez a munka esetenként Janus-arcú, csalódásokat, keserőségeket is hordoz. Ennek általában két oka van. Az egyik ok, amikor az általam segített hallgatóról utólag derül ki, hogy emberileg vagy szakmailag eleve nem volt méltó a sok törődésre, a sok bátorításra, a sok vele kapcsolatos munkára, vagy időközben méltatlanná vált azokra, esetleg életútja másfelé sodorta. A másik pedig, amikor egyértelműen érzékelhető a hallgató tehetsége, szorgalma, minden arra predestinálja, hogy elmerüljön a tudományos munkában, ám aktuális élethelyzete ezt nem teszi lehetővé, vagy

tudását inkább a gyakorlatban szeretné hasznosítani. Ezek némi csalódást, esetenként keserűséget okoztak ugyan számomra, de soha nem adtak arra elegendő okot, hogy a tehetős hallgatókkal való külön foglalkozásról, az ő mentorálásukról lemondjak.

A tanítással és a hallgatókkal való foglalkozásnak még számos olyan vetülete van, amelyről itt nem tettem említést, ennek oka, hogy csupán a számomra legmaradandóbb képeket, emlékeket szándékoztam feleleveníteni.

Az oktatás a bürokrácia szorításában

Egy egyetemi szak meghonosítása mindig embert próbáló feladat. Tekintettel arra, hogy a PTE-n nem volt előzménye a könyvtáros képzésnek, ezért, a hivatalos procedúrán túl sem volt egyszerű elfogadtatni szakunkat. Annak ellenére, hogy a szak indításának ötlete – tudomásom szerint – dr. Koltai Dénes, akkor intézetigazgató, később pedig kari dékán nevéhez kötődik, és nem melleleg az akkori felsőoktatási törvény értelmében csak az a szervezet válhatott önálló karrá, amely legalább két szakon oktatott, az általam megélt ciklust mégis végigkísérte az elfogadtatás küzdelme. Az önálló karrá szerveződés a kétezres évek elején a korábbi intézet (FEEFI) számára stratégiai kérdés lett. Ám az informatikus könyvtáros szakhoz képest, főként a ciklus elején még, hatalmas tömegeket vonzó művelődésszervező, andragógia, humán erőforrás fejlesztő és más szakok, szakirányok mellett a könyvtáros képzés abszolút kisebbségben volt, és ezt a kiváló tanulmányi és tudományos eredményeink ellenére is gyakran éreztük, éreztették velünk. Azok, akik más intézetekből, tanszékekről tanítottak át hozzánk, örömmel jöttek és mindig nagy elismeréssel szóltak az „infó-könyvtár” szakos hallgatók teljesítményeiről. Ez a kettős megítélés mindvégig jellemezte szakunk elfogadottságát.

A felsőoktatásban ténykedő oktatók munkájának csupán egyik részét teszi ki a hallgatókkal való foglalkozás, az előadások, szemináriumok, gyakorlatok tartása. Ezeken kívül számos olyan feladat is hárul ránk, amely a szervezet működésével, működtetésével kapcsolatos. Az ilyen jellegű feladatok skálája igen széles: a különböző szakmai bizottságokban, döntéshozó kari és egyetemi szervezetekben történő aktív részvételtől, a gazdasági jellegű tevékenységeken át, az adminisztratív tartalmú feladatokig. Esetenként pedig ezekhez még hozzájön egy-egy kisebb vagy nagyobb belső szervezet, intézet, tanszék, kutatócsoport stb. irányítása. Ezek a rendkívül idő- és energiaigényes, ám gyakran igen terméketlen, sokszor csak formálisan létező feladatok nagyon meg tudták keseríteni a Pécsen töltött éveimet.

A pécsi egy évtized ebből a szempontból rendkívül nehéz időszak volt. Mindazon túl, hogy a hazai felsőoktatás átstrukturálásához kellett ezeken a területeken asszisztálni, hatalmas méreteket öltöttek a bürokratikus intézkedések, indokolatlanul expanzált és valós szerepénél jóval nagyobb pozíciókat nyert az egyetem belső, nem oktatással foglalkozó intézményrendszere, amit tovább súlyosbított a felsőoktatási és tudományos kormányzat hasonló túlterjeszkedése. Ez a már önmagában sem kívánatos jelenség azonban ráadásul hétfejű sárkányként telepedett az egyetem oktatási szegmensére, és egyre markánsabban azt éreztem, hogy az egyetemet már egyáltalán nem az oktatás és a kutatás mozgatja, hanem az egyetemi „büró-arisztokrácia” szörnye. Az egyetemi és a kari bürokrácia igen gyakran teljesen öncélúvá vált. Olyan, folyamatosan ismétlődő, sokszor értelmezhetetlen adattartalmú jelentések sokaságát kellett hol az egyetemi vezetés, hol a kormányzat, hol pedig a MAB számára készítenünk, amelyek mindegyike az egyetemi, vagy más nyilvántartásokból könnyedén leszűrhető lehetett volna.

A bürokrácia további hizlalását jelentették az új típusú pályázatok is. Tekintettel arra, hogy egyetemről van szó, jellemzően kutatási pályázatokat írtak ki számunkra. Ám ezek-

nek a pályázatoknak mind az elkészítése, mind a megvalósítása olyan – véleményem szerint felesleges – adminisztratív protokollal volt összekötve, amely csak igen ritkán szolgálta a kutatók támogatását, megvalósulását. A totális bürokratikus szemléletmód nehézségei már önmagukban is nehezen voltak viselhetők, amit még tetézett az is, hogy a kutatási célú támogatások összegének mindegyikét első lépésben az egyetem, majd azt követően a kar jelentősen „megcsapolta”. Jelen esetben ez úgy értendő, hogy a kutatást támogató célzatú pénzügyi keretnek közel negyven százalékát már eleve meg sem kaptuk, azt az egyetem, továbbá a kar kisajátította. Tekintettel arra, hogy csupán két egyetemről vannak ilyen jellegű személyes tapasztalataim, ezért nem kívánok általánosítani. Az általam megélt kutatási pályázatok legkevesebb gonddal megvalósítható része minden esetben a szakmai, tudományos célkitűzés volt, a legnehezebb pedig az azt (állítólag) szolgálni hivatott pénzügyi és adminisztratív előírások betartása, az azokkal kapcsolatos követelmények teljesítése, továbbá annak a kényszerű elfogadása, hogy a gondosan megtervezett kutatások – az elvonások miatt – csökkentett tartalommal valósíthatók meg. Mindezek miatt a kutatási projektek folyamata alatt egy-egy napon többször is elátkoztam magam, amiért belevágtam, és többször is fogadalmat tettem arra, hogy többé soha! Azután persze a projektek eredményes, sikeres lezárása után ezek az indulatok némileg csitulnak. Nem mellékes az sem, hogy egyébként sem voltak más források a mind az egyetem, mind pedig az oktatási kormányzat által szigorúan megkövetelt és számon kért, az intézmény reputációját és az egyéni karrier építését is alapvetően meghatározó intézeti kutatásokra. Így nem maradt más, mint – már előre tudomásul véve a lenyelendő keserű pirulákat – ismét elkezdni a kutatási programok, azok anyagi vonzatainak stb. tervezését.

A szubjektív FEEK-érzéseim megfogalmazásakor szólni kell azokról a külső és belső körülményekről is, amelyek komoly befolyással voltak a felsőoktatásra, a FEEK-re és az ottani munkára. Ezek közül talán a legerőteljesebben a felsőoktatási létszámok módosulásai hatottak. Az ezredforduló évei a hazai felsőoktatás hatalmas létszámbeli felfutását jelentették, a múlt századi évtizedekhez viszonyítva háromszor, négyszer annyian tanultak az intézményekben, mint korábban. Tömeges jelenség volt a felsőoktatási intézményekbe történő jelentkezés, és nem csupán a frissen érettségizettek körében. Ezekben az években a levelező és az esti képzésekre csaknem ugyanannyian jelentkeztek azok közül, akik a korábbi igen szűkre szabott felsőoktatási rendszerbe nem juthattak be, mint a nappali tanrendű képzésekre. Tegyük hozzá azt is, hogy a munkaerőpiaci változások, követelmények is a diplomaszerezés irányába motiváltak.

Ezek a tényezők együttesen a FEEFI, majdani nevén a FEEK pozícióit lényegesen javították. A kollégák elbeszélései szerint a hetek munkanapjai a pécsi képzésekkel teltek, majd hétvégeken az ország valamennyi részében működő képzési helyeken tartották a levelező tanrendű hallgatók előadásait, vagy éppen vizsgáztatták őket. Hatalmas igény volt a PTE FEEFI által szervezett képzésekre. Nem tisztem megítélni, hogy mennyiben a valós tartalom és mennyiben más felsőoktatási szervezetek intézmények irigységei, rossz szemmel nézése nyomán ragadt rá az intézetre, a karra a „diplomagyár” kifejezés, de az bizonyos, hogy ezek az évek a FEEK és az ott dolgozók „aranykorát” jelentették. A gazdaságiilag is kiválóan prosperáló kar minden olyan tevékenységet finanszírozni tudott, amely egy felsőoktatási intézményben szükséges, elvárható. Egyre több magasan kvalifikált oktató, kutató került a karra, a szervezet támogatta a tudományos fokozat megszerzését, a többletként tartott órákat kifizette a kollégák számára, a hazai és a nemzetközi konferenciákon való részvételeket a legmesszebbmenőkig támogatta, PhD-programot tervezett indítani, szakfolyóiratot adott ki, megszervezte és finanszírozta a tudományos és szakkönyvkiadást, támogatta az idegennyelvtudás továbbfejlesztését, karbantartását. Ezekon kívül még számos olyan támogatást nyújtott mind az oktatók, kutatók, mind pedig a hallgatók számára,

amely indokoltan elvárható lenne más szervezetektől is; mondhatni ez lenne a „normális”. A 2006-os évtől kezdődően azonban csökkenni kezdett a felsőoktatásban résztvevők száma, a mindenkori kormányzati hatalom egyre szorosabbra húzta a nadrágszíjat a felsőoktatás finanszírozásában, és még számos más külső, valamint belső kedvezőtlen körülmény hatására a FEEK „aranykora” véget ért.

Mindannyiunk számára, akik itt dolgoztunk és a hazai felsőoktatás széles körében is közismert a FEEFI, majd a FEEK igen erős, mind pozitív, mind pedig negatív hozadékokkal járó személyi determináltsága. Választott műfajom szerint akár ki is maradhatna írássomból ez a kérdés, de nem szeretném megkerülni, már csupán azért sem, mert a kar létrejöttében, felemelkedésében, majd pozícióinak romlásában – kár lenne tagadni – a megsokkottnál és a természetesnél jóval erőteljesebben ható vezetői magatartás, vezetői kultúra a legfőbb mozgatórugó volt az egyéb kari és egyetemi belső okok mellett. Az igazság érdekében fontosnak tartom itt azt is megjegyezni, hogy az előzőekben vázolt külső körülmények kedvezőtlen felsőoktatási folyamatai olyan erős hatást gyakoroltak a karra, amelyek a legjobb, a leghatékonyabb, a legtehetségesebb, leginkább önfeláldozó vezetés mellett sem lehettek volna kivédhetőek. Éppen ezért kevésbé szeretnék magukkal a személyekkel foglalkozni, számomra sokkal inkább az irányításuk alatti és a szakunk szemszögéből közelítő eredmények sommája, mérlege érdekes.

A kar első dékánjának irányítása alatt a dél-dunántúli régióban, a Pécsi Tudományegyetemen létrejött az informatikus könyvtáros szak, teret kapott a könyvtárpedagógia-tanár szak és szervezési fázisba került a könyvtárostánár képzés. Ez a szakasz a könyvtárosok képzésében egyértelműen progresszív, felfelé ívelő folyamatokat mutat. Ám a második dékáni ciklus vége felé már érzékelhetővé vált némi stagnálás is. Ezt képzésünk magas színvonalával, mind több munkával többnyire még kompenzálni tudtuk. A harmadik dékáni ciklus folyamán az informatikus könyvtáros képzésben azonban olyan törés következett, amit már nem lehetett a megszokott módon ellensúlyozni. A harmadik dékáni kari menedzsmentje – összevetve a korábbi kari vezetés akkoriban erősen sérelmezett autokratikus módszereivel, ám a könyvtáros képzésben mégis progresszív ciklusával – lényegében degresszív folyamatokat indított el, és ezzel megakasztotta a könyvtáros képzés korábbi progresszív fejlődési tendenciáit. Itt ismét hangsúlyozni kell, hogy a felsőoktatásra ható külső erők e ciklusban is determinánsak voltak. Például a szakon előírt emelt szintű érettségi követelményének bevezetése az informatikus könyvtáros szak BA-szintű felvételi rendszerébe, megfelezte, harmadolta a jelentkezők számát, aminek egyenes következménye lett, hogy az MA-szintű képzésre is jóval kevesebb hallgató jut, jutott el. A folyamat nem pécsi sajátosság, a szakon képzést végző intézmények mindegyikében hasonló folyamatok játszódnak, sőt több intézményben már meg is szűnt ez a képzés. Mindezek együttes eredményeként a 2017-es évben, országos összesítésben a master-szintű képzés nappali tagozatra felvettek száma 15 fő, levelezőre pedig 23 fő. Ezek az adatok az 1970-es, 1980-as évek igen szűkre szabott, egyetemi szintű könyvtáros képzésének számaira hajaznak. Tegyük hozzá azt is, hogy a nappali tagozatos alapképzésre felvettek száma országos szinten ma már a száz főt sem éri el. A könyvtáros képzés terén – hasonlóan más szakokhoz – a harmadik dékáni ciklusban állandósult degresszív folyamatoknak lehettünk tanúi, ami mára már odavezetett, hogy 2017-ben MA-szintű nappali képzés nem indult. S hogy e folyamatok milyen mértékben, arányban vezethetők vissza a külső, illetve a belső tényezőkre, azt aligha lehet megmondani. Meglátásom szerint mindkét típusú tényező együttes hatásként a pécsi könyvtáros képzés válságban van, és jövője bizonytalanra vált.

Tudományos tevékenység könyvtártudományi alulnézetben

Az oktatói státuszom harmadik lábát a FEEK-en a tudományos kutatás művelése jelentette. Jóllehet a tudományos célú kutatás végigkísérte könyvtárosi tevékenységemet, hiszen még a karra történő kerülésemet megelőzően, 2004-ben, könyvtártudományból PhD-fokozatot szereztem. Ám azzal, hogy főállású oktató lettem, a kutatói kötelezettségeim lényegesen más hangsúlyt kaptak, munkámnak szerves részét képezték, amit rendre számon is kértek. Olyan intézménybe bekerülni oktatóként, ahol deklarált feladat a tudományos célú kutatás, nem csupán azért jó, mert a munkakörbe beépül ez a tevékenység, hanem azért is, mert lehet arra esély, hogy egy intézetben a hasonló tárgykörökben oktató kollégák társak lesznek a kutatásokban, illetve te magad is társa lehetsz másoknak. Nagyobb léptékekben gondolkodva pedig az adott karon a rokonterületekből állhat össze kutatói csoport. A teamben történő munkálkodás előnyei közismertek. Magam nagy reményeket fűztem a közös kutatásokhoz, ám meglehetősen gyorsan kiderült, hogy erre a saját intézetemben aligha lesz mód. Valamennyi kolléga foglalkozott ugyan egyénileg különböző témájú kutatásokkal, ám az gyorsan kiderült, hogy az igen erősen polarizált érdeklődési köröket aligha lehet egyetlen közös témába, kutatási tematikába integrálni. A tágabb, a kari környezetben történő hasonló célú puhatolódzásnak sem lettek jobbák az eredményei. Voltak ugyan a karon formális és informális kutatócsoportok, ám azok nem voltak nyitottak az integrációra. Tegyük hozzá azt is, hogy a FEEK képzési és kutatási profilja meglehetősen eklektikus volt, éppen az ott művelt kutatási területek inter- és multidiszciplinaritása miatt. Pedig a karon oktattott, kutatott területek nagyobb része integrálható lett volna az éppen az ezekben az években kiteljesedő információs társadalom tematikájában. Gondolok itt például az andragógiával, a kultúratudománnyal és az emberi erőforrás fejlesztésével kapcsolatos szakokra. A többszöri kezdeményezés kudarcait látva magam is az egyéni kutatások mellett döntöttem. A teamben történő kutatást egyetlen alkalommal, a ciklus végén sikerült kipróbálni és megvalósítani, amikor egy egyetemi kutatási projekten (Jól-lét az információs társadalomban, TÁMOP) belül mintegy 2600 főre kiterjedő empirikus vizsgálatot végeztünk intézeti munkatársaimmal, *A digitális megosztottság komparatív analízise* alcímen, az információs műveltség témakörében.

Az általam görcső alá vett egy évtized nem volt egyszerű a hazai és a nemzetközi tudományos életben. Jóllehet Magyarországon már korábban is érvényesíteni kezdték a tudományometriai szempontokat, de az nem volt általános. Nagyjából ebben a tíz évben vált általános és mértékadó értékelési szemponttá, amelynek egyébként sem egyszerű érvényesítését még bonyolultabbá tett a tudományos kommunikáció gyökeres átalakulása. A teljesség igénye nélkül itt csupán néhány példát tudok kiemelni. Ilyen volt például a kommunikációs csatornák mélyreható átalakulása, a kutatók és a kutatói műhelyek, csoportok, teamek működését, hatékonyságát mindinkább globális szinten mérő és értékelő metódusok eltúlzott dominanciája, a publikációs kényszerek, vagy a folyóiratok kvalitásait mérő módszerek jelentős bővülése. De említhető a nyílt hozzáférés, az elektronikus folyóiratok mind szélesebb körű megjelenése, térhódítása, a kiadványpiacot determináló monopóliumok agresszív piaci magatartása stb. is. Önmagukban ezek a jelenségek ugyan változtatták volna, de nem fordították volna fenekestül fel a tudomány művelésével foglalkozók életét, felfogását, de a mindent elsöprő kvantitatív szemléletmód túldimenzionálása olyan magatartásra kényszerítette és kényszeríti ma is a kutatókat, amely egyáltalán nem kívánatos. Így a kari, intézeti kollégák kutatásainak és az azok nyomán megjelenő publikációk egy része megszületésének nem az volt az elsődleges szempontja, hogy új tudományos eredményeket tárjon fel, hanem az, hogy az oktatói-kutatói egzisztencia megtartása, építése érdekében „eladható” legyen az éppen aktuálisan veendő akadályok – PhD-fokozatszerzés, habilitációs vagy éppen nagydoktori eljárás – palettáján. Ez a légkör pedig aligha használ az ilyen

jellegű munkáknak, aligha segíti elő az elmélyült, az egyes kutatási területeket integrálni szándékozó kutatást.

A kari tudományos tevékenységek nyilvánosságra hozatala, az eredmények tudományos közönség felé történő közvetítése érdekében karunk 2000 óta Tudásmenedzsment címmel tudományos igényű folyóiratot jelentet meg. A szaklap elsődleges funkciója ugyan a kari publikációs lehetőségek bővítése, de természetesen a lap kezdete óta nyitott más kutatók számára is. Az előzőkben vázolt kíméletlen és túlhajszolt verseny azt követelné, hogy a szakfolyóirat lektorált, nemzetközi szinten minősített periodikaként működjön. Tekintettel arra, hogy a tudományometriában meghatározó folyóiratminősítő rendszerek alapelveinek, működési mechanizmusának, lehetőségeinek és korlátjainak a könyvtárosok jó ismerői, így kézenfekvő lett volna a lap olyan minőségű átalakítása, amely az abban publikálók és a kar reputációját lényegesen emelhették volna. Az egy évtized alatt összesen három alkalommal dolgoztam ki erre vonatkozóan koncepciót, tervet, szorgalmaztam azok megvalósulását, ám ottlétemig eredménytelenül. Az összeállított tervek, koncepciók szóbeli dicséreteinél tovább nem tudtunk eljutni. Be kell, hogy valljam, a legérthetlenebb kudarcok egyikét jelenti máig számomra, hogy a folyóirat nem kerülhetett be a minősített szaklapok közé.

Ismét átolvasva a számomra meghatározhatatlan műfajú írást, úgy látom, hogy az nem az évfordulók alkalmából megszokott emelkedett, esetenként indokolatlanul dagályos, patetikus, sallangokkal teli tartalmúra sikerült. Nem is volt szándékomban ilyennek a közlése. Nincsen semmi bajom az ilyen tartalmú és stílusú közleményekkel, bizonyára lesznek ilyenek is a kötetben, mert ezeknek is helye van itt. Magam azonban nem vagyok ilyen stílusú, önmagamot hazudtoltam volna meg, ha csupán a „szépre emlékezem”. Mint az élet minden területét, úgy a munkát sem lehet csak szépnek és jónak, vagy csupán rossznak és elviselhetetlennek látni. Egy évtized olyan hosszú idő, amelybe bele kell, hogy férjen a jó is és a rossz is, így alkot kerek egészet, így életszagú. És ez volt a célom: bemutatni, hogy – tudatosan vállalva az erős szubjektivitást – könyvtárosi alulnézetből hogyan láttam egy életszagú egyetemi kar működését, lehetőségeit, eredményeit, kudarcait, pozícióinak javulását, majd hirtelen romlását, végül megszűnését. Ma még aligha lehetne a FEEFI és a FEEK működéséről, benne a könyvtárosok képzéséről, hiteles, elfogulatlan értékelést összeállítani, és amikor ez majd megtörténik, akkor sem lesz hosszú az a fejezet, amely az egyetem történetében elhelyezi ezt az igen sajátos, számos ellentmondással és eredménnyel teli szervezetet, az ott végzett munkát. De az bizonyos, hogy legalább egy bekezdés terjedelmére rászolgált.

A FEEK, ahogyan én láttam

Régóta terveztem, hogy leírom a FEEK-kel kapcsolatos gondolataimat. Az elmúlt évekről számtalan érdekes, szép és kevésbé szép, tanulságos és kevésbé tanulságos dolgot lehetne elmesélni. Ez az írás azon egyszerű oknál fogva nem született még meg, hogy úgy gondolom, nekünk, akik benne voltak, ezek a dolgok egészen mást jelentettek és jelentenek, mint másoknak, kívülállóknak. Nem vagyok tehát teljesen biztos abban, hogy az érintetteknek kívül különösebb érdeklődésre tartanak számot ezek a történetek, noha magunk miatt mégiscsak lényegesek. Összességében azonban örülök annak, hogy lehetőségem nyílik megírni az én történetemet is.

1998-2009

1998 őszén kezdtem meg humán szervező tanulmányaimat a FEEFI-n. Akkor már negyedéves voltam a Közgazdaságtudományi Karon, és egy olyan képzést kerestem, amely a közgazdaságtanhoz szorosan kapcsolódó, de az egyetemen különösebben nem tárgyalt határterületekkel kapcsolatban bővíti majd az addigi közgazdasági ismereteimet. Másrészt fontos választási szempont volt, hogy a korábban elvégzett tárgyak jelentős részét (hiszen ebben az időszakban a Közgazdaságtudományi Kar számtalan oktatója tanított a FEEFI-n) el lehetett fogadtatni, harmadrészt pedig, ismerve Koltai Dénest és a Koltai családot, felületes ismeretekkel már rendelkeztem arról, hogy mi a helyzet a FEEFI-n. 2000-tól, miután 1999-ben diplomát szereztem a Közgazdaságtudományi Karon, néhány hónapos kaliforniai kitérő után első, OTP-s, meglehetősen monoton munkám (elemző közgazdászként tevékenykedtem az akkori Számviteli Osztály Közgazdasági Csoportjában) mellett, szabadságaim terhére jártam a humán szervező szakra. Jól emlékszem arra a nyári napra, amikor Alsóbélatelepen Dénes részéről újra elhangzott a már több alkalommal felmerült, de a korábbiaknál egy fokkal komolyabbnak tűnő lehetőség és hívás, hogy menjek a FEEFI-re dolgozni. Ezúttal némi gondolkozási idő után 2002 őszén egyetemi tanársegédként kerültem be abba az egyetemi rendszerbe, amelyben az elmúlt 15 évet töltöttem. A 2002 és 2009 közötti időszak az új feladatoknak történő megfeleléssel, az oktatással való ismerkedéssel, majd tanítással, doktori tanulmányaimmal, projekt munkákkal telt, viszonylag keveset érzékelve az intézet, később kar működéséhez kapcsolódó feladatokból és kihívásokból.

Ezen az új munkahelyen – az OTP merev, monoton és bizonyos szempontból perspektívák nélküli világa után – számtalan olyan, számomra izgalmas és a korábbiaknál lényegesen rugalmasabb dolog vált mindennapi részévé életemnek, mint például a más városokban történő órátartás és vizsgáztatás, vagy a hazai és külföldi utazások, tanítás, tanulmányutak, konferenciák és projektek világa. (Annak ellenére, hogy ekkor már a 19 országos képzőhely lényegesen megkopott, de még én is rendszeresen jártam órát tartani Budapestre, Szombathelyre, Zalaegerszegre és Nagykanizsára.) És – ami szempontomból szintén fontos – munkám mellett több időm volt festeni, kiállításokat szervezni is. Ebből az időből fontos kiemelni azokat a kollégákat, Pavluska Valit, Kleisz Terit, Minorics Tündét, Mazzag Évát, Koltai Zsuzsit, Szabó Szilvit, Sári Misit, Bodó Lacit, Bokor Bélát, Várnagy Pétert, Huszár Zolit, Németh Balázst, akikkel részben egy irodában, részben különböző feladatokban, projekteken dolgoztam együtt.

2009-2012

Ez a változatos, intenzív, de sok tekintetben „idilli”, tehát a kari kihívásoktól, hallgatói létszám-csökkenéstől, a Bologna-rendszerre történő átállás negatív hatásaitól, a képzőhelyek megszűnésétől és az egyre inkább Pécsre történő visszaszorulástól viszonylag mentes állapot 2009 tavaszán teljesen megváltozott. Nemeskéri Zsolt, a FEEK gazdasági és stratégiai fejlesztési dékánhelyettese, akivel korábban nemigen volt különösebb munkakapcsolatom, többször is megkeresett, hogy ő nem szeretné tovább ellátni a dékánhelyettesi feladatokat, viszont rám gondolt. Nem sokkal azt követően, hogy PhD-fokozatot szereztem a Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolájában, a dolog élessé vált és néhány hét múlva igent mondtam Koltai dékán úr felkérésére. Nyugodtan mondhatom, hogy szinte teljesen zöldfülként csöppentem bele ebbe az új világba és kezdtem meg működésemet Vámosi Tamás oktatási és Várnagy Péter általános dékánhelyettesek mellett. Zsolt, aki akkor már évek óta benne volt az egyetem zűrzavarában, később tapasztalataival és minden (egyetemi) titok (vélt vagy valós) tudójaként sokat segítette a munkámat.

Az új valóság természetesen nem volt kihívásoktól mentes. A kar képzései iránti érdeklődés csökkent, a korábbi periódusban meghatározó költségtérítéssel hallgatói arány módosulása, a normatív állami támogatás folyamatos változásai, valamint a kari források jelentős részét érintő központi elvonások a kari bevételek jelentős csökkenését eredményezték. E változások hatására a kari vezetés 2010-től takarékosági lépéseket indított el, valamint a kari folyamatok racionalizálását célozta meg az új helyzet hatékony menedzselése érdekében. A külső-belső helyzet azonban nem volt biztató. A 2011-es felsőoktatási törvényváltozások kritikusan érintették az andragógia alapszakot, hiszen bemeneti követelményként emelt szintű érettségít írtak elő, amely a korábbi évek hallgatói létszám-csökkenését még inkább felgyorsította, mivel a képzés jelentős részét biztosító felnőtt-tanulók korábbi érettségivel rendelkeztek és kevés esély volt arra, hogy ez a célcsoport a szakra történő felvétel érdekében újra érettségizzen, másrészt az államilag finanszírozott helyek is lassan megszűntek. Szintén drasztikus változások következtek be a felsőoktatás finanszírozásában, amely természetesen a társkarokat és más szervezeti egységeket is érzékenyen érintette, és néhány év alatt a korábbi források durván harmadát-felét kivonva a rendszerből. Ezek a változások a korábbi tevékenységek, mechanizmusok radikális újragondolását vetítették előre, még akkor is, ha sokáig sem a vezetés, és persze a kollégák sem szívesen vettek tudomást a megváltozott külső és belső helyzetről.

A kart 2010-ben szintén érzékenyen érintette az a rendőrségi vizsgálat, amely – Magyarországon nem rendszeridegen, névtelen feljelentés alapján – különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezeléssel vádolta meg a szervezetet. Azt hiszem, ennyi év távlatából leírható, hogy a feljelentés minden bizonnyal olyan volt belső kollégáktól indult, akiknek volt némi fogalma kari projektekről, folyamatokról, de – szándékosan, vagy éppen a megfelelő információk hiányában – a valóságot színezték ki annak érdekében, hogy ez valóban hűtlen kezelésnek tűnjön. A rendőrség a 2006-2010 közötti időszakot vizsgálta, ahol már – Nemeskéri Zsolt, korábbi gazdasági és stratégiai fejlesztési dékánhelyettes mellett – 2009-től már én is pozícióban voltam. Talán csak a feljelentőknek kívánom ezt a közel másfél évet, amikor a folyamatos adatszolgáltatás, vizsgálatok, kihallgatások és találgatások mellett továbbra is dolgozni kellett és működtetni kellett a kart. A vádak végül nem állták meg a helyüket, a nyomozás megszűnt és papírt is kaptunk arról, hogy gazdálkodásunk szabályszerűen, a törvényeknek megfelelően történt, azonban ez az időszak a szervezeten belüli emberi kapcsolatokra is jelentős mértékben rányomta a bélyegét és nagymértékben közrejátszott Árvai Helga kolléganőnk későbbi távozásában.

A fenti dolgok a kar egyetemen belüli pozícióit is gyengítették, és a szervezet koránt sem volt már az a régi, erős és proaktív szereplő, mint a korábbi, jóval sikeresebb években. A képet tovább árnyalta Koltai dékán úr 65. életévének betöltésével összefüggő „leköszönése” és az ezzel kapcsolatos „utódlási” kérdések is. A fenti, kevésbé pozitív események ellenére lényeges eredményként értékelem, hogy a 2009 és 2012 közötti periódusban, részben a kar gazdasági helyzetét stabilizáló lépések következményeként a FEEK képes is volt a kihívások menedzselésére, képes volt komoly szakmai sikereket is felmutatni, a meglévő képzéseinek színvonalát növelni, új oktatási programokat kialakítani és versenyképes tudást nyújtani az egyre jobban élesedő külső és belső oktatási piaci versenyben.

2012-2015

2012-ben Nemeskéri Zsolt lett a kar dékánja, én pedig Barakonyi Eszter és Koltai Zoltán dékánhelyettesek mellett ismét szerepet kaptam gazdasági és stratégiai fejlesztési dékánhelyettesként a kar vezetésében. Sokat tanultam és sokat köszönhetek Zsoltnak és az éveken át tartó közös munkának. A folyamatosan jelentkező kihívások, feladatok, problémák és projektek elég jól összekovácsoltak minket, és azokat a kollégákat is, akikkel ebben a folyamatban szorosan együttműködtünk – Barakonyi Esztert, Koltai Zolit, Muity Gyurit, Schmidt Attilát, Árvai Helgát, Dránovits Klárit, Gyutai Andrást, és persze a többieket is. Zsolttal folyamatosan együtt dolgoztunk, tárgyaltunk, harcoltunk, vitatkoztunk, konfrontálódtunk, lavíroztunk, pályáztunk, utaztunk, settenkedtünk, publikáltunk, konferenciát szerveztünk, összességében talán nem is rosszul. Sokat tanultunk az egyetem működéséről és működéséből, a belső konfliktusokról, és egy szervezet sok esetben teljes ellenszélben történő irányításából. És persze vitatkoztunk, emberségről, korrektségről, tudományról, érdekekről és ellenérdekekről, esélyekről és lehetőségekről.

Ebben az időszakban a (kényszer)racionalizálási lépésekkel párhuzamosan kísérletet tettünk a kar egyfajta újrapozicionálására is: ezek a lépések a csoportos létszámleépítésekkel részben már a 2011/2012. tanév folyamán megkezdődtek, majd a 2012 júliusában hivatalába lépő új dékán, illetve a megbízott dékáni vezetés is elsőszámú feladatként tekintett e kihívások hatékony kezelésére és menedzselésére, a kari gazdálkodás stabilitásának folyamatos biztosítását, fenntartását szem előtt tartva. Megkezdődött a kar használatában lévő terek újragondolása is (a Szántó Kovács János utca 1/B. épület 5. emeletének átadása a Gazdasági Főigazgatóságnak, illetve irodakiadás, Aula-terembérlet, programok), valamint a pályázati aktivitás fokozása, párhuzamosan a képzési kínálat újragondolásával és néhány ponton annak átalakításával.

A kar 2012. szeptember-októberében sikeresen pályázott az egyetemi Oktatásfejlesztési Alap forrásaira. A pályázatokkal kapcsolatos előkészítő munka során a kari vezetés és a kari munkatársak közös munkájának eredményeképpen körvonalazódtak azok a súlypontok és prioritások, amelyek, legalábbis akkor úgy tűnt, az elkövetkező évek elmozdulási irányait jelenthették az egyetemi fejlesztési elképzelésekkel, valamint a dékáni programmal összhangban. Az új prioritások között a karon az előző dékáni ciklusban már létrejött Belső Képzési Központ, illetve e központhoz kapcsolódó külső és belső képzések mellett lényeges elemként jelent meg az e-learning projektek és tananyagfejlesztések kidolgozása és megvalósítása, az új alap- és mesterszakok kialakítása, valamint a tanárképzésbe történő bekapcsolódás is. FEEK területén került kialakításra a Campus Hungary program országos központja. A Szakképzési Intézet korábbi területét a Tempus Közalapítvány, a JESZ korábbi helyét a Balassi Intézet bérelte ki. A gondnokság korábbi helyét, a földszinti folyosón található „üvegalitkát” 2013 júliusától az Antall József Alapítvány bérelte ki, első vidéki irodáját nyitva a karon. Természetesen veszteségek is voltak: hosszú, és nem túl elegáns

tárgyalási folyamat eredményeként a földszinti Hidy terem és a Fsz. 5. terem 2013-ban átadásra került a Baranya Megyei Kormányhivatalnak, ahol később kormányablak nyílt.

A felsőoktatási szakképzések új rendszerének kialakítása szintén érzékenyen érintette a kart. Annak ellenére, hogy a PTE 2012. évi stratégiai terve (Intézményfejlesztési Terv) kifejezetten előírta a FEEK egyetemi szintű FSZ központi feladatait, a kar inkább veszteségeket szenvedett el ezen a területen. A Közgazdaságtudományi Kartól korábban átvett FSZ szakokat az új rendszer logikájának megfelelően a KTK visszavette, illetve a FEEK-en is működő moderátor képzéshez a BTK rendelkezett csak befogadó alapszakkal, így ezt a képzést is elvesztettük. Összességében a korábbi 13 szak helyett mindössze 3 szak 5 szakirányát indíthattuk, azonban, nem kis részben a Turizmus-vendéglátás szakképzés iránti komoly hallgatói érdeklődés miatt, a PTE vonatkozásában továbbra is a legjelentősebb FSZ képző intézmény maradt a kar.

A legsúlyosabb veszteségeket az alapképzések tekintetében szenvedte el a kar. Itt önmagában már az is komoly eredmény volt, hogy képesek voltunk ebben a periódusban is indítani az andragógia alapszakot, ugyanakkor az informatikus-könyvtáros alapszak létszáma is csökkent. Újraindítottuk a KTK-val közös emberi erőforrások alapszakot levelező tagozaton, ekkor más alapszakos képzésünk levelezőn nem is indult. A mesterképzések tekintetében vegyes volt a kép. Továbbra is a PTE legnépszerűbb mesterképzése maradt az emberi erőforrás tanácsadó szak, azonban a többi mesterszakunk vonzereje jóval alacsonyabbá vált.

Összességében e változások komolyan veszélyeztették a kari pozíciókat, a kiürülő alapszakok, az elvesztett FSZ-képzések és az egyre alacsonyabb létszámú mesterszakok következtében a kari vezetés komoly lépéseket próbált tenni annak érdekében, hogy a meglévő oktatói kompetenciák jobb kihasználása érdekében a kar helyzetét stabilizálja az egyre inkább feszültté váló környezetben. A 2012-2015 közötti időszakban a teljesség igénye nélkül az alábbi elemek, fejlesztések, eredmények voltak különösen hangsúlyosnak:

- 2014 februárjában levelezős tanrendben elindult az angol nyelvű emberi erőforrás tanácsadó mesterszak. A Magyarországon egyedülálló képzés 2014 szeptemberétől nappalis formában is elindult a FEEK-en, kialakítva egy emberi erőforrás gazdálkodással kapcsolatos teljes képzési kínálatot a karon (felsőoktatási szakképzés, alapképzés, mesterszak magyar és angol nyelven).
- 2012-2015 közötti időszakban közel 200 kazah és orosz mesterszakos hallgatót fogadott a kar. A hallgatók a kar által meghirdetett rövid ciklusú képzéseken vettek részt, ahol a kari oktatók mellett a társkarok oktatói is bekapcsolódhattak a munkába.
- 2013-2014-ben megtörtént az andragógia és a turizmus alapszak angol nyelvű változatának kari, illetve a kar által koordinált, társkarok (TTK, IGYK – a munkába a KTK nem kapcsolódott be) bevonásával történő kidolgozása. Ezek a képzések azonban csak tervek maradtak, részben az andragógia alapszak kivezetése, részben a turizmus alapszak kari indításával kapcsolatos, az érintett karok közötti feszültségek miatt.
- Bár csökkenő hallgatói érdeklődés mellett, de továbbra is sikeresen működött a FEEK és a németországi Zittau/Görlitz Hochschule közös mesterszakos duális képzése.
- A turizmus-vendéglátás felsőoktatási szakképzés ebben az időszakban az egyik leg sikeresebb képzési területként működött a karon. A képzések során a kar lényeges hangsúlyt helyezett a szakképzéshez kötődő gyakorlati helyszínek biztosítására, és még az USA-ban is kínált gyakorlati helyeket az érdeklődő hallgatóknak.
- Fejlesztésre került a kultúratudományi képzési terület (itt a legjelentősebb eredmény a kulturális örökség tanulmányok mesterszak indítása a Pollack Mihály Műszaki Karral és más társkarokkal közösen)

- Különösen nagy sikerrel indult Harmadik Kor Egyeteme program, amelynek során, kecskeméti helyszínen, a város támogatásával hirdettünk meg kurzusokat az idős generációnak. A résztvevő, közel 300 nyugdíjas hallgató jól mutatta e célcsoportban rejlő lehetőségeket. A program később Pécsen is, Szenior Akadémia néven, hasonló érdeklődés mellett indult 2014-ben.
- 2014. év elején a bajai főiskoláról a két intézmény megállapodása alapján hallgatókat és oktatókat is átvett a FEEK. Az együttműködés távlati lehetőségeket is felvetett, a két oktatási intézmény közös képzések kialakításával kapcsolatban folytatott tárgyalásokat.
- FEEK-en működött az ország legtöbb alapszakos és mesterszakos hallgatót befogadó információ- és könyvtártudományi intézete. Az új, osztatlan tanárképzéshez kapcsolódóan a kollégák kidolgozták az új szakok (könyvtáros-tanár, közösségi művelődés-tanár) képzési programját és hálótervét, valamint az információs műveltség pedagógiája, illetve a biblioterápia szakirányú továbbképzések programját.
- Csatlakoztunk az ifjúságsegítő alapszak, illetve a kulturális tanulmányok alapszak alapításának konzorciumához.
- Sikeres volt hallgatóink OTDK részvétele, ami kollégáink munkáját is dicséri. Hallgatóink eredményesen vettek részt a Campus Hungary pályázatokon, így számukra lehetővé vált külföldi konferenciákon és tanulmányutakon való részvétel (Ankara, Törökország; Oslo, Norvégia; Görlitz, Németország, Brno, Csehország).
- A PTE belső oktatásfejlesztési pályázata keretében elkészítettük a PTE e-learning stratégiáját, amelynek menedzselésében a kar komoly szerepet kívánt játszani, az intézményfejlesztési tervben vállalt feladatokkal összhangban.
- A kar 2011-ben Belső Képzési Központot hozott létre a PTE 2011/2012. Intézményi Akkreditációs Eljárás karra vonatkozó ajánlásai alapján. A központ tevékenysége döntően az egyetemi belső képzési igények kielégítésére koncentrált.
- A FEEK képzési palettájában 2013-tól új elemként jelent meg a részismereti képzési programok köre. E terület fejlesztése azért tekinthető különösen fontosnak, mivel a potenciális hallgatók jelentős része hosszas döntési folyamatot követően kezdte meg vagy folytatta felsőfokú tanulmányait a Pécsi Tudományegyetemen. A részismereti képzésekbe történő bekapcsolódás olyan kompetenciák fejlesztését és olyan tanúsítvány kiadását jelentette, amely egyrészt szélesebb körben is felhasználható tudást adott a hallgatóknak, másrészt a későbbiekben a graduális jellegű képzéseken előzetes ismeretként elismerésre kerülhetett.
- A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán 2013 őszén indult először online kurzus. A kezdeti sikerek után 2014-ben három újabb online kurzus került meghirdetésre (Munkaerő-piaci ismeretek, Minőségirányítási alapismeretek, Tématérkép ontológiák építése). A PTE FEEK online kurzusaira regisztráltak száma 2014-ben 320 fő volt, amely többszöröse a korábbi év jelentkezőinek. A kurzusokon 2014-ben több mint 70 fő végzett. A kurzusok 2015 márciusában tovább folytatódtak, az elvégzett tárgyak későbbi képzési programokba történő beszámítási lehetőségével.
- A PTE FEEK komoly hangsúlyt fektetett gyakorlatorientált, kétoldalú egyetemi oktatási programok kialakítására. A felsőoktatási szakképzésekhez kapcsolódó intézményi gyakorlatok koordinálásánál és menedzselésénél, illetve a duális képzési profil kialakításánál fontos szempont volt olyan együttműködő partnerek bevonása, amelyek a régió meghatározó piaci szereplőiként valós ismeretekkel képesek felkészíteni a hallgatókat a munka világára. A kar jelentős hallgatói létszámmal rendelkező turizmus-vendéglátás szakképzése esetében kiemelt együttműködő partner volt a pécsi Laterum Konferencia és Wellness Hotel, valamint Harkány város is. 2014 novemberében a kar

együttműködési szándéknyilatkozatot írt alá a várossal, így Harkány 2015 tavaszán induló átfogó turizmusfejlesztési tevékenységeibe a kar hallgatói is bekapcsolódhatnak. A modellértékű együttműködés során a város és az egyetem így közösen munkálkodott a fürdőváros turizmusának fellendítésén.

- Komoly kísérletek folytak annak érdekében, hogy kínai kormánytisztviselők számára továbbképzési programokat szervezhessen a kar. Sajnos végül nem sikerült bekerülni abba a képzési katalógusba, amely rövid ciklusú képzéseket ajánlott kínai államigazgatásban dolgozó vezetőknek.
- A Magyarországi Gyakorlócégek Cégszolgálati Központja 2013 áprilisától a PTE FEEK-re került. A Cégszolgálati Központot 1999-ben a Nemzeti Szakképzési Intézet hozta létre az Oktatási Minisztérium támogatásával, osztrák közreműködéssel indított projekt keretében. A Magyarországi Gyakorlócégek Cégszolgálati Központja (CK) 2001 februárjától próba-üzemmódban kezdte meg működését. A 2001/2002-es tanévtől teljes körű szolgáltatásokkal állt a gyakorlócégek rendelkezésére. 2012-től az Intézet átalakítása miatt a CK a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarához került. A cégközpont megfelelő kiegészítése volt a korábbi felsőfokú szakképzés, illetve a jelenlegi felsőoktatási szakképzés gyakorlati igényeinek részbeni kielégítésére létrehozott, 2011 óta működő kari tanirodának.
- A kari gazdálkodás a folyamatos zárolások és elvonások negatív hatásai ellenére, a megtett intézkedések hatására, valamint a rendelkezésre álló reorganizációs források, valamint külső pályázati források folyamatos bevonásának eredményeképpen folyamatosan stabil maradt.

Összegzés

A PTE FEEK a 2012 és 2015 közötti időszakban nehéz, sokszor súlyos lépések sorozatát tette meg annak érdekében, hogy a kari konszolidáció megtörténjen és a kar minél kisebb feszültségek árán tudjon alkalmazkodni a megváltozott feltételekhez. Többször megfogalmaztuk különféle dokumentumokban, hogy a kar által megtett lépések, jelenlegi is zajló folyamatok, illetve a felvázolt jövőbeli elmozdulási lehetőségek a szigorú keretgazdálkodás mellett csak abban az esetben jelenthetnek hosszabb távon fenntartható pályát, ha a kar képzési kínálatának megújítását, versenyképességének fokozását megcélzó diverzifikációs elképzelések – túllépve a karok, szervezeti egységek közötti feszültségeken, illetve összhangban a rektori vezetés fejlesztési elképzeléseivel, valamint a Pécsi Tudományegyetem prioritásaival – megvalósulhatnak.

Az elmúlt évek finanszírozással kapcsolatos változásai és folyamatos bizonytalanságai, a hallgatói létszámok negatív irányú változásai, a csökkenő vagy egyes esetekben teljesen megszűnő állami finanszírozás komoly kihívások elé állították a Pécsi Tudományegyetemet és az önállóan gazdálkodó szervezeti egységeket egyaránt. A felsőoktatás finanszírozásának átalakulása és az egyes normatíva-elemek változásai az egyetem és az egyes szervezeti egységek hosszabb távú pénzügyi fenntarthatóságának biztosítása érdekében a jelenlegi állapot újragondolását vetítették előre.

Az EY tanácsadó cég 2014 év folyamán elvégezte a Pécsi Tudományegyetem átvilágítását és megfogalmazta javaslatait az egyetem átalakításával kapcsolatban. Az EY által felvázolt elmozdulási lehetőségek egyik fontos rendezőelveként az egyetem diszciplináris alapon történő átszervezése jelent meg. Ezzel összefüggésben elvi jelentőségű kérdésként többször felvetettük, hogy a 21. századi igényekre reagáló modern felsőoktatás nem nélkülözheti az interdiszciplináris és multidiszciplináris programokat, amelyek sok esetben éppen a leginkább fejlődőképes, piacorientált területeket jelenítik meg.

Az átvilágítás során a diszciplináris elv alapján történő átszervezés több szervezeti egység képzési struktúráját érinthette kedvezőtlenül, jelentős alkalmazkodási kényszert teremtve. A FEEK esetében kihívásként és folyamatos bizonytalanságként jelentkezett, hogy a megfogalmazott javaslatok végrehajtása a kar hagyományosan – egyes területeken több mint 25 éve – folytatott képzéseinek megszűnésével járhat, így egységünk esetében az átlagosnál jelentősebb reorganizációs kényszerrel kell szembenézni, ráadásul a korábban egyértelműen a FEEK-hez rendelt képzések kerültek volna a javaslatok alapján társkarokhoz (emberi erőforrás, illetve turizmus vertikum), tovább gyengítve az egyébként sem túl erős szervezeti pozíciókat.

Ebben a helyzetben a két, leginkább érintett kar, a FEEK és a szekszárdi Illyés Gyula Kar számára – összhangban a rektori vezetés szándékaival – elfogadható forgatókönyvnek tűnt a két szervezeti egység egyesítése, a hagyományosan az érintett karokon működő, a diszciplináris átszervezés után maradó képzések közös menedzselése. A 2014/2015. tanévben sor került az IGYK és a FEEK teljes képzési portfóliójának áttekintésére, annak feltárása érdekében, hogy a kari működés szinergiáinak kihasználásával milyen kölcsönös előnyök realizálhatók a két kar számára, és milyen előnyökkel jár a közös megjelenés az oktatási piacon a két kar jelenlegi és jövőbeni telephelyein 2015 szeptemberétől.

A Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar 2015-ben ünnepelte 10 éves születésnapját, jogelőd intézményeiben pedig éppen 40 éve kezdődött meg a kultúraközvetítéssel, felnőttképzéssel és emberi erőforrás gazdálkodással foglalkozó szakemberek képzése. A kar interdiszciplináris képzési kínálata változatos tudományterületeket ölelt át a felnőttképzés, az emberi erőforrás fejlesztés, a kultúratudomány, a könyvtártudomány és a turizmus területén, és felsőoktatási szakképzésein, alap- és mesterképzésein, valamint szakirányú továbbképzésein készítette fel a hallgatókat leendő hivatásuk gyakorlására.

A megváltozott külső és belső helyzet 2015-től azonban nem tette lehetővé a további, önálló kari működést. Ezért a 40, illetve 10 éves évforduló méltó megünneplésével párhuzamosan a legfontosabb feladat az volt, hogy a két szervezeti egység a rendelkezésre álló erőforrásaik és kompetenciáik segítségével közösen dolgozzanak azon, hogy a Pécsi Tudományegyetem új szervezeti egysége minél sikeresebben, minél szélesebb, versenyképebb oktatási kínálatot kialakítva és minél nagyobb hallgatói létszámokat produkálva működhessen a jövőben.

From the outside looking in

Origins

My first point of contact with FEEK¹ happened by chance. Out of the blue. And ... for someone interested in learning from my own experiences ... a great piece of luck. At the time, I was working as vice principal of one of the largest London operations for adult learning, in the largest London borough.

My secretary came in with a fax. "This yours," she asked? "It was in the fax machine."

A faint typed fax from Hungary. I was in charge in charge of European projects so she had made a good guess. Hungary? Nothing to do with us, I thought. We had no contacts in Hungary. From Pecs? Never heard of the place!

I read it. An invitation from some university I'd never heard of ... to address an international conference. Might be interesting, though. This was 1990. Hungary was just emerging from behind the Iron Curtain. The university department for Adult Learning was interested to know how things worked in other parts of Europe.

Why not, my boss answered? All expenses paid. Nothing to lose.

If only we'd both known ... Lots to gain!

First point of contact. Pure luck. Out of the blue.

Technologies

I'll describe that invitation ... first impressions matter! The invitation was well written, perfect English, nothing to give any negative impression. What did raise a smile ... it was obviously written on a manual typewriter. One that had not seen a service in years. The ribbon looked overused, the type faint. And every letter "o" became a hole. The unserved key cut a hole in the paper.

For an organisation like ours... already completely computerised in 1990 ... we could remember those days. But twenty years previously! First impressions. But how quickly things were to change in FEEK!

Learn. Adapt. Apply

I'm sure that nothing I said to that conference had any effect in turning the emerging post-Communist world of adult learning in Hungary upside down. But something about the way our organisation in London operated did touch a nerve. I must have mentioned in conversation that we got only 20% of our budget from our local London borough. The other 80% was earned on the open market. We ran adult learning as a business. For managers of Hungarian adult learning institutes facing a post-control economy... where you couldn't put your hand out and hope the state filled it with cash ... our success as an educational entrepreneur rang a bell. Thinking there could be something useful in this ...

I was invited back the next year to run a training course for principals of adult learning institutions. Interested to know how financially they could manage to survive. A practical course, How did we in London make that happen?

---

¹ In this article, I have taken the liberty of always using the terminology FEEK. In my time, the name of the organisation changed three times. What's in a name!

That was 27 years ago, 27 happy years of close collaboration with FEEK. Many years spent observing and struggling not to walk around with my mouth wide open. Gaping wide in amazement at what happened in FEEK from those early days.

I have since learned that a number of points from that week's course for Hungarian education managers did take root. Ideas of organisational development were expertly put to good use. One particularly eye-catching example ...

During the course there was some brief theoretical explanation about the nature and practice of marketing. Not a regularly used phenomenon in a control economy, so practices in marketing were largely unfamiliar to the course participants in all but name. But marketing did promise concepts useful in understanding your public and planning where opportunities for your organisational development can be found.

The *Boston Consulting group's* product portfolio matrix is designed to help with long-term strategic planning, to help a business consider growth opportunities by reviewing its portfolio of products to decide where to invest, to discontinue or develop products.

Introducing the well known BCG matrix, I explained the idea of the "cash-cow". The product that is so successful, it brings in so much income that it subsidises much else. And usefully the cash-cow funds the organisation with a breathing space ... time in which to go off searching for the next cash-cow.

It took only a few years for me to realise that FEEK's management had taken that concept to heart. It had found its "cash cow" ... one with the potential size of a cow elephant. It had identified the need nationally for a new role in Hungarian business, the Human Resource Development manager. It designed a course. It offered a degree. Before I could hardly blink, every year thousands of students were graduating with a FEEK degree in HRD. And the money came rolling in...

I was experiencing with my own eyes the genius of FEEK. That ability to see an opportunity. To search out a solution ... sifting through relevant sources here and there (remember, this is before Google made research child's play! When research was really painstaking hard work). LEARNING. ADAPTING. (Nothing surprising in that part of the formula, eh?) BUT ... Unless you manage to work a miracle ... Until you go hell-for-leather ... twist it inside out. APPLYING. Using everything in the book to make it fit. Use every contact in your phone book to sell the idea. Sweat blood to make it work. Work your socks off till the formula fits. Till ... IT WORKS = MAKE MONEY OUT OF IT.

We all know the theory of Innovation. EVERYONE knows what to do. We've all talked the talk BUT ... How many have walked the walk? How few have MADE it work! New companies investing in Hungary needed HRD. Companies were desperate for it. They kept sponsoring managers to get this degree. And in FEEK the money kept rolling in ...

Educational entrepreneur - par excellence

Who was teaching whom, I was beginning to wonder? Who was the master at making money out of innovations in higher education? I remember standing back in sheer amazement at the scope this new venture. The breadth of the vision that drove forward this development. Giving organisations what they desperately needed: a body of qualified specialists in HRD that matched practices normal in the Western world. A skills base taken for granted by the multi-national companies investing in the new Hungary. But one that hadn't existed before its appearance as FEEK's cash-cow. FEEK leadership had identified a hungry lion in the market-place. One with cash in its claws. And the money came rolling in. Boom-time!

I was astonished at the speed of development. And astounded at the audacity of the implementation the entrepreneurship I was observing was amazing in its mode of experimentation. True, some of the ways of working would never have been allowed in the UK. Some of the practices I observed might have led to disciplinary action. Possibly, some would have been a sackable offence! But there was something about the American Wild West in those early days of post-Communist Hungary. A feeling that “Anything goes!”. And in FEEK, the evolving ways of working were exploited to the nth degree. If “Anything goes ...”, the question was, What's holding you back? Brave. Tricky Entrepreneurial. And it worked!

This spirit of innovation and drive was making money. Internationally many enterprising university departments have succeeded with exciting innovations. Many, many more have never got as far as the starting line. FEEK'S entrepreneurial drive was turning in a fine profit. Earned on the open market. Development in FEEK progressed at reduced costs to the public purse. Funded from its own earnings. What was there not to praise? And that benefit was turned to improved learning opportunities for its students.

When was I going to stop walking around with my mouth open in amazement? I remember to this day the sense of astonishment the first time I walked into the refurbished premises of the new faculty. From those first years I had been returning every year to teach students for 1-2 weeks. The head of department had made it clear I was no visiting lecturer, I was to regard myself as being a fully fledged member of staff. I belonged. In FEEK I was at home.

Experience my astonishment, then, when I returned “home” after a year and saw this state-of-the-art centre of learning-excellence. Conceived on a large courageous scale. Imaginatively designed. Artistically decorated facilities. What first took my breath away were the opportunities for students to access what we were then still calling the “information super-highway”. At a time before most people had any access to the world wide web, in the main corridor in FEEK banks of computers stood free for students to use. COME AND SURF!

In London my organisation had gained a positive reputation for bringing this new technology to the most excluded groups of the local population. But our achievements were nothing on this scale. The financial resources just weren't available.

But in FEEK, years before the children of the wealthiest parents would find one PC in father's study, students could freely surf the web. They could develop familiarity with software essential for employability years before students in other faculties would glimpse the chance.

Readily available. Just log-in Access a world class resource that, in those days, some famous universities in the world would still have eyed with envy. Free. Freely available. In the main corridor, not locked away behind security doors. Not anxious about theft and abuse.

And that is not to mention the fully equipped IT workshops where FEEK students could enrol for expert training – enhancing their employability. Giving FEEK students that extra edge in the race for finding themselves the best jobs. At the time that was an opportunity that few non-IT students even got a look-in. This was IT seen as a resource essential for everyday life, a skill that added to efficiency at work. It was a concept way ahead of its time. Ready access to a resource that some full-time IT students would have drooled to get their hands on back then.

And where had that resource come from? FEEK'S cash-cow had been well milked. And management had had the vision to see the value of putting those profits in the eager hands

of their students. Enhancing their studies and employability with facilities that, in those days, were second to none.

Remember that first point of contact I had? Remember that faint printed fax? How far had FEEK come? From that ancient typewriter that punched a hole in the paper when you pressed an “o”? Go from that technology. Move to the state-of-the-art IT facilities available free of charge, freely accessible to FEEK students. Achieve that leap. In just 10-12 years. Many educational managers could dream that? How many have managed that? How many could? Achieve that investment. Inspired by that vision? Funding the dream out of their own resources? With money they earned on the open market – not lobbying political friends for a freebie from the public purse.

Many have dreamed. Very few have achieved. Stand back and admire. The genius of FEEK.

Tributes

Working a major transformation like the organisational developments in FEEK takes effort and time. Achieving a miracle takes a little longer. And the right people. Skilled, motivated, inspired. To grow an initiative of such proportions ... that HRD degree franchised to numerous institutions throughout the country ... resourcing out-sourced classes to ensure equitable quality ... coordinating quality standards across this complex network of providers ... quality assuring the qualification ... Accomplishing all of that ... no way could this be achieved by anything less than a multi-teamed enterprise. Success hung on the efforts of numerous colleagues.

But one cannot ignore the inspiring leadership of Koltai Dénes in making this happen. Hungary was lucky to have a figure of such outstanding entrepreneurial leadership. This incredible phenomenon in the development in adult learning was blessed with a leadership of exceptional drive capacity. It is rare in the ivory towers of academia to grow a towering figure with that business mind, the strategic insights ... that capacity to identify what the Hungarian economy desperately needed as it arose from a control economy into the “Wild West” of an early market-economy. And squeezing every drop of opportunity out of the emerging times. Without the support of colleagues, the miracle could not have been implemented. Without the foresight, vision and drive of Koltai Denes, it would not have left the starting line.

Personally I count myself lucky. I first came into contact with FEEK to add to the department's body of knowledge. I observed through subsequent years, open mouthed, what was being achieved. Lucky me – the informed outsider ... standing on the sidelines marvelling at the phenomenon growing under my nose. It has been a privilege.

Kívülről szemlélve – befelé nézve

A kezdetekről

Az első találkozás a FEEK-kel teljesen véletlenszerűen adódott... de egy olyan valaki számára, mint én, aki szeret tanulni a tapasztalataiból, hihetetlen szerencsét hozott. Akkoriban a legnagyobb londoni kerület legnagyobb felnőttképzési intézetének voltam helyettes vezetője. A titkárnő egy fax-szal lépett hozzám: *Ez az Öné?* – kérdezte –, *most érkezett.* Egy Magyarországról feladott levél volt. Én voltam az európai projektekkel foglalkozó munkatárs, így helyesen gondolta, hogy engem illehet. Magyarország? Nincs velük semmi kapcsolatunk – gondoltam. Pécsről? Halvány fogalmam sem volt, merre van ez a település. Egy számomra ismeretlen egyetemről érkezett a meghívó levél egy nemzetközi konferencia plenáris előadásának megtartására. Ez érdekes lehet, futott át az agyamon. 1990-et irtunk. Magyarország éppen előbukkanóban volt a vasfüggöny mögül. Az ottani Felnőttképzési Tanszékét érdeklí, hogyan mennek a dolgok a nyugati féltekén. *Miért is ne mennél?* – volt a főnöknőm véleménye –, *a költségeket állják, nincs semmi veszteni való.*

Ha akkor tudtam volna, hogy nemhogy veszteni valóm nem lesz, de mennyit fogok nyerni a későbbiekben! Az első kapcsolatfelvétel váratlanul érkezett. Tiszta szerencse, hogy így történt.

Technológiák

A meghívó levél leírása adott némi információt a magyar helyzetről. Nyelvileg teljesen rendben volt, de egyértelműen kiderült, hogy egy olyan írógépen írták, amelyet már évtizedek óta nem szervizeltek, az „o” betű leírásakor kis lyukat ütött a szerkezet, a festékes szalag túlhasználtságát a szín erőtlensége jelezte, határozottan gyenge olvashatóságot eredményezve. A mi intézményünk ekkor már teljesen modern technológiákkal volt felszerelve, de még emlékeztünk a régi módoszatokra, csak ezeket már közel 20 éve elhagytuk. De a FEEK-en is hamarosan megváltoztak a dolgok!¹

Tanulás, adaptáció, alkalmazás

Biztos vagyok abban, hogy az általam a konferencián végül megtartott előadás nem rengette meg a felnőtt tanulás kibontakozó posztkommunista világát, de valamit azért megérintett a pécsi kollégákban. Megemlítettem, hogy az intézményem költségvetésének csak 20%-át kapja a fenntartótól, a többit a nyílt piacon szerzi be üzleti jellegű működéssel, versenyezve a forrásokért. E gyakorlat vetületei nagyon érdekelték a felnőttképzési és kulturális menedzsereket, akik szintén egyre kevésbé számíthattak biztos és elegendő állami finanszírozásra.

A következő évben visszahívtak egy képzési tréning tartására, amelyen kulturális és felnőttképzési intézmények vezetői vettek részt annak megvitatására, hogy milyen szakmai stratégiák biztosíthatják a pénzügyi biztonságot, az eredményes gazdálkodást.

Ez már 27 éve történt, azóta sok víz lefolyt a Dunán, sok közös partnerség, együttműködés formálódott. Eközben szájtátva figyeltem, hogy mennyire megváltozott minden a FEEK-en. A tréningeken javasolt egyes szervezeti változások hamar szárba szökkenek.

---

¹ Ebben az írásban a FEEK elnevezést fogom használni, a szervezet többször változtatott nevet az ottlétem alatt, így a betűszavak is módosultak.

Csak egy példát említek. A marketing elve és szofisztikált gyakorlata nem volt kifejlett része a központosított újratermelési logikának, így a művelődési szakemberek is korlátozottan éltek vele, holott a komoly szervezetfejlesztési lehetőségek megtervezése nem nélkülözheti a közönség, a célcsoportok mély ismeretét és megszólítását.

A tréningen beszéltünk a *Boston Consulting Group portfólió-mátrix modelljéről*, amely a hosszú távú szervezetfejlesztési stratégiák kimunkálásához tekinti át az intézményi produktumok teljes sorát, elemezve és megítélve azt, hogy melyekre kell építeni, melyekbe kell investálni, s melyek azok, amelyeket lassan ki kell vezetni. Itt került elő az úgynevezett „*fejőstehén*” fogalom, azaz azon intézményi produktumok megteremtése, amelyek sikeresek, népszerűek, piacuk van, s így átmenetileg nagy profitot eredményezve megteremtik a pénzügyi szabadságot (lélegzétvételt) az új termékek bevezetésére, szervezeti újításokra, az újabb fejőstehenek felkutatására.

Úgy éreztem, a FEEK vezetése tökéletesen magáévá tette a BCG portfólió-mátrix koncepcióját, nem is fejőstehenet, hanem szinte *fejőselefantot* volt képes megteremteni. A humán erőforrás fejlesztési szakemberek társadalmi szerepére nagy nemzeti igény mutatkozott, amelyre először kurzusokkal, majd diplomát adó képzésekkel reagált az intézet, s hirtelen nagyszámú diplomást képzett, a bevétel is egyre nőtt.

Saját szememmel láttam a FEEK géniuszi működésének eredményeit. A képességet a lehetőségek megragadására. A megoldások megelégsére, a partnerek, a források feltérképezésére. (Ez még a Google előtti korszak, amelyben nem volt gyermekjáték a kutatás, a kontaktusok létrehozása). A *TANULÁS – ADAPTÁCIÓ – ALKALMAZÁS* formula tökéletesen megvalósult, a gyakorlatban is összeállt, és siker koronázta.

Elméletben mindannyian tudjuk, mi kell az innovációhoz. Tudunk beszélni róla, de már jóval kevesebben léptek az innováció útjára, tettek meg ott gyakorlati lépéseket, előrehaladást. A megtelepedő külföldi vállalatoknak humán erőforrás fejlesztési szakemberekre volt szükségük. Többen hajlandók voltak megfinanszírozni a munkatársak átképzését, képzését.

Az oktatási vállalkozó

Ki tanított kit? – tehető fel a kérdés. A felsőoktatási innovációk egyik jelentős formája volt a FEEK humán erőforrás fejlesztő szakemberképzésének vállalkozásként való megszervezése, s az elért pénzügyi eredményessége. A léptékek is lenyűgözőek voltak, a képzési központok kiterjedése, a végzett diákok nagyságrendje nagy piaci űrt töltött be, a Kar erős piaci szereplővé tudott válni.

Magam is meglepődtem a változás sebességén, a vállalkozási szellem megtestesülésein. Tény, hogy jó néhány elem nem lett volna elfogadható az Egyesült Királyságban. Párhuzamot véltem látni az amerikai vadnyugat és a posztkommunista Magyarország kezdeti időszaka között, a „bármit lehet” szabadságfoka erőteljes volt. A FEEK kihasználta a lehetőségeket, beleállt a dolgokba bátran, mint egy igazi vállalkozó. S nem maradt el a siker anyagi értelemben sem, az innováció meghozta gyümölcsét, a Kar nagyon sok fejlesztést volt képes finanszírozni az állam pénztárcája nélkül, rengeteg tanulási lehetőséget teremtve a diákoknak és az oktatóknak.

Emlékszem, mikor először megláttam a Szántó-campust, a képzeletgazdagon kialakított színes tereket, bútorzatot, számítógépeket, vizuális környezetet. Ekkorra már „otthon” éreztem magam, hisz a kezdeti tréningekre járásból állandó vendégoktatóvá lettem, minden félévben jöttem, a Kar vezetése is megtett mindent, hogy úgy érezzem magam, mint aki ide tartozik.

Nagyra értékelttem, hogy a diákok könnyen hozzáférhettek a számítógépes hálózathoz a folyosókon elhelyezett gépek sorával. Az angol intézményem is sokat tett, hogy a hátrányos helyzetű rétegek hozzáférhetőségét javítsa, de nagyobb erőforrás híján messze nem tudtuk

a pécsi nagyságrendet biztosítani. Még nem volt szokásos, hogy otthon mindenkinek volt saját gépe, laptopja, sőt az iskolákban is csak egy-egy terem állt rendelkezésre. Öröm volt látni, hogy a FEEK diákjai familiarizálódtak a számítógépes kultúrával, nem volt elzárva tőlük, nem kellett fizetniük érte, csak kihasználni az úgynevezett információs világsztráda akkori lehetőségeit, s ez a foglalkoztathatóságukban is megmutatkozott. Különösen, ha hozzávesszük, hogy magas szintű infokommunikációs tudásokat szerezhettek a felkínált speciális kurzusokon.

Igen jól hasznosult a „*fejőselefant*”. A régi írógépek is eltűntek, a teljes oktatási és irodatechnológia megváltozott. 10-12 év alatt ultramodern tanulási környezet állt a diákok rendelkezésére. Ilyen iramú változásról ritkán számolhatnak be oktatási menedzserek, különösen akkor, ha saját magukra kellett számítaniuk a víziójuk megvalósításában, a források megteremtésében. Sokan álmodnak ilyenekről, de kevesen képesek a valódi eredményeket hozni.

Elismerés, méltatás

A FEEK szervezetének mélyreható átalakulása időt, energiát, sokak tevékeny részvételét igényelte, nem holmi csodaként jött létre. Elkötelezett, kiváló szakemberek minőségi munkáját, komplex kooperációt, hálózati együttműködést feltételezett.

Nem felejtkezhetünk meg Koltai Dénes inspiratív vezető egyéniségéről, kiemelkedő vállalkozói habitusáról, ahogy ezt az imponáló szervezeti együttest működtette. Stratégiai vezetési alkalmassága, üzleti gondolkodása általában nem jellemző az akadémiai tudományosság berkeiben. Ő látta meg, s ragadta meg a lehetőségeket, amelyekhez megnyerte a munkatársakat és a partnereket.

Örülök, hogy én is részese lettem e nagy ívű munkának. Szerencsésnek tartom magam, hogy láthattam, kívülről-belülről megfigyelhettem a szervezet dinamikus innovatív átalakulását, privilégiumnak tekintem ezt a lehetőséget az életemben.

Kleisz Teréz fordítása

Gondolatok, szubjektív látószögek

— *a művelődési szakemberek képzéséről, a kulturális szakmáról, a megtapasztalt változásjelenségekről — 2017-ben, a pécsi egyetem megalapításának 650. évfordulójára emlékező jubileumi évben*

2017 őszétől már negyven éve dolgozom az intézményes kultúraközvetítés terepein, kezdetben közvetlen népművelői praxist folytattam, majd 1982 szeptemberétől 28 éves fiatal tanársegédként csatlakoztam a JPTE Tanárképző Karán lévő közművelődési tanszéki szakcsoportba, amely a hetvenes évek közepétől (a közművelődés-szakpolitika évtizedének mozgásait tükrözve) népművelő szakemberképzésbe kezdett – más főiskolákkal egyetemben.

Magyarországon a politikai akaratból konstruálódott népművelői pálya a 60-as évek végétől elkezdte önmagát felépíteni, illetve önmagát elemezni, boncolgatni, keresni a szakma célját, sajátos tudását. Módom volt látni e kulturális szakma felértékelődésének és lehangolásának ívét hazai terepeken, részt vehettem számtalan valódi szakmaépítési törekvésben, de számos meggondolatlan szakpolitikai lépés következményeit is mérlegelhettem kritikus szemmel.

Az egyetemi-tudományos szférában való megtapadás célja állandó küzdelemre kényszerítette a területet. Ennek jó oldala volt a folyamatos szakmai reflexióra készítés, a rugalmasság kikényszerítése a változtatásra, új elemek bevitelére. De gondokat is okozott, hogy állandóan új szakmai irányok formálódtak, olyan új elnevezésekkel, amelyek nem mindig képviseltek karakteres profilt a nyilvánosságban, megnehezítve ezzel a társadalmi elfogadottságot, a toborzást, a pályaindentifikációt, a beágyazódást a tudományos klasszifikációs rendekbe.

Kezdetben *népművelőket* képeztünk, majd *művelődésszervezőket* és *felnőttképzési és kulturális menedzsereket*. A megszüntetés után felfutott az *andragógus* szak, benne megmaradt a *művelődésszervező* szakirány, majd azt is eltörölték. Létezik, de némiképp halovány színnel a *kulturális mediátor* mesterképzés, jelen időkben a közösségi művelődés szakemberét *közösségszervezőként* akkreditálta a legfrissebb kulturális-oktatási rezsím. E szak először 2017 őszén indulhat.

Látletek a szakmai felfogásmódokról

Miről is van szó? Mi mozgatja a kultúraközvetítő szakembereket, ha elhivatottak? Tudjuk, hogy önálló szakmához kell identitás, s annak tudása, mire való, mit lehet kezdeni vele, mi benne a kihívás. A *kulturális mediátor* elnevezéssel kapcsolatban jeles, tapasztalt szakemberekkel készítettünk interjúkat a diákokkal az elmúlt években, kérdezvén őket magáról az elnevezésről is, meg arról is, milyen fogalmakkal, metaforákkal írják le szakmájuk lényegét. Idéznek példákat:

„*Mi volt a baja ennek a szónak a magyar megfelelőjével? Azt gondolom, hogy a kultúraközvetítő egy nagyon-nagyon jó szó. Nem kellett volna feltalálni a spanyolviaszt, vagy a kanálban a mélyedést, mert megvolt ez a kifejezés. Összekapcsolunk, összehozunk lehetséges partnereket, embereket adott célok érdekében és a szerepünk sohasem az, hogy mi magunk legyünk az előtérben.*”

„*Ha nincs tisztes magyar neve, azt fehér ember nem fogja érteni.*”

„Nehogy összetévezzék a radiátorral. Ugye? Nem vagyok benne biztos. Tehát szerencsésebbnek tartanám, ha létezne a magyar nyelvben ennek egy megfelelője és azt meghonosítani.”

„Valamiféle moderáció: megmutatni a lehetőséget, elvezetni az embereket oda, hogy kialakuljon bennünk az az igény, hogy mindazokat a lehetőségeket kihasználják, amelyeket felsorakoztatunk előttük.”

„Szakmai szempontból jó, kifejező, mert pontosan tartalmazza az elvégzendő feladatot. A kultúra közvetítését. A széles nyilvánosság számára viszont bonyolult minden olyan elnevezés, ami idegen eredetű elemeket tartalmaz.”

A korábbi diskurzusokban mindig nagy volt a tárháza a szakma metaforikus képekben való megjelenítésének is. Régebben használt elnevezések közül megemlíteném a következőket: népművelő „robinhood”-ok, közösségépítész, kultúr-misszionárius, társadalmi segítő, humán-technológus, szakértő kulturális irányító, helyi művelődéspolitikus, kultúrrendőr, szociokulturális animátor, kovász, élesztő, szakács, kertész, helyzet szülte próféta, árral szemben úszó, szellemi menedzser.

A legutóbbi interjúkból kirajzolódó szóképek, megfogalmazások is nagyon kifejezőek, mint például: kulturális segítő, szellemi kalauz, gémkapocs, ami összetart, cipzár a kulturális produktum és a célcsoport között, a kultúra hírvivői, zászlóvivői a mai elcelebesedett világban, lámpagyújtogatók (fényt kell teremtenünk), hídverők (hidat hozunk létre a kultúra és a befogadó között, illetve a különböző kultúrák között is). A sor folytatható: a materiális világ és a spirituális világ közötti hídon álló, kinyújtott karjaival a két partot összekötő ember, élesztő-ember, napraforgó (a szó jó értelmében, nem a köpönyegforgatás értelmében, hanem a mindenfelé fordulás képessége értelmében), az artistaszámban a fogóemberek (aki a babért learatja, az a repülő, szaltót bemutató művész). Nekünk a biztos pontnak kell lennünk, akire nem emlékeznek a produkció után, de aki nélkül nincs attrakció.

„Patak, amelyik folyik szépen csendesen és egyre terjeszkedik. Ha nem állja egy szikla az útját. De még a köveket is, a kősziklát is szépen megformálja, lecsiszolja. Nem bánt, szelíden, de erősen, határozottan formál.”

Az egyik szakember utalt a legendássá vált libaképzésről – Glatz Ferencről eredő, az oktatási minisztersége alatt – megfogalmazódó állításra a népműveléséről: Tud úszni, de nem olyan jól, mint a hal; repül, de nem olyan jól, mint a fecske; énekel, de nem olyan szépen, mint az énekes madár.

„És nem tud úszni, nem tud repülni, nem tud énekelni, de tudja, hogy a társadalom egészsége, mentális állapota szempontjából milyen jó, ha mindenki más pedig megtanulja mindezt. Ezért megmutatja a halat, a fecskét, az énekes madarat, és elmagyarázza technikájukat.”

Az idősebb művelődési szakembereknél markánsan érezhető a hivatásként felfogás. A minőségi sztenderdek nemcsak a tudni hogyan értelmében, hanem az értékek, a felelősség, az elkötelezettség tekintetében is érvényesülnek. Többeknél érzékelhető volt, hogy valaminek a „végét” látják. Egyikük szavaival kifejezve:

„Elmegy az a réteg, aki még nagyon nagy hivatással, nagyon nagy szeretettel, ingyen és bérmentve képes mindent megcsinálni.”

„Ez egyértelműen hivatás, hiszen a körülmények megkövetelik, hogy ha valaki nem élet-hivatásként fogja fel, az nem is fogja tudni csinálni. Ezzel kelsz, és ezzel fekszel. Nincs munkaidőd, mindig ez jár a fejedben.”

„Ebből a mundérból nem lehet a nap 24 órája alatt kibújni.”

Mivel én is e korosztály közé tartozom, megértem ezt a nézőpontot, magam is látom a világ átépüléseit, s benne az egyének, szakmák találkozásainak aleatorikusságát, mozaik-

szerűségét, az elkötelezettségek rövidülését, a hagyományos módozatok megtörését, gyökeresen új jelenségeket. Nemcsak az idősebb emberek világlátásából fakad ez, persze, hanem valóban érződik, hogy új világrend formálódik már évtizedek óta újfajta észlelés- és látásmódokkal, gyakorlatokkal. Reménykedjünk, hisz a kultúra kérdésköre felértékelődik a társadalmi fejlődési utak keresésekor, bár szerepe a folyamatokban ambivalensnek mondható, előmozdíthat, a fejlődés motorja lehet, ill. visszafoghat, gúzsba is köthet.

Ha a változatlan lényegiségeket keressük a kultúrák közvetítési szakma céljaiban, akkor nem kétséges, hogy a művelődési folyamatok facilitálói a humán fejlesztés erőtereiben mozogva egyének, közösségek formálódásához, életük javításához, küzdőképességükhöz járulnak hozzá változatos társadalmi szituációkban, eszközöket nyújtva az ön- és valóságismeret növekedéséhez, segítve az átlátást, megértést, a kritikai gondolkodást, a cselekvőképesség növelését, nemegyszer helyi, vagy nagyobb léptékű társadalmi változások generálását is. Ezen általános szint persze lebontható sok alváltozatra, kontextusra, elkülönülő szakmai irányra.

Ma a világban felértékelődni látszanak azok a kulturális szakemberek, akik a (fogyasztó) nagyközönség figyelmét fel tudják kelteni, terelni, hatással tudnak lenni a divatra, ízlésre, a kulturális javak percepciójára, a kulturális mércék beállítására.

A kortárs európai politikai-hatalmi mező a kultúra jelentőségét abban látja, hogy inputként más társadalmi fejlesztési célokat (pl. turizmust, munkahelyeket, városfejlesztést, közösségi integrációt, kreatív-kulturális ipart, innovációt, szubjektív életminőséget, demokratikus állampolgári kultúrát, kulturális diplomáciát tud szolgálni.

A felértékelődés nem feltétlenül korrelál együtt a kulturális szakmai képzések és diplomások elismerésével, mint ahogy a magyar történelem is bizonyítja. Politikai autokráciákban nincs nagy becse a szakértelemnek, a piaci erők nagy szabadsága is csak meghatározott irányokat kultivál, így mindig marad tere a kultúra autonóm, öntörvényű értékeit védeni akaró mentalitásnak, s az értékeket felszínre hozó, alkotó gyakorlatnak.

A felvilágosodás a magas kultúra formáit egyetemes értékeként definiálta, amelyek egyetemes érvényű célokhoz orientálják a befogadókat, rákésztetve őket világlátásuk kritikájára, az életük megváltoztatására a tökéletesedés irányában. Ezért hirdetődött meg a népművelés programja, a műveletlenek felemelni akarása a magas kultúra szintjére. Ez a program sok vonatkozásban illúzióvá foszlott, s megbicsaklott az elmúlt két évszázad történésein, de az nem változott, hogy a magas kultúra a létezésünket érintő kérdések feltételével foglalkozik, át-átrendezi megrögzült észlelési- és értelmezési kereteinket, s a minőségelv fontosságát hangsúlyozza egy profitmotívum által vezérelt, mennyiséget előtérbe helyező világban. Jelentősége éppen abban áll, hogy a főárammal szemben felmutat valami mást, s az egymással szembeesülés dinamikájából új dolgok szülehetnek.

Ezekkel a dimenziókkal mindig igyekeztünk számolni a képzeleteinkben. Az is igaz, hogy mind a képzésnek, mind a szakmának olyan minőségi munkát kell végeznie, amely képes megteremteni önnön tekintélyét.

Szubjektív gondolatok, visszaemlékezések

Amikor beléptem a nyolcvanas években az Ujvári Jenő által vezetett tanszéki szakcsoportba, a népművelés, felnőttoktatás inkább szakmai praxisként, társadalmi cselekvésként élt, s az adekvát elmélet mibenléte kérdéses maradt. A népművelőképzés curriculumuma széles alapozásúnak volt nevezhető, a modern társadalomtudományok jelentős szerepet vittek a tananyagban. A szociológia, esztétika, kommunikációelmélet, néprajztudomány, andragógia, szociálpszichológia tárgyai más felsőoktatási képzésekben nem voltak még könnyen elérhetők. A több szakmai területből ötvöződés, valamint a multidiszciplinaritás mindig vonzóvá teszi a képzést, de egyben támadhatóvá is.

A kezdeti korszakot Ujvári Jenő művelődéspolitikus, történész, népművelő szakalapítása fémjelzi a Pécsi Tanárképző Főiskolán. Ő vezette a szakcsoportot 1975-1983 között. Kultúraelmélettel, művelődéspolitikával foglalkozott, a főállású munkatársak közül Szerecz Hennike a művelődéstörténetet, Kígyós Sándor a művészeti-esztikai tárgyakat vitte, Gódor Ágnes a közművelődési gyakorlatokat szervezte. A szakcsoporthoz több stabil óraadó oktató kötődött, Koltai Dénes tanította a pszichológiai, Andrásfalvy Bertalan a néprajzi, Litkei József a természettudományos stúdiumokat, s mindig jelentős volt a vendégeloadók bekapcsolása a képzésbe. Én a művelődésszociológiai és társadalmi kommunikációs kurzusok ellátására szerződtem 1982 őszétől a Schenk János - Mezei József oktatói vonalat követve.

Amikor a pécsi képzésbe kerültem, már érzékeltem kialakult hagyományokat. A diákok rendszeresen szerveztek kiállításokat, s mivel a megnyitók megrendezése is az ő feladatuk volt, igyekeztek jelentős művészeket meghívni, újságírókkal kapcsolatot tartani, gyakoriak voltak az eszmeeserek mind az órákon, mind az órákon kívül olyan szakmai vendégekkel, akik közvélemény-formáló erejű gondolatokkal, programokkal, víziókkal jelentkeztek. A nyolcvanas évek szellemisége kedvezett az értelmiségi és civil diskurzusoknak, a valóság társadalomkritikus megközelítésének, a jelen és a múlt valódi tényeivel való szembenézésnek. A diákság is fogékonyra vált a valóságismeretre, terepkutatásra, s erre szisztematikusan igyekezett is a szakcsoport felkészíteni őket. A nyolcvanas évek elején Máza-Szászvár bányásztelepülésre jártunk életmódkutatásra, majd élménypedagógiai terepgyakorlatok, és felnőtteket megcélzó animációs gyakorlatok zajlottak balatoni üdülőkben, nyári táborokban, majd újból kistelepülési kulturális stratégiákat megalapozó falukutatások, közösségfejlesztési kezdeményezések adták a gerincét a terepmunkának.

Sajnos, Kígyós Sándor népművelő és szobrászművész életteli, impulzív egyéniségét elvesztettük 1984-ben, váratlanul vitte el a betegség 41 éves korában, de nagy hatású lényét szinte minden évben felidézte a Kígyós Baráti Kör (1993-ban, az 50. születésnap tiszteletére alakult) az augusztusban megrendezett pécsváradi emlékkonferenciákon. Amikor a 35 éve megindult népművelőképzésre emlékeztünk, az első évfolyamokon végzett diákok is, meg Sándor pécsváradi klubjainak tagjai is eljöttek. Megrendítő és felemelő élmény volt látni és hallani, hogyan vallanak felnőtt emberek arról a hatásról, amit egy-egy karizmatikus személyiség, illetve a közösségben való részvétel jelentett számukra, úgy érezték, sok minden beépült jelenlegi irányultságukba.

Az utolsó nagy volumenű Kígyós Sándor Emlékülést 2014. október 11-én rendeztük együtt a PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karával, Pécsen. Azóta a kar is megszűnt, az elnök Ujvári Jenő is eltávozott az élők sorából 2016 februárjában. Ő is nagy hatású pedagógus egyéniség volt, a végzett diákok tiszteletteljes rajongással vették körül, visszaemlékezéseikben mindig kiemelik a tanszék humanisztikus pedagógiai légkörét. Jenőben megvolt a képesség és jó modor a különböző világokat és nézeteket képviselők megértésére, köztük platformok kiépítésére, eredeti stílusa és szelíd humora komoly lenyomatokat hagyott a barátokban, diákokban. Én is markáns vonásként őrzöm a személyesség, közvetlenség jeleit a megtapasztalt emberi kapcsolatokban, a diák-tanár viszonylatban.

A szép Gódor Ági külföldre távoztával Keszler Gábor lett a gyakorlatokért felelős, aki az Ifjúsági Házból jött, s jelenléte nagy lökést adott a modern infokommunikációs eszközökkel megismerkedésnek, hisz az oktatók tőle tanulták meg az alapokat az „informális” tanulás” módozatai útján. (Ebben később Tölgyesi Márti és Bodó László vette át a stafétabotot.) Akkoriban a *public relations* kifejezést még nem ismertük, ő már e szemléletet, s a kulturális vállalkozások iránti habitust is felmutatta, szerepe volt az új tendenciákra érzékenyítésben.

A szakcsoportot Koltai Dénes vette át 1983-tól, amikor Ujvári Jenő a Baranya megyei Múzeumok igazgatója lett, nagy ambícióval, újítási szándékkal kezdte meg a tevékenységét. Részt vett az egység „*A közművelődési szakemberképzés korszerűsítésnek lehetőségei és irányai*” (1985-1989) kutatási pályázaton, be is indult a folyamatos képzésfejlesztés. Ekkoriban kutatódott a szociokulturális animáció felfogása, gyakorlata, amely be is épült a curriculumba. A francia kapcsolatok (Clermont-Ferrand, Grenoble) mind az oktatók, mind a diákok számára is lehetővé tették a szociokulturális irányban való mélyebb tájékozódást.

A Janus Pannonius Tudományegyetemre alakulás azzal járt, hogy megkérdőjelezték a képzés egyetemre való alkalmasságát. Válaszként értékelhető az 1990-es években megjelenő új szakok kifejlesztése. A személyügyi szervező, a humán szervező irány komoly innováció volt (1992 szeptemberétől), amely kiválóan reagált az átalakuló társadalmi viszonyokra, nyitást jelentve a kulturális szektoron kívüli szakterületek irányába. Krisztián Béla kollégánk (a szakképzés területéről érkezve) éleslátásával, hihetetlen kapcsolatszervező képességével ösztönözte, stimulálta e szak létrejöttét, meglátva benne a paradigmaváltás lehetőségét a szakmai képzésben.

1992 őszétől létrejött az egyetemi szintű felnőttképzési és művelődési menedzser szakos képzés is, jelenleg úgy látom, ez volt az egyik legjobb képzésünk, sok friss szellemű, jó képességű diákot vonzott, akik ma is a kultúra területén dolgoznak, s remek kezdeményezésekkel hívják fel magukra a szakma figyelmét. Kár, hogy a közgazdasági diszciplína szakpolitikai erővel szövetségbe megtiltatta a „menedzser” szó használatát a kultúra összefüggésében, holott ezt a megnevezést jól elfogadta a szélesebb közvélemény.

A rendszerváltás után kinyílt a nemzetközi tér is, megszokottá váltak mind a konferenciák, mind a külföldi partnerekkel együttesen végzett kutató-fejlesztő projektek. Az első nagy nemzetközi projektünk 1993-ban a *PHARE demokrácia fejlesztéséért* Európa Unió finanszírozású pályázati keretben fogant, meg is kaptuk a koordinációs szerepkört. Az European Centre for Community Education szervezettel és az akkor egyik legjobb angliai felnőttképző intézménnyel (Croydon) működtünk együtt. Magyar partnereink Baranya megye 6 települését jelentették (Alsómocsolád, Drávafok, Kétújfalu, Nagynyárad, Sátorhely, Sellye), valamint a megyei művelődési központot.

A hallgatók bevonásával az értékek és metodikák tekintetében a közösségfejlesztés nyomvonalán indultunk el, célunk az volt, hogy a meglévő civil társadalmi erősségekre építve ösztönözzük a közösségi tervezést, a helyi intézmények reformját, a társadalmi részvétel diszkurzív akarat- és véleményképzési folyamatait. A közös munkából barátságok, tartós munkakapcsolatok születtek. Terry Noel George az évek során annyira elköteleződött, hogy házat vásárolt Zengővárkonyban, ő is, illetve Birgitta Bruks a Mid-Sweden Egyetemenről rendszeres vendégoktatónká vált. Éva Eberhardt, aki Brüsszel részéről felügyelte a programot, később más projektbe is bevonta az idők folyamán tanszékké, majd intézetté, majd karrá lett egységünket. A falvak némelyikével megmaradt a szakmai-konzultatív kapcsolat. Nemrégiben részt vettünk Alsómocsolád „*Minőségi időskorért*” norvég településfejlesztő projektjében (2016). A Német Népfőiskolai Szövetséggel is rengeteg közös projekt formálódott, Heribert Hinzen kooperáló partnerünk honoris causa doktorrá lett, hasonlóképpen a Guilford-i Egyetem professzora, Peter Jarvis is. Mindketten évente tartottak kurzusokat mind a diákoknak, mind a szélesebb szakmai műhelyeknek.

A nagyságrendek megváltoztak, a fénykorban 6 ezres volt a tanuló létszám, különféle településeken, különféle szakokon és szinteken, nappali és levelező tagozaton zajlott az oktatás, jelentős anyagi erőforrásokat teremtve, amelyek megmutatkoztak a Szántó Kovács János utcai „Campus” minőségi infrastruktúrájának kiépítésében, s kiváló szakemberek leszerződésében, a tanári kar kibővítésében.

Az egyetemen szokásos anyagi szűkösségek korlátait nem éreztük az „aranykorban”, remek csapatépítő kulturális utakat bonyolított le a szakmai stáb Koltai Dénes kimagasló üzleti érzékének, gazdálkodásának és intézményépítő tevékenységének köszönhetően. Eljutottunk Kínába, Indiába, Sri Lankába, Erdélybe, Szentpétervárra, Tallinba, Helsinkibe, Izraelbe. Ezek az utak mindig tágították a felsőoktatásról szerzett ismereteinket is, hisz mindig alkalom nyílt egyetemi szakemberekkel való találkozásra is.

A kari hallgatói létszámok csökkenő tendenciát mutatnak, 2012-ben még 2000 diákunk volt, azóta folyamatos a csökkenés. A teljes egyetemi létszám is csökken, 2006-ban még 35 ezer hallgatója volt a PTE-nek, 2015-től már 20 ezer alá esett a létszám.

Az egyetemekről is felerősödtek a viták világszerte, a nagy transzformatív átalakulások az európai modern német egyetemi minta „varázstól való megfosztását” végzik el. A 19. századi humboldti tradíció a kutatás és az oktatás egységét vallja, s mind a kutatás, mind az oktatás szabadságát, s az ezekhez – az állam által biztosított – egyetemi autonómiát. E felfogás szerint az egyetem úgy látja el a tudományok, az emberiség és a nemzetépítés szolgálatát hogy nincs kitéve közvetlen társadalmi nyomásoknak, gazdasági szükségszerűségeknek, így öntörvényű tudományos, szellemi mezőt konstituáló ereje az erénye. Ez már csak retorikai szinten van így másutt is, de Magyarországon még erőteljesebb a központosítás szelleme, az állami szabályozás áthatja a működés minden szintjét, megsértve a korábban kivívott relatív egyetemi autonómiát, homogenizálódnak a curriculumok, az akkreditációs folyamatok gátolják az unikális erősségekre építést. A piacilag nem kurrens szakok elvékonyodását lehet érzékelni.

A mi területünk is erre a sínre került.

Bár az egyetemek úgynevezett harmadik funkciójáról (az oktatás és kutatás után): a fejlesztő, társadalomszolgáltató funkció revitalizálódásáról egyre több szó esik a világban, stratégiai együttműködések ösztönöznek az üzleti szektor - az egyetem - a civil közösségek - az állam között, innovációkat és a kollaboratív kutatás-fejlesztés eredményeinek hatékonyabb beépítését remélve így a társadalmi élet szektoraiba.

Ez a kötődés a szűkebb-tágabb környezetéhez nem volt idegen az andragógiai szakmától, s szaktól, mégis megszűntették a beiskolázást e szakra az elmúlt években.

Az önálló kar (FEEK) státuszának elveszítése mögött zavaros érdekek állnak, a diszciplínai profiltisztítás érve súlyos csapásként működött, majd egy huszárvágással beolvasztottak bennünket 2015 őszétől a szekszárdi központtal működő Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karba, amely határozottan híján van a diszciplináris letisztultságnak, különösen annak fényében, hogy az innovatívnak tekintett új szakok a borászat és a mérnöki tudomány területét érintik.

Minap olvastam a Változások vonzásában I.¹ munkát, amely a Nemzeti Művelődési Intézet létrehozásáról ír, s a magyar közművelődés átalakulását elemzi 2011-2015 között, s amely az ígéretes, nagy lépték- és paradigmaváltás megalapozásának látja a 2011. esztendőt, amikor megszűnt a megyei intézményfenntartás, amikor kialakult a feladatfinanszírozás, s alapjaiban átalakult a közösségi művelődés rendszere.

Különbféle perspektívákat választunk a helyzetek megítélésére, s ez talán szerencsés. Én nem látom felívelőnek a helyzetet, de nagyon szeretném, ha a jövő generációk megtalálnák benne a kihívásokra adható konstruktív, értelemmel teli válaszait.

Azt is remélem, nem kevesen vannak olyanok, akik úgy érzik, kaptak valamit tőlünk.

¹ Változások vonzásában I. (2016): Bp.: Nemzeti Művelődési Intézet

Személyes adalékok a FEEK narratív intézménytörténetéhez

A sokféle emlékező, szakmai és történelmi írás között, amelyek e kötet oldalain olvashatók, bizonyosan akad olyan, amelynek szerzője – nálam illetékesebbként – tárgyszerűen mutatja be ennek a nagy hatású intézménynek, műhelynek és közösségnek a történetét. Magam is jó negyedszázadot töltöttem a pécsi egyetemen, és kutatói-oktatói hivatásomat tekintve a nemzeti kultúrhistoria a profilom, tehát akár elvárható lenne tőlem valamiféle objektív intézménytörténet. Úgy érzem mégis, hogy ez alkalommal az „ügyhöz” méltóbb, ha inkább néhány személyes emléket idézek föl, s ezekkel hitelesítem a FEEK valóságos vagy/és virtuális történelmi képét. Annál is inkább, mivel az alábbi, én-központú jegyzetek – reményeim szerint – mégis a FEEK nyitottságát, innovativitását és értelmiségképző erejét bizonyítják.

Hogy miért? Tömören, megalólegezve a részleteket: mert a PTE, illetve a „Koltai-művek” alkati adottságaim, látens vagy manifeszt képességeim, egykori szenvedélyeim és korai jövőképem érett kori kiteljesedésére, realizálására kínáltak alkalmat. A soknevű, de egylényegű FEEK rendszerváltozás utáni életem legmeghatározóbb műhelye lett. Korántsem csupán munkahelyet, foglalkozást és fizetést biztosított számomra: ennek a vonatkozó „hátizsákos prof”-ként Pécsen eltöltött 25 évnek (1991–2016) döntő mértékben köszönhetem kulturális világképem kitágítását, emberi kapcsolataim, viszonyaim, sőt személyiségem formálódását. Ugyanakkor – talán nem szerénytelenség, ha hozzáteszem – magam is hozzájárultam az egykor pár fős tanszéki csoport önálló intézetté, majd karrá intézményesedéséhez, oktatási profilja jelentős kiszélesedéséhez és szellemi rangjához.

Egyetemi, majd pályakezdő kutatói éveimre visszatekintve hadd fogalmazzak kissé frivolan: valamiféle *bumeráng-effektus* jegyében alakult későbbi-mai életutam.

Egyetemi szakválasztásomat 3. gimnazista koromban az döntötte el, hogy a *Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadóban* tesztek, beszélgetések nyomán azt javasolták: jelentkezsem *magyar-népművelés szakra*, mert az intézmény pszichológusai kettős attitűdöt, egyidejűleg kutatói és kultúraközvetítői lehetőséget láttak bennem. Így is tettem, az akkor még két-szakos rendszerben erre is jelentkeztem, de „csak” előfelvett lettem. Az alatt az egy év alatt, amíg a „frissentartó” népművelési előkészítőre jártam és egy budapesti könyvtárban, majd egy könyvtárban dolgoztam, váratlanul megszűnt a népművelés mint „A” szak, azaz alapszak, így más szakpárt kellett választanom a népművelés helyett. Bátyám javaslatára („könyvtárosra minden rendszerben szükség van”), meg a magam – igaz, az irodalomnál és a népművelésnél szolidabb – érdeklődése, valamint józan esze nyomán a *könyvtár szak* mellett döntöttem. A magyar tanárin kívül ebből is megszereztem a diplomát, de három évtizeden át hivatásszerűen nem foglalkoztam a könyvtárral (még kevésbé a könyvtárosképzéssel és az ún. könyvtártudománnyal), „csak” kutattam a bibliotékákban. Eközben a népművelést – ilyen bejegyzésű diploma nélkül is – aktívan gyakoroltam különböző munkahelyeimen, a kulturális intézményekben.

1991–1992-ben – Koltai Dénes meghívására – Pécsre kerülvén *két korán elhajított bumerágnom is visszarepült*. A FEEK valójában megújított *népművelő-képzésre* vállalkozott – még ha ezt a „kompromittált”, illetve megrágalmazott kifejezést elutasítva (de részben persze jogos terminológiai korszerűsítéssel) kultúraközvetítésnek, művelődésszervezésnek, szociokulturális animációnak, andragógiának, ifjúságsegítésnek, kulturális

mediációnak, felnőttképzésnek, közösségszervezésnek stb. keresztelték is el. (Tudom, hogy nem pontos szinonimák, de...). Szerepet vállalva a táguló intézet, majd kar kurzusaiban és szakalapításaiban, s főleg megtapasztalva a tanítva-tanulás élményét – úgy érzem – beteljesedett eredeti népművelői szakválasztásom, visszajött az *első bumeráng*.

Általában: maga a tanítás, a 18 és 81 év közöttiek (igen, volt egy ilyen idős hallgatóm is!) nappalis és levelező tagozati oktatása elementáris élmény lett számomra, ha gyakran fárasztó is. 45 évesen kezdtem el részt venni a rendszeres felsőoktatásban (előzményei persze voltak), így nem is volt időm kiégni, a Burnout-szindróma áldozatává válni, de talán azért sem, mert személyes örömet találtam-találok az interaktív tanításban és a hallgatóim egy – persze kisebb – részével kialakult intenzív kapcsolatokban. Kocsis Mihály számításai szerint az elmúlt 40 évben a FEEK-nek és jogelődjének kb. 16 000 hallgatója volt. Nekem ebből legalább egynegyeddel, kb. 4000-rel lehetett dolgom 25 év alatt. Persze voltak konfliktusaim, csalódásaim (kinek nem?), de aligha ez a jellemző. Sokat kaptam tőlük új kulturális érzékenységben, addig nem ismert életformák megismerésében, olvasmány-, színházi, filmes, pop-rockzenei és slampoetry-élményekben, kritikus önismeretben, sőt személyiségformáló érzelmekben is. A pedagógiai/andragógiai libidó esetenként már-már pedagógiai furorrrá „torzult/stilizálódott” bennem. Ma is van kb. 25-30 olyan egykori hallgatóm, akikkel rendszeresen kapcsolatot tartok. Jóleső érzéssel írom: nem kevésnek lettem mentora további pályáján, segítettem az állásszerzésben, a munkaközvetítő, sőt munkaadó, néhányunknál pedig még a házassági tanúskodás is beletartozik a portfóliómba. Akárhogy is: ezt a „pedagógiai–népművelői” aktivitást Pécsnek köszönhetem. Az a néhány fiatalember, lányok és fiúk, akik „apjuk-lehetnék-életkorom” dacára is közeli barátaimmá lettek, cáfolják azt a hiedelmet, hogy 50 fölött már szinte lehetetlen új barátságokat kötni, pláne nem ekkora korkülönbséggel.

Kiengedtem a kezemből, de azután visszajött egy *második jótékony bumeráng* is. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán az 1960-as évek második felében és a 70-es évek elején elsősorban a *régi magyar irodalommal* foglalkoztam. Diplomadolgozatomat és a „dr. univ.” cím elnyeréséért megírt munkámat a hazai barokk jeles költőjéről, Gyöngyösi Istvánról, költészeti modelljének Zrínyi Miklóssal szembeni jellegéről, illetve a XVII–XVIII. századi irodalmi hagyományokról írtam. Első könyvemnek is ez volt a tárgya (1972). E kutatások és értelmezési kísérletek kapcsán már igen korán elkezdett foglalkoztatni a „nemzeti kultúra” történetisége, értelmezése, a körülötte folyó egykori s modern diskurzus, a „Kelet versus Nyugat” ideológiai, művelődési és szociálpszichológiai alternatívája.

Azután eltérültem, a témát kiengedtem a kezemből, s az *MTA Irodalomtudományi Intézetében* XX. századi irodalom- és kritikátörténettel kezdtem foglalkozni: József Attilával és környezetével, a baloldal irodalmi eszmetörténetével. Ezt a kutatási tematikakört folytattam később is (Fejtő Ferenc, Mónus Illés, Kunfi Zsigmond, Lukács György), amikor kultúrpolitikai intézményekben és műhelyekben (MSZMP KB: 1975–1985, Magyar Rádió: 1985–1990) volt a főállásom. Ám Pécsen a *magyar kultúra „egészét”, azaz a nemzeti művelődés története* jellegű kurzusok kidolgozását, tanítását bízták rám. Mindez pályakezdő elkötelezettségem, egykori régi-magyaros tudásom fölfrissítésére kötelezett, méretes jegyzeteim előkeresésével és ismereteim, szakirodalmi tájékozódásom gyökeres megújulásával járt – örömmel. Az őshazától számított magyar kultúra történetének a FEEK-hez adaptált tantervi kidolgozása, szöveggyűjtemények szerkesztése és e témakör oktatása korai érdeklődésem két-három évtizeddel későbbi reaktiválását és innovációját eredményezte. S ez ihlette legutóbbi, 2015-ös könyvemet is (*Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847–2014*. Bp., Napvilág, 2015.).

A PTE-en eltöltött első évtized végén kért föl váratlanul Koltai Dénes, hogy – miután könyvtáros diplomával is rendelkezem – dolgozzam ki és alapítsam meg az *első egyetemi*

szintű informatikus könyvtáros szakot a Dunántúlon, azaz Pécsen. Azóta, hogy az ELTE könyvtár szakára jártam, nagyot fordult a világ és a könyvtárosság (korántsem csupán az információs-digitális forradalom okán). Három évtized után ezért le kellett porolnom egykori jegyzeteimet, és egy év alatt újra kellett „tanulnom” az azóta megújult ismereteket. Hiteles és gyakorlott szakembereket, könyvtáros oktatókat csábítottam Pécsre, majd fiatalokat kinevelve, egyetemi oktatókká képezve jött létre s működik napjainkban is a könyvtár- és információtudományi tanszék/intézet. A FEEK szempontjából ez jelentős profilbővülést hozott, és így hiába „csaltam meg” egykor a könyvtár szakot, az mintegy *harmadik – de jótékony – bumerángxént* esett vissza rám, a hűtlenre.

Ha három a magyar igazság, ráadásként legyen egy *negyedik bumeráng* is: a sajtó és a média világa. 1970-ben, az egyetemről kikerülve külsős szerkesztőriporter lettem a *Magyar Rádió művelődéspolitikai rovatában*. Öt mozgalmas évem volt, két rádiós nívódíj birtokosa is. A sajtó, az újság már kamaszkorom óta érdekelt, mániákusan böngésztem a lapokat, érdekelt belső működésük, amihez az is hozzájárult, hogy a gimnázium 5+1-es rendszerében nyomdászatot tanultam. Az első szputnyik (1957) fellövésekor megjelent rendkívüli újságkiadások óta a közelmúltig építettem tematikus sajtóvágat-gyűjteményemet, ami terjedelmes, a bérelt pincénket elfoglaló archívummá bővült. (Hogy mit kezdjek vele, mielőtt örököseimre zuhan, egyelőre nem tudom.) Elég sok sajtóorgánummal volt kapcsolatom, szerkesztettem az első hazai kulturális utánközlő folyóiratot, a *Látóhatárt*, majd más orgánumok szerkesztőbizottságába is bekerültem. Végül a szerkesztő-riporterkedés után 10 évvel Hárs István, a Magyar Rádió karizmatikus, de egyúttal nagyon emberi elnöke, akivel e tíz év alatt folyamatos volt a kapcsolatom, kulturális elnökhelyettesnek hívott meg. Nehezen, de elengedtek a pártközpontból: újabb öt, roppant izgalmas év következett a rendszerváltozásig. 1994 után az MSZP – mégoly ellentmondásos – médiapolitikájának egyik „bedolgozó” tanácsadója és rádiókuratóriumi érvényesítője lettem. Közben Pécsen nekem jutott az a feladat is, hogy a FEEK különböző szakjain és kurzusain *sajtó- és médiaismeret* tanítsak, tehát e tekintetben szintén visszakerültem az origóhoz. A rádiózás annyiban is kapcsolódik egyetemi oktatói pályámhoz, hogy a riporterkedésben, az élőműsor-kényszerben, a vágóasztal mellett, illetve a beszédórákon tanultam meg helyesen artikulálni és talán viszonylag jó előadóvá válni.

Tömören így néz ki az én személyes FEEK-es CV-m. A műfajból adódóan s az alkalomhoz illően – a slágerszöveghez alkalmazkodva – ezúttal „csak a szépre emlékezem”. A FEEK önállóságának megszűnésével le is zárom a históriát: az erre való kritikus reflektálás szintén műfajidegen lenne. Tisztában vagyok intézményünk gyenge pontjaival, *éppen ezért* nem állok le vitatkozni azzal a – többnyire rivális – előítélettel és fölényeskedéssel, amely „elüzletiesedett diplomagyárként” vagy „büfé-szakként” kezelte-kezeli le. Akárhogy alakult is a közelmúlt és formálódik a közeljövő: a FEEK ezekben hagyott emlékezetes nyomot, alapozta meg, mélyítette el kulturáltságukat, biztosította egzisztenciájukat. Önérzeten tehetem hozzá: talán nekem is volt-van ebben némi részem.

Pécs–Budapest, 2017. július 1.

Húsz esztendő a FEEK-en, avagy „mintha tegnap kezdődött volna”

Valójában 1996 tavaszán történt, hogy dr. Koltai Dénes a Felnőttképzési Intézetbe hívott dolgozni, mégpedig azért, hogy művelődéstörténeti stúdiumokat tartsak Agárdi Péter tanár úr mellett. Ifjú oktatóként számomra nagyon megtisztelő volt, hogy fiatal történészként pályám indulásakor befogadtak egy formálódó közösségbe, melyben számos érdekes, sok-sok diszciplínát művelő tanár, kutató és fejlesztő kolléga, valamint gyakorló szakember reprezentálta azt a szellemiséget, mely a művelődéstudományi és humán erőforrás fejlesztési irányban innovációk sokaságát valósította meg.

Amikor ma visszagondolok erre az elmúlt húsz esztendőre, akkor saját magam számára is mérleget vonok abban a tekintetben, hogy mi tartott itt, mi tartott meg ebben a műhelyben, merthogy én ezt a közösséget valódi szellemi műhelyként és NEM gyárként, üzemmékként éltem meg.

Az interdiszciplináris szemlélet és nyitott közösségi légkör hatása

Én úgy láttam, úgy éltem meg, hogy sok-sok olyan tanár kollégát ismertem meg a Felnőttképzési Intézetben, majd Karon, akiknek a zöme termékeny, a maga területén elismert szakemberként tevékenykedett, vagy dolgozik ma is. Érdeme volt ennek a szellemi műhelynek, hogy a művelődés-szervező és humán-fejlesztő, majd a felnőttképző-andragógus professziók fejlesztésével lényegében a képzők képzésének vált nem csak országosan, de egyúttal Európában is elismert helyszínévé. Ezt érdemben Koltai tanár azon irányultsága alapozta meg, hogy igyekezett az egyes tudomány-területekre vonatkozóan mértékadó vezető tanárokat, professzorokat megnyerni műhelye fejlesztéséhez, a valóban egyre szélesedő képzési paletta minőségi kibontakozásához. Ehhez a kezdetektől egyetemi és karközi támogatást kapott, mert a PTE vezetői és karai felismerték a felsőoktatás rendszerváltás utáni expanziójában rejlő kihívások lehetőségeit annak dacára, hogy az akadémiai közeg a mennyiségi növekedésben sokszor és sokféle képpen veszélyeket is látott, s ezzel saját innovációs potenciálját is bekorlátozta.

A Felnőttképzési Intézet tanszékei, az évtizeddel később létrejövő önálló kar intézetei leképezték azt az interdiszciplináris „mozgásteret”, melyben a humán-fejlesztő professziókhöz kapcsolódó interdiszciplináris hatások megjelentek. Ez nem csak elméleti, de egyben gyakorlati vonatkozásba is jelentkezett, mert az Intézet, később pedig a Kar példás szakmai kapcsolatokat alakított ki.

Mint minden növekedő szervezet életében, a rendszerváltást követő öt esztendő megalapozta azokat a folyamatokat, melyre támaszkodva a Pécsi Tudományegyetemen egy addig már két évtizedes múltra visszatekintő közművelődési szakcsoporthoz, majd tanszék tudott olyan szellemi műhelyt kibontani, melyben elágazásokkal, de a felnőttek formálása iránti elhivatottságot reprezentáló magatartás találkozott a műhelybe belépő tanár kollégák tudás, képesség és tapasztalati sokféleségét tükröző interdiszciplináris szemlélettel. Ez a szemlélet, vagy irányultság már akkor azt jelezte, hogy ez a közösség figyel magára, a benne résztvevőkre és azokra a hallgatókra, akikkel foglalkozott.

A számomra korai időszak 1996-ban azt jelentette, hogy magam belecseppentem egy valóban növekvő képzési tevékenységbe, melyet már akkor nagy létszámú nappalis és levelező képzés jellemezett, de hozzá tartozott a korszak szellemiségéhez, hogy jobban figyeltek ránk az idősebb kollégák, ambicionálták, hogy a tárgyainkhoz, tudományos orientáltsághoz tartozó kutatási, publikációs teljesítményt, valamint akadémiai előmenetelt tartassunk szem előtt. Ebben Koltai tanár támogatta, sőt ösztönözte fiatal kollégáit.

Az is igazi élményt nyújtott, hogy egy olyan idősebb tanári karral hozott össze a sors, melynek tagjai zömmel igazi tanári személyiségekből állt. Agárdi, id. Zeller, Krisztián, Klein, Csoma, Tóth Tibor, Tóth József, Hidy és sokan mások személyes tanári kvalitásaikkal mást és mást mutattak meg a tanítás és a tudományuk rejtelseiből. Ezek a kollégák örültek, hogy beültünk előadásaikra, mert próbáltuk megérezni, hogy egyes szakjaink „tudománya” miből is áll össze. Olyan töltekezés volt ez, melynek révén megérezhettük, hogy mi adja a kultúráközvetítő, a felnőttképző, vagy a humán-erőforrás fejlesztő professziót. Neves kollégáink nem csak a PTE, de más országos műhelyek képviselőiként, vagy pusztán tudósként azonosultak törekvéseinkkel.

Az interdiszciplináris felfogás megmutatkozott akkor is, amikor 1997-ben az Intézet megszervezte a „Tanuló Társadalom” problematikájával foglalkozó országos tanácskozást, együttal emléket állított az 1907-es Pécsi Szabad Tanítási Kongresszus emlékének.

Nemzetközi együttműködések, kapcsolatok

A második számomra lényeges tényező, mely az Intézet és a Kar kötelékében tartott, a nemzetközi szakmai és tudományos kapcsolatok és azok fontosságát megjelenítő felfogás és elköteleződés volt. Tudom, hogy Koltai Dénes és kollégái számára az 1997. évi UNESCO CONFINTEA V. Hamburgban megrendezett konferenciája erősítette meg, hogy a PTE műhelye jó úton jár, amikor a felnőttképzés kutatása és fejlesztése irányában lép tovább.

Ehhez hozzájárult a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézetével (IIZ-DVV) addigra már kialakított kapcsolat, melynek révén a felnőttképzési innovációk nemzetközi trendjei műhelyünkben is teret nyertek, számos konferencia, tanácskozás és projekt fémjelzte ezt a színes kapcsolatot, de a DVV intézetének budapesti projektirodai jelenléte tovább erősítette a partnerséget. Ennek aztán az lett az eredménye, hogy Koltai tanár megnyerte Heribert Hinzent, a projektiroda vezetőjét, hogy a pécsi műhely a német fél kiemelt együttműködő partner lehetett számos fejlesztő és kutató programban, mert a német népfőiskolai jelenlét értékelte a pécsi kollégák innovációit, számított azok részvételére sok-sok projektjében.

Hasonló együttműködés formálódott a müncheni Bundeswehr Egyetemmel is, melynek rektora ér tanára, Hans-Georg Lössl szintén partnere lett műhelyünknek. A német kapcsolat máig meghatározó a pécsi műhely szakmai és tudományos együttműködéseiben.

Egy másik jeles, a nemzetközi együttműködést példázó tényező a nemzetközi szakmai szervezetekben való tevékeny jelenlét. Ennek megnyilvánulása volt az, hogy 1999-ben egyszerre csatlakozott a PTE és annak Intézete az Európai Felnőttoktatási Társasághoz (EAEA) és az Európai Egyetemek Lifelong Learning Hálózatához (EUCEN). Előbbi tagságra a német kollégáink inspiráltak minket, utóbbi szervezetbe Tóth József rektor ösztönzésére léptünk be, s itt elmondható, hogy mindkét szervezetben ma is tevékeny szerepet játszunk.

A nemzetközi partnerségi formák és kapcsolatok egészét befolyásolta Magyarország uniós csatlakozásának felerősödése, a tényleges csatlakozási tárgyalások megindulása, különösen pedig az ezredfordulótól az uniós lisszaboni folyamatba történő kapcsolódás, mely több ok miatt és több ponton lehetővé tette, hogy bekapcsolódjunk az EU felnőtt-tanulási

programjába, s ez az ún. Grundtvig program, valamint a már korábban elindult Erasmus és Leonardo da Vinci programok lehetővé tették, hogy mértékadó európai felnőttképzési kutató és fejlesztő műhelyekkel intenzív szakmai együttműködést alakítsunk ki.

Remek hálózatos partnerség formálódott az elmúlt közel tizenöt esztendő során, melynek köszönhetően ma egyszerre fontos számunkra a határmenti, balkáni együttműködés, a visegrádi országokkal való kapcsolat, csakúgy mint a balti országokkal, a skandináv térség országaival való együttműködés, de lényeges a brit szigetvilággal és a mediterrán térség országaival való kooperáció is. Ez egyszerre jelenti az egyes régiók, országok egyetemeivel való partnerséget, ahogy mértékadó szakmai és tudományos szervezetekkel történő együttműködést is. Nem nagyképűség azt állítani, hogy mára a pécsi műhely a legnevesebb felnőttképzési kutatásokat folytató európai egyetemek, tovább az UNESCO partnere.

A nemzetközi kapcsolatrendszer egyik fontos területe a kutatási és fejlesztési tevékenységet is befolyásoló projektmunka, mely önálló pontban jelenik meg alább!

Kutatások és fejlesztések – projektmunka

Úgy vélem, hogy a kutató és fejlesztő tevékenységek, továbbá az ezen aktivitásoknak döntően keretet adó projektmunka a harmadik olyan tényező, mely a pécsi műhelyben való tevékenységeimet, munkámat ma is meghatározza. Koltai Dénes mindig azt mondta: „Amennyiben eredményt hoz, van értelme, úgy csináld!”

Ez a hozzáállás arra inspirált, hogy a PTE vezetésének jóváhagyásával, az Intézet és a Kar szakmai és tudományos koordinációjával olyan felnőttképzési projekteket vegyünk részt, mely több tanszék, később intézet nemzetközileg is mértékadó kutató-fejlesztő munkáját tudja segíteni. Ilyen irány volt már az ezredfordulótól a múzeumdrágógiai fejlesztő projektek sora, melyben a müncheni Kompetenzzentrum volt a projektgazda.

Egy másik témakör a felnőttképző professzió fejlesztése, mely kérdés többször is visszatért, visszatér projektek sokaságával. Az első ilyen kört a berlini Humboldt Egyetem szervezésében elinduló ún. Erasmus Intenzív Program adta, melynek keretében Berlinben 2001-ben, Groningenben és Rovaniemiben járta körül a további két esztendőben hallgatók és oktatók közössége a felnőttoktatás és képzés fejlesztésének kérdéseit az aktív állampolgárság, a társadalmi kirekesztés és a foglalkoztatás témaköreiben.

Hasonló professzió-problémát tárt fel a 2003 és 2006 között működő Grundtvig-TEACH projekt, mely a lengyelországi Torun Egyetemének koordinációjával egy felnőttoktató alap és mesterszak curriculumainak fejlesztésére vállalkozott.

Ugyancsak érdekes projekt-alapú fejlesztő programok sora foglalkozott a Tanuló Város-Régió problematikával, melynek keretében önkormányzati fejlesztő program (LILARA), összehasonlító elemzések (PENR3L) és adatbázis-fejlesztő (EuroLOCAL) projekteket is tevékenyen részt vettünk. Ennek hatására 2010-ben Pécsen létrejött egy tizenöt intézményt és szervezetet felölelő Tanuló Város konzorcium, mely ugyan nem tudott működésbe lépni, de hozzájárul ahhoz, hogy néhány évvel később kibontakozzon a pedagógusfejlesztésre épülő Learning City program, s ennek az UNESCO Global Learning City kezdeményezéséhez kapcsolódó Pécsi Tanuló Város – Tanuló Fesztivál 2018 programja. Ebben a pécsi műhely és annak jogutód intézetei (Kultúra- és Könyvtár-tudományi Intézet, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet) komoly szerepet játszik!

Egy nagyon lényeges projekt-alapú kutatási és fejlesztési irány az idősek tanulását támogató szenior-tanulások elemzése, melyben szintén egy Grundtvig Active Age projekttel indult el műhelyünk, s ezzel megalapozta azt, hogy ma már Szenior Akadémia működik Pécsen a későbbi FEEK, ma a Kultúratudományi Kar támogatásával, Bajusz Klára docens kollégám vezetésével.

Úgy vélem, hogy a kutató és fejlesztő projekt-alapú tevékenység további jelenlétét példázza két aktuális projektünk. Az egyik az ún. LLP ESRALÉ (európai tanulmányok és kutatások a felnőttek tanulása és oktatása tárgyában) projekt, mely idén zárult és hét európai egyetem együttműködésében dolgozta ki egy európai felnőttoktató mesterképzés tanmenetét és három kézikönyvét. Ezt a németországi TU Kaiserslautern koordinálta.

A másik egy ún. Erasmus+ COMPALL (Összehasonlító tanulmányok a felnőtt és életen át tartó tanulás témakörében) projekt, mely egy közös európai felnőttképzési modult fejleszt, on-line hallgatói felkészítő anyagokat, Winter School programot szervez a Würzburgi Egyetem koordinációjával. Mindkét aktuális projektünk elérhető a projektek honlapján!

Rövid írásom végén szeretnék köszönetet mondani azoknak a kollégáimnak, akik az elmúlt két évtizedben gondolataikkal, tevékenységeikkel oktatói és kutatói munkám befolyásolták és formálták a pécsi felnőttképzési műhelyben intézeti, majd kari keretek között. Köszönöm Koltai Dénes professzor, Kocsis Mihály, Cserné Adermann Gizella, Kleisz Teréz, Heribert Hinzen (tiszteletbeli professzor), Peter Jarvis (Honoris Causa professzor), Ekkehard Nuissl von Rein (Honoris Causa professzor), Franz Pöggeler (professzor), Arne Carlsen (tiszteletbeli professzor), Herman Baert (a Leuveni Katolikus Egyetem nyugalmazott professzora), Klein Sándor professzor, Krisztián Béla, Sári Mihály, Agárdi Péter professzor, Tóth József professzor, Tóth Tibor professzor, Farkas Éva, Bajusz Klára, Várnagy Péter és Pavluska Valéria segítő szavait és támogatását!

A FEEFI-től az andragógia szakig

1998-ban egy nagy elhatározással, Koltai Dénes hívására kerültem a PTE BTK Neveléstudományi Intézetéből a FEEFI-re. A történet korábban kezdődött, de a kezdetekről, a népművelő hallgatók patronálásáról és a Humánfejlesztési Intézetéről (HUFTI) egy korábbi tanulmányban már szoltam, maradjunk az andragógia közvetlen előzményeinél.

A 90-es években a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet fénykorát élte. A nagy hallgatói létszám, az egész országot behálózó kihelyezett képzések eleve generálták azt az igényt, hogy külső oktatókat is bevonjanak a képzésbe. Mielőtt döntöttem volna, hogy ebben a nagy és népszerű intézetben folytatom, követtem azokat a csatákat, amelyek az intézet helykeresésével voltak kapcsolatosak a nagy egyetemi szervezeten belül, ugyanakkor óraadóként szereztem tapasztalatokat a hallgatók körében. Az elhatározásomat követően egyúttal felkérést kaptam Koltai Dénes igazgatótól arra, hogy igazgatóhelyettesként segítsen a munkát, főleg a tanulmányi területen.

Az alábbiakban nem feltétlenül kronológiai rendben számolok be néhány nagy történésről, ami véleményem szerint meghatározó volt az intézet és képzési struktúrájának alakulását illetően. Ebben az időben a FEEFI képzéseinek alapját a művelődésszervező és a személyügyi szervező szakok jelentették, ezekre épültek a bolognai rendszer bevezetése előtt kiegészítő szakok (művelődési és felnőttképzési menedzser, ami később művelődésszervező névvel folyt tovább, és a humánszervező képzés), amelyekkel a főiskolai szintet kiegészítve egyetemi végzettséget lehetett szerezni. Feltétlenül meg kell említenünk még a diplomás levelező (DL) képzéseinket, ahol az előbb említett kiegészítő képzésekkel azonos végzettséget lehetett szerezni hosszabb képzési idővel, és bármilyen diplomával be lehetett lépni.

A képzési kínálat és a kihelyezett képzési helyszínek nagyon vonzóak voltak a hallgatóknak. A FEEFI-ben egy új életmódra kellett oktatóként is áttérni. A sok hallgató és az ország minden részére kiterjedő képzési helyszínek a tanároktól igen nagy mobilitást vártak. Egyik nap Nyíregyháza, másik nap Győr vagy Szombathely, esetleg a két budapesti helyszín valamelyike nemcsak az órákra való felkészülés feladatát jelentette, hanem a folytonos utazást is szükségessé tette, ami a korábbi egyetemi oktatói léthez képest jelentős váltást tett szükségessé.

Az életünk a FEEFI-ben a kezdeti időszakban télen-nyáron az utazásról szólt. Szerencsére akadt egy régi terepjáró a családban, amivel le tudtuk győzni a hóakadályokat. Utaztunk a legrosszabb állapotú vonatokon Zalaegerszegre, Szombathelyre és még sokféle farkasordító hidegben, mindenhol lelkes hallgatók vártak bennünket, amitől mi is felmelegedtünk. És közben gyarapodtunk, mint intézet. Nemcsak létszámban lettünk egyre többen, amire szükség is volt, mert a mi képzéseinkre jelentkező nagy számú hallgatót oktatni kellett, de bővült-szépült a környezetünk is. Először csak az 5. emeleti irodák száma szaporodott, később, saját forrásból finanszírozott felújítás után birtokba vettük az eredetileg nagyon rossz állapotban lévő földszinti helyiségeket, és gyönyörű, színes tantermekben taníthattunk, még akkor is, ha az alagsorból időnként a tekepálya zaja remegtette meg a padlót. Jól élünk, hiszen a plusz munkánkat és a befektetett energiánkat

megfizették, de nem éltük fel a fizetős hallgatóktól származó bevételeket, azoknak jó részét a környezet és az infrastruktúra fejlesztésére fordítottuk.

Népszerűségünk töretlen volt, mivel szakjainkat sok területen lehetett használni. Különösen igaz ez a személyügyi szervező szakra, de a művelődésszervezőt is szívesen választották azok, akik elsősorban a kultúra iránt érdeklődtek.

A hallgatói létszámra jellemző, statisztikai adatok nélkül, hogy termeket kellett bérelnünk más intézményekben is, magam leginkább a Laterum hotel termeire emlékszem, ezen felül a TANORG nevű budapesti képzési helyszínünkbe be nem férő hallgatók számára bérelt Óbudai Művelődési Központban található színházterem idéződik fel. A felnőttképzés módszereit tanítva gyakran szoktam emlegetni azt a szituációt, amikor a különböző képzésre járó, de azonos tárgyat tanuló csoportok számára összevontan tartottam az órát a 300 fős színházteremben, ahol még a lépcsőkön is ültek. Számomra váratlan volt a helyzet, ráadásul helyemet a színpadon jelölték ki, ahol egy zsinóros mikrofont próbáltam óvatosan kezelni, elkerülve a hasraesést. Itt követtem el egyik legnagyobb módszertani baklövésemet: kérdést tettem fel a hallgatóságnak. Bár a kérdést költőinek szántam, az első sorokban ülők nagy örömmel válaszoltak rá, egymással versengve, egymással vitázva. Ezt a helyzetet a színpadról elég nehéz kezelni, arról nem is beszélve, hogy a hátrébb ülők semmit nem hallottak az elől folyó kisebb-nagyobb eszmefuttatásokból. Ennek következményeként egyre nagyobb lett a zaj a teremben, bizony idő kellett ahhoz, hogy újra szóhoz juthassak. Azóta tudom, hogy vannak helyzetek, amikor nem érdemes előadás közben a hallgatóság látható aktivitását kiváltani.

Jót tettünk vagy nem azzal, hogy ilyen létszámú hallgatót befogadtunk? Úgy vélem, nagyon pozitív volt a tanulási lehetőség azok számára, akik korábban is szerettek volna tanulni, de vagy a távolság, vagy a képzési kínálat miatt nem tudtak megfelelő lehetőséget találni. Tudom azt is, hogy nagy előnyünk volt a bölcsész jellegű, „matekmentes” képzés. Felbátorodtak azok is, akik régebben kevésbé találták vonzónak a tanulást, de nem elhanyagolható, hogy sok munkahely támogatta dolgozóinak a továbbtanulását.

Biztosan csak jót tettünk azzal, hogy a nagy képzési keresletre reagáltunk? Ezt nem merem állítani. Magam is ismerek olyanokat, akiknek stabil munkahelye volt, mielőtt hozzánk jelentkeztek, és munkakörük nem igényelte a felsőfokú végzettséget, de a család vagy a környezet nyomására diplomát akartak szerezni, amitől gyors előrelépést reméltek a társadalmi ranglétrán. Megegett, hogy valaki az egyetemre való beiratkozása előtt elégedetten üldögélt egy nagyáruház pénztárában, majd az első félév elvégzése után úgy gondolta, hogy ez a pozíció neki már kevés, és feladta biztos helyét anélkül, hogy talált volna olyant, ahol a később megszerzendő diplomájára lett volna szükség.

A hallgatók tanulmányi sikerességét természetesen mi, oktatók is igyekeztünk támogatni. Ez a támogatás nem a követelmények csökkentését jelentette, hanem olyan tankönyvek, segédeszközök készítését, amelyek megkönnyítették az önálló tanulást. Példaként említem az általam írt, és 1999-ben kiadott A tanulás és kutatómódszertan alapjai című könyvet, amit különböző intézményekben azóta is használnak, ezt nemcsak a nyilvánosságra hozott tematikák, de a hivatkozások is bizonyítják.¹

A nagyon népszerű képzéseink utóhatása mind a mai napig érzékelhető. Amerre járunk az országban, szinte mindenütt akad egykori tanítvány, aki hálával borul egykori tanárai nyakába “ Tanárnő” vagy Tanár úr” felkiáltással. Ilyenkor találkozunk azokkal az élettörténetekkel, amelyekből kiderül, hogy a karrierben való előrelépést, vagy “csak” az életminőséget milyen nagy mértékben befolyásolta a nálunk szerzett diploma.

¹ Cserné Adermann Gizella: A tanulás- és kutatómódszertan alapjai. JPTE FEEFI, Pécs, 1999.

A képzési rendszerünkkel akaratlanul is megelőztük a felsőoktatás bologna rendszerű átalakulását. A 3 éves alapképzésünk, ami főiskolai szintű diplomát adott személyügyi szervező és művelődésszervező szakon, gyakorlatias jellegű volt, ezt megerősítendő tanítottak benne a gyakorlatból érkezett, akkori elnevezéssel személyzeti munkában tapasztalt szakemberek, és nagy gyakorlattal rendelkező népművelők is. Az alapképzésekre épülő egyetemi kiegészítő szakjainkon több volt az elméleti jellegű kurzus, a hallgatókat szakterületükön kutatásra és fejlesztésre kívántuk felkészíteni.

A jólétünk, a népszerűségünk persze növelte irigyeink számát, sokan gyanakodtak, hogy a képzés alacsony színvonalával és követelményeivel értük el ezt a hatalmas létszámot. Nem beszélve arról, hogy potenciális vetélytársainkat zavarta a sok kihelyezett képzés. Ideje volt megvizsgálni, hogy mi zajlik ebben az intézetben, tehát megérkezett hozzánk az akkreditációs bizottság. Azt már nem tudom, hogy rendkívüli eljárás volt-e, de emlékszem a rengeteg anyagra, amit erre a látogatásra összegyűjtöttünk. Hangsúlyozom, hogy meglévő anyagokat gyűjtöttünk össze, ezek nem a bizottsági látogatásra készültek. A látogató bizottságra nehéz lenne azt mondani, hogy előítélet mentesen közeledett a képzéseinkhez. A bizottság valószínű, azonosított bennünket a köztudatban csak büfé-ruhatár szakoknak csúfolt képzésekkel, erősségeinkkel kevésbé foglalkozott, de megtalálta a gyenge, vagy szemükben gyengének látszó pontjainkat. Azt gondolom, andragógus szemmel különösen érthető, hogy az a megállapítás, miszerint túl sokan vannak azok, akik levelezőn érettségiztek, mennyire ellentmond a felnőttképzés második útján történő érvényesülésnek. Hallgatóink között tényleg voltak olyanok, akik nem közvetlenül az általános iskola befejezése után folytatták tanulmányaikat, de erre többnyire jó okuk volt. Ki ne ismerné a későn érőket, akik alig várják, hogy kikerüljenek az iskolapadból, aztán egy idő után kiderül, hogy hiányzik a tudásuk és a végzettségük ahhoz, hogy az élet valamely területén boldogulni tudjanak, mások esetében a támogató családi háttér hiányzott, a munkavállalás korai kényszere vagy a korai családalapítás is a továbbtanulás, az érettségi megszerzésének későbbre halasztásához vezetett. A felnőtt fejjel szerzett érettségi, és az ebben a korban eldöntött továbbtanulás tapasztalataink szerint nem a hallgatói színvonal romlását, sokkal inkább a szorgalmas, a tanulmányi munkát komolyan vevő hallgatók arányának növekedését jelentette. Tanulni kezdtek együtt szülők és gyerekek, házastársak, rokonok, barátok, kollégák is.

A látogató bizottság meg akart győződni arról, hogy az órákat megtartjuk, a tanárok felkészültek, ehhez a képzési időpontokban és helyszíneken az előre be nem jelentett látogatásokat használták. Egyik vidéki helyszínre érkezve láttam, hogy valaki, aki nem tartozik a csoporthoz, sétál a terem előtt. Közelebb lépve hozzá egy szakmai körökben jól ismert kollégát fedeztem fel benne. Másfél évtized múltán összefutottunk egy konferencián, amikor felidéztek a feladatot, amit végtehajtott, és kijelentette, hogy biztosan nem rajta múlt az az akkreditációs bizottsági határozat, amely a kihelyezett képzések megszüntetését javasolta.

A külső képzési helyszínek bezárása után jelentősen csökkent a hallgatói létszámunk, ami várható is volt. A képzés Pécsre való korlátozódása mellett a hallgatói létszám csökkenéséhez az is hozzájárult, hogy míg korábban a munkahelyek támogatták a továbbtanulást, később a hallgatóink saját erejükre kellett, hogy támaszkodjanak, és így oldják meg a tandíj-szabadság-helyettesítés problémáit.

Mivel szerettük volna megbizonyítani, hogy munkánk nem csupán mennyiségi, de a minőségi kritériumoknak is megfelel, a magyar felsőoktatásban elsők között megszereztük az ISO9001 minősítést, ami nem kevés munkával és tanulással járt. A minőségügyi rendszer bevezetése és működtetése szükségessé tette például a tematikák egységesítését

és állandó frissítését, ami az oktatás tervezését, tartalmát is segítette megfelelő szinten tartani.

Az Intézet helykeresése az egyetem rendszerében tovább folytatódott. Úgy gondoltuk, profilunk annyira sajátos, hogy leginkább önálló karként tudnánk jól beilleszkedni az egyetembe. Egy új kar létrehozása komoly előkészítést igényel. Már a kar nevének megalkotása sem volt egyszerű, hiszen meg kellett jelennie benne a fő profilnak. Így a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar létrehozása hozta meg a kívánt autonómiát egységünknek 2005-ben, amit a Pécsi Nemzeti Színházban ünnepeltünk.

Ebben az időben kezdődött meg a hazai felsőoktatás átalakítása a bolognai szisztéma szerint. Az átalakulás egyik alap gondolata volt az alapképzési szakok számának csökkentése, és a sokszínűség mesterképzések szintjén való megjelenítése. Ez a tendencia számunkra is komoly, de kedvezőtlen változásokat helyezett kilátásba. Időről időre szembesültünk a szakjaink megszüntetésére vonatkozó javaslatokkal. Országos értekezletek, összejövetelek követték egymást. A hozzánk hasonló képzést folytató intézmények kevés kivétellel csak a művelődésszervező képzésben voltak érdekeltek, ugyanakkor a nálunk nagyobb tömegeket vonzó személyügyi szervező képzés teljes megszűnése is nehezen volt elfogadható. Végül a szakjaink fenntartásában érdekelt egyetemek és főiskolák kontorciumba tömörültek, és megtaláltuk a megoldást, amit sikerült elfogadtatni. A két alapszak közös elemét a felnőttképzési, andragógiai ismeretek alkották, így a megoldást az andragógia szak megalapítása jelentette. Az elődszakok megőrzését szakirányok segítségével sikerült biztosítani. A személyügyi szervező és a művelődésszervező szakok mellett szintén az andragógia szakkal tűnt fenntarthatónak a pályaválasztási tanácsadással foglalkozó képzés, amit munkavállalási tanácsadó néven tudtunk beilleszteni az andragógiai szakirányok közé. Létesítettünk egy negyedik, a gyakorlat számára hasznos, de még hiányzó szakirányt felnőttképzési szervező névvel.

A szak létesítésére vonatkozó alapidokumentumokat az andragógia konzorcium egyetértésével Pécsen dolgoztuk ki, a konzorciumban részt vevő intézmények rektorainak aláírásával adtuk be. Ügyeltünk arra, hogy a képzési tartalmakban megőrizzük korábbi szakjaink értékeit, és az oktatók szakértelme is érvényesülni tudjon, ugyanakkor új tárgyakat is be kellett vezetni. A sikeres szaklétesítés után az egyes felsőoktatási intézmények megkérték a szakindítási engedélyt. Aki sikerrel járt, és megfelelt az akkrediációhoz szükséges követelményeknek, megkezdhette a beiskolázást.

Megjelent tehát a felvételi kínálatban egy ismeretlen fogalom, az andragógia. Se a potenciális jelentkezők, se a szülők, se a tanárok nem nagyon voltak tisztában azzal, hogy mire képesít ez a szak, így nagy jelentősége volt a nyílt napoknak. Szerencsére a végzős középiskolások szívesen részt vesznek a felsőoktatás nyílt napjain, nemcsak azért, mert határozottan érdeklődnek egy kar vagy szak iránt, hanem azért is, mert addig nem kell iskolába menni. Aggódtunk is az első nyílt nap előtt, de szerencsére megtelt a terem fiatalokkal, és jöttek szülők is. Magam a Kar akkori oktatási dékánhelyetteseként törekedtem a hiteles és objektív, ugyanakkor az új szak pozitívumait kiemelő tájékoztatásra, ebben segítettek a szakirányokért felelős kollégák is. Nagyon vártuk az első jelentkezéseket, és nagy örömünkre szolgált, hogy nappali és levelező tagozaton is el tudtuk indítani a képzést.

A levelező hallgatók oldaláról nagy kérdés volt, hogy azoknak, akiknek a munkahelyükön az előrelépéshez kellett a diploma, vajon a munkáltató elfogadja-e majd az andragógiát. Szerencsére viszonylag hamar beivódott a köztudatba az andragógia fogalma. Mivel az élethosszig tartó tanulás igénye ebben az időszakban már nem csupán egy szép idea, hanem alapvető szükséglet volt, kevesen kérdőjelezték meg a szak létjogosultságát.

Az akkori jogszabályi környezet lehetőséget adott arra, hogy még mielőtt az első alapképzésre járó évfolyam befejezte volna tanulmányait, ki lehetett dolgozni, és el is lehetett fogadtatni az adott szakra épülő mester szakot, illetve mester szakokat. Így kértünk és kaptunk engedélyt arra, hogy Andragógia és Emberi erőforrás tanácsadó mester szakot indítsunk. A bologna rendszerre való áttérés egyik koncepciója az volt, hogy a mester szakok kapuit tárjuk szélesre, ne korlátozzuk az alapképzésről való továbblépést.

Mivel nem voltak még nappali tagozaton végzős andragógus hallgatóink, így az első master évfolyamot a más képzési területről érkező levelező hallgatókkal tudtuk elindítani. A magasabb végzettség megszerzésének “egyenes útja” azok számára volt biztosítva, akik művelődésszervező vagy személyügyi szervező diplomával rendelkeztek, de a pedagógus végzettségük korábban teljesített, a mi képzésünkkel kompatibilis tárgyait az akkor éppen kidolgozás alatt lévő TÁMOP 4.1.3. pályázatban szereplő validáció segítségével tudtuk befogadni. Azok számára, akik más területről érkeztek, például mérnök, gazdaság vagy bármilyen más végzettséggel rendelkeztek, előírtuk 10 kreditnyi alapozó tantárgy teljesítését.

Újra megjelent a felvételi elbeszélgetés a belépésnél, ami újabb feladatot jelentett az oktatók számára. Szerencsére, függetlenül attól, hogy még nem voltak végzett andragógusok, számosan jelentkeztek a továbbtanulásra. Jó lehetőséget jelentett a magasabb szintű diploma megszerzésére ez a képzés olyan alaplómával rendelkezőknek, amelyekben nem volt közvetlen szakirányú továbbtanulási lehetőség, ilyen volt például a műszaki szakoktató szakon szerzett végzettség.

A felnőttoktatási szakterületre vonatkozó tudást más képzések segítségével is el lehetett sajátítani a FEEK-en. A tanár szakokon az osztott képzési rendszer bevezetése újabb lehetőséget teremtett az andragógia iránt érdeklődők számára. A tanárképzés bologna rendszerre való áttérésekor lehetőség volt 11 területen speciális pedagógia modulnak nevezett tanári mesterszak indítására, ennek egyike volt az andragógia tanári szak. Az andragógia tanári szakra bármely pedagógus végzettséggel lehetett jelentkezni, így nemcsak tanárok, de óvodapedagógusok, tanítók, szakmai oktatók is szerezhettek második vagy további pedagógiai végzettséget. Sajnos, a tanárképzés osztatlan rendszerre való visszaállításakor ez a szak és a lehetőség is megszűnt a közelmúltban.

Mivel az andragógia tanári szakot csak pedagógiai végzettséggel lehetett felvenni, a felnőttképzési intézményekben dolgozó, de pedagógus diplomával nem rendelkezők számára is célszerű volt andragógiai képzést biztosítani, így született meg Farkas Éva nagyon aktív közreműködésével a Felnőttképzési szakértő szakirányú továbbképzés. Ennek a képzésnek is nagyon sokszínű volt a hallgatói összetétele. Ezen a képzésen találkoztam talán a legidősebb hallgatóval, akinek számos egyéb diplomája mellé éppen a felnőttképzési szakértelem hiányzott, és ezt szerette volna pótolni. A képzés minden bizonnyal sikeres volt, mert az egykori hallgatónk a mai napig is természetgyógyász tanácsokat ad az egyik tv adón. Ez a képzés sem folytatódhatott sokáig, mert minden, a nevében a szakértő elnevezést tartalmazó szakirányú képzést megszüntettek. Hogy miért? Erre nemrégén találtam meg a választ. Részt vettem egy, a felnőttképzési szakértők számára kötelező továbbképzésen. Mielőtt folytatnám, megjegyzem, hogy bár hosszú pályám során mindig felnőtteket is tanítottam, ráadásul pedagógia mellett andragógiára, ez kevés volt a szakértői listára kerüléshez, többet jelentett, hogy újabb munkahelyemen kidolgoztam a pedagógiai asszisztens OKJ-s képzést. Visszatérve a szakértői továbbképzéshez, ott találkoztam két kolléganővel, aki nagyon fel volt háborodva, hogy miért kell nekik bármilyen képzésre menniük, mikor nekik a PTE-ről van diplomájuk arról, hogy szakértők. Nyilván nem másról volt szó, mint a felnőttképzési szakértő fogalmának kétféle értelmezéséről, amit nekem volt szerencsém megérteni, és segíteni a tisztázásban.

Az andragógiai képzések tehát az alapszak megalapítása után színesedtek, különböző szinten próbálták a felnőttek képzésével foglalkozók igényeinek megfelelni.

2009-ben úgy döntöttem, befejezem a tanári pályámat. Úgy éreztem, helyet és teret kell adni a fiataloknak, nekem pedig megvolt a szolgálati időm ahhoz, hogy kérjem nyugdíjazásomat.

Mivel az andragógiai képzések országosan felfutóban voltak, több ajánlatot kaptam, hogy folytassam a munkát más intézményben. Egy feladatot olyan kihívásnak éreztem, aminek nem tudtam ellenállni: a Dunaújvárosi Főiskola kért fel szakfelelősnek az andragógia szak indításához. Ez már egy másik történet. A FEEK-től sem szakadtam el, mindent megtettem azért, hogy a Dunaújvárosban végzett andragógusok a pécsi MA-n folytassák tanulmányaikat, előfordult, hogy egy csoport 80%-a a biztatásomra került a FEEK-be.

Megtiszteltetés volt számomra, hogy a FEEK javaslatára a PTE-n címzetes egyetemi tanári címet kaptam. A FEEK-ben töltött több, mint egy évtized meghatározó volt pályámon, köszönöm főnökömnek, kollégáimnak és a hallgatóknak a sok szakmai élményt, amiben részem lehetett. Őszintén sajnálom az andragógia szak visszaszorulását, alapszakként történt megszüntetését, mert a felnőttoktatás iránti igény folyamatosan nő, szükség lenne képzett szakemberekre. Csak remélni tudom, hogy nem vész el az a tudás és tapasztalat, amit az andragógia szak rövid története során felhalmoztunk.

Egy tanszék születése és virágzása

Pályafutásom elmúlt 32 évére visszatekintve azt kell mondanom, nem tudok magamnak mást hivatást elképzelni, mint a könyvtárost. Ezt gyakorlatilag abban a pillanatban tudtam, amikor erre a pályára léptem, és a szerelem azóta sem változott.

Gyakorló könyvtárosként sokszor felmerült bennem a gondolat, milyen lehet tanítani. Láttam magam körül általam nagyon tisztelt elődöket, akik egyszerre művelték a gyakorlatot és az elméletet, vagyis dolgoztak könyvtárban és oktattak a felsőoktatásban. Hallgatóként magam is megtapasztaltam, hogy sokkal hitelesebb az az oktató, aki mögött gyakorlati tapasztalatok állnak. Egy idő után, már-már kellő gyakorlati tapasztalattal a hátam mögött, elkezdtem vágyakozni arra, hogy kipróbálhassam az oktatást. Persze ambivalens volt az érzés, mert vágytam is rá, és félttem is tőle. De hosszú ideig nem kellett ezzel a félelemmel szembenéznem, mert nem adódott alkalmam az oktatás kipróbálására, legfeljebb tanfolyami szinten.

Igy aztán nagy fordulatot jelentett az életemben, amikor Agárdi Péter, akihez régi családi barátság kötött, az 1990-es évek végén megkeresett, hogy volna-e kedvem részt venni egy könyvtárosképző intézet létrehozásában, Pécsen. Hát hogyan lett volna! Ennél izgalmasabb kihívást el sem tudtam képzelni, olyan volt, mint a megvalósult álom. Együtt dolgozhattam számomra két nagyon fontos emberrel, Agárdi Péterrel és Csapó Edittel, és nagyon-nagyon sokat tanulhattam tőlük.

A megszépítő messzeség persze ma már csak a szépet juttatja az eszembe, pedig egyáltalán nem volt egy fáklyás menet a szakalapítás. Sok-sok nehézség, vita, harc és kudarc kísérte az utunkat, sokszor hittük azt, nem lesz az egészből semmi. De messziről visszaneézve mindig úgy látja az ember, így volt kerek, így születhetett meg az, amit elképzeltünk.

A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetében 2004 szeptemberében indult meg az informatikus könyvtáros képzés, Koltai Dénes dékán kezdeményezésére és támogatásával, Agárdi Péter egyetemi tanár vezetésével. Személy szerint a kezdetektől fogva részt veszek a tanszék és a képzési program tervezésében, kialakításában, majd természetesen az oktatásban is. Az elmúlt 10 év alatt az intézet önálló karrá alakult (FEEK), a könyvtártudományi tanszék pedig könyvtár- és információtudományi intézetté. A képzést átalakítottuk a Bolognai rendszer kívánalmainak megfelelően, ma már a könyvtárosképzés teljes spektrumát tudjuk kínálni az érdeklődő nappali és levelező tagozatos hallgatóknak. Két kiváló intézetigazgató vezette el idáig az intézetet, Agárdi Péter egyetemi tanár és Sipos Anna Magdolna címzetes egyetemi tanár, akiknek nem kis mértékben köszönhetőek az elért eredmények. 2015-től az intézet beolvadt a PTE-KPVK Kultúra és Könyvtártudományi Intézetébe. Azóta ismét tanszékként működik.

A tudásalapú társadalomban a tanszékünk által kínált ismeretek és kompetenciák a munkaerőpiac változatos területein alkalmazhatók. Hallgatóink (különösen az MA-végzettségűek) viszonylag rövid időn belül elhelyezkednek. Főként könyvtárakban és információközvetítő intézményekben találnak munkát (az egyik legfőbb felvevő piac a Tudásközpont), de a megszerzett tudásuk vonzó a versenyszféra, például a távközlési cégek számára is. Az itt végzett hallgatók közül eddig hárman folytatták tanulmányaikat PhD-képzésben.

Tanszékünk legfontosabb alapelve a minőségre való törekvés. A hallgatók kis száma lehetővé teszi, hogy sokat tudjunk egyénileg is foglalkozni az emberekkel, így például viszonylag sokan végeznek önálló kutatómunkát, készülnek TDK megmérettetésre. Hallgatóink sok pályázatot nyernek, van két Pro Scientia aranyérmesünk, Kriszbacher-ösztöndijasunk, köztársasági ösztöndíjasaink stb.

A Pécsi Tudományegyetem könyvtárosképzése a legfiatalabb az országban, de már túl lépte a 10 évet, tehát tinédzserkorban van. Nagy hiátust tölt be, jelenleg a Dunántúlon egyedül itt képzünk a könyvtáros szakma valamennyi szintjére szakembereket. A tanszék, illetve intézet megalapításakor még a régi rendszerű, ötéves egyetemi képzést kellett megtervezni és beindítani. Két évfolyam végzett ezeken a képzéseken, ideértve a hagyományos kétszakos egyetemi képzést (könyvtár-művelődésszervező szakon), a diplomás levelező képzést, amelyen más végzettséggel rendelkezők szerezhettek könyvtáros diplomát, és a kiegészítő képzést, amelyen főiskolai szintű könyvtáros végzettségük szerezhettek egyetemi végzettséget. Talán ez utóbbi volt az első időben a legnépszerűbb képzésünk, ma is sokan vannak vezető pozícióban azok közül, akik akkor nálunk végeztek.

Alig hogy kezdtünk volna bemelegedni, máris el kellett kezdeni a bolognai rendszerű képzésre való átmenetet, és ennek azóta sincs vége. Évről évre kell újra átdolgozni a hálóterveket, a krediteket, számolni, számolni, számolni. És ez persze csak mellékág az oktatás mellett.

A FEEFI-n, majd később a FEEK-en és a KPVK-n működő könyvtár- és információtudományi tanszék nagyszerű csapat. Kezdetektől összetartó, egymás elismerő és szerető kollégák dolgoznak együtt, sohasem volt érezhető rivalizálás vagy egymás kijátszása. Egységes elvek alapján, mindig kiszámítható elvárások mentén dolgoztunk és dolgozunk. Ilyen például, hogy a minőség mindig elsődleges elvárás. Nem ismerünk kompromisszumot abban, hogy csak minőségi tartalmat adhatunk át a hallgatóknak, lehetőleg korszerű módszertannal. Alapelv, hogy csak az oktathat a szakon, aki az oktatott szakterületen képzett és gyakorlott szakember, és aki megfelel a fenti minőségi alapelveknek.

Lehet, hogy nem tudunk tömegeket képezni, de a nálunk végzettek túlnyomó többsége elhivatott szakember lett, és a pályán maradt. Körbenézve a régió könyvtáraiban, szinte mindenhol ott vannak volt diákjaink, Budapest és az ország más nagy könyvtáraiban is szép számmal találkozhatunk velük. Karrierjüket elnézve nem kell szégyenkeznünk.

Egy oktatónak az okozza a legnagyobb örömet, ha látja munkájának gyümölcsét. Jelen esetben ez azt jelenti, hogy bárhová megy is, mindenhol találkozik egykori tanítványaival, akik örömmel üdvözlik. Sokszor nem emlékszem már a nevekre, de az arcokra igen. Arról már nem is beszélve, mekkora örömet okoz, amikor egy-egy konferenciára volt hallgató kollégák csak azért jönnek el, hogy meghallgassák egykori tanárunk előadását.

Ha most azt kérdezné tőlem valaki, milyen a FEEFI-n, a FEEK-en és a KPVK-n dolgozni, őszintén azt kell mondanom, hogy jó. Nem mindig és minden, de összességében jó. Nem tudom, mi lett volna, ha a pécsi könyvtárosképzés más karon kap lehetőséget, valószínűleg ugyanúgy meg kellett volna küzdeni a nehézségekkel, esetleg más nehézségekkel. Persze sokszor előfordul, hogy idegennek, meg nem értettnek érezzük magunkat, de ma már összecsiszolódtunk, és megtaláltuk a helyünket a kar többi képzése között.

Számomra örökös talány ennek a szakmának a perifériára helyeződése más szakmák között. Az átlagemberben gyakran él egy negatív kép a könyvtárosokról (megjegyzem, nem tudom, mikor és hogyan változott ez a valamikor nagy presztízsű szakma ilyen lenézetté), de sajnos sokszor egyetemi kollégáktól sem kapjuk meg a minket megillető elfogadást. Személyes jó kapcsolatok vannak természetesen, de amikor a kar egészében gondolkodik valaki, soha nem kerülünk szóba. Kis szak lévén nyilván nem tudunk nagy bevételt hozni, ám úgy vélem, egy egyetem életében az anyagiakon kívül egyéb sikertényezőket is számba

kell venni. Büszke vagyok rá, hogy évek óta mindig van egy-két könyvtár szakos hallgató a köztársasági ösztöndíjasok között, hogy minden OTDK-n helyezésekkel jönnek haza hallgatóink, hogy immár ketten is elnyerték az OTDK legrangosabb díját, a Pro Scientia aranyérmét. És a rengeteg egyéb ösztöndíjról és kitüntetésről még nem is szóltam. Oktatóink valamennyien országosan elismert szakemberek. Ha pénzt nem is, dicsőséget bőséggel hoztunk a karnak.

Nagyon remélem, hogy a virágzás után nem a hervadásról és a levélhullásról kell gondolkodni. Amit létrehoztunk, az már bizonyítottan életképes. Hiszem, hogy tanszékünknek és a pécsi könyvtárosképzésnek van és lesz jövője, hiszen feladata, missziója van. Kellenek a jó szakemberek, a könyvtáros szakma ma már szakemberhiánnyal küzd. Ennek a szép szakmának nagyon stabil gyökerei vannak, abból nem engedhetünk, hogy ezeket az alapokat minden új szakembernek el kell sajátítania. Erre építkezve azonban folyamatos megújulásra van szükség, követve a modern idők elvárásait. Véleményem szerint tanszékünk rendelkezik minden olyan feltétellel, amire a megújuláshoz szükség van, de kellenének fiatal, képzett szakemberek. A második virágzás általában szebb szokott lenni, mint az első.

Országos hálózattól a kiválósági centrumig

Nehéz feladat néhány oldalban összefoglalni az elmúlt negyed évszázad történéseit, amit a Felnőttképzési és Közművelődési Tanszék, a FEEFI, a FEEK, illetve végül a KPVK vonzásában töltöttem. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a Tanszéken 1992-ben az első nappalis évfolyam hallgatójaként kezdhettem el a humán szervező képzést, majd a végzést követően 1997-től először külső óraadóként, majd 1998-tól főállású oktatóként dolgozhattam – az akkor már – Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetben. A PTE 650 éves évfordulója mellett számomra különleges aktualitással bír e számvetés: 2018 szeptemberétől máshol folytatom oktatói pályámat, így a visszaemlékezéssel egyszerre szeretném összegezni az eddig történeteket, valamint köszönetet mondani minden kedves volt és jelenlegi hallgatónak, munkatársnak, akikkel lehetőségem volt együtt tanulni és dolgozni az elmúlt 25 évben.

Hallgatóként a Tanszéken (1992-1997)

Az akkor még Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán 1991-ben kezdtem meg tanulmányaimat. Egyik évfolyamtársam az első tanév végén elmesélte, hogy Koltai Dénes humánszervező képzést indít a bölcsészkaron, most keresi a jelentkezőket. Egy fénymásolt A4-es lapon kaptam „információs anyagot” a programról, ami a tantervet is tartalmazta. Ez önmagában is nagy újdonság volt számomra: a felsőoktatási marketing első jele, amivel életemben találkoztam. Közgazdász hallgatóként nagyon izgalmasnak tűnt a tananyag, hiszen sok pszichológiai ismeretet tartalmazott, amikről a mi képzésünkben nem hallottunk. És volt egy további előnye is: a közgázós tárgyából felmentést kérhettünk, így a szak elvégzése a KTK mellett párhuzamosan sem tűnt lehetetlennek.

A felvételi vizsga is sajátos volt: a szokásos, lexikális tudást mérő írásbeli és szóbeli vizsgák helyett pszichológiai tesztet kellett kitölteni, amivel a jelentkezők szakra való alkalmasságát mérték. Illetve én ez alól is felmentést kaptam, hiszen éppen a jelentkezés nyarán készült rólam egy átfogó pszichológiai jellemzés az OTP Bank társadalmi-tanulmányi ösztöndíj programjához.

Mivel a felvételi folyamat kicsit később indult a szokásosnál, így az első tanóránkra is csak ősz végén került sor. Ez volt az az óra, ami sok év távlatából is igen mély nyomot hagyott bennem. Az akkor még ismeretlen csoporttársaimmal – kb. tízen kezdtük el a képzést – nagy várakozással ültünk be a BTK A-épület földszinti oktatótermébe. Megérkezett egy kicsit kócos professzor – Klein Sándor, leült a tanári asztalhoz és nem szólt egy szót sem. Ez egy ideig érdekesnek tűnt, azután nőtt a feszültség: mit csináljunk ebben a helyzetben? Szép lassan elkezdtünk beszélgetni, volt, aki irányította a társalgást, voltak, akik kimaradtak és voltak, akik bekapcsolódtak. Professzor úr egy szót sem szólt, ennek ellenére többet tanultunk meg viselkedésünkről ebben a társas helyzetben, a csoportdinamikai folyamatokról, a csoportban betöltött szerepekről, mint bármilyen előadáson.

A képzés ezt követően is érdekes és sokszínű volt. A fentihez hasonló élményt jelentettek Krisztián Béla tanár úr előadásai. Tanár úr fantasztikusan éles és pontos megfogalmazásai, gyakorlati példái kézzel tapinthatóan a való életre készítettek fel minket.

A képzés során sokszor ki kellett lépni a komfortzónánkból, ahogyan ezt már a legelső órán is tapasztaltuk. Korábban soha nem gondoltam, hogy idegen nyelven hallgassak kurzust, itt rögtön az első évben egy amerikai vendégelőadó angol nyelvű pszichológia órájára

járhattam. De angolul legalább még értettem. Amikor azonban egy francia vendégoktató lényegében tolmácsolás nélkül tartott tréninget nekünk, az már sokkal nehezebb feladvány volt, hiszen a nyelvi akadályokat is le kellett küzdenünk. Ennek ellenére sikeres gyakorlat és több év távlatában is jó élmény maradt.

Önmagában egy kötetet is meg lehetne tölteni azokból a történetekből, amelyek csak a mi csoportunk tekintetében kapcsolódtak a képzéshez. Az emblematikus oktatók mellett a gyakorlati képzés volt az, ami a nappalis humán szervező létet egyedivé tette az egyetemen. Valamint az a nagyvonalúság, amivel a tanszék a nappalis hallgatókat kezelte. Gondoljunk csak bele: melyik intézmény engedhette meg magának a rendszerváltást követően, a Bokros-csomag idején, hogy a teljes nappalis csoportot ingyen vigye teljes ellátással egy harkányi szállodába tréningezni? Vagy mennyire volt általános ebben az időben az intézmény által biztosított gyakorlat lehetősége? A Dunafernnél nyári gyakorlat keretében a teljes csoportunkat fogadták. Munkásszálláson laktunk és a holdingszerűen felépített vállalatcsoport különböző cégeinél töltöttük a gyakorlatot. A humánszervező szakon saját bőrömmön tapasztalhattam és itt tanultam meg igazán, hogy a képzést élményszerűen kell megszervezni, élményekből kell felépíteni.

Az államvizsgámra már az OTP Bank dolgozójaként, a Pécs Expo standján készültem fel. Mivel marketing-területen dolgoztam, éppen a záróvizsga-időszakban nem kaptam soha szabadságot (sem a közgazdász, sem egy évvel később a humán szervező záróvizsga esetében), hiszen ez időben egybeesett a megyei igazgatóság kitelepülésével a Pécsi Vásárra. Mindig jó érzéssel gondolok vissza erre az időszakra, hiszen az expon vásári különleges lett a standunk és emellett diplomámat kiváló minősítéssel védtem meg.

Kezdő oktatóként az Intézetben (1997-2002)

Az államvizsgát követően keresett meg Krisztián Béla tanár úr azzal, hogy 1997. szeptembertől nincs-e kedvem óraadó oktatóként részt venni a tanszék munkájában. Első félévben a „*Bevezetés az emberi erőforrások elméletébe*” és a „*Humánfejlesztés*” című tantárgyak oktatására kaptam lehetőséget a szegedi és a dunaújvárosi központokban. A felkészüléshez tanár úr minden segítséget megadott, azonban a képzési központokba saját magamnak kellett eljutnom és egyedül kellett farkasszemet nézmem az 50-100 fős felnőtt csoportokkal (amelyekben a hallgatók átlagéletkora saját életkorom dupláját is meghaladta esetenként). A Koltai tanár úrtól elsajátított andragógiai ismeretek ekkor nyertek számomra új és valós tartalmat.

Ebben az időszakban, a hallgatói években tapasztaltakhoz képest méginkább rákényszerültem arra, hogy kilépjek saját komfortzónámból. Annak ellenére, hogy az egyetemi tanulmányok során Tempus-ösztöndíjjal fél évet Írországból töltöttem, ezidáig Magyarországon belül csak igen keveset utaztam. Az, hogy Volán busszal, vagy LADA 2105-ös gépkocsimmal rendszeresen más városokba járjak órákat tartani, a „nyugalmas” OTP-s életemhez képest igen nagy változást jelentett.

Ráadásul ebben az időben az OTP-ben a marketing-feladatok kiegészítéseként már én írtam a megyei igazgató által a vezérigazgató részére küldött havi szöveges jelentést a Baramya megyei igazgatóság munkájáról. Ez havonta visszatérő módon többnapos túlórázást, éjszakázást jelentett, ami mellett az egyetemi órákra felkészülni és azokat megtartani csak nehezen volt megoldható. Egy félévnyi óraadói munkát követően, 1997 végén hívtak be formális állásinterjúra – akkor már a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetbe. Koltai Dénes intézetigazgató úrral és Pavluska Valéria igazgatóhelyettes asszonnyal kb. egy órában keresztül beszélgettünk a követelményekről, feladatokról és tervekről.

Mivel az OTP-nél végzett munkámat akkor már nagyon rutinszerűnek éreztem, illetve 1997-ben elkezdtem a doktori képzést, minden abba az irányba mutatott, hogy vállaljam el

a főállású oktatói kinevezést. Egy beszélgetés volt csak hátra: dr. Horváth László OTP megyei igazgató úrral. Ő csoportvezetői előléptetést ajánlott, illetve elmondta, hogy saját tapasztalatai alapján (korábban a jogi karon oktató) az egyetemi lét nagyon unalmas, semmi kihívást nem fogok találni benne. Ahogyan a későbbi részekből látni fogjuk, ebben tévedett, ugyanakkor nagyon jól esett, hogy marasztalni próbált (viselkedése ellentétben állt a későbbiekben Koltai Dénestől megtanult igazsággal – *aki el szeretne menni, azt el kell engedni*). Mivel az OTP-nél tanulmányi szerződésemm még nem járt le, a váltás miatt vissza kellett fizetnem az egyetemi évek alatt kapott ösztöndíjat. Erre részletfizetési lehetőséget kaptam, ami kezdő oktatóként nagy segítséget jelentett korábbi munkáltatóm részéről. Igazgató úrnak csak egy kérése volt: ne 1997. december végén, hanem 1998. január 15-tel kerüljek át az egyetem állományába, hogy a megyei igazgatóságnak ne vesszen el egy státusza. Főállású oktatói pályafutásom ezért kezdődött 1998-tól.

Féléves betanulási időszakot követően (amikor még csak kevesebb önálló órát kellett tartanom) teljes erőbedobással 1998 szeptemberétől vettem részt a FEEFI képzési központjainak munkájában. Ekkor még az országos képzési hálózat működésének teljességébe kapcsolódhattam bele, azonban az 1997 őszén megjelent HVG-cikk és az akkreditációs nehézségek előre jelezték, hogy nagy küzdelem lesz a rendszer meg- és fenntartása. Volt igazgatóm jóslatával ellentétben egy pillanatig sem unatkoztam: az egész országra kiterjedő képzési hálózatban szinte naponta kellett más-más helyszíneken órákat tartani. Ténylegesen nagy logisztikai feladat volt az utazások figyelembe vételével úgy megszervezni az órarendet, hogy az általában 8-10 óra előadás után még este tömegközlekedéssel vagy jobb esetben autóval haza lehessen érní, illetve elérni a következő napi előadás helyszínére. A szombati óratartás bevett dolog ma is, azonban ekkor – talán már kevesen emlékeznek – vasárnap is tartottunk órákat.

Sokszor egész hetes utazást követően, úgy, hogy minden nap máshol aludtunk, csak hétvégén láttuk a családot. Fiatal oktatóként ennél jobb gyakorlati lehetőségről álmodni sem lehet, fiatal férjként és apaként (első lányunk 1998-ban született meg) azonban közel sem egyszerű feladat. Feleségemnek hálával tartozom azért, hogy szerető és stabil hátteret biztosított ehhez, feláldozva saját karrierjét is a család érdekében.

És itt nem csak az oktatási terhelésről, az órák megtartásáról és az azokra való felkészülésről van szó, hanem olyan további „időrabló” tevékenységekről, mint a kutatás, a doktori értekezés és cikkek, tanulmányok megírása, a hazai és külföldi konferencia részvételek. Az intézet nagyvonalú működését mutatta ebben az időben az is, hogy akár a PTE-n, akár más egyetemen dolgozó oktatókkal ellentétben mindig kaptunk lehetőséget a külföldi konferencia-részvételekre, nemzetközi kapcsolatépítésre.

Így jutottam el a FEEFI által finanszírozott egyetemi delegáció tagjaként 1998 nyarán Kínába, ami olyannyira meghatározó élménnyé vált számomra, hogy doktori disszertációm témájául is e kontinensnyi ország vizsgálatát választottam. De ugyancsak fiatal oktatóként, már 1999-ben volt lehetőségem az *Izsevszki Állami Műszaki Egyetemen* (ma: Kalasnyikov Egyetem) konferencia-előadást tartani. Illetve a jelenleg a *The George Washington University*-n oktató Cseh Mária professzor asszonnyal való 1999-es kapcsolatfelvételt követően 2001-ben részt vehettem a *University Forum for Human Resource Development* (UFHRD) éves európai kongresszusán. A tudományos igényességű publikációk mellett még az OTP marketinges időkből megmaradt bennem a népszerű, ismeretterjesztő cikkek írásának „kényszere”, azzal a különbséggel, hogy az OTP Magazin helyett már a Pécsi Campus című egyetemi újságba írtam rövid anyagokat.

A fiatal oktatói lét számomra viszonylag hamar, 2002-ben, a PhD fokozat megszerzésével zárult. Ez volt az az időszak, amely során lehetőségem volt nem vezető beosztású, azaz a hallgatókkal szorosabb kapcsolat tartására képes, az ő fejlődésükért a legtöbbet tenni

tudó, egyben – részben a felnőttoktatás sajátosságaként – a tőlük legtöbbet tanulni tudó oktatóként dolgozni. Ekkor tanultam meg, hogy az egyetemi vezetés feladata, bármilyen hierarchikus szintről is legyen szó, ezen oktató kollegák számára megteremteni a nyugodt munkavégzés és folyamatos fejlődés, karrier feltételeit. Ez egyben a hallgatók érdeke is, hiszen tőlük várhatják a legtöbb segítséget, támogatást.

Hasonló, a fentieket támogató filozófiának tartom a családbarát munkahelyi kezdeményezéseket, amelynek megvalósítására a személyügyi szervező – humán szervező képéshez illeszkedő módon a 2000-es évek elejétől az intézetben is kísérletet tettünk. Ennek eredményeképpen Harrach Péter miniszter úrtól 2001-ben személyesen én vehettem át a PTE TTK Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetének megítélt „Családbarát Munkahely” díjat. Később számomra fontos oktatási és kutatási irányvá vált ez a téma, amelyről hazai és nemzetközi konferenciákat szerveztünk. Sőt, 2007-ben, eddig egyedüli vidéki helyszínként a FEEK-en szervezhettem meg a Családbarát Munkahely országos díjkiosztó ünnepségét.

Vezetői feladatok (2003-2015)

A doktori fokozat megszerzését követően 2003-ban Koltai Dénes felkért a TTK FEEFI gazdasági igazgatóhelyettesi feladatainak ellátására, a poszton Pavluska Valéria tanárnőt váltottam. Számomra, mint aki a banki szférából jött a felsőoktatásba, illetve, mint aki a személyügyi kontrolling tantárgy oktatója is egyben, nagy kihívást jelentett a gyakorlatban is belelátni a Pécsi Tudományegyetem, egy több tízmilliárd forintos költségvetésű állami intézmény működésébe. Ebben az időszakban önmagában a FEEFI éves költségvetése is jóval meghaladta az 1 milliárd forintot (ez a szám 12 év alatt, az önálló kari működés végére, a hallgatói létszám csökkenésével párhuzamosan 500 millió forint alá esett).

A kontrolling szemlélet általam vélt jelentősége miatt első dolgom az volt, hogy megpróbáltam meghatározni az egyes képzések bevételeit és közvetlen költségeit, kiszámolva a képzésből származó fedezeti összegeket. Több hónapos munkával sikerült kimutatni, mely oktatási programok termelnek negatív fedezetet, ezeket gazdaságilag mindenképpen le kellett volna állítani. Nagy várakozással prezentáltam az eredményeket az intézet vezetése felé és szomorúan vettem észre, hogy ez rajtam kívül senkit nem érdekel. Ekkor három dolgot tanultam meg: (1) a kontrolling rendszer működése csak olyan körben igazolt, amilyen körben a vezetés valóban igényli is az adatokat, (2) amíg „fut a szekér”, addig egy költségvetési intézményben valójában senkit nem érdekel a gazdasági racionalitás, (3) a költségvetési intézmények gazdálkodásában az éves tervezési horizont nem teszi lehetővé a hosszú távú gondolkodást (ezt erősítik a rossz tapasztalatok az év végi maradványok elvonásával kapcsolatban).

A gazdálkodási feladatok ellátása néhány év alatt rutinszerűvé vált, ebben segítségemre voltak a FEEFI (később a FEEK) gazdasági adminisztrációjában dolgozó kitűnő munkatársak: Révbíró Ági, Hadas Márta és Árvai Helga. Ezen a területen az igazi kihívást az jelentette, hogy a költségvetés csökkenésével párhuzamosan kellett folyamatosan csökkenteni a munkatársak kiegészítő juttatásait, ami előbb az óradíjak csökkenésében, majd később a levelezős órák közalkalmazotti óraterhelés keretébe való beszámításában jelentkezett. Ezzel párhuzamosan kellett finanszíroznunk az önálló kar személyi és infrastrukturális feltételeinek kialakítását, hiszen a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet Természettudományi Kar keretében történő működését már az első pillanattól fogva átmeneti megoldásnak tartottuk.

Az önálló kar, hasonlóan, mint az önálló doktori iskola létrehozása folyamatos célként jelentkezett. A feladat nehézségét növelte a Bologna-rendszerre való átállás 2005-től, ami

az országos szinten egyedülálló személyügyi szervező – humán szervező szak kvázi monopolhelyzetének elvesztésével járt együtt. Az andragógia szak (és szakirányai), illetve a kapcsolódó mesterszakok megjelenésével más intézmények számára is indíthatóvá vált az eddig csak a PTE-n létezett HR képzési portfólió. Ez praktikusán azt jelentette, hogy a korábban akkreditációs szempontból támadott országos képzési hálózat fokozatosan jelentéktelenné vált, ahogyan a társegyetemek is le tudták fedni képzéseikkel a helyi piacokat.

A szakok létrehozása az andragógia konzorcium keretében, illetve a szűkebb körű mesterszakos együttműködések lehetőségét teremtettek arra, hogy a felnőttképzéssel, közművelődéssel foglalkozó szakmai közösséget alaposabban is megismerjem. Az együttes munka során nagyon jó szakmai kapcsolatok alakultak ki, illetve a meglévők erősödtek. Elsődlegesen az andragógia BA személyügyi szervező szakirány, munkavállalási tanácsadó szakirány, illetve az emberi erőforrás tanácsadó mesterszak előkészítési munkálataiban vettem részt. A szakfejlesztésekhez kötődő legerősebben élő emlékem, amikor a mesterszak anyagának MAB által előírt módosításait egy nap alatt készítettük el a Humán Menedzsment Tanszék munkatársaival és Schmidt Attilával, aki akkor már intézeti titkárként dolgozott nálunk. Több kollega nem hitte el, hogy ezt egyetlen nap alatt meg tudjuk csinálni, de végül az emberi erőforrás tanácsadó mesterszakot sikerült engedélyeztetnünk és 2008-at követően több évig a PTE legvonzóbb, legnagyobb létszámú mesterképzéseként működött.

A 2005-ben létrejött önálló karon előbb egy ciklusban dékánhelyettesként (2009-ig), ezt követően az Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet igazgatójaként dolgoztam. Ehhez az időszakhoz tartozik, hogy Farkas Ferenc rektorhelyettes úr felkért, vállaljam el a PTE Gazdasági Bizottságának elnöki tisztségét (2007-2010). Úgy gondolom, a FEEK belső egyetemi pozíciói ekkor voltak a legerősebbek.

Koltai Dénes dékáni beosztása mellett az Európa Kulturális Fővárosa program rektorhelyettesi tisztségét is betöltötte, így karunk számára szinte „kötelező” volt az EKF-hez kapcsolódó programok szervezése. Két nagyon sikeres nemzetközi rendezvényt tartottunk 2010-ben: júniusban az UFHRD európai konferenciáját, amit Cseh Máriával és Benedek Györggyel együtt szerveztük meg, a Tensi Tours közreműködésével. Augusztusban pedig a WCCI (World Council for Curriculum and Instruction) globális konferenciáját. Mindezt többszáz hazai és külföldi vendéggel, a külvilág felé vidáman és jókedvűen, azonban fejünk felett egy rendőrségi nyomozás nyomasztó árnyékával.

Történetünkben legalább egy önálló bekezdést megérdemel a 2010-es névtelen feljelentés esete, amely a kar gazdasági iratainak lefoglalásához vezetett. Ebben az időben az andragógia szak határon túli bevezetésére pályázatot nyertünk a minisztériumtól, ezért Kolozsvárra és Sepsiszentgyörgyre jártunk oktatni. Egész éjjeli vezetés után éppen aznap hajnalban érkeztem meg Sepsiszentgyörgyről, amikor a rendőrség munkatársai lefoglalták az iratokat és egy rendőrautóval elvitték gazdasági munkatársunkat kihallgatni. Ezt követő két héten belül a PTE gazdasági vezetését más indokkal előzetes letartóztatásba helyezték, azonban a két ügyet sokan összefüggésbe hozták. Mivel a rendőrség által vizsgált 2006-2010 közötti időszak jelentős részében én voltam a kar gazdasági vezetője, így természetesen több alkalommal kihallgattak. A Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság kb. másfél éves nyomozást követően, bűncselekmény hiányában megszüntette az eljárást. Ennek ellenére kapcsolatainkat nem hagyta érintetlenül a feljelentés, hiszen a gyanú árnyékában – éppen az együttműködő partnerek jó hírneve érdekében – csak visszafogottabb szakmai szerepvállalást mertünk felvállalni.

A csökkenő hallgatói létszám, a csökkenő bevételek, az ezzel párhuzamosan növekvő kari fenntartási költségek és szakmai jó hírnevünk meghurcolása együttesen nehéz helyzetbe hozták a FEEK-et 2012-re, amikor életkoránál fogva aktuálissá vált Koltai Dénes

dékán úr vezetői utódlásának kérdése. Számomra különösen nehéz időszak volt ez, mivel tisztában voltam vele, hogy a folyamatosan bővülő munkatársi állományt nem tudja finanszírozni a kar, illetve azzal is, sokan azt várják, nekem kell dékánként irányt mutatni az előttünk álló feladatok megoldásában. Ezzel így volt Koltai Dénes is.

Mivel magamat alapvetően konfliktuskerülő, inkább konszenzusra törekvő embernek tartottam, valamint az említett rendőrségi vizsgálatot – amelynek lezárására már a dékánválasztással kapcsolatos előkészítő beszélgetések megkezdését követően került sor – korábbi pozíciónál fogva fontos bizonytalansági tényezőnek tartottam, így nem terveztem pályázat benyújtását a dékáni megbízásra. Sőt, előzetesen biztosítottam támogatásomról az általam alkalmasabbnak tartott Andreas Héjj professzor urat, aki dékánhelyettesként számított rám csapatában. Azonban – nem kis mértékben Koltai dékán úr közbenjárásának köszönhetően – az egyetem akkori vezetői, Bódis József rektor úr és Krutki Józsefné gazdasági főigazgató asszony is megkértek arra, a kar érdekében fontoljam meg a pályázat benyújtását. Rektor úr egyébként nagyon korrekt volt: amikor megkérdeztem tőle, tudja-e garantálni a FEEK hosszú távú működését, támogatásáról biztosított, de nem ígerte meg, hogy minden körülmények között segíteni tud a kar fenntartásában. Ez fontos és aktuális kérdés volt, ugyanis az egyetemi belső közvélemény egy részének az volt a várakozása (elvárása?), hogy a „Koltai-érát” követően megszűnik a FEEK. Élénk emlékem az a telefonbeszélgetés, amely során elmondtam Héjj professzor úrnak, hogy a fentiek miatt megváltoztattam döntésemet és pályázni fogok a dékánságra. Hálás vagyok neki azért, hogy ezt az „áruláson” megbocsátotta.

A dékánválasztást követően első utam a BTK akkori dékánjához, Fischer Ferenc professzor úrhoz vezetett, akinek felajánlottam a profiltisztítást és a lehető legszorosabb együttműködést, annak érdekében, hogy karunk helyzete stabilizálódjon és a bölcsész terület szenátusi reprezentációja erős maradjon. Sajnos, ebben, illetve a doktori képzésben történő együttműködésben nem jutottunk dűlőre. A társkarokon való bemutatkozó látogatásaim közül az orvosi karon tett volt még igen érdekes, itt Miseta Attila dékán úr felvetette, hogy ha stabil működést szeretnénk kialakítani, érdemes lenne a szekszárdi karral, az IGYFK-val szorosabban is együttműködni. Utalt arra is, hogy a két kar integrációja sem lenne ördögtől való. A történeti hűség kedvéért: ez 2012-ben történt.

Az új dékáni ciklus 2012. július 1-jén kezdődött. Ezt megelőző több hónapos előkészítést követően, 2012. július 2-án az volt az első dékáni feladatom, hogy az egyetemi jogással együtt átadjam a csoportos létszámleépítésben érintett kollegák számára a felmentéseket. Soha nem fogom magamnak megbocsátani, hogy Gáti Imre tanár úr is szerepelt a leépítésben érintettek között. Tanár úr, miután júliusban átvette a papírokat, augusztusban elhunyt.

A bérmegetarítások mellett az infrastruktúra-használatot is csökkentettük. Muity György operatív vezetésével két héten belül, július közepéig kiköltöztünk a Szántó V. emeletéről, ami már 1996 óta adott otthont az intézetnek. Ezzel szemben öt hónapba telt, hogy a gazdasági főigazgatóság működési költségeinket hajlandó legyen arányosan csökkenteni. Az intézkedések hatására a kar költségvetése egyensúlyba került, a későbbi integrációnál nem merült fel gazdasági indok az okok között.

A gazdasági feladatok mellett próbáltunk a szakmai fejlesztésekre is koncentrálni: doktori fokozatszerzések, habilitációk, emeritus professzorok kinevezése, új szakok akkreditálása, angol nyelvű mesterképzés és időseknek szóló egyetemi programok beindítása, kutatási és nemzetközi mobilitási pályázatok sikere azok, amelyekre a leginkább büszke vagyok ebből az időszakból. Ezzel párhuzamosan folyamatosan vívtuk azt az idegörlő küzdelmet, amely az első pillanattól végigkísérte a dékáni ciklust: a kar megszüntetésére irányuló törekvések kezelését. Másfél évet követően, 2013 végére az egyetemi belső forrás-

allokációs mechanizmusokon keresztül és egy nemzetközi tanácsadó cég belső megrendelésre készített tanulmányának megállapításaival számomra egyértelművé vált: a FEEK önálló működését nem fogjuk tudni fenntartani. Ekkor két lehetőségünk volt: (1) a megszűnés, részben a BTK-ba, részben a KTK-ba való beolvadással, illetve további leépítésekkel, (2) valamilyen más módon biztosítani az elmúlt évtizedekben létrejött kollektíva és szellemi értékek együttes fennmaradását.

Én magam ez utóbbi mellett tettem le a voksom, amikor – két év után megfogadva Miseta dékán úr felvetését – megkezdtük a tárgyalásokat Horváth Béla dékán úrral, a szekszárdi kar vezetőjével. Ennek eredményeképpen, hosszas tárgyalások és sok kompromisszum mellett 2015. szeptember 1-jén megalakult a két kar integrációjával a PTE Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kara – de ez már egy másik történet lesz...

A FEEK alapításának tízéves ünnepségét az integráció tudatában, 2015 tavaszán rendeztük meg. A jubileumi hét nemzetközi programjai, évfolyamtalálkozói, tudományos eseményei jó hangulatban teltek, azonban mindenki tudta: a tíz éves fennállás mellett a FEEK ilyen formán való megszűnését is ünnepeljük.

Epilógus

A visszaemlékezések írása közben kaptam azt a hírt, hogy a Pécsi Tudományegyetem rektora és kancellárja alapító oklevelet adományoz a Munkatudományi és Foglalkozás-egészségügyi Kiválósági Centrumnak. Ezzel a Szellő János címzetes docens úrral és sok munkatársunkkal 2008 óta folytatott tudatos, koncentrált kutatási tevékenységünk és a személyügyi szervező-humán szervező képzés országos tapasztalatai alapján kialakított HR-műhely nyert elismerést, egyfajta tudományos elfogadottságot. A kiválósági centrum három kar és a klinikum együttműködésében valósul meg, fenntartva a Tanszéken kialakított képzés szellemiségét.

Számomra talán ez a legfontosabb: a szellemiség, amit ettől a közösségtől kaptam és amit ettől a közösségtől kaptam még több ezer hallgatótársam, sok munkatársam. Ahogyan egy korábbi jelmondatunkban megfogalmaztuk: „a tanulás szabadsága”. A tanulása és a tudása, amit végzett hallgatóink HR-szakemberként vagy kulturális menedzserként, beosztott vagy vezető pozícióban, vagy akár „csak” szülőként tudtak hasznosítani.

Küzdelmes, de szép időszak volt az elmúlt negyed évszázad a Felnőttképzési és Közművelődési Tanszék, a FEEFI, a FEEK, illetve végül a KPVK vonzásában. A teljes történetnek ugyan csak szubjektív töredékeit tudtam bemutatni, de remélem, nem tanulság nélküli a visszaemlékezés. Köszönöm szépen, kedves volt tanárain, munkatársaim, hallgatótársaim.

Az úgy volt...

Az úgy volt, hogy amikor három évtizednyi újságíróskodás (arra javítaná a Word, hogy: újságíró skodás, volt Skodám, tényleg, de ezt honnan tudja?) után 1990-ben megváltam a Dunántúli Naplótól (hosszú, szerteágazó történet lenne annak elbeszélése, hogy miért – a lap története utólag is igazolta akkori nehéz döntésemet), felhívott K.D., hogy modernkori „vörös segély”-ként akként tudná munkanélküliségemet felszámolni, hogy jöjjenek óraadóknak, az akkor talán még népművelődésinek nevezett tanszékére. Pár dicstelen próbálkozás, kérészeletű lapkezdeményekbeli skriblerkedés után, egy jó ember temetésén találkoztam újólag vele, már én kérdeztem, áll-e még ajánlata. Természetesen, felelte, annál is inkább, merthogy Husz tanárnő éppen akkor kapott ösztöndíjat Nizzába, tanítsam helyette az esztétikát. Hát azt nem merném, feleltem, de filmesztétikát, mozgóképkultúrát szívesen. Pár hónap után „státusz” is akadt, az akkor már meglehet közművelődési tanszéken.

Amely állt Koltai Dénes tanszékvezetőből (saját szoba az Ifjúság út B-épületének földszintjén) Marcsika titkárnő (saját szoba, mint titkárság, úgy is, mint zsilip a tanszékvezetőhöz – zsilip? 2 ajtaja szinte mindig tárva); Krisztián Béla nevű intézményből – egy ideig önálló szobában, majd a mellette lévőben a jogilag ott, fizikailag a Riviérán okosodó Husz Mária, a maga valóságában Kleisz Teréz Terike, s a csakhamar önálló vállalkozásba kezdő Keszler Gábor tudományos munkatárs. Volt még egy tanterem, benne írásvetítő, tv-készülék és egy húsz kilós videómagnó, mint szükséges és elégséges feltétel a filmnézéshez. Óraadók: Zsikó János, aki akkor a TTK tanulmányi osztályát vezette, Bokor Béla, a megyei művelődési központ igazgatója, Ujvári Jenő, a jogelőd népművelődési csoport alapítója és mások.

Gábor és én tudtuk, hogy hol kell bekapcsolni a 286-os processzorral 1 MB memóriával, 5,25-os floppyval rendelkező számítógépet, úgy hogy részt vehettem a különféle tanszéki dokumentumok elkészítésében, így a művelődésszervező és személyügyi szervező képzés anyagainak kialakításában, melynek eredetijét a folyosó falára felcelluxozott, 10 méter hosszú papír képezte, úgy is, mint curriculum. Az új képzéshez Krisztián Béla kapcsolati tőkéjének köszönhetően 13 vadonatúj, a tanszékihez hasonló adottságú PC-t kaptunk egy miniszter közbenjárásával, így megkezdődhetett új oktatói tevékenységem is, az informatika oktatása.

A bölcsészkar akkori dékánja „vörös” tanszéknek tartotta e társaságot – noha mondjuk Terike maradt máig racionálisan liberális–, meg is tett mindent, hogy Koltait eltávolítsa a tanszék éléről, mindahányszor eredménytelenül. Merthogy igaz, hogy a tanszéki egyöntetű állásfoglalás semmire sem kötelezte a kari tanácsot, mint ahogy annak többségi állásfoglalása semmire sem kötelezte az egyetemi tanácsot, de azért komolyan szavaztunk itt így és szavaztak ott úgy, Dénes maradt. Talán azzal, hogy mindig előre menekült, új és új ötletekkel állt elő, melyek nagy részben realizálódtak is.

Amikor a tanszékre kerültem, egy-egy évfolyamon 16-20 diák lehetett, majd mindegyik népművelés-rajz szakos. Olykor felmentem egy fél emelettel feljebb a rajzterembe, ügyletlenkedtem mellettük a rajzsénnel, s igyekeztem nem észrevenni elnéző mosolyukat. A tanszéki erőforrások lehetővé tették, hogy tanulmányi útra keljünk Grenobléba, ahol a környező hegyekben André barátunk megmutatta, hogy kell szarvasgombát vadászni korcs

ebével; az erdélyi Borszéken, hogyan iskolázta le K. Mónika az ottani rajzolókat, aki 50 kemény forintért akart portrét rajzolni rólam. Kávét, szalámit személyes ajándékként, fénymásolót, hozzá tonert, papírt a gyergyóalfalui iskolának, a kilencvenes évek elején még nagy volt arrafelé a nélkülözés, de pizstrángvacsorával vártak Gál Irma néniék – az iskolás gyerekek fogták ki kedvünkért a hegyi patakokban... Amikor először voltunk ott 4 lej adtak feketén egy forintért, a következő évben nyolcat, majd húsz körüli volt az árfolyam, kérdezte is egy diák: Tanár úr, hogy van a lej képzése? Hát úgy, hogy lej, lejobb, leglejebb. Manapság tartósan 70 forint körül a lej, bár közben levágtak négy nullát.

Voltak olyan alkalmak, amikor mi vettünk egy esztenában pörköltnek átlényegített birkát, a gond csak az volt, hogy három hagymát sikerült csak beszerezni hozzá, szerencsére piros paprikát előrelátó módon mi vittünk hozzá. A bogrács így is kiürült. Bajusz Klári, most tanárnő, akkor pipázó és kamerázó diák dokumentálta, a VHS-kazetta még ott a könyvtárban, rajta a csíksomlyói búcsú azon időszaka is, amikor még nem jártak oda honiak magyarkodni fehér-piros csíkos zászlók alatt. S ott ama kazetták, melyekre én vettem fel a tv-ből filmeket, s melyeket még a tragikusan meghalt N. Tamás gyűjtött – Antonionitól Zombolyaiig, Bergmanon, Bódyn, Jancsón, Fellinin, Huszárikon, Kubrickon, Pasolinin át... De ki néz ma már filmet VHS-ről?

Közben bővült oktatási tevékenységem is.

Az úgy volt, hogy egy konferencián feladatul kaptam a kolozsvári kollégák gardírozását. Szamosközi professzor urat a tudomány mellett érdekelte a pécsi kocsmakultúra is, s amikor szóba került, hogy műszaki egyetemre jártam egykoron, rábeszélte, hogy menjek oktatni statisztikát a pszichológus hallgatóknak: „A t-próbát, meg a chí-négyzet próbát, azt tudniuk kell és kevés matemetika” – mondta, úgyhogy elővéve emlékezetemből, ami matekból megmaradt, meg kikölcsmözve Hajtmant és statisztikáról szóló könyveket, beleástam magam a statisztika alapjaiba bevezetés jelleggel. Első években az ott távoktatásnak nevezett levelezős hallgatókat igyekeztem meggyőzni, majd hosszú évekig a nappalisokat is oktatthattam – hogy ott Szamosközi professzor, itt Koltai Dénes hogy driblizte át és ki, hogy elkerültem a tudományos létra fokait, az az ő titkuk, bár volt mit hallgatnom tőlük ez ügyben. A kolozsvári kocsmák ismeretében is megfelelő képzést kaptam. Aztán, amikor a közgazdász kari statisztika vendégoktatónk meghalt, Pécssett is tanítottam pár évig a Bevezetés a statisztikába tárgyat, s egy jegyzetet is összeállítottam.

Kolozsvárott és Pécssett (meg Pesten és Budán, Szombathelyen és Zalaegerszegen) azt tapasztaltam, hogy a levelező hallgatók, akik fizetnek azért, hogy tanulhassanak, sokkalta komolyabban veszik tanulmányaikat. Ennek persze több oka van, mondja az andragógia tudománya, de hogy a tandíjnak ebben nagy szerepe van, az biztos. Hogy az a nyolcvan (egy évfolyamnyi!) felsőfokúlag képezett, államilag támogatott sportkommunikátorból 75 miért ült a nagyteremben, azt csak találgatni merészelem.

Szóval, az úgy van, hogy tandíjpárti lettem.

Egyszer bepanaszolt egy szülő, hogy pikkelek a lányára, mert már harmadszor buktatom meg statisztikából (sok minden között azt sem értem, miért tették az első uv-t ingyenessé). Szegény kislány mindenféle kihívásokkal küszködött, köztük szövegértéssel, az arithmofóbiáról már nem is beszélve. A harcias mama erőltette, hogy személyügyi szervező legyen, bár a lány kesztyűszabásként vagy porcelánfestőként bizonyára több sikerélményben létesült volna. Elmondtam a mamának, hogy az utóvizsgán a normál eloszlást fogom a lánytól kérdezni, hogy rajzolja fel a haranggörbét, s hogy tudja kiszámolni három egyjegyű szám szórását. Az utóvizsgán megjelent a kihívásokkal küzdő hallgatók ombudsmanja (diákkal és tanárral is empatikus hölgyet ismertem meg személyében). Vagy hat delikvens a teremben, sorra kerül a leánya: se kép, se hang. Pontosabban kép igen, valamiféle kínai

harag rajza, ilyesmi: ∩, csak a szabadkéz remegő izgalmát tükrözve. Összenézünk az ombudsmannal, elég bizonytalan volt a tekintete, na, most mi lesz. Hangosan, hogy mindenki hallja, azt mondtam: Nézze, magának most adok egy kettest. A többiek meg írjanak be az indexükbe egy egyestől különböző számot. Ketten-hárman meglepődtek kettessel, s volt aki 4-est írt be. Megkaptam. Senki kifogást nem emelt.

Ellenben megtudtam az operaház fősűgójától, hogy dallamot nem, csak szöveget kell feladni az énekesnek; a szinkronfilmstúdió rendezőjétől, hogy jó, az Egy nehéz nap éjszakaiját nem szinkronizálták Itáliában, viszont szinte minden más zenés filmet olasz énekesek olaszul adtak elő az olasz közönségnek az olasz mozikban. Merthogy a tanár is tanul.

Az egyre szélesedő oktatási tevékenység, a tanszékből intézetté, majd karrá változás, a párezsre gyarapodó hallhatóság igényelte a jegyzeteket, jónéhányat tipografizáltam. Az egykor a munkásosztály elitjének tartott idősebb nyomdászok, kik még ólomból rakták össze az újságok, könyvek nyomóformáit, keserű malíciával már csak pecsételők szakmunkásnak mondták magukat, merthogy számítógép vette át a szedő, a mettőr munkáját, nekik csak a nyomtatás feladata maradt sok esetben. A szövegelőállítás – helyesen – demokratizálódott, de hogy máig mennyire nem használja ki a demokratikus többség a Word lehetőségeit, hogyan lumpenizálódott a szövegforgalmazás, az elszomorító.

Aztán felelős szerkesztő is lettem.

Az úgy volt, hogy az ötfős kis tanszékből száz felé emelkedett a kar saját és vendégoktatóinak száma, sok fiattal, akik bizony lelkesen lépkedtek felfelé ama létra fokain – publikációs lehetőséget kellett teremteni számukra. Újságírói, szerkesztői múltamra való tekintettel Koltai Dénes engem bízott meg a periodika szerkesztésével, tanult és minősített kollégák bizottsági segítségével.

Megszületett az idén 19. évfolyamába lépett Tudásmenedzsment, helyt adva nemcsak feefis, feekes kollégák tanulmányainak, hanem remek szakdolgozatok tudományos zsenyéinek, s egyre gyakrabban más egyetemek oktatói cikkeinek. Nemcsak hálából és viszonzásul, hanem saját értékén így közöltem a gyergyóalfalui Gál Irma néni cikkét, aki alapos ismerője az erdélyi varrottasoknak, hímzéseknek... Tizennyolc év alatt, ha kétszer kerültem konfliktusba szerzővel, erősen vitatható ideológiai tanulmányuk kapcsán; egyikőjüknek kénytelen voltam azzal riposztolni, amikor baloldaliságomat okolta az írás közlésének megtagadásáért, hogy én sem írok a Kommunista Párt kiáltványáról (pedig, hát).

Dénes dékán úrnak, az igényes környezet kialakítása mellett arra is volt gondja, hogy az elhunyt kollégákról neveztesse el a tantermeket. A Hidy-terem avatásakor súgtam Béla bá'-nak: igyekeznünk kell meghalnunk, mert nem jut majd terem.

Aztán az úgy volt, hogy nyugdíjba mentem, ami azzal is járt, hogy míg lehetett oktatnom, évente kellett erkölcsi bizonyítványért folyamodnom (fene sem érti, hogy érett férfikorban miért nem kellett, trotliként meg miért kell?). Az objektívan létező okok egyre szűkítették tanítási lehetőségemet (hozzátéve: erős támogatást kaptam a döntéshozóktól, hogy meg ne szűnjön teljesen), már én sem éreztem, hogy folytatni kellene. Amikor filmkultúra órán (szeminárium) sem kérdést, sem véleményt nem sikerült kicsikarni a látottakról abból a pár hallgatóból, aki felvette, s nem morzsolódott le a felvételi időszakban, majd szemeszter közben, akkor azt kérdeztem magamtól, ha nincs kinek és miért, akkor minek.

Fogyatkozó hallgatók, terjeszkedő kancellária és államigazgatás okán elrekvirált termek..., hát már meghalni sem érdemes. Amúgy jó vagyok. (Ne dicsekedj, mondhatná más nyugger).

Találkozásaim a FEEFI-vel és a FEEK-kel

Első találkozás

Lassan négy évtizede annak, hogy 1979-ben megkezdtem pécsi életemet és egyúttal elkezdtem tanulmányaimat az akkor még Pécsi Tanárképző Főiskolának nevezett intézményben, ugyan magyar-történelem szakon, de kedves népművelés (és ének) szakos barátaim jóvoltából bepillantást nyerhettem a számomra egyre szimpatikusabb népművelés szak életébe. Barátaim könyveit, kötelező irodalmait is – mint afféle „filosz” – igyekeztem átlapozni, többet pedig alaposan elolvasni. Az itt oktatók, sok vonatkozásban interdiszciplináris tudományterületek – esztétika, művelődéstörténet, művelődéstudomány, kulturális intézmények, néprajz stb. című tárgyak – jelentős mértékben kiegészítették, árnyalták a magyar-történelem szak klasszikus bölcsész területein megszerzhető ismereteimet. Barátaimat nemcsak a szak adta sokszínűség érdekelte, hanem azok oktatóiért is lelkesedtek. A Köz-művelődési Tanszék alapító vezetőjéről, Ujvári Jenőről (későbbi megyei múzeumigazgatómról), Henni néniről (Szerecz Józsefnéről), Kígyós Sándorról, Andrásfalvy Bertalanról, Koltai Dénesről csak pozitív dolgokat hallottam tőlük. Mindez azt eredményezte, hogy néha egy-egy előadásra én is beültem, a népművelés szakesteket pedig szinte soha sem hagytam ki.

Második találkozás

1993 tavaszán, már a pécsi Városháza Múzeum történelem muzeológusa voltam, amikor „atyai barátom” és egyik mentorom, Krisztián Béla azzal az ajánlattal keresett meg, hogy a FEEFI bővülő oktatási rendszerében kellene, ill. lehetne szeptembertől művelődéstörténetet tanítanom. Ekkor már volt némi tapasztalatom az egyetemi oktatásban, mert 1991-től történelmi muzeológia szemináriumot vezettem történelem hallgatók 10-15 fős csoportjának, de nagy létszámú (80-100 fős) évfolyamnak, részben nálam idősebb felnőtteknek még soha sem tartottam előadást. Béla bátyám hasznos és praktikus tanácsai, Agárdi Péter tematikái és az akkor már a FEEFI intézetigazgatója, Koltai Dénes bátorítása után elvállaltam a meg-tisztelő feladatot. Egész nyáron készültem az előadásokra, amik a magyar honfoglalás korától a 20. század végéig kellett, hogy áttekinthessék a magyar és az egyetemes művelődéstörténet főbb eseményeit 2 félévben. Nagy kihívás volt ez akkor nekem, de egyúttal nagy tapasztalatszerzési lehetőség is volt ez számomra.

Így lettem 1993 szeptemberétől én is a FEEFI egyik utazó tanára. Hetente 1-2 alkalommal Budapestre, havonta egyszer pedig Szombathelyre „kirándultam”. A napi 8 órás előadás és a vizsgaidőszakokban több száz hallgató levizsgáztatása szellemi és fizikai értelemben is próbára tette az embert, de ezek után mindig találtunk lehetőséget Kollégáimmal arra, hogy akár valamelyik budai kiskocsmában, vagy a Mecsek expressz büfékocsijában „összoktatói értekezletet” tartsunk. Ezek a fantasztikus beszélgetések, egy-egy nagyszerű eszme-futtatás máig elevenen élnek bennem. Hálás vagyok a sorsnak, hogy megismerhettem az akkori FEEFI sokszínű oktatói gárdáját, akik – úgy érzem – hamar befogadtak. Ezen szellemi épülés mellett persze arról is meg kell emlékezni – hogy az akkor két kisgyermekemet nevelő – muzeológus és GYES-en lévő tanár házaspárnak is jól jött a kiszámítható időben, pontosan megérkező óraadói fizetésem.

Harmadik találkozás

2006 júliusát mutatta a naptár, amikor nyolc évnyi megyei múzeumigazgatói munkámat az akkori Baranyai Megyei Önkormányzat vezetőinek jóvoltából „közös megegyezéssel” befejeztem. Az ilyen „közös megegyezéseket” nem nagyon szokták az érintett számára előkészíteni, ezért szinte in medias res kerültem a dologba. Többek tanácsára és magam is úgy gondoltam, hogy megkeresem, az akkor már FEEK dékánját, Koltai Dénest, lenne-e számomra főállású munka, az óraadói tevékenységem folytatásaként? A telefonhívásom után Dénes a következő nap délelőttjére találkozási lehetőséget ajánlott, azzal a megjegyzéssel: „*Gyere el hozzánk, de a kapádat és a gereblyédet ne felejtsd otthon, mert éppen kertrendezésben vagyok!*” A következő napon, családuknak legjobb szerszámaival felszerelve csengettem be Koltaiékhoz. Dénes nagyon barátságosan és vidáman fogadott, nagyot nevetve a kerti szerszámaim láttán. Majd kb. 4 órás beszélgetés után azt mondta: „*Most már mindent megbeszélünk. Tedd vissza az autódba az eszközeidet és gyere ebédelni. Szeptember 1-től nálunk leszel oktató, de egy éven belül be kell adnod a PhD-disszertációd!*” Nagy megkönnyebbülést és bizalmat jelentett ez számomra. Szeptemberben pedig egy igazán őszinte, empatikus kollegiális közeg fogadott a FEEK-en. Mindenki ott segített, ahol tudott. Ezt a légkört éreztem és érzem ma is gyakran.

Úgy gondolom, a hallgatókkal gyorsan megtaláltam az azonos „hullámhosszt” így – néha ugyan kisebb-nagyobb nehézségekkel –, de alapvetően eredményesen tudunk együttműködni. Nagy szakmai lehetőséget kaptam a FEEK vezetőitől, amikor Sári Mihály kollégánk távozása után, 2009 februárjában rám bízta az ún. Görlitz-Pécs Kultur und Management / Kulturmediation Dual Post Degree MA Bildung program magyar szakfelelősi feladatait. Számomra is nagy tanulási folyamat kezdődött ezzel. A kis hallgatói létszámú képzés szakmai színvonala azonban már az elején magas volt, ami alapvetően annak volt köszönhető, hogy szinte csak a legjobb MA hallgatók jelentkeztek a kettős diploma képzésre, és persze akik nagyon jó német nyelvtudással is rendelkeztek. A gyakori görlitzi látogatások, vendégtanári tevékenység számomra is jelentős szakmai gyarapodást eredményezett. Igazán boldog pedig akkor voltam, amikor a Várnagy Péter kollégám és a német professzorokból álló záróvizsga bizottságunk előtt, magyar és német diákjaink nagyszerűen szerepelve két diplomát tudtak szerezni.

Az elmúlt évek felsőoktatási prioritásai nem kedveztek a FEEK tradicionális képzéseinek, ill. szakjainak, ezért minden próbálkozásaink, innovációnk latbavetése után el kellett fogadnunk azt a realitást, hogy 2015 szeptemberétől a szekszárdi Illyés Gyula Karral közösen egy új szervezeti formában, a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar (KPVK) keretében kell/kellene megtalálnunk szakmai jövőnket fogyó számú hallgatónk és munkatársunk számára.

A közművelődés gyakorlatától az elméletig

Harminc év felsőoktatási tapasztalatai segítenek felidézni a múltat, ismereteimet, élményeimemet. 1984-től szervezett formában is bekapcsolódtam a közművelődési szakemberképzésbe. Koltai Dénes felkérésére – a megyei intézményrendszerben szerzett tapasztalataimmal, a közművelődés praxisának többoldalú ismeretével –, a gyakorló feladatok szervezése mellett megkezdtem az elméleti ismeretek rendszerezését, elmélyítését. Eleinte a művelődési intézmények működési struktúráit, szervezeti és szervezési aspektusait mutattam be a hallgatóknak, sok-sok terepmunkával, többek között falunapok és városi művészeti programok szervezésében való közreműködéssel.

A három évtized során a tanszéki, az intézeti és a kari képzési tevékenység diverzifikálódásával a művelődésszervezői, a felnőttképzési és a művelődési menedzseri szakismertetek megkövetelték a szakterületi tudás differenciált bemutatását, a változásokhoz, a korszerűség igényéhez kapcsolódó diszciplináris fejlődést, az elméletek hazai és nemzetközi szempontú megközelítését, összehasonlító elemzését a tervezőmunka és a térségi nézőpontok szerint is. Így a 80-as évek közepétől feltártuk és oktattuk, majd a 90-es évektől önálló kiadványokban is publikáltuk a kulturális animáció, illetve a szociokulturális animáció francia nyelvterületekről hozott gyakorlatát. A korábban már hazai környezetben is ismert angolszász közösségszervezési, közösségfejlesztési (Community Development) eljárások elemzésével, illetve fejlesztésével újszerű, a társadalmi igényeket és változásokat követni képes ismeretekkel bővítettük a hallgatók tudását. A művelődés társadalmi gyakorlatának sokoldalú bemutatásával hozzá tudunk járulni a kultúra demokratizálási és demokratizálódási folyamataihoz, a különböző közösségek önszerveződésének és összeszerveződésének tanulásához.

A rendszerváltáshoz kapcsolódóan új elvárások jelentek meg, amelyek a felnőttképzésben és a művelődési menedzserképzésben is a felszínre hozták a területi tervezést, a települési és a térségi szintű adottságok elemzésének módszertanát, a regionális szemléletet, a regionalizmus nemzetközi értékeinek feltárását. A régiók működésének, jellegzetességeinek hazai, európai és transzkontinentális példái, az ezekkel kapcsolatos kutatási eredmények és a gazdag szakirodalom motiválta a hallgatókat is, egyre többen választottak szak-, illetve diplomadolgozati témát erről a területről.

A tér-kultúra-idő hármásában nemcsak saját kutatásaim voltak újszerűek, de eredményei megjelentek és visszatükrözödttek a hazai és nemzetközi szimpóziumokon, konferenciákon is. Érzékelhetővé vált, ahogy a lokális közösségi és kulturális értékek közül több elem is alkalmas a regionalizálódásra, s közülük néhány a globális térvilágban is teret nyert.

Az elmélet és a gyakorlat egymásra hatása

A képzéseinkhez mindig a különös találkozások, a gyakorló intézmények és helyszínek nyitott fogadókészsége, a kölcsönös visszahatások, a közös tanulás, a módszerek, a tapasztalatok átadása és cseréje kötődött. A művelődési házak, múzeumok, művészeti intézmények (színházak, galériák, alkotóházak) civil közösségek, faluházak, kulturális vállalkozások, mint fogadó gyakorlati színterek, mind-mind tanulásra alkalmas műhelyek voltak. Eből adódóan ezek a színterek a kiképzendő szakembereknek lehetőséget nyújtottak arra, hogy a szervezési technikáktól a település teljes művelődési és közösségfejlesztési folyamatának megtervezéséig, komplex stratégiák összeállításáig új ismereteket, tapasztalatokat

szerezhessenek. Az – elsősorban – elméleti képzést folytató egyetem és a gyakorló intézmények között az új szükségletekre reagáló, az új tartalmak és módszerek befogadására kész, együttműködő és nyitott partneri kapcsolatok jöttek létre, illetve ezek tartalma folyamatosan korszerűsödött.

A gyakorlat és elmélet összehangolt és tematikus találkozásai bebizonyították, hogy a jövő szakembereinek, legyenek azok művelődésszervezők, művelődési menedzserek, kulturális mediátorok, informatikus könyvtárosok vagy ifjúságsegítők, elengedhetetlenül szükségük van és lesz a társadalom alapos ismeretére, a települési és területi tervezésre, a szociokulturális és a szocioökonómiai ismeretekre.

A hallgatók, mint partnerek

Az oktató-hallgató viszonyban – a nappali tagozatos diákok mellett – különös értékeként jelentek meg a levelező képzésbe bekapcsolódók élettapasztalatai, szakmai energiái. A hallgatói populáció az ország szinte minden régiójából hozott eltérő „színeket”, figyelemre méltó értékeket, új, vagy váratlan tudáselemeket. Ez a sokszínű „együttes tudás” rendkívül változatos, ugyanakkor – az alanyi determinációk függvényeként – sajátos partneri viszonyt alakított ki az oktatók és a hallgatók között.

Az elsajátított diszciplínák, a szakmai magatartásformák újszerűsége, a meggyőző attitűdelemek beépültek a felnőtt tanulási folyamatba és elismert szakemberekké, magas presztízsű polgárokká is fejlesztette a képzésben résztvevő hallgatókat. Felkészültségük eredménye, hogy munkahelyükön helytállni képes, nyitott gondolkodású, önálló véleményalkotásra kész, kreatív szakemberekhez méltó teljesítményre és minőségi élet elérésére képes hallgatókká, polgárokká válhattak a FEEK végzettjei.

A FEEK-en és elődszervezeteiben – a csillagok különös és szerencsés együttállásaként – a tudatosan szervezett műhelymunkák, az eredményes munkavégzés, illetve a munkahelyi barátságok kialakulásának helyszínei jöttek létre. Köszönet ezért a lehetőségért, az „egész életen át tartó örömeért” a hallgatóknak, a kollégáknak. Felemelő érzés, hogy én is alkotó része lehettem ennek a folyamatnak. Bízom a jövő újabb élményeiben, a kultúraközvetítő szakma megerősödésében, az állami és társadalmi megbecsültségében, a magas szintű és hasznos ismeretek nélkülözhetetlenségében, elkötelezett és magas színvonalú, egész életen át tartó tanulásban, a tudás és képességfejlesztő funkciók szerepében.

Innováció, hálózatosodás

Sokan és sokat tanultunk, így a tudásátadás folyamatában felkészült és elkötelezett felsőoktatási szakemberként hoztunk elismertséget a kultúraközvetítő és felnőttképző szakembereknek, az andragógiának, a művelődéstudománynak, a közművelődés elméleteknek. Dr. Koltai Dénes professzor, egykori tanszékvezető, intézetigazgató, majd dékán oly módon vonzotta magához a kollégákat, hogy az ő teljesítményükkel együtt a mai Kar a közművelődési szakma és a felnőttképzés magyarországi rendszerének egyik jelentős megalapozója és meghatározó szaktekintélye lett. Rendszeralkotó munkájának eredménye, hogy miközben behálózta Magyarország régióit, átlépett a határokon túlra is, és képzéseken, nemzetközi szimpóziumokon, fórumokon népszerűsítette a magyar modellt. Kollégái a nemzetközi és hazai konferenciákon, külföldi egyetemeken vendégelőadóiként szereztek elismertséget, és hozzájárultak a művelődéstudomány és az andragógia fejlődéséhez.

Záró gondolatok

Napjainkra a kulturális szférában – Magyarországon, de a világban több helyütt – tovább differenciálódott a kultúraközvetítő intézményrendszer. Az értékmentő és értékőrző funkciójú intézmények mellett sokasodnak azon új típusú kulturális szolgáltatások, amelyek

működtető formái igen változatossá lettek. Ezért a közművelődés és felnőttképzés egyetemi képzési rendszerének, további fejlődésének feltétele a folyamatos innovációs képesség fenntartása, mind a szoftverek, mind a hardverek tekintetében. Értékálló és megújuló, fejlesztő típusú tartalmak és módszerek nélkül a korszerű épületek és az emberi erőforrások rendkívüli gyorsasággal amortizálódnak, következésképpen kihullnak a kultúra piacáról.

A Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának jelenlegi oktatói képesek fenntartani és fejleszteni a képzéseket oly módon, hogy azok továbbra is a fejlődés motorjaiként vívhassanak ki elismerést nemzetközi térben is a kulturális szakmák számára, ezzel is öregbítve a Pécsi Tudományegyetem hírnevét.

Az én FEEK-storym

Amikor 2004 szeptemberében, életemben először beléptem a Pécsi Tudományegyetem Szántó Kovács János utcai épületébe, egyáltalán nem sejtettem, hogy ez a hely életem meghatározó helyszíne lesz. Hiszen már 13 éve, nap mint nap itt töltöm az időm nagy részét. Az egyetem épülete óriási volt, hosszú, tágas, világos folyosók, faburkolattal rendelkező termek, hőpölygő tömeg. Nem ismertem senkit, és ez elsőre megrémített, aztán hamar megtaláltuk egymást a szaktársakkal, és ott megalakult a „láthatatlan kollégium”, ami életünk végéig összeköt minket.

Az első benyomásom nagyon pozitív volt. Színes falak, óriási bőrfotelek, a folyosón rengeteg terminál, ahol internetezni lehet. (Itt jegyezném meg, hogy a kétezres évek eleje még az az időszak volt, amikor még mindenkinek a számos, nyomógombos mobiltelefon fityegett a zsebében, és ha internetezni akartunk, akkor el kellett zárándokolnunk az egyetemre vagy a könyvtárba.) A hallgatói terminálok ebben az időszakban nagyon népszerűek voltak, egymást érték a fiatalok, hogy ellenőrizzék az e-mailjeiket, intézzék a dolgaikat, megnézzék az IWIW-et (ez a Facebook-hoz hasonló, magyar fejlesztésű közösségi oldal, amit imádtunk, hiszen ez volt az első Magyarországon). Ugyanilyen közkedveltek voltak a nagy bőrfotelek is, hiszen az órák után mindenki fejvesztve rohant, hogy elfoglalhasson egyet e kényelmes csodák közül. Később megtudtuk, hogy a fotelek Dékán Úrnak is nagy kedvencei voltak, ezért kíméletlenül helyre utasította azokat, akik nem rendeltetészerűen használták az ülőalkalmatosságokat. (Ez a nem rendeltetészerű használat abban merült ki, hogy az egyik kartámlának dőlünk a másikra pedig felvetettük a lábunkat.)

Az épületnek volt még egy jellegzetessége, ötemeletes volt, de a lift csak a negyedikig közlekedett, a maradék egy emeletet gyalog kellett megtenni. Volt is nagy riadalom, mikor beszálltunk a liftbe, látjuk a négyes gombot, az ötöst sehol, „de hát mi az ötödikre akarunk menni”, aztán persze jókat nevtünk azokon, akik szintén így szálltak be a liftbe a későbbiek során. Az ötödik emelet még egy dologról híres volt. Ott lehetett dohányozni. Az egyetemi lét velejárója volt a cigaretta, reggel, kávé mellé, óra előtt, óra után és a vizsgaidőszakban kiváltképp.

Művelődésszervező-informatikus könyvtáros szakpáron mindösszesen nyolcan kezdtük meg tanulmányainkat 2004-ben. Az öt lány és három fiú mindegyike a Dél-Dunántúlról származott, négyen pécsiek, hárman somogyiak és egy Tolna megyei. Magunk is meglepődtünk, mikor rájöttünk, hogy tényleg csak ennyien vagyunk. A meglepődést követően szinte azonnal ráeszméltünk, hogy ilyen kondíciókkal körülbelül nulla esélyünk lesz lógni az órákról, ugyanis hamar feltűnik majd az oktatóknak, hogy ez vagy az hiányzik, még akkor is, ha nincs az óra elején névsorolvasás. A kis csapatunk igen összetartó volt, támogattuk egymást az órákon, a tanulásban, felkészülésben és természetesen a lazulásban is.

A tanórák általában jó hangulatban teltek. Emlékszem Agárdi professzor úr előadásaira, aki a megsárgult, négyzetláncos jegyzetlapjait kezében tartva beszélt hozzánk, vagy Varga Árpai bácsira, akinek a matekórái miatt képesek voltunk a szerdai egyetemi bulit követően csütörtökön reggel 7 órakor felkelni, vagy Csapó Editre, aki a tréningjén mindinkább közelebb hozott minket egymáshoz, illetve Varga Ildikó, Varga Katalin és Sipos Magdolna tanárnőkre, akik bevezettek bennünket a HUNMARC, az ETO és az adatbázisok világába.

Ám voltak néha olyan előadásaink is, amikor csak lassan vánszorogtak a percek. Okostelefon híján órai levelezgetéssel múltattuk az időt. A füzetlapokra kanyarított versikék, karikatúrák, és az idő lassú vánszorgásának sokszori megállapításának bizonyítékai a mai napig is kedvenc csoporttársam asztalfiókjában pihennek várva a megfelelő pillanatra, amikor kemény kötésben, nyomtatásban is megjelenhet.

A kiscsoportos óráink mellett természetesen voltak nagyelőadásaink is, az informatika-óráink például végig a Természettudományi Karon voltak, ahol egy levegőt szívtunk és együtt dolgoztunk az „igazi kockákkal”. Ezek az órák igazi élményszámba mentek, hiszen több alkalommal is átélhettük, hogy az „igazi” informatikusok azon élcelődtek, hogy vajon a könyvtárosok mégis hogyan lesznek informatikus könyvtárosok. Ezek az élmények néha kedvünket vették, de a tanszékvezetőnk, Agárdi professzor úr mindig a segítségünkre sietett, kiállt mellettünk, bátorított minket.

A kurzusok mellett a szakmai gyakorlatok során ismerkedtünk meg választott hivatásunk velejével és két alkalommal voltunk Budapesten, tanulmányúton. A könyvtáros gyakorlataink végeláthatatlanok voltak, minden félévben volt valamilyen munkafolyamat, amibe mélyebben beleáshattuk magunkat. A kedvencünk a tájékoztatás gyakorlat volt, mert akkor találkozhattunk „élő-lélegző” olvasókkal, akiknek kereshettünk, akiknek segíthettünk. Bár még így sem voltunk elég jók pár „öreg motoros könyvtárosnak”, akik csak nemes egyszerűséggel „díszkaktuszoknak” hívtak bennünket.

Kétszakos hallgatóként volt olyan félévünk, hogy összesen 23 kurzusunk volt, ami azt jelentette, hogy hétfőtől csütörtökig, 8-17.30-ig és pénteken is bent voltunk az egyetemen. A szorgalmi időszak leterheltsége mellett persze a vizsgaidőszak is sűrű volt, hiszen egy hétre 2-3 vizsga is jutott, sőt olyan is akadt, hogy egy napra esett ugyanennyi. A félévvégi vizsgák mellett a szigorlatok is a meghatározó élmények közé tartoztak az életünkben. Az 5 év alatt a két szakon összesen 4 szigorlatunk volt. És a félévvégi vizsgák egyszerű sétagaloppnak tündek a 3-4 fős bizottság előtti szigorlatokhoz képest, de persze akkor még fogalmunk sem volt, hogy ez csak a bemelegítés az államvizsgára.

Az államvizsgáig végül hatan jutottunk el 2009-ben. Egy bizottság előtt államvizsgáztunk mind a művelődésszervező, mind az informatikus könyvtáros tételsorból. Ez azt jelentette, hogy meg kellett védenünk mindkét diplomadolgozatunkat és négy tételből feleltünk egy hat fős államvizsga-bizottság előtt. Egészen vicces szituáció volt, amikor hatan megjelentünk államvizsgázni és ugyanennyien leültek velünk szembe vizsgáztatni.

Az egyetem második évében rendkívül nagy lehetőséget kaptam, elkezdhettem demonstrátorként dolgozni a tanszéken. A munka mellett 2006-ban belekezdtem a kutatásomba is, amely az egyetemisták információszerzési és -felhasználási szokásaival állt összefüggésben. A vizsgálódás eredményeképp számos konferenciaelőadás, tanulmány, diploma- és OTDK-dolgozat született. Az Országos Tudományos Diákköri Konferencián való részvétel döntő lépés volt a jövőm szempontjából. Ugyanis ez volt az az élmény, ami ahhoz kellett, hogy egyértelművé váljon számomra az utam. Így léptem rá az oktatói-kutatói pályára, amit egy pillanatig sem bántam meg.

A 2009. júniusi államvizsgát követően szeptemberben kiálltam a katedrára. Éles volt a váltás, ugyanis azok, akik pár hónappal korábban még tanítottak, most a kollégáim lettek. A magázás helyét átvette a tegezés, és mindenki tanácsokkal látott el a tanítással és a PhD-val kapcsolatban. Egy OTDK- és diplomadolgozat megírása után teljes képtelenségnek tűnt, hogy megírjak egy kétszáz oldalas könyvet, mindezt Magyarország legnagyobb egyetemén, az ELTE-n. A PTE után az ELTE-n tanulni teljesen más élmény volt. Más épület, más tanárok, más mentalitás, és a sok fővárosi mellett én voltam a vidéki, ezen felül a legfiatalabb is. Ám ez a jellemvonás akkortájt több helyen is elkísért, ugyanis a FEEK-en

is én voltam a „legkisebb ugrifüles”. Sokszor néztek a folyósón, konferenciákon is hallgatónak. Az OTDK-n még 2017-ben is megtörtént, hogy afelől érdeklődtek, hogy sikerült-e feltöltenem a prezentációmát a számítógépre. Legfiatalabbnak lenni igazából nem is olyan rossz dolog, hiszen mindenki megosztotta velem azokat a pozitív és negatív tapasztalatait, élményeit, amelyekből tanulhattam.

Tanárként az első meghatározó élményem az volt, mikor egy nyolcvan fős csoportnak kellett „Könyvtárismeret” órát tartanom. A kurzus óriási ellenállást váltott ki az andragógia szakos hallgatókból, és innen meglehetősen nehéz volt győzni. Ám a félév során sikerült többeket meggyőzni, hogy igenis fontos szerepet játszanak a könyvtár- és adatbázis-használati ismeretek a képzésükben. Ide vezethető vissza, hogy a filozófiám a tanítással, oktatással kapcsolatban az lett, hogy ha egy évfolyamból akár egy fiatalat sikerül megszólítani, meggyőzni, elkötelezetté tenni, akkor már megérte, és sikerként könyvelhetjük el a tevékenységünket.

A FEEK „docendo discimus”, vagyis „tanítva tanulunk” jelmondata már a mestereim óráin is megfigyelhető volt. Agárdi professzor úr például megesketett bennünket az egyik órán, hogy kiírjuk neki CD-re az Anima Sound System legújabb albumát. Ez a nyitottság, tanulni, fejlődni vágyás voltak azok a jellemvonások, amelyeket mindenképp szerettem volna beépíteni a mindennapjaimba és az óráimba. Ezzel a hozzáállással értesülök a legújabb applikációkról, filmekről, koncertekről, könyvekről. Azzal, hogy nyitottan állok a hallgatók felé, ők is megnyílnak az irányomba és ezáltal kialakul egy közös, alkotó közeg, amelyben a hallgatók és az oktató is tanulhat, sokszor olyasmit is, ami sokkal fontosabb a tananyagnál.

Emléktörédek egy sokat ígérő intézmény történetéhez

Keresem a műfajt, amelybe besorolható ez a szubjektív visszaemlékezés. Emlékirat? Memoár? Talán az *életrajzi ihletésű intézményi korrajz* a legmegfelelőbb fogalom, amelyben a naplószerűség és a társadalom élő szövetébe ágyazott intézmény történései és az egyes ember nézőpontjai jól megférnek, figyelembe véve a felejtés és utólagos átértékelés kockázatát is. A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara megérdemli, hogy a jövő számára megörökítsük a nagy ígéretekkel induló, majd robbanásszerűen fejlődő és Közép-Európában is mértékadó intézmény mikro- (életrajzi szintű) és mezo- (csoport) történéseit. A Kar történetét annak jobb ismerői már megírták, az alábbiakban szűk tíz év eseményeire reflektálok, amelyek így is a mondabeli ködös időbe nyúlnak vissza.

1996-ban a KLTE delegációjával csöppentem bele a FEEFI intézeti estjébe. Koltai Dénes a bemutatkozásomnál, mint közeljövőben PhD-t szerző kollégát nevezett meg. Roppant szégyelltem háromnapos szakállamat és nem az alkalomhoz illő öltözékemet az úrnak és úrhölgynek öltözöttek körében. Másodszor 1997-ben, Jakob Horn és Wilhelm Filla Bécs közelében rendezett konferenciáján futottunk össze. Ezt követően Koltai Dénes – útban Nyíregyházára – az akkori, sötét Volkswagen Passatjával néhányszor betért hajdúböszörményi házamba. Rendszerint konyakot ittunk, színesen, érzékletesen beszélt a pécsi intézményben folyó életről, az anyagi lehetőségekről, a szakmai előmenetelről, és kérte, hogy menjek át tanítani Pécsre.

„*A magyar felnőttoktatás története*” címmel, 1997. október 6-8-án Debrecenben megrendezett konferencia a magyar felnőttnevelés történetében mérföldkőnek tekinthető, ekkor már érzékelhető volt az úgynevezett *Debrecen-Pécs váltás előszele*. A megnyitót Koltai Dénes tartotta, a „*Rendszerváltó felnőttoktatás*” című előadása imponáló és egyúttal integratív szándékú is volt. Újra mérlegre tettem, megfontoltam a javaslatát, ám végül „nem”-et mondtam. Túlságosan jól éreztem magam a debreceni tanszék és intézet, az egyetem körében, s Hajdúböszörményben épített házamban, barátaim, rokonaim is a „*hajdú identitást*” erősítették.

Ám 1998-ban, egy május eleji, esős napon közös barátunk, *dr. Heribert Hinzen*, a DVV (*Deutscher Volkshochschul-Verband*) Budapesti Projektirodájának vezetője (később a Pécsi Tudományegyetem „*doctor honoris causa*”-ja) tanóráim után beszélgetni hívott a szemerkélő esőben. Hosszan róttuk a köröket az egyetem botanikus kertjében, s egy széles perspektívát vetített elém: nem csak az egyéni szakmai előmenetel és a kedvező jövedelem lehetőségei nyílnak Pécsen. A rendszerváltás sanszot ad arra is, hogy a magyar felnőttképzés belépjen az európai felnőttképzés rendszerébe, Pécs földrajzi helye pedig kínálja, hogy Dél-kelet Európa felnőttképzési központja épp a Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetéből nőhet ki. Ehhez a FEEFI elegendő nagyságú tőkét tud „megtermelni”, az egyetem vezetése pedig nyitott egy Európára tekintő, regionális szervezet létrehozására. Koltai Dénes mellett ebben fontos aktor lehetek, számíthatok a DVV és a VÖV (*Verband Österreichischer Volkshochschulen*) támogatására is.

Így történt, hogy 1998. június 1-én a FEEFI 5. emeleti – akkori – nagytermében rendezett konferenciáról egy kopasz, szakállas, testes úr lépett ki, ingujjban, nevetve jött felém, s átölelt: „*Te vagy a Sári Miska, aki Debrecenből jött át hozzánk?*” Tóth József rektor volt ő, akire máig nagy szeretettel emlékezem.

1998 szeptemberében alakult meg a karközi FEEFI – amely közvetlenül a rektor hatáskörébe tartozott –, három tanszékkel. Koltai Dénes tartotta a szavát, docensi kinevezést kaptam, s néhány hónapon belül az egyik tanszék vezetésével is megbíztak. Számomra a dél-kelet európai felnőttképzési centrum eszméje volt a meghatározó, Koltai Dénes pedig tudatosan törekedett a karrá válás irányába. Becserkészte nem csak a pécsi intézményekben, hanem az országos számos egyetemén dolgozó szakembereket, már rangos oktatókat, s Pécsre hozta őket. Az érkezésem idején a saját nevelésű kollégák még kevesen rendelkeztek tudományos fokozattal, kívülről szerezte meg az intézet az akkreditációhoz szükséges tudományos kapacitást. Így került a karunkra a debreceni kötődésű, kiváló történész, Tóth Tibor professzor, a pécsi közgazdasági karról Oroszi Sándor professzor, az egykor dékán és rektorhelyettes Kozma László professzor és sokan mások. Az én tanszékemen a „bennszülöttek” – Várnagy Péter, Kleisz Teréz, Husz Mária, Pavluska Valéria, Bokor Béla, Bodó László – jól felkészült, tudományos-oktatói magot jelentettek már akkor. Az intézetet erősítették Halmos Csaba, egykori munkaügyi államtitkár, Agárdi Péter történész, Vasné Forintos Klára, a kommunikáció szakembere, Cserné Adermann Gizella, de mindenek előtt Krisztián Béla, aki kezdetektől együtt dolgozott Koltai Dénessel, mint szürke eminenciás.

Az új tanévben az oktatói munkám azzal kezdődött, hogy az egyetem vezetésével együtt Kínába kellett mennem kapcsolatokat építendő. Mivel nekem nem volt érvényes útlevellem arra a tájra, Német Balázs (akkor tanársegéd) kolléga ment Budapestre lóhalálában útlevellet kiváltani, a Kínai Nagykövetségen vízumot megszerezni: két nap alatt elkészült az úti passzusom. Ezen az úton több sikerélményem volt. Bekerültem abba a csapatba, amely Tibetben is eltölthetett 12 napot, így fogalmam van arról, hogy milyen is volt a középkor. Másodszor: Oroszi Sándor professzorral egy gyékényre kerültünk, s közelről megismerhettem nagyszerű, fanyar humorát, amely mindig eredeti volt. Harmadszor: közelebb kerültem az egyetem magasabb vezetéséhez azzal, hogy miután a magunkkal hozott alkohol elfogyott, s a befőttes üvegekben tartott, kígyótesten érlelt kígyópálinkát is eluntuk, elővettem a koffer mélyén rejtegetett Chivas Regal Whisky-t. Negyedszer: életben maradtam az egyik hegyi túránk után. 6500 méter magasra mentünk egy rozszant, a „hosszú menetelés” idejéből visszamaradt autóbushéján, amelynek gumiabroncsa teljesen sima volt. Egy keskeny, ám itt-ott leomlott, kátyús, kanyargós úton kapaszkodott a motoros lélekvesztőnk fölfelé, jobb oldalt 30 centire kezdődött a 3000 méter mély szakadék, számtalan autóröncs-csal. A bennünket kísérő géppisztolyos, buddhista szerzetes elmondta, hogy a roncsokat nem igen lehet eltakarítani. Szép szürke arca volt Várnagy Péternek is, aki előttem utazott, ám Krisztián Béla átszundikálta ezt a kalandot, noha a busz vége, ahol ő ült, többször belebegett a szakadék fölé. Ötödször: megtanultam értékelni a magyar borokat, mert az éttermekben kétféle bor volt: Kínai Nagy Fal Vörös (a kiutazók kedvéért, ez száraz bor), és Kínai Nagy Fal Fehér (félédes bor). Hatodszor: igazat mondott Marco Polo az útleírásában, a Brahmaputra medrébe belegázolva mindenütt drágaköveket találtunk, csiszolatlan féldrágaköveket. (Én csak bő kilónyi zöld-kék-barna követ gyűjtöttem, Németh Balázs egy ötkilós követ hozott haza.)

Itthon várt bennünket a munka, én a repülőtérről egyenesen Győrbe mentem oktatni, a poggyászsomat Oroszi Sándor vitte haza. Ehhez hasonló, „összetartás”-t célzó tanulmányutakból több is volt, én azonban már csak a Sri Lanka-India úton vettem részt, ahol a tamil tigrisek és a szingalézek polgárháborúját tanulmányozhattuk élőben.

Persze volt más „összetartás” alkalom is, a FEEFI/FEEK bálók. Reprezentatív helyet választottunk, például a Hotel Palatinus City Centert, amelynek dísztermében oktatók és hallgatók együtt ünnepeltük a nagy egységet. Később ez az esemény átkerült a Szántó Kovács János 1/b alá, a saját, szépen kialakított nagyterembe, ám itt is, ott is előírás volt a férfiaknak a szmoking és a csokornyakkendő, fehér ing, fűzős fekete cipő viselése, a nők

pedig „hölgyeknek” öltöztek. Az épp aktuális tanári presztízs és a feudális szálak erőssége határozta meg az asztaltársaságok helyét, szigorú ültetési rend érvényesült, névre szólóan jelölték ki a helyeket. Az est programja, a menüsor elegáns kártyákon ott állt az asztalokon, az est vendégeinek a köszöntése és a nyitó tánc a dékán feladata volt. A „főasztal-közeli” társaságok számára még melegen, a második körben langyosan, a külső körben hidegben találtak fel a fogásokat. Aki eljött, jól érezte magát, de nem illett éjfél előtt elmenni. Magunk kreálta műsorokkal, máskor felkért művészekkel szórakoztattuk magunkat, ki sörrel, ki fröccsel, ki borral, ki pezsgővel mérte magát és pénztárcáját, de kirívó duhajkodás és részegség emlékezetem szerint nem fordult elő.

Az andragógiatörténet itt vázolt időszakában Magyarországon 18 felsőoktatási intézményben folytattak művelődési és felnőttképzési menedzser és művelődésszervező képzést, kezdetben mindkettőnek, később az utóbbinak voltam a szakfelelőse. A FEEFI-ben évente 4500-6500 hallgató tanult. Kiváló hallgatók egész sora tanult itt, közöttük végzett jogászok, szociológusok, politikusok, rendőrtisztek, de pilóta, Paganini virtuozitását közelítő zenész és szépségkirálynő is szerezhettek itt oklevelet.

A hallgatók kisebb hányada Pécsen, a nagyobb rész Sopronban, Szombathelyen, Győrben, Budapesten a Csengery (Antal) utcában és a Vályog utcában, az újpesti József Attila Művelődési Központban, Salgótarjánban, Szolnokon, Debrecenben, Nyíregyházán tanult, sőt volt egy cigány-osztályunk Nagykanizsán is. A diplomák átadását kezdetben a Pécsi Nemzeti Színházban celebrálta az intézet – illetve később a Kar. Volt úgy, hogy négy vagy öt turnusban adtuk át a hallgatóknak a dokumentumokat, hallgattuk meg az ünnepi beszédet, a Himnuszt, a Szózatot. Gábor Róbert rektor úr öt, egymástól eltérő szövegű, de az alkalomhoz illő beszédet mondott, így mi tanárok sem unatkoztunk a színpadon, értékeljük a bravúrt.

Évente modernizáltuk a tanterveket, de ebben az is benne volt, hogy jusson mindenkinek „káposztaföld”, azaz tanóra. A felnőttképzés tantárgyi csoportjai már foglaltak voltak, de a *Közösségfejlesztés*, a *Lokális társadalom kultúrája* összekapcsolódó tantárgyak önálló fejlesztésére lehetőségem nyílt, sőt bővíthettem azok körét. Ebben a kontextusban a Pécsen oktatott tantárgyak rendszere így alakult:

- szervezés és vezetéselmélet;
- regionális kulturális fejlesztés;
- lokális és regionális kultúra;
- kulturális intézményrendszer;
- közösségfejlesztés;
- kulturális intézmények menedzsmentje;
- szakdolgozati kutatószeminárium I-II;
- egyházak, szekták, bázisközösségek;
- multikulturális folyamatok Európában és Magyarországon I-II.

Ezekkel a tárgyakkal jártam be a FEEK képzőhelyeit, noha voltak mellettük alkalmi tantárgyak is, amelyekre nem volt oktató, vagy kompetencia híján nem vállalták fel kollégák, vagy a túlzott terheléstől menekültek, így hát folyamatosan tanulnom is kellett (például *turisztikai menedzsment*). 2008 kora őszen a pécsi oktatásszervezésben az utolsó ténykedésem a kulturális mediátor szak létesítésére és indítására vonatkozó előterjesztés volt, a sorsát már nem követtem.

A 2000-es és a 2005-ös évek piros betűkkel jelölhetők a FEEK történetében: 2000-ben összevonták a pécsi felsőoktatási intézményeket, és mi is átkerültünk az alig ismert, *Janus Pannonius* nevét viselő egyetemről a patinásan csengő *Pécsi Tudományegyetem*-re. 2005-ben a pécsi kultúráközvetítő képzés épp 30 esztendő volt, ereje teljében, nem csoda hát,

hogy épp ekkor öntintézetes szervezetté vált a FEEFI. Itt tanított többek között Gyurcsány Ferenc sportminiszter, később miniszterelnök, akinek mégiscsak köszönhető a karrá válás. (A FEEK folyosóján, a kari folyóirat egyik címlapján épp ő, Pécs utolsó KISZ-titkára díszelgett. Ki tudja, reggelenként, munkába jövet ki köszönt neki: „*Szevasz Feri, de jó, hogy újra látlak!*”)

A karrá válással megváltozott a FEEK stratégiája. Egyrészt az andragógia domináns szerepet kapott a művelődési és felnőttképzési menedzser-képzés mellett. Másrészt a haszonelvűség (menyi pénzt hoz egy-egy kezdeményezés, tudományos teljesítmény) mércéje elsőszámú követelménnyé vált (az egyre duzzadó kar létszáma nőtt, a béreket és járulékokat finanszírozni kellett, a fejlesztések óriási pénzeket nyeltek el). Harmadrészt a vezetés eltávolodott a középvezetés, alsó vezetés és általában a beosztottak közegétől, a korábbi kollektív vezetést felváltotta a Kar magasabb hierarchikus felépítéséből is következő, autoriter vezetési stílus. Koltai Dénessel és én az első öt évben baráti-kollegiális hangnemben kommunikáltunk, a második öt évben inkább csak a „kollegiális” jelzőt használnám az értekezéseinkre.

A FEEFI és a FEEK a levelező tagozatainak országos hálózatából hatalmas összeget volt képes elkülöníteni a környezete rendezésére, az épület belső és külső környezetének modernizálására és karbantartására. A FEEK belső udvarát gyönyörűen megépítették, az épület előtti térben – többnyire társadalmi munkában – telepítettünk bokrokat, virágokat. Az épület irodáitól a tantermeken át a díszteremig, a folyosók, a mellékhelyiségek ízlésesen átalakultak, a „*Koltai-birodalom*” jó és gazdag ízlésvilága szerint. Egyetlen kifogásom az 5. emeleti folyosó, amely az MSZMP székházainak futószőnyeges folyosóira emlékeztetett, a falon a régi korok relikviáival. Külföldi vendégeket elkápráztatta az épület látvány, no meg a nagyvonalú vendégfogadás. A „*dél-kelet európai intézmény*” tervében mindez sokat nyomott a latba, a bevonandó közép-európai egyetemek társtanszékei vagy intézetei ekkor még a hét szűk esztendő korát élték.

Három kapcsolatsort hoztam át magammal Debrecenből, amelyek megalapozhatták az elképzeléseimet. Debrecenben – az egyetemi munkám mellett – a Hajdúsági Népfőiskolát vezettem. E tevékenységkörömben német-osztrák kapcsolatokat alakítottunk ki. Osztrák részről az *Osztrák Népfőiskola Szövetség Pädagogische Arbeits- und Forschungsstelle*, a *Tiroler VHS*, német részről a *Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Kapcsolatok Intézete*, a berlini *Weddinger VHS*, a potsdami *Albert Einstein VHS* volt a partnerünk, és együtt szerveztük a „*Bildung der Multiplikatoren-Forschung der Minderheiten- der Ort bestimmt die Themen*” című multiplikátor-képzéseket, konferenciákat.

A Frankfurt am Mainban tevékenykedő *Stiftung Haus der Action 365* (vezetője Gerlinde Back), az olomouci *Palacky Egyetem* (képviselője Frantisek Mezihorak professzor, aki a cseh nemzeti ellenállás központi alakja, később a cseh Parlament Kulturális Bizottságának elnöke volt, együttműködésünk idején a Pécsi Tudományegyetem „doctor honoris causa”-ja lett), a *Krakkói Pedagógiai Akadémia* (képviselője Marek Wilczynski professzor) és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, illetve a Pécsre történt átkerülésem okán a JPTE FEEFI „*Quatrolaterales Symposium*”-ot hozott létre, amely jó bázis volt egy leendő intézmény megteremtéséhez.

A harmadik közép-európai tudományos folyamat (1995-2014) a „*Die Geschichte der Erwachsenenbildung in Zentraleuropa*” 12 konferenciát számláló eseménysora, amely 10 országot – Ausztria, Németország, Szlovénia, Horvátország, Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Románia, Litvánia Magyarország – fogott össze. A kezdeményezői a maribori egyetemről Jurij Jug, Joze Lipnik professzorok, az aacheni egyetemről Franz Pöggeler professzor, az andragógia tudományának európai megalapozója, a grazi egyetemről Elke Gru-

ber professzorasszony, és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemről Soós Pál professzor. Soós Pál örökségét vettem át Debrecenben, és a konferenciasorból négyet Magyarországon rendeztünk meg, kettőt a FEEFI közreműködésében.

A második és a harmadik kapcsolatrendszeren belül 2008-ban két konferenciát szerveztünk. A „*Die Geschichte der Erwachsenenbildung in Zentraleuropa*” pécsi témája – *Regionalisierung-Internationalisierung* címmel – a tudás regionális fejlesztése és nemzetközi kiterjesztése volt. A *Quatrolaterales Symposium* tanácskozási – *Brücken zwischen den Kulturen* címmel – Frankfurt am Mainban, a népek és kultúrák közelítése témakörében szerveztük. Az első témában 12 fő, a másodikban 10 pécsi kollégánk tartott – angol vagy német nyelvű – előadást.

A magyarországi felnőttképzési centrum ügyének persze számos egyetemet, intézményt is meg kellett nyerni. Az Opoli Egyetem, az olomouci *Palacky Egyetem*, a lublini *Maria Curie Egyetem*, a *Maribori Egyetem*, az *Alpen-Adria Egyetem*, a Rijekai Egyetem és a nagyváradi magyar egyetem is együttműködött velünk. Ebbe a körbe sorolható az *Europäische Akademie für Lebensforschung, Integration und Zivilgesellschaft* (vezetője *Ministerialrat Prof. Mag. DDr. Heinrich Badura*) és az *Österreichische Volkshochschulverband* (vezetője Wilhelm Filla) is.

Külön meg kell említeni a német *Hochschule Zittau-Görlitz*-cel a kapcsolatunkat, amellyel a Pécsi Tudományegyetem együttműködési megállapodást kötött. Az együttműködés motorja német részről Matthias Theodor Vogt professzor volt (2007-ben egyetemünkön habilitált a Műszaki és Informatikai Karán), s az egyetemeink között *dual degree* képzés indult, a képzéseinkben kölcsönösen részt vettek a tanáraink, s több végzett hallgatónk is volt.

Az előkészítő munkában igen sok kolléga vett részt, közülük is kiemelendő Huszár Zoltán, Várnagy Péter, Németh Balázs, Zalay Szabolcs és Mazzag Éva szerepe, akik 2009-től folytatták, tovább építették a nemzetközi kapcsolatokat. A FEEK lecsengő utóéletében még létre jött a Kecskeméti Regionális Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Központ 2012-ben, ez azonban más funkciókat tölthetett be, mint az EAEA európai és az IACE világszervezete által is támogatható Európa-régió intézménye.

A FEEK „nagy kaland” volt, nem csak a Pécsi Tudományegyetem berkeiben, hanem a magyar és európai felnőttnevelés történetében is. Rendkívül nagy energiát és gazdasági potenciált szabadított fel, gazdagította az egyetemet, a város és régió, az ország képzési kínálatát, koncepciójában új utakon járt. Utódja bizonyára értékes, a társadalom számára hasznos munkát végez ma is, amit szívből kívánok a kollégáink új generációinak.

Egy távolból jött FEEK-es ötagú visszaemlékezése

1.) Harapós Mókus

Müncheni irodámban csöng a telefon. A vonal végén egy számomra addig ismeretlen „*Koltai Dénes*” jelentkezik. Meghív, hogy legközelebbi magyarországi utam során találkozzunk Óbudán, a Harapós Mókus kisvendéglőben. Egyetemi ügyekről szeretne velem beszélni. (Később kiderül, hogy egy általam a déltiroli bolsanói egyetemen tanított magyar hallgatóm révén szerzett tudomást rólam.)

Sajnos, az egyeztetett nap előtti este Budán kutyát sétáltatva elcsúsztam a jégen és eltörttem a bal lábam. Fölhívtam dékán urat, hogy sajnos nem tudok menni. Azt mondja, „*Ha fekszel, ráérsz, meglátogatlak.*” Valóban, hamarosan ott termett, s mintegy tíz perc beszélgetés után meghívott a FEEK-re egyetemi tanárnak. Én persze a professzori felkérést nem vettem komolyan. Nem tudtam, hogy ő lényegesen többet tudott rólam, mint én őrola. Azt mondta: „*Na, jó, akkor legalább gyere el Pécsre, ahogy engedi a lábad, nézz körül, tarts előadást.*” Kérdeztem, miről. „*Amiről akarsz!*” – volt a válasz.

2.) „Azt a nőnek kell tudni”

Amikor elindultam az előadásra, Magyarországon ismeretlen voltam, hiszen kisgyermekként vittek magukkal a szüleim külföldre. Mind diákéveim, mind oktatói pályafutásom a müncheni egyetemhez kötöttek. Így igen meg voltam lepve, hogy a FEEK 5. emeleti, hatalmas előadójában minden helyen ültek. Csak később tudtam meg, hogy az akkor még nagyszámú kollégát és valamennyi, túl lassan menekülő hallgatójukat dékán úr bevezényelte a „német vendég” előadására. Ezért – teljesen jogosan – ismeretlenül is a fenébe kívántak. Szerencsére megengyhültek, amikor megtudták, hogy a „külföldi” vendég magyarul fog előadni, éspedig a szerelem pszichológiájáról. (Hálát adhatok, hogy kutatási területem „a szépség és a vonzalom szociálpszichológiája”, nem pedig az „ürmérték-érzékelés fejlődépszichológiája, különös tekintettel a másodiktól a negyedik életévig”!)

A sikeres előadás után Pécs kulináris élvezeteivel kényeztetett dékán úr, majd a kar földszinti folyosójára ültünk be a bordó bőrfotelekbe, eljövendő együttműködésünk részleteit megtárgyalni. Dékán úr titkárnője főnökétől azt szerette volna megtudni, zavarhatja-e megbeszélésünket, ha telefonon keresik. Szó szerint ezt kérdezte: „*Dékán úr bent van?*” „*Ezt a nőnek kell tudni!*”, hangzott a válasz. Hát igen. Ahány ház, annyi szokás. Ha müncheni dékánom szólt volna hasonlóképp, ez lett volna dékánsága végnapja.

3.) A prominens vizsgázó

Magyarországon újdonsült professzorként először voltam az államvizsga-bizottság elnöke. Mivel az itteni rend németországi szocializációmól erősen eltér, legalább annyira izgultam, mint a jelöltek. (Hadd jegyezzem meg, hogy kellemesen tűnt fel, hogy itt a lányok elegáns ruhákban, a fiúk öltönyben jöttek vizsgázni. Sajnos Németországban ez már nagyon rég nem divat). Nos, a vizsga előtti napon felkeres egy professzor kollégám: „*Holnap államvizsgáztatsz.*” Mondom, igen. „*A jelöltek között lesz Civódó [név megváltoztatva] is.*” Mondom, láttam a névsoron. „*Csak jelezni akartam*”, szólt kedves kollégám. Nemigen értettem, miért. De egy másik kollégám is felhívta figyelmemet Civódó úr másnapi vizsgájára. Kezdttem igazán kíváncsi lenni, hogy tán kimaradtam egy tv-s műveltségi vetélkedőről, ahol jelöltünk nyerte a sokmilliós nagydíjat, vagy szépségversenyt nyert, vagy miért

szólnak nekem Civódó miatt. Megkezdődik az államvizsga. Mint elnököt, különösen zavar, ha kopognak. De karunk könyvterjesztője áll az ajtóban, hogy beszélni szeretne velem. Az idős tanítónőt nagyon megkedveltem, jókat diskuráltunk vele az előadások között. De az államvizsga mégis csak államvizsga. Megkérdem tőle: Most? Mondja: „*Most!*” Elnézést kérek az éppen vizsgázótól, a bizottságtól, a felkészülőtől, s kivonulok, hogy megtudjam, mi az az égbe kiáltóan fontos ügy, amiért ki kell mennem az államvizsgáról. Ő is közli, hogy hamarosan Civódó jön vizsgázni. Ő sem tesz hozzá semmit, csak tájékoztat. Arról, amiről már ketten szoltak, de amúgy is tudtam. Szinte a tetőfokára hágott a kíváncsiságom, miért ilyen fontos immár három kedves kollégámnak, hogy tudjam, a nagy Civódó nálam fog vizsgázni.

Végre eljön a várva várt pillanat. Egy feltűnően elegáns, arany láncos úr lép a vizsgasztalhoz. Porceláncsészében gőzölgő kapucsínót tesz elém. Félretolom. Azzal kezdi, hogy reggel roppant fontos telefont kapott az Országházból, ezért nem tudott teljes mértékben felkészülni a vizsgára. Kérdem tőle: „*Kolléga úr, azt akarja mondani, hogy a vizsga reggelén akart elkezdni tanulni?*” Látja, hogy első bejelentése nem hozta meg a várt eredményt. Újra próbálkozik: „*Professzor úr előadása volt a kedvencem. Ez után a vizsga után egész nyáron pszichológiát fogok tanulni!*” „*Kitűnő ötlet, kolléga úr,*” mondom, „*s majd az őszi félév után, ha tényleg felkészült, várom vissza!*” Ezzel már nyújtom is az indexét.

4.) Tombola szerencse

A FEEK egyik hagyománya volt az adventi bál. Gazdag vacsorák, a hölgyek részéről pazar ruhák, remek élő zene, tánc, multság. A bál része a tombola is. Látom, dékánom bőkezűen vásárol a jegyeket árusító csinos lánytól. Magam is veszek 5 jegyet, adjunk esélyt a Jóistennek, ha meg akarna ajándékozni.

A prominens vendégek között az akkori kormány oktatási és kulturális államtitkára. Azon az estén jól arat: Ő nyeri a fődíjat, egy hatalmas lapos képernyős tv-t. A jelenlevők biztosak, államtitkár úr gesztust tesz: odaajándékozta a tv-t a kollégiumnak. Tévedtünk. Hóna alá veszi, s már siet is el.

5.) Márványtábla lárifári

Dékánsága vége felé a nyári félév befejeztével dékán úr jelzi, hogy meglepetésre invitál valamennyiünket. A kar földszinti folyosóján gyűlünk össze. Rövid beszéde után egy márványtáblát leplez le. De nem csak azt. A táblán hatalmas arany betűkkel ez áll: „DECENDO DISCIMUS”. Karunk mottója valóban a *tanítva tanulunk*, de a táblára nem ezt vették. Hiszen nem mindegy, hogy valaki docens vagy decens. Ki-ki maga döntse el, mennyire decens, hogy a táblán aranyba foglalva ott díszleg az a dékán, az a polgármester és az a miniszterelnök, akinek hivatali idejében a FEEK létrejött. Jó érzéssel állított magának és karának is márványtáblát dékánunk, hiszen alig három évvel később már a kar sem létezik. Kár a FEEK-ért, jó kar volt, kedves, rendkívül motivált kollégákkal, és lelkes hallgatók ezreivel. Órájuk emlékeztet – a hideg márvány helyett – ez a visszaemlékezés.

Emlékek, gondolatok, érzelemmorzsák

Nagyon nem könnyű szavakba önteni mindazt, amit a kar kapcsán elmondana, elmondhatna az ember. Éppen ezért nem is vállalkozom egy teljes áttekintésre, kronológiai sorrendre, mert biztosra veszem, hogy lesz más kolléga, aki évszámok és pontos adatok garmadájával fogja a szervezet életét bemutatni. Inkább csak egy-két emléket, gondolatot, és főleg érzelemmorzsát szeretnék felvillantani abból, amit a FEEFI ma jelent nekem.

1994 kora tavaszán a Siklói Határőrség nem túl lelkes tizedeseként – vagy talán már szakaszvezetőként – szemlélgettem a felsőoktatási felvételi tájékoztató vaskos kötetét. Egy sikertelen angol szakos felvétellel a hátam mögött azon gondolkodtam, mit is kellene tennem. Lövésem sem volt. Talán történelem szak? Oké, de utána mit csinállok vele? Közgáz? Áh, ott sokat kell számolni, annyira azért nem vagyok elhivatott. Vida Szabolcs barátom és volt gimnáziumi osztálytársam megmondta a tutit: *humán szervező szak*. Biztos jó, mert a barátnője is oda jár, akit szintén ismertem a gimiből, és okos lányok soha nem tévednek. Ez minden tudományos pályaorientációs tevékenységet felülír. Miből kell felvételizni? Mert bizony akkortájt még személyesen kellett megjelenni, írásbeli és szóbeli vizsgát tenni! Valami munkaszervezéses, meg pszichológiai könyvek vannak itt felsorolva, egyik érdekesebb, mint a másik. Ezek tényleg lefedték az írásbeli feladatsort, aminek a megírása egész jól sikerült, olyan fogalmakra is tudtam valami választ írni, mint emberi erőforrás meg tudástőke. A szóbeli vizsga napján, kora reggel engedtek csak ki a laktanyából, mert a magasan kvalifikált és egyébként idült alkoholista tisztek körében nem volt túl népszerű a felvételi vizsga... Maga a vizsga pedig borzasztó volt. Egy oktató és egy hallgató volt a bizottság (két ember mindössze, ez nem infokönyvtáros államvizsga). A hallgató leányzó meg sem szólalt, csak a jegyzőkönyvet vezette, az oktató viszont mindenbe belekérdezett és nagyon szigorú volt. És egyáltalán nem barátságos. Ez volt az első találkozásom (Krisztián) Béla bácsival, akinek utána szinte a legtöbbet köszönhettem pályafutásom során.

De sikerült. És megjött a határozat, felvételt nyertem a humán szervező szakra, nagyjából 12-14 másik sorstársammal együtt. A rugalmasságot mutatta, hogy volt olyan határozat, amit a kiadása után átsatíroztak, és másik pontszám került rá, illetve két kolléga csak novemberben kezdte el a szakot, mert akkor „nyertek felvételt”. Ez volt az a rugalmassági faktor, ami rögtön bevillan a kar kapcsán; nem az eljárás a lényeg, hanem az eredmény. Azt hiszem, ezért is voltak a sikerek, mert ameddig mások számolgattak és azon gondolkodtak, hogy mit lehetne tenni, vagy éppen mit nem lehet tenni, addig mi léptünk. Többnyire jó eredménnyel, de néha koppanással, ami viszont eltörpült a sikerek mellett.

Hallgatóként imádtam oda járni. Nagyon tetszett az, amit tanultam, pontosan erre az „egyvelegre” vágytam, ami felöleli a menedzsmentet, a HR-t, a pszichológiát, a közgázt és még sok minden mást. Tetszett, ahogy vándoroltunk a karok között. Ott ültünk a közgázon a hatalmas előadóban, onnan mentünk a BTK-ra, majd jött hozzánk valaki a jogászok közül. Imádtuk, amikor Zinhaber tanár úr az előadása elején akkurátusan körbenézett a 200 hallgató között, majd feltette a kérdést: „*Itt vannak a humán szervezősök?*” A sok agyatlan közgázos meg rajtunk vigyorgott és beszélgettak.

A BTK más világ volt. Ott a tanrend csak egy rugalmas keretnek számított, soha nem tudtad, mikor mi és hol lesz megtartva. Nagy áhítattal hallgattam több oktató előadását, ilyen volt Berke Gyula, Kaposi Zoltán, Ülkei Zoltán, László Gyula, Bankó Zoli, Pavluska

Vali, és még sorolhatnám a neveket. Picivel kisebb eksztázist váltottak ki belőlem a makroökonómia rejtelméi Oroszi professzor úrral, vagy éppen a művelődésfilozófia komplexitása este 6 óra környékén, a legendás alagsori pamlagon üldögélve. Azon szerencsés évfolyam voltunk, akiknek Klein Sándor és Krisztián Béla bácsi még komplett kurzusokat tartott, valóban megtartva, bevezetve minket a szakma lényegébe. Ez örök emlék marad, amiért nagyon hálás vagyok.

Fontos megemlíteni, hogy emberközeli volt a szervezet. Hallgatóbarát. És ez azt jelentette, hogy az oktató és a hallgató közt nagyon jó kapcsolat alakult ki, tudtak rólunk, és törődtek velünk. Nappalis hallgatóként nem volt rálátásunk a levelezős képzésre, nem tudtuk, hogy egyébként mi folyik más képzési központokban, de nem is érdekelt minket. Élveztük, amit kaptunk. Áhítattal néztünk Béla bácsi fekete noteszére, amit ha kinyitott, és felhívott embereket, nekünk rögtön lett gyakorlati helyünk. És nagyon jó cégeknél! A csoportból – már a diploma megszerzése előtt – gyakorlatilag mindenki dolgozott valahol, megtapasztalva mindazt, amit elméletben megtanultunk.

A munka világában tett néhány év kalandozás után visszatértem a karra, amely akkor már a FEEFI nevet viselte. A piramis alján, az oktatásszervezői pozícióban léptem be a szervezetbe. Időközben változott a felépítés, több lett az oktató, sokkal több a hallgató, bennem pedig éltek a kellemes emlékek.

Nagyon sok volt a munka. De volt egy jó szervezet, kellemes (és kellemetlen) munkatársak, ifjú titánokra jellemző hév, makaesség és tenni vágyás ... És ami fontos, egy nagyon jó főnök. Gáti Imre keze alatt érdekes volt dolgozni. Talpig úriember volt, a maga rigolyáival, de sok olyan dolgot tudott felmutatni, amire fiatal munkaerőként érdemes volt odafigyelni. Tudta kezelni a nehéz embereket. Tudta kezelni a hisztis hallgatókat (és néhány hisztis kollégát). Tudott tárgyalni. És amit nagyon szerettünk benne, odafigyelt ránk. Ő értette, hogy a munkánk mozgatja a szervezetet, amit nem mindenki értett vagy ismert el, beleértve néhány okostojás tanársegédet és nagyon nagy szakmai magasságban lebegő oktatót. Nem egyszer ültünk az irodában késő estig, például a diplomaosztók alkalmával, amikor százával raktuk össze az okleveleket és diplomamellékleteket. Mindig volt hozzánk néhány jó szava, dicséréte, és a nekünk berendelt pizzák garmadája sem maradt el. Élt és mozgott a szervezet, összetartotta a juttatás és a tennivaló... Nem fogom elfelejteni azt az éjszakát, amikor fél háromig szerkesztettem a doktori iskola éppen aktuális anyagát, mert reggel nyolckor indult a kocsí a minisztériumba, hogy le legyen adva. Aztán abból se lett semmi...

És amitől igazán jó volt oktatásszervezőnek lenni: a kedves kollégák kreativitása, hogy éveket lehessen öregedni. Történt egy péntek délelőtt, hogy az oktató megjelent nálam, és közölte, hogy ő bizony szombat reggel disznóvágásra megy. Kicsit meglepődve néztem rá, mert aznap neki egy 8 órás előadás volt betervezve. Őt ez a tény nagyon nem hatotta meg, és közölte, hogy a disznóvágás örömei márpedig fontosabbak. Bólintottam, ezzel a megállapítással valóban nem lehet vitába szállni. Higgadságot színelve jeleztem, hogy megoldjuk. És meg is oldottuk. Péntek délután nagyjából az ötödik oktatóval sikerült a csere, én pedig rendkívüli népszerűségnek örvendtem.

Egy másik alkalommal Erdélyből fogadtunk egy kollégát, aki már hétfőn megérkezett, asszisztensével mulatva az időt, nem kevés alkoholtartalmú italt „társaságában”. Csütörtökön délelőtt 10 órára hirdetett előadására – három csoport összevonásával – nagyjából 200 főnyi levelező hallgatót vártunk. Mivel 10.15-kor még nem jelent meg, félénken felhívtam a Laterum Szálló portáját, hogy érdeklődjem, *a tanár úr felkelt-e már, látták-e reggelizni, várható-e valamikor?* A portás kedvesen közölte, hogy *igen, a tanár úr már korán reggel felkelt, megreggelizett, és Zágráb irányába elhagyta az országot.* Néhány verejtékcsepp megjelent a homlokon, majd jeleztem a problémát Gáti Imrének, rögtön rákérdezve, hogy

miként áll a pszichológia tudományával, nem akar-e előadást tartani. Ő rám nézett, közölte, hogy nem, majd jó taktikai érzéssel elhagyta az épületet. Nem mertem bemenni a terembe. 200 dühös, felnőtt hallgató, ezek engem megölnék. Kicsit remegő kézzel tárcsázva hívtam az egyik BTK-s oktatót. Felvette. Megkérdeztem tudna-e egy egész napos előadást tartani. Kérdezte, mikor? *Már 20 perce tartod* – feleltem, kis csönd következett, majd – *11 órakor ott leszek!* – felelte.

Gáti Imre egyszer megmentett a kirúgástól is. Valóban elszúrtam, de azért, mert rutintalan voltam, és ezzel egy oktató rendesen visszaélt, jól besározva engem. Nem az első eset volt, de most ez Koltai Dénesnél nagyon kiverte a biztosítékot, joggal. Üvöltött velem a folyosón, és jelezte, hogy 20 perc múlva összehajolva jelentkezzem nála, az irodájában. Imre belekarolt Dénesbe, és elvitte beszélgetni a folyosón. Aztán egy kávét is kapott. Mire felértem az irodájába, dühének nagy része már elpárolgott, még egyszer leszúrt, de ezzel részéről le volt zárva az ügy.

Az oktatásszervezés mellett elvégeztem a doktori iskolát, nem kevés energiát befektetve. Béla bácsi sokat segített a témaválasztás során, és később is. Dénessel nem egyeztettem le a szándékomat, már csak a sikeres felvételtől számoltam be neki, ami így visszagondolva, valóban nem volt túl etikus a részemről. De fiatal voltam és önféjű.

Majd megkezdődött az oktatói karrierem is, ismét egy másik nézőpontból látva a szervezetet, lassan kart, más érdekek által kötődve hozzá. Ami talán a legszomorúbb a történetben, hogy amint haladunk az időben előre, úgy fogynak a kellemes emlékek, és úgy lesznek egyre üresebbek az eltöltött évek. Persze így is van mire emlékezni. Személyekre és történetekre egyaránt.

Ahogy fogytak a hallgatók, úgy lett egyre gondterhesebb a kar jövője is. De ott voltak a hallgatók. Az ország egyik fele FEEFI-s volt, a másik fele pedig az lesz, ahogy a mondás tartotta. Néhány barátommal Erdélyben túráztunk, és megmásztuk magas Déva várát. A várba belépve az első ember, akivel találkoztunk, egy FEEFI-s hallgató volt. Elmentünk a tengerpartra, és a kocsiból kiszállva nem horvát beszédet hallunk, hanem egy volt hallgató köszönt ránk. És még sok helyen ránk mosolyogva, hiszen ott van a kapcsolódási pont: a FEEFI. Ez a varázs mára már elillant. Fogynak a kollégák is, többen elmentek már abból a körből, ami nekem a kart jelentette, és ahogy folyamatosan változik a szervezet, úgy lesz tompább a fény is, ami egykor áradt belőle.

A tanári pályától az andragógus diplomáig

A FEEK-hez kapcsolódó élményeket számba véve azon gondolkodtam, hogy egy ilyen visszatekintés általában az ember számára alkalom lehet arra, hogy a normál egyetemi képzésben szokásos ismeretszerzésen túl egy magasabb szintű, más minőségre emelje a tanult és élete során szerzett tapasztalatait. Velem is ez történt. Ezt a hosszú és változatos pályát, amit végigéltem, s mindig a személyes, humánus fejlesztéshez kötődött, mintegy keretbe foglalta, más minőségűvé emelte a Pécsi Egyetem és ezen belül a FEEK.

Abban volt jelentősége, hogy a különböző élettapasztalatokban megjelenő dolgokat tömörítette, összegezte. Az itt kapott tudást felnőttként volt jó befogadni. Természetesen elsődleges ismeretként is meg lehet tanulni, de ha meglévő ismeretre épül, akkor juthat el a legtöbb az emberhez. A kíváncsiság hajtott, s ez mindig az emberrel volt kapcsolatban. Az emberekkel való foglalkozás volt fontos számomra egész pályám során.

Kíváncsiságom végtelen. Szeretek a dolgok mögé nézni. Mindig is hajtott a miért, a hogyan-is-van szelleme. Kielégíthetetlen kíváncsiságomat időről időre egy-egy tanulási kurzussal is enyhítettem. Szeretek tanulni. Szeretem megismerni a világot, amelyben élek, az újabb kutatások eredményeit, az újabb irányzatokat, az embereket, akikkel együtt járom ezt a Föld-i utat, működésük mikéntjét.

Életem jelentős részét Baranyában, ezen belül is ebben a szép történelmi, mediterrán városban éltem le, Pécsen. Ide kötöttek tanulmányaim az alapoktól a felsőfokig. A Leőwey Gimnáziumból a Pécsi Tanárképző Főiskolán folytattam tanulmányaimat, s megszereztem tanári diplomámat. Aztán a pályakezdő évek, gyermekeim születése más irányú tanulás felé irányított: sok személyes tapasztalat, az érlelő évek útját jártam.

Amikor az általános iskolai tanári pálya adta lehetőségek túl szűknek bizonyultak számomra, a Sors segített, hívtak egy felnőttképző cégbe. Következő váltásommal a gazdaság közelébe kerültem, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamarába, ahol a szakképzési-felnőttképzési terület vezetője lettem.

Kíváncsiságom mélyebb ismeretek után hajtott az új területemen, s az „iskola” helyben volt. A menedzseri és a minőségügyi tanulmányaimat már az átszervezett Janus Pannonius Tudományegyetem berkein belül végeztem. Nemcsak én voltam folyamatos változásban, az egyetemi rendszer is.

Munkám által is kötődtem a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Karhoz. A technikai és társadalmi változások miatt a 2000-es években a felnőttképzés felívelőben volt. A lifelong learning és a lifewide learning fogalmak jelezték, hogy a tanulás már élethosszig és minden életterületen és élethelyzetben elkerülhetetlen azok számára, akik sikeres, értelmes, tartalmas életre vágyanak.

Az útkeresés és a lehetőségek megvalósítása a vállalkozók képzésében, fejlesztésében napi munkám része volt. A kar elkötelezett tanáraival, vezetőivel kerestük a közös pályázati és szakmai együttműködési lehetőségeket. A kamara által működtetett Humán klubnak és a Felnőttképzők Klubjának szakmai vezetésére az egyetem szakembereit kértünk fel.

A gazdaság szereplői akkor még nem igazán értették az egyetemi kar előrelátó képzési kínálatának szükségességét. Ma már világosan látszik, hogy az ipar gyors fejlődése megkívánja a HR-szakemberek jelenlétét. Amennyiben a humán erőforrás szakembere partnere a felső szintű vezetésnek, kiemelt szerepe lesz a stratégia gyorsabb megvalósításában. A

folyamatos változások időszakában pedig fontos szerepe lehet a vállalati kultúra alakításában úgy, hogy az növelje a szervezet rugalmasságát, a változásokra való reagálás képességét. Az ember a legfőbb érték, s ezzel a gondolattal a kar korát megelőzve képezte a szakembereket.

Pedagógusként tapasztaltam, hogy a gyerekek és a felnőttek tanításának, tanulásának eredményessége más hozzáállást, más módszert kíván meg, más koncentrációt igényel és más időkeretekben zajló folyamat. A felnőtt saját döntése alapján, tapasztalatokkal a háta mögött, gyakorlati érdekek miatt tanul. Más volt tanítani a 7. osztályban, mit a 40-50 éves szakmai mester- jelölteket.

Érintettségem miatt határoztam úgy, hogy a master szakot andragógiából végzem el. Így lettem hallgatója annak az intézménynek, melynek együttműködő partnere is voltam. Szerettem tanulni, örömmel ültem be az órákra, ahol immár korelnök voltam. Élveztem a fiatalabb társaim rugalmasságát, életvidámságát. Az ország minden részéről voltak tanuló társaim, így jó lehetőség volt a kapcsolatépítésre is. Csoportunkban volt HR-es, zenész, katoná, szociálisan hátrányos emberekkel foglalkozó, civil szervezetnél dolgozó, iskolában tanító. Sokszínűségünket nem csak a szakmai területek mutatták, ahonnan érkeztünk, de a korunk is. 25 évestől 50-es éveivel végén járó egyaránt volt. Érdekes volt hallani, hogy hányféle helyzetben lehet alkalmazni ezt a tudást, milyen helyi szakmai sajátosságokkal. A tanult dolgok ezen a sokféle tapasztalaton átszűrve érdekes színezetet kaptak. Egyben hasonlítottunk: felnőttként tanulni akartunk, eggyel tovább lépni a jelenlegi szintnél.

A technika forradalmát abban is érezhettem, hogy míg első diplomám megszerzésénél még minden papíralapon és személyes kommunikációval zajlott a Tanulmányi Osztályon, addig most interneten töltöttem fel a jelentkezési lapomat, vettem fel az óráimat, adtam le a dolgozataimat. Örömmel ültem azokon az órákon, ahol átfogó rendszerbe építhettem már meglévő és újonnan kapott tudásomat a felnőttképzés módszertanáról, gazdasági háttéréről, ahol megtanulhattam a portfólió készítést, projektmenedzsment ismereteimet bővíthettem, és még sok más számomra érdekes és hasznosítható tudásra tehettem szert.

Amikor néztem a tantárgyak listáját s megláttam a „Kulturális tőkeelméletek” nevűt, elképzelni nem tudtam mi lehet ez mögött. Az első órán megjelent egy alacsony termetű tanárnő, aki elkápráztatott felkészültségével, gyors beszédével, jól felépített és prezentált előadásával. Sorolhatnám a számomra meghatározó tanári élményeim, akiknek tudása, előadásmódja, emberi tartása, hozzáállása tette hitelessé ezt az intézményt. Egyik legnehezebb tárgyam a távoktatás és e-learning, ezt talán az is magyarázza, hogy a „baby boom” generációhoz tartozom. Diplomámat a Pécsi Tudományegyetem bocsátotta ki.

Az andragógia interdiszciplináris tudományterületeinél a segítség különböző formái jelennek meg, az emberhez köthető tudományok összegezése, az érzelmek és a tanulási képesség fejlesztése, mint a pedagógiai, pszichológiai, vezetéstudományi ismeretek, didaktika. Jelenlegi munkámban a FEEK által nyújtott anyagot komplexitásában tudom alkalmazni coachként, mely az ember, a vezető átfogó megközelítése, illetve pályázati segítő munkám területén az ember munkára alkalmassá tételében, a szociálisan hátrányos helyzetű csoportok segítésében.

Diplomáim kibocsátója ugyanaz a most 650 éves intézmény, ám minden diplomámon más elnevezéssel szerepel, amely tükrözi az elmúlt közel 40 évben megtörtént intézményi változást. Ezen belül a karok is átalakultak, s új név alatt működtek tovább, mint a FEEK is. Büszkeség tölt el, hogy ennek a 650 éves intézménynek a fejlődés által megszületett egyik legfiatalabb kara megtisztelt azzal, hogy címzetes egyetemi docens elismerésben részesített.

„Annyit ér, amennyit beléfectesz...”

2016. október 1. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, személyiségfejlesztő tréningen ülök, ami választható tárgy a csodás BTK-n. Gyakorlatilag potyakredit. Kis csoportos kurzus, tömbösítve két nap elfoglaltság. Éppen a második napon vagyunk, és már az első is voltak nagy felismerések, de nem számítottam arra, ami ezen a napos októberi szombaton hasított belém.

A feladat szerint ismeretlen emberek a vonaton találkoznak, együtt ülnek egy kupében és kötelező ismerkedniük egymással. A csavar annyi, hogy meg van határozva a dátum, mikor zajlik is ez az ismerkedés, és az akkori önmagunknak megfelelően kell beszélnünk. Szóval, mint a székkeresős játéknál, sétálunk körbe-körbe mikor is taps, véletlenszerűen hárman leülünk a kupének megfelelő padra és a pszichológus bemondja az időpontot: *2006. október 1.*

Leülök, és közben azon jár az agyam, hogy hol is voltam én pontosan 2006-ban ilyenkor. Aztán hirtelen eszembe jutott, hát akkor kezdtem Pécssett, a FEEK-en az andragógiát. Jó, ez pipa. De milyen állapotban is voltam én akkor? És itt jött az a felismerés tizedmásodpercek alatt, hogy mikor odajutottam, hogy ki kell nyitnom a számat, sírva fakadtam. De valami olyan hévvel, hogy a két „útítársam” hirtelen nem is tudta hova tenni. És miért sírtan? Mert eszembe jutott, hogy bár akkor sem voltam egy „*hű de harmonikus*” időszakban – ami a magánéletet illeti –, arról nem is beszélve, milyen felfordulás vette kezdetét akkor az országban, mégis sokkal jobban szerettem önmagam, mint most, vagy azóta bármikor is, és hogy akkor és ott, abban a három évben voltam igazán önmagam. Aztán a nap végére sikerült sok mindent helyre billenteni és nagy igazságokra rájönni.

Pár nappal később a pszichológusomnál ültem és meséltem neki a történeteket, és újfent oda jutottunk, hogy én Pécssett és ekkoriban voltam igazán önmagam. Mert ez volt mindmáig az életem egyetlen olyan helye, ahol olyannak fogadtak el, amilyen vagyok. Ahol soha nem azért volt konfliktusom, mert „*jaj, te művész lélek vagy*”, nem a személyiségem miatt. Szóval kiderült, hogy ehhez kell visszatérni, ehhez az állapothoz, ez a belső bölcsesség, ez a központ. Mindezt csak azért írtam le, mert néha nem is gondolnánk, milyen fura pillanatokban tudnak születni a nagy felismerések és melyek azok a helyek, emberek, történések, akik életünk végéig kihatnak ránk.

Apukám szerint már 11 évesen megmondtam, hogy én Pécsre fogok egyetemre járni, mikor egy kirándulás alkalmával eljutottunk a városba. Aztán gyakorlatilag a véletlennek volt köszönhető, hogy itt kötöttem ki.

Sose voltam könnyű eset, ha valakire, hát rám hatványozottan igaz, hogy olyan az élete, mint valami film. Nálam sose megy semmi úgy, ahogy az normális lenne, ahogy azt a nagykönyvben megírták. Hiába nem volt egy rossz érettségim, mégse sikerült oda bekerülnöm, ahova akartam, így a különböző FSZ-képzések mellett, kihasználtam a pótfelvételi lehetőségét is, amin ugye csak egy szakot lehet megjelölni, egy intézményt és természetesen azt is költségtérítésesen. Még tavasszal voltam felvételi előkészítőn Pécssett és beleszerettem a miliőbe, így nagyon nem volt kérdés, plusz ismerősök is jelentkeztek ide. Viszont, hogy miért andragógia lett belőle, azt már tényleg nem tudom megmondani. Viszont elég későn derültek ki a pótfelvételi eredményei. Annyira, hogy addigra már beiratkoztam Pesten egy felsőfokú szakképzésre. Mikor megjött, hogy felvettek, nagy volt a dilemma, hogy

mi is legyen. Hogy maradjak Pesten és csináljam meg azt a szakképzést, amire már nem is emlékszem mi volt, érettségizem újra és csináljam meg a nyelvvizsgát, vagy menjek le Pécsre, és három évig fizessen a családom félévente 150.000 Ft-ot, egy olyan szakért, ami a legutolsó helyen volt csak megjelölve nekem? Végül apukám azt mondta – és gyakorlatilag ő volt az egyetlen, aki így vélekedett –, hogy most vagyunk olyan anyagi helyzetben, hogy ő ezt kifizeti nekem, mert azért ez még is csak egyetem, ráadásul Pécsset, amit szeretek. Így eldöntetett.

Mint írtam, olyan későn derült ki a pótfelvételi, hogy a gólyatábor előtt egy nappal érkezett meg a levél, hogy mikor és hol lesz. De persze a jelentkezési határidő is lejárt már addigra. Viszont azok a gimis osztálytársaim, akik addigra a sajátjukon túl voltak, mind áradoztak, hogy mekkora buli és nem szabad kihagyni. Olyan bátor voltam, hogy felhívtam a megadott telefonszámot és próba cseresznye lapon, rákérdeztem: ugyan mehetnék-e, ha már ... A vonal túlsó végén egy nagyon kedves lány volt, és azt mondta: hát hogy a viharba ne mehetnék! Így egy rapid bepakolás után, másnap hajnalban elindultam a Mátra tetejéről Balatonszemesre. Nos, azt tudni kell rólam, roppantmód utálok egyedül menni ismeretlen helyekre, szóval életem eddigi legbátrabb döntése volt ez. Pláne, hogy a MÁV nem sűrűn mondja be a fapados vonatait, hogy most melyik állomás is következik, úgyhogy minden második embert megkérdeztem a kupében, hogy miután is jön Balatonszemes. Nos, a szerencse velem volt és nem mentem el Kanizsáig, viszont kezdett aggasztani, hogy magamon kívül más gólya kinézetű egyént nem látok az egész vagonban. Aztán leszállásnál az ajtónál állt egy lány, szintén csomaggal. Néztük egymást, mosolyogtunk és így egyszerre bukott ki belőlünk a kérdés, hogy „te is gólyatáborba mész?” A válasz pedig igen volt, így a vonatról már egy ismerőssel szálltam le.

Az állomáson meg már ott volt vagy száz ember, mind leendő FEEK-es diákok. A tömeget kettéválasztották, és mi egy kisebb csapattal még lent maradtunk az állomáson, hogy ne torlódjon fel a sor a becsekkolásnál a szálláson. Az időt kitöltve pedig játszottunk. A sors pedig produkál érdekes dolgokat, hiszen akik ott maradtunk akkor, valahogy később az egyetemen is egybeszerveződünk, pedig csak utólag derült ki, hogy akkor mind ott voltunk. Ráadásul itt sikerült megismerni Szécsei Dávidot, akiről itt még nagyon nem gondoltam volna, hogy valaha barátok leszünk, sőt! De hát mondom, az élet olykor furcsa dolgokat produkál.

Aztán következett három olyan nap, amit soha nem fogok elfeledni. Magamat is megleptem, mennyire benne voltam a buliban, hogy zöld csapatom egyik legaktívabb tagja voltam. A zöld csapatnak köszönhetem Claudia barátnőmet, aki mint idősebb és egyetemi élet terén tapasztaltabb, sokat segített a három év alatt. Plusz egy fél évre elegendő humorforrást szolgáltatott egyeseknek azzal, hogy a sok kiabálástól annyira elment a hangom, hogy másnap én voltam az egyetlen, aki a 40 fokos hőségben teáért kiáltott. Itt találkoztunk először az oktatói gárdával is, akik bár pontosan tisztában voltak velem, hogy egy aprófalnyi másnapos fiatallal ülnek szemben, még is humorral tudták kezelni a helyzetet. Ráadásul kimondottan büszke voltam, hogy nekem lesz a legjobban öltözött dékánom, mert én még olyan férfiembert nem láttam, akinek a cipőjétől elkezdve, a zokniján át, az inge csíkozásáig olyan színharmóniában lett volna minden ruhadarabja, mint neki. Ami így nagyon abszurd, de mint írtam, nem voltunk éppen beszámítható állapotban.

Itt ismertem meg még valakit, akivel szintén nem gondoltuk volna akkor, hogy valaha jóban leszünk, sőt barátok. Ő az ikrem, Balázs Viktória. Mi ott a táborban gyakorlatilag „összeverekedtünk” egy plusz pontért menő feladatban. Majd a szemeszter elején kiderült, hogy egyfelé lakunk Pécsset és akarva akaratlanul is összetalálkoztunk a buszon, én meg még mindig nem szerettem egyedül menni és inkább őt vártam meg, mint egy másik csoporttársunkat, mert a Viki szimpatikusabb volt, a színes tollas fülbevalói ellenére is, és egy

esőben hazasétálás esete után gyakorlatilag már elválaszthatatlanok voltunk. Olyannyira, hogy Kocsis tanár úr ránk ragasztotta az „ikrek” elnevezést, ami csak azért vicces, mert még annyi hasonlóság sincs közöttünk, mint a kétpetéjű ikreknél. Egy könyvet is megtöltene kalandjaink száma, annyi mindent éltünk mi át ketten. Ebből a legpublikusabb a közös OTDK-dolgozatunk, amire majdnem ráment a barátságunk. De ha valamiben erősek voltunk, akkor az a levegőből való kőkemény várépítés. Sikerült egy olyan témát választanunk, amihez se szakirodalom, se szakirányú segítség nem volt a közelben. De hittünk a csodában és a deus ex machinában, ami jött is, mi meg fekete lóként bevágtattunk a Pécs 2010 – EKF külön-díjára. A slussz poén az egészben, hogy még a konzulensünk se hitt bennünk, amiért utána nem győzött elnézést kérni, és bár „csak” külön-díjasok lettünk, még is a mi nyakunkba borult mindenki.

A konzulensünk volt Kocsis Mihály tanár úr. Akinek soha nem tudok elég hálás lenni mind azért a figyelemért, törődésért, amit a mai napig kapok tőle. Viszont vele is érdekesen indult a viszonyunk. Azt hiszem nem sokan rettegtek még a világtörténelemben az ő vizsgájától annyira, mint én. Holott a „nála a négyeshez is már tehetség kell, hármast kapni pedig egyenesen lehetetlen” tartalmú vélekedések általánosak voltak a felsőbb évesektől. Én ennek ellenére simán Viki kezét szorongatva mentem be, mert tuti én leszek az, akit megbuktat! Ehhez képest az volt az első kérdése, hogy érzem magam az egyetemen. Na, az őszinteséggel akkor se volt gondom, simán megmondtam, hogy annyira jól nem érzem magam. A hullám alján vagyok, ami egy korábbi, kicsit igazságtalan vizsgaeredmény miatt volt. Elmondtam, hogy én nem érzem idevalónak magam, és hogy eredetileg a BTK-ra akartam járni. Erre a tanár út elküldött a BTK-ra. Ez a „akkor mit keresek itt, azonnal jelentkeztek át oda”, majd adott egy ötöst és megkérdezte, hogy elindult e felfelé a hullám? Mondtam neki, hogy határozottan igen. De életem egyik legmeggrázóbb dolgozatát is neki köszönhetem, és azt hiszem, az egész akkori évfolyam nevében mondhatom, hogy bőgtünk mind, mint a torkos borz.

Neveléstanból és pedagógiából is önreflexiót kellett írni. Utóbbinál egy a közoktatásban eltöltött tizenkét évnek egy emlékezetes pillanatát kellett kiemelni, és hogy ez mennyiben és miért hatott ránk. Neveléstanból pedig ugyan ezt, csak éppen a családdal, a neveltetésünkkel kapcsolatban. Na, ott és akkor pukkadtt ki gyakorlatilag végleg a rózsaszín buborék, amiben addig gondoltam, hogy élek a családom körében. De még mindig jobb, hogy ez 19 évesen történt meg, mintha 29 éves fejjel kellett volna ezzel szembesülni. Meg így belegondolva sokat tud segíteni bármilyen helyzettel, személlyel kapcsolatban, ha az ember leül és leírja magának a gondolatait, érzéseit. Terápia. Kocsis tanár úr meg – hát ha nem is azóta, de – az OTDK óta nem engedi el a kezem, hiszen főnököm volt az Oktatás-kutató és Fejlesztő Intézetben, most pedig az ő kérésére írom ezt a „dolgozatot” is. Drága Tanár úr, ugye még se olyan nagy baj, hogy olykor nem fogadom meg a tanácsait?!

De nem csak őt tudnám említeni, mint meghatározó oktatómat, hiszen gyakorlatilag könnyebb azokat megszámolnom, akik csak negatív nyomot hagytak bennem, olyat, amit az idő sem szépít meg, mint azokat, akiknek valami miatt hálás vagyok.

Mert hálás vagyok Cserné Adermann Gizellának, akivel szintén dolgozhattam együtt a TÁMOP 413 EU-s projekt keretén belül, és akinek mindig volt hozzám pár kedves és biztató szava, hogy diákból elfogadott kollégának. De ott van Kleisz Teréz tanárnő, aki bár elsőre a frászt hozta rám a szigorú tekintetével, de a szemináriumokon kiderült, hogy zseniális órákat tud tartani, és akivel élénken él bennem egy jelenet még az első félévből. A szociológia jegyünket a zh és egy házi dolgozat adta. Nekem egyik se lett túl rózsás, és már a pokolba kívántam az egészet ameddig kint várakoztunk, hogy egyesével bemenjünk a tanárnőhöz a jegybeírásra. Bementem, leültem és körülbelül a spanyol inkvizícióra számítottam. Terike tanárnő, a sajátos, pattogó stílusában elhadarta ez és az miért nem jó, és

hogy mennyire csapni való ez a dolgozat és különben is egy ilyen okos lánynak, mint én miért nincs elég önbizalma ahhoz, hogy egy normális dolgozatot írjon?! Kis híján leestem a székről döbbenetemben, hogy ezt meg miből szűrte le a tanárnő... majd habogva mondtam, hogy igazából egy másik témát akartam választani, csak nem találtam hozzá szakirodalmat. Mire lazán felsorolt hármat és közölte velem, hogy ez amúgy egy jó OTDK-dolgozat témája lenne és ő a helyben elgondolkodna rajta. Kedves tanárnő, ha ön, akkor és ott nem rakja a bogarat a fülembe, talán meg se próbálom az OTDK-t, még ha végül egy másik témával is indultam, de a kezdőlökést ön adta meg.

Az OTDK-hoz kapcsolódik tanszékvezetőmmel, Várnagy Péterrel is a kedvenc történetem. Várnagy tanár úr mondhatni utolsó fél évben vette át az osztályt. Igen, osztályt, mert művelődésszervezőként cirka tizenketten jártunk az évfolyamra és mikor az utolsó félévben ő lett a tanszékvezető, és bejött az első *A művelődési szféra jogi szabályozása* címet viselő óránkra, közölte, hogy nyugodtan fordulhatunk hozzá, ha bármi gondunk van. Mi a kérdések cunamiját zúdítottuk rá és onnantól minden óra így kezdődött. Én meg amúgy is problémás voltam a „de mi van akkor a szakdolgozattal, ha senki nincs a karon, aki érdemben opponálhatná, akkor ki kapja?” Mire megkérdezte, miért miről írtam? Mondtam neki, hogy táncpedagógiából. Na, hát akkor egyet se féljek, táncban ő kompetens, hiszen ő X éve néptáncol. Hát, de ez balett... Majd úgy esett, hogy a karon megrendezett országos TDK-döntőn az első nap, az első szekcióban és abban is a legelső előadók voltunk hú fegyverhordozómmal, Viktóriával. Miután lementünk, ültünk a folyosón – istenem mennyit ültünk ott... fura, hogy még nincs rólunk szék elnevezve. Igen szék, mert asztalhoz prof. dr. Tóth Tibornak kell lenni, hogy az Isten nyugosztalja őt. – és beszélgettünk. Várnagy tanár úr odajön hozzánk és kérdezi: izgulunk e már, és hogy pontosan mikor is leszünk, mert ő nagyon szeretne engem, minket meghallgatni. Mire nagy szemekkel mondom, hogy most végeztünk. Mondja: az nem lehet, ő direkt megnézte. Hát mondom pedig, most voltunk. No, nem baj, viszont megkérdezte, hogy mennyiben épül a szakdolgozatom az OTDK-ra? Mondom, gyakorlatilag ugyanaz. Akkor olvashatja benne, amit most előadtam – kérdezte és kacsintott egyet. Nos, azt hiszem én voltam az egyetlen, aki már akkor tudta, ki az opponense, pedig ugye ez hét pecsétes titok volt.

De ugyanilyen meghatározó még Németh Balázs tanár úr is, akinek humora és senkivel össze nem téveszthető stílusa, három éven keresztül szolgáltatott máig emlegetett pillanatokot. Hogy kis túlzással, de rajtunk, andragógiát végzetteken kívül nem sokan tudják, hogy „a YMCA, nem a Village People”. És azt se fogjuk elfelejteni, ahogy komparatív andragógiából duplán vizsgáztunk nála, cirka 24 óra leforgása alatt, mert hát azért nem mindegy milyen érdemjegy is kerül abba a bizonyos indexbe.

Ha már maradandó élmény és vizsgák, hát nem hagyhatom ki a Területfejlesztést sem Vámosi Tamással. Kis túlzással, de az akkori Új Magyarország Fejlesztési Tervet (ÚMFT) kellett bemagolni. Vizsga két kérdésből állt. Az egyik, hogy rajzoljuk le kishazánk térképét és jelöljük be rajta a regionális fejlesztés stratégiai pontjait, a másik pedig egy kifejtendő esszékérdés volt. Négyes lett, viszont dolgozott a büszkeségem, hogy tudom én ezt ötösrre is, és nehogy már ne legyen az?! Nos, véletlenül úgy esett, hogy abban a vizsgaidőszakban még két tárgyból Tamás vizsgáztatott minket, én meg folyamatosan jártam a nyakára, hogy javítani szeretnék. Ő meg mondta, hogy persze bármelyik alkalommal nyugodtan megtehetem, de valahogy mind az andragógia, mind a munkaügy – főleg a munkaügy, ahol a törülközőt is be akartam már dobni, de nem engedte és kihúzott belőlem szombat hajnalban egy hármast – önmagában annyit kivett belőlem, hogy végül az uv-időpont maradt, mikor éppen jegybeírás miatt rohángáltam a karon. Tamás szigorlatoztatott, így abban a teremben kellett volna írunk. Ott állt velem egy tucat ember, akik az egyest akarták kijavítani és én, aki még akkor se tudta, hogy menjen-e az ötösért, vagy sem. Tamás rám nézett és mondta,

hogy „ha rosszabb lesz, akkor azt írom be”, na, akkor nem megyek, erre elnevette magát, hogy csak viccelt, de menjek már be az isten szerelmére. Oké, bementem és kaptunk egy picivel, de nehezebbet, mint anno a rendes vizsgán. Kapásból három kérdéssel, amelyek közül a „*Mutassa be Magyarországon a munkanélküliség helyzetét a rendszerváltás előtt és után, SZÁMOKKAL!*”, kérdésnél külön kikötötte, hogy akinél nem lesznek adatok, egy jeggyel rosszabbat kap. Hát egy kisebb infarktus közeli állapotban azért sikeredett némi adattal szolgálni. Majd fél nap várakozás után visszahívott minket a terembe, hogy elmondja a jegyeket. Rám néz, én ott már majdnem fordultam le a székről, olyan rosszul voltam, hogy ha most tényleg rosszabb lesz, én meghalok. Szóval Tamás rám néz, és azt mondja: „Kornélia, ez egy gyenge ..., szárnalmas ..., halovány ....., de ötös”. Na, ott már nem a kicsi, hanem a nagy infarktus kerülgetett, de hát attól még ötös lett, és elmondhatom, hogy ilyet se sokan kaptak még!

Kedves emlékeket őrzök Nemeskéri Zsoltról, aki ugyan sose tanított, de én lettem a „tiszteletbeli HR-s” és a sztrájk konferencián is intenzíven kampányolt, hogy jelentkezzem a személyügyi MA-ra. Maig nem értem, miért lát bennem mindenki egy jó HR-est, de talán majd egyszer. Viszont tényleg jól esett az a szimpátia, amivel felém fordult, holott tényleg én voltam az örök „illegális bevándorló” az óráin. Aki csak azért ült be, mert a barátai ott voltak és nem akarta a folyosón tölteni a lyukasóráját.

Tudatosan a végére hagytam, azt, akinek eme dolgozat a címét köszönheti, Pécs pedig a FEEK-et. Ő az örök dékán úr, prof. dr. Koltai Dénes. Se szeri, se száma azoknak a történeteknek, mondásoknak, amik hozzá kapcsolódnak. Mi, akik most visszagondolunk a Fel-
nőttképzési és Emberi Erőforrások Fejlesztési Karra, nem tudjuk őt kihagyni. Hiszen mindnyájunk „apukája”, ahogy a gólyatábori lapban írták, a nagy Manitu, akinek a legnagyobb a KARizma. És tényleg valami olyan karizma lengi körbe, hogy ember nem tud mellette szó nélkül elmenni. Hogy mennyiszor hallgattuk a három év alatt a városban, hogy „*na persze, a Koltai*”, meg a „*na, ezek is a Koltai diákjai*” és hasonló cinikus megjegyzéseket, hogy ki és mi volt ő a városban. Mi pedig, akik szeretettel és tisztelettel gondolunk rá vissza, mindig büszkén vállaltuk, hogy igen, az ő diákjai vagyunk, büszke FEEK-esek.

Most sorolhatnám a történeteket, hogy hogyan lett a teából a gőzgép, vagy hogy az IKEA miért a felnőttképzés nagy találománya, de az első vizsgaélményemet is, amikor index nélkül mentem be hozzá, Nemeskéri Zsolttal a sarkamban. Majd mikor észrevett és az indexemet kérte, én meg rájöttem, hogy kint hagytam, úgy téptem fel az ajtót, hogy a kint ülőket halálra rémítettem, Dékán úr meg egy „*na, ez se normális*” pillantással nyugtázta. Majd felhúztam azt az egy tételt, amit tudtam, és most már bevallhatom, hogy igen, láttam dékán úr hova tette vissza, és tudatosan húztam azt fel és még folytathatnám napestig. De azóta is van egy mondata, amit őrzök, és ami azóta is meghatározza az életemet. Egyfajta mottó, ha úgy tetszik. Ez pedig az, hogy „*az egyetem annyit ér, amennyit beléféktetsz*”. És szigorúan hozzá kell tenni, mert ő is hozzá tette, nem a tanulás, a bemagolt anyag mennyiségéről van itt szó, vagy hogy summa cum laude-e az a diploma, hanem hogy kikkel barátkozol, milyen zenét hallgatsz, milyen filmeket és kiállításokat nézel meg, hova és hányszor jársz bulizni, mennyit iszol, mit eszel, egyszerűen hogy éled meg azt a pár évet ameddig egyetemista vagy. Mert ezek a legszebb éveid, a legmeghatározóbbak és nem mindegy milyen útravalóval megy ki utána a nagybetűs életbe. A Balázs Viktóriával szoktuk mondogatni, hogy nekünk a FEEK három évvel kitolta a gimnáziumot. Nekünk ez az az alma mater, ami azt a hamuba sült pogácsát adta, amiből bármikor és bárhol építkezni tudunk.

Majdnem tíz év telt el 2009 óta, mikor végeztem. Azóta megjártam az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet, többedmagammal vezettem egy tánciskolát, majd a húszas éveim közepeán újraterveztem az életemet és jelentkeztem a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre

szabaddölcsésznek, ahol lassan, de végzek és haladok azon az úton, amit elterveztem magamnak. De a piliscsabai rengetegben eltöltött napok egyikén se volt olyan, amin ne jutott volna eszembe, hogy bezzeg a FEEK-en. Mert bár úgy néz ki, se andragógus, se művelődésszervező már nem leszek, még is többet kaptam ott emberileg, mint a mostani egyetememen, ahol már most több évet húztam le, mint a Szántó-Kovács János utca 1/b-ben. De még is, a szívem egy darabkája ott maradt és ott kaptam egy olyan muníciót, amit most már mindig elkísér utamon, és amihez vissza tudok nyúlni. Befektettem mindent, mit akkor tudtam és fialt, nem is keveset. Kaptam jó barátokat, jó oktatókat, élményeket, tudást, tartást, humort, értékrendet, szerelmet, bánatot, fájdalmat, rossz és jó napokat, haragot, olykor dühöt, de örömet és nevetést is, halált és születést, egyszóval mindazt, amitől az ember azt érzi, hogy él. Ennél pedig nem igen lehet jobban befektetni semmibe!

Miért a PTE FEEK? Miért Pécs?

Léteznek-e véletlenek vagy nevezük inkább SORSnak?

Nem tudtam pontosan, milyen pálya, milyen hivatás felelne meg leginkább a képességeimnek, a személyiségemnek és a PTE FEEK-en folytatott tanulmányaim során gyakran emlegetett „kompetenciáimmal” sem voltam tisztában teljes mértékben, de azt tudtam, hogy emberekkel szeretnék foglalkozni egy olyan munkakörben, ami folyamatos kihívást, fejlődést tesz lehetővé a számomra. Life Long Learning? Fogalmam sem volt a szó létezéséről, de amikor a PTE FEEK-re jelentkeztem, muszáj volt az eszembe vésnem, hiszen a csapból is ez folyt. S amikor megértettem a lényegét, akartam mindazt, amit jelent.

Hetedik osztályos koromban döntenem kellett. Eldöntöttem, hogy pszichológus leszek. Gimnáziumban célirányosan a magyar nyelv és irodalmat, illetve a biológiát vettem fel fakultatív tantárgyaknak. Nyelvvizsgáztam középfokon, majd úgy éreztem, ez kevés lesz, megpróbáltam felsőfokon is, de a hallás utáni értés nem sikerült egyszer, majd másodszor sem és valami oknál fogva, amire ma már nem emlékszem és nem is érteném meg, nem próbáltam többször. Az első három helyen a pszichológia szakot jelöltem meg három különböző városban, és gondolkodtam valamilyen alternatíván, ha mégsem sikerülne. Mit jelöljek meg negyedik helyen? Barátnőmmel és édesanyjával beszélgettünk, hogy barátnőm is a pszichológiát szerette volna elsősorban, így nézegették, hogy milyen szakok jöhetnek szóba még, ahol hasonló ismeretekre lehet szert tenni és ha az első szemeszterben nem is sikerül a pszichológia, jó ugródeszkaként szolgálna, vagy ha az alternatív szak közben megtetszik, az ott szerzett ismeretekkel könnyebben jelentkezhetnének pszichológia szakra is, akár másoddiplomaként is. Barátnőm anyukája nézegette a pedagógiát és rátalált az akkor még újnak számító andragógiára, amiről szinte senki sem hallott és közel olyan megfoghatatlanul hangzott, mint a szabad bölcsészet szak. Míg barátnőm a pedagógiát jelölte meg „mentsvárként”, én addig játszottam az andragógia gondolatával, míg meg nem jelöltem.

Csak sejtettem, hogy mire jelentkezem. Többször elolvastam a képzés célját, tematikáját, de akkor még nem tudtam elképzelni a gyakorlatban. Mégis vonzott, hogy egy új szakmáról van szó, amiben még nincs kitaposott út, amire még nincs túljelentkezés, ami magában foglalja mindazt, ami érdekel, pedagógiát, pszichológiát, szociológiát, sőt még többet is, hiszen elsősorban a humán tudományok érdekeltek, de örültem, hogy hallgathatok egy kis jogot, közgazdaságot, vállalkozási ismereteket is, ami kicsit bevezet az élet „realitásába” is.

Véletlen-e vagy a SORS keze? Felvételt nyertem, 2006 szeptemberétől elkezdtem a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán az andragógia alapképzést és 2009 júniusában andragógus szakképzettséget szereztem felnőttképzési szervező szakirányon. A történetem itt nem ért véget a PTE FEEK-kel, mert folytattam a tanulmányaimat andragógia mesterképzési szakon, s 2011 júniusában okleveles andragógus lettem.

Alapvetően nem hiszek a véletlenekben. Ha az ember nem is tudja pontosan megfogalmazni a céljait, de ismeri önmagát annyira, hogy tudja, vagy legalább érzi, milyen területen tud jó teljesítményt nyújtani, akkor valahogy rátalál a megfelelő irányra, s egyenesen halad

a kiválasztott úton, sikerrel veszi az akadályokat, amelyek neki vannak megírva. Sosem kapunk több, de kevesebb kihívást sem annál, mint amit képesek vagyunk leküzdeni. Engem nem véletlenül vonzott az andragógia, nekem ez volt „megírva”. Amit tanultam, az a szakmámmá, a munkámmá és bátran állíthatom, hogy a hivatásommá vált. Azok a személyek, akiket ezen az úton megismertem, mind hozzájárultak a személyiségem fejlődéséhez és vannak, akik példaképpé is nőttek a szememben a tanulmányaim, majd később a munkám során is.

Mit adott nekem a FEEK? Először is annak az első élményét, hogy elszakadtam otthonról és önállóan kell cselekednem, bizonyos helyzetekben ki kell állnom önmagamért és egyedül kell problémákat megoldanom. Bekerültem egy új és akkor még ismeretlen város lüktetésébe. Diplomát szereztem, és az ahhoz vezető út minden erőfeszítését és örömét köszönhetem ennek az oktatási intézménynek.

Elindultam egy szakmai úton, rátaláltam a hivatásomra. Általa megtaláltam az első munkahelyemet. Egy sor olyan élményt és történést indított el az a döntés, hogy az andragógia szakot választottam, hogy nem lehetett, nem lehet véletlen.

Az igazgató úr mondogatta a szüleimnek az általános iskolában, ahol tanultam, hogy engem pedagógusként tudna elképzelni. Én, mint pedagógus? Szerettem tanulni és gyakran másolták le a házi feladataimat, de hogy én kiálljak mások elé és tanítsam őket, elmagyarázzam, amit én értek, de nem érzem magam képesnek arra, hogy át is adjam úgy, hogy ők is megértsék, azt sosem tudtam elképzelni, ma sem igazán. Viszont az tény, hogy nem éreztem magam rosszul az iskola falai között és mindig megtettem, amit úgy éreztem, hogy kötelességem megtenni. Sosem akartam kudarcot vallani azzal, hogy nem végzem el a feladataimat.

Véletlen-e, hogy felnőttoktatással és felnőttképzéssel foglalkozó vállalkozás lett az első munkahelyem és oktatásszervező lett az első munkaköröm? Úgy tűnik, valamilyen formában mégiscsak kísért ez a pálya. A felnőttképzési szervező szakon meghatározott óraszámú gyakorlatot kellett teljesítenünk lehetőleg külső gyakorlati helyszínen, de biztosítottak tanulmányhelyet is azoknak, akiknek a környezetükben nem volt lehetőségük a gyakorlatot letölteni. Én mindenképp a lakóhelyemen, Nagykanizsán akartam teljesíteni a gyakorlatot, mert itt éreztem jól magam, ide kötött a család, a barátok. Édesapám munkavédelmi technikus képzést végzett egy nagykanizsai felnőttoktatással és képzéssel foglalkozó vállalkozásnál.

Akkoriban virágzott a felnőttképzés. Úgy döntöttem, megpróbálom... Egyik nap beszéltem az ajtón, elmondtam, hogy hol, mit tanulok és hogy szeretném náluk letölteni az előírt gyakorlati időmet. Szerencsém volt, szükség volt a segítségre. Még hozzá annyira, hogy megkérdezték, maradnék-e még, majd a tulajdonos egyik nap közölte, hogy felvesz. A munkám szinte minden percét élveztem. Persze hazudnék, ha teljesen rózsaszínben állítanám be, mert mint minden munkának, voltak árnyoldalai, nehézségei, de összességében azt csinálhattam, amit tanultam, amit szerettem és a számomra legfontosabb szempont is teljesült, azaz emberekkel foglalkozhattam, kapcsolatokat építhettem, folyamatosan fejlődtem. Egy olyan helyen dolgoztam, ahol állandó volt az információáramlás, a jövés-menés, a kreativitás, az aktivitás.

Sajnos a vállalkozás megszűnt, a törvényhozók egy tollvonással eltüntették, de megismertem olyan személyeket, akik a mai napig életem részei. Egyiküknek köszönhetem a mai állásomat is. Szakképzési tanácsadó lettem a Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparkamaránál. A Sors úgy hozta, hogy egy másik oldaláról szemlélhetem a szakmámat, ami épp olyan izgalmas számomra, mint az eddig megszerzett tapasztalatok.

Úgy gondolom, mindazok fényében, ami eddig velem történt, a legjobb döntés volt, hogy a PTE FEEK-en andragógiát tanultam. Fantasztikus tanároktól, számomra érdekes ismerere-

tekre tehettem szert. Ami kifejezetten tetszett, hogy a tanárok nemcsak az elméletet tartották fontosnak, hanem körülnézhettünk sajátos nevelési igényű gyermekekkel és hátrányos helyzetű felnőttekkel foglalkozó oktatási intézményben, ellátogathattunk a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara épületébe, azaz próbálták a gyakorlatban is bemutatni, mennyi területen alkalmazható a tudásunk. Választható volt ugyan, de én személy szerint készíthettem szociogramot abban az óvodában, ahová én is jártam. Nagyon jól éreztem magam a gyerekek között, egyből befogadtak és engedték, hogy figyeljem őket, megoldották a feladatokat, amiket kértem tőlük. Repült az idő akkor is, amikor az elemzést készítettem róluk. Az érdekes feladatok és kutatások mellett megtanultam több ember elé kiállni és kommunikálni. A középiskolában nem volt rá ennyi lehetőségem, de nem is kényszerültem rá, itt muszáj volt. Először nehezemre esett, majd kezdtem élvezni, a munkám során pedig kifejezetten tetszik.

Úgy hiszem, jó „úttörőnek” lenni...a mi évfolyamunkból kerültek ki az első andragógusok. Amikor elkezdtem dolgozni, a munkatársaim közül nekem volt egyedül szakmai végzettségem. Úgy gondolom, nemcsak a munkámat köszönhetem ennek a szaknak, hanem egy szemléletmódot is adott, ami a mindennapi életben, az emberi kapcsolataimban is jól jön, a mai napig a javamat szolgálja.

Miért volt jó egyetemistának lenni? Nekem fontos, hogy mindig legyenek céljaim és maximalista is vagyok annyira, hogy amit lehetőségem van megtenni, azt meg is tegyem. Nem volt kérdés, hogy érettségi után egyetemre menjek. Át akartam élni, meg akartam tapasztalni az egyetemista létet. Pécs gyönyörű város nemcsak a turisztikai látványosságok, hanem a pezsgő élete miatt is. Lehet várost nézni, kirándulni, széles a programkínálata.

Persze az élet az egyetemen nemcsak szórakozás, hanem kihívás is volt. Aki nem tanult és nem volt elég kitartó, az nem érte el a célját, amiért tulajdonképpen odament. Szórakozni és tapasztalatokat szerezni is kellett, nem mindegy, sőt nagyon fontos a célhoz vezető út, de nem feledkeztem meg magáról a célról sem, a diplomáról, ami egy szakmát adott a kezembe és amivel elkezdhettem a jövőmet építeni.

Az OTDK is egy szép emlék ezen az úton. Egy számomra kedves ember, az egyik egyetemi tanárom ösztönzött a részvételre. A vele és a konzulensemvel való közös munka még értékesebbé és tartalmasabbá tette az egyetemi éveimet. A különdíj pedig, amit kaptam a dolgozatomért, olyan fantasztikus érzés volt, ami hitet adott, hogy igenis érdemes beleválni és végigcsinálni valamit úgy, hogy bár dolgozol vele, de közben élvezed is és a végén elnyered a jutalmad a munkádért és a lelkesedésedért.

Az első munkahelyem révén, ahol az egyetemen előírt gyakorlatomat teljesíttem, lehetőségem nyílt viszonylag nagy létszámú kérdőíves lekérdezésre. A témám a szakképzésben, azaz az iskolarendszerű felnőttoktatásban tanulók motivációja, ezen belül a különböző szakképzési szinteket választó tanulók motivációinak összehasonlítása volt. A kutatás élmenye, a kezdeményezés, a személyes kapcsolatok szükségessége mind bővítették az ismereteimet, formálták a személyiséget és segítették az oktatásszervezői munkámat, hisz azt vizsgáltam, mi érdekli a felnőtt tanulóinkat, így jobban megértettem őket, könnyebben tudtam nekik segíteni.

Az OTDK-n választott témámat fűztem tovább a szakdolgozatom megírásakor. A pszichológiához való vonzódásomból kifolyólag mindenképp olyan témát akartam választani, ami az érdeklődéshez, a motivációhoz kötődik. A motivációnak nagyon sok forrása és formája van. Még felnőttként sem biztos, hogy belső motiváció vezérel minket a céljaink kitűzésében, pedig a sikeres emberek előbb vagy utóbb belső indítatásból cselekednek. Az önbizalom, a kreativitás, a kitartás, a figyelem, a jó eredmény és a jól végzett munka öröme mind-mind a belső motiváció velejárói.

Az órákon leggyakrabban emlegetett szavak, amelyekre egész életemben emlékezni fogok, mert meghatározták a szemléletmódomat és a hozzáállásomat a munkámhoz: *motiváció; kompetencia; lifelong learning*.

Ha nem motivál semmi, céltalanná válok. Ha nincsenek céljaim, nem tudok örülni az életnek. Teljesen mindegy, honnan és milyen formában jön az ösztönzés, ha az előrevisz. Olyan munkát érdemes választanom, amit szeretek, és amiben úgy érzem, kompetenssé tudok válni.

A kompetencia azt jelenti, hogy képes vagyok valami megtételére. Kompetensnek lenni valamiben azt jelenti, hogy nemcsak tudok róla, hogy létezik, nemcsak értem, hanem meg is teszem, amit kell és úgy, hogy az jó is legyen. Egy munkahelyen az a szakember, aki kompetens a maga szakterületén. Kell a sikerélmény a fejlődéshez és a siker csak reális célkitűzéssel érhető el.

Lifelong learning? Hát igen, nincs megállás... Egész életünkben tanulunk vagy tapasztalati tanulás útján, vagy lexikális tudást szívunk magunkba; vagy önállóan, vagy másoktól információt gyűjtve, de sosem állhatunk meg, sosem lehetünk restek megtenni, amire képesek vagyunk. Nem szabad kiesni az élet keringéséből, nem szabad megtagadni magunktól az újdonság varázsát, az új készségek elsajátításának örömét.

A célokra visszatérve, úgy gondolom, hogy mindenkinek az életkorához, az életkörülményeihez megfelelő reális célokat kell kitűznie és erőfeszítést tenni azok elérésére. Örülök, hogy az érettségit követően felvételiztem a PTE FEEK-re és diplomát szereztem. Ez nem a „papírhalmozásról” szólt, hanem annak lehetőségéről, hogy azt tanulhattam, ami érdekelt, olyan tanároktól, akik a humánus és gyakorlatias szemléletmódot követték és egy szép környezetben, Pécs városában. Ez arról a lehetőségről szólt, amit nem hagyhattam ki. Megtanultam kiállni mások elé, önállósodtam, „világot láttam” és a gyakorlat teljesítése alatt munkára, ösztönző kollégákra és közülük máig tartó barátságokra találtam.

Amikor beiratkoztam a PTE FEEK andragógia, majd felnőttképzési szervező szakirányára, még nem tudtam pontosan, mire vállalkozom, de ma már tudom, a legjobb döntés volt. Hogy is szokták mondani? Nincs nyereség kockázat nélkül? Az biztos, hogy kell akkora önbizalom, hogy a megérzéseinkre hallgassunk, mert ha nem is értjük, miért vonz valami, idővel összeáll a kép.

Véletlen lett volna? Mi mást kívánhatnék az élettől a szakmai pályafutásomat illetően? Köszönöm PTE FEEK, hogy elindítottál egy úton!

Azok az egyetemi évek...

„A győzelemhez vezető út gyakran sorozatos vereségekkel van tele. Fájdalom és gondok nélkül teljesítményünknek nem lenne igazi értéke! Ha nem került semmibe, semmit sem ér. A siker eléréséhez elkerülhetetlen, hogy megtanuljunk legyőzni a nehézségeket és kudarcokat. A kulcs a kitartás.”
(Bob Gass)

Talán ez az idézet jellemzi legjobban az egyetemi éveimet. A Pécsi Tudományegyetemen eltöltött éveim alatt kaptam hideget és meleget is. Voltak nagy sikereim és voltak kudarcaim, de szerintem ezzel mindenki így van. A végén a kitartásom és az elhivatottságom meghozta gyümölcsét. Minden percét élveztem és büszke vagyok, hogy itt tanulhattam. A tudást ezen a nagy múltú egyetemen szerezhettem meg és talán a legnagyobb sikerem az, hogy eljutottam az út végére legyőzve minden akadályt és átugorva minden kerítést. Egy barátom mondja mindig, ha nem tudsz bemenni az ajtón, mássz be az ablakon. Én nagyon sokszor tettem ezt, de megérte.

Az egyetemi tanulmányaim kaotikusan indultak, kezdve azzal, hogy nem vettem fel a kiválasztott képzésre. Majd felvettek, de nem arra, amire igazán akartam. Aztán jöttek olyan pillanatok is, amikor nem tudtam, hogy mit is akarok igazán. Ez volt a nagy útkeresések szakasza. De a végére csak összeállt a kép.

Ennek az útnak kezdetét nem a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karon kezdtem, hanem az Állam- és Jogtudományi Karon. Először jogásznak készültem, végül jogi asszisztens lettem. Nagy volt csábítás, hogy jogász legyek, de a vége felé éreztem, nem ez az én pályám. Ezután választottam az andragógiát, a képzési szakasszisztentst és végül az emberi erőforrás tanácsadót.

Visszagondolva anyukám volt az, aki azt mondta: mit szólnál az andragógiához? Kicsit mindannyian bizonytalanok voltunk. Aztán megtetszett, amit olvastam a szakról. Persze az elején nem igazán tudtam pontosan, mit fog takarni. Szerintem ezzel minden csoporttársam így volt. Ez a bizonytalanság hamar elmúlt, amint megkezdődött a képzés és hamarosan, ha megkérdezték mi is az andragógia, már simán el tudtam magyarázni a családnak, vagy az ismerősöknek. Most visszagondolva, mekkora volt az öröm, amikor felvettek, az egész családom ujjongott és én is boldog voltam. 2006 szeptemberében egy új, izgalmas fejezete kezdődött az életemnek. Rengeteg tanulnivalóval, új emberekkel és új dolgokkal.

Jó döntésnek bizonyult az is, hogy elmentem a gólyatáborba. Bár idősebb voltam a többiekénél, hamar megtaláltam a közös hangot. Jó volt ismerkedni és az itt szerzett barátságok elkísértek a képzés végéig. Mindenki tudja, hogy az egyetemi évek nem csak a tanulásról szólnak, hanem a programokról, a közös bulikról, a kapcsolatépítésről és a barátságokról is.

A szakom rengeteg és sokrétű tudást nyújtott. Tantárgyak sokszínűsége volt talán, ami legjobban tetszett. Hogy nem csak pedagógiát tanultunk, hanem pszichológiát, közgazdaságtant is – ez utóbbi nem tartozott a kedvenceim közé. Az oktatók segítőkészek voltak és mindenben próbáltak támogatni. Voltak unalmas órák, de természetesen mindenkinek más-más az érdeklődési köre.

Mint mindenhol, itt se volt minden fenéig tejfel, voltak kisebb nagyobb akadályok, amit át kellett ugrani. A többségnek szerintem a gazdaságtörténet vagy közgazdaságtan jut eszébe. Legalábbis nekem ezek, de ezeket is meg lehetett csinálni.

Az akadályokkal együtt minden kurzussal, minden új nappal egyre több és több tudást szívtam magamba. Mai napig imádok tanulni. Szeretek új ismereteket megszerezni és új tapasztalatokkal gazdagodni. Az andragógia szakon ezt mind megkaptam. A szakosodásnál se volt kérdés, hogy személyügyi szervezőt választom. Elsősorban azért vonzott, mert az emberekkel lehet foglalkozni. Tudom, most sokan mondhatják: de pszichológusok is ezt teszik meg egy csomó más szakember is. De szerintem ez sokkal különlegesebb szak volt.

A három év alatt rengeteg élményben volt részem a vizsgák és tanuláson kívül is. Ezen élmények közé tartoznak a konferenciák, amelyeken részt vettem. Vagy azok, amelyeknek a lebonyolításában segédkeztem. Annyi tapasztalatot szereztem a rendezvények szervezésével kapcsolatban, hogy mire kell figyelni, hogy milyen buktatói vannak, a mai napig kamatoztatom az ekkor megszerzett tudást.

Ugyanakkor a BA képzés évei alatt rengeteg új és különleges embert ismertem meg. Voltak összejövetelek, bulik, közös izgulások a vizsgák előtt. Segítettünk egymásnak, jegyzeteket cseréltünk, örültünk egymás örömeinek és vigasztaltuk azokat, akiknek nem sikerült. Az évfolyamon kialakultak kisebb csapatok, de a végén mindenki azért drukkolt, hogy mindenkinek sikerüljön.

Olyan hamar elrepült az három év és sok csoporttárssal elváltak útjaink. Közeli barátok is távoztak, vagy egészen másba kezdtek. Mindenki kiválasztotta a maga útját. Én is tudtam, hogy a mesterképzésre szeretnék felvételt nyerni. Sajnos ez nekem nem volt egy könnyű menet. Talán az egyik legnagyobb akadállyal találtam magam szemben. Ezzel az akadállyal talán a legtöbb egyetemista találkozik. Ez pedig nem más, mint a nyelvvizsgának a hiánya. Régen is és mai is egy létező és lélegző probléma. Persze az én helyzetem más, különleges körülmények is nehezítették. Ez a probléma megtörte lendületet. Kitartásom azonban néhány év múlva meghozta gyümölcsét. Ahhoz azonban, hogy választott céloimat elérhessem, ismét kacsaringós út vezetett, amelyen a következő állomás egy másik szak volt: a képzési szakasszisztensi.

Időközben talán az egyik legnagyobb esélyt kaptam az eddigi életemben, amit nagyon köszönök Kocsis Mihály tanár úrnak. Igazán megtisztelő volt számomra, hogy rám gondolt, támogatott és segített. Demonstrátor lehettem az Emberi Erőforrás Intézetben. Úgy is mondhatnám a legnagyobb kaland, amiben részt vehettem.

Három évig dolgozhattam nagy tudású és kiemelkedő oktatókkal. Láttam számos új dolgot, láttam belülről, hogyan működik az egyetem. Pályázatokban és kutatói munkákban vettem részt. Több projekt lebonyolítását végigkísértem a kezdetektől a végéig. Kaptam rengeteg köszönetet és vállveregetést. Remélni tudom, hogy beváltottam a belém vetett bizalmat. Olyan sok embernek lehetek hálás, hogy fel se tudom sorolni. Annyi és annyi mindent láttam és olyan tudást kaptam, amiért nem lehet elégszer köszönetet mondani. Remek emberek és remek csapat. Sokukkal a mai napig tartom a kapcsolatot.

Végül teljesült a vágyam és az emberi erőforrás tanácsadó mester szakot is sikeresen elvégeztem. Az a megtiszteltetés ért, hogy a diplomaátadó ünnepségen én mondhattam a búcsúbeszédet. Felemelő élmény volt és talán soha nem voltam annyira büszke magamra, mint akkor. Persze az, hogy végeztem, egyben az is jelentette, hogy egy korszak lezárult és búcsúzni kellett. Elértem a céloimat. Nem mondom, hogy könnyű volt, de sokan támogattak és segítettek végig ezen az úton, oktatók és barátok egyaránt. Egy új korszak és új célok elé néztem, ami, ismerve az előzményeket, tudtam, még sok-sok nehézséget, buktatót tartogat. Az itt megszerzett tudás, ismeretek és barátságok azonban már ott lapultak a tarsolyomban, készen arra, hogy megkönnyítsék az előttem álló kihívásokat.

Mikor egyetemet választasz és szakot az sose könnyű. Nagy felelősség van a választásban. Sokan nem tudnak jól választani, sokaknak azonban megadatik, hogy jól válasszanak. Esetemben talán mind a kettő érvényes. Volt egy út, amin elindultam, aztán egy, amit végig is jártam. Végül egyedül az bizonyult a helyes választásnak, amelyen továbbhaladhattam. Ez a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar ösvénye. Csinálnék esetleg sok mindent másképpen? Valószínűleg igen. Választanék mást? Nem hiszem.

A mostani tudásommal úgy gondolom, hogy a legjobb döntést hoztam. A legjobb helyen tanultam. Rengeteget tanultam és ez a megszerzett tudást folyamatosan használom. Ugyanakkor még mindig furán néznek rám, ha azt mondom: andragógia. Az emberi erőforrás tanácsadóval talán több mindent tudnak kezdeni. De az andragógiával még mindig bajban vannak, nem tudják pontosan, hogy mit is jelent. Ez valahol szomorú és valahol kihívást is jelent számomra.

Visszagondolva az egyetemi éveimre, melegség járja át a szívemet, mert jó érzés emlékezni minden napra, minden évre. A tudást, az ismeretet, amit megkaptam útravalónak, életem minden napján kamatoztatom ma is. Az egyetemen elsajátított sok ismeret segített abban, hogy ma egy másik egyetemen jól tudom végezni a munkámat. A megszerzett tapasztalatom hozzájárult, hogy ott dolgozhatók, ahol most. Persze ebben benne vagyok én is, és benne van a megszerzett ismeret is.

A hétköznapi életben nem csak a tárgyi tudást hasznosítom, hanem azt is, hogy megtanultam kommunikálni, jól kommunikálni az emberekkel. Megtanultam, mit jelent másokkal együtt dolgozni, hogy milyen fontosak a határidők. Megtanultuk azt is, hogy nem végzünk fél munkát és hogy szorgalom mindig kifizetődő.

Végezetül megköszönöm a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán dolgozó oktatóknak és munkatársaknak, hogy tanítottak, hogy formáltak és segítettek az utamon. Köszönöm a tudást, az ismeretet és segítő szándékot. Végezetül egy idézettel szeretném kifejezni, hogy mit gondolok az egyetemi éveimről és, hogy mit adott nekem az egyetem: *„A tudás értékesebb lehet az aranynál.”* (George R. R. Martin)

Visszaemlékezés: a Pécsi Egyetem képzése Kecskeméten

A történelem sodrában a magyar egyetemek is sajátos utakat járnak. Létezésük, befolyásuk különbözőképp mérhető és alakult. Az egyéni végzeteken kívül az egyetem, mint szervezet, jelentős szereplő – szűkebb és tágabb értelemben területalakító, társadalomformáló tényező is. Különösen változások idején érhető tetten ez és történetünk itt kapcsolódik a gazdaság és társadalom nagy átalakulásához.

Az 1980-as évekre Kecskeméten és környékén nemcsak a mezőgazdaságban, de a letelepített iparoknak köszönhetően egyre nőtt a szakképzettség-igény. A korábban teljes centralizációval működtetett képzésben, szakképzésben folyamatos változások érlelődtek. Nőtt a munkamegosztás révén a szakmai képesítések száma, a kialakított alap- és továbbképző tanfolyami rendszerek a gazdaság és igazgatás majd teljes körét lefedték. Szignifikánsan csökkentek a politikai tartalmak, többségük súlyát veszítette. A szakmatartalmak korszerűsítése folyamatos volt, a különböző szakmajegyzékek és az ágazati minisztériumok a tanfolyami rendszerek tartalmi és formai rugalmasságával igyekeztek megfelelni a korszerű vezetés, szervezés és technológia által befolyásolt követelményeknek. Jelentősen befolyásolta a tanfolyami anyagok változását a művelődéstartalmak bevonása, a munkáképzésben is megjelenő, egyre nagyobb körre érvényesített szervezés/vezetőképzés anyagainak rendszere (az Országos Vezetőképző irányításával).

Mint vezető, folyamatosan tapasztalhattam a szervezetek fejlesztésének szükségességét, de azt is, hogy a képzések zöme nélkülözi a szervezetben dolgozó ember teljesebb körű felkészítését. A nyolcvanas évektől erőteljesebben került előtérbe a munkaügyi, személyzeti, szociális részfeladatok helyett a komplex értelmű emberi erőforrás politika szükségessége, amelynek teljes átalakítása 1989 után sürgető szükségesség lett.

A felismerés egyike volt a szervezetfejlesztési kezdeményezések szükségszerű erőteljes támogatása az egyes emberi erőforrás menedzsment rendszerek adta keretek között, az emberi erőforrás rendszerekre vonatkozó fejlesztési igények meghatározása és a területeken dolgozó állomány felkészítése a feladatok megvalósítására. Számos résztanfolyam, külföldi vagy vegyes tulajdonú képzési vállalkozás jelent meg az emberi erőforrás különböző területeire koncentrálva. Az új követelmények megismerése és azonnali alkalmazása tömegesen befolyásolta a szervezeti tevékenységet. A személyzeti, munkaügyi és szociális részrendszerekben folyó változtatások számos ágon történtek, dinamikus azonban átfogó rendszert kevésbé alkottak. Mindennek ellenére, utólag megállapíthatjuk, hogy az emberi erőforrás tartalmi köre, ismeretei tani tása és a képzés révén terjedő befolyása lényeges tényezője volt a közel harminc évvel ezelőtt megtörtént rendszer-fordulat sikerének.

Kecskeméten is szükségét véltük ilyen komplex megközelítés meghonosításának. Tájékozódásunk alapján komplex formában – akkor még Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar keretében – a Közművelődési Tanszéken folytak kutatások az emberi erőforrás és a szervezetfejlesztés terén, erős főhatósági támogatással és a TÁMOP keretében. Körvonalazódott, hogy a céltudatos szakfejlesztéssel kialakított, új képzési rendszer alkalmas az emberi erőforrásokkal összefüggő elméleti és gyakorlati ismeretek átadására. Nem pusztán a külföldi minták adaptálásával, hanem saját fejlesztésben. A gazdaság és társadalom, a szervezés és vezetés folyamatosan bővülő kapcsolatrendszere, a di-

rekt irányítást fokozatosan felváltó helyi kezdeményezések, az ember szerepének, fejlesztettségének pedagógián túlnyúló, ipari pedagógiai/andragógiai jellege a csak művelődési/felnőttképzési tevékenységet hamarosan tágabb horizontba helyezte (vö. a munkával kapcsolatos kutatások sora). A művelődés munkahelyi befolyásának sokrétű kutatása, tapasztalatai megerősítették azt a folyamatot, amely az emberi erőforrásokkal összefüggő ismeretek tantervi szervezését erősítette.

A munka és művelődés körében addig folytatott kutatások, nemzetközi összehasonlítások nyomán alakultak azok a főirányok, amelyek mentén a JPTE Közművelődési Tanszékén intézményesített formákban a tartalmak is megfogalmazódtak. Így váltak formalizálttá a vállalati kulturális tevékenység, a munkakultúra, a vállalati kultúra, a vállalati humánpolitika, a vezetés és szervezetfejlesztés és az emberi erőforrás tematikái. Ezek fokozatosan különültek el a hagyományosan értelmezett művelődési tartalmaktól és kiegészültek képzési követelményekkel, vizsgaszintekkel és akkreditációval. A JPTE közművelődési szakán fogalmazódott meg, hogy a gazdaság emberi tényezői csak olyan új típusú szakértelem birtokában működtethetőek eredményesen, amely az embert mint erőforrást tekinti. E szemléleten belül az emberi erőforrás kezelési eszközeit ismeri, munka és informatikai rendszerét megalapozza és fejleszti, a mikro- és makrogazdasági feltételek között kezeli, műveltségét a vállalkozás és szervezés körében alakítja, a társadalmi művelődés feltételeire felkészíti, mindezeket a szükségleteket integrálja és tantervbe foglalja.¹

A pécsi kezdeményezők széleskörű hazai és külföldi rendszerkutatásokkal (TÁMOP), négy minisztérium közvetlen céltámogatásával az Országos Vezetőképző és az ágazati képző- továbbképző intézmények idevonatkozó anyagainak ismeretében, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban megfogalmazottak és több nagyvállalat eredményes emberi erőforrás-gondozás kezdeményezése nyomán tettek javaslatot az emberi erőforrás központú képzés megszervezésére.² Itt szerencsésen együtt volt a szakalapító szándéka, a konkrét feladatban való jártasság emberi tényezőinek integrálódása, az egyetemi szaktudás és keret, a gazdasági képzés teljes ismerete, az alkalmazott pszichológia teljes köre és a közgazdasági tudás, amely nemcsak a szakalapítás sikerét biztosította, de a szak tartalmát minőségileg is befolyásolta. A sokoldalú előzmény nyomán a művelődésszervező és az emberi erőforrás képzéshez született meg személyügyi és humán szervező szakmák tanterve,³ amelyek alapján 1992. szeptember 1-jei hatállyal két lépcsős képzés keretében humán szervező egyetemi szintű és ennek első lépcsőjeként személyügyi főiskolai szintű szakok szerveződtek. A művelődési és közoktatási miniszter 1992. szeptember 1-jei hatállyal a Janus Pannonius Tudományegyetemen engedélyezte a szakok indítását.

¹ A munkálatokban kiemelkedő szerepe volt dr. Koltai Dénesnek (JPTE), dr. Krisztián Bélának (IpM Mecseki Szénbányák), továbbá a JPTE Közművelődési Tanszék munkatársainak. *IPM/JPTE Közművelődési Tanszék együttműködése az emberi erőforrás gazdálkodás szervezésére. 1989.* Pécs – Budapest. 1989. Jelentés. (Koltai Dénes, Krisztián Béla, Kulcsár Sándor, Németh Erzsébet, Szalay László, Szetei Tibor,) (Kézirat, 150 oldal)

² Társadalomtudományi kutatások Magyarországon 1986-1991. TÁRKI. Budapest. 1992. Pl. OTKA. 760. A felnőttoktatás stabilizációs funkciója a társadalmi, gazdasági szerkezetváltás folyamatában (dr. Koltai Dénes), OTKA. 781. A népművelőképzés korszerűsítése (és illesztése a JPTE egyetemi innovációjához). (dr. Koltai Dénes), OTKA. 783. A művelődés közgazdasági összefüggései és társadalmi tervezése (Koncz Gábor), Krisztián Béla (1987) A művelődés, mint termelő beruházás. Új értékelések irányába. Művelődés, emberi erőforrás fejlesztés és annak új, 1987-ben érvénybe lépő elgondolása, az emberi erőforrás, mint tőke. Mecseki Bányász, 1986. november 18. 4., Krisztián Béla (1989) A humán stratégia a vállalati stratégiában. Munkaügyi Szemle, 1989. 8. 24-31, Krisztián Béla (1990) A személyzeti, munkaügyi szervezetek önálló management jellege és szerepe a piacorientált vállalkozói gazdaságban. In: Személyzeti, munkaügyi feladatok 90. SZVT Baranya m. Szervezete, Pécs, 1990. 135-159, (a Pécsen 1990. március 22-23-án tartott előadás.)

³ *JPTE Továbbképző Központ tevékenysége. Tájékoztató a Felnőttképzési és Közművelődési tanszék szakjairól.* JPTE FKT, Pécs, 1997. 71-74.

A képzés a művelődésszervező és a személyügyi szervező főiskolai, valamint a művelődésmenedzser és a humánszervező egyetemi szakokon indult. A ma ideálisnak tekintett duális képzés tipikus formája volt a képzés – a felnőtt tanulmányai után már a napi munkában hasznosíthatta tanult ismereteit, a tantervbe foglalt rendszeres hazai (nagyvállalatok) és külföldi tanulmányutak (Bécs, Graz, Klagenfurt egyetemein, illetve a BFI meg WIFI intézményeiben) tapasztalatait. A tananyag folyamatos korszerűsítése a tudományok differenciálódásával a tantárgyak számának növekedését és új tudományágak (például a védelmi tudományok) képzésbe vonását is eredményezte. A képzés dinamikusan terjedt, országosan képzési helyek szerveződtek, tanulási oldalról hasznos migráció következett be.

Kecskemétről jelentős érdeklődés mutatkozott – szép számú felnőtt lépett be a pécsi oktatásba. Ismert Kecskemét intellektuális vonzáskörzete, amelybe tényleges innovációként „lépett” a pécsi egyetem képzése. A kecskeméti érdeklődés – amely előzetes számítások szerint a mintegy harminc kilométeres körzetben élőknek jelentett új képzési irányokat –, indukálta a helyi képzés megteremtését, illetve a kapcsolat felvételét a pécsi képzéssel. Az egyetem segítségével lebonyolított tájékoztatók (5 alkalom) biztató távlatot ígértek.

Az általam igazgatott képzőszervezet (DENORG Bt) évek óta – részben önállóan, részben más képző szervezetekkel koordinálva (például Perfekt, SZÁMALK, a JPTE Továbbképző Intézete) –, különböző szintű tanfolyami képzésekben vállalt szerepet. Ez széleskörű ismertséghez vezetett, a minőségi munka eredményeképpen pedig egyre több igény kielégítését tette lehetővé. A dinamikusan bővülő vállalkozási időszak kedvező volt az új típusú képzés telepítésére.

Utaltunk arra, hogy a korábban esetenként túlsúlyos aktuálpolitikai témák egyre gyorsabban csökkentek illetve tűntek el a tematikákból. Helyükre a művelődési, vezetési, szervezési ismeretek, személyiségformáló tartalmak kerültek. Mindez szükségszerűen kívánta olyan szakemberek kiképzését, akik organikus szemléletmóddal együtt és egyenlő rangon kezelik a humántechnológiai és a közgazdasági eszközöket a munkaerő vállalati kezelése, fejlesztése, karbantartása, ésszerű, hatékony működtetése érdekében.⁴

Tájékozódásunk alapján a pécsi emberi erőforrás képzést (művelődésszervező, személyügyi szervező majd ezek egyetemi folytatása) kívántuk Kecskemétre telepíteni. Az érdeklődés adott volt, a vállalatok és intézmények támogatása hasonlóan alakult. Tudástranszfer és üzleti érték/érdek egyaránt jellemezte e kapcsolatot.

Közös megegyezéssel a JPTE képzése 1995 szeptemberében ünnepélyes évnyitóval megindulhatott. Ez az esemény nagy nyilvánosságot kapott. A képzés személyügyi szervező szakon 1995. szeptemberben 56 fővel indult, közülük 1998 júniusában – az első hároméves képzés befejezésével – 50-en végeztek sikeresen. Időközben az egyetem szempontjai – sok, előttünk ismeretlen okból – változtak. A képzés "racionalizálásra" került, azaz Pécsre folytatódott. Az időközben tanulmányaikat kezdők közül kénytelen volt átmenni 58 fő másodéves, 56 fő első éves, és a jelentkezett 42 fő művelődésszervező szakos hallgató közül 36 fő a pécsi és más területi képzésbe. A tanulni szándékozók évente listázott száma (230 fő) biztos utánpótlást jelentett volna, közülük azonban csak kevesen vállalták a Kecskeméten kívüli képzést.⁵ A kecskeméti képzés váratlan beszüntetése sokakban perspektívatlanságot keltett, a munkaadók sem támogatták a távoli intézményekbe igyekvők terveit. Értékes akarati szándékok, karrierrek, életelképzelések törtek ketté ezzel.

⁴ Az OTKA TS 4/3 programkutatás, majd az IPM-el, A külföldi területi munkaerő-szerkezeti átalakulások és a személyzeti gyakorlat. 1985–87. Kutatási beszámoló. Koltai Dénes, Krisztián Béla, Kulcsár Sándor, Németh Erzsébet, Szalay László, Szeti Tibor. Budapest– Pécs, 1988. Kézirat.

⁵ A képzéssel kapcsolatos dokumentumokat a kecskeméti képzés felszámolásakor a JPTE számára átadtuk. Írásomban néhány megmaradt dokumentumra és személyes emlékeimre támaszkodtam.

A helyszínek jól megközelíthető, kellőképp felszerelt létesítményekben voltak, ami nemcsak a képzési infrastruktúrát, de a hallgatók minőségi elhelyezését is biztosította (büfé, pihenőtér, kellemes környezet). A képzések először a Gazdasági és Kereskedelmi Kamara Székházában történtek. Utóbb a jól felszerelt Kiskunsági Mezőgazdasági Szövetség központja, illetve az ÁFEOSZ Közgazdasági Szakközépiskolája (számítástechnika, informatika) adott helyt a képzésnek.

Nincs mód a sokrétű előkészület (PR, marketing, szervezés, stb.) ismertetésre, amelyet egyetemi partnerünkkel egyetértésben folytattunk. Jó szívvel emlékezünk egyetemi összekötőnkre, Sulyok Tamás adjunktusra, aki lelkesen és nagy szakértelemmel segítette a képzést, a helyi és a pécsi, valamint budapesti oktatóinkra, akik tanításukkal segítették hallgatóinkat minél jobb teljesítmények elérésében.

A képzés több oldalról is megújította a kecskeméti képzéskört. Első alkalom volt, hogy itt egy egyetem önálló, kihelyezett képzést folytatott. A résztvevők előtt feltárult a felsőoktatás egész palettája, közvetlenül érzékelhették a tanulási követelményeket, a sokrétű dokumentációs megoldást, a vizsgázás misztikumát feloldó felkészülést, az egész eljárás folyamatát, a teljesíthetőséget. Olyan előadókat ismerhettek meg, akik felkészültségükkel, támogatókészségükkel példát is mutattak.

Az egyetemi előadók keresztül érzékelhették, hogy milyen tudományos és módszertani szinten folyik a felsőoktatási képzés. Nem volt egységes a kép, de a hallgatók már kezdettől úgy vélekedtek, hogy a „profil” és a képzés szilárdságát – tréfásan a tanári karból a minden képzőhelyen megjelenő oktatók nevének kezdőbetűiből álló – KKK+O „kvartert”⁶ biztosítja. Kecskeméten a képzés tizenkét tantárgya közül nyolcat pécsi oktatók vezettek. Látogatásaink más képzési helyeken ezt megerősítették. Valóban minden képzőhelyen az alapirányokat ezek az előadók szabták meg, fenntartva ezzel az emberi erőforrásokkal kapcsolatos alaptudás és alkalmazás egységességét. De olyan változatossággal, amely alkalmazkodott az adott csoport foglalkozási összetételéhez, előzetes tudásához, érdeklődési irányjaihoz és személyi ambícióihoz.

Az külön elemzés tárgya lehetne, hogy hogyan érvényesült az egyetemi felnőttképzés/andragógia, a szervezés/vezetés elméleti és stratégiai ismerete, a pszichológia átfogó érvényesítése, valamint az alapvető közgazdaságtani ismeretek átadása. Visszatekintve úgy látom, hogy a legújabb emberi erőforrás és művelődéstartalmak kerültek tanításra, megelőzve számos mai megoldást. Például a csoportdinamikai foglalkozásokon a nagyüzemi szervezéssel foglalkoztak, ma a Mercedes gyárban valósul meg ilyen ismeret. Az informatikai oktatásban erős alapképzés illetve megerősítés nyomán a programok rendszerelvű megismerése és az adott foglalkozás, szervezet szükségleteinek megfelelő kiválasztásra helyezték a súlyt).

Legendás előadók jelentek meg és kiváló előadások hangzottak el. Ezekre az alkalmakra más képzőhelyekről is érkeztek hallgatók, és azt tapasztalhatták, hogy kiforrott, rugalmas módszertani tudatosság, célirányos rendszeresség és élmény vonult végig a képzésen. Mindez olyanok számára, akiknek gyakran az alapismereteket is újra kellett tanítani a későbbi megértés érdekében. Egyes oktatók saját keretükből esetenként szakítottak időt egy más tantárgy elemi kérdéseinek megmagyarázásához (például a közgazdaságtanban), segítve a megértést. Így a hallgató személyi képességei fejlődése nyomán érhetett – és ért el – sikereket tanulmányai során, vagy későbbi pályautján. Az előadók a teljesítés lehetőségének tudatát teremtették meg a tudástranszfer során, erősítve a hallgatók motivációját.

⁶ dr. Koltai Dénes, dr. Klein Sándor, dr. Krisztián Béla és dr. Oroszi Sándor

A képzés nemcsak az egyes hallgatókra hatott termékenyen. Tekintve, hogy a vállalati támogatással érkezők többsége nagy- és középvállalati, közigazgatási felső-, illetve középvezető volt (75 %), tanult ismereteik szervezeteikben is kamatozódtak. A tudástranszfer és a közvetett ráhatás eredményeképp az egyes szervezetekben érzékelhető változások voltak követhetőek, például az emberi erőforrás integrált kezelésében, az informatikai programok igénylésében és használatában, az addigi személyzeti, munkaügyi szakzsargon gyors kimúlásában és az „európai” szóhasználat terjedésében. A multiplikátor-hatás teljességét e helyt nem szükséges bizonyítani, a humán erőforrás képzésben részt vettek közvetlen és közvetett eredményei tények.

Néhány megjegyzés. A Kecskemétről beiskolázottak körében a hallgatók 34%-a még a képzés ideje alatt munkahelyén nagyobb feladatot kapott, előlépett, 21%-ukuk más – rendszerint magasabb szintű – munkakört választott. Az első évfolyam végzése idején végzett sokrétű felmérés egyik eredménye volt, hogy valamennyi hallgatói családból, ahol érettségizett, pályaválasztás előtt álló gyermek volt, valamennyien jelentkeztek a felsőoktatásba, száz százalékos eredménnyel. Nagy szemléletformáló és közösségépítő keret volt a képzés, mert az időnként kellemetlen és hitelrontó közlemények, hírek ellenére a képzés meghatározó kapcsolatot, „hálózatiságot” jelentett. A csoportok aránylag rövid idő alatt átélhették az oktatás dinamikus változását – az előadások és szemináriumok alig egy év alatt az informatikai fejlesztések következtében eljutottak a PC-k és a laptopok világáig, befolyásolva a szervezetekben folyó munkát is. Az egyetemi követelmények és a hallgatók érdeklődése kitágították a könyvtárigényeket, a kutatási feladatok sokak számára új utakat nyitottak.

A kecskeméti csoport két kutatásban is részt vehetett – egy távoktatási programban (Székesfehérvárral) és egy, a hallgatói előzetes tudásfelmérésben (a budapesti TANORGgal). Ez is gazdagította a tagozat személyiségformáló és szaktudás-erősítő voltát. A kapcsolatot egyes előadók és a hozzájuk fűződő elismertség, a személyes kapcsolat csak tovább erősítette. Az oktatói támogatás és együttműködés szép példái voltak a vizsgafelkészítés alkalmai, az egyénre szabott szakdolgozati témák kijelölése, a szakdolgozati konzultációk. A képzés sokak számára új pályáivet hozott, új ismeretek, tájékozódások lehetőségével – sokan egyetemi oktatói támogatásokkal – jutottak el sikert hozó más foglalkozásba, vállalkozásba, kutatói pályára, többen a tudományokat választva, a doktori fokozatig. Ma, évtizedekkel a képzés után is az alkalmi találkozásokkor, vagy a ritkuló közös találkozókön felelevenednek a hajdani mozgalmas és érdekes időszakok. Tiszavirág volt az egész, de azért sok embernek adott életteret!

Mai szemmel a humánszervező szakról

A '90-es évek elején forrt a világ Közép-Európában. Mint minden világpolitikai, meghatározó esemény hatással van az adott társadalmak egyéneire, azok életére, életvitelére, boldogulásukra, lelki és egészségi állapotukra. Dőreség azt hinni, hogy adott állam drasztikus intézkedései nem indítanak el folyamatokat, nem felelősek a társadalmuk minőségi változásaiért, legyenek azok pozitívak, akár negatívak. Az egyének alkotta társadalom szüli meg az adott ország jövőjét, lehetőségeit, függően a politika és gazdaság adta feltételektől.

Jómagam a '80-as évek elején kerültem diplomás munkatársként az akkori magyar államigazgatás vezető rétegébe. Büszke voltam, hiszen akkor szembesültem azzal, hogy rajtam kívül elvétve akadt idegen nyelveket beszélő, kiváltképpen pedig perspektivikusan gondolkozó, önmagát képző munkatárs. Még a 70-es évek végén határoztam el, hogy nekem idegen nyelveket kell tanulnom, valahogy megérezve a jövő szelét. Mondanom sem kell, hogy nyelvtudásaim nem elismerést, hanem irigységet váltottak ki a munkahelyemen.

Az említett államigazgatási egységnél érett meg bennem az a felismerés is, hogy tovább kell képeznem magamat, mert már abban az időben is érezhető volt, hogy a „karosszékes” munkatársak ideje lassan lejár. Nem voltam én kiemelkedő, „szuper okos” munkatárs, de azt konstataáltam, hogy kollegáim kényelmesen ültek a babérjaikon, a megszerzett, ilyen-olyan diplomáikon, amelyek használati értéke már akkor kevés volt a kor elvárásaihoz. Ezek a vezetők a beosztott munkatársakra sem voltak ösztönző hatással, hagyták őket a langyos vízben heverni és elhitették velük, hogy karrierjük csúcán evickélnek. Örültek az elért beosztásuknak, s távol állt tőlük, hogy beosztottjaikat kondicionálják.

Finoman kritizálva a fenti „állóvizet”, elkezdtem keresni olyan felsőoktatási intézményt, ahol másoddiplomásként tovább képezhetem magamat. Vágytam a tudásra, az új ismeretekre, mint ma is. Így jutottam el Pécs egyetemének, akkor még gyermekcipőben járó felnőttképzési szakára. Miután életcéloom a diplomácia volt, nem is találhattam volna jobb intézményt, annak ellenére, hogy az egyetemi szintű felnőttképzés magyarországi gyakorlata épp csak a szárnyát bontogatta, de már kiépítették nemzetközi kapcsolataikat. Bár munkahelyemen nem támogatták elképzelésemet, de én sikeres felvételi után megkezdtem tanulmányaimat a PTE Felnőttképzési Karán.

Lényegében titokban jártam az egyetemi képzésre kb. egy évig, míg egy vezetéváltás révén azt legálissá tehettem. Volt hozzám hasonló ambiciózus kollegám is, aki az ELTE jogi karát végezte el. Tisztelettel a volt vezetőim felé, meg kell jegyezmem, hogy újabb, egyetemi képzésemet nem nézték jó szemmel, a régi, dohos szocialista szemlélettel igyekeztek még a munkavégzésemben is akadályozni. Viszont e vezetők és volt munkatársak között is volt megközelítőleg 10%-nyi, akik szintén ráéreztek arra, hogy a századváltáshoz közel elengedhetetlen a tanulás, az új kihívások, ismeretek megismerése, intézményes elsajátítása. Az ő háttértámogatásukkal tudtam sikeresen elvégezni a humánszervezői szakot. A 90-es évek közepén boldogan vehettem át Koltai Dénes professzor úrtól az új diplomámat. Ezt követően újabb idegen nyelvek megtanulására fordítottam az energiáimat.

A 3 éves egyetemi képzés alatt újra diákká váltam. Hihetetlen, de 30-as éveim közepén ugyanolyan csínytevésekre, puskázásokra voltam képes, mint huszonéves koromban az első diplomám megszerzésének éve alatt. Csoporttársaim között több 40 év feletti hallgató is volt, akik szintén „egyetemistává” váltak. A huszonéves társaim sem különböztek tőlük. A

kor szempontjából meglehetősen heterogén összetétel ellenére a másoddiplomás képzés alatt egykorúvá vált mindenki. Együtt figyeltünk az előadásokon, egyszer-egyszer együtt lógtunk, vagy puskáztunk a „zh”-k alatt. Segítettük egymást kidolgozott tételekkel, szorítottunk a vizsgákon, s mindig megvártuk az utolsó vizsgázót. Vizsgaidőszakban égték a telefonvonalak, ki mit hallott, hogy lesz a vizsga, ki vizsgáztat, melyek a jól kidolgozott tételek, stb. Volt közöttük önkormányzati, magáncégnél lévő vezető, adminisztrátor, katonatiszt, egyszerű vállalkozó, rendőr, óvónő s e szakmák képviselőinek mindegyike, mint én, megérezték a felnőttképzés szükségességét, ami mára már természetessé vált a társadalmunkban. Sokan család mellett, komoly erőfeszítések mellett végezték el a képzést, nem sajnálva az anyagi és emberi áldozatokat. Egymásnak adtuk át az energiát, a kedvet s nyújtottunk segítséget annak, aki rászorult. A Felnőttképzési Karon eltöltött 3 éves, másoddiplomás képzés során az oktatók, az előadók, a professzorok mindvégig partnerként kezeltek minket. Ám a leadott anyagokat a vizsgákon igen szigorúan, keményen számon kérték. Az előadások szüneteiben a közvetlen, jó hangulatú beszélgetések először megnyugtattak minket: „*Áááá! Nem lesz itt gond a vizsgán*”. Aztán az első vizsgákon megtapasztaltuk, hogy a humánus és valóban jó szándékú, nagy tudású professzorok, professzor asszonyok keményen számon kérték az aktuális anyagot, lehetett a hallgató hamvas, csinos huszonéves, 40-es édesanya, vagy jólszituált férfiember. Letaglózott mindenkit... gyors telefonok cikáztak az éterben a másnap vizsgázóknak, hogy itt „*baj van*”! És így volt helyes!

Az akkoriban újszerű képzésnek tűnő felnőttképzés az elejétől kezdve igyekezett a képzés méltóságának, magas színvonalának biztosítására, amely napjainkban már természetes. Hasonló volt a helyzet, a harkányi, kihelyezett napokon tartott előadásokon is, ahol ugyan mindenki figyelt az előadásokon, de árgus tekintetekkel leste meg a Villányba vezető legrövidebb utat, vagy éppen a kiszemelt, éppen szabad, ellenkező nemű csoporttárs szobájának a számát. (Elvált, gyermekét egyedül nevelő apaként én is kilestem egy szobaszámot, de az éj leple alatt le is pattantam róla, egy professzorom nagy derűtségére.) Aztán a kihelyezett oktatás anyagának számonkérésén is nehéz volt teljesítenünk. Hasonló benyomásokról számoltak be a művelődésszervező szak hallgatói is, akikkel szoros, már-már baráti kapcsolatot ápolunk. Magam is sokat gondolkoztam a művelődésszervezésen, hiszem minden művészeti ág vonzott/vonz, de végül a diplomácia miatt inkább a humánszervezést választottam.

Azóta hosszú, külföldön, diplomataként eltöltött évek után tudatosult bennem a Pécsi Tudományegyetemen szerzett tudás hasznossága, s nem kevésbé a vezetési ismeretek új metódusú megközelítésének elsajátítása. A kommunikációelmélet, vagy a vezetési ismeretek más aspektusú elsajátítása munkámat nagymértékben elősegítette. Nem kevésbé a közgazdasági és andragógiai, szociológiai megközelítések újszerű szempontjainak megismerése, megtanulása is. Furcsa, de még a statisztika – általam nem éppen szeretett – tantárgyának leadott előadásai is visszaköszöntek az évek során. Érdekes, hogy az adott tantárgyak adott anyagai egytől-egyig összefonódnak magával az előadó egyetemi tanár személyével, személyiségével. Ez csak megerősíti bennem, hogy maga a pedagógus meghatározó szerepet játszik az oktatásban. A gyakorlatban – legalábbis számomra – visszaköszöntek hangsúlyok, gesztikulációk, szünetekben lefolytatott közvetlen beszélgetések, amelyek látszólag nem is kötődtek az előadáshoz, de mentálisan segítettek a megszerzett tudás akkumulálásában.

Emlékeim a Pécsi Tudományegyetemről csodálatosak. Nem nagyon tudok olyan hallgatóról, aki más véleménnyel lenne. Sokat köszönhetek az ottani képzésnek, az emberséges, magas színvonalon oktató tanárainknak, az odaadó titkárnőknak, csoporttársaimnak. Ezeket örzöm magamban, míg élek, amelynek emlékeit, csak kortársaimmal oszthatom meg, mert a fiatalabb generáció már ezt törvényszerűen nem értheti meg. Az Élet hipergyorsaságával miért ne tudna a magyar *felnőttoktatás* – elsőként a világon – lépést tartani?

Munka után az egyetemre

1993-ban 29 évesen előző munkahelyemen dolgoztam. Az az év sok volt kollégámnak marad kellemetlen emlék, kihúzhatatlan tövis az életében. Rendes felmondások, áthelyezések, jól működő munkacsoportok ellehetetlenítése jellemezte azt az évet. Majdnem munkanélkülivé váltam én is. Akkor gondolkodtam el azon, vajon más cégeknél hogyan csinálják a személyügyi dolgokat. Ilyen gondolatokkal a fejemben jelentkeztem 1994 februárjában a Janus Pannonius Tudományegyetem személyügyi szervező szakára a TANORG budapesti konzultációs központba. Aztán 1994. június 3. péntek 9 óra, a felvételi időpontja is eljött.

A felvételi vizsga. A felvételi vizsga írásbeli és szóbeli részből állt, kb. 4 óra időtartamú volt. Felnőttképzés nyugat-európai színvonalon. Ennek szellemében a felvételi rendszere is jelentősen eltért a megszokottól. Mint ismeretes, a hagyományos felvételi rendszer (az úgynevezett hozott és szerzett pontszámok összegzése) többnyire nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, mivel koncepcionálisan elhibázott. Ez a felvételi szisztéma ugyanis a további iskoláztatásra választja ki a jelentkezőket, nem pedig egy-egy életpályára.

Amennyiben a tanulni vágyó „jól tanul”, teljes mértékig megfelel a normatív pedagógiai követelményeknek, bekerül a felsőoktatásba. A tanulmányi előmenetel túlzott figyelembevétele és a középiskolai ismeretanyag valamilyen módon történő visszakérdezése csupán a felsőfokú tanulmányok folytatására való alkalmasságot jelezheti előre, nem pedig egy adott pályán való beválás valószínűségét. Többek között ezért is találkozhatunk pályatévesztett orvosokkal, mérnökökkel, tanárokkal.

Lehangoló, hogy a felsőfokú tanintézetek mennyire nem pályákban, hivatásokban gondolkodnak a felvételnél. Persze hogyan is gondolkozhatnának azokban, hiszen kellő tapasztalatok híján rendszerint nem ismerik az egyes pályák konkrét gyakorlatát. Nem ismerik a pályák követelmény- és elvárásrendszerét, „pályaprofilját” - ezért nem is képesek szembesíteni azokat a jelentkezők személyiségbeli adottságaival. Ehhez pszichológusokból álló felvételi vizsgabizottságra lenne szükség.

A JPTE személyügyi szervező szakán az írásbeli felvételimet a tesztekkel együtt pszichológusok és gyakorlati személyügyi szakemberek állították össze. Rögtön az írásbeli után – több kisebb teremben párhuzamosan – megkezdődött a szóbeli. A szóbeli vizsgán történt az írásbeli gyors és egyértelmű értékelése és egy rövid, de „sokat mondó” pályaal-kalmassági vizsgálat. Míg a tanulási készségeket az írásbeli mérte fel, és pszichológus is segített az összeállításban, addig a szóbelit gyakorlati személyügyi szakember irányította és értékelte.

A felvételi pályaal-kalmasság – vizsgálatoknak azért vannak már előzményei a magyar felsőoktatásban is. A művészeti főiskolák például vizsgálják a készség szintű alkalmasságot, akárcsak az óvónő – vagy tanítóképző főiskolák. A személyiségbeli alkalmasságot azonban ezek a felvételi rendszerek sem állítják egyértelműen a figyelem középpontjába. A budapesti orvostudományi egyetemen több éven át folyt intelligencia – vizsgálat a felvételnél során, de a személyiség alkalmasságának vizsgálata itt sem nyert polgárjogot. (Talan azért is találkozunk néha pénzéhes, lelkiismeretlen orvosokkal.) És itt van még a „közepes” tanulók problémája. Jó néhány fiatal azért „közepes” tanuló, mert már a középiskolában önállóságra, függetlenségre törekvő, kreatív ember. Az ilyen személyiséget a jelenlegi iskolarendszer nehezen tolerálja. Pedig ezek a tanulók potenciálisan a jövő ígéretei.

Aztán vannak későn érők is a „közepesek” között. A hagyományos felvételi rendszer mellett számukra az állami felsőoktatás többnyire elérhetetlen. A JPTE néhány szaka és a GATE Kereskedelmi- és Vállalkozási Akadémia az ilyen „közepes” fiataloknak segít a továbbtanulásban a speciális felvételi rendszerével.

Az oktatás. A személyügyi szervező emberekkel „foglalkozik”. Az ember a természet legösszetettebb műve, ezért a képzés is ilyen kell, hogy legyen. Sokirányú érdeklődésemnek legjobban ez a képzési forma felelt meg. Interdiszciplináris képzést kaptam.

Összevont szigorlatokon kellett bizonyítani:

- pszichológia,
- szociológia,
- szakmai tantárgyak és felnőttképzés,
- közgazdaságtan tantárgyakból.

Minden félévben volt gyakorlati tennivaló, pl.: csoportdinamikai foglalkozások, számítógépes gyakorlat, kommunikációs tréning stb. A szakmai tantárgyakat, vállalatoknál dolgozó szakemberek – akik egy személyben kiváló egyetemi oktatók – tanították. Tőlük ismerhettük meg a személyügyi munka szépségeit és nagyon kevés, alig létező árnyoldalát. Ők munkában szerzett tapasztalataikat adták át nekünk igazán profi módon.

A csoportos gyakorlatok, az esettanulmányok feldolgozása és kiscsoportos foglalkozásokon való megvitatása, a készségfejlesztő gyakorlatok hasznosítása véleményem szerint komoly hatékonysággal bír. Sikerült a JPTE személyügyi szervező szakának kialakítania a színvonalas oktatást és a szigorú követelményrendszer mellett olyan oldott légkört, ahol a hallgató áll a középpontban, de csak akkor, ha azt megérdemli, vagyis tanul és lojális az egyetem és a szak iránt. Az újszerűség alapja a hallgatócentrikusság.

A személyügyi szervező képzés eredményének tudhatom, hogy részképességekben és készségekben is több lettem. Úgy mint:

- szervezőkészség,
- empátia,
- kommunikációs hatékonyság,
- megbízhatóság,
- felelősségtudat,
- kreativitás,
- önállóság,
- döntési készség,
- irányítási képesség,
- együttműködési készség.

Az oktatás több mint naprakészségét bizonyítja, hogy a tanárok a kutatási eredményeiket gyakran előbb hasznosították a hallgatók felé, mint saját intézményüknél.

A mögöttem álló időszak értékelése. Nemcsak utólag tűnik minden egyetemen töltött idő szépnek. Lehetne azt mondani utólag, hogy az idő megszépíti az emlékeket. De ezek az élmények már akkor is szépek voltak. Az „iskolapadban” hallottakat szorgalmasan jegyzeteltem a füzetembe, és még aznap délután átmentem a jegyzeteimmel a szomszédomhoz, és mutattam, hogy mit tanultunk. (Ma is emlegeti, hogy milyen lelkesen mutattam a füzetemet az órai anyaggal.) Később tanári engedéllyel diktafonra vettük az órákon elhangzottakat. Ezt főként menedzsment tantárgyaknál tettük. Ilyen magnókazettát hallgattunk a nővéremmel és a sógorommal a vasárnapi ebéd után. Nekik is nagyon tetszett, pedig ők művészeti diplomával rendelkeznek. Ez azt bizonyítja, hogy a „száraznak”, unalmasnak tűnő tananyagot a kiváló tanárok mindenki számára érthetően és élvezetesen tudják prezentálni. Van olyan tanárom, akinél több mint tíz éve tanultam, de a mai napig tartjuk a kapcsolatot

telefonon és e-mailben. Nagyon jól esik, amikor megírja, hogy szokta olvasni az írásaimat a tudományos folyóiratokban. (A könyvtárban én pedig az ő publikációit olvasom.) Elégedtségem jelzi, hogy másoddiplomásként folytattam a tanulmányaimat a JPTE-n. Egy év „szünet” után pedig a Debreceni Egyetemre jelentkeztem MBA (Master of Business Administration) hallgatónak. Aztán a Szent István Egyetemen szereztem PhD-fokozatot gazdálkodás- és szervezéstudományokból. Nemcsak elméletben hallottam az élethosszig tanulásról, hanem gyakorlom is. Ilyen változást hozott a szemléletemben az egyetemi oktatás. Az egyetemi oktatásról (élményeimről) két tudományos publikációm jelent meg a Humánpolitikai Szemlében.

Nehézségek a munka melletti tanulásnál. A 90-es évek elejétől a vállalatok már nem olyan mértékben támogatják a munkavállalók tanulását, képzését mint 1989-ig. Nagyon kevés tanulmányi szerződést kötnek a dolgozókkal. Velem sem kötöttek. Ezért a tanítási napokra, vizsgákra a szabadság kérése maradt. Probléma még, hogy a kevésbé iskolázott munkahelyi vezető nem szereti a tanuló beosztottat. Van olyan is, aki úgy érzi, hogy a beosztott őt akarja kitérni az állásából, azért tanul. Keresi az alkalmat, hogy kirúgja a tanultabb beosztottját. Ezt is megtapasztaltam. És mégis mindent egybevetve, ma is a tanulás mellett döntenék.

Tanulás felnőtt fejjel

2004-ben végeztem a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet művelődésszervező szakán feleségemmel, Évával együtt. Mindketten felnőtt fejjel, a munka mellett kezdtük el tanulást. Hogy miért?

10 éves korom óta színpadon vagyok, most már több mint 50 éve. A tanulás soha sem okozott számomra gondot, hisz kicsi gyermekkorom óta folyamatosan, a mai napig is tanulok új és újabb zenedarabokat. Folyamatosan gyakorlok, hogy a színpadon a legtöbbet tudjam nyújtani a közönségnek, hogy élményekkel távozzanak egy-egy koncertről, előadásról. Természetesen egy sikeres koncert számomra is hasonló élményekkel jár, hisz jól esik, ha a közönség tapssal jutalmazza játékomat. Mind ezek mellett mégis úgy érzem, hogy egy részt még többre is képes vagyok, másrészt pedig szükségesnek tartottam a több lábbon állást, hisz akármennyire is azt hiszik az emberek, hogy könnyű egy muzsikusnak az élete, hát ezt tanúsíthatom, hogy nem így van. A művelődésszervező szakot pedig azért választottam, mert ezt a szakot éreztem legközelebb magamhoz.

1973-ban érettségiztem, nagyon sok idő telt el az érettségi és a főiskolára való jelentkezésem között. Nem éreztem magam elég felkészültnek ahhoz, hogy sikeres felvételi vizsgát tegyek, ezért egy évig felvételi előkészítőbe jártam.

Soha nem fogom elfelejteni a felvételi napját. Úgy izgultam, mint egy kamasz gyerek, de talán még jobban, hiszen érett fejjel ismét tanulni szerettem volna, bizonyítani magamnak, hogy képes vagyok rá. Ezen a napon már éreztem, hogy jó iskolát és jó szakot választottam. Nagy öröm ért, hisz felvételt nyertem a főiskolára.

Az első órák nagy izgalommal teltek, megismerkedtünk a tanárokkal, a diákokkal, az intézménnyel. Újra beültem az iskolapadba, amely nagy örömmel töltött el, de szerintem nem csak engem. A munka mellett a tanulás eleinte nem volt könnyű. Többen is jártunk Budapestről, ezért reggel 5-kor keltünk, hogy elérjük az első vonatot, hogy ha kicsit késve is, de beérjünk az első órára. Emlékszem, olyan fáradtak voltunk mire az első órára beértünk, hogy alig tudtunk figyelni, de egy-két kávé megoldotta a dolgot. Estére persze teljesen kidőltünk. Három nap alatt annyi anyagot tömték a fejünkbe, hogy alig győztük feldolgozni. De megoldottuk. Rájöttünk, hogy jobban megy a tanulás, ha mi diákok segítjük egymást és közösen tanulunk.

Sok tanár tanított minket, de nem tudnék egyet sem mondani, aki ne lett volna segítőkész, emberséges, megértő, de tudás nélkül nem osztogatták a jó jegyeket. Márpedig ez számomra fontos volt. Nem csak megszerezni szerettem volna a diplomát, hanem jó jegyet akartam látni az oklevelemben, hogy büszke lehessen magamra.

A toleranciára és a segítségre nagy szükségem volt, hisz muzsikusként sokat jártam akkor is és sokat járok jelenleg is külföldre, ezért sajnos nem mindig tudtam részt venni az órákon. Természetesen erről tájékoztattam tanárait, akik nagyon megértően viszonyultak a helyzethez, hisz nekem ez a hivatásom, ebből élünk a családommal. De ígéretet tettem, hogy ennek ellenére nem fogok elmaradni a tanulásban. Így, utólag is szeretném megköszönni a megértésüket, segítségüket. Mivel a feleségemmel együtt jártunk a főiskolára és ő szinte kivétel nélkül minden órán ott volt, Ő jegyzetelt és én ebből a jegyzetből tanultam, valamint a turnékra is vittem a könyveimet. Nagyon sokszor előfordult, hogy külföldön voltam, és a szálloda fax-ára (akkoriban még volt elterjedve az e-mail) küldte nekem

a jegyzeteket. Sokszor élcélődtek velem kollégáim, hogy menjek a portára, mert megjött a tanulni valóm. A vizsgák előtti időszakban úgy teltek külföldön a napjaim, hogy a délelőtti órákban tanultam, délután pedig elkezdődtek a hangpróbák, majd este az előadás. Mindez elég fárasztó volt.

Most, hogy írom a főiskolával kapcsolatos élményeimet, egyre jobban törnek fel belőlem az emlékek, és úgy érzem, hogy regényt tudnék belőle írni – talán majd egyszer. Annyi pozitív élmény ért, hogy egy életen át el fog kísérni. Barátságok szövődtek, de nem csak diáktársaimmal, hanem a tanáraimmal is, néhányukkal jelenleg is tart a kapcsolatunk. Időnként, amikor volt diáktársaimmal találkozunk, egy kávé mellett elevenítjük fel a közösen átélt éveket. Egy alkalommal feleségemmel együtt megbeszéltünk egy találkozót három diáktársunkkal. Beültünk egy kávézóba, belekezdünk mondandóinkba, majd oda jött hozzánk a pincér és kért minket, hogy fizessünk, mert szeretnének zárni. Annyira elmerültünk a mesélésbe, hogy észre sem vettük, már senki nincs körülöttünk.

Nem tudom, hogy szabad-e az írásomban neveket említeni, sajnos meg nem állom, hogy egy-két tanáromat név szerint meg ne említsen. Még mindig elevenen él bennem Koltai professzor úrral az első andragógia vizsga. Ha olyan ember olvassa ezt az írást, aki nem ismerné személyesen őt, megemlítem, hogy magas, nagy tudású, tekintélyt parancsoló, ám-bár nagyon barátságos, közvetlen, megértő, segítőkész ember. Az első vizsgámon még nem ismertem eléggé őt. Emlékszem, úgy izgultam vizsga előtt, mint amikor egy kis gyerek először megy iskolába. Elkezdődött a vizsga és folyamatosan jöttek ki diáktársaim. Mindenkinek az volt a véleménye, hogy nagyon segítőkész, kedves, de szigorú. Én következtem, tudtam, hogy nem lehet nagy baj, hisz felkészültem a tantárgyból. Kihúztam a tételmet és leültem a tanár úrral szemben. Mellékesen megjegyzem, hogy véleményem szerint az egész tantárgy legkönnyebb tételét húztam, a téma a távoktatás volt. A tanár úr megkért, hogy kezdjek beszélni róla. Na, ebben a pillanatban lefagytam, de oly annyira, hogy egy szó sem jött ki belőlem. Én, aki számtalan esetben játszom színpadon akár ezer ember előtt, lefagytam. Ő próbált nekem segíteni, rávezetni a témára, de percek teltek el, mire meg tudtam szólalni. Egyszer csak feloldódtam és dőlt belőlem a mondani való, természetesen ötöst kaptam. Ilyen volt az első vizsgaélményem. Elmondhatom, hogy a mai napig is nagyon tiszteltem őt nagy tudásáért, emberségéért.

A másik tanár, akit soha nem fogok elfelejteni, Gáti Imre tanár úr volt. Akkoriban ő volt a tanulmányi osztály vezetője, aki közgazdaságtant tanított nekünk. Nagyon kedves, megértő ember volt, aki megkövetelte az általa képviselt tananyag alapos ismeretét. Tanultuk, hiszen nem is nagyon tehattünk mást, ennél a tantárgynál nincs mellébeszélés. Vagy tudod, vagy nem tudod. Gáti tanár úr felfigyelt ránk, hogy ott vagyunk az óráin és nagyon aktívan részt is veszünk benne. Egy alkalommal problémánk adódott Évával. Nem volt annyi pénzünk, hogy mindkettőnk tandíját befizessük, csak az egyikünkét. Tanakodtunk és úgy döntöttünk, hogy megkeressük a tanár urat, hisz ő volt a tanulmányi osztály vezetője. Elmondtuk neki a problémánkat, majd így szólt. *„András! Ugye nem gondolja, hogy épp magukat hagyom cserben? Fizessék be az egyikőjük tandíját, és ahogy módjukban áll, rendezzék az elmaradást.”* Meghatódtunk. Nem azért, mert kedvezményt kaptunk, hanem az emberséges hozzáállásáért.

Az a helyzet, hogy hasonló történeteket minden tanárunkkal kapcsolatosan említhetnék, de erre most itt nincs lehetőség. Azonban egy utolsó történetet nem hagyhatok ki. Ez pedig Koltai Judit nénivel kapcsolatos. Judit néni akkoriban tankönyveket árusított az intézmény halljában, de ő ettől sokkal többet tett értünk. Már az első alkalommal is nagyon kedvesnek, barátságosnak tűnt. Ő nem csak könyveket árusított, segített, amiben csak tudott. Segített a tanulásban, ellátott minket jó tanácsokkal, biztatott minket, ha elcsüggedtünk, jó kedvre derített, ha szomorúak voltunk. Neki legalább annyit köszönhetünk, mint a tanárainknak,

hiszen ha ő nem lett volna, nem biztos, hogy ki tudunk tartani. A mai napig is tart a kapcsolatunk, nagyon szeretjük és tiszteljük őt. Évát a barátnőjének tekinti.

Nagyon gyorsan elszaladtak az évek, hisz jól éreztük magunkat. Olyan volt, mintha nagy, soktagú családban élnénk, amelyben az érintettek segítik, támogatják egymást. Figyelemmel kísérik a sorsodat és nem csak a főiskolai évek alatt, de később is szemmel tartják életed alakulását.

Jelenleg is muzsikusként és nem művelődésszervezőként élem az életem, azonban elértem a kitűzött célokat. Biztosítottam a magam számára a több lábbon állás lehetőségét. A diploma megszerzése után jobban kinyílt előttem a világ, számos témában vagyok jártas, tágabb lett az érdeklődési köröm és nem utolsó sorban nagyot nőtt az önbecsülésem, valamint megnőtt a presztízsem a családom, barátaim, kollégáim előtt. Ez nagyon jó érzéssel tölt el.

Utód egy elődről egyetemalapításunk 650. évfordulóján

Leírásom csupán villantás, egy a sok közül egyetemünk, a Pécsi Tudományegyetem XX. századi 20-as és 40-es életének néhány szeletéből, életrezdüléseiből. Hisz az évszázadokra visszanyúlás mozdulásait, létért való küzdelmeit és sikereit tudósaink sorra okosan elemzik, boncolgatják. Most csak kettőjükre emlékezek: dr. Barankai Lajos (1943) és dr. Kolta János (1967), akik intézménytörténetet írtak. Őket kiegészítve jómagam személytörténeti műfajként Édesapám, id. dr. Várnagy Elemér (sz.: Wittenberger Elemér, 1905.) profiljából „kattintok” rá néhány mozzanatra, aki hallgatója (Állam- és Jogtudományi Kar), majd részbeni oktatója is volt egyetemünknek, példát adva nekem és utódaimnak a nyomkövetésben.

Ő 1922-ben, a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumban tett érettségije után – hadiárva lévén – némi habozás után iratkozott be egyetemünk jogi karára (lásd 1. sz. melléklet a. és b.). Jóval később (1940), egyik felnőttképzési – az idő tájt „népművelési” előadásában – mondja a következőket a „Nemzeti Szabadtanítói Egyesület” hallgatóinak: *„Az 1921. évi XXV. tc. új városfejlesztő tényezővel ajándékozta meg városunkat. Ezzel a törvénnyel Pécs régi álma vált valóra. Középiskoláink mellé egyetemet kaptunk, amely a megnyitástól eltelt 17 év alatt a legvérmesebb reményeket is beváltotta, mert ez idő alatt a rohamosan megindult városiasodás szükségszerű okozata volt az egyetem Pécsre telepítésének. Az egyetemnek tudós tanári kara, több mint ezer főt számláló egyetemi hallgatóság, az Alma Maternek különböző klinikái és intézményei nemcsak a kultúrát sugározzák ki, nemcsak tanítanak, hanem olyan gazdasági erőt is jelentenek a város életében, melyet eléggé nem értékelhetünk.”* (Az előadás teljes szövege olvasható: ifj. Várnagy Elemér: „Pro Deo et Patria” é. n. életrajzi kézirat, a család birtokában. 60.o.)

Persze e megállapítása jóval tanulmányai befejezése után történt, amikor már városi tanácsnok volt, a Közigazgatási és Népjóléti Osztályt vezette Péccsett. A negyvenes évek elején szokás szerint a „Per aspera ad astra” jelmonddal a címlapon, megjelent Dr. Ángyán János Rector Magnificus kiadásában „A Pécsi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Tanrendje az 1944-45. tanév első felére dr. Schaurek Ráfael egyetemi ny. r. tanár szerkesztésében (Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó, Pécs, 1944.) A kiadványban olvasható, hogy az egyetem jogi karán egy ún. „Szociális Tanfolyam” is indul dr. Krisztics Sándor egyetemi ny. r. tanár igazgató vezetésével, ahol a jelenlegi II. félévének tanrendje szerint „Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés” címmel heti 1 órában, kedden d. u. 7-8-ig dr. Várnagy Elemér városi tanácsnok tartja előadásait a IV. sz. tanteremben (I.m.47.old.). Megjegyzem, hogy majdnem jó fél évszázaddal később kapunk részletesebb tájékoztatást az egyetemi kezdeményezésről a későkorabeli „Dunántúli Napló” hasábjain (ifj. Vargha, 1982. augusztus 18-i sz.). Innen értesülünk róla, hogy az előadásokhoz és szemináriumokhoz csatlakoztak szombat délelőttönként különböző szociális intézmények látogatásai: Stefánia Intézet, Városi Gyermekmenhely, árvaházak, napközi otthonok, ún. szegénygondozási és népjóléti intézmények, gyárak, üzemek szociális létesítményei. Hadd említsem meg, hogy a gyakorlati munka az egyetemen kapott elméleti ismeretek nyomán realizálódott az a koncepció, amelynek következtében a rászoruló munkáscsaládok számára új lakótelep született városunk keleti ún. Gyárvárosi negyedében (lásd. 2. sz. melléklet a. és b. fotóit). A megvalósulások háttérében egyetemünk szellemisége, tanáraink lelkes motivációi álltak, mindaddig míg a szovjet megszállás véget nem vetett e törekvéseknek.

Érdekesség, hogy Hang Dániel O.Cist szerzetes-tanár ez időben orosz nyelvtanárként tanított quasi „átoktatással” egyetemünk nyelvi lektorátusán. (Ugyanezt tette Mayer Móric O.Cist. mint a német nyelv lektora az egyetemen.) Egyébként ilyen átoktatások más témákban is történtek a Bölcsész Kar és a Jogi Kar között: jómagam például a szociológia tanszékén esetenként adtam elő a Gyermekvédelem c. tantárgyat. E tankönyvem lektora Dr. Földvári József professzor volt. Ugyanakkor mi Dr. Ádám Antal professzort hívtuk meg hasonló célzattal a BTK pedagógia tanszékére.

Édesapámra emlékezve hadd zárjam soraimat előadása egy részletének idézésével: *„Magam előtt látom Pécsben a magyar Heidelberget is, amely a szívéhez nőtt egyetemével és iskoláival nemcsak tanít és nevel, nemcsak a tudományt sugározza ki, de a város társadalmának és a város vezetőségének segítségével karöltve a kultúrán kívül művészetet és szépet is terjeszt.”* (id. Várnagy E.: *Városalakító és fejlesztő tényezők*” In: ifj. Várnagy E.: *Pro Deo et Patria* 65-66.o. Kézirat a családnál)

Végül is az előadás befejező gondolatai talán ma már valóra váltak. *„A különböző kö-zépfokú állami hivatalok és szervek megtartása, az egyetem és az iskoláknak további fejlesztése, a Mecsek természet adta lehetőségeinek kihasználása, a gyár- és kézműipar, valamint a kereskedelem további fejlesztése azok a tényezők, melyek városunkat a jövőben naggyá tehetik, ezek azok a tényezők, amelyek segítségével városunk a magyar életben maradéktalanul teljesíthetik a magukra vállalt feladatokat.”*(uo.)

Úgy tűnik a „jóslat” valósággá lett egyetemalapításunk 650. évfordulójára. Hozzáteszem, családomban társadalmi átrétegeződés (mobilitás) zajlott le a múlt században: Nagyszüleim iparosok voltak, Édesapám az egyetemen értelmiséggé vált, két gyermekem itt doktorált – közülük az egyik habilitált-, unokáim közül ketten ugyancsak itt szereztek doktori fokozatot, várhatóan a többiek is itt fognak végezni. Jómagam ugyanezt tettem, nemrég kaptam meg „gyémántdiplomámat” 60 évi oktató-nevelő munkám után. Mindezeket köszönjük „Alma Mater”-ünk alapítása évfordulóján.

Irodalom

- Ángyán János, 1944.: A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Tanrendje az 1944-45. tanév első felére (Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó)
- Barankay Lajos, 1943.: A magyar reneszánsz-kor felsőoktatása (Pannonia Könyvtár Pécs)
- Kolta János, 1967.: Pécs egyetemei és főiskolái 1367-1967 (Pécs város Idegenforgalmi Hivatala)
- Vargha Dezső, 1982.: Szociális tanfolyam a Pécsi Tudományegyetemen (Dunántúli Napló Kiadó)
- Várnagy Elemér, é.n.: *Pro Deo et Patria* (Családi kézirat Pécs)
- Várnagy Elemér, 1973.: *Gyermek- és ifjúságvédelem* (Tankönyvkiadó Bp.)

1. sz. melléklet a., b.

1920. máj. 30. el. 36111
 a kir. Erzsébet-Tudományegyetem
 a kir. Erzsébet-Tudományegyetem
 a kir. Erzsébet-Tudományegyetem
 Pécs, 1924. május 30.
 Végbizonyítvány
 430/11. (Absolutorium)
 Pécs, 1924. szeptember 30.
 K. i. detam.

Aláírt a nagyvár közl. Erzsébet-Tudományegyetem Rectora és **jogis állom.** tudományi karának Dékánja ezennel bizonyítja, hogy **Willenburger Elemis** a kir. **Parasztképzőiskolán**, **Pécs** megyében 1905. évi május hó 19-ik napján született, a **szem. k. k.** látvállást követi, a **piési iskola** és **mai k. k.** **Mag. Hajós** főgimnáziumtól 1922. évi január hó 9-ik napján **46** szám alatti kiállított érettségi bizonyítvány alapján a **jogis állom.** tudományi kar hallgatói közé felvétellett, mint rendszeres hallgató az 1922/23. tanév **első** szakától az 1926/27. tanév **második** szakának végéig terjedő

időben a
 a kir. Erzsébet-Tudományegyetemen a **jogis állom.** tudományi kar tanfolyamot bevégezte a fennálló szabályok követelményeinek mindenben eleget télt.

Willenburger Elemis csak jelentés
 egyetemi magaviselete ellen az egyetemi hatóság előtt kifogás nem fordult elő.
 Melynek hiteltel ezen végbizonyítványt aláírtuk és egyetemünk fűzőjével megerősítettük.
 Kelt, **Pécs**, 1924. évi január hó 14-én.
Mag. Hajós
Willenburger Elemis
 jogis állom.
 Pécs, 1924.

2. sz. melléklet a. és b.

Kötődések

(a 650 éves egyetemhez, a 40 éves Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karhoz és a jogelődökhöz)

Szeretem a 7-es számot, különösen a 67-est és az évfordulókat is, amelyeket egy ember vagy egy kar életében 5, illetve 10, míg egy egyetem működése során 50 illetve 100 évenként és ezek többszöröseinek alkalmával ünneplünk. A szubjektív „számmisztikának” esetében az az egyik oka, hogy 1967-ben születtem, amikor egyetemünk 600 éves volt. A mostani jeles évforduló kapcsán a napokban végiggondoltam, hogy engem, illetve családomat mi köti az intézményhez, azon túl, hogy minden pécsi, különösen ha „tüke”, valamelyest magáénak érzi az ország legrégebbi egyetemét. Ekkor jutott eszembe, fogalmazódott meg bennem, hogy nővérem (Dr. Várnagy Judit, fogorvos szak 1981-86) fiai (Dr. Fulmer András, fogorvos szakon 2009-ben és Dr. Fulmer Kristóf jogász szakon 2015-ben végzett) és saját gyermekeim között is van olyan, aki már a negyedik generációt jelentik családjukban a Pécsi Tudományegyetemen diplomát szerettek közül. Ráadásul mind a négy nemzedékben van olyan, aki kisebb-nagyobb mértékben részt vesz/vett az oktatásban/gyógyításban. Ezen túlmenően feleségem, anyósom, sógorom is kivétel nélkül Pécsen kapott oklevelet. Az előbbieket tükrében villantom fel, a 7-esekre és évfordulókra fókuszálva, hogy nálam talán miért erősebb ez a KÖTÖDÉS.

Nagyapám, id. Dr. Várnagy Elemér (sz.: Wittenberger Elemér, 1905.) 17 évesen 1922-ben kezdte meg tanulmányait a Jog- és Államtudományi Karon, és 1927-ben végzett, majd 37 évesen az Erzsébet Tudományegyetemen külső előadó volt, ahol egy ún. „Szociális Tanfolyam” indult Dr. Krisztics Sándor egyetemi tanár vezetésével. Itt tartott Nagyapám „Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés” címmel heti 1 órában előadást.

Édesapám, ifj. Dr. Várnagy Elemér (sz.: 1930) 37 éves volt, amikor én megszülettem. Ekkor már két éve a Pécsi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszék tanársegédjeként dolgozott. 1970-től a pedagógiai tárgyak mellett a „Népművelés” c. tantárgy oktatása, valamint a képzés koordinálása is feladata volt néhány évig. JPTE BTK NTI egyetemi docenseként ment nyugdíjba 1996-ban. Első oklevelét ő is a Tanárképző Karon szerezte, és tavaly vette át „gyémántdiplomáját”.

Édesanyám, Bohuss Sarolta szintén egyetemünkön szerezte első diplomáját 1973-ban, illetve a 1970-es évek derekától Jogi Kari Lektorátus nyelvtanára, 1980-tól pedig annak vezetője egészen 1996-ig, amikor nyugdíjba vonult.

Gyerekkoromban sokszor jártam be Édesapám munkahelyére, a Neveléstudományi Tanszékre, de igazából 1987-re datálható, amikor több szálon is összefonódtam az egyetemmel. Ez év tavaszán – egy rövid ideig – részfoglalkozású tudományos segédmunkatársként bekapcsolódhattam a JPTE Tanárképző Kar Közművelődési Szakcsoport munkájába (lásd 1. sz. melléklet). Ősszel kezdtem meg tanulmányaimat az Állam- és Jogtudományi Karon, valamint tagja lettem a Baranya Táncegyüttesnek, amelynek ekkor még az egyetem volt a fenntartója, és most ünnepli 50. születésnapját. Az egyetem elvégzését követően már 1992-ben hívott Dr. Koltai Dénes (tanszékvezető) az akkori BTK Felnőttképzési és Közművelődési Tanszékére (lásd 2. sz. melléklet), de ekkor még csak óraadóként vállaltam heti egy

délutáni alkalommal „A művelődési szféra jogi szabályozása” c. tantárgy oktatását, amelynek éppen 25 éve, és kurzus még mindig jelen van a képzésünkben. A versenyszférában tett rövid kitérőt követően 1994-ben, 27 évesen lettem főállású oktató az egyetemen és született meg az első gyermekem, Várnagy Anna (informatikus könyvtáros alapszak 2013-16), aki negyedik nemzedékként az egyik dédunoka/unoka az egyetemen végzettek közül, és 2017-ben nagy valószínűséggel nem csak ő, hanem nagyobbik húga, Várnagy Réka is osztatlan tanárképzésben folytatja/kezdi meg tanulmányait a Bölcsészettudományi, illetve a Művészeti Karon.

Ekkor volt éppen csak „nagykorú”, nevezetesen 19 éves az az egység, amely 30 éves korára – számos szervezeti átalakulást követően – egyetemi karrá nőtte ki magát. 2005-ben még nem gondoltuk, nem láttuk, hogy az a dinamikus növekedés, fejlődés megállhat, és 10 év kari működést követően – a különböző objektív és szubjektív tényezők hatására – a FEEK megszűnése bekövetkezik.

FEEK létrejöttékor (2005) az a megtiszteltetés ért, hogy az alapító dékán (Dr. Koltai Dénes) felkért egyik dékánhelyettesének (adminisztratív és igazgatási területre), amelynek betöltésével – sikeres pályázást követően – a rektor 4 évre bízott meg. Ezt követte egy újabb 3 éves ciklus, amikor már általános dékánhelyettesként a tudományos és nemzetközi kapcsolatokért voltam felelős. Összességében 7 évet töltöttem ebben a pozícióban, talán nem eredménytelenül. Időközben 2007-ben PhD fokozatot szereztem neveléstudományi területen, majd 2015-ben – az éppen 40 éves FEEK kötelékében – habilitáltam ugyanezen a tudományterületen.

Essen szó azonban a jelenről és a jövőről is, és a legkisebbekről sem feledkezzünk meg. A legkisebb lányom, Várnagy Zsófia, aki ebben az évben tölti be 17. életévét, egyetemünkön tervezi továbbtanulását. Végül megemlítettem „last minute” kisfiamat, Várnagy Péter Ádámot, aki most 7 esztendő, és nővérem unokáját, a 2017-ben született Fulmer Mártont (ükunoka/dédunoka), akik pécsiként és elődeik nyomdokán feltételezhetően kötődni fognak felmenőik „Alma Mater”-éhez, esetlegesen majd itt fognak továbbtanulni, és akár részei lehetnek az egyetem 700 éves évfordulójának is.

1. sz. melléklet

Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kar
P é c s, ~~Közművelődési~~ Ifjúság útja 6^a

Tárcaszintű maradványérdekeltségi
Szakfeladat: ~~Kutatási feladat~~ ..... Ügyintéző: dr. Malczér Tibor
Rovat, tétel: ~~1. rovat, 2. tétel~~ ..... kutatási témája
Munkabér elszámolandó: dr. Koltai Dénes 1996/96. Ep. M. ..... terhére.
T.K.: ~~6.17/1987~~ MUNKASZERZŐDÉS /Részfoglalkozású /
amely létrejött a fenti alkalmazó szerv mint munkaadó, és
....Várnagy Péter...../név/ ...../leánykori,/
mint munkavállaló között.
A szerv munkavállalót 198.7....év...május.....hó...1... napjától
- ~~határozatlan időre~~
- 198.7...év...június....hó.30.napig tartó határozott időre,
Közművelődési Szakcsoport munkahelyen ~~tud. s. munkatárs~~ ..... munkakörben
alkalmazza és munkaidejét havi 20 ..... órában állapítja meg.
Ennek alapján a munkavállaló alapbéré a 25/1983./XII.17./ ABMH.
sz. rendelet szerint a 3624 .....kulcsszámu munkakörnek megfelelően
havi 1.000,- /bérkiegész/ .....Pt, azaz 50 ezer ..... forint.
Munkavállaló közvetlen felettese: dr. Koltai Dénes egy. adj. témafelelős...
Határozatlan idejű munkaszerződés esetén
legközelebbi kötelező emelkedésének időpontja: .....
következő magasabb kulcsszámba sorolásának időpontja: .....
Egyéb kikötések:
A MT.23.§./2/ bek. szerinti próbaidő .....hónap.
Feladatát a témafelelős irányítása szerint tartozik ellátni.
 ~~Munkavállaló kötelező emelkedésének időpontja nem éri el a kötelező havi munkabér emelési mértékét.~~
Munkavállaló kötelezi magát, hogy munkáját az arra vonatkozó szabályoknak és előírásoknak, valamint felettese utasításainak megfelelően elvégzi. Tudomásul veszi, hogy indokolt esetben munkakörébe nem tartozó munkát is köteles átmenetileg ellátni.
Ezre a munkaviszonyra a Munka Törvénykönyvében, annak végrehajtási rendeleteiben, valamint a vonatkozó egyéb jogszabályokban foglaltak az irányadók.

Munkavállaló személyi adatai:
Születési hely: Pécs.....1967.....év. december.....hó. 25...nap
Anyja neve: Bohusz Sarolta Ágnes.....Személyi száma: 1-671225-6691.....
Iskolai végzettsége: zsin. érettség.....Munkakönyv száma: B. 250681.....
Állandó lakása: Pécs, Sella utca 42.-7624.....

P é c s, 198.7....évi május hó 6-án .....
.....Várnagy Péter.....
.....dr. Kozma László...../dékán...
Kapják: 1./ munkavállaló ..... munkaadó
2./ Címzett, 2./JTE Gazd. Közg. Bér-és Munkügyi Osztálya, 3./JTE
Tanárképző Kar Irattára, 4./ dr.Koltai Dénes egyetemi adjunktus, témafelelős, Közművelődési Szakcsoport

2. sz. melléklet

Dr. Várnagy Péter
Úrnak

Pécs
Sallai út 2

Kedves Péter Barátom!

Nagyon sajnálom, hogy nem tudtam elmenni a doktorráavatási ünnepségedre, de már nem is tudom, hogy milyen elfoglaltságom jött közbe, remélem nem vetted udvariatlanságnak. Gondolom édesapádat, akit nagyon tiszttelek, talpig előntötte a büszkeség milyen rendes fia van. No kedves Úram, én is büszke vagyok Nagyságodra, és egyben kissé szomorú is, mert emlékszem azokra a kellemes napokra, amit közös munkahelyünkön töltöttünk el. Azt pedig kimondottan sajnálom, hogy nem dolgozhatunk jelenleg együtt, azonban ezirányú tervemről nem mondtam le. Tehát, Tisztelt Doktor Úr, kérem készüljön arra, hogy szeptembertől heti 2 órában Tanszékünkön a hallgatókat a "kulturális és felnőttoktatási jogi ismeretek" című egyenlőre mindenki által ismeretlen tárgyra kellene oktatnia.

Úgy vélem, hogy a Doktor Úr képességeinek nem okozna jelentős kihívást a feladat ellátása. (Elképzelhető, hogy esetleg fizetséget is kapna az úr a tanárkodásért...)

Kedves Péterem! A nagy alkalom és ünnep alkalmából szívből gratulálók!

Őszinte barátsággal

Pécsen 1992 március 19-én

Koltai Dénes

A kiállítás ürügyén

Karunk történetét 1996 óta követhetem, miután egy zalaegerszegi, önálló kiállításomat követően megkeresett Koltai Dénes azzal az ajánlattal, hogy a hallgatók elméleti képzése mellé – óraadóként – egy kifejezetten gyakorlati jellegű kurzust indítsak. A kurzus célja az volt, hogy a népi hagyományok kézműves ismereteivel a hallgatók tudását bővítésük, ugyanakkor technikai jellegű műveltséget, alkotói technikákat, eljárásokat és módszerek sajátítsanak el és hozzanak létre tárgyakat.

A gyakorlat tehát lehetőséget biztosított a népi mesterségek hagyományos technikáinak megtapasztalásán keresztül megismerni a népi, illetve a hagyományos kultúrák szerepét a kultúra egészében, továbbélésének lehetőségeit napjainkban. A gyakorlat során a hallgatók az emberi tapasztalás, a szakértelem és a tudás egy sajátos területével találkoztak, de saját szociokulturális környezetükhöz való kötődésük megértésének lehetőségével is. Miközben tárgyak alkotásának sikerélményét élték át, megtapasztalhatták az emberi alkalmazkodás, az érték, az esztétikum társadalmi válaszait, a közösségi együttlét örömét is, amelyet az egyes csoportok összekovácsolódása, az egymásra figyelés, a remek hangulatú beszélgetések, az együtt töltött tartalmas órák, napok, hétvégék tükröztek vissza. Éveken át nehéz volt bejutni, többen szemesztereket vártak, hogy felvehessék a kurzus. Csak remélni tudom, hogy nem a könnyű kreditszerzés volt a „sorban állás” oka, hiszen akik részt vettek az órákon, mindig túllépték a kötelező óraszámot, és ha tehették, visszajártak kreditszerzés nélkül is a gyakorlatra. A nappali tagozatos hallgatóknak a háromnapos gyakorlaton lehetőségük volt kosárfonásra, nemezelésre, szövésre, batikolásra, gyöngyfüzésre, csuhé- és szalmafonásra.

A levelező tagozatos hallgatók számára meghirdetett gyakorlat nagyobb kihívás elé állított, mivel a hallgatóknak nem volt lehetőségük előzetesen dönteni a kurzus választásáról, elképzelésük sem volt, hogyan is zajlik majd egy ilyen gyakorlat. Ennek ellenére nyitottak voltak, vállalkozó kedvűek, és a népzenével, néptáncsal színesített, jó hangulatú, alkotó együttlétek számukra is élményt jelentettek. Sokak számára a megszerzett tapasztalat további motiváló erőt jelentett az ismeretszerzéshez, és évek múltán is visszajelezték számomra, hogyan maradt meg életükben az alkotás vágya, öröme, és nem utolsósorban arról is meséltek, hogy mi lett az elkészült tárgyak utóélete.

2001-től már főállású oktatóként kezdtem meg a tanévet, és a gyakorlatok mellett az etnográfiai és a kulturális antropológiát, mint alkalmazott tudományokat, illetve e tudományokhoz kapcsolódó tárgyakat is tanítottam, illetve a múzeumi kultúráközvetítés, a közösségfejlesztés, az animáció, a kulturális örökség, de a rendezvényszervezés ismereteit is. E kurzusok számtalan lehetőségét nyújtották a stúdiók közötti kapcsolódásoknak, a közös projektek megvalósításának, többek között a feldolgozott tananyag kiállítások keretében történő bemutatásának, így a kiállítás tervezése és létrehozása a közös tudás létrehozásának is a módszerévé vált. A kiállítás, mint komplexum tárgyakat mozgat, embereket, fogalmakat és tapasztalatokat kapcsol össze, amelynek létrejöttéhez minden résztvevő tudására szükség van, s amelyből egy közös tudás születik. E közös tudásnak kivételése, hordozója maga a kiállítás, az egyedi alkotás, amely lehet a kultúra interpretációja, de lehet a kultúra összefüggéseinek feltárója is, azaz a kultúráközi megértés szemléletét és gyakorlatát kínálja.

A kiállításrendezés az oktatói gyakorlatom során kezdetben a befogadó oldaláról megközelített, elsősorban rendezvényszervezési kérdéseket felvető tevékenység volt, tematikáját tekintve pedig az aktuális ünnepkörhöz, eseményhez vagy helyi kultúrához, kulturális jelenségekhez kapcsolódott. A kiállítások eleinte a saját, a kollégák, és csak ritkán a hallgatók által is felvetett ötletek alapján valósultak meg. E gyakorlatban a fordulatot az jelentette, hogy megjelent képzési kínálatunkban (kezdetben felsőfokú szakképzésben) a moderátor szak. E hallgatóknak a *Rendezvényszervezés elmélete és gyakorlata* című kurzus mellett félévente 40 órás rendezvényszervezési gyakorlat is volt. Ezek szakképzésben betöltött szerepe és célja az volt, hogy a hallgató ismerje meg a rendezvény tervezésének és előkészítésének lépéseit, a szükséges feltételeket, ugyanakkor szerezen tapasztalatokat is e folyamatról, azaz, vegyen részt rendezvények szervezésében. A külső helyszíneken zajló gyakorlatokról a hallgatók beszámolót készítettek és igazolást hoztak, de az órák keretében is meg kellett az elmélet mellett jelennie a gyakorlatnak. Ezt kezdetben fiktív tevékenységet jelentette, azaz közösen elfogadtunk egy rendezvényötletet, majd tulajdonképpen szimuláltuk a tervezési-szervezési feladatokat, amíg fel nem vetődött, hogy amit közösen kitaláltunk, dolgoztunk vele, álmodoztunk, miért is nem valósítjuk meg. Így született a FEEXtívál (a kar korábbi neve és a fesztivál szó összetételével), amelynek valamennyi eseménye (kiállítások, művészeti és ismeretterjesztő előadások, zenei programok, gasztronómiai és sportbemutatók, médiaesemények) a hallgatók ötlete alapján, az ő munkájuk nyomán jött létre. Számptalan tanulsággal járt, hogy mindaz, amit addig elméletben „csináltunk”, az a valóságban mennyi hibalehetőséget és örömet tartogat. Tapasztalással, hogy mindez hogyan előzhető meg, és sikerélménnyel, amikor mindezt tudatosan alkalmaztuk.

A másik meghatározó élményem az *Önálló kulturális projekt* című kurzusomhoz kötődik. A hallgatók valóban önállóan, egymástól elkülönült helyeken és szituációkban szereztek tapasztalatokat, és számoltak be azokról, majd az ő kérésükre és javaslatukkal közös projektet hoztak létre, majd valósítottak meg saját tereinkben, ahol a hallgatótársak voltak a célcsoport, a befogadó közeg. A projekt eredménye egy online virtuális,¹ és egy kiállítóteremben létrejött, de többnapos interaktív játékra, a hallgatók bevonására, részvételére épülő kiállítás lett, amelynek koncepcióját az ajándék-fogalom adta. Túl a projekt sikeres megvalósulásán, számomra különösen nagy élmény volt annak megtapasztalása, hogy az addig kifejezetten széthúzó csoport hogyan kezdett összehangoltan dolgozni, hogyan ismerték meg egymás addig rejtve maradt tulajdonságait, képességeit, hogyan kezdtek egymás munkájára számítani, arra építeni, és azt megbecsülni.

Mindez a hallgatók szakmai gyakorlatainak átgondolására készítetett. A nálunk akkor zajló képzések egy részének² esetében egy többé-kevésbé sikeresen kialakított intézményrendszeri, szervezeti hálózat, kapcsolatrendszer állt mögöttünk, amely lehetőséget adott a különböző szakos hallgatók számára a gyakorlatuk teljesítéséhez. Ezek között több képzési területen is találkozhatott a hallgató kiállításrendezési szituációkkal, például a kultúraközvetítő (közművelődési, múzeumi) intézményekben vagy szervezetekben, vállalkozásoknál. Példaképpen kiemelhető a művelődésszervező szakos hallgatók számára korábban szervezet 200 órás intézményi gyakorlat, amelynek célja az intézmény működésének, szervezeti felépítésének, tevékenységének, finanszírozásának, együttműködési és kapcsolatrendszeri, tervezési és szervezési folyamatainak megismerése volt, valamint, hogy a hallgató szerezzék meg első munkatapasztalatát, későbbi karrierje során kamatoztatható társadalmi és szakmai

¹ <https://www.facebook.com/events/228418223956511/> [2015.04.23.]

² Ilyen szakok voltak: Andragógia BA, Művelődésszervező szakirány, Informatikus könyvtáros BA, Andragógia MA, Informatikus könyvtáros MA, Kulturális mediáció MA, Kulturális örökség tanulmányok MA, Kulturális projektmenedzser SZT, Protokoll szaktanácsadó és rendezvényszervező SZT, Public Relations és szövívő SZT, Szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés, Turizmus-vendéglátás felsőoktatási szakképzés.

kapcsolatokat építhessen ki. A rövidebb, 40 órás gyakorlat a hallgatók többségénél elsősorban tájékozódó, illetve kapcsolatteremtő lehetőség volt, kevésbé jellemezte a munkatapasztalat-szerzési lehetőség, míg a 200 órás gyakorlat helyszínének kiválasztása már az előző tapasztalatok birtokában tudatosabb választás lehetett. Igyekeztünk arra törekedni, hogy azok az intézmények szerepeljenek a választható helyszínek között, ahol korábban jó tapasztalatai voltak a hallgatóknak.

A fogadó gyakorlati helyszínnel szemben az egyik legfontosabb elvárás az volt, hogy a hallgató az adott intézményben dolgozó gyakorlatvezetővel együtt közösen kidolgozott projektet valósítson meg. Fontos visszacsatolás volt a gyakorlat végén a hallgatók beszámolója, illetve a hallgatókról kért értékelés, valamint az intézmények részéről tett észrevételek, javaslatok.

Érdekes még kiemelni a Múzeumi animáció gyakorlata elnevezésű kurzust is, ahol a félév elfogadásának feltétele részben múzeumi látogatást (a múzeum programkínálata, az interpretáció, az ismeretátadás módszerei, eszközök, egyéb tapasztalatok megismerése), részben projektötlet kidolgozását jelentette, amelyhez szintén jól működő kapcsolatra volt szükség, hiszen a hallgatónak több látogatást is kellett tennie múzeumokban, hogy különböző szituációkkal találkozhasson. Lehetett az szakvezetés, foglalkozás, megnyitó, vagy éppen egy kiállítási koncepció létrehozásának részfolyamata, múzeumi nyitott programok tervezése, vagy egy választott múzeum LLL-el kapcsolatos tevékenységének elemzése. Az inspirációk alapján a hallgatók koncepciót készítettek akár választott, akár fiktív múzeumi környezetre, mindkét esetben meghatározva a múzeum gyűjteményének jellegét, helyszínét, lehetséges látogatói körét. Fontos kritérium volt, hogy a kidolgozott projekt személyes (animátor és látogató) kapcsolatra alapozzon, kötetlen átadási formákat, módszereket alkalmazzon a tervezésben, szervezésben. Az elkészült projekteket a hallgatók prezentálták egymásnak, ami sokféle ötlet, lehetőség megismerését tette lehetővé. Ennek ellenére a visszajelzések alapján sajnos az érzékelhető, hogy a gyakorlatok hasznossága, sikere nagyon esetleges, egyéntől függő, az egységes minőség elvárása pedig szinte lehetetlen, és követhetetlen is. Ezzel kapcsolatban természetesen születtek sikeres kezdeményezések, amelyek lehetőséget adtak a szakmai kompetenciák fejlesztésére. A Nemzeti Művelődési Intézet Felnőttképzési munkacsoportja, amelynek magam is tagja voltam, 2014 májusában célul tűzte ki, hogy a hazai felsőoktatási gyakorlati képzés általános helyzetét és a közművelődési intézmények igényeit megismerve összeállít egy olyan ajánlást a felsőoktatási szakmai gyakorlathoz, amely hasznos és eredményes lehet mind a felsőoktatási, mind a közművelődési intézmények számára. Sajnos az elkészült ajánlás nem érte el célját, nem valósult meg a benne megfogalmazott cél, azaz a szakmai gyakorlatok rendszerének átalakítása annak érdekében, hogy hatékonyabban járulhasson hozzá az eredményes hallgatói tanulási folyamathoz, a szakmai kompetenciák kialakításához. Maradt a saját praxisban zajló kísérletezés, a módszerek fejlesztésének szándéka.

Az általam oktatott valamennyi kurzuson³ azt tapasztaltam, hogy a kiállítás valamilyen szempontból fókuszba kerül. Vagy mint rendezvényszervezési példa, illetve feladat, vagy mint a kultúra megismerésének, illetve megjelenítésének egyik módszere, eszköze, vagy az alkotó folyamatok közege, vagy mint a tanulás, a közösségfejlesztés egyik speciális helyszíne. A legfontosabb kérdés azonban az, hogy vajon az oktatás során szerzett ismeretek hogyan adnak választ a felsőoktatásban felmerülő kérdésekre, nevezetesen arra, hogy

³ Rendezvényszervezés (elmélet és gyakorlat), Kulturális antropológia, Multi- és interkulturális ismeretek, Mediációs jelrendszerek: A tárgyi kultúra interpretációjának módszerei, Szociokulturális animáció, Szellemi kulturális örökség, Kulturális örökség – alapismeretek, Ünnepek közössége – közösségek ünnepe, Tárgyalkotó népművészet, Múzeumi mediáció, Kulturális turizmus, Kulturális projektmenedzsment, Önálló kulturális projekt, Kultúraközvetítő intézmények mediációja I-III

mit vár el a társadalom a felsőoktatástól, milyen mély elméleti ismeretekkel és mennyire konkrét gyakorlati tapasztalattal rendelkezzen a friss diplomás, és vajon meg tud-e felelni az elvárásoknak? „*Egy dologban azonban biztosak lehetünk, az elméleti ismeretek nem érthetők meg gyakorlati tapasztalatok nélkül, a gyakorlat viszont pusztán másolás az ok-okozati összefüggések megértése nélkül. Az elmélet és a gyakorlat nem választható szét, csak megfelelő arányban, egymásra támaszkodva tanulhatók.*”⁴ Kiss László megfogalmazása felveti: az oktatás keretei alkalmasak-e arra, hogy a kellő arányban és megfelelő mélységű tapasztalathoz juttassa a hallgatókat? Vajon képesek vagyunk-e a tananyag olyan szintű összehangolására, amely során figyelembe vesszük azokat az elvárásokat, amelyek a társadalom, a szakma irányából érik az egyetemet elhagyó hallgatókat?

A különböző kurzusokon megjelenő követelmények lehetséges és összehangolt tervezése, egymást erősítő hangolása, és a szakmai szempontok gyakorlatiasabb szemlélete érdekében számomra két kézenfekvő megközelítés kínálkozott: egyrészt a kiállítás-rendezés mint projektpedagógiai eszköz, másrészt a tárgy, mint kulturális médium, a kultúra interpretálásának eszköze. E két megközelítés teszi lehetővé, hogy a kiállítás egyszerre jelentsen lehetőséget a rendezvényszervezés lényeges kérdéseinek átgondolására, a szervezés folyamatába bekapcsolódni, ugyanakkor az ott megjelenő tartalmak, ismeretek, információk megismerésére, feldolgozására, megjelenítésére, majd mindezek átélésére, az élmény megtapasztalására. Természetesen ennek feltétele, hogy a különböző kurzusokon részt vevő hallgatók számára közös terek és idő álljanak rendelkezésre, és hogy a különböző kurzusokon felmerülő kérdésekkel az adott kiállítás valamilyen formában kapcsolatba hozható legyen. A nehézséget az adja, hogy az egyes képzési formák, szakok, kurzusok, a hallgatói létszám, érdeklődés, felmerülő témák soha nem azonosak, mindig az adott időszakban, szituációban formálódnak.

Az oktatás folyamatának interdiszciplináris szemlélete a kiállítás, mint rendezvény esetében jól érzékeltethető már a kiállítási ötlet megfogalmazásakor felmerülő kérdések megválaszolásával. Mi a célja a rendezvénynek? Miért éppen azt a témát választjuk, hogyan kapcsolódik az a kurzusunk tematikájához, milyen ismeretek szükségesek a koncepció megalkotásához? Hol és mikor rendezzük a kiállítást? A hely és idő megfelelő-e ahhoz, hogy elérjük a célcsoportunkat? Ráadásul alkalmas-e a hely, a körülmények, az infrastruktúra arra, hogy ott vizuális élményt hozzunk létre? Hogyan fogjunk hozzá, hogyan tervezzük, szervezzük, kivitelezzük? Ki, mit fog elvégezni, mihez van affinitása, kedve, tehetsége, lehetősége? A kiállítás tehát egyszerre szól tevékenységekről, másokról való gondoskodásról, együttműködésről, és rengeteg tapasztalásról, tudás és ismeret megszerzéséről. Amikor ezeket a kérdéseket feltesszük, tulajdonképpen egy projekten gondolkodunk, miközben lehetőséget adunk hallgatóinknak, hogy maguk alakítsák a folyamatokat, érzékeljék saját hatásukat, saját szemléletük, gondolkodásmódjuk formálhassa a létrejövő eredményt, a kiállítást, ami egyfajta saját alkotásként is értelmezhető. Saját tapasztalataim azt bizonyítják, hogy minden szervezési nehézség ellenére, akár a tantervi keretek feszegetésével, az akár több tantárgyra kiterjedő átfogó projektek is megvalósíthatóak, beilleszthetőek a tanrendbe, de főleg élménydúsabb, dinamikusabb, a hallgatói részvételre, együttműködésre alapozó tanulás lehetőségét nyújtják. Mindez nem csupán színesíti a hagyományos órákat, de önismeret és közösségfejlődés szempontjából is hatékony.

A fenti példákkal arra szerettem volna ráirányítani a figyelmet, hogy a szemléletváltáshoz szükség volt az oktatói szerepem felülbírálatára, a nyitottságra, de mindezt a hallgatók kezdeményezése indította el, ugyanakkor az eredmény mindkettőnk számára tanulságos és örömteli volt. Annak ellenére, hogy a projektpedagógia legalább egy évszázada ismert

⁴ <http://kisslaszlo.spec.hu/a-projektpedagogia-nevelési-hatasrendszerenek-vizsgalata> [2015.04.23.]

módszer, számos konferencia és műhely foglalkozott a témával, ismert a szakirodalma is, mégis nehezen terjed a gyakorlatban, miközben a legarányosabban és hatékonyan képes segíteni az elméleti és gyakorlati ismeretekhez jutást. A felsőoktatásban való alkalmazásának nehézségeire magam is utaltam, de kiegészíteném egy fontos hátráltató tényezővel. A felsőoktatásban az oktatók elsősorban valamely tudományág képviselőiként és nem végzett pedagógusként (természetesen kivételek a pedagógusképző illetve felnőttoktatási szervezeti egységek) vannak jelen. Én magam is néprajz – kulturális antropológiai képzettséggel rendelkezem, és a projektpedagógia módszerével autodidakta módon ismerkedtem meg, és csodálkoztam rá a benne rejlő lehetőségre. Egyszerűen az történt, hogy az oktatási gyakorlatom során „adta magát” a módszer, amelynek lényegét éppen a benne rejlő távlatok okán röviden tekintsünk át.

A projekt és a kiállítás célja is kettős, ugyanakkor egy kölcsönös csereüzlet. A kiállítás tehát, mint tudás közvetítő a következő lehetőségeket adja: TANULÁS, ISMERETSZERZÉS, TAPASZTALÁS, SZÓRAKOZÁS, (HATÉKONYSÁG)ÉLMÉNY, (KOMPETENCIA)FEJLŐDÉS.

A közös tervezés folyamatának részletezésétől jelen írásban eltekinthetünk, csupán néhány megvalósult kiállítást szeretnék felidézni. A *Hol a tojás?* című húsvéti kiállítás 2007-ben egyrészt rendezvényszervezési gyakorlat volt a moderátor hallgatóknak, a művelődésszervező szakos hallgatóknak, valamint kapcsolódott az *Ünnepek közössége, közösségek ünnepe* című kurzushoz. Utóbbi kurzus hallgatói számára a téma előkészítése, a vele kapcsolatos asszociációk és elképzelések megvitatása, majd a koncepció véglegesítése jelentett kutatási feladatot, beleértve a témához kapcsolódó szakirodalom feldolgozását, a helyi múzeumi kapcsolatrendszer tervezését, illetve a gyűjteményi vonatkozások feltérképezését, majd a rendezvényszervezés során – a kiállítási koncepciónak megfelelően – a tárgyak és gyűjtött információk látványává, illetve tudásközvetítő rendszerré szervezését. Mindez a hallgatókkal való konzultációk, megbeszélések és feladategyeztetések sorozatában valósult meg. Mindkét csoport gazdagodott az eltérő kurzuskövetelményeknek megfelelő feladatok kölcsönös megismerésével, hiszen mindenki mindenkinek a tevékenységét láthatta, illetve hozzászólhatott, javasolhatott, konstruktív kritikával szólhatott mások feladatához, ezzel segítve a végső produktum sikeres megoldását.

Olyan széleskörű, a témát többszólamúan megszólaltató kiállítás jött létre, amelyben az együttműködő partnerek⁵ segítségével egyszerre jelent meg a tojás mitológiai funkciója, a régészeti-történeti vonatkozásai, a néprajzi és a természettudományos szempontok, mindez napjaink húsvéti készülődésének – például a tojásábrázolásnak – a bemutatásával.

Hasonló feladatmegosztással jött létre a *„Szabad-e bejönni betlehemmel?”* (2007), illetve a *Maszkos alakoskodó népszokások a Dolomitok karneváljain* című kiállítás (2009) is. Utóbbi esetében a kulturális antropológia kurzusokat látogató hallgatók a szokások hátterének a kutatásában vettek részt, végeztek terepmunkát, majd készítettek kapcsolódó fotókiállítást, illetve vállalták a kiállítási tárlatvezetést, az interaktív programok (maszkfarcás, filmvetítés, beöltözés) lebonyolítását.

A már említett ajándék témájú koncepció az *„Oszd meg!* (2012) címet kapta a *„Ha december akkor karácsony, ha karácsony akkor ajándékozás”* alcímmel. Az online virtuális kiállítást egy a facebook-on létrehozott esemény, az úgynevezett „event” segítségével indították 2012. november 16-án: *„December 4 – 13. között vár majd Rátok egy meglepetés kiállítás a FEEK folyosóján, de addig is hangoljunk rá!”* Elkezdődött. Megjelentek az ajándékfotók és a hozzá kapcsolódó történetek a facebook oldalon, gyűltek az ajándékok a

⁵ A Baranya Megyei Múzeumok Igatóságának Néprajzi Osztálya, Régészeti Osztálya, Természettudományi Osztálya, kiállító kézművesek, népi iparművészek: Bedő Anikó, Behán Ildikó, Mosonyi Éva, Polgár Zsuzsa

folyosón felépített labirintus zezugaiban. Később az oldalon követni lehetett az eseményeket, mikor, mi történik: „*Gyertek a FEEK-re, és kukkintsátok meg!*” „*Jövő hét kedden 11:30-tól pedig csomagolási technikák tortapapírból, papír gurigákból, textilből. És természetesen az ajándékválasztás!*”; gyűltek a vélemények és jókívánságok: „*Boldog karácsonyt kívánok minden kedves ajándékozónak és megajándékozottnak!*”, és természetesen megnyílt a felkért, illetve pályázott kézművesek és közösségek művészi megformálású, egyedi koncepciót megvalósító karácsonyfa alkotásaiból készült kiállítás is, amit azután a szervezők közös ünneplése zárt.

Legutóbbi kiállításunk a „*Mások voltak*” „*Magyar Holokauszt Emlékév – 2014*” címmel valósult meg. Karunkon a képzési és kultúraközvetítési feladatok és tevékenységek szerves összefüggésben vannak azon célokkal, amelyek kiemelten kezelik a kulturális örökségnek, a magyarországi nemzeti és nemzetiségi értékeknek, emlékeknek, a magyar történelem eseményeinek széleskörű társadalmi tudatosítását, elmélyítését. E célok részben a képzési struktúrában, a kurzusok tematikáiban hangsúlyosak, részben pedig a kultúraközvetítési módszerek folyamatos kutatásában, feldolgozásában, a hallgatókkal történő interaktív alkalmazásában nyilvánulnak meg. A 2014-es projekt célja az volt, hogy a múlt értékeit, eseményeit a jelen kontextusában vizsgálja, és az éppen aktuális folyamatok tükrében hívja fel a figyelmet a kultúra és társadalom közös problémáira. Mindenekelőtt a vonatkozó kurzusok esetében kezdeményeztem a projekttervezést, amelynek főbb célja a kutatás, a konferencia és a kiállítás szervezése lett. Kiemelten fontos volt azon események feldolgozása, amelyek a fiatal felnőttek történelmi ismereteit, azok kulturális és társadalmi hatásait vizsgálják, segítik a szembesülést, a jelennek szóló megértés és tudatosítás folyamatát, ugyanakkor felkészíti őket, hogy saját környezetükben, szakterületükön, képesek legyenek közösségeket aktív részvételre ösztönözni.

A feldolgozás bemutatását közel 4 hónapos eseménysorozattal kívántuk megvalósítani. Meghatározó volt a projektben részt vevő hallgatók elképzeléseinek transzformálása és személyes aktivitása, de további hallgatók minél több alkalommal történő bevonódási lehetőségének provokálása, illetve annak biztosítása is. A projektben az előkészítő munkálatok javát a kulturális mediátor szakos hallgatók (kulturális antropológia kurzuson) az ifjúságsegítő szakos hallgatókkal (Multi- és interkulturális ismeretek kurzus keretében) közösen végezték. E munka számos eleme a hallgatói vélemények, a fiatalok figyelmének felkeltésére alkalmas módszerek beépítését tette lehetővé.

Fenti példákkal csupán érzékeltetni kívántam, hogy a projektpedagógia módszerének alkalmazásával számtalan, és a meglepetések erejével ható lehetőség nyílhat meg az arra vállalkozó számára. A kiállítás ehhez olyan terep, amely konstrukció-jellegénél fogva, már a tervezésénél is lehetőséget nyújt újszerű és izgalmas kutatómunkára, majd egyedi narrációra. Ebből következően, aki részesévé válik e diskurzusnak, részese egy, a társadalomról, önmagunkról, a kultúráról szóló diskurzusnak is. Miközben tanulási folyamatként éli át a létrehozást, a kiállításra reflektáló vélemények fejleszthetik a társadalmi érzékenységet, de a projektek lényegét alkotó, az azt záró közszemlére bocsátás aktusa kialakíthatja a „jelentégyártással” kapcsolatos felelősségvállalás képességét is. Karunknak olyan jövőt kívánok, amelyben továbbra is lehetőségünk lesz a fent jellemzett diskurzusokra.

Sejt és szervezet az oktatás világában

Tézis – antitézis – szintézis

Martin Luther King 54 évvel ezelőtt elmondott egy beszédet, amelyben ki merte mondani a hitét, az álmát, aminek az lett a következménye, hogy egy évvel később az amerikai alkotmány 24. kiegészítésében, 1964. július 2-án életbe léptette az új polgárjogi törvényt, amely a diszkrimináció összes fajtáját tilalom alá helyezte, a fekete férfi pedig – minden idők legfiatalabb kitüntetettjeként – a Nobel-békedíjat is elnyerte. Szeretnék példát venni erről az emberről, mert nekem is van egy álmom, s látom magam előtt ennek az álomnak a teljesülését, pedig ugyanolyan lehetetlennek tűnik a megvalósítása sokak számára ma is, mint a feketék egyenjogúságának elérése Amerikában. Az én álmom: egy jó iskola, ahova szeretnek járni a diákok, ahol szeretnek tanítani a tanárok, szeretnek dolgozni a dolgozók, s a szülők is boldogok ettől. Azért is tudok talán így hinni, mert ezt az örökséget kaptam a családomtól, s ezt a példát láttam egyetemi munkahelyemen is, a FEEFI-n, illetve később a PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán.

Ez az álom csak akkor valósulhat meg, ha elég sokan elhiszik azt, hogy ez lehetséges. Ha meg lehet mutatni a példáját elég sok helyen ahhoz, hogy mindenki ezt szeretné. 25 évvel ezelőtt – kezdő tanárként – egy kis önképző csoportot alapítottam a Leőwey Klára Gimnázium falai között – Labirintus néven – azoknak a gyerekeknek, akiknek hiányzott a formális oktatásból a beszélgetés, a mélyebb gondolkodás az élet értelméről, s akik a kamaszproblémák rengetegében szerettek volna eligazodni. Kiutakat kerestünk, s boldogok voltunk, hogy találtunk egy helyet és egy formát ehhez, és hogy hagytak minket beszélgetni, gondolkodni. Hála az akkori igazgatónőnek, néhai dr. Szolcsányi Jánosné Juditnak. Ezekkel a fiatalokkal a mai napig tartom a kapcsolatot, s arról számolnak be nekem, immáron negyvenévesen, hogy fontosak voltak nekik ezek az együttlétek, hogy megtalálják önmagukat, s merjenek rendhagyó döntéseket hozni, ha kell. Mert a Labirintusban tényleg az Életre készültünk. S tudtunk lelkesedni! Számomra az a 10 év, amelyet a Leőweyben töltöttem, jelentette a hegeli/madách-i „tézist” a saját szubjektív dialektikus történetemben. Mindent, amit a pedagógiáról tudok, ott kezdtem el.

Azután jött egy másik nagy álmodóval és szervezővel való találkozásom 2000-ben. Dr. Koltai Dénes professzor úr, amikor megtudta, hogy drámapedagógiával foglalkozom, azonnal hívott, hogy tegyem át a székhelyemet a Szent István térről a Szántó Kovács János utcába, s az akkori kommunikációs és csoportdinamikai tréningeket oltsam be drámapedagógiával. A beoltás oly jól sikerült, hogy újabb 10 évre maradtam az egyetemen, közben mind a formális képzés keretei között, mind a piaci szektorban elkezdtem tematikus fejlesztő tréningeket tartani, kezdetben dr. Vassné dr. Forintos Klára irányításával, majd később dr. Lakner Szilviával közösen is. Sok segítséget kaptam közvetlen kollégáimtól: dr. Sári Mihály professzor úrtól, dr. Huszár Zoltán és dr. Várnagy Péter docens uraktól, kedves barátaimtól, valamint Dina Miletta tanársegéd asszonytól. Az akkori FEEFI tanársegédjeként dr. Nemeskéri Zsolt dékánhelyettes úr és dr. Kocsis Mihály docens úr hathatós támogatásával doktoráltam neveléstudományból Zsolnai József professzor úr neves doktori iskolájában a Veszprémi Egyetemen. Kutatási területem a drámapedagógia, a konstruktivista pedagógia és a Csíkszentmihályi Mihály-féle flow-elmélet kapcsolata volt. Ebben a 10 év-

ben a sikeres gyakorlati képzés mellett elméletben is le tudtam tehát írni az addigi tapasztalatokat, és néhány újszerű megállapítást is sikerült tenni az iskola és a tanóra viszonyáról, mint „sejt és szervezet” kapcsolatról, és ezek „világszerűségéről”.

2011-ben azután jött a szintézis lehetősége. Mindaz, amit az addigi két munkahelyemen tanultam és gyakoroltam, egy újabb szintre emelődhetett, amikor megpályáztam volt iskolám, a Leőwey igazgatói posztját. Pályázatomban már úgy mutattam be az iskolai életet és annak fejlesztését, mint egy „élő organizmusét”, amelyben a tanóra az a sejt, amelynek az egészségességén múlik a szervezet élete. Ez a koncepció lett az alapja a mai „paradigmaváltó” elképzeléseknek, amelyeket több szinten igyekszünk megvalósítani helyben és országosan is. Mert vannak olyan történelmi, lélektani pillanatok, amikor az álmok meg tudnak valósulni, hasonlóan, mint amikor a tojáshéj megreped, s eljön az ideje az új élet megszületésének. Ez a paradigmaváltások időszaka. Több jel is arra mutat, hogy a mi időnk ilyen idő. Nem csinálhatjuk már ugyanazt, amit eddig, nem élhetünk úgy, ahogy eddig, mást és máshogy kell tanítanunk és tanulnunk, mint eddig. Ez a gondolkodásmód indította el annak idején a FEFFI megalapítását is Koltai Dénes és kollégái segítségével, s ez lehet most egy új „iskolakoncepció” alapja.

A paradigmaváltás kora

Többféle iskolatörténeti paradigmát látunk magunk mögött és előtt. Ezeket sokféleképpen hívhatjuk. Nevezhetjük például porosz, reformer, konstruktivista vagy konzervatív, liberális, fenntartható paradigmáknak. A most kibontakozó irányzatot a kognitív pszichológiai forradalom eredményeire alapozva nevezhetjük konstruktivistának, amely a tudatfejlődést nevezi meg központi kategóriájának, túllépve az ismeretszerzésen vagy a kompetenciafejlesztésen is. Vagy fenntarthatónak, amennyiben a globális és személyes veszélyekre való reagálás képességének fejlesztését állítjuk pedagógiánk középpontjába.

Jelenleg – a fenti elveknek megfelelően – készül a magyar oktatási-nevelési rendszer átalakításának tervezete. Az új „NAT5” koncepció radikálisan új köznevelési stratégiát határoz meg. Ennek kidolgozója a prof. dr. Csépe Valéria akadémikus asszony vezette team, aki kormánybiztosi felhatalmazással vezeti a munkacsoportot, amely felelős ezért a nagyon komoly munkáért. A paradigmaváltó stratégia főbb ismérvei a következők lesznek:

- rendszerszerű, de rugalmas átalakítás az „ismeret-tudás-készség” hármas modern igényeknek megfelelő közvetítésére;
- a „versenyképesség-értékteremtés-méltányosság” hármas vezérelvnek megfelelő változtatások bevezetése;
- túllépni az ismeretalapú felépítésen, de a kulcskompetenciákra egyszerűsített elveken is, ezzel szemben tudásrendszerekben gondolkodni;
- alapvető szervező elv lesz a tartalmat jelenségalapon szervező és módszereiben is többkomponensű, azaz a hagyományos módszereket (pl. tankönyv, laboratórium stb.) a digitális oktatástechnológiai módszerekkel ötvöző oktatás;
- képes lesz a műveltségterületek közös tartalmi közvetítésének kereszttervényesítésére, a tanulók fejlődését a változó környezet figyelembe vételével támogatni;
- kulcsfogalmi: a tanulni tudás támogatása, az ismeretek-tudások készségek rendszerszerű megközelítése, ezek arányos megjelenítése, alkalmazni tudás, problémamegoldó gondolkodás, az oktatás eredményességének folyamatos követése a mérés-értékelés komplex módszereivel;
- a módszertani megújulás elősegítése. (Csépe, 2017)

A fenti stratégia megvalósulásának sikere nagymértékben függ az elfogadottság mértékétől. Ehhez széleskörű szakmai és társadalmi egyeztetés, illetve az iskolai autonómia va-

lói megvalósítása szükséges, hogy felszabadulhassanak azok az energiák, amelyek felhajtóerőként szolgálhatnak ezekhez a változásokhoz. Hiszen itt egy alapvető szemléleti, tartalmi és módszertani megújulásról beszélünk, s tudjuk, hogy az oktatás sikerének a kulcsa a pedagógus személye.

Jól szolgálhatja ezt a megújulást a már bevezetett értékelési illetve minősítési rendszer, ha az képes „szervesülni”, ha annak „8 kompetenciája” valóban átítatja a teljes pedagógiai rendszert, s nemcsak formális értékelési szempontsor marad (szakmai tudás, tervezési tudás, tanulástámogatási tudás, személyiségfejlesztési képesség, közösségfejlesztési hajlam, értékelő attitűd, kommunikációs képesség, innovációs hajlandóság). A rendszerben megjelenő – gyermekre és a tanulásra helyeződő – hangsúlyok jól jelzik a fejlődés lehetséges pozitív irányait, amelyek tudományosan is megalapozottak és a korszellem igényeinek is megfelelnek.

Ezért is fontos feltétel ehhez a paradigmaváltáshoz a pedagógusképzés és továbbképzés 21. századhoz igazítása, a fenti célokhoz illeszkedő megvalósítása. Ez új pedagógiai kultúrát jelent, amely elengedhetetlen a köznevelési rendszer „organizmusának”, élő világának fejlesztéséhez.

A pedagógiai kultúra összetevői

A pedagógiai kultúra összetevőinek vizsgálatával foglalkozó tanulmányok egyre pontosabban tárják elénk azokat a jellemzőket, amelyeken múlik a pedagógiai siker (*Nagy, 2010*). A megjelent publikációk azt sugallják, hogy érdemes felállítanunk egy olyan pedagógiai szituációs modellt, amelyben a pedagógiai tevékenység minden fontos dimenziója megjelenik, akár a tanórai vonatkozásokat, akár az iskolai szervezetfejlesztés szintjét vizsgáljuk. Ennek a koncepciónak az alapjait 2008 után a PTE Felnőttképzési Kar tanszékvezető adjunktusaként dolgoztam ki (*Zalay, 2011*). Azután 2011 óta a Pécsi Leőwey Klára Gimnáziumban került bevezetésre. Az elmúlt hat esztendő tapasztalatai szerint, amennyiben a pedagógus, illetve az iskolavezetés rendelkezik ezeknek a dimenzióknak a magas szintű, tudatos működtetési képességével, akkor van esély az adott pedagógiai közegben, hogy adekvát reakciók szülessenek a korszak aktuális kihívásaira, mind a globális problémák kezelése, illetve interpretálása, mind a fiatal korosztálynak megfelelő kommunikációs eszközök megtalálása terén. Ahhoz, hogy pontosan tudjuk, mivel kapcsolatban kell kifejteni a pedagógiai tevékenységet, azaz melyek az aktuális fókuszok, be kell azonosítani a problémákat.

Világválság-tünetek

A „pedagógiai világ” nem választható külön társadalmi és globális valóságunktól. Márpedig akármelyik oldalról vizsgáljuk, egyértelműen kirajzolódnak mai világunk válságtünetei. Ennek a válságnak a természete minimum hét pontba sűríthető, ha maradunk a többdimenziós gondolkodási modellnél, akkor a személyiség felől nézve, annak mindegyik kapcsolati dimenzióját érintve.

Válságban van a természettel, tágabban a környezetünkkel való viszonyunk (*Hajnal, 2010*). Az elmúlt száz év alatt ötszörösére, naponta egy Pécs nagyságú városnyival szaporodó emberiség lassan egyáltalán nem jut elég egészséges táplálékhoz, vízhez és nyersanyaghoz. Válságban vannak társadalmi kapcsolataink, a családtól, a kisközösségeken át, a nemzetekig és ország-csoportokig. Válságban van történettudatunk. Egyéni, családi, közösségi, nemzeti és globális szinten egyaránt megszakadtak az „identitás-szálaink”, „a múltat majdnem sikerült végképp eltörölnie” egy torz, manipulatív „orwelli” világnézeti hullámnak, amely több szélsőséges ideológiát is produkált az elmúlt kétszázötven év alatt. Válságban van a transzcendenssel való kapcsolatrendszerünk. Hiába mondja magát valamely valláshoz tartozónak a Föld 7 milliárd lakójából az emberek 90%-a, a mai ember

gyakorlatából hiányzik az Istennel való szoros együttműködés. A nietzschei láttelelet meglehetősen pontos: a mai emberek többsége számára „Isten halott”. Nem véletlenül szaporodtak meg a tehetségkutatással kapcsolatos vizsgálatok, hiszen a hiányok mellett ezen a területen különösen szembetűnő a pazarlás. A legtöbb ember „nincs a helyén”, nem tud a talentumainak megfelelő munkát végezni. De ugyanez a helyzet a távlatok kérdésével. A jelenre fókuszálódik a fogyasztói világ embertömege, s a jó célkitűzések képessége szintén hiányzik. S végül önmagunkkal sem vagyunk kibékülve, válságban van az emberi tudat, a személyiség maga, rengetegen keresik a harmonikus élet lehetőségét különféle technikák, módszerek segítségével, de csak kevesen jutnak el a lelki béke és a békés kapcsolatok megéléséig.

Pedagógiai kihívások

Stratégiai nevelési és oktatási cél tehát, hogy ezekre a válságos viszonyokra megoldásokat kínáljunk diákjainknak, vagy pontosabban, alkalmassá tegyük őket arra, hogy keresni tudják az életképes alternatívákat. Erre azonban csak a teljességet keresők és megélők képesek. Fizikai, lelki és szellemi értelemben egységes és egészséges, „meglett emberré” váló fiatalokat kell nevelnünk, akik az autonómia magasabb értelmét képviselik, azaz a személyiség mindhárom szintjén, szabadon, felelősen és magas szeretetfokkal képesek létezni, kisugározva magukból az emberi élet megélésének magasabb frekvenciáján a boldogságot. Ezek az emberek menthetik meg a világot, vagy képviselhetik egy új világ paradigmáját, akikben a mai kor „sötétségének” közepette is a Fény lakozik. Így válhatnak tanítványaink az „eszmélkedés” korának embereivé. Ehhez olyan tanulási-tanítási modellekre van szükség, amelyek képesek az új világalkotásra.

A pedagógia dimenziói

Ahogy egy művész alkotásának létrehozásával egy második világot teremt, az esztétikai elméletek leírása szerint, ugyanúgy a pedagógus is ezt teszi egy-egy óra vagy foglalkozás „megalkotásakor”. De ezt teszi egy igazgató is, amikor egy pedagógiai intézmény világát működteti. Érdemes feltérképezni azokat a jellemzőket, amelyeknek a minőségén múlik egy-egy ilyen világ működőképessége. Más szóval azokat az indikátorokat vesszük itt számba, amelyek egy-egy nevelő pedagógiai kultúráját jellemzik. Eddigi kutatási eredményeink szerint ezeken nemcsak a tudásközvetítés sikere múlik, hanem a világalkotási képesség foka befolyásolja a teljes pedagógiai „univerzum” atmoszféráját, végső soron a résztvevők jóllétét, amelyről a modern „légkör-” és „élmény-vizsgálatok” nyomán tudjuk, hogy egyáltalán nem elhanyagolható tényező.

A tanítási / nevelési tudás

A gyakorlati tapasztalatok alapján bátran állítható, hogy a tanulási folyamat szervezése többszörös világépítési gyakorlat. Ebben alapvető szerepet játszanak, mint „tudáspillérek”, a pedagógus alapkompenciái. Ilyenek a többszintű tervezőmunka – a tanári személyiség mozgósítása –, az adekvát pedagógiai filozófia kiválasztása – az értékközvetítés –, a kognitív disszonanciák leküzdése –, a megfelelő tanulókép alkalmazása és a pedagógiai szituációnak megfelelő eszközválasztási képesség, amelyek mind összhangban vannak a „8 kompetencia” rendszerével.

A tanulási folyamat támogatása

A tanulási folyamat támogatásának tudása már a második dimenziója a nevelő pedagógiai kultúrájának. Ide tartozik a beléptetés, a kontextus-építés, a narratívaválasztás, a megértésbeli változás előidézése, a mélyítés, a reflektivitás és a kiléptetés támogatása. Ezek a pedagógiai építkezés folyamatának fázisai, amelyben lejátszódik a meglévő tudásstruktúra

áthangolódása, a modern neurobiológia nyelvén, az „áthuzalozás”, amely minden igazi tanulási folyamat alapja (Zalay, 2006). Ennek a tudatos „világépítési rendszernek” elsősorban az intenzív motivációs aktivitásban mutatkoznak meg az előnyei, amellyel a tanár mintegy „életre serkenti” a diákot az órán, és eléri nála a megértésbeli változást, vagy a konstruktivizmus nyelvén a konceptuális váltást (Nahalka, 2002). Ehhez azonban nem elég az „elmondás”, de önmagában a „cselekedtetés” sem. Fontos a deduktív folyamat, a tervezés attitűdjének megvalósítása folyamatos egyeztetésekkel és újratervezésekkel.

A különböző változásokban megnyilvánuló tanulás a világépítés elveit tudatosan gyakorló tanár óráin szituációk értékelése, megértése, elemzése, variációinak kipróbálása mentén zajlik, ezért a tanár feladata az, hogy a szituációk világának felépítését megteremtse, egyrészt a tervei szerint, másrészt a résztvevőkkel együtt az óra közben. Ez a pedagógia „világépítési” folyamatának első két dimenziója.

A kommunikáció dimenziója

A pedagógiai kontextus pilléreinek és folyamatának bemutatásával látszólag előttünk áll egy óra szerkezete. Valójában egy kétdimenziós, „kvázi síkrendszer” elemeit látjuk egymás mellett. A megértésben bekövetkező változás, a mélyebb szintű tanulási folyamat csak a pedagógiai szituáció kommunikációjának dinamikus leírása alapján ragadható meg.

A tanulási szituáció működési mechanizmusának lényegét elsősorban a kontextus összetevőinek további, differenciáltabb meghatározottságaival írhatjuk le, amelyek elsősorban a pedagógiai szituációk belső szerkezetét, az eddig említett összetevők egymáshoz való viszonyát, tanórán vagy foglalkozáson belüli rendjét és a különböző probléma-megközelítések szerkezetét hordozó modelleket jelentik. A pedagógiai, „második” világ meghatározói tehát a szituációk. Ezek tudatosítása, illetve kérdésekkel és instrukciókkal való irányítása a tanár egyik fő feladatát jelenti, hasonlóképpen egy drámapedagógiai folyamatirányításhoz (Neelands, 1994). A szituációk feltárása és megértése által lehet a feszültségkeltés és -oldás művészi eszközét az órán belül alkalmazni. Egy-egy szituációt a színházi szaknyelvből kölcsönözve hét fontos tényező határoz meg: a tér, az idő, a szereplők, a viszonyok, az előzmények, a szándékok és a jelenbeli megnyilatkozások (Kaposi, 2007). Minden vérbeli pedagógus tudja, hogy ezekkel a tényezőkkel mindenfajta pedagógiai szituációban számolnunk kell, ha sikeresen akarjuk azokat működtetni.

A tér kétféle aspektusban is meghatároz egy helyzetet. A „nagyter” a földrajzi tájólást jelenti, amely mindig belejátszik a pedagógiai szituációba: ország, város, falu stb. A „kis-ter” a konkrét hely pontosítása és kezelése: mit kezdenek az óra résztvevői a rendelkezésükre álló térelemekkel. Az idő szintén megjelenik mindkét aspektusában. A „nagyidő” a pedagógiai helyzet történelmi meghatározottságát jelenti, amely mindig keretezi a munkánkat, néha direkterben, néha áttételesen. Míg a „kisidőben” a napi idő jelenik meg: délelőtt vagy este, s hogy milyen időtartamban játszódik a nevelési-oktatási helyzet. Ahogy az is fontos, hogy mennyi idő áll rendelkezésre egy-egy probléma elemzésére.

A szereplők szintén több rétegűen meghatározhatóak. A klasszikus háromszintű személyiségmodell alapján pontosíthatóak a fizikai, lelki és szellemi adottságok, jellemzők. A viszonyok újabb három lehetőséget kínálnak a kommunikációs viszonyok finomításra. A résztvevők között folyamatosan kezelni kell az egymás mellé rendeltség, az alá-fölérendeltség, illetve a kapcsolat minősége szerinti kapcsolatokat.

Az előzmények a pedagógiai szituáció „múltját” jelentik. Hosszabb és rövidebb távon is gondolkodhatnak ezzel kapcsolatban a résztvevők, és előhívhatják előzetes tudásaikat. Ugyanígy tehetnek a szándékokkal is, megint hosszabb és rövidebb távon, amelyek a szituáció „jövőjét” jelentik. Itt azok a célok, akaratok, irányultságok játsszák a főszerepet, amelyek a pedagógiai szituáció résztvevőinek késztetési. Végül, de nem utolsó sorban a

kommunikáció legnyilvánvalóbb jellemzői határozzák meg a szituáció működtetésének minőségét. Ezek azok a megnyilatkozások, amelyek a helyzet „jelenének” összetevői. Ide tartozik mindenfajta megnyilvánulás, a mozdulatoktól, a szavakon át, a gondolatokig és az érzésekig. Jól érzékelhető a fenti felsorolásból, hogy a pedagógiai szituációban ezek jelentik a tudat fő összetevőit, amelyekkel a résztvevőknek dolgozniuk kell a tanulási folyamat során.

A pedagógiai világ atmoszférája

Az elmúlt időszakban igen jelentős mértékben megnőtt a pedagógiai „klímakutatás” volumene. Nem véletlenül. Ez lehet az a legkevésbé megfogható, mégis kitüntetett jellemzője egy-egy pedagógiai szituációnak, amelyen áll vagy bukik a többi összetevő sikere is. Magyarán, a pedagógus pedagógiai kultúrájának fontos összetevője, hogy milyen hangulatot teremt az óráin, mennyire motiválja a különböző diákokat, képe-e feloldani a feszültségeket, van-e humora? Mennyire képes olyan légkört varázsolni, amelyben élmény a tanulás, még ha kemény munka is kell hozzá? Ez a dimenzió úgy írható le, mint a pedagógiai világ „időtényezője”, amely gyorsan elrepül, ha átélhetjük benne az igazi életörömet, de vánszorog, ha a résztvevők unatkoznak vagy egyszerűen szenvednek tőle. A „világélmény” a tanuló legfontosabb motivációs bázisa. E nélkül minden tanulás „világtalan”. Ha viszont sikerül a jó klíma megteremtése, akkor megtörténhet, hogy a tanórai szituáció tudatos tervezése és kezelése révén a tanulás folyamatában valódi „világélménye” lehet a résztvevőknek, hisz a feltárt „kutatási témák”, „tanulási területek”, elemzett problémák háttérben egy rendezett világ képe bontakozhat ki.

Az iskolai szervezetfejlesztés szintje

Mindezek a dimenziók eggyel magasabb szinten is értelmet kapnak. Ha az iskolavezetés szemszögéből tekintjük a pedagógiai szituáció világát, akkor ugyanezeket a szempontokat végigjárhatjuk és elemezhetjük az iskolai szervezet életében. Ilyen értelemben a pedagógiai, illetve vezetési tudás jelenti az egyik fő szempontot, a megértés, a tanulás elősegítése, illetve a fejlesztési célok megvalósítása a másodikat, míg az iskolai élet szereplői közötti együttműködés, kommunikáció, kooperativitás a harmadikat (*Monoriné, 2010*). Ezekon kívül különös jelentőséget tulajdoníthatunk itt is az iskolai közérzet, a közösségfejlesztés, az iskolai élményszint javítását, a teljesség megélésének támogatását szolgáló szempontoknak (*Zalay, 2012*).

Az iskolavezetés felelőssége az iskolában egyrészt a magas szakmai színvonal biztosítása a célszerűség, jogszerűség, szakszerűség, hatékonyság, eredményesség, rugalmasság és kiszámíthatóság alapelvei mentén. Másrészt a fejlesztés megvalósítása az iskola minden résztvevőjére vonatkoztatva, a cél- és értékracionalitás, legitimitás, tervszerűség, nyomon követhetőség, megvalósíthatóság, hatásosság, fenntarthatóság és kiterjeszthetőség értékrendszere alapján. Harmadrészt az együttműködési kultúra fejlesztése az asszertivitás, informativitás, normativitás, reflektivitás, objektivitás, konstruktivitás, méltányosság és igazságosság elveit szem előtt tartva (*Zalay, 2012*), az iskolai szervezet tagjaiból közösséget kovácsolva, elősegítve a jó közérzet, az otthonos légkör megteremtését.

Az igazgató feladata az igazgatás, az iskola ügyeinek eligazítása, végső soron az *Igazság* képviselője. Ez pedig jelenti a törvények tiszteletét, végrehajtását és betartatását, annak a reprezentatív szerepnek a vállalását, amely közvetítést jelent az intézménnyel kapcsolatba kerülő külső és belső szereplők és az iskolai szervezeti világ minden egyes polgára között. Feladata tehát a tervezés, irányítás, szervezés mellett a kommunikációs hálózatok működtetése, „tisztántartása”, ellenőrzése. Másfelől az ő dolga a motivációs struktúra energiáinak előteremtése, a tanulásra és a tanításra ösztönzés, a közösségi létforma kultúrájának alakítása, finomítása, műveltetése.

Tudatos szervezetfejlesztés a Leőweyben

Ennek a tudatos szervezetfejlesztési programnak a megvalósítása kezdődött el a Pécsi Leőwey Klára Gimnáziumban 2011 őszén, s tart mind a mai napig. Ebből az első öt esztendő az úgynevezett „hardver-kezelés” időszakának tekinthetjük. Ebben a szakaszban – a tantestülettel közösen – mind a négy dimenzió területén jelentős változtatásokat hajtottunk végre, egyrészt az igazgatói pályázati, illetve kinevezési időszak természetes megvalósításaképpen, másrészt rugalmas reagálásként a külső körülmények változásaira (tulajdonosi viszonyok tisztázása, fenntartó- illetve működtető-váltás, 2011-es köznevelési törvény rendelkezéseinek bevezetése). A második öt esztendő 2016-ban kezdődött el, s ezt pedig a „szoftver-beállítással” jellemezhetjük. Innentől a stabilizált keretrendszerben a pedagógiai kultúra differenciált fejlesztéséé a főszerep.

Ha a fenti szervezetfejlesztési modell szerint tekintjük a gimnázium életének alakulását, akkor elsőként a „tanítási / vezetési dimenzió” fejlesztését kell megemlítenünk, amelyet tudatos vezetői tervezéssel és irányítással (rendszeres vezetői értekezletek, oktatási és nevelési irányítás tudatosítása és átstrukturálása), a helyi, majd az országos rendszerhez igazodó tanárértékelési rendszer bevezetésével és a lehetőségekhez képest átlátható gazdálkodás működtetésével jellemezhetünk. Miután 2013-ban harmincéves szerződéssel stabilizáltuk a Leőwey helyben – Pécsen, a Szent István téren – maradását, amely a tulajdonos Zirci Ciszterci Apátság és az akkor a gimnáziumot működtető Pécs Megyei Jogú Város között kötött, következett két nyáron keresztül az iskola felújítása, a gyönyörű épület modernizálása, új természettudományos labor építése, s egy emeletráépítés, aho va a Magyar – Francia Két Tanítási Nyelvi Tagozatunk osztályai és a franciatanárai költöztek. A továbbiakban a stratégiai tervezés egyértelműen a fentiekben körvonalazott új pedagógiai kultúra összetevői mentén valósulhat meg. Komoly szerep jut ebben a „középvezetőkől” létrehozott Stratégiai Vezetői Csoportnak. Tervünk a munkaközösségek megerősítése, a minőségértékelési rendszer továbbfejlesztése, a tanártovábbképzés tudatos tervezése, a fenntarthatóság szemléletének nyomatékosabb érvényesítése. Tehetségfejlesztési központtá kívánunk válni a régióban. Ehhez szükséges a lehetséges keretek közötti helyi tanterv átalakítása – a differenciálás, gyakorlatiasság, ésszerűség elvei mentén.

A „tanulási / fejlesztési dimenzió” erősítését a minőségi tanóra kitüntetett szerepének hangsúlyozásával, a versenyeredmények értékének megbecsülésével, a hátránykompenzációra irányuló fokozott figyelemmel, a tanulói portfóliók rendszerének bevezetésével, a minőségi (kiemelt tehetséggondozó) célok kitűzésével, a nevelés-oktatás rendszere eredményességét fejlesztő eljárások kidolgozásával jellemezhetjük. A szervezeti tanulástámogatás fontos feltétele a felkészült, kutatói szemléletű tanárok jelenléte, az idegen nyelvi képzés (angol, francia, német, olasz, spanyol, orosz, kínai) fejlesztése, az emelt óraszámú szaktudományos specializáció a tehetségek számára, a gyakorlati szemlélet fokozása a teljes rendszeren belül. Az országos tendenciákkal összhangban fontos cél a mérési eljárások továbbfejlesztése az intézményen belül, ennek részeként a diákok véleményének bevonása a visszajelzések közé, a probléma-megoldási készség fejlesztése, az informatikai képzés (statisztikai szemlélet, emelt szintű matematikai statisztikai ismeretek) erősítése, illetve annak a szemléletnek az elültetése, hogy ma már nemcsak a tudás, hanem inkább a tudás megszerzésének képessége és gyorsasága kell a sikerhez.

Az iskolai „kommunikációs struktúra” fejlesztését a hálózatok átláthatóságának és működtetési sebességének gyorsításával, a visszajelzések rendszerének, a konstruktív kommunikáció erősítésének, az osztályfőnöki kulcsszerep hangsúlyozásának, valamint a külső kapcsolatok rendszerének erősítésével valósítottuk meg. Törekednünk kell, a kor kihívásainak megfelelően, az internet-használati ismeretek gyors megszerzésére, a kommunikációs hálózatfejlesztés további javítására, a konstruktív megközelítési mód (kölsönös bizalmon

alapuló együttműködés), az asszertív kommunikációs gyakorlat működtetésére. Fontos a kommunikációs kultúra fejlesztése terén a „szerződés-kötési”, egyeztetési eljárások további finomítása, az „értelmes értekezletek” tartása, a formális és informális közlés-folyamatok rendszerének tisztítása, a visszajelzések rendszerének bátor nyíltabbá tétele (diákok, szülők, tanárok között). Folyamatosan tovább kell fejlesztenünk az eddig is a kor előtt járó internetes hálózatunk fejlesztését és erősíteni eddigi vívmányainkat (e-napló, honlap stb.).

Az iskolai közösség (az „élményvilág”) fejlesztése a kreativitás mozgósításával a különböző tanórán kívüli programok, a nagyon változatos projektnapok támogatásával, a szabadidő tudatosabb tervezésével, a környezeti nevelés kihangsúlyozásával valósult meg. A hagyományos iskola „halálos bűneit”, az unalmat és a félelmet, valamint az öröm hiányát száműzni kell a modern iskolából, s ezek helyett ma már egyértelmű, hogy mélyen ható „flow-élmény” kell a maradandó tanuláshoz az iskola minél több területén (Csikszentmihályi, 2001). Tudjuk, hogy a kulcs ezen a területen is – a jó tanár, a jó csoport-élmény és a jó tanóra.

A sejtek és a szervezet világa

A világepítési tudás magas szintű működtetésétől, illetve a világos vezetési struktúrától joggal várhatjuk az egész nevelési-oktatási folyamat és a Leőwey Klára Gimnázium jelentős minőségi fejlődését, a szervezeti kultúra terén és a résztvevők közérzetében egyaránt. Stratégiai pedagógiai cél, korunk válságos viszonyai közepette, az átlátható érték- és célrendszer, a világepítő tudásra épülő, követhető strukturális fejlesztési program egy-egy pedagógiai környezetben. Így kínálhatunk csak megoldásokat diákjainknak, vagy pontosabban, így tehetjük őket alkalmassá arra, hogy keresni tudják az életképes alternatívákat a magyar iskolában és a Leőweyben egyaránt.

Egy ilyen világepítő szemléletmód alkalmazása egyúttal holisztikus megoldásokat eredményezhet, a modern tudományos forradalom szemléletmódjának is megfelelően. Ebben fontos szerepet játszhat a teljes személyiséget és annak kapcsolatait figyelembe vevő nevelés jelentőségének kihangsúlyozása is. Ennek megvalósítása egy „világepítő” iskolában már természetessé kell válnia. Az is a „teljes világ” építését célozza, ha a korábban mereven szétválasztott humán és reál oktatási területek egy adott pedagógiai környezetben, ahol „világepítésben” gondolkodnak, komplexen formálják diákjaink világképét, s a két terület közötti átjárások teremtik meg azt a lehetőséget fiataljaink számára, hogy ne szétszabdalt darabokat lássanak a világból a különböző tantárgyak óráin, hanem figyeljenek fel a kapcsolatokra, az analógiákra, egy holisztikus megközelítés jegyében. Ezáltal lesz képes a tanuló a természeti és a társadalmi folyamatokat harmonikus fejlődésként értelmezni.

A „jó iskola” egyúttal „egészséges pedagógiai világot” feltételez, komplex hálózatokban, rendszerekben gondolkodást, a magas szintű tudásfejlesztés és a rendszeres mozgásra ösztönzés mellett fejlett érzelmi intelligenciára nevelést, a szociális érzékenység ápolását. Óriási energiák szabadulnak fel egy ilyen iskolában, de meg kell tanulni az ezekkel való bánásmódot, hiszen olyan ez, mint egy atomreaktor, energiát ad, motivál, de robbanni is tud. Nem széteső, strukturálatlanul szabad iskolákat álmodunk. A komplex személyiség- és iskolafejlesztéseknek abba az irányba kell haladniuk, hogy a pedagógiai szituációk résztvevői, a „dimenziók jól működtetett világában”, magyarázni tudják a napjainkban gyakran váratlanul előálló, időnként paradoxnak ható jelenségeket és folyamatokat is. Továbbá az ilyen „világokban” tanuló illetve fejlődő személyiségek számára értékként kell megjelennie saját fizikai és pszichés egészségüknek, valamint szűkebb és tágabb környezetük pozitív alakításának és gondozásának. Az egészséges „pedagógiai világokban” tanulóknak rendszerben kell gondolkodni, fogalmaik körének folyamatosan kell bővülnie és szinteti-

zálódnia korábbi ismereteikkel biztosan tájékozódva a Földön lezajló folyamatokban, térben is időben egyaránt. Így valósulhat meg a „jó iskola álma”. Ahogy szintén Martin Luther King írja: „Ezzel a hittel képesek leszünk arra, hogy a kétségbeesés hegyéből kivéssük a remény szikláját. Ezzel a hittel képesek leszünk arra, hogy átalakítsuk nemzetünk perlekedő viszályát a testvériség gyönyörű szimfóniájává.” (*Martin Luther King, 2017*)

A fenti koncepció kimunkálásában jelentős szerepet játszott az a szakmai környezet és az a szabadságfok, amelyet volt munkahelyem, a PTE FEEK és annak felelős vezetői biztosítottak számomra. Hála és köszönet ezért nekik!

Irodalomjegyzék

- Csépe Valéria (2017): *Az új NAT pedagógiai koncepciója*. In: Tájékoztató a Köznevelési Kerekasztal számára. EMMI Budapest, 2017.03.07. 50-65.p.
- Csikszentmihályi Mihály (2001): *Flow – az áramlat – a tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hajnal Klára (2010): *Itt és most. Helyi megoldások a globális válságra*. Zöld Völgyért Egyesület, Bükkösd.
- Kaposi László (2007): *A tanítási dráma*. Megjelenés előtt álló kézirat. Budapest.
- Martin Luther King (2017): „Van egy álmom...” http://www.rubicon.hu/magyar/1963_augusztus_28_van_egy_almom_martin_luther_king_washingtoni_beszede/ Letöltve: 2017.04.18. 22.13
- Monoriné Papp Sarolta (2010): *A STEP 21 diagnosztikai modell*. Iskolakultúra. 2010/2. Pécs.
- Nagy József (2010): *Új pedagógiai kultúra*. Mozaik Kiadó. Szeged.
- Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Neelands, J. (1994): *Dráma a tanítás szolgálatában*. Magyar Drámapedagógiai Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest.
- Zalay Szabolcs (2013): *Hálózati gondolkodás az iskolában*. Kiss Árpád Archívum Könyvtára. Debrecen.
- Zalay Szabolcs (2006): *Konstruktivizmus és drámapedagógia*. In: Interdiszciplináris pedagógia és az oktatás finanszírozása. IV. Kiss Árpád Emlékkonferencia, Kiss Árpád Archívum Könyvtára, Debrecen.
- Zalay Szabolcs (2012): In: *A felnőttképzés konstruktív akciója közoktatási szervezeti környezetben*. Szerk.: Juhász Erika. Felnőttképzési Szemle. VI. évf. 2. szám. Budapest.

ARATÓ VILJA

Hogyan és miért lettem „FEEK”-es?

Úgy tűnik, annak ellenére, hogy nem tartom magam egy kimondottan extrém vagy rejtélyes valakinek, valamiért az egész életemet végigkísérik a kételkedő kérdések. Ritka keresztneveknél fogva egész kicsiként megszoktam, hogy az emberek már a bemutatkozásnál furcsán néznek rám, és értetlenkedő kérdéseket tesznek fel a nevem hallatán. Később gimnáziumba a Budapesti Német Iskolába jártam (ami ma már – talán pont az efféle félreértések elkerülése végett – Thomas Mann Gimnázium névre hallgat), ami hallatán – számomra igen megmagyarázhatatlan módon – a legtöbb ember visszakérdezett, hogy az osztrák iskolába járok-e.

Úgy tűnik azonban, hogy ezek a korai élmények se vették el a kedvem a további, sokak számára nehezen értelmezhető választásoktól. A gimnázium befejezése után ugyanis a PTE – akkor még – Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának andragógia szakára jelentkeztem első helyen, ahova sikeresen felvételt is nyertem. Ez azonban újabb kérdéseket vetett fel az értetlenkedő kérdések szerelmeseiben. Budapesten született és felcseperedett lányként a leggyakoribb kérdés az volt, miért éppen Pécs. Hisz mért is tenne valaki ilyet, aki a fővárosban is maradhatna. De ennek a kérdésnek a tisztázása után jött csak a neheze! Andragógia? Na, az meg mi és minek? Mit fogsz ezzel kezdeni? Így három év masszív magyarázás következett, amit aztán megfejeltem még két évvel a kulturális mediáció mesterszak választásának köszönhetően, hogy még véletlenül se okozzak csalódást lelkes kérdezőimnek. Eleinte bosszantottak ezek a kérdések, de így utólag úgy érzem, sokat profitáltam belőlük.

Alapvetően úgy gondolom, 18 évesen kevesen készek arra, hogy eldöntsék, mit is szeretnének kezdeni az életükkel, de az említett kérdések időről időre újra rákényszerítettek arra, hogy átgondoljam tartalmukat, és formálódjon bennem a válasz: miért is választottam ezt a helyet, ezt a szakot, ezt a pályát, mire is lesz ez jó nekem. Az andragógia szak egyik nagy előnye pedig, hogy számos válaszlehetőséget kínál erre a kérdéskörre. Mivel a szak alapvetően az interdiszciplinaritáson alapul, amelynek révén több tudományterületbe enged betekintést, valamint lehetővé teszi, hogy a hallgatók csak az első két alapozó év után szakosodjanak. Így rengeteg időt és mankót nyújt ahhoz, hogy az ember az öt érő impulzusok alapján kiválaszthassa, melyik az a területe a választott szakmának, amivel a leginkább azonosulni tudna.

FEEK-esnek lenni Pécsen mindennek ellenére néha kicsit nehéz, hálátlan dolog, sokan sokfélét gondolnak erről a karról, és ebben nem minden esetben van köszönet. Természetesen minden egyetemnek, minden karnak, minden iskolának vannak erősségei és gyengeségei, azonban úgy érzem, hogy ezen a karon egészen kiemelkedő minőségben valósult meg valami, amit egyetemi körökben tehetséggondozásnak szokás hívni. Véleményem szerint a FEEK legnagyobb erőssége, hogy az oktatás olyan légkörben zajlott, amelyben lehetőség nyílt a kötelezően szükséges szakmai érintkezéssel felüli, emberi kontaktusra az ok-

tatókkal. Az oktatók odafigyeltek a hallgatókra, támogatták, érdemben segítettek őket, segítettek nekik meglátni az előttük álló lehetőségeket, és megtanították őket élni azokkal. Mindezt nem pusztán kötelességből, hanem elkötelezettségből tették, és ezért úgy vélem, az ember itt olyan tudást sajátíthatott el, amelyre közvetett és közvetlen tapasztalataim szerint igen kevés helyen nyílik lehetőség.

Én magam is egy nagyon kedves és elkötelezett tanárom – aki, igen szerény ember lévén biztos megdorgálna, ha nevének nevezném –, kitartó noszogatója eredményeképp találtam rá és éltem egy, a kar nyújtotta kiváló lehetőséggel. Ennek köszönhetően nem csak egy élményekben gazdag Erasmus-félévet tölthettem el egy külföldi egyetemen, de a FEEK és a Hochschule Zittau/Görlitz együttműködésében megvalósuló Dual Post–Degree program keretében a mesterképzés felét Németországban végezhettem el, majd a képzés végén mindkét intézményben diplomát szerezhettem. A három, Görlitzben töltött szemeszter erős gyakorlatorientáltságával, a magyarországitól sok ponton eltérő módszereivel, az itthoninál erősebb projektszemléletével kiváló kiegészítése volt a hazai képzésnek. Nem utolsó sorban egy görlitzi szakmai gyakorlatom révén lettem rá nagy szerelmemre, a gyerekmúzeum intézményére, ami azóta is érdeklődésem középpontjában áll, és két társammal együtt – egy saját vállalkozás keretében – jelenleg is a magyarországi megvalósításán dolgozunk.

Így hát én öt, itt töltött év után úgy hagytam el ezt az egyetemet. Minden kételkedő kérdés ellenére úgy érzem, a lehető legjobb döntést hoztam, amikor ide jelentkeztem. Ebben az érzésben pedig csak megerősített az, hogy az egyetem befejezése után rögtön el tudtam helyezkedni a szakmámban, művelődésszervezőként, és úgy érzem, ez talán a lehető legjobb érzés, amivel egy végzős egyetemista visszatekinthet az egyetemi éveire, ami talán a Kar számára is pozitív üzenetnek tekinthető.

Gondolatok a jubileumi kötetbe

2014 februárban az a megtiszteltetést ért, hogy munkahelyemen felajánlották: tanulmányi szerződés keretében elvégezhetem az emberi erőforrás tanácsadó mesterképzést Pécsen. Nagy izgalommal jelentkeztem és vártam felvételi eredményét. Amikor megkaptam az értesítést, arról, hogy sikeres felvételt nyertem nagyon boldog voltam és nagy izgalommal vártam a szeptemberi évkezdést.

Életem során folyamatosan képeztem magam, de nem gondoltam, hogy 49 évesen újra iskolapadba fogok ülni. Kaposváron lakom és az első alkalommal találkoztam két tanuló társammal, akikkel együtt jártunk az előadásokra. Nagyon jó hangulatban teltek ezek a 3 napos képzési szakaszok, és szinte megújulva mentünk vissza a munkahelyünkre. Az előadók nagyon felkészültek voltak és szinte minden alkalommal tanultunk valamit, amit a munkánk során alkalmazni is tudtunk. Hamar eltelt a 4 félév és sok-sok szép emlékekkel és tapasztalattal a tarsolyunkban írtuk a szakdolgozatot és készültünk az államvizsgára. A szakdolgozat írásakor maximális segítséget kaptam a konzulensemtől és az államvizsga is jó hangulatban zajlott le. A képzés során minden előadó teljes körűen leadta az anyagot és felkészített bennünket a vizsgákra és a záróvizsgára. Csoporttársaimmal jó csapatot alkottunk, mindenki mindenkinek segített és mai napig tartjuk a kapcsolatot.

Nagyon szerettem Pécsre járni és életem meghatározó 2 éve volt. Megfiatalodtam, kinyíltam és mai napig szép emlékeket őrzök a tanulmányaimmal összefüggésben. Amikor felajánlották a munkahelyemen a tanulmányi szerződés lehetőségét, nem gondoltam, hogy ennyi élményben és tudásban lesz részem. Ha magam választhattam volna szakot, akkor sem tudtam volna jobbat találni. Nagyon tetszettek az emberi erőforrás tanácsadó szakon megtartott előadások, az előadók minden segítséget megadtak a sikeres vizsgákhoz és emberileg is nagyon sokat átadtak magukból. Bennem csak szép emlékek maradtak és örülök, hogy része lehettem az Egyetemnek.

Amit még eddig nem írtam le

2017. július 6-án délelőtt a Somogy Megyei Roma Nemzetiségi Önkormányzatnak kihe-lyezett testületi ülése volt Siófokon. Délután végeztünk, nehéz napon voltunk túl. Az ülés alatt professzor dr. Koltai Dénes, a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erő-forrás Fejlesztési Karának nyugdíjazott dékánja – megjegyzem, Somogy megye tisztelet-beli cigány vajdája, a Somogy Cigányságáért kitüntetettje is –, hívott telefonon. Visszahív-tam. Elmondta, örömmel venné, ha az egyetem jubileumi ünnepségei kapcsán leírnám em-lékeimet az Intézetben, illetve a Karon töltött éveimről. Miután a telefont leraktuk, sok minden kavargott bennem: felnőttképzés, projektek, együttműködés, roma-cigány kérdés – de legfőképpen a barátság.

Amik visszafordíthatatlan tények: 2006 júliusában – 42 évesen – szereztem diplomát a Kar művelődésszervezői szakán. A csoportban kettő és fele voltunk cigány-roma száрма-zásúak. Tanulmányaink során teljesen természetesnek vettük, hogy csoporttársaimmal – Nagy József Györggyel és Tarnai Tündével – egymás katalizátorainvá váltunk, és ebben tanulótársaink is a segítségünkre voltak.

Öt gyermeket neveltem-nevelek – természetesen a jó sorsom által adott feleséggel közösen. Ezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert érintettségem és személyes példám révén a megélt és átélt változások nem csak engem töltöttek fel energiákkal, hanem köz-vetlen családomat, baráti körömet és a kollégáimat is. Bár ezt akkor közvetlenül nem ta-pasztaltam, ezért meglepett, hogy legnagyobb lányom, Barbara, egy későbbi beszélgetés során megjegyezte: felsőfokú tanulmányai (német-ének szakos tanító) során én voltam a példaképe, és én adtam erőt tanulmányai befejezéséhez. Jól esett hallani. Megemlítem, hogy Imre, Viktória, Katalin és András gyermekeim jövőképében is szerepel a diploma megszerzése, ezért szerencsés embernek érzem magam.

A tanulás kontextusában egy barátságról is kell írnom, amely Koltai Dénes professzor-hoz – második mentoromhoz (soha nem mondtam még neki) –, köt. Biztos vagyok abban, hogy nélküle nem tartanék itt. (S az Isten a megmondhatója, hogy mi lett volna akkor.)

Dénessel és a Karral – illetve jogelőd Intézetével – több mint 20 éves az ismeretségünk. A 90-es évek elején Kompák György, Szegedi Tibor – ők már sajnos nem élnek –, Berényi László és jómagam abban kértük az Intézet és Dénes segítségét, hogy felkészítő képzések-vel segítsék a már megválasztott, vagy leendő cigány-roma képviselők hatékony önkor-mányzati és a helyi, kisebbségi önkormányzati szerepvállalását. Akkor ez az új feladat szá-munkra rendkívüli kihívás volt: nagy adag önbizalmon s az elhivatottságon kívül nagyon szerény tudással rendelkezünk. (Ez a megállapítás – most, ennyi év távlatából és tapasztalatával – még inkább tűnik igaznak.)

Professzor úr elejétől fogva s folyamatosan kapacitált bennünket és mi is Öt. Ennek eredményeként olyan közös képzési programok indultak, mint például a roma közösségfej-lesztők, a képzési és foglalkoztatási mentorok felkészítése, vagy az ifjúságsegítők képzése. A segítő szakmákra felkészítést a professzor úr a maga részéről teljes természetességgel támogatta. Ritkán hallottam tőle – és a kar többi tanárától – a „*pozitív diszkrimináció*” szó-kapcsolatot. Ugyanakkor folyamatosan éreztem-érezte a törődést, az óvást, a partnerséget.

Tanulmányaim során megtapasztalhattam a kellő szigort is. Volt, hogy sokat „*megizzad-tam*”. Most, így visszatekintve: az úgy volt rendjén. S tudom, hogy a tanáraink is tudták:

„a személyes varázsunk talán megér egy elégséges érdemjegyet”. Ha nem, hát akkor utóvizsga.

Az akkor végzett csoporttársaink jelentős részével a mai napig tartjuk a kapcsolatot. Nyugodt szívvel írhatom, hogy mind a személyes, mind a közösségi fejlődésünk egyértelmű és visszafordíthatatlan.

Hogy mit hoz a jövő? Mint mindenkinek, nekem is vannak még középtávú terveim. De az a tudás, amit a tanulmányaim során – Koltai professzor úr mentori szerepének és barátságának is köszönhetően –, megkaptam és megszereztem, irányítóként vezérli további életemet.

Rövid hallgatói visszaemlékezés az egyetemi évekről

A kultúra-, könyvtár és társadalomtudomány területén pár sorban szeretnék arról írni, hogy milyen szakokon tanultam a PTE KPVK, az egyik jogelődjén a PTE FEEK-en és arról, hogy mit adtak nekem ezek a szakok és maga a kar.

2010 szeptemberében, az akkor még PTE FEEK informatikus könyvtáros alapszakon, az információs műveltség pedagógiája szakirányon kezdtem az egyetemi polgári létemet. A második év tavaszi szemeszterében, 2012 februárjában a tanulmányaimat Eszéken – a Josip Juraj Strossmayer University of Osijek – folytattam, sikeres Erasmus ösztöndíj pályázatnak köszönhetően. Amellett, hogy rengeteg élménnyel és tapasztalattal gazdagabban tértem haza, lehetőségem volt az angol nyelv intenzív használatára, és nem utolsósorban egy másik ország gyakorlatának, kultúrájának megismerésére. A sikeres pályázatok, a konferencia előadások, a publikációk és az Erasmus félév kardinálisan hozzájárult ahhoz, hogy a 2014/2015. tanévre Köztársasági Ösztöndíjat kaptam „a kiemelkedő tanulmányi eredményemért és a szakmai területen végzett kimagasló munkámért.” Az első diploma megszerzése után a hallgatói jogviszonyom folytatódott, mesterképzésben is elvégeztem az informatikus könyvtáros szakot, továbbá a kulturális mediáció MA szakot is. A kultúra nagyon közel áll hozzám, a jövőre vonatkozó céljaim között elsődlegesen szerepel, hogy ezen a területen helyezkedjem el.

A szabadidős tevékenységeim is kapcsolódnak az egyetemhez. Úgy vélem, hogy sikerült a számomra legjobban kikapcsolódást nyújtó hobbit megtalálnom, ami esetemben a tánc, illetve a táncházakban való aktív részvétel. Négy félévet teljesítettem a PTE Táncoló Egyetem horvát, szerb, makedón táncok kurzusán. A népzene, a tánc, a baráti társaság és vele együtt a jó hangulat összefonódásával a kulturált szórakozás biztosított. Egyúttal az egészséges életmód részeként említett sportolás is megvalósul ebben az elfoglaltságban. A hobbi mellett a tapasztalatszerzés és a munkavégzéssel kapcsolatos rutin is a Kar keretein belül alakult ki esetemben. 2016 óta jártasságot szereztem a MELLearn – Felsőoktatási Hálózat az egész életen át tartó tanulásért Egyesület titkáráként, amely egyesület székhelye jelenleg egyben a Karunk Szántó Kovács János utcai épülete. Ezáltal rugalmasan összeegyeztethetővé vált nappali tagozatos hallgatóként a tanórákon való részvételem és a munkahelyemen elvégzendő feladatok is. A gyakorlatban is tudtam alkalmazni a kurzusokon megtanult elméleti tudnivalókat. Előnyömré vált, hogy a munkavégzés mellett az egyetemi tanulmányaimat is lehetőségem volt befejezni, illetve folytatni.

Hihetetlenül szerencsésnek érzem magam, hogy azok az oktatók vettek szárnyaik alá, akiktől valódi tudást, szemléletformálást, értékeket, sok bátorítást és támogatást kaptam egy-egy pályázathoz, publikáláshoz és a céljaim eléréséhez. Tizennégy aktív félév után az idén kilépek a 650 éves, jubileumi Egyetem falai közül egy másik szintérre, a munkaerőpiacra, ahol megmérettethetem magam és az elmúlt években felhalmozott tudást. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felsőoktatási tanulmányok folytatásának gondolától teljesen elzárkózzam. Köszönöm, hogy részese lehettem egy ilyen fejlesztő és támogató közösségnek! Bizom benne, hogy az egyetemi hallgatói létemmel és tevékenységeimmel hozzájárulhatok a PTE KPVK jó hírvének gyarapításához.

Választásaim

2009-ben végeztem a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában. Az utolsó évemben eldöntöttem, hogy tovább szeretnék tanulni az érettségi után, így biztosítva magamnak egy jövőt a táncos karrierem végére.

A szakválasztás nem egyszerű, úgy meg pláne nem, hogy az ember igazán egy másik pályán mozog, illetve még jó pár évig ezen szeretne maradni. Körülnéztem a pécsi egyetemen, majd egy gyerekkori barátnőm, aki szintén volt FEEK-es hallgató, felhívta a figyelmem a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési karra.

A kar neve már önmagában hatalmas vonzerővel bírt számomra, mivel nagyon hiszek a folyamatos fejlődés és tanulás erejében, fontosságában és lehetőségeiben. Minden szervezet, munkahely emberekből épül fel, így a beljük fordított befektetés, vagyis maga az emberi erőforrás fejlesztés biztos, kölcsönösen előnyös megtérülést eredményez. Így az, „emberi erőforrás fejlesztési” elnevezés eldöntötte számomra melyik kar mellett fogok dönteni.

Az alapszakok közül adta magát az andragógia, mint az előbb leírtak alapozó tudománya. Mindent megtaláltam ebben, ami érdekel, és erősen interdiszciplináris jellege azonnal megfogott. Soha nem felejttem el, mennyire boldog voltam, amikor a ponthatárok kihirdetése után röviddel megkaptam telefonomon a szöveges üzenetet, hogy felvettek államilag támogatottan erre a szakra.

Innentől kezdve már csak egy dolog maradt hátra, az egyéni tanrend megpályázása és elnyerése, hogy a Pécsi Balettben töltött professzionális táncművészeti tevékenységem mellett is végezni tudjam tanulmányaim. Szerencsére sikerült megkapnom, így elindult a vártnál még színesebb, a tervezettnél még hosszabb kaland.

Igazán már az első héten, az első órákon tudtam, hogy jó helyen vagyok. A kitűnő állapotban lévő, modern épületet nyitott, jövőorientált, pozitív, emberséges légkör jellemezte. Jó volt oda megérkezni. Kiegyensúlyozott, barátságos arcok, előremutató ötletek, tervek, izgalmas kérdések, nevetések, elmélkedések töltötték be az épületet. Előítélet-mentesség, összetartás, egymás segítése jellemezte a légkört, amelyben a motiváltság nem kérdés volt, hanem alapállapot – és ez nem a versenynek, hanem szimplán az örömteli tanulás folyamatának szólt.

A tanárok, a diákok, a tantárgyak mind képviseltek egy fontos értéket, amit talán így tudnék leírni: „a jóban vagy a jobban való remény, hit és törekvés”. Az órák olyan szellemenben voltak tartva, hogy – az emberi erőforrás fejlesztésének tudományán túl – emberi értékeket, egy emberségességet is hazavihettünk.

Európai diáknak éreztem magam, amelyet tovább erősített, hogy a kar választékos ERASMUS-programjának köszönhetően a neves berlini Humboldt Egyetemen hallgathattam fél évet a neveléstudományról. Az andragógia szak befejezte után nem is volt kérdés, hogy ugyanitt jelentkezem emberi erőforrás tanácsadó mesterszakra, amelyet ismért nagy örömömre államilag támogatott formában, és egyéni tanrenddel tudtam elvégezni.

Fontos megjegyezni, mert talán nem mindenki ilyen szerencsés: egyéni tanrendem miatt soha nem éreztem magam hátrányban, mindig megkaptam a tanáraimtól, csoport társaimtól egyaránt a szükséges információkat. Így sikerült egyenértékű diákként megélni az egyetemi éveket, csak így a tanrenddel, kevesebb napba besűrítve...

Sokat jelentett, hogy táncművészeti tevékenységem iránt is óriási nyitottságot tapasztaltam, több tanárom és csoport társam vett részt előadásiamon. Támogatták művészi tevékenységemet, sőt jutalmazták is. 2013-ban a Pécsi Tudományegyetem Tehetségkövetének mondhattam magam, illetve 2014-ben átvehettem az Egyetemi Kultúráért díjat, ami nagyon nagy büszkeséggel tölt el a mai napig.

Nem lehetek elég hálás azoknak a tanároknak, akik az 5 év alatt folyamatos támogatást nyújtottak, akikhez bármilyen gondommal fordulhattam, mindig megértő szavakra s megoldásokra találtam. Új kapukat, új lehetőségeket, mindig tovább és előrébb mutattak. Igazi nagybetűs mentorokra leltem és tudom, ezzel nem vagyok egyedül.

Azt, hogy ez az 5 év milyen hatással volt rám, illetve mennyire inspirált az itt tanult szakmát illetően, jól mutatja, hogy Londonban, a teljes életet igénylő táncművészi pályafutásom mellett 2016-ban távoktatással elvégeztem a CIPD, a világ egyik legrégebbi és legnagyobb HR-szervezetének egyik képzését (CIPD Learning and Development Practices, Foundation Diploma).

Kívánom, hogy sok fiatal diák részesüljön olyan, vagy legalább hasonló egyetemi oktatásban és légkörben, amelyet a FEEK biztosított diákjai számára. Bízom abban, hogy mindazt, amit a kartól kaptam, ha vissza már nem is adhatom, de tovább majd igen....

Álom luxuskivitelben

Keresem a főnököt. Ott az irodája, mondják. Belépek. Hűtött légtér, muzeális környezet. Pedig „csupán” az egyetem **Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Intézetében** (FEEFI) vagyunk. Figyelmeztettek, Koltai emberevő, Koltai egy sárkány. Mindenkiel összeveszik. Kibírhatatlan! Egy hajcsár! Hát így mentem be oda.

A PTE Szenátusa ugyanis 2000-ben az Intézetet a Természettudományi Karba (TTK) integrálta. Miután 2001. január végétől én lettem a TTK dékánja, nekem kellett szembenézni a sárkánnyal. A „szembenézés” jól sikerült. Nem égett le a hajam a sárkány lehelletétől, igaz, a sárkány nem is vált pórázon vezethető kis házi kedvencé, de azt hiszem, a megértés fél órán belül beállt köztünk.

Hamarosan továbbképzésen vettem részt a FEEFI-n. Megismertem a szervezeti kultúrát, az akkor még párját ritkító minőségbiztosítási tanúsítvány miatt felépült belső tanulmánykövetési rendszert. Nekem, aki egy TTK-s idegenkedő szemével nézte ezt az egészet, imponált a rend. Hogy nincsenek oktatói allűrök (később kiderült, hogy azért voltak). Pontosság, fegyelem, színvonalas oktatás – ezek voltak a kulcsszavak. Számos kiváló kollégát ismertem meg. Szándékosan nem emelek ki senkit, mert ha valaki kimaradna véletlenül, joggal sértődne meg.

Aztán jött az első államvizsga-időszak. Hatszáz (!) indexet és diplomát kellett aláírnom! Ez pont háromszor annyi volt, amit a TTK saját korábbi szakjain kiadott abban az évben! És a diplomaosztó a Pécsi Nemzeti Színházban volt. A csúcsevben ötször ismételtük meg az ünnepséget a nagy hallgatói létszám miatt. Mert az ünneplés mindenkinek megjár, aki a saját pénzén tanul – mondta az emberevő sárkány. És igen, ötször mondott aznap ünnepi beszédet. Volt úgy, hogy egy kollégánk, slamposan öltözve vagy borotvátlanul érkezett a diplomaosztóra! Akkor az illetőt a két menet közötti szünetben hazaküldte átöltözni, megborotválni! Nekem sosem lett volna ennyi bátorságom!

A szervezeti kultúra a tapasztaltak hatására a régi TTK-n is változott, alakult. Megváltozott a vezetői értekezletek menetrendje. Koltai előbb dékán-helyettes lett, majd rektor-helyettesé avanszált. Mindeközben a várakozások ellenére egyszer sem vesztünk össze! A négy év alatt, amíg a FEEFI a TTK része volt, egy hangos szó sem volt köztünk. Talán mert tiszteltük egymás céljait. Talán mert így hatékonyabban tudtuk segíteni egymást a napi küzdelmekben. Talán mert úriemberek mindent meg tudnak beszélni egymás között.

A kollégák, ha nem is mindegyikük, szervültek a közös életünkbe. Tudtuk, hogy nem tart örökké ez a házasság, mert Dénes világosan kijelölte a célt már a fúziókor: előbb-utóbb önálló kart alapítani! Ehhez folyamatosan építette az infrastruktúrát és vette fel a kvalifikált embereket. Néha melléfogott, de ez így természetes. A Szántó épületének romhalmazzá nekik adott területéből öt év alatt modern oktatási tereket hozott létre. Még a tekepályát is felújíttatta! Így értünk el 2005-ig, amikor megtörtént az önálló karrá alakulás. A magam részéről óvtam ettől Dénest. Korainak tartottam a lépést, mert érzésem szerint nem voltak még „készen”. Neki persze sürgős volt, hogy mutathassa kollégáinak a jövőt, a folyamatos fejlődést! Az ő helyében biztos én is türelmetlen lettem volna.

Felállt az új Kar, a FEEK. Immár maga állt a vártán, a TTK védőernyője nélkül. Pazar mennyiségű bevétellel, anyagi gondoktól mentesen kezdődött az önálló történet! Természetesen azonnal beindultak a támadások, egyetemen belülről és azon kívülről. Pedig az

„Álom luxuskivitelben” immáron ott pompázott szemeink előtt. Három intézet, három dékán-helyettes, és Koltai Dénes, mint dékán. A régebbi infrastruktúra mellett egy nagyelőadó, négy vadonatúj szemináriumi terem, új hivatali helyiségek egy év alatt! Az oktatógárda is szépen fejlődött. A belső nevelés és az import keverésével egy korfájában és rangeloszlásában is közel optimális helyzet jött létre két év alatt. Csak a doktori iskola nem sikerült! Talán ebben is volt némi szerepe a belső és külső féltékenységnek!

Átalakult a képzési szerkezet. A FEEK-en ez nem jelentett gondot, hiszen ők már a Bologna előtt is kétlépcsős képzésben tanítottak! Sajnos azonban szép számmal keletkeztek versenytársak! Az új andragógiaképzésben magam is oktattam néhány éven keresztül, még egy jegyzetfélélt is írtam az egyik kollégámmal közösen a FEEK-es hallgatók számára, belső használatra. Szép élményeim voltak. Tele előadók, figyelmes diákok, jó vizsgaeredmények. Nem tudom, biztosan puha voltam az ottaniakkal ... bár nemrégiben találkoztam egyikükkel, aki azt mondta, szívesen járt hozzám órára. És ötösre vizsgázott!

A diákok szerették a FEEFI-t majd a FEEK-et. Büszkék voltak karukra. Koltainak mindig volt egy-két szava a diákokhoz (fiatalabbakhoz és idősebbekhez egyaránt) a folyosón menet. Mindenkiel megtalálta a hangot. A hallgatók összetétele sem volt akármilyen. Egy rövid felsorolás álljon itt a karon végzettek közül: szépségkirálynő, táncdalénekes, miniszter, országgyűlési képviselő, cigányprímás és felesége a Száztagú Cigányzenekarból, bankvezér, postai vezér, elhárító tiszt, tűzoltó ezredes ... elsőre talán ennyi. No meg száz és száz ember, aki nem tarthatta volna meg/nem nyerhette volna el állását, ha nincs a FEEK, az ott szerzett diploma!

Én eddig szeretek emlékezni a FEEK-re. Ami ezután jött, az már nem ennyire szép. Személy szerint nekem nem volt részem már benne, mert a tárgy, amit korábban oktattam, eltörlésre került, mikor már nem Dénes volt a dékán.

Mégis, példaértékű, amit ez a közösség és vezetője alkotott. Miért is? Mert nem csak magukra gondoltak, amikor jól ment nekik, hanem igazi egyetemfejlesztést hajtottak végre. Szellemi és infrastrukturális építkezést. Nem mentették ki a javaikat magánalapítványokba. Keményen dolgoztak, értéket teremtettek. Kár, hogy nem állva, harcolva haltak meg, hogyha már így kellett lennie!

FEEK-es emlékeim

Két alkalommal is hallgatója voltam a PTE FEEK-nek. Először 2006-2009-ig, majd 2014-2016-ig. Ez egyetemen eltöltött két év érdekessége, hogy a PTE FEEK-nél kezdtem, és a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar végzős hallgatójaként fejeztem be a tanulmányaimat.

Bárhol vagyok, nekem az első benyomás mindig sokat számított. 2006-ban, amikor először léptem át az egyetem küszöbét, mi fogadott? Fialos vidám környezet, színek, fény, virágok, tágas terek, az asztalok körül kényelmes fotelok, isteni finom kávét és capuccinót adó automata, és az informatika terem előtt egy gyönyörű akvárium, tele színes halakkal.

Először 2006-2009-ig mint levelezős főiskolai hallgató jártam ide. Életemnek ez az időszaka elég nehéz volt. A lányom akkor kezdte az iskolát, ő írni-olvasni-számolni tanult, én többek között dokumentum leírást, formai feltárást, osztályozási rendszereket, művelődéstörténetet, információelméletet. Egyszerre voltam anya, főiskolai hallgató, dolgozó nő. Persze tudom, rajtam kívül ezt nagyon sokan így csinálják, nekem mégis sokszor okozott büntudatot, hogy mint anya nem tudok úgy helyt állni, ahogy szeretnék, hiszen meg van a magam "baja".

Sokan kezdtünk. Az első konzultációs napon a lenti informatika teremben minden szék foglalt volt, aztán, ahogy haladtunk előre az időben, mindig kevesebben lettünk. Volt, aki nem ilyen képzésre számított, volt, akinek a családi körülményei változtak meg, volt, aki talált egy hasonló képzést kicsit közelebb az otthonához, és volt, aki úgy gondolta, ennyi volt.

A főiskola három éve alatt sok beadandó dolgot kellett írni, amit nem bántunk, hiszen ezzel egy-egy szóbeli vizsgát ki lehetett váltani. Tartottunk kiselőadásokat, voltunk iskolai könyvtárban hospitálni, olvastunk-olvastunk- olvastunk, és szorongva készültünk a vizsgákra, szigorlatokra. Az idő megszépít mindent, és már a vizsgaidőszak sem tűnik olyan rémisztőnek, de azt tudom, hogy nagyon jó érzés volt, amikor túl voltunk egy-egy megmérettetésen és egy picit hátra lehetett dőlni.

A főiskola harmadik évének a legvégére, már csak heten maradtunk, diplomát hatan kaptunk, és a diploma átadó ünnepségen már csak öten öltöztünk talárba.

2014-ben újra iskolapadba ültem. Úgy látszik, amikor a lányom új iskolában kezd, nekem is kedvem szottyán egy kis tanulásra. Kicsit már „hazajöttem”, hiszen ismerős volt a hely, a tanárok ugyanazok voltak, mint a főiskolán. A csoportunk mikro csoport volt, az öt főből hárman a főiskolát is itt végeztük el, különböző időpontokban. Itt is voltak beadandó dolgozatok, több kiselőadás, sok kutatómunka és olvasnivaló a könyvtári gyakorlatok is több területet érintettek és a legvégén a szakdolgozat és a záróvizsga izgalmai.

Nagyon jó volt a tanári kar. Felkészültek, hasznos információkat, használható tudást adtak át. Soha nem éreztük azt, hogy megoldhatatlan feladat elé állítanak bennünket. Persze volt, ami fejlődést okozott, de mindenki tudta, levelezősök vagyunk, a tanulás mellett dolgozunk és azt is tudták, hogy ennek ellenére mindent megteszünk azért, hogy a feladatot becsületesen teljesítsük. Akik tanítottak bennünket nem csak tanárok, hanem emberek is voltak. Soha sem éreztük azt, hogy mi „csak” diákok lennénk. Partnernek, egyenrangú félnek tekintettek bennünket. Nem az volt a cél a vizsgáknál, hogy mit nem tudunk, hanem az, hogy a megszerzett tudást, hogy alkalmazzuk és a legtöbbet ki tudjuk hozni magunkból.

Biztos minden diáknak van kedvenc tanára. Nekem Sipos tanárnő volt. A tudását, felkészültségét mindig csodáltam. A főiskolai és egyetemi szakdolgozatomnál is Ő volt a konzulensem. Nem tudom elégszer megköszönni azt a segítséget, iránymutatást, biztatást, korrektséget, emberséget, amit ezekben az időszakokban, valamint a főiskolai és egyetemi évek alatt kaptam tőle. Köszönöm ezt neki.

A tanárok között itt van már a fiatalabb nemzedék. Meg van a tudásuk, a felkészültségük, magukkal hozzák és adják át a hallgatóknak az új információkat.

A tudás és ismeretek bővülése mellett a diplomák mellé mit kaptam még a FEEK-től? Barátokat. Az egyik barátság már 11 éve tart, a másik kettő még gyermekcipőben jár, csak 2 éves. Mindegyik nagyon fontos nekem, ápolom is, hogy sokáig így maradjon.

Ahányszor elmegyek a FEEK épülete előtt, mindig jó érzéssel gondolok vissza az itt eltöltött évekre. Nincs más hátra, mint hogy kívánjak Önöknek, Nektek nagyon sok szorgalmas, érdeklődő diákot, és azt, hogy az előadó termek mindig tele legyenek.

Gondolatok egy képzés margójára

2007-2010 között a PTE-FEEK távoktatásos tanulója voltam Sepsiszentgyörgyön és andragógia szakon szereztem diplomát. Nagyon büszke voltam, amikor Bukarestben, az Oktatási Minisztériumban, a honosítási eljárás alkalmából, a velünk foglalkozó tisztviselő elmondta, hogy itthon 5 egyetemen lehetne megszerezni azt a tudást, amelyről a mi anyakönyvi törzslapunk árulkodik. Végül, mivel a bölcsészkar tanterveiben túlsúlyban voltak, a képzésünket pedagógia tudomány fokozatra honosították. De ne ugorjunk ennyire előre az időben

Amikor a felkérés elhangzott, hogy fogalmazzam meg, egyéni életemben mit jelentett ez a tanulási folyamat, hogyan hasznosult a megszerzett tudás, illetve a munkapiac világában hasznosíthattam-e, azt gondoltam, nagyon egyszerű dolgom lesz. Amikor elkezdtem rajta gondolkodni, rájöttem, egyáltalán nem könnyű válaszolni. Ezért kérdéskörök szerint rendezve próbálom gondolataim összefoglalni.

Hogy mit jelentett számomra az egyetem? A megvalósult álmot, *Az ezeregyéjszaka meséi*-nek megfelelő, gyönyörű, színes, asszociációkra inspiráló keleti szőnyeget. Azért fogalmazom így, mert 2007-ben 55 éves voltam, amikor a jó szerencsémnek köszönhetően felfedeztem a hirdetést, amely szerint a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara távoktatási képzést indít a szülővárosomban, Sepsiszentgyörgyön. A felhívás mellett szerepelt a tanterv rövid összefoglalása is. *A meglátni és megszeretni* egy pillanat műve volt, ugyanis minden ott szerepelt a papíron, amit szeretek, ami érdekelt, amilyen téren tevékenykedtem. Természetesen azonnal beiratkoztam.

Az évnnyitó magasztos pillanatai jelentették az első hivatalos találkozásunkat a távoli intézmény képviselőivel, akik között Koltai Dénes dékán úr is megjelent. Tulajdonképpen neki volt köszönhető ez az egyedi, távoktatási program, mert szépet és nagyot álmodott. A két ország együttműködési keretei között munkatársaival létrehozott egy nappali és egy távoktatásos tagozatot. Ennek eredményeként a nappali tagozaton 15 fő, a távoktatási formában pedig 14 hallgató szerzett oklevelet.

Ugyanakkor találkoztunk először Pályi Péterrel is, aki az egyetem akkori megbízottjaként egyengette az utunkat, eligazított bennünket az adminisztrációs útvesztőkben, segített a könyvészeti anyagok elérésében és egyáltalán minden kérdésre, kérésre igyekezett érdemben reagálni. Társaim nevében is köszönet érte.

És megkezdődött az oktatás: az első tömbösített óránk pszichológia volt, szombat délutánon. Klein Sándor tanár úrral a találkozás lenyűgöző volt. Pillanatok alatt, játékosan közösséget formált belőlünk, és amire a kiszabott idő lejárt és este kézbe vettem *Atkinson* (és munkatársai) *Pszichológia* című tankönyvét, kiderült, hogy a 700 oldalnyi anyagot úgy adta le, hogy el sem fáradtunk és észre sem vettük. Lenyűgözött, egyszerűen el voltam bűvölve. Sorolhatnám a többi tantárgyat, tanárokat is, mert hosszú a sor és egyik kiválóbb volt, mint a másik.

Szükségesnek tartom megemlíteni a művelődéstörténet tanárunkat, Koltai Zsuzsannát. Érdekes, felettébb igényes előadásai alatt jöttem rá, hogy milyen hiányos a tudásom. Mindig azt gondoltam magamról, hogy jól képzett, olvasott, tájékozott ember vagyok – és beszereztem azt a köbméternyi könyvet, amin lassan átrágtam magam, pótolva a hiányosság-

gaimat. Kocsis Mihály neveléstudomány tanárunk az előadásaiba párhuzamot vont a kereszténység megjelenése előtti kultuszeseemények és ezeknek a mai kultúránkban is tovább élő mozaikdarabkái között, rávilágítva egy bizonyos fokú folytonosságra. A társadalomkép – emberkép – gyermekkép – pedagóguskép összefüggésében tanított az oktatásról, mint rendszerről.

A második, harmadik tanulmányi év során számos, szakmai vonatkozású tárgyat oktattak, például a gazdaságtani ismereteket, jogi alapismereteket, az Európai Unió működését, és személyügyi tantárgyakat. Nem tudom nem felsorolni a tanárainkat, akik segítettek megérteni a gazdasági, jogi folyamatokat, rávezettek az összefüggésekre, segítve, hogy majd jobban elboldoguljunk a szakmánk gyakorlása közben. Köszönettel tartozunk Mácsa-iné Bajusz Klára, Németh Balázs, Pankász Balázs, Vámosi Tamás, Koltai Zoltán, Zádori Iván, Szép Zsófia, Kleisz Teréz, Sári Mihály, Spielmann Mihály, Birta Székely Noémi, Egyed Péter, Gáspárik Attila, Moseviciov Leonid, Sztakics István, Henning László, Nemeskéri Zsolt, Világi Rudolf és Krisztián Béla tanár uraknak.

Lehetőségem nyílt harmadéven felvenni a Tér-kultúra-intézmény-társadalom szakot Reis Terézia tanárnő vezetésével. Hasznosnak bizonyult, aminek most is hasznát veszem, miután már nyugdíjba vonultam a munka világából.

Valószínű, ha az ember a megfelelő életkorban végzi az egyetemet, minden különösebb szorongás és teljesítménykényszer nélkül veszi az akadályokat, viszont ha a szépkor árnyékában kezd tanulni, más elvárásokat támaszt önmagával szemben. Ennek az eléréséhez maximális segítséget kaptam, kaptunk a tanárainktól, az Egyetemtől, köszönet érte.

Hogyan hasznosult a megszerzett tudás? Hogyan tudtam hasznosítani a munkaerőpiacon? Hatvanöt éves koromban mentem nyugdíjba, lehetőségem nyílt tíz éven át hasznosítani a személyügyi szervező szakon szerzett tudásomat, a szűk szakmában, alkalmazásoknál, a munkakörök hatékonyabb kialakításánál, közösségformálásban, pályázatírásban.

Természetesen a megszerzett felsőfokú végzettség a bérezésben is pozitív változást hozott, de az igazi érték számomra mégsem a pénzügyi vetület, hanem az általa megszerzett önbizalom, önértékelés és a szűkebb és tágabb környezetem pozitív értékelése. A tanulásum jó hatással volt a munkatársaimra is, kialakult bennük is a tanulási, továbbképzési vágy. Körükből, a tizennégy személyből hárman beiratkoztak mesterszakra, a már meglévő alapképzésük kiegészítése céljából, négyen elkezdték az alapképzést, két munkatárs gimnázium utáni munkavédelmi iskolát végzett, tehát igen hatékony humánerőforrás-fejlesztést sikerült elérnünk. A nyugdíjazásom után az elsajátított kutatás-módszertani ismereteimet, valamint a tér-kultúra-intézmény-társadalom tantárgy során elsajátítottakat hasznosítom, kérdezőbiztosként részt veszek egy kolozsvári kutatási cég felméréseiben.

Hálás vagyok, hogy részese lehettem ennek oktatásnak, hogy az életem színes mozaikcserepei ilyen értékes darabbal bővíthettek.

Egy „fejlesztő csapat” tagja lehettem

— *A köszönet szavai* —

Egy szubjektív beszámolóra kaptam felkérést. Mi lehetne szubjektívabb annál, hogy önmagamról írok. De minthogy az elmúlt negyed évszázadban a felnőttképző intézet (kar) tanára voltam, alig tudok magamról beszélni úgy, hogy az ne kapcsolódjon valahogy a munkahelyemhez.

Tanár vagyok. Jó ötven évvel ezelőtt matematika-pszichológia *tanárként* végeztem az ELTE-n, ami annyit jelentett, hogy se matematikus, se pszichológus nem lettem igazán, csak arra kaptam feljogosítást, hogy tanítsam ezeket a diszciplínákat. Ezt meg is tettem becsülettel. Ami a *matematikanitást* illeti, ezt röviden foglalom össze itt. Két félévet tanítottam egy-egy budapesti középiskolában: kezdő tanárként „komoly reformokat” igyekezve bevezetni – kevés sikerrel. Két zseniális matematika-módszertan tanáromnak (később barátomnak) köszönhetően közel kerültem a játékos/tapasztalati matematika tanításhoz/tanuláshoz és végül a Varga Tamás-féle „komplex matematikanitási módszer” és a Dienes Zoltán nevét idéző „Dienes módszer” pszichológiai hatásvizsgálata alapján lettem a pszichológia tudományának kandidátusa, majd doktora.

Ötven éve *pszichológiát* tanítok. Lényegében három felsőfokú tanintézményben töltöttem ezt az időt: 16 évig tanítottam a Budapesti Műszaki Egyetemen, 6 évig a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán és 1988 óta tanítok a pécsi egyetemen. (Kinevezett egyetemi tanára voltam hosszú éveken át a debreceni egyetemnek és a kolozsvári Babes-Bólyai Egyetemnek is amúgy „másodállásban” és persze sok helyütt tanítottam óraadóként.)

Budapesten jórészt munkapszichológiát tanítottam. Itt írtam „Munkapszichológia” című könyvemet, amelyből 1980-as megjelenése óta nemzedékek tanultak, és amelynek átdolgozásán/felújításán dolgozom jelenleg is. Első főnököm, Vaszkó Mihály – aki az egyetemi állása mellett az MTA Pszichológiai Intézet Munkapszichológia Osztályának vezetője is volt – elkényeztetett engem: „kis gyakornok” létemre is megbízott bennem, jelentős, izgalmas feladatokat adott (így lehettem például a Budapesti Tejipari Vállalat reklámkampányának tervezése során a *Túró Rudi* „névadó atyja”). Vaszkó Mihály halála után több mint egy évtizedet töltöttem még a BME-n (igaz, hogy ebből két évig Dienes Zoltán egyedülálló kanadai Pszicho-matematikai Intézetében dolgoztam), de egyre kevésbé bírtam a korábban megszokott önálló szakmai gondolkodás korlátozását.

Kaptam az alkalmon, amikor felkértek a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Pszichológia Tanszékének vezetésére. Ekkortájt végeztem el a nagy humanista pszichológus, Carl Rogers nevéhez fűződő személyközpontú megközelítés „létezési módját” megismertető hároméves „tanfolyamot” és alig vártam, hogy kipróbálhassam új tudásomat a tanárképzés (sőt talán az egész magyar pedagógia) tanulóközpontúvá varázslásán. Csodálatos hat évet töltöttem ezzel az erőmet messze meghaladó feladattal birkózva. (Ma is büszke vagyok arra, hogy 1984-ben és 1986-ban a „Kultúrák Közötti Kommunikáció Kreatív Megközelítései” névre hallgató nyári találkozón Rogers és munkatársai segítségével a szabadság érzését ízelelhattük meg Szegeden a rendszerváltás előtt, és nagy örömmel szolgál, hogy az egy évtizede felélesztett, két évente megrendezésre kerülő találkozónak a Pécsi Egyetem Felnőttképzési Kara adott otthont – most is éppen erre a júliusi találkozóra készülök.)

Pécsre egy számomra nagyon fontos ok miatt kerültem: amikor elváltam majd újrահázasodtam, valahol laknom kellett és ezt a koldus-szegény szegedi főiskola nem tudta biztosítani.

Néhány próbálkozás után jutottam el Ormos Mária rektor asszonyhoz, aki a Pszichológia Tanszéken állást és a Madách utcai „pedagógus-házban” lakhatást kínált. Szakmai szempontból nem volt szerencsés a választásom. A Pszichológia Tanszék újonnan kinevezett vezetője, Kézdi Balázs a pszichológus-képzés megteremtését, én viszont még mindig a tanárképzés humanizálását tekintetem a fő feladatnak, és úgy tűnt, hogy mindkettőre nincs és a közeljövőben nem is lesz elegendő erő. Készséggel elismerem, hogy a ma jól működő pszichológusképzés az ő igazát bizonyítja, de ma is fájlalom, hogy a tanárképzés általam elképzelt (és a pszichológusképzésnél sokkal nagyobb jelentőségűnek tartott) „forradalmi” megváltoztatására a pszichológia segítségével végül is nem került sor.

És itt érkeztem el a Felnőttképzési Intézethez: amikor már nagyon kifelé állt a szekereim rúdja a Pécsi Egyetemen, Koltai Dénes nyújtotta ki felém segítő kezét: meghívott a csapatába, hogy tanítsak pszichológiát a jövő HR-eseinek.

Koltai Dénes hazánkban egyedülálló teljesítménye, hogy szerves fejlődés eredményeképpen évtizedek alatt egy kis tanszéki csoportot jelentős egyetemi karrá tudott fejleszteni. Ez a kar egy bizonyos ponton az ország minden részén felelős volt a személyügyi szakemberek képzéséért és ki tudja mivé alakulhatott volna, ha külső beavatkozás meg nem szakítja ezt a fejlődést. Én kezdettől jól éreztem magam új munkahelyemen, mert ugyanazt a bizalmat éreztem, mint amikor Vaszkó Mihály gyakornoka voltam. A gondolkodás, a tanítás szabadságának szigete volt a Szántó Kovács utca 1/b. Lehet, hogy az idős kor rózsaszín szemüvege teszi, de úgy emlékszem vissza az itt töltött évtizedekre, mint amelyeket a tanári kollegialitás, az egyenlőségen alapuló tanár/diák viszony, általában az emberi megbecsülés jellemezett.

A tanítás mellett jutott időm a könyvírásra is: így születtek meg a *Vezetés- és szervezetpszichológia* és a Balázs fiammal közösen írt *A szervezet lelke* című kötetek, amelyek a *Munkapszichológia* című kötetrel együtt átfogó képet adnak a pszichológia szerepéről a munka világában. Ilyen nagyszabású munkához alkotó szellemű, szabad légkörű munkahelyre van szükség – hálás vagyok azért, hogy ezt végül Pécssett megtaláltam. Mint ahogy azért is, hogy professzor emeritus-ként ma is részt vehetek az alkotó munkában. Amikor egy kis nemzetközi tanulócsoportban az emberi erőforrás fejlesztés lehetőségéről és nehézségeiről beszélgetünk (angolul), játszunk egy „Dienes-játékkal”, „empátia laboratóriumban” finomítjuk empátiás készségünket, felrémlik előttem néha a Budapesti Műszaki Egyetem munkapszichológia laboratóriuma az akkor átadott E-épületben, a szegedi főiskola pszichológia órája, amikor „bizalom-sétára” mentünk a Tisza-híd környékére – és ismét fiatalnak érzem magam.

Lectori salutem!

A felkészülési életszakaszokat kezdetben többnyire sikeresen teljesítő, később tudatosan tervező és értékelő, átgondolt önreflexióval rendelkező felnőttek általában jó érzéssel gondolnak vissza különböző szintű tanulmányaikra. Ezzel így vagyok magam is, ezért szívesen emlékezem azokra az egyetemi évekre, amelyeket 2005 és 2008 között humánszervező szakos hallgatóként a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán tölthettem.

A humánszervező szakot – más felsőoktatási intézményekben szerzett diplomákra építetten – 2005-ben kezdhettem el. Korábbi tapasztalataimmal összehasonlítva már a felvételi procedúrában feltűnt a kari adminisztrációnak – és később az oktatóknak – az úgynevezett előzetes tudás elismeréséhez (validálásához) való pozitív viszonya. Ennek a beállítódásnak köszönhető, hogy korábbi tanulmányaimból viszonylag sok tantárgy tartalmát ismerték el teljesítettként.

A „hallgatóbarát”, tanulástámogató környezet újabb megnyilvánulása volt, amikor oktatóim – levelező hallgatói létem ellenére – felhívták figyelmemet az Erasmus-ösztöndíjakra, amelyek segítségével 2007-ben fél éves tanulmányútra nyílt lehetőségem a Hochschule Zittau / Görlitz kultúra és menedzsment alapszakos stúdiumán. Itt bekapcsolódhattam olyan tanulásszervezési eljárásokba, elsősorban gyakorlatokra épülő kurzusokba, amelyek alapvetően eltértek a hazai, többnyire elméletorientált képzési folyamatoktól. Megismerhettem a város (Görlitz) kulturális életét, szociális összetételét, az *Európa kulturális fővárosa* cím elnyerésével kapcsolatos aspirációit, a tágabb környezet sajátos nemzeti és nemzetiségi (lengyel, szorb) csoportjait, ezek integrációjának elméleti és gyakorlati aspektusait. Ezek a tanulási folyamatok hozzávetőleg azonos arányban folytak a tantermekben és a témának megfelelő terepeken, például a helyi kulturális egyesületeknél.

A Görtitzben töltött hónapok alatt született meg a Főiskola vezetésének azon döntése, hogy a kultúra és menedzsment mesterszakon a Pécsi Tudományegyetemmel közös képzést (*Dual Post-Degree Program*) indít, és az első jelentkezőknek egy éves német ösztöndíjat ajánl fel. Az ünnepélyes bejelentésen jelen lehettem, így valóban az elsők között választhattam ezt a – két intézmény szakemberei által kidolgozott – képzési programot, amely számomra rendkívüli tapasztalatokkal járt. Az alapképzési szakhoz viszonyítva – ahol elsősorban német fiatalok tanultak –, a mesterképzés hallgatóit nemzetközi rekrutáció jellemezte. Ez az önmagában is színes tanulói közösség minden megoldandó feladatát sajátosan, a sokféle előzetes tudásból eredő sokszínűséggel értelmezte. A közös tanulási folyamatok megalapozása, a kölcsönös elfogadási attitűdök kialakítása, az úgynevezett közösségi tanulás feltételének megteremtése érdekében a görlitzi intézmény célzott programokat – például városismereti sétákat, múzeumlátogatásokat, színházi estéket, vízitúrákat – szervezett, amelyek eredményeként később a csoport tagjai egymás országait is közösen látogatták meg, többnyire egy-egy kiemelkedő kulturális rendezvény időpontjához igazítottan.

A *Dual Post-Degree Program* hallgatójaként tapasztalhattam, hogy elsősorban a kollektív gyakorlati feladatok esetében álltak elő rendkívüli tanulási lehetőségek. Különösen nagy hatású volt az a közös feladatunk, amely – az éppen aktuális németországi választásokhoz igazodóan – egy tetszőleges nevű és irányultságú párt részletes választási programjának elkészítését és propagálását várta el, és amelyben a heterogén összetételű csoport

minden tagja involválódott. Ebben a kontextusban megalapítottuk a *Partei Vision Europas-t* (PVE), részleteiben is kidolgoztuk a párt programját és a választók tájékoztatásának és meggyőzésének a menetrendjét, valamint az egyes időpontokhoz kapcsolódó valós akciókat. Várható rendezvényeinkről a városban elhelyezett plakátjainkon tájékoztattuk a lakosokat, a városban felállított standunkon pedig a matricaként is elkészült párt-logókat ajánldékoztuk az érdeklődőknek, illetve kérdések esetén részletesebben is kifejtettük álláspontunkat. A tanulmányi szempontból vizsgaalkalomnak minősülő választási nagygyűlésünkre minden érdeklődőt vártunk, ahol ágazati részletességgel mutattuk be programunkat és a folyamatos erősödésünk, népszerűvé válásunk, valamint a pártunk nemzetköziesülésének „bizonyítékaiként” levetítettük azokat a video-üzeneteket, amelyeket a csoportunk tagjai saját országaik egy-egy jellegzetes helyszínén – például Prágában, Nápolyban, vagy éppen Pécsen, a Széchenyi téren – készítettek, és amelyeken további sikereket kívánva üdvözölték az új pártalakulatot.

Ez a több hónapon átívelő feladat nagyon sok tanulási eredménnyel járt olyan területeken is – például a politikai felelősség, vagy a társadalom tagjainak befolyásolhatósága esetében –, amelyeken a feladat összeállítói nem is tervezték. Végül csupán érdekességként említem, hogy „pártszervezésünk” sikeres voltát két, nem várt momentum erősítette meg. Az egyik esetében a Hochschule Zittau / Görlitz kancellárja – a városból és az intézmény görlitzi kampuszából érkező hírek alapján – betiltotta a párt tevékenységét, a felsőoktatási intézmények politikamentességének kötelezettségére hivatkozva. A másik esetben a már említett nagygyűlésünkön – ahol kiderült, hogy csupán egy strukturált feladatot oldottunk meg –, helyi lakosok is részt vettek, akik a frissen alapított pártot a valóságban is szívesen támogatták volna.

A fentiekből talán érzékelhető, hogy a Pécsi Tudományegyetem és a Hochschule Zittau / Görlitz együttműködése rendkívül érdekes és eredményes képzési formát és tartalmat eredményezett, amelynek hatása ma is él a volt hallgatókban. A tanultak felhasználhatóságáról, gyakorlatiasságáról Magyarországon is és Németországban is meggyőződhettem. Itthon munkám során nap, mint nap átélem a kultúrák különbözőségét és az ezek együttműködési kényszeréből eredő felelősséget, illetve az ezen a területen tetten érhető tudáshiányt. Németországban viszont gyakornokként csaknem fél éven át figyelhettem meg Alsó-Szászország integrációs tárcájának mindennapi tevékenységét, amely nagyon sok területen igazolta vissza a képzés tartalmait. Mindezt köszönet illeti a FEEK és a közös képzés akkori oktatóit, akikre ma is szívesen emlékszem vissza.

„I still believe in 020”

2012 elején érett meg bennem az elhatározás, hogy folytatom tanulmányaimat. Fél évvel korábban szereztem meg az informatikus mérnöki diplomámat, és eredetileg nem terveztem továbbtanulni. Ez a fél év azonban elég volt arra, hogy rádöbbenjek: mennyire szeretek tanulni, új dolgokat megismerni. Rájöttem, mindenképpen tanulnom kell még. Az sem volt kérdéses, hogy milyen szakra jelentkezzek, hiszen szerettem volna régi vágyamat beteljesíteni, azaz könyvtáros lenni. Általános iskolás koromban szinte minden délután a könyvtárban ültem, rengeteget olvastam, segítettem az újonnan érkezett könyveket beletárolni, és 5. osztályos koromtól kezdve minden évben könyvtárhasználati versenyen vettem részt.

Rendkívül megörültem tehát, mikor a FEEK weboldalán az informatikus könyvtáros mesterképzés felvételi követelményeinél arra az információra bukkantam, hogy más alapszakos diplomával is lehetséges a jelentkezés, amennyiben minor képzés keretében a szükséges szakmai törzsanyagot elsajátítom. Az egyetlen probléma „csupán” az volt, hogy én szeptemberben szerettem volna elkezdni a mesterképzést, és így fél év alatt kellett az eredetileg 1 éves képzés elvégezni, és a szükséges 50 kreditet megszerezni. Első pillanatban meg is ijedtem, hogyan tudom mindezt teljesíteni, azonban az a mérhetetlen mennyiségű segítség, támogatás, amit a Könyvtártudományi Intézet összes dolgozójától és októjától az első pillanattól kezdve kaptam, átlendített a nehézségeken.

Nemcsak sikerült elvégezni a képzést, és hatalmas mennyiségű információt, tudást szereztem a könyvtár és információstudományról, hanem egy rendkívüli ajándékot is kaptam: a szakmámra immár hivatásként tekintettem.

Ahogy visszaemlékszem erre a fél évre, azt látom magam előtt, ahogy vadul jegyzetelek az előadásokon, nehogy egyetlen egy szóról is lemaradjak abból, amit hallok, hiszen minden annyira érdekes, izgalmas volt! Pillanatok alatt elrepültek a 1,5 órás előadások, és már nagyon vártam, mikor lesz a következő! Egy számomra egészen új tudományterületet ismerhettem meg, a lehető legjobb oktatók segítségével.

Ez a benyomásom nem változott a mesterképzés során sem, amelyre sikeresen felvételi vizsgát tettem. Az itt átélt képzési folyamatnak talán a legnagyobb erénye az volt, hogy tantárgyaink nagyon széles spektrumban mozogtak. Az alapismeretek elmélyítése mellett nagyon nagy hangsúlyt fektettek az információstudomány legújabb eredményeinek átadására is. Minden oktató naprakész tudással rendelkezett a saját szakterületén, és minket is arra buzdítottak, hogy szélesítsük ki látókörmünket a minket érdeklő területen, végezzünk kutatásokat, pályázzunk, induljunk el Tudományos Diákköri Konferencián.

Köszönettel tartozom az oktatóknak azért is, hogy feszegették a határait. A képzés elkezdése előtt két ember előtt féltem beszélni, előadást tartani. Az itt töltött 2,5 év alatt azonban segítségükkel önbizalomra tettem szert. Ma már egyáltalán nem okoz nehézséget, hogy a kutatásaimról nagyobb közönség előtt beszéljek, vagy konferenciákon előadóként szerepeljek. Ezekre az alkalmakra ma már olyan lehetőségként tekintek, ahol megoszthatom tudásomat hasonló érdeklődésű emberekkel, és ahol a közönségből érkező kérdések, vélemények remek szakmai beszélgetésre adhatnak alkalmat.

Felsorolni se tudom, mennyi élményben volt részem az itt töltött idő alatt. Az előadások, konferenciák mellett a tanulmányi kirándulások is emlékezetesek. Csoporttársaimmal ellátogathattunk az OSZK-ba, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, és lehetőségünk volt eljutni

Norvégiába, Oslóba is, ahol rengeteg inspiráló újdonsággal találkozhattunk, és megismerhettük a norvég könyvtári rendszert is.

Hálás vagyok, hogy megismerhettem oktatóimat, csoporttársaimat, az itt kapott élmények nélkül kevesebb lennék ma. Boldog vagyok, hogy a sikerült gyermekkori álmom valóra váltani.

Pécs és Kolozsvár – 27 éve virágzó kapcsolat

Kolozsvár első testvérvárosa – a romániai rendszerváltás után – Pécs lett. A rákövetkező huszonhét év során a kapcsolat nem csak felszínesen maradt meg, hanem a városban létrejövő, a magyarság számára kedvezőtlen viszonyok ellenére is konkrét eredményeket tudott felmutatni.

A legfontosabb kapcsolat a két város híres egyetemei, a 1581-ben alapított kolozsvári és az 1367-ben alapított, idén 650 éves pécsi egyetem között jött létre. Az 1990-es években sok tanár és diák ingázott a két város között, majd 2004 után önkormányzati szinten fokozott hangsúly fektettünk a Babeş-Bolyai Tudományegyetem és a Pécsi Tudományegyetem közti kapcsolatra. Önzetlen segítség volt a PTE részéről az, hogy amikor a kolozsváriak az oktatás területén különleges kérésekkel álltak elő – főleg olyan karok esetében, amelyek a romániai felsőoktatásban nem léteztek, vagy hiányosak voltak –, szívesen vállalták ezeknek létrehozását, szakmai segítségét. Főképp dr. Koltai Dénes dékán úrnak köszönhetően a PTE a 2000-es évek derekán szakokat helyezett ki Kolozsvárra, illetve segített létrehozni olyan szakokat, amelyek magyar nyelven nem léteztek a városban.

Annak idején a helyi magyar vezetésben azon igény fogalmazódott meg, hogy azoknak a magyar politikusoknak, akik a helyi vagy a központi adminisztrációban dolgoznak, speciális képzést kellene kapniuk. A kezdeti időszakban úgy kellett a fiatal képviselőknek döntéseket hozniuk, hogy nem rendelkeztek a szükséges elméleti tudással. Noha mindenkinek volt saját szakmája – mérnökök, orvosok, jogászok, közgazdászok vállaltak szerepet a közigazgatásban –, de adminisztrációs vagy humán erőforrás menedzsment felkészítésben senki sem részesült. A megfogalmazott cél mögött az a feltételezett összefüggés állt, hogy Kolozs megyében – és általában az interetnikus környezetben – szakmaisággal lehetne pótolni a magyar közösség képviselőit. A 2000-es évek elején a rendszer hatékonyabbá, kiszámíthatóbbá, stabilabbá tétele érdekében a Pécsi Tudományegyetemet kerestük meg azért, hogy andragógia szakot helyezze ki Kolozsvárra.

2005-ben kezdődtek a tárgyalások az andragógia szak kihelyezéséről, amelynek eredményeképpen 2008-ban – a BBTE által biztosított infrastruktúrával – beindult a kolozsvári képzés. Maximális nyitottsággal találkoztunk a pécsi egyetem akkori vezetősége részéről. A képzés egyrészt politikusokat érintett és politikusoknak szólt, másfelől bekapcsolódtak a Pszichológia Kar pedagógia szakos hallgatói is.

Ennek az oktatási formának köszönhetően rövid idő alatt sikerült olyan ismereteket pótolnunk, amelyekkel az első egyetemi képzésünkön még nem találkoztunk, de a napi munkánk során szükségesek voltak. Rá kellett döbennem arra, hogy milyen sokat változott a társadalom az első egyetemi végzettségem megszerzése óta. Számos olyan meglepetés ért személyesen is, amely felhívta a figyelmemet arra, hogy például orvostanhallgatóként figyelmem kellett volna a tankönyvek apró betűs részére is. Sok hibát elkerülhettem volna, ha akkor odafigyelek, de az új szakon sikerült ezeket pótolnom. Az itt szerzett tudásnak köszönhetően sokkal jobban megismerhettük a társadalmunkat, megérthettük a társadalmi folyamatokat és megtanulhattuk azt is, hogy milyen kritériumok alapján kell döntenünk bizonyos kérdésekben.

A helyi RMDSZ-es szervezet akkoriban az átalakítás időszakát élte, ráadásul generációváltásra is sor került a szervezetben. Meg kellett oldani azt, hogy az erdélyi magyar politikumban a generációváltás zökkenőmentesen történjen.

Meglepő volt számomra az a kitartás, amelyet a PTE tantestületének munkatársai felmutattak: minden hétvégén több száz kilométeres utat tettek meg azért, hogy megtarthassák az óráikat. A PTE tanárait nem érdekelte, hogy a két város között van egy országhatár. Nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy megteremtődjene a társadalom fejlődésének a csirái egy olyan országban, ahol ez hiányos volt, vagy a magyar közösségünk részére nem volt elérhető. Az elmúlt időszakban ennek hatására is változott a helyzet Kolozsváron, kialakultak hasonló szakok, akár magyar nyelven is.

Sok esetben a tanárok kitartása erősebb volt, mint a diákoké. Azoknak a teljesítménye, akik átestek ezen az oktatási formán, kimagaslóan fejlődött a rákövetkező években. A különböző állami intézményekben átlagon felül teljesítettek, karrierjük továbbfejlődött. Például Hegedüs Csilla Románia kulturális minisztere, majd miniszterelnök-helyettese lett, Fekete Emőke a Kolozs Megyei Tanács alelnöke, Póka András György továbbra is Kalotaszentkirály polgármestere, jómagam pedig második szenátori mandátumom töltöm, jelenleg az egészségügyi bizottság elnöke vagyok.

A felsőoktatási intézmények közötti kapcsolat kiszélesítési folyamatában mai napig csak azt sajnálom, hogy az orvosi egyetemek között nem sikerült kialakítani tartós kapcsolatot. Ennek objektív oka volt: a Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi Karának legtöbb tanára német nyelvterületről érkezett, mert abban az időszakban nagy hangsúly fektettek a német nyelvű oktatásra. Kiderült, hogy az egész kolozsvári orvosi egyetemen három ember beszélt – előadói szinten – németül. Így a Pécsi Egyetem nemes felajánlása, hogy vendégtanárokat hívjanak meg Kolozsvárról, megghiúsult.

A fent vázolt együttműködés nagyon szép példája annak a kapcsolatnak, amely az egyetemek, illetve Kolozsvár és Pécs között kialakult. A PTE és Koltai Dénes dékán úr szerepe és érdeme ebben megkérdőjelezhetetlen. Köszönettel tartozom a Pécsi Tudományegyetem munkatársainak, vezetőségének, amiért létrehoztak egy olyan kapcsolatot a két egyetem között, amely évtizedekre meghatározza a két város kapcsolatát is.

Humánszervező képzés Gyulán

10-15 év távlatából nagy megtiszteltetés megírni, hogy mit is jelentett számomra a korábbi FEEFI, a mostani FEEK. Kapcsolatom az intézménnyel a Békés megyei Gyulán kezdődött, ahol a – dr. Tóth József segítségével és támogatásával indított – humánszervező képzésre jártam. Örültem, hogy itt, a Viharsarokban is egyetemi szintű diplomát szerezhettek, hiszen akkor – más fórumon - erre még nem volt lehetőség.

Megfogott az a szakmai alázat, amit a több mint 300 km-re élő tanárainktól, példaképeinktől tapasztalhattunk. Az, aki képes volt fél napot utazni csak azért, hogy nekünk tanít-hasson, nem lehet más, csak megszállott. Igen, ők azok voltak, nagy harcosok. Később, amikor Krisztián Béla tanár úrral beszélgettem a FEEFI alapításáról, indulásáról, szintén megbizonyosodtam erről. Ők valóban új kultúrát indítottak el és támogatták, támogatják az óta is a tanulni szándékozókát, nem csak az egyetem falai között.

A felnőttképzési szakértői felkészítésbe már Pécssett kapcsolódtam be, a konzultációkra minden alkalommal hajnalban indultam Békéscsabáról, hogy négy óras út után odaérjek. Furcsa volt, hogy színesek a falak, a folyosókon festmények, bőrgarnitúrák, tiszta a toalett, hideg-meleg vízzel és WC-papírral. Mint megtudtam, nem véletlen. Koltai Dénes dékán úr elvárásai szerint a kulturális szint ott kezdődik, hogy megtiszteljük a diákokat az elegáns környezettel, a tisztasággal, mert akkor vélhetően ők is így adják majd tovább. Innen épülhet csak a nevelés, belső igényességgel, külső tisztasággal.

A képzések során nem igazán a tárgyak maradtak meg bennem, hanem a hangulat, az egységes szemlélet, amelyben akár Koltai Dénes tanár úr, akár Cserné tanárnő, akár Németh Balázs tanár úr az életről beszéltek. Ez az élet – mai szemléletmódommal – jelenthette pécsi intézményi, szakmai és személyes fejlődéstörténetet, EU-s gyakorlatban megvalósult településfejlesztést, vagy pedagógus életpályamodellt. Imádtam azt, hogy nem a tananyag, hanem az ÉLET számított. Élveztem Krisztián Béla tanár úr elbeszéléseit a valódi Magyarországról, annak minden fény- és árnyoldalával, sajátos humorával, fanyar valóságával együtt. Tisztelem, mert Ő képes volt leülni egy pohár bor mellett a hegyoldalban az „utolsó” segítő mellett ugyanúgy, mint akár egy miniszterrel. És mindkettő felnézett rá, bár utóbbi nem biztos, hogy elismerte.

A FEEK a valódi tanárokon keresztül megtanított arra, hogy első a tisztesség és minden csak utána következik. Soha nem bántam meg, hogy életem indításaként sokszor úgy utaztam Pécsre, hogy útközben gazdaboltokat látogatva, szűnyoghálóval kereskedve mentem vizsgázni. Megtanítottak arra, hogy a kétkezi embereknek is van becsülete. Az igényesség ott kezdődik, hogy megtanuljuk tisztelni azokat, akik nem feltétlenül hangosak, sokkal inkább értékesek. Hálával és örömmel megköszönöm Tanárainknak, Nektek az itt töltött éveket.

Ha van elég szív, az sokat segít...

Szerencsés csillagzat alatt születtem. A világ számomra többnyire kerek és megfelelően jól élhető, hisz pozitív szemléletű, nyitott, szeretetteljes emberekkel voltam, s vagyok körülvéve, akik segítették életutamat, hol jó, hol kevésbé jó érzések kíséretében. Folyamatosan fedeztem fel e csodálatos világot, titkokat, pedagógus szülői háttérrel, szinte észrevétlenül szocializálódtam bele a tanítás rejtelmeibe. Lélektől-lélekig, megtanítani a világ szépségeit, megismertetni a létezést, a messzi s közeli ismeretlent, láttatni bűvét, varázsát, s mindezzel eligazodni, s megfelelő helyzeteket teremteni, s élni vele, benne. Megmutatni egy új kor szebb reményét, keresni, hogy lehet a boldogságot fellelni, a pillanatot megélni, s elraktározni a három saját, és számtalan mások gyermekeinek – örök kincs marad.

Gyermekeim felcseperedésétől fogva úgy éreztem, hogy a mindennapi hallgatóságom (a kisiskolások) korosztálya erősen inspirált újabb lehetőségek megismerése, érettebb korosztályokkal való foglalkozás előkészítése felé. Ugyanakkor korábban elhatárolódtam az egyetemi szintű oktatástól, mert azt gondoltam, hogy gyermekeim és az iskolai teendőim mellett ez a teher már vállalhatatlan. Ebben az időszakban találkoztam ismét volt főiskolai tanárommal, Kocsis Mihály tanár úrral, aki a Kaposvári Tanítóképző Főiskola Pedagógia-Pszichológia Tanszékének oktatójaként szeretett tanárunk volt, és aki a Kalácsa Néptánc-együttes vezetőjeként számtalan hallgatói élmény megszervezője és egyúttal részese is volt. Tisztelettel felnézve rá, a fülemben csengtek szavai: (szabad tartalmi összefoglalásban) *„A társadalomkutatók számára evidencia, hogy a karrierlehetőségekben az iskolázottság szintjének emelkedése fontos momentum (csökken a munkanélküliség kockázata, javulnak a foglalkoztatási esélyek, növekszik a kereset), s így a társadalmi felemelkedés egyik legfőbb eszköze lehet.”* A jelen helyzetemre is igaz, hogy a tudás az, ami felemel, és képes vagyok rá. Meg tudott győzni, mint régi tanítványát, hogy a tanulás nem kötelező, és nem a szabadság korlátozása, hanem egy jó kaland, temérdek lehetőség, szintér kinyitása, amelyről korábban esetleg nem is álmodtam.

Ahogy bekerültem a PTE FEEK közösségébe, láttam, hogy teljesen pozitív koncepció mellett köteleződtem el, ami biztosan adaptív szemléletű, kibontakozás-párti, és sokféle esélyt teremthet. Mindenki értékesnek és fontosnak érezhette magát, érdekes feladatokat kaptunk, a kidolgozott anyagoknak közösségformáló hatása lévén, nagyon jó barátokra tettem szert. A tanárok embersége kiemelkedő volt, ahogy a diákokhoz viszonyultak, az lenyűgözően tiszteletre méltó. Az a pozitivitás, ahogy a hallgatók problémáit megközelítették, messze felülmúlta eredeti reményeimet. Az MA-szak végeztével maradtam még az egyetem falai között, és elvégeztem az andragógus tanár mesterszakot is. Meghatározó személyiségeket ismertem meg, akik személyes példaként jelennek meg előttem, s most pár mondat erejéig Róluk szeretnék szólni.

Koltai Dénes: anekdotái is híressé tették, rendkívüli módon kiváló előadó. Azt gondolom, sikeres ember, életszemlélete megragadó, az a tipikus férfi, aki számára az élet egy nagy kaland, de tanítja is, hogy nem árt az óvatosság, mert a merészség esetleg tévútra vezet. Nyugodt, megfontolt, mély érzelmekkel tarkítva, aki az őszinteséget mindennél többre értékelte, biztosan haladva az élet medrében, a benne lévő energiákkal másoknak is erőt adott. A sikeres ember nem a látszatra, vagy az alapján ítélnék, hogy ki honnan jött, hogy néz ki, hanem, merre tart, mennyire csapatjátékos. Több szakirodalmat dolgoztunk

fel vezetése alatt csoportmunkában, s kiselőadásaink során számos ismerettel lettünk tájékozottabbak. A FEEK létrejötte anno és azt követően vezetése maradéktalanul elismerést hozott Magyarországon s hazánkon kívül is.

Németh Balázs: improzálás előadásain néha aggódtunk az egészségéért, olyan elementáris energiával magyarázta az anyagot, hogy mindenki megértse, figyeljen, és rögzítse. Vibráló személyisége félretette a szürke hétköznapokat. Szenvedélyes, áradozó, energikus, s néha humoros előadásokat hallgattunk. Vizsgákon azt hiszem kissé untattuk, de minden alkalommal segítőkészen várakozott, ha kellett rávezetett a megfelelő anyagra, és drukkolt nekünk a sikerért.

Kocsis Mihály: „*A középszerű tanár magyaráz. A kiváló tanár demonstrál. A nagyszerű tanár inspirál.*” (Pam Brown). Lélekfeszítő előadásai további gondolkodásra ösztönöztek bennünket, esténként, ha összejöttünk a csoporttársainkkal a belvárosban, fel-felelevenítettük a hallottakat. Az óráin érdekes tesztek halmazát kaptuk, amelyekben önismereti szempontok is domináltak. Pont azokban a dolgokban kaptunk megerősítést, amelyek elő-reviszik az ember személyiségfejlődését. Ha tisztában vagyunk és elfogadjuk magunkat, akkor a környezetünket is elfogadóbban szemléljük. A türelem, a megbocsájtás, az ön és mások hibáinak észrevétele, a problémamegoldás is könnyedebb, s lehet, hogy egy ösvény olykor kanyargós, de idővel megtanuljuk, hogyan kell a kanyarokat bevenni mosolygósan. A nyugodtság és a szeretet művelése mások számára igazi menedék lehet, s meg kell tanítani, hogyan kell a jövő felé nézni, és nem a múlton rágódni.

Bajusz Klára: Gyors léptekkel, és határozott kitartással lehetett elérni a folyosón, mert mindig száguldozott a-ból, b-be. Ha kérdésünk volt, részletesen elmagyarázta mit, miért, hogyan tovább. Merész, bátor személyiség, pontos, határozott instrukciókkal látott el bennünket. Remek dolognak tartotta, hogy soha senkinek sem kell várnia egyetlen pillanatig sem, hogy jobba tegye a világot! Bölcsességével mindig segítségünkre sietett, tudta, hogy mindenki a saját harcát vívja, és ami belül zajong, az kihat a világra. Ami a lelkünkben dül, vagy diszharmónia rezgéseit kelti, akkor meg kell kérdezni, mi a megoldandó feladat. Segítségadása, empatikusága, magas mércéje példa a hallgatóknak.

Várnagy Péter: Jogi alapismeretek tantárgy kapcsán ismertük meg, szerencsére nem ijesztett el bennünket túlságosan a száraz jogszabályokkal, nem elégedett meg azzal, hogy ő maximálisan tudja az anyagot, mert lefordította, megértette velünk a paragrafusok nagy részét. Kellemes modorban, magas empátiával, joggal lett egyik kedvelt tanárom. Szememben ő az a boldog ember, aki nem hagyja, hogy a negatív hozzáállások befolyásolják hangulatukat, vagy elrontsák kedvüket, mindig segített valakinek, dicsért, vagy egyszerűen örült társaságunknak, mi pedig boldogok voltunk, ha találkozhattunk kedves személyiségével.

Tratnyek Magdolna: Bármilyen megtörténhet, de jobb, ha pozitívan gondolkodunk, mert a negatív gondolkodás is hatással lehet az életünkre. Még a legkilátástalanabb helyzet is hozhat olyan lehetőséget, hogy tapasztalatok szerzésével többek leszünk. Csoportfoglalkozások alkalmából sok gyakorlati elemmel bővelkedhettünk, néha még ovisnak is érezhettük magunkat papírhajtogatás, ragasztgatás, csoki golyók készítése kapcsán. Tyúkanyóként védelmezte a rábízott andragógus tanár hallgatóságot, sok szép órát töltöttünk el együtt.

Saját és mások meglátása szerint is tágult a világképem, mindenképp szélesebb lett a rálátásom az univerzum egészének működésére és határozottabban tudom, hogy merre vezessen az utam. Ezúton is köszönetemet fejezem ki tanárainknak, és a Karnak.

A sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozat

2007-2010

Rendkívüli megtiszteltetésként ért a felkérés, hogy írjam le emlékeimet egy készülő kötet számára. Az alábbi sorokkal erre nagy örömmel vállalkoztam.

Koltai Dénes dékán úrtól 2007-ben kaptam a felkérést a Pécsi Tudományegyetem Sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozatának vezetésére. Az önkormányzatok közötti kapcsolatok ápolása során, az Európai Tanulmányi Központ igazgatójaként kerültem közvetlen kapcsolatba dékán úrral.

A Sepsiszentgyörgyön meghirdetett, hároméves andragógia alapszakos képzésen belül a művelődésszervező és személyügyi szervező szakirányok választása szerepelt a kínálatban. A propagált képzés azt ígérte, hogy a tanulmányok befejezése után a művelődésszervező szak végzettjei kistélepülések, intézmények és más közösségek művelődési folyamatainak tervezésében és szervezésében lesznek felkészültek, míg a személyügyi szervező szak végzettjei alkalmasak lesznek a humánerőforrás-gazdálkodás fejlesztő, koordináló és irányító feladatainak szakszerű ellátására, valamint a személyes kapcsolatteremtésre épülő tanácsadás megtervezésére és fenntartására.

A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának munkatársaival hatékony munkakapcsolatot sikerült kialakítanunk, amelynek eredményeként az éves munkatervek, a hallgatói órarendek összeállítása, programszerű lebonyolítása és más adminisztratív feladatokat megoldása zökkenőmentesen folyhatott. Nem csak az egyetemi előadók iránti tisztelet és elismerés mondatja velem, hanem a gyakorlatban viszszaigazolt vélekedések is erre utalnak, hogy a valóban felkészült és magasan kvalifikált tanári karnak köszönhetően minőségi oktatásban részesültek hallgatóink a képzés tanévei során.

Koltai Dénes dékán úrnak külön köszönettel tartozom a szakmai támogatásáért, azért, hogy ez az egyedi felnőttképzés külhonban megvalósulhatott. Magam pedig szívesen emlékszem találkozásainkra, baráti tisztelettel gondolok a rendkívül széleskörű szakmai ismeretekkel rendelkező, nyitott szemléletű, sajátos humorral rendelkező egyéniségére, lendületes személyiségére.

Könyvtárszakosként a FEEK-en

Informatikus könyvtáros tanulmányaim megkezdésekor éppen annyit tudtam a könyvtáros szakmáról, mint bármely másik csoporttársam. Mindig is szívesen jártam könyvtárba, de most, öt évvel később már csak homályos emlékeim vannak arról, hogy korábban mit vélttem könyvtárnak, és milyen ambíciókkal, elvárásokkal kezdtem neki tanulmányaimnak. Számomra a karon eltöltött éveim arról is szóltak, hogy megéltém, ahogy a könyvtárakról és a könyvtárosságról magamban kialakított kép, sztereotípiá fokozatosan átalakul.

A FEEK/KPVK-n egészen más légkör uralkodik, mint az egyik nagy karon, ahol korábban tanultam. Ez szokatlan is volt, mert nemcsak kevesebb emberrel találkoztam a folyosón, de az épület elrendezése, külleme is egészen más képet tükröz, mint ami általában az emberek fejében jelenik meg, ha egy egyetemi épületre gondolnak. Ezt eleinte kifejezetten sajnáltam, de ahogy teltek a hetek, azt vettem észre, hogy szívesen lépek át a kapun. Ebben persze nemcsak az épületnek volt szerepe, hanem az embereknek is, akikkel nap, mint nap találkoztam.

Az első szemeszter végéig még visszhangoztak bennem azok a gondolatok, amelyeket sokan a mai napig hangoztatnak: „a könyvtáraknak nincs jövőjük”, „a diploma csak egy papír”, „a könyvtárszak büfészak”.

A bizonytalanságom a választásom helyességét illetően akkor oszlott el, amikor megismertem a legkülönfélébb területeken tevékenykedő oktatóimat, illetve találkoztam azokkal a felsőéves hallgatótársaimmal, akik más-más területeken kutatnak, és sokan már a szakmájukban dolgoznak. Ekkor tudatosult bennem, hogy a könyvtárosi munkának én addig csak a felszínét láttam, és nemcsak egy könyvtárosi munkakör létezik, hanem tucatnyi.

A FEEK/KPVK egy közepes méretű kar, az informatikus könyvtáros szak pedig nem tartozik a legnépszerűbbek közé (vannak települések, ahol már nehezen találunk könyvtárost). Talán éppen ezért a legtöbben már-már baráti viszonyt alakítottak ki az oktatóikkal, és úgy gondolom, az oktatóim rugalmas hozzáállásának és a közvetlen, szabad beszélgetéseinknek köszönhetően, hogy kutatásaim eredményeiről mindig nagy lelkesedéssel publikáltam szakfolyóiratokban és vállaltam előadói szerepeket szakmai konferenciákon. Ezek révén tanulmányaim során olyan kompetenciákat is elsajátítottam, amelyek nem tartoznak az alapvető kimeneti követelmények közé, ám későbbi szakmai és tudományos előmenetelém szempontjából elengedhetetlenek.

Mit jelentett?

Mit jelentett számomra a FEEK-re járni, és andragógusként végezni?

- Büszkének lenni arra, hogy az ország egyik legrégebbi egyetem egyik karára járhattam.
- 3 évig magyarázni, hogy mit is jelent az andragógia ☺.
- A Pollack-os FEEK-es bulikon minden mérnökkel összeveszni, mondván nem tervezhet mindenki házat ☺.
- A balatonszemesi gólyatáborban elnyerni a „daloskelep” különdíjat a szép hangomért ☺
- Élvezni, hogy 3 napig tart az egyetem a profi oktatásszervezőknek és a nappalis diákokat felváltó levelező tagozatos hallgatóknak hála ☺.
- Színes termekben, modern környezetben tanulni,
- A bőrfoteleken, kerek asztalok mellett izgulni a vizsgák előtt.
- Vidáman felvenni és leadni az indexet, mivel még a TO-n is kedvesek, és készségesek voltak velem.
- Megtanulni, hogy minden diploma annyit ér, amennyit az ember beletesz.

A viccet félretéve hálával és köszönettel tartozom a PTE-FEEK karának, az ott dolgozó munkatársaknak, oktatóknak, oktatásszervezőknek, a csoporttársaimnak. Nélkületek / Önök nélkül nem lett volna ilyen pozitív élmény ez a három év. Külön kiemelném a kar értékei közt a sokszínűséget, mindemellett a tehetséggondozást is. Kocsis Mihály tanár úr és Kleisz Teréz tanárnő támogatásával megmérhettem magam az Országos Tudományos Diákköri Konferencián, ahol II. helyezést értem el, munka és magánélet témájában. Külön jól esett, hogy még a diplomaosztómon is említést került ez a szép eredmény, amiért keményen meg kellett dolgozni, de a céltudatosság és a támogatás meghozta a gyümölcsét. A három év alatt rengeteg pozitív visszajelzést és szárnyakat kaptam, önbizalmat, ami a továbbtanulásomat és az következő egyetemen elért szép eredményekhez is nagymértékben hozzájárult.

Tanulmányaimat a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karán folytattam, egyből a mesterképzésen, ahol csak a pécsi andragógusként emlegettek, de még a tanárok is csodájára jártak, amikor látták, hogy minden akadályt gond nélkül veszek. Így a PTE-FEEK hírére egészen Debrecenig vittem. ☺ Azóta szervezetfejlesztéssel és HR tanácsadással foglalkozom, junior trénerként dolgozom Budapesten, de Pécsre és a FEEK-re mai napig jó szívvel gondolok.

Hiánypótlás és létszükséglet

A művelődésszervező – ma kultúrmenedzser – szakma korábban nem létezett, csupán 2011-ben került fel a romániai foglalkozások listájára. Ösztönből, saját vagy mások tapasztalatából, innen-onnan megszerzett szakirodalom felületes olvasásával készültünk fel saját feladataink ellátására, a kultúra és a művészet szervezésére és menedzselésére.

Hogy ez elég volt-e? Nem tudjuk. Hogy ez a szakterület szakmaként megtanulható-e? Tudjuk. Igen. Megtapasztalással.

Hogy az egyetem a megtanulhatóból tanított-e valamit? Tudjuk. Igen. Sok hiányt pótolunk, például a művészettörténet, a pszichológia, a pedagógia terén, és még mennyi ismeret hiányzott.

Hogy szakmailag tanultunk-e? Nem tudjuk.

De a legfontosabb, hogy ha ez a képzés nincs, akkor nehezen maradunk meg a szakmában. Ugyanis hamarabb vált a szakmai felsőfokú végzettség előzetes megszerzése alapvető alkalmazási feltétellé, mint hogy maga a szakma megszületett volna. Mindez Romániában.

Így annyit tudok mondani: Köszönöm PTE!

Köszönöm Zalay Szabolcs, köszönöm Várnagy Péter, köszönöm Koltai Zsuzsa, köszönöm Klein Sándor, köszönöm Koltai Dénes.

Köszönöm Bajusz Klára, Kleisz Teréz, Németh Balázs, Haraszty Gábor, Pankász Balázs, Sári Mihály, Szép Zsófia, Vámosi Tamás, Tóth Tibor, Zádori Iván. Köszönöm mindenkinek, akiket kifelejtettem. És köszönöm Demeter János, Nemes Levente.

Nélkületek vajon én most hol lennék, mit csinálnék? Vagy ne köszönjem, mert jobb lenne? Mennyi kérdés!

[◦] Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, vezérigazgató helyettes és kultúrmenedzser

Hogy kerültem a FEEK-re?

A középiskola vége felé közeledve egyre nehezebb volt számomra a pályaválasztás. Nem tudtam, mivel szeretnék foglalkozni, így azt sem tudtam, hogy hova szeretnék menni továbbtanulni. Az andragógia szakot a szüleim találták és rövid tájékozódást követően megtetszett. Abban az évben, amikor felvételiztem, Pécs mellett Szegeden is meghirdették az andragógiaképzést. Ennél messzebbre szülővárosomtól nem szerettem volna menni.

Mielőtt eldöntöttem volna, hogy Pécsre vagy Szegedre választom első helyen, ellátogattam a FEEK nyílt napjára. Számomra a lehető legrosszabbul indult ez a találkozás. Elkésztem. Ezen sokan egy vállrándítással túl teszik magukat, én viszont nehezen viselem. Szettek svájci óra pontossággal érkezni egy megadott eseményre, kurzusra, találkozóra stb. Így kissé frusztráltan ültem be az első „eligazításra”, ahol bemutatták az intézményt. Sokra nem emlékszem, hogy miket mondtak el az andragógiáról. Volt szó valami szakosodásról a képzés felénél, de nem is nagyon érdekelt akkor már semmi, tudtam, hogy a FEEK-re szeretnék járni. Hogy miért? Először is a falak. Bután hangozhat, de elámultam azon, hogy egy oktatási intézmény is pompázhat élénksárga és narancssárga színekben, amivel rendkívül barátságos érzetet kelt. Na persze nem kizárólag emiatt döntöttem a kar mellett.

A nap további részében egy hallgatóval fedeztük fel az épületet, Hosszú Norbert volt a kalauzunk. Ő volt az, aki megerősített abban, hogy nekem itt a helyem. Segítőképzés és barátságos volt, de ami a legfontosabb, látszott rajta, hogy szeret a FEEK-re járni, és ha egy diák szeret iskolába járni, az a hely rossz nem lehet. Héjj Andreas professzor úr izelítő pszichológiai előadása a szerelemről csak hab volt a tortán. Izgatottan tértem haza, alig vártam, hogy a következő tanévet Pécsre, a FEEK-en kezdjem.

A felvételi időszak alatt, ha Pécsre gondoltam, napsütötte dombokat láttam magam előtt, csicsergő madarakkal, ha Szegedre képzeltem magam elé, egy szürke, borongós város jelent meg előttem. Szeged is gyönyörű város, tele lehetőségekkel, de a szívem Pécs felé húzott. Később, a felvételi ponthatárok kihirdetésekor kiderült, hogy Szegeden végül nem indult andragógia szakon képzés. Számomra ez jelzés volt az univerzumtól, hogy ide kellett kerülnöm.

A FEEK olyan nekem, mint egy baráti közösség, ahova szívesen jár az ember. Itt nem a szokásos a tanár-diák kapcsolat. Az oktatók egyenrangú félnek tekintik a hallgatókat, készségesen segítenek, bármilyen búval-bánattal lehet hozzájuk fordulni. Szakmailag is magas színvonalú oktatást nyújtanak. A portás bácsik is gyarapították derűs emlékeimet. Egy hűvös, esős napon mosollyal kísért köszönésüktől máris jobb lett a kedvem.

Gyönyörű három évet töltöttem itt, rengeteg élménnyel gazdagodtam és életre szóló barátságokat kötöttem. Voltak rossz pillanataim is, amikor legszívesebben felültem volna az első, hazafelé tartó buszra, de idővel ezek az emlékek is megszépülnek. Szeretem a FEEK-et a színes falaiért, a közvetlen oktatókért, a családias légkörért. Ennek talán legjobb bizonyítéka, hogy itt maradtam mesterszakon. Úgy vélem ennél jobb helyre nem is kerülhettem volna.

Egy kis szelet...

Amikor négy éve első helyen jelöltem meg a karon meghirdetett andragógia alapképzést, csak reménykedni tudtam abban, hogy a nyíltnapon ért pozitív benyomások és az ismerősök által kapott információk segítségével helyesen döntöttem.

Az első napokban meglehetősen új volt a környezet és szokatlan a légkör. Felettébb kicsi csoportként sokkal nagyobb aktivitást igényeltek tőlünk az órákon, mint ahogyan azt elképzeltem és természetesen ezzel együtt jóval nagyobb figyelmet is kaptunk. Szerencsére nem kellett eltelnie pár hétnek, hogy komfortosan érezzem magamat és könnyedén kommunikáljak a kurzusokon és a kurzusok közötti szünetekben az egyes oktatókkal és hallgatótársaimmal. Az oktatóink jelentős része nagyon nyitott és közvetlen volt már az első pillanattól, ezzel is megkönnyítve az újonnan érkezett hallgatók helyzetét. Bármelyik oktatót meg lehetett szólítani a folyosón, beszélgetésbe lehetett elegyedni vele vagy valamilyen segítséget lehetett kérni tőle. Eleinte nagyon fura volt, hogy a kurzusokon kíváncsiak voltak a véleményünkre, az általunk alkotott képekre és összefüggésekre. Sokkal inkább a partneri viszony volt a jellemző, mintsem a megszokott tanár-diák.

Már első évben kutatói tevékenységekbe lehetett bekapcsolódni oktatóink mellé, ami hihetetlen nagy lehetőséget jelent a hallgatók számára. Úgy gondolom, hogy óriási segítség a szakdolgozat megírásakor, ha az ember rendelkezik már kutatói tapasztalatokkal. Nekem nagyon meghatározó volt ez az élmény és nagyon sokat köszönhetek azoknak az oktatóimnak, akik lehetőséget biztosítottak arra, hogy bepillantsak, aktívan segítsen kutatói tevékenységüket. Egy olyan plusz dologban próbálhattam ki magam, ami előtte eszembe sem jutott. Nem is gondoltam arra, hogy engem érdekelne ez a fajta munka vagy bármiféle adottságom, készségem lenne a területhez. Úgy gondolom, hogy ez a plusz tudás, skill teljes mértékben az oktatóimnak köszönhető.

Most, ennyi idő elteltével számos kutatói tapasztalattal és nem utolsósorban egy andragógus diplomával gazdagabban úgy érzem, hogy ennél jobb döntést nem is hozhattam volna akkor. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy jelenleg is a Kar hallgatójaként, így meglehetősen szubjektíven írom ezeket a sorokat és úgy érzem, hogy megtaláltam a számomra legmegfelelőbb helyet és elhivatottságot, ami jelentős részben az oktatóimnak és az általuk tanított kurzusoknak köszönhető. A mai napig mit sem változtak oktatóim, most már még nyitottabbak és közvetlenebbek, továbbá ugyanolyan segítőkészek, mint az első találkozásomkor.

Véleményem szerintem minden itt tanult hallgató egy újfajta világlátással és egy a megszokottól, az általánostól eltérő szemlélettel gazdagodik az oktatóknak és általuk oktatott tárgyaknak és kurzusoknak köszönhetően. Szinte lehetetlen elmagyarázni ezt azoknak az embereknek, akik nem tapasztalták meg ezt és nem érezték át. Így azt tanácsolom, hogy mindenki, aki teheti, legyen részese ennek a különleges és meghatározó élménynek.

Legszebb évek? Legszebb évek!

Néhány évvel az egyetem elvégzése után valóban azt kell, hogy mondjam, a legszebb éveimet töltöttem az egyetemen és a legszebb évek voltak életemben, amelyeket ott töltöttem.

Különösen igaz ez a Pécsi Tudományegyetemre, magam részéről pedig a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karra. Már a felvételi alkalmával tudatosodott bennem, hogy melyik egyetem lesz első helyen a rangsorban. Az első benyomásom a későbbiekben beigazolódott, hiszen mindazt a tudást és törődést megkaptam a két év mesterképzés alatt, amit már az első pillanatban éreztem. Andragógus hallgatóként belekóstolhattam a téma sok területébe és volt lehetőségem felfedezni, hogy mi a célom, és képzés végére megválaszolhattam a nagy „*Mi leszek, ha nagy leszek?*” kérdést. Oktatóim szakmai tudásukkal őszintén fejleszteni próbáltak bennünket és megadatott minden lehetőség arra, hogy minél nagyobb tudásanyaggal gazdagodjunk. Néhány év elteltével is számíthatok rájuk, néhányukkal pedig büszkén mondhatom, hogy baráti kapcsolat alakult ki közöttünk.

Évfolyamtársaimmal elég hamar egy összetartó kis közösséggé váltunk, a csoportmunkák különösen jól összekovácsoltak bennünket és sok vidámságot hoztak, ami azt eredményezte, hogy nem csak az egyetemen, hanem a végzés után is kapcsolatban maradtunk egymással.

Ami engem a további tudományos pályára invitált és arra inspirált, hogy folytassam a megkezdett munkát a Tudományos Diákköri Konferenciára való felkészülés és a lehetőség, hogy részt vehettem és szép eredményt is elérhettem. Volt alkalmam több konferencián is bemutatni a kutatásaimat, melyek mind hozzájárultak személyes fejlődésemhez. Nem csak a tudományos életben, de a munkám során is folyamatosan fel tudom használni, amit egy-egy kurzus alkalmával elsajátítottam, de ami a legfontosabb, hogy megtanultam mindezek alkalmazását is. Így számomra az egyetemi éveim nem csak megtanult jegyzetként vagy könyvként maradtak meg bennem, hanem összefüggő rendszerként, valós, használható tudásként is.

Nagyon fontosnak tartom az andragógus szakmát és csalódottsággal tölt el, hogy hogyan szorul háttérbe ez a fontos képzés. Munkám során nap, mint nap szembesülök azzal, hogy a felnőttképzés mennyire lényeges, és oktatásszervezőként mennyi felelősségünk van abban, hogy a fiatalok vagy akár a középkorúak is miként keresik és találják meg útjukat ebben folyamatosan változó és megújuló világban.

Az egyetem által Pécs egy kicsit az otthonom is lett és mindig is így fogok gondolni rá, ezért és örömmel látogatok el bármikor nemcsak a városba, hanem az egyetemre is. Bízom benne, hogy az ott töltött évek nemcsak számomra maradnak örökre szép emlékek és hasznos, tanulóssal töltött idő, hanem az oktatóim és hallgatótársaim számára is.

Az élethosszig tartó tanulás szerepe a tudás megalapozásában

„*A tanulás nem felkészülés az életre, a tanulás maga az élet.*” (John Dewey)

2006-ban pedagógia szakos, nappali tagozatos hallgatóként abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a PTE jóvoltából vendéghallgatóként beiratkozhattam az andragógia-képzésre. Osztálytársaim meglepődve fogadták, nem éltek a lehetőséggel, mondván: a hétvégéjük legyen szabad. A képzés levelező formában folyt, így minden második hét végén előadások voltak. Hétköznap délutánonként a helyi zeneiskolában tanítottam.

Számomra a tanulás, a tanítás mindennapos örömforrás, amelynek során tudásunkat hegymagasságokba emelhetjük. „*Ha az ismeret egy csepp, akkor az ismeretlen egy óceán*” nagyon reális állítás, amelynek jelentését nap, mint nap megtapasztaljuk a mindennapi életben. A tanulás nem csupán a figyelem, az ismeretlesajátítás és az emlékezet működtetése. Tágabb értelemben magában foglalja valamennyi értelmi képesség és az egész személyiség fejlődését, fejlesztését.

Pedagógusnak lenni napjainkban nehéz hivatás, de ha meglátjuk egy tanuló szemében a felfedezés örömét, ha azt tapasztaljuk, hogy a segítségünkkel megtanult valamit, ami egész életében hasznára lehet, ez kárpótolhat minden nehézségért. A kérdés csak az, hogy miként érhetnénk el, mi pedagógusok, hogy az ilyen ”csodálatos pillanatok” bekövetkezheszenek.

Én, mint TANÁR mit tehetnék a csodák érdekében? Tanár és diák egyaránt gazdagíthatja egymást. Harmonikus együttműködésük esetén nemcsak a diákok tanulnak a pedagógustól, hanem a pedagógus is tiszteletbeli személyévé válhat a diákok világának.

Ezeket a csodálatos pillanokat megkaptam szüleimtől, majd pedagógusaimtól. Ezek a „pillanatok” fontos szerepet játszottak pályaválasztásomban és további munkámban. Öröm volt felidézni a máig felejthetetlen élményeket.

Andragógus hallgatóként nagyon mély benyomások értek. Tátott szájjal hallgattam minden második hét végén az izgalmas, érdekes előadásokat. Nagy nyitottsággal és tudásvágygyal vettem részt az órákon. Feltöltődtem! Rendkívül igényesen szerkesztett órákon vehettem részt. Használható, naprakész információk birtokába juthattam. Jól strukturált, gyakorlatias, interaktív óráknak is köszönhetően a számonkérésnél a legjobban teljesíthettem. Élmenyszerű, jó hangulatú, humoros vizsgák voltak. Örömmel készültem fel, fáradságot nem érezve, ismerve. A házi dolgozatok elkészítése során olyan információkhoz jutottam, illetve gyűjthettem össze, amelyek ma – pedagógusként is – hasznomra válnak. Jobban megismertem magamat, sok érdekes és elgondolkodtató AHÁ-élmény ért. Mindez arra készítette, hogy újabb és újabb feladatokba fogjak. Majdnem minden előadás után megragadott egy-egy gondolat, vagy felvetődött problémakör, amelynek – hazatérve – részletesebben is utánanézhettem. Hallgatóként olyan szemléletet kaptam, amellyel ma is sok problémát elemzek, újragondolok, átértékelek, így általuk pozitív megerősítést kaphatok.

Szaktervezési témámat a pedagógia és az andragógia határterületéről választottam “*A tanulók motiválása az élethosszig tartó tanulásra*” címmel. Ebben a munkában azt vizsgáltam, hogy milyennek kellene lennie az egész életen át tartó tanulásra felkészítő iskolának, illetve hogy az iskolák mennyire képesek felkészíteni a tanulókat a folyamatos tanu-

lásra és a tanulók mennyire tartják fontosnak saját továbbtanulásukat. Ebben a kontextusban úgy látom, hogy a tanulás esélye és elsajátított képességrendszere a diákok számára óriási kincs, amellyel adottságaik és lehetőségeik szerint élhetnek. A pedagógus feladata, hogy segítsen a gyermeknek felfedezni azt az utat, amely ehhez a kincshez vezet. Mai megítélésem szerint nekem sikerült ezen az úton járnom – igyekszem továbbadni a stafétabotot.

Tanulmányaim elvégzése után – egyrészt a már említett AHÁ-élményeknek, másrészt a befektetett energia eredményeinek köszönhetően – néhány éven át Budapesten, egy Felnőttoktatói Központban (OKJ-s dajka-képzésben) pedagógia tantárgyakat oktattam, azt megelőzően viszont képzésszervezőként tevékenykedtem. Felemelő érzés volt. Diákjaimmal mai napig tartom a kapcsolatot, emlegetjük a hétvégéken átélt, megélt, elhangzott élményeket, gondolatokat. Ezek a jó hangulatú napok, hetek, évek diáknak és pedagógusnak egyaránt felejthetetlenek maradnak.

Ma úgy látom, hogy a pedagógia és az andragógia szakok párhuzamos „hallgatásával” mélyebben tudtam a hasonló tartalmú, de életkori fókuszuk szerint mégis eltérő tantárgyak anyagával megismerkedni, ezek tartalmát – a magam és – a mindennapi szakmai gyakorlatom számára transzformálni, felhasználhatóvá és továbbadhatóvá tenni. Ennek a lehetőségét köszönöm a Pécsi Tudományegyetem andragógia szakon tanító oktatóinak, illetve a közös képzést megszervező kari vezetőknek.

Egy FEEK függő naplója

Részlet

Emlékszem 2007 szeptemberében kezdődött minden. Új város, új iskola, új barátok, új élmények. Sportkommunikátor szakra nyertem felvételt, tele voltam várakozással és izgalmal mikor elsőként léptem be a FEEK ajtáján. Az első pár nap ismerkedéssel telt minden nagyon új volt. A csoporttársakkal könnyen egymásra találtunk a közös érdeklődésnek is köszönhetően. Nagyon hamar szuper csapatná kovácsolódtunk, erről azok a rendezvények adtak tanúbizonyságot, melyeket mi szerveztünk. A szakestek, a streetball torna, a közös meccsnézések és persze az elmaradhatatlan bulik.

A „sportkomos” időszak azért volt számomra meghatározó, mert itt kóstolhattam bele az egyetemi milióbe, és itt jött meg igazán a kedvem a továbbtanuláshoz. Már az első félév után éreztem, hogy Pécsen tartózkodásom hosszabb távú lesz. Lett néhány jó barátom más szakokról is, így például Andragógia BA szakról is. Az ő segítségükkel belelélhattam az andragógia szakon folyó munkába és akkor már sejtettem, hogy ez lesz az én utam.

2009-ben a sportkommunikátor szak sikeres elvégzése után bekerültem az andragógia szakra. Ha emlékeim nem csalnak 80-an kezdtük a szakot, a Nagyterem tele volt annyi biztos. Itt is könnyen beilleszkedtem. Ha a gazdaságtörténetet leszámítjuk, a tanulás viszonylag gördülékenyen ment, tudtam, hogy jó az irány és, hogy a jövőben munkavállalási tanácsadóként szeretnék működni. Megtaláltam a hivatásom, talán nagy szavak, de valóban így gondolom.

Élményt jelentettek a tanulmányi kirándulások pl. a dunaújvárosi vasműbe, a paksi atomerőműbe, baranyai falvakba ahol a különböző munkaerő-piaci programok működésébe láthattunk bele. Hálás szívvel emlékezem vissza azokra a tréningekre, melyeken részt vehettem, ezeket jelenlegi munkámban is tudom hasznosítani.

Az andragógia szak elvégzése után nem volt kérdés, hogy maradok továbbra is büszke FEEK-es. Ekkor már tudtam, (és nem csak én, de a körülöttem lévő emberek is), hogy FEEK függő lettem. 2012 szeptemberében megkezdtem tanulmányaimat az Emberi erőforrás tanácsadó mesterszakon. Ebben az időszakban is rengeteg minden történt velem. Részt vettem a szakkollégium és a Tudományos Diákkör munkájában is. Néhány hallgatótársammal és Kleisz Teréz tanárnővel eljuthattam Portugáliába ösztöndíjjal. Hálás szívvel gondolok arra a fél évre, amikor gyakornok lehettem a karon. Több kutatásban segédkezhettem, melyekből mind profitáltam, mindenből tanultam valami újat.

Hálás szívvel gondolok egykori oktatóimra, magas szakmai tudásukkal, érdekes előadásokkal, néha kemény vizsgáikkal, közvetlenségükkel mind hozzájárultak, ahhoz, hogy a FEEK-en tanultakat magas szinten tudom alkalmazni a munkámban. Külön is szeretnék itt köszönetet mondani a konzulenseimnek (Reisz Terézia, Szép Zsófia, Szécsi Gábor), akik emlékszem rengeteget segítettek, időt nem sajnálva, hogy elkészülhessenek a szakdolgozataim.

Szeretettel gondolok vissza a FEEK könyvtárában töltött órákra is, ahol Szilvi és Zita mindig vidámmá tették a kutakodást a könyvek közt.

Nem túlzás azt mondani, hogy a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar akkoriban a második otthonom volt. Imádtam bejárni az előadásokra, a szemináriumokra. Imádtam az épület színes falait, mindenben megtaláltam a számomra érdekeket.

Egy dologban egész biztos vagyok, ha újra kellene kezdenem ugyanígy csinálnék mindent. A FEEK- en töltött időszak eddigi életem egyik legboldogabb időszaka volt. A FEEK függőség egy jó dolog és abban is biztos vagyok, hogy ezzel a függőséggel nem voltam egyedül... ☺ Büszke vagyok arra, hogy a FEEK-en szereztem a diplomáimat! Köszönök mindent!

A FEEK számomra ...

A FEEK számomra egy műhelyt jelentett, ahol lehetett vitatkozni, alkotni, kutatni, hozzátenni, közvetíteni, harangot önteni. A FEEK befogadó volt, sokszínű és demonstráló, „multikulti” közösség, sokszor kiabálva, egymásnak ellentmondva (kibékülve vagy békétlenül) próbált tudást adni és kapni. A FEEK elismert és sokat szidott (diplomagyár) volt, ugyanakkor megteremtője egy modernebb, korszerűbb tudományos igényű felnőttképzésnek (LLL) és szemléletnek. A FEEK hiányzik!

A tudás szabadsága

A tudás szabadsága volt az első kifejezés, amit a FEEK-ről hallottam az egyik felvételi tájékoztatóban, amikor még negyedikes gimnazista voltam. Szerencsére ez nem csak egy jól hangzó marketing szlogen volt, hanem végigkísérte az intézményben eltöltött éveimet.

Már az első napokban tudtam, hogy az egyetem elkezdésével teljesen más tanulási élményben lesz részem. Az első két szemeszter kifejezetten érdekesnek ígérkezett, hiszen sokszínű előadások és szemináriumok közül választhattunk. Megismerkedtünk többek között a pedagógia, andragógia, jog, közgazdaságtan, pszichológia, kommunikáció, szociológia, filozófia alapjaival. Először hallottam bővebben olyan kifejezésekről, mint a kompetencia, mélyszegénység, GDP, jogértelmezés vagy interdiszciplináris. Minden túlzás nélkül állíthatom, hogy ennyire sokszínű tudásra azóta sem tettem szert mindössze kilenc hónap alatt.

Azonban az egyetem első éve nem csak a tananyag elsajátításáról szólt. A tételek kidolgozása, a szóbeli vizsgák, az önállóság előtérbe kerülése és az addig nem tapasztalt kihívások sokat segítettek abban, hogy jobban felkészüljünk a munka világára. Már a tanulmányaim kezdetén is sűrűn felkértek az oktatók, hogy vegyek részt különböző konferenciákon és egyetemi rendezvényeken, ahol szintén nagyon sok tapasztalatot tudtam szerezni és életre szóló élményekkel gazdagodtam. Ezek azok a dolgok, amiket leginkább hiányoltam az alap- és középfokú oktatásban eltöltött idő alatt. Szerencsésnek érzem magam, hogy egy olyan intézményben tanulhattam, ahol olyan tudáshoz jutottam, amelyet a mindennapjaim során is tudok hasznosítani.

Az andragógia – munkavállalási tanácsadó – alapképzés elvégzése után nem is volt kérdés számomra, hogy a mesterképzést is a FEEK-en végzem el és 2009-ben megkezdtem a tanulmányaimat az emberi erőforrás tanácsadó mesterképzésen. Tudatos választás volt, hiszen az alapképzés második felében már kirajzolódott, hogy a tanácsadás területe érdekelt leginkább. Azt is eldöntöttem, hogy pár szemeszter erejéig megpróbálok külföldön tanulni. Szerencsére a Kar kifejezetten sok vonzó lehetőséget kínált és ez még jobban megerősítette a döntésemet.

Sokan nem tudták hová tenni az andragógia szakot és talán ezért is már nem is indulnak andragógia alapképzések. Ezt eléggé sajnálom, ugyanis van igény az ott megszerzett kompetenciákra. Az alapképzés után volt szerencsém Belgiumban és Japánban is egyetemre járni és egyértelműen igazolódott, hogy az andragógia-képzésen megszerzett tudást a világ elitjébe tartozó intézményekben is tudtam kamatoztatni.

Az egyetem eltöltött éveimet mindenképpen a legfontosabb tanulási tapasztalatként tartom számon. Mint említettem korábban, sok hasznos dolgot tanultam, de úgy gondolom az egyetem sokkal inkább volt fontos a felnőtté válás szempontjából. A mai napig is szívesen gondolok vissza a Felnőttképzési Karon eltöltött éveimre és tudom, hogy jó döntést hoztam, amikor a FEEK-et választottam.

A „Híd”

Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar: egy név, egy korszak, egy életciklus, szakmaiság, talán ez a pár szó, ami elsőre eszembe jut. Az intézmény 2006 szeptemberében vált az életem részévé. Sportkommunikátor szakos hallgatóként kezdtem tanulmányaimat. A szak újdonságot, új barátokat, új ismereteket és új, felkészült és szakmailag már bizonyított oktatókat adott nekem. Olyan tudást szereztem itt, ami a későbbi tanulmányaimat és személyiségemet erőteljesen formálta.

Elsajátítottam, azokat az alapokat, amelyek a szakmámban elengedhetetlen, és biztos alapot adott, hogy magabiztosan mozogjak az adott pozíciómban, amit betöltök. Ez alatt nem csak a szakmai képességeket értem, hanem a szociális kompetenciákat is. A két év alatt, átültették a sportból származó fontos és meghatározó kompetenciákat, mint a kitartás, “team munka”, a törekvés az optimális eredményre, és itt találkoztam először a kifejezéssel, ami az életem része lett, a “lifelong learning”.

Érdeklődéssel hallgattam az oktatóimat és figyeltem, milyen magabiztosak a szakmájukban és szakterületükön. Törekedtem, hogy hasonló színvonalat érjek el, és a mai napig életem részét képezi, hogy a munkám színvonala – a képességeimhez mérten – optimális legyen.

A nagy változás életemben 2008-ban jött el, mikor elkezdtem az *andragógia* “BA” szakot. Sokat hallottam ekkor már a képzésről, tudtam, hogy az ország egyik, vagy mondhatjuk, talán a legmagasabb szintű andragógusképző intézményének, és szakjának részese lehettem, egy nagy “családnak”, amely ekkor már több városban, és országban is folytatott képzést, felkészült és nemzetközileg elismert szakemberekkel.

A képzésem kezdetekor már rendelkeztem információkkal, hogy mi vár rám. Több oktatót már ismertem is, így már kezdetben arra törekedtem, hogy szakmailag fejlesszem magam. Az idő haladtával egyre mélyebbre ástam magam a szakmaiságban, megszerettem a tanulást, a kutatást és törekedtem a kézzelfogható eredmények felmutatására. Ez a 3 tevékenység jelenleg is életem fontos részét képezi. A képzésem során nem csak az elméleti oktatásban szereztem új ismereteket, hanem a gyakorlatban is, az élet legkülönbözőbb szegmenséből nyerhettem tapasztalatokat.

A nagy változás egyik összetevője – amely a mai napig életem meghatározó része – az volt, mikor Koltai Dénes elvállalta, hogy szakdolgozatom konzulense lesz. Büszkeséggel töltött el, hogy a nemzetközileg is elismert szakember útmutatást ad nekem, hogy a képzés szakmai követelményeit magas szinten tudjam teljesíteni. Ahogy telt az idő, készült a szakdolgozatom, kutattam dolgoztam, bizonyítani szerettem volna, hogy felkészült vagyok. Megtanultam: az embernek folyamatosan tanulnia, kutatnia kell, mert a mai, rohanó világunkban az új információ hatalom, és ha ezt még használni is tudjuk, akkor vagyunk igazán a legjobbak.

A képzés második felében találkoztam egy rövidítéssel, amely három betű csupán, TDK. Ekkor tudatosult bennem, hogy mi is az a Tudományos Diákköri Konferencia. Éreztem, ha szakmai tudásomat bizonyítani akarom, ezen indulnom kell. Ebben konzulensem örömmel támogatott.

A témaválasztás gyorsan ment. Határontúli magyarként szívügyem a határon túl élő honfitársaink sorsa. Ezért a tanulni szándékozó fiatalok sorsának alakulását próbáltam

megfigyelni és bemutatni, illetve megoldási javaslatokat próbáltam nyújtani. Ekkor éreztem meg a tudományos pálya szépséget és mibenlétét. Örömmel és eltökéltséggel végeztem munkámat, amelynek eredményeként eljuthattam a 2011-es, Kecskeméten megtartott országos konferenciára. Felkészülten és magabiztosan érkeztem, őszintén kicsit el is bíztam magam, bízva a sikerben. Azonban nem az általam várt eredményt értem el, amely először elkésérített, csalódott voltam, de ekkor értettem meg, hogy sokszor a siker és elismerés nem akkor jön, amikor várjuk. Talán nem a megfelelő pillanat volt ez még számomra, megértettem, mi is az alázat a szakma iránt.

Teltek az évek és bekerültem a mesterképzésre. Itt már valóban a szakmám elmélyítése volt a célom, készültem életem új szakaszára, a nagybetűs életbe. Közben mindennapi életem is változásokat hozott, hol nehezebb, hol könnyebb időszakok következtek, de céljaim ugyanazok maradtak, és bővültek. A küzdelem és a tanulás az életem részévé vált. Éreztem a támogatást oktatóimtól, akik elismerték szakmaiságomat, amiért a mai napig hálával tartozom, de a legnagyobb hálával a konzulensemnek jár, aki akkor is hitt bennem, amikor én elbizonytalanodtam szakmailag, és válaszút elé kerültem. Úgy érzem, útmutatása a jó irányba terelt.

Ezen tapasztalatok mellett készültem életem következő és utolsó OTDK-jára. Tudtam, ha bizonyítani akarok, ez az utolsó lehetőségem. Törekedtem a tökéletességre, elszántan végeztem munkám, mert tudtam, mire vagyok képes, és ezt meg akartam mutatni. Erre 2013-ban, Egerben került sor. A témám hasonló volt, de immár szakmailag elmélyültebben, és felkészülten. Magabiztosan, de immár kellő alázattal érkeztem meg. Megértettem, hogy a szakmaisághoz mi kell. Éreztem, itt semi nem történhet, ahogy jelenleg mondani szoktam, minden kontroll alatt van. Így történt. Témámmal nem csak magamnak, hanem a Karnak – és konzulensemnek is – elismerést váltottam ki. Büszkesség töltött el, amikor hallottam a nevemet. Talán ezeket az eseményeket tudom kiemelni, amelyek a Karon számomra meghatározóak voltak.

És mit hozott a jövőm? Kiléptem az életbe. Több munkahelyem is volt, ahol megbecsültek és a szakmámban magabiztosan mozgok. Foglalkoztam uniós pályázatokkal, határon átnyúló pályázatokkal, segítettem munkavállalókat, hogy munkához jussanak, képzéseket szerveztem, továbbadni mindazt, amit tanultam. Amolyan „Híd” szerepet töltöttem be mindenhol. Azonban – ahogy említettem –, sokszor nehezebb és könnyebb periódusok váltják egymást, talán azért, hogy felkészítsenek minket egy újabb, nagyszabású feladatra.

Az élet pedig ezt is megadta nekem. Jelenleg 1000 km-rel távolabb végzem munkámat, egy másik országban segítem honfitársaim életét, támogatom őket, erősítem identitásukat és biztosítom őket az anyaország támogatásáról. Betöltve a „Híd” szerepét. A jelenlegi munkám büszkeséggel tölt el. Szakmai magabiztosságomat – szakmai felkészültségének, szellemiségének, hallgatóbarát attitűdjeinek, világra nyitottságának, a lifelong learning sokoldalú támogatásának köszönhetően – a kartól, oktatóimtól és természetesen konzulensem-től, Koltai Dénestől kaptam. Ezért hálával tartozom, és örömmel tölt el, hogy a része lehettem, és része vagyok a kar történelmének.

Mindezt köszönöm.

Emlékeim

Nagy örömmel fogadtam a megtisztelő felkérést, miszerint a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának (KPVK) a középkori Pécsi Egyetem 650. évfordulójára megjelenő ünnepi kötetében visszaemlékezhetek a jogelőd Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (FEEK) egykori hallgatójaként itteni tanulmányaimra. Tapasztalt pécsi egyetemistának mondhatom magam, hiszen első diplomámat a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán szereztem magyartörténelem szakon, majd a PTE Bölcsészettudományi Karon német nyelvtanári diplomát kaptam, végül 2005-ben a PTE FEEK művelődésszervezői szakát végeztem el.

Ez utóbbi tanulmányaimra lelkileg régóta készülődtem, de bevallom, második diplomám átvétele után öt évvel, némi ösztönzés is kellett a jelentkezésem benyújtásához. Munkahelyem, a Janus Pannonius Múzeum akkori igazgatója többször is utalt rá, hogy mindenképp fontos lenne mind a múzeum, mind a saját szempontomból a művelődésszervezői szak elvégzése. Kétszer is elodáztam a jelentkezésemet, mígnem 2002-ben Huszár Zoltán akkori megyei múzeumigazgató visszautasíthatatlanul és félreérthetetlenül elém tette aláírásra a már félig kitöltött jelentkezési lapomat. A kocka tehát el volt vetve, rövidesen mentem felvételizni.

Azóta sem tudom kellőképp megköszönni ezt a kedves, ámde határozott lépést: szakmai pályámhoz elengedhetetlenül fontos és hasznos, emberi kapcsolataimban pedig meghatározó volt a FEEK-en töltött időszak. Az a tény, hogy az egyetemen az oktatóink egyenrangú partnerként kezeltek bennünket, az, hogy a munkahelyi tapasztalataimat sikeresen és eredményesen használhattam tanulmányaim során, az, hogy az addig a gyakorlatban ösztönösen alkalmazott lépéseket immár tudatos döntések válthatták fel, a tanulás igazi élménnyé válását jelentette számomra.

Jó volt újra elővenni a régi könyveket, és emellett a legújabb kutatásokkal és szakirodalmakkal való megismerkedés is igazi szellemi örömforrás volt számomra. Megtanultunk újra olvasni a sorok között, munkahelyi tapasztalatainkat össze tudtuk vetni az elméleti ismeretekkel, láttuk a köztük lévő összhangot, és időnként az ellentmondásokat is.

A nagy szakértelemmel összeállított egyetemi tananyag a legkülönbözőbb művelődési területek jellemzőivel, lehetőségeivel és nehézségeivel szembesített bennünket. Élmény volt kalandozni a kultúra és a művelődés legkülönbözőbb területein, és szinte minden alkalommal megtalálhattuk azt a kapcsolódási pontot, amit saját szakterületünkre is alkalmazhattunk, esetleg sikeresen tovább is fejleszthettünk.

Szakmai fejlődésünk, előrelépésünk mellett fontos volt a FEEK-es csoporttársakkal való, máig is tartó barátságok kialakulása, amelyek szakmai kapcsolatokban, segítségnyújtásokban, kollegiális együttműködésekben is gyakorta kifejezésre jutnak. De örömmel említhetem azokat a közös egyetemi és múzeumi projekteket, amelyeken a Pécsi Tudományegyetem FEEK/KPVK és a Janus Pannonius Múzeum együttműködve, egymást erősítve vett és vesz részt. Ezekhez a sikeres programokhoz úgy érzem, feltétlen hozzájárul az, hogy egykor hallgatóként is megismerhettem, és jelenleg munkakapcsolatban folytathatom az egykori FEEK oktatóival a közös munkát. Példaként erre a sikeres közös konferenciákat, a kiállításokat, a kiadványokat, de az Európai Unió által támogatott projekteket is említhetem. A múzeum mint az egyetem gyakorlóhelye – lehetőségei szerint – igyekszik szakmai

gyakorlati terepet biztosítani az egyetemi hallgatóknak, több múzeumi munkatárs óraadó az egyetemen, és az egyetemi oktatók sokszor tartják meg óráikat a múzeum különböző kiállításában. Mindezen közös munka megbecsülése és elismerése jeléül – nagy büszkeségünkre – 2015-ben a Janus Pannonius Múzeum a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának dékánjától, Nemeskéri Zsolttól átvehette a DOCENDO DISCIMUS kitüntetést. Ezt a megtisztelő oklevelet azok kaphatják, akik „kiemelkedő munkásságukkal a Kar javát szolgálták”. Mindezek, mint az egykori FEEK-es egyetemi tanulmányaim „továbbélési formái” szakmai és emberi szempontból is nagyon sokat jelentenek számomra, de intézményem, a Janus Pannonius Múzeum és munkatársai számára is.

Végezetül ismételten megköszönöm a megszólalás lehetőségét azzal, hogy köszönő és emlékező szavaim itt nemcsak a saját, hanem valamennyi egykori egyetemi hallgatótársam nevében is szólnak.

Bár az egykori Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar mára átalakult, jogutódja a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar lett, biztos vagyok abban, hogy a fent nevezett és felsorolt értékek, pozitívumok továbbélnek, sőt újabb erényekkel, eszközökkel és lehetőségekkel gazdagítják a jelenlegi és a leendő hallgatók szakmai és emberi épülését.

A középkori Pécsi Egyetem 650. évfordulója alkalmából szeretettel üdvözlök minden jelenlegi és egykori pécsi egyetemi oktatót és hallgatót, további sikeres munkát kívánok valamennyiüknek a magam és a Janus Pannonius Múzeum nevében is!

A PÉCSI MULTIDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLAI PROGRAM

MÁTRAI ZSUZSA

A pécsi multidiszciplináris doktori iskolai program, és ahogyan a MAB a minőségbiztosítás jegyében elbánt vele

Bevezetés

2002 szeptemberének elején megsörrent a telefon. Koltai Dénes volt Pécsről. Látásból már ismertük egymást, talán néhány udvarias szót is váltottunk, de közelebbi kapcsolatban nem voltunk. Rövid bevezető után arra kért, hogy találkozzunk, mert fontos mondanivalója van. Néhány nappal később egy Múzeum körüti kávézóban találkoztunk, egy fiatal kollégája, Németh Balázs is vele volt, akit addig nem ismertem. Dénes minden teketóriázás nélkül rátért a tárgyra. Doktori iskolát akar alapítani és engem kér fel a vezetésére. A felkérés nagyon meglepett, emellett aligha látszott lehetségesnek, hogy főállásban elszegődjek Pécsre. Addig mindig csak félállásban tanítottam a felsőoktatásban és az akkori helyzetemben ezt amúgy is képtelenség is lett volna megoldani. Az Országos Közoktatási Intézet volt a munkahelyem, továbbá tanítottam Miskolcon és dolgoztam még a Műszaki Könyvkiadóban is. De azt sem értettem, hogy mért pont én, hiszen teljességgel híján voltam azoknak a tapasztalatoknak, melyek egy doktori iskola megalapításához szükségesek lettek volna.

Dénes magyarázata egyszerű volt. A MAB előírásai szerint doktori iskolát csak nagydoktor vezethet és tudomása szerint nincs más az országban, aki még nem kötelezte el magát máshova. Valóban beadtam a nagydoktori disszertációm az Akadémiára, de fogalmam sem volt, hol tart a dolog és hogy egyáltalán elfogadják-e. Ellenérvemet könnyedén lesöpörte az asztról, ő biztos volt benne, hogy sikerülni fog. A többi munkahelyi elfoglaltságomat se tartotta akadálynak, mondjam le valamelyiket, mert a státust be kell tölteni. Látszott, komolyan gondolja és azonnali választ vár. Határozottsága, na meg az ajánlat is vonzott, de tanév elején voltunk és nem mondhattam le a miskolci tanítást, a pesti fő- és mellékmunkám mellett pedig nem tudtam volna rohangálni a három város között. Végül azt mondtam, hogy a következő tanévben le tudom mondani a miskolci tanítást, de azonnal nem. Kisebb tanakodás után úgy döntött, így is kellek, de a következő év elején fel kell vennie, különben elvész a státus. Majd hozzátette, a tavaszi félévben azért néha jelenjek meg egy-egy fontosabb eseményen. Hát így kerültem Pécsre, a FEEFI-be.

Minden úgy történt, ahogy megállapodtunk és három izgalmasan szép évet töltöttem a Dénes vezette intézetben. A kezdet nehéz volt. Közelről jóformán senkit sem ismertem és jó darabig úgy éreztem, hogy idegennek érzek, aki beült a készbe a stalluma miatt. Ami ez utóbbit illeti, Dénes jóslata beigazolódtott. 2003 végén sikeresen megvédtem a disszertációm és az MTA doktora lettem.

Az őszi félévtől már órákat is kaptam, és persze próbáltam ismerkedni a kollégákkal, hogy megtudjam, mi a kutatási/oktatási szakterületük. Tekintve, hogy az intézet profilja a neveléstudománynak egy speciális területéhez, az andragógiához, továbbá a HR képzéshez kapcsolódott, a kollégák sokféle tudásterületet képviseltek, az általános pedagógián és szakképzésen túl többek között a szociológiát, filozófiát, kommunikációtudományt, művelődéstudományt, közgazdaságtant, esztétikát.

Elég hamar azt is megtudtam, hogy korábban már készült egy doktori iskolai program, amelyet az ismert munkapszichológus, Klein Sándor neve fémjelzett, csak a MAB nem hagyta jóvá. Így az első dolgom között volt, hogy alaposan elolvassam a régi programot és ez már elegendő muníciót adott ahhoz, hogy a megfelelő kérdéseket feltehessem és ezzel behatóbban is tájékozódhassak arról, milyen irányban érdemes továbblépni. A másik ilyen alapdokumentum a MAB alapítójának és akkori elnökének írása volt, amelyből azt a képet kaptam, hogy ha az objektív kritériumoknak, a minőségi elvárásoknak és a megszabott személyi feltételeknek megfelelünk, nem lehet akadálya a jóváhagyásnak. Ekkoriban még a boldog tudatlanság állapotában voltam, így nagy lelkesedéssel láttam neki a munkának.

Emlékeim szerint először a korábbi programvezetővel, majd Dénessel beszéltem hosszabban a továbblépés irányát meghatározó kérdésekről. Könnyen dűlőre jutottunk abban, hogy multidiszciplináris programot kell terveznünk. Akkoriban a FEEFI még a TTK intézete volt, amelyben a Sporttudományi Intézettel különösen szoros volt az együttműködése. Emellett a FEEFI-hez került át Ángyán Lajos orvos is, akinek tudományos munkásságában a mozgáskutatás jelentős részt foglalt el, ezért a sport- és egészségtudományi témák könnyen összekapcsolhatóknak tűntek. A FEEFI-n belül pedig számos szakembere volt a neveléstudománynak, az andragógiának, de mint említettem, még a társadalom- és bölcsészettudományok egy részének is. A doktori program fókuszja és elnevezése intézetünk profiljából adódott, ami értelemszerűen: **AZ EMBERI ERŐFORRÁS KUTATÁSA** lett.

A koncepció véglegesítése persze nem ment egyik napról a másikra. Számos megbeszélést tartottunk kisebb és nagyobb csoportokban, amelyekkel nem csak az volt a célom, hogy a véleményeket, módosítási javaslatokat figyelembe tudjam venni, hanem az is, hogy minden résztvevő megtalálja a maga által elképzelt helyét a programban. A szövegen és a szerkezeten sokszor kellett változtatnunk, amelyben nagy segítségemre volt Zádori Iván, a tartalmi elemek koherenciájának megteremtésében és a végső változat elkészítésében pedig Ángyán Lajos. Talán a többiek nevében is mondhatom, igazi csapatmunka volt.

A közös munka 2 évig tartott 25 minősített kari oktató részvételével, akik között 7 akadémiai doktor és 8 egyetemi tanár volt. Ezzel bőven túlteljesítettük a MAB által megkövetelt személyi feltételeket (3 akadémiai doktor és 4 egyetemi tanár). Ez azért volt különösen fontos, mert általában a személyi feltételek hiánya miatt buktak el a beadott doktori programok. Úgy éreztük, hogy a 150 oldalnyi végleges szöveg tartalma jól tükrözi az általunk elképzelt koncepciót és örömmel töltött el mindnyájunkat az is, hogy nekünk sikerül elsőként az andragógia területén doktori iskolát alapítanunk.

Legalábbis ezt hittük. Számítottunk ugyan arra, hogy a bírálatokban lesznek olyan észrevételek, amelyeket megfontolva át kell dolgoznunk némileg a programot, de arra nem, hogy a MAB teljesen el fogja utasítani. Márpedig ez történt. Egy abszolút támogató, egy elutasító és egy átdolgozást javasoló bírálat után. Voltak persze már korábban is jelei annak, hogy az egyetemen és a MAB-on belül néhányan nem nézik jó szemmel az andragógiai doktori iskola megalapítását, de nem gondoltuk, hogy a nyilvánvalóan szubjektív okok miatti áskálódások idáig vezetnek majd.

Felocsúdva a csalódásból, elhatároztuk, hogy fellebbezünk. Formálisan a rektor neve alatt a Miniszterhez, valójában azonban ahhoz a MAB-hoz került minden fellebbezés,

amelynek saját szabályzata kimondta, hogy neki van egyedüli joga felülbírálni önmaga értékelését. Szóval nem volt sok remény. Hogy befejezzem a történetet, a fellebbezésben részletesen kitértünk a minket ért kritikákra, amelyre a MAB nemhogy 30 napon belül, de soha nem válaszolt. Állam az államban – gondoltuk, hiszen még a saját szabályzatát sem tartotta be. Ami pedig a „mabos” minőségbiztosítást illeti, kénytelenek voltunk levonni a tanulságot.

E bevezető sorok után közöljük a fellebbezés, majd a doktori programunk változtatás nélküli szövegét, hogy az Olvasó maga ítélhesse meg, mennyire tekinthető objektívnek a MAB elutasító határozata.

Fellebbezés

Tisztelt Miniszter Úr!

A Pécsi Tudományegyetem rektoraként azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy vizsgálja felül a Magyar Akkreditációs Bizottság 2006. május 5-én keltezett 2006/4/VI/1/1 sz. határozatát, amelyben elutasítja „Az emberi erőforrás kutatása” című multidiszciplináris doktori iskola alapítására benyújtott pályázatunkat. A felülvizsgálati kérelemre az ad jogi lehetőséget, hogy a folyamatban lévő beadványokra 2006. augusztus 31-ig még a korábbi felsőoktatási törvény vonatkozik (I. 2005. évi CXXXIX. Törvény 164 §), amelynek alapján – törvényességi felügyeleti jogát gyakorolva – Miniszter urat nem köti a MAB szakértői véleménye, ha a doktori iskola alapítását kezdeményező felsőoktatási intézmény a 199/2000. (XI. 29.) Kormányrendelet 20. § alapján megtámadja a MAB állásfoglalását.

Felülvizsgálati kérelmünk jogi megalapozottsága mellett fontosnak tartom kiemelni, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság egy olyan doktori iskolai programot utasított el, amellyel az országban elsőként próbáltuk elindítani az andragógiai kutatóképzést. A program szakmai szempontból is egyedülállónak tekinthető, amennyiben az európai kultúrkör korszerű szemléletmódjának megfelelően az emberi erőforrás vizsgálatát nem korlátozza pusztán a munkaerő-piaci szükségletekre, hanem a témafókuszuk megfelelő multidiszciplináris alapokra helyezi. Az életminőséget emelve a tudományos kutatás középpontjába, a neveléstudományi és sporttudományi megközelítéseket a kognitív, az affektív valamint a motoros működés aspektusai mentén kapcsolja össze.

Ezért szakmai értelemben is indokolatlan a Magyar Akkreditációs Bizottság elutasító véleményének azon hivatkozása, hogy már működik akkreditált neveléstudományi doktori iskola a Pécsi Tudományegyetemen. A beadványkor érvényes MAB állásfoglalás egyébként is megengedi két doktori iskola létesítését egy egyetemen, ha az azonos tudományági megjelölés (ez esetben a neveléstudomány) multidiszciplináris iskolához kapcsolódik (I. MAB állásfoglalás: 1/8. pont). A Pécsi Tudományegyetem Doktori Tanácsa ezen akkreditálási feltételek és szakmai megfontolások alapján támogatta egyöntetűen (mindössze egy tartózkodó szavazat mellett) az andragógiai doktori iskolai program elindítását.

„Az emberi erőforrás kutatása” címmel akkreditálásra benyújtott multidiszciplináris doktori iskola alapításának szükségességét, valamint a megjelölt tudomány-rendszertani struktúrát a MAB-hoz benyújtott programunkban külön is, a következőkkel indokoltuk.

- 1.) A Pécsi Tudományegyetemnek a korábban Természettudományi Karhoz tartozó Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézete (FEEFI) a 2005/06-os tanévtől önálló karrá alakult Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (FEEK) néven.
- 2.) Ugyanezen tanévben a Magyar Akkreditációs Bizottság akkreditálta az andragógiát mint alapszakot, csakúgy, mint a FEEK szakindítási kérelmét.

- 3.) „Az emberi erőforrás kutatása” címmel akkreditálásra benyújtott multidiszciplináris doktori iskola az új kar és az egyik akkreditált alapszak profiljához, az andragógiához kapcsolódik. Ilyen profillal működő doktori iskola jelenleg nincs az országban.
- 4.) A tervezett doktori iskola bemeneti tudományágait mégis „Neveléstudomány – Andragógia”, illetve „Sporttudomány” néven jelöltük meg, tekintettel arra, hogy az andragógia önállóan még nem intézményesült sem a MAB, sem az MTA nomenklatúrájában.
- 5.) Olyan multidiszciplináris doktori iskolát szeretnénk működtetni, amely kutatási témafókuszait tekintve profilszerűen nem megy el egyik bevont társtudomány (például a neveléstudomány vagy a közgazdaságtudomány) irányába sem, hanem az életminőség kutatását állítva a középpontba, az andragógiai kutatók intézményes képzését, felkészítését szolgálja.
- 6.) A MAB állásfoglalása is kivételként kezeli a multidiszciplináris doktori iskolákat annak a szabálynak a tekintetében, hogy egy egyetemen tudományáganként csak egy doktori iskola működhet. Az általunk megjelölt kurzusok és kutatási témák is bizonyítják, hogy a képzési cél vonatkozásában nincs semmilyen átfedés a Pécsi Tudományegyetem közgazdasági, illetve a nemrégiben akkreditált neveléstudományi doktori iskolája és „Az emberi erőforrás kutatása” címen akkreditálásra benyújtott doktori iskola tervezete között.
- 7.) Noha már az elmúlt tanévben szeretnénk volna benyújtani a doktori iskolánk akkreditálásához szükséges dokumentumokat, alkalmazkodnunk kellett a MAB 2004. szeptember 1-től megszigorított személyi feltételrendszeréhez. Ennek megfelelően a tervezett doktori iskola mind a 7 alapítója egyetemi tanár, az 5 főállású között 4, és a 2 félállású között 1, összesen 5 akadémiai doktor található. A meghívott belső tagok száma 16 (köztük 1 akadémiai doktor), a meghívott külső tagok száma 3 (köztük 1 szintén akadémiai doktor). Az előírtaknál jobban megfelelünk a megszigorított személyi feltételeknek, amivel jelezni szeretnénk, hogy a még nem intézményesült andragógia tudományágában milyen fontosnak tekintjük, hogy a jövőben kutatókat megfelelő tudományos minőségű és nagyrészt főállású oktatók képezzék.
- 8.) Lényegesnek tartjuk ezek mellett kiemelni, hogy a Pécsi Tudományegyetem rektora, Lénárd László akadémikus és a Babeş–Bolyai Egyetem elnöke, Andrei Marga 2005 őszén aláírt egy egyezményt, amely szerint a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar oktatóinak részvételével Andragógiai Intézetet alapítanak Kolozsvárott, a tervezett doktori iskolánk programját is bekapcsolva az együttműködésbe.

A MAB 3 szakértőt kért fel a tervezett doktori iskola programjának bírálatára. Közülük egy nem támogatta, egy támogatta, a harmadik bíráló pedig átdolgozás után újra beadni javasolta. Mindezek ellenére a MAB plenumának elutasító indoklása, néhány utalástól eltekintve független a szakértői véleményektől, amely tételszerűen is bizonyítható.

A **programot** az elutasító és a támogató szakértő egyaránt jónak tartja. Az átdolgozást javasoló bíráló pedig *expressis verbis* az andragógiát igényli tudományfókusznak, amely logikus, csak lehetetlen, mert amíg az andragógia a tudományok rendszerében nem legitim, addig PhD-diplomát sem lehet adni a végzett hallgatóknak (l. előbb a 4. pontot). A program neveléstudományi és sporttudományi részekre tagolása egy olyan tudomány-rendszerrel szemben kérdés megoldatlanságát tükrözi, amelyet nem a program benyújtójának, hanem a Magyar Tudományos Akadémiának és a Magyar Akkreditációs Bizottságnak együttesen kellene megoldania. A pozitív szakértői megnyilatkozások ellenére azonban az indoklásban összesen annyi szerepel a beadvány egészében 80 oldalt kitevő szakmai programról, hogy „általánosságban körülhatárolt, részleteiben elnagyolt”.

A **személyi feltételeket** mindhárom bíráló pozitívan ítéli meg. Az elutasító szó szerint ezt írja: „A beadványban szereplő 25 személy képes arra, hogy színvonalas kurzusokat tartson, és kompetens vezetője legyen a doktori témáknak.” A támogató bíráló szerint is megvannak a személyi feltételek a program teljesítéséhez. Az átdolgozást javasló bíráló pedig ezt írja: „A korábbi MAB elutasítások (Kar-, doktori iskolalétesítési kérelem) óta a személyi feltételek a humán-erőforrás kutatásához jelentősen javultak. Az intézmény összpontosította, véglegesítette az oktatói, kutatói kart, felerősítette részfoglalkozású és meghívott minősítettekkel. A tervezett doktori iskola élére Mátrai Zsuzsa professzor (DSC) személyében ismert pedagógiai szakembert hívtak meg az elmúlt évben.” Ennek ellenére, noha a másfél oldalnyi indoklás szövegének több mint a fele a személyi feltételekkel foglalkozik, lényegében elmarasztaló kritikával illeti az alapító 7 egyetemi tanárt.

Számos pontot lehetne még kiemelni annak bizonyítására, hogy a szakértők véleménye és a doktori iskola elutasításának indoklása nincs összhangban egymással, amely a felülvizsgálati kérelmünk mellékleteiben található dokumentumokból világosan kitűnik. A lényegi bírálati szempontok alapján az elutasító és az átdolgozást javasló szakértői véleményekben valamint az indoklásban az tekinthető közösnek, hogy nem kell két neveléstudományi doktori iskola a Pécsi Tudományegyetemen.

Ha a MAB tartotta volna magát a nyilvánosságra hozott követelményrendszeréhez, nem vitatta volna a Pécsi Tudományegyetem romológiai jellegű neveléstudományi doktori iskolája mellett egy olyan multidiszciplináris doktori iskola létesítésének jogosultságát, mely az emberi erőforrás kutatásával andragógiai nézőpontból foglalkozik.

Mindezek alapján kérjük Miniszter Urat, hogy vizsgálja felül a MAB elutasító határozatát, különös tekintettel a MAB saját eljárási rendjére és a nyilvánosságra hozott követelményrendszerére.

Pécs, 2006. június 19.

Dr. Lénárd László akadémikus
rektor
Pécsi Tudományegyetem

Melléklet:

„Az emberi erőforrás kutatása” című doktori iskola programja

A Kar doktori programjának minősített változata

Pécsi Tudományegyetem
Az emberi erőforrás kutatása
Multidiszciplináris Doktori Iskola

Tudományterületek:
Társadalom- és bölcsészettudományok
Egészségtudományok
Tudományágak:
Neveléstudomány–Andragógia
Sporttudomány

A doktori iskola vezetője:

---

dr. Mátrai Zsuzsa
egyetemi tanár
MTA doktor

---

dr. Szolcsányi János   dr. Lénárd László
a PTE EDHB elnöke   a PTE rektora

2005.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Az alapítandó doktori iskola bemutatása

- 1.1. A doktori iskola célja és feladatai
- 1.2. A doktori iskola intézményi háttere
- 1.3. A doktori iskola helye a nemzetközi tudományban
- 1.4. A doktori iskola előzményei

2. Az alapítandó doktori iskola személyi háttere

3. A felvételi eljárás, a kiválók kiválasztása

4. A doktori iskola működése, oktatási és kutatási programjának szerkezete és főbb sajátosságai

- 4.1. Kötelező alapkursusok
- 4.2. Az emberi erőforrásfejlesztés képzési, foglalkoztatási és kulturális dimenzióinak vizsgálata
- 4.3. A fizikai aktivitás hatása az emberi erőforrás fejlesztésében

5. A doktori iskola tanulmányi és vizsgarendje

6. A doktori iskola nemzetközi kapcsolatai

- 6.1. A doktori iskola meghívott külföldi előadói
- 6.2. Nemzetközi szakmai szervezetekben való közreműködés
- 6.3. Oktatói/hallgatói mobilitási programok
- 6.4. Nemzetközi kutatási projektek
- 7. A doktori iskola minőségbiztosításának tervezete**

Mellékletek

„Az emberi erőforrás kutatása” című multidiszciplináris doktori iskola kurzusai A doktori iskola oktatóinak tudományos életrajza

1. Az alapítandó doktori iskola bemutatása

1.1. A doktori iskola célja és feladatai

„Az emberi erőforrás kutatása” című doktori iskola célja az emberi erőforrás, vagyis az emberi munka, az ember fizikai és szellemi tevékenységének sokrétű elemzése, s a társadalmi igényeket kielégítő képzési lehetőségek feltárása. Miközben tekintettel van a munkaerő-piaci elvárásokra és az egzisztenciális szükségletekre, az életminőség javításának egyéni és társadalmi formáit kutatja. Foglalkozik a formális, az intézményi keretek között folyó képzés mellett az informális és a nem-formális képzéssel csakúgy, mint az életen át tartó tanulás segítésének lehetőségeivel. Témakörébe tartozik a felnőttképzés, a távoktatás, s az elektronikus levelező oktatás. A doktori iskola oktatási és kutatási programja két alappilléren nyugszik.

1. *A képzések útján történő fejlesztés vizsgálatán,*
átfogva a munkavégzésre, a művelődésre, az egészség megőrzésére, a szabadidő jobb kihasználására irányuló mindennapi tevékenységeket;

2. *A képzések hatásának értékelésén,*
melyet az életminőségre gyakorolt hatásuk mennyiségi és minőségi mutatóinak vizsgálatán keresztül kíván megragadni.

Az emberi erőforrás fejlesztése és a fejlesztés értékelése ilyen értelemben tudományterületeken, ezeken belül pedig tudományágakon átívelő megközelítést igényel, melyben az együttműködésükre, és nem az egymásmellettségükre helyeződik a hangsúly. A *neveléstudomány*, benne az andragógia szemléletmódjára és módszertanára építjük az emberi erőforrás kognitív fejlesztésével kapcsolatos kutatásainkat, míg a *sporttudomány* keretén belül az egészséges életmód, a testkultúra, s a motoros képességek fejlesztése, valamint a sport kedvező egyéni és társadalmi hatásainak a kihasználása áll a középpontban. Kutatásaink más tudományok, így pl. a *közgazdaságtudomány*, a *szociológia*, a *művelődéstudományok*, a *pszichológia* és az *egészségtudományok* releváns eredményeit is felhasználják. Kutatásmódszertani szempontból hangsúlyozzuk, hogy a doktori iskola programjában kitüntetett szerepet szánunk az empirikus megközelítésnek, a kvantitatív és a kvalitatív kutatási módszerek alkalmazásának.

Összhangban az előbbiekkal, a *doktori iskolának az a célja*, hogy olyan kutatókat és gyakorlati szakembereket készítsen fel a tudományos pályára, akik képesek az emberi erőforrás beható elemzésére, a társadalmi elvárások ismeretében a fejlesztés irányainak kijelölésére és hatékony képzési formák kidolgozására. A tervezett doktori iskola hiánypótló, amennyiben az érintett területen nincs önálló tudósképzés, ezért a kutatni vágyó kollégák más, érdeklődési körükön kívülálló doktori iskolákban kénytelenek tudományos fokozatot szerezni.

A doktori iskola a *neveléstudományra*–*andragógiára* és a *sporttudományra* építi oktatási és kutatási programjait. Jóllehet szervezési szempontból a helyi lehetőségek indokolják e tudományágak összekapcsolását, tartalmi szempontból azonban ez az összekapcsolás ad

lehetőséget az ember fizikai és szellemi tevékenységének egységes elemzésére. Az így szerzett adatok, valamint az említett tudományágak releváns eredményeinek birtokában lehet kijelölni a fejlesztés irányait, s kidolgozni a célszerű és hatékony oktatási módszereket.

A doktori iskola *neveléstudomány–andragógiai programja* az emberi erőforrás fejlesztésének lehetőségeit, szükségleteit, eredményeit és az életminőségre gyakorolt hatását a következő aspektusokból, illetve problémakörök mentén vizsgálja:

- a nevelés- és tanuláselméleti paradigmák változásai;
- a közoktatási rendszer hatékonyságának mutatói;
- a felnőttoktatás korábbi és újabb formái, eszközei;
- a tömegkommunikáció és a média szocializációs hatásrendszere;
- a munkaerőpiac változó igényei;
- a szakképzési kínálat mennyiségi és minőségi jellemzői;
- az európai integráció hatásai;
- az emberi és munkakapcsolatokban bekövetkező változások;
- a kulturális fogyasztáshoz és a tárgyi környezethez való viszony változásai;
- a humán erőforrások területi rendszere és történeti változásai.

A doktori iskola *sporttudományi programja* az alábbi témaköröket foglalja magába:

- A sport személyiségfejlesztő hatásai;
- A rendszeres testedzés és a sport szerepe az egészséges életmódban;
- A rendszeres testedzés élettani hatásai;
- A fáradtság mechanizmusai és pszichoszomatikus következményei;
- A sportmozgások neurohumorális szabályozása;
- Motoros képességek, mozgástanulás és motoros memória;
- Az immunvédekezés változása izommunka hatására;
- A fizikai teljesítőképesség növelésének lehetőségei;
- A sportbeli teljesítőképességek fejlesztése;
- A sportműveltség helye és szerepe az általános kultúrában;
- A közoktatás testnevelési programjainak cél- és eszközrendszere;
- A hazai és európai testnevelő tanárképzés tendenciáinak összehasonlítása.

1.2. A doktori iskola intézményi háttere

Az multidiszciplináris megközelítésnek megfelelően a doktori iskola programja alapvetően a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán, valamint a Természettudományi Kar Testnevelés- és Sporttudományi Intézetében dolgozó minősített oktatók részvételére épít. Emellett az egyetem más karának és intézetének néhány oktatója is közreműködik, illetve adott esetben a szükséges kutatási háttérrel biztosítja. Az intézményi kört nem tekintjük lezártnak, szükség szerint a jövőben bővíthető. A Pécsi Tudományegyetem jelenlegi kari tagozódásának megfelelően a doktori iskola működésében részt vevő intézmények és oktatók a következők:

Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar

Andragógiai Intézet

Koltai Dénes, CSc, egyetemi docens

Cserné Adermann Gizella, CSc, egyetemi docens

Vassné Forintos Klára, CSc, egyetemi docens

Zrinszky László, DSc, egyetemi tanár

Mátrai Zsuzsa, DSc, egyetemi tanár

Kocsis Mihály, PhD, egyetemi docens

Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet

Halmos Csaba, PhD, egyetemi docens

Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár
Krisztián Béla, PhD, egyetemi docens
Nemeskéri Zsolt, PhD, egyetemi docens
Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár
Kultúratudományi Intézet
Sári Mihály, PhD, egyetemi docens
Husz Mária, CSc, egyetemi docens
Agárdi Péter, CSc, egyetemi tanár
Tóth Tibor, DSc, egyetemi tanár
P. Szűcs Julianna, CSc, egyetemi tanár
Tibori Tímea, PhD, tudományos főmunkatárs
Füstös László, DSc, tudományos főmunkatárs
Természettudományi Kar
Testnevelés- és Sporttudományi Intézet
Vass Miklós, CSc, egyetemi docens
Herlicska Károly, PhD, egyetemi docens
Rétsági Erzsébet, CSc, egyetemi docens
Prisztóka Gyöngyvér, CSc, egyetemi docens
Rúzsás Csilla, PhD, egyetemi docens
Wilhelm Márta, PhD, egyetemi docens
Földrajzi Intézet
Tóth József, DSc, egyetemi tanár

A felsorolt intézmények személyi és tárgyi feltételei jó alapot jelentenek a doktori iskola elindításához. A felkészült oktatókból és kutatókból álló tanári kar, az oktatók életkor szerinti kedvező megoszlása, a tudományos utánpótlás folyamatos biztosítása, valamint a szakmai együttműködésen alapuló kiterjedt nemzetközi kapcsolatok szilárd háttérrel adnak a kutatási témák bővítéséhez, az oktatók és hallgatók cseréjéhez, a nemzetközi pályázatokon való közös részvételhez. A tárgyi feltételek tekintetében a megfelelő infrastruktúrát és eszköz-háttért, továbbá gazdag hazai és nemzetközi szakirodalmat magában foglaló könyvtárunkat kell kiemelni.

1.3. A doktori iskola helye a nemzetközi tudományban

Az emberi erőforrások fejlesztésének modern irányzatait a 20. század második felétől jelentősen meghatározza, hogy a tanulás folyamatossá válik, és kiterjed olyan életkori szakaszokra – például felnőttkor, időskor –, melyekre korábban nem vagy csak egyénileg volt jellemző. Az egyre gyorsabban változó gazdaság és társadalom újabb és újabb követelményeket támaszt a felnőttek elé. Megváltoznak a tanulói igények, különösen megnő a „nem hagyományos” formákban tanulók aránya, és felértékelődik az iskolarendszeren kívüli képzés szerepe. Ez a változás az 1950-es évek végére, az 1960-as évek elejétől kezdett általánossá válni.

Az Európai Bizottság 2000. évi memoranduma az életen át tartó tanulásról jelezte, hogy felértékelődik a tudás, a kompetenciák fejlesztésének ügye (szellemi és testi/fizikai értelemben egyaránt), a minőség kérdése az oktatásban, mivel az európai térség versenyképessége elsősorban a foglalkoztatási paraméterek és a társadalmi stabilitást meghatározó egyéni szerepek fejlesztésétől függ. Az UNESCO fokvárosi konferenciája megerősítette, hogy az életen át tartó tanulás területe fontos és legitim kutatási terület. Ebbe a folyamatba illeszkedik az EU legutóbbi, az élethosszig tartó tanulás gondolatát elemző, s közel egy esztendeig tartó vitát lezáró kommunikációja, mely azt taglalja, hogy miképp lehet megvalósítani az életen át tartó tanulás egységes európai rendszerét.

A tudás és a képzettség felértékelődése, a munkaerőpiac ehhez kapcsolódó átalakulása azonban nem jelenti automatikusan az ilyen irányban folytatott kutatások megerősödését. Magyarország – és a többi európai posztszocialista ország – esetében a rendszerváltás ebből a szempontból is cezúrát jelentett, mivel ezzel megnőttek a lehetőségek a korábbi kutatási deficit ledolgozására, a nemzetközi áramlatokba való erőteljesebb bekapcsolódásra. Ebből a szempontból különösen fontos kiemelni, hogy a modernizációs folyamatok keretében a tudás, a kompetencia, a minőség és a teljesítmény várhatóan Magyarországon is egyre nagyobb jelentőséget kap, s a „szervezett intelligencia” lesz a hatalom igazi forrása. Az viszont már az 1980-as évektől világossá vált, hogy a humán erőforrás fejlesztésének minősége válik a legfontosabb versenyelőnyé.

Mindezek mellett – különösen a kibővülő EU ún. agrártérsegeiben – felvetődik az alacsony hatékonyságú térségi szerkezetek (pl. településhálózatok), az itt lévő népesség, részben munkaerő fenntarthatóságának kérdése is. A problematika – alacsony hatékonyság, az externális feltételek egyre növekvő jelentősége stb. – gazdasági, társadalmi és politikai értelmezése már most is a humánus társadalomigazgatás egyik meghatározó kötelességének nevezhető.

A humán erőforrás fejlesztésében, az egyén és a közösség életminőségének alakításában a kognitív kompetenciák mellett a fizikai aktivitás is meghatározó jelentőséggel bír. A mozgásszegény életmód kedvezőtlen testi és lelki változásokat, megbetegedéseket okoz. Egyre jelentősebb a fizikai aktivitás mechanizmusainak és hatásainak széles körű vizsgálata: ezt mutatja az emberi mozgások kutatásával foglalkozó intézetek növekvő száma, a vonatkozó szakirodalom ugrásszerű bővülése, s az a módszertani gazdagság, amely a biomechanikai mozgáselemzéstől a molekuláris genetikai vizsgálatokig újabb tényekkel gazdagítja ismereteinket. Követésre ösztönző a nemzetközi szervezetek (pl. WHO), mozgalmak, sőt egyes kormányok azon törekvése, amely a tudomány eredményeit széles körben kívánja hasznosítani a lakosság egészséges életmódjának kialakítása, életminőségének javítása érdekében.

Sajátosan alakult a sport társadalmi szerepe. Egyre többen sportolnak, és tömegeket mozgatnak meg a nagy világversenyek. Éppen a széles körű érdeklődésre építve, különböző célok (politikai, gazdasági, üzleti stb.) érdekében is felhasználják a sportot. Ilyen környezetben nagy felelősség hárul a sporttudományokra. Miután a sport az emberi erőforrás test-lelki fejlesztésének igen hatékony eszköze, a tervezett Doktori Iskola hozzá kíván járulni a hazai sporttudomány fejlődéséhez, a szakmai kihívások megoldásához.

Összegezve: Magyarország fontos feladata az Európai Unióba történő belépés után, hogy széles körű kutatásokkal tisztázza az emberi erőforrás intellektuális felkészültségét, fizikai és egészségi állapotát, összevesse ezt az európai helyzettel, és vizsgálja a fejlesztés lehetőségeit, eredményeit. Ehhez multidiszciplináris kutatásokra van szükség, melyek kapcsolódnak a globális és európai kutatások főáramlataihoz.

1.4. A doktori iskola előzményei

A Pécsi Tudományegyetemen a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar megalapításának szándéka már az 1990-es évek végén, a felsőoktatási intézmények integrációja előtt felmerült. A tervezett kari együttműködést akkoriban előkészítő intézetek a leendő kar doktori képzésének megalapozásaként 1999-ben kidolgozták „*A kompetens ember nevelése és fejlesztése*” című doktori pályázatot és benyújtották elbírálásra a Magyar Akkreditációs Bizottsághoz. A MAB a pályázatot nem támogatta, ugyanakkor a bírálók úgynevezett „B” programként történő indítását javasolták.

Ezt követően, a jelen doktori iskola előzményeként, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Pszichológiai Intézetével történő együttműködés alapján, „*A személyiség fejlődése és az identitás alakulásának biológiai és pszichológiai alapjai*” elnevezésű Pszichológiai Doktori Iskolán belül 2000. őszén kidolgozásra került „*A szocializációs környezet szervezetszichológiai hatótényezői és pedagógiai fejlesztési folyamatai*” elnevezésű doktori program. A minősítési eljárás után e témacsoport 2001-ben vehetett fel először hallgatókat, és jelenleg három évfolyamon közel 30 fő tanul, akiknek vállaljuk az át vételét a Pszichológiai Doktori Iskolával történt megegyezés alapján.

A doktori iskola első tervezetének kidolgozása óta eltelt időszak, továbbá a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar létrejötte lehetőséget adott a személyi feltételek teljesítésére, melyhez az is hozzájárult, hogy a nevelés- és a sporttudomány különvált, és az andragógia egyre fontosabb képzési és kutatási területté vált. Emellett a Pszichológiai Doktori Iskolában való közreműködés az oktatás, a tudományos képzés és a kutatás–irányítás mindennapi gyakorlatában elősegítette az előzetes tapasztalatok megszerzését. A címben jelzett multidiszciplináris doktori iskola létesítésére e tapasztalatok felhasználásával teszünk javaslatot.

2. Az alapítandó doktori iskola személyi háttere

Név	Szül. év	Tud. fokozat	Fokozat tud. ága	Egyetemi munkaviszony típusa	Habil. adatai	Egyetemi besorolás
<i>Alapító belső tagok:</i>						
Mátrai Zsuzsa	1946	DSc 2004	nevelés-tudomány	teljes munkaidejű	VE200 5	egyetemi tanár
Ángyán Lajos	1938	DSc 1986	orvos-tudomány	teljes munkaidejű	POTE 1994	egyetemi tanár
Klein Sándor	1941	DSc 1995	pszichológia tudomány	teljes munkaidejű		egyetemi tanár
Tóth Tibor	1941	DSc 1993	történelem-tudomány	teljes munkaidejű		egyetemi tanár
Agárdi Péter	1946	CSc 1983	irodalom-tudomány	teljes munkaidejű	ELTE 1997	egyetemi tanár
<i>Alapító külső tag:</i>						
Zrinszky László	1927	DSc 1987	nevelés-tudomány	rész-munkaidejű		egyetemi tanár
P. Szücs Julianna	1946	CSc 1983	művelődés-történet	rész-munkaidejű	PTE 2000	egyetemi tanár
<i>Meghívott belső tagok:</i>						
Koltai Dénes	1947	CSc 1987	nevelés-tudomány	teljes munkaidejű	DTE 2003	egyetemi docens
Cserné Adermann Gizella	1949	CSc 1985	nevelés-tudomány	teljes munkaidejű		egyetemi docens
Halmos Csaba	1944	PhD 2000	föld-tudomány	teljes munkaidejű		egyetemi docens
Sári Mihály	1949	PhD 1996	nevelés-tudomány	teljes munkaidejű	PTE 2005	egyetemi docens
Vassné Forintos Klára	1950	CSc 1993	filozófia tudomány	teljes munkaidejű		egyetemi docens

Nemeskéri Zsolt	1973	PhD 2002	közgazda- ság-tudo- mány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Krisztián Béla	1929	PhD 2001	föld-tudo- mány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Husz Mária	1954	CSc 1998	szociológia	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Kocsis Mihály	1946	PhD 2003	nevelés-tu- domány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Vass Miklós	1946	CSc 1998	nevelés-tu- domány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Prisztóka Gyöngy- vér	1959	CSc 1996	nevelés-tu- domány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Herlicska Károly	1947	PhD 2000	föld-tudo- mány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Rétsági Erzsébet	1947	CSc 1996	nevelés-tu- domány	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Rúzsás Csilla	1949	CSc 1987	orvos-tudo- mány	teljes munka- idejű	PTE 1995	egyetemi do- cens
Wilhelm Márta	1964	PhD 1994	biológia	teljes munka- idejű		egyetemi do- cens
Tóth József	1940	DSc. 1986	földrajz-tu- domány	teljes munka- idejű		egyetemi ta- nár
<i>Meghívott külső tagok:</i>						
Füstös László	1949	DSc. 2004	szociológia	rész-munkaidejű	CE 2005	tudományos főmunkatárs
Tibori Tímea	1950	CSc 1993	szociológia	rész-munkaidejű		tudományos főmunkatárs
Mihály Ottó	1939	CSc 1973	nevelés-tu- domány	rész-munkaidejű		tudományos főmunkatárs

3. A felvételi eljárás, a kiválók kiválasztása

A létesítendő iskolában doktori stúdiumok folytatására egyetemi diplomával és legalább egy állami középfokú „C” típusú nyelvvizsgálóval, vagy azzal egyenértékű nyelvvizsgálóval jelentkezhetnek azok a jelöltek, akik elfogadják a felvételi eljárás feltételeit. A jelentkezési folyamatban előnyt jelenthet az egyetemi tanulmányok során nyújtott kimagasló teljesítmény, publikáció, szakirányú végzettség és magas szintű nyelvtudás.

A felvételi kérelemhez csatolni kell:

- az egyetemi diploma másolatát,
- a nyelvvizsga bizonyítvány másolatát,
- a szakmai önéletrajzot,
- a publikációs jegyzéket,
- a képzés keretében kutatni kívánt téma rövid kifejtését,
- a felvételi eljárási díj befizetését igazoló csekket, illetve annak másolatát.

A felvételi beszélgetésen a programvezetők az alapfeltételeknek megfelelt jelölteket megkérdezik kialakult érdeklődési területeikről, és a témakörben illetékes vezető oktatóhoz – a potenciális témavezetőhöz – irányítják őket. A vezető oktató tájékozódik a jelöltek

felkészültségéről, érdeklődési irányairól és szakmai ajánlásaival segíti a felvételi előkészületeket.

A felvételi vizsga az előre kijelölt témakörökből, a témakörök szerint illetékes vezető oktatókból és a doktoranduszok választott képviselőjéből álló Felvételi Bizottság előtt zajlik, amelynek összetételét a PTE Doktori és Habilitációs Tanácsa hagyja jóvá. A felvételi eljárás során a Felvételi Bizottság tagjai önállóan értékeli a jelölt teljesítményét

- a témaválasztás aktualitása és eredetisége, a jelölt munkásságában fellelhető előzményei;
- az eljárás során tapasztalható kritikai, szuverén és kreatív gondolkodásmódja;
- a választott témában való elmélyültsége, hazai és nemzetközi tájékozottsága;
- a doktori iskola tudományágában tapasztalható elméleti és történeti tájékozottsága alapján.

A tapasztaltak megvitatása után a Felvételi Bizottság kollektív döntést hoz a jelölt befogadásáról vagy elutasításáról. A létesítendő doktori iskola működése során alkalmazandó tanulmányi előírásokat és szabályokat a pályázathoz mellékként csatolt a „*PTE Doktori Szabályzata*” valamint a *kari doktori szabályzatok* tartalmazzák.

4. A doktori iskola működése, oktatási és kutatási programjának szerkezete és főbb sajátosságai

A doktori fokozat szervezett nappali és levelező képzés keretében, illetve egyéni felkészülési program alapján szerezhető meg. A szervezett doktori képzésben résztvevők munkarendje tanulmányok folytatásából, kutatói műhelymunkákból és oktatási feladatok ellátásából áll. A jelöltek a 6 féléves képzés során minimálisan 180 kredit megszerzésére kötelezettek. (Egy kredit 15 hetes, heti 1 tanórás kurzusnak és a hozzá kapcsolódó heti egy órás egyéni munkának felel meg. A negyedik félévre azok a hallgatók iratkozhatnak be, akik a harmadik félév végéig összesen legalább 60 kreditet gyűjtöttek.) Ebből 60 kredit a kötelező, heti 3 órás alapkursusokra, 20 kredit a kötelező, heti 2 órás programspecifikus alapkursusokra, 30 kredit a heti 2 órás személyes képzést szolgáló kurzusokra fordítható. További 30 kredit a témavezetővel folytatott egyéni konzultációval, és másik 30 kredit a kutatói fórumokon és konferenciákon való részvétellel, illetve publikációval, oktatással szerezhető. 10 kredit fordítható a szabadon választott, vagy – a doktori iskola tanácsa által elfogadott stúdium esetében – külső doktori iskolákban meghirdetett kurzusokra.

Tanulmányi területek	Kredit	A kötelező kredit %-ában
Kötelező alapkursusok	60	33,3
Programspecifikus, kötelező alapkursusok	20	11,1
Személyes képzést szolgáló kurzusok	30	16,7
Szabadon választható kurzusok (a teljes kínálatból és más doktori iskolából)	10	5,5
Témavezetővel folytatott konzultáció	30	16,7
Kutatói fórum, konferencia, oktatás, publikáció	30	16,7
Összesen	180	100

- A *kötelező alapkursusok* azokat az elméleti és módszertani alapokat tartalmazzák, amelyek az emberi erőforrás fejlesztés komplex értelmezéséhez, illetve a doktori iskola valamennyi témakörének a kutatásához szükségesek. Ezek a kurzusok minden doktorandusz számára kötelezőek.

- *A kötelező programspecifikus alapkurzusok* azokat az elméleti és módszertani alapokat tartalmazzák, amelyek a doktori iskola neveléstudományi–andragógiai, illetve sporttudományi programjához kapcsolódó valamennyi témakör kutatásához szükségesek. Ezek a kurzusok a neveléstudományi–andragógiai, illetve a sporttudományi programot választó doktoranduszok számára kötelezőek.
- *A személyes képzést szolgáló kurzusok* a jelöltek választott kutatási témájának sikeres megoldását szolgálják. Ide sorolhatók az adott programok kínálatából választott kurzusok.
- *A szabadon választható kurzusok* keretében a jelöltek belátásuk szerint választhatnak a doktori iskola teljes képzési programjából, fokozott érdeklődésük esetén az előírt kreditszám felső határát átléphetik. Az így megszerzett kredittöbblet más tanulmányi területekre nem konvertálható. A szabadon választható kreditszám teljesítésekor más doktori iskolák meghirdetett kurzusaiból – a témavezetővel egyeztetve – szintén választhatnak a jelöltek.
- A doktori disszertáció megírásához kapcsolódóan a témavezetővel folytatott *konzultáció* a doktori képzés első félévétől kezdve folyamatos, melynek teljesítését a témavezető igazolja.
- *A kutatói fórumokon* a doktorandusz hallgatók a 4-6. félév végén a doktori iskola vezetése és oktatói előtt szabad előadás formájában adnak számot a disszertációhoz kapcsolódó kutatói teljesítményükről. A kutatói fórumok szervezett módon készítik elő a hallgatók konferenciákra való részvételét, publikációs és oktatói tevékenységét.

A program teljesítése után doktori szigorlat *tehető*, mely független a doktori disszertáció benyújtásától, azonban a szigorlatra való jelentkezés feltétele a disszertáció témájához kötődő tanulmány leadása (ez lehet az értekezés egy fejezete vagy annak tartalmát átfogó munka). A doktori szigorlat keretében egy kötelező és két választható tárgyból kell vizsgáznia a jelölteknek. A szervezett képzésben résztvevők a témavezető irányításával végzik kutatómunkájukat. A disszertációt a doktorandusz a doktori szigorlat letétele után *3 éven belül* köteles benyújtani magyar, vagy a témavezetővel egyeztetett idegen nyelven. Amennyiben erre nem kerül sor, úgy csak újbóli doktori szigorlat letétele után van lehetőség a disszertáció benyújtására.

„*Az emberi erőforrás kutatása*” multidiszciplináris doktori iskola munkája két programba szerveződik: a neveléstudományi–andragógiai, illetve a sporttudomány tematikai és módszertani alapjaihoz kapcsolódva.

Neveléstudományi–andragógiai program

Az emberi erőforrásfejlesztés képzési, foglalkoztatási és kulturális dimenzióinak vizsgálata

Programvezető: Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár

Sporttudományi program

A fizikai aktivitás szerepe az emberi erőforrásfejlesztésben

Programvezető: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

4.1. Kötelező alapkurzusok

A doktori iskola kötelező alapkurzusai azokat az elméleti és módszertani alapokat tartalmazzák, amelyek az emberi erőforrásfejlesztés komplex értelmezéséhez, illetve a doktori iskola mindkét programjában szereplő valamennyi témakör kutatásához szükségesek. Az alapkurzusok teljesítése a doktorandusz hallgatók számára a doktori képzés első két évében kötelező.

Kvantitatív kutatás-metodológia

A kurzus célja a sokváltozós adatelemzés különböző módszereinek a megértése, a különböző eljárások közötti választás tudásának megszerzése, illetve a sokváltozós módszerek számítógépes eredményeinek kiértékelése. Minden téma előadáson és szemináriumon – számítógépes gyakorlattal – kerül feldolgozásra. Füstös László

Kvalitatív kutatás-metodológia

A kurzus célja a kvalitatív kutatási módszerek fejlődéstörténetének és fajtáinak bemutatása, különös tekintettel azokra a módszerekre, melyek a humán erőforrás fejlesztés kutatásának szempontjából meghatározóak. A kvalitatív kutatási módszerek alkalmazási lehetőségei konkrét kutatási témákhoz kötötten, szeminárium-jellegű foglalkozásokon kerülnek feldolgozásra. Mátrai Zsuzsa

A kompetencia vizsgálata és fejlesztése

A kurzus célja a kompetencia széleskörű fogalmának meghatározása, a szakmai kompetencia értelmezése. A tantárgy áttekinti a kompetencia mérési módszereit, a kompetencia-modellek készítésének elméleti és gyakorlati problémáit, illetve a kompetencia fejlesztését szolgáló módszereket. Klein Sándor

Emberi erőforrás elméletek

A kötelező alapkursus célja megismertetni a hallgatósággal az ember egyes biológiai, pszichológiai összetevőit, azok hasznosításának szervezeti formáit, gazdasági tevékenységbe kapcsolásuk módját, képességeik fejleszthetőségét és alkalmazásuk köreit. A kurzus bevezetésében filozófiai és nevelési oldalról, majd később komplex társadalomtudományi jelleggel foglalkozik az emberi erőforrás szerepével az egyes országok fejlődésében, ennek gazdasági és innovációs kihatásaival, az ember, mint „tőke” fogalmával. Vizsgálja az embert, mint beruházás tárgyát és mint haszonforrást. A tantárgy zárásaként az emberi erőforrás (emberi tőke) mérhetősége, az emberi erőforrás fejleszthetősége, illetve az ember környezetért való felelőssége kerül megvitatásra. Koltai Dénes

Az emberi erőforrás területi rendszere, kialakulásának történeti gyökerei

A kurzus tételezése az, hogy a településhálózat kialakulása, jellemzői a gazdaság működtetéséhez szükséges gazdaságos erőforráskészlet optimális elrendeződését tükrözi. A gazdaság megváltozott körülményei azonban ezt az egykori optimalizációt kérdésessé teszik. Az emberi erőforrás konzervatív elemekkel teli területi rendszere és a szakadatlanul változó gazdasági viszonyok közötti éles ellentmondások helyes feloldása bizonyos körülmények között, bizonyos térségekben és végül bizonyos időszakokban döntő társadalompolitikai kérdéssé válhat. Létezhet-e modern gazdaság konzervatív települési struktúrában, feloldható-e a hatékonyság és termelékenység antinómiája, a létező externáliák átalakíthatók-e internáliákká? Ezek a kurzus alapkérdései. Tóth Tibor

A művelődéstudományok friss kutatási eredményei

Az elmúlt fél évtizedben a nemzetközi tudományos életben és hazánkban egyaránt új tudományági trendként bontakoztak ki az ún. művelődéstudományok, a „cultural studies”. Ez az elsősorban szociológiai megközelítésű, továbbá a mindennapi kultúrát a művelődés- és médiafilozófia körébe integráló érdeklődés hazánkban is igen komoly tudományos visszhangot keltett és kelt. Mindazonáltal a nem kifejezetten filozófiai, szociológiai, antropológiai és médiaelméleti profilú egyetemi oktatás mindmáig alig integrálta eredményeit. A kurzus egyrészt a legújabb nemzetközi kutatási tapasztalatokat tudatosítja az emberi erőforrás fejlesztése szempontjából, másrészt áttekintést ad a legújabb hazai művelődés- és médiaszociológiai, illetve elméleti kutatásokról, eszmecserékről. Agárdi Péter

Sport és személyiségfejlesztés

A kurzus célja, hogy a hallgatók megismerkedjenek a sportnak a nevelésben betöltött szerepével, annak történeti változásaival és mai helyzetével. Külön tárgyaljuk az oktatási rendszerben a testnevelés tantárgyon keresztül történő személyiség fejlesztés feltételeit és a teljesítményorientált sportoló személyiségének fejlesztési követelményeit. Vass Miklós

Az egészséges életmód szerepe az emberi erőforrás fejlesztésében

A kurzus olyan egyéni és társadalmi értéként tárgyalja az egészséget, amely meghatározza az ember szellemi és fizikai képességeinek kibontakoztatását. Az egyes életmódi tényezők bemutatása után hangsúlyozza a testi és a lelki működések kölcsönkapcsolatát, s a fizikai aktivitás, a sport szerepét az egészség megőrzésében. Ángyán Lajos

4.2. Az emberi erőforrásfejlesztés képzési, foglalkoztatási és kulturális dimenzióinak vizsgálata

A program vezetője: Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár

A program célja

Társadalmi és szervezeti szinten egyaránt az emberek jelentik a legértékesebb erőforrást, de ezt az értéket csak a megfelelő képzéssel lehet felszínre hozni. Az andragógiai kutatás maga is komplex, hiszen szociológiai oldalról nélkülözhetetlen hozzá a társadalom és a kisebb csoportok, szervezetek ismerete; illetve pszichológiai megközelítésben a munka-, szervezet- és vezetéslelektani törvényszerűségek figyelembevétele. Az életen át tartó tanulás egységes európai terének létrehozatali szándéka felértékeli a felnőttoktatás és képzés szerepét. Ezzel meghatározóvá válnak olyan tényezők, mint pl.:

- a korábban tanulásban vagy munkában megszerzett ismeretek, tapasztalatok;
- a formális, a nem-formális és az informális képzés terei közötti szükséges kooperáció;
- a tudásalapú társadalom, az információs társadalom, a kompetencia-alapú tanulás;
- a globális gazdaság és társadalom mint kontextusok kihívásai;
- a nyitott és távoktatás, az e-learning;
- a tanácsadás szerepe;
- a minőség;
- a mérés-értékelés új módszerei.

A jelzett dimenziók egyértelművé teszik, hogy nemzetközi léptékben, továbbá a lokalitás terében egyaránt gyökeresen megváltoznak a tanulás, különös tekintettel a felnőttek tanulását meghatározó tényezők. A foglalkoztatáspolitikai aspektus mellett egyre fontosabb szerepet kap az emberközpontú megközelítés, azaz hogy milyen formában kell támogatni, segíteni a tanuló felnőttet, hogy tanulása eredményes legyen. Ehhez meg kell értenünk, milyen tényezők váltották ki, miért ilyen tartalmúvá formálták az európai felnőttoktatás terét, hogyan válhatott komplex foglalkoztatási és társadalmpolitikai rendszerré az életen át tartó tanulás politikuma.

Programspecifikus kötelező alapkurzusok:

Európai integráció és a humán erőforrás fejlesztés

A kurzus célja áttekinteni az európai integráció fejlődéstörténetének főbb szakaszait, különös tekintettel a humán erőforrások fejlesztésének kérdéseire. Ezen belül kiemelt hangsúlyt kap a rugalmas munkaerőpiac által determinált követelményrendszer; a humán erőforrások fejlesztésének cél- és eszközrendszere; a tagállamok politikáját támogató Strukturális Alapok szerepe, az Európai Szociális Alap. Halmos Csaba

Munkapszichológia

A kurzus célja a munkatevékenységet befolyásoló pszichikus tényezők (fizikai környezet, kiválasztás, munkabiztonság stb.) ismertetése. Kiemelten értelmezi az emberi erőforrás fejlesztés munkalelektani alapjait. Klein Sándor

Személyes képzést szolgáló kurzusok:

Tanulásméletek

A tanulásméletek pszichológiai alapjai: az asszociatív, a kognitív, a behaviorista és a humanisztikus irányzat jellemzői. A memória, a gondolkodás, a magatartás és a személyiség, mint kulcsfogalom. A pszichológiai irányzatokhoz kapcsolódó didaktikai és tanulásméleti modellek. Az ismeretnyújtó, a problémamegoldó, a visszacsatolási és a non-direktív modell. Mátrai Zsuzsa

Az életen át tartó tanulás: értelmezések, nevelésfilozófiai paradigmák

Az „életen át tartó tanulás” elméletében végbement változások bemutatása. Az elmélet kialakulásában szerepet játszó tényezők tanulmányozása. A szintézisként is értelmezhető teória és a nevelésfilozófia paradigmák viszonyának elemzése. Az elméletben kifejeződő új paradigma hatásának elemzése a nevelési-képzési területeken. Mihály Ottó

Eredményességmutatók a közoktatásban

A tantárgy tanításának az a célja, hogy a doktori képzésre jelentkező hallgatók áttekinthetőség az iskolában direkt, vagy indirekt tanulással elsajátított tudás mérésére és értékelésére kidolgozott hazai, illetve a nemzetközi tudásmérésekben alkalmazott adatfelvételi és feldolgozási eljárásokat, elemzési és értékelési szempontokat. Ismerjék meg a tanulói attitűdök vizsgálatára alkalmas eszközöket és módszereket, illetve elemezzék a tudás és az attitűdök mérési eredményeinek összefüggéseit. E stúdium keretében legyen alkalmuk mérési és értékelési folyamatok reprodukciójára, vagy produktív akciók tervezésére, kidolgozására, lebonyolítására és az adatok értékelésére. Az elektronikus adatfeldolgozás és elemzés lehetőségeinek megismerése és gyakorlása érdekében legyen alkalmuk saját – vagy kollektívan létrehozott – adatbázisuk kialakítására. Kocsis Mihály

Az andragógia főbb elméletei és területei

Annak bemutatásával, hogy mi módon gondolkodtak a felnőttek képzésének értelméről, céljairól és módjairól a különböző korokban és feltételek között, a kurzus a jelenlegi és jövőbeli andragógiai problémák reflektív átgondolására, saját álláspont kialakítására kíván ösztönözni. Zrinszky László

A felnőttek tanulásának és tanításának didaktikai jellemzői az információs társadalom korában

A felnőttek tanulása mind a tanulási motivációk, mind a tanulási módszerek tekintetében jelentősen különbözik az iskoláskorúak tanulásától. Az előképzettségtől, korábbi tanulási és élettapasztalatoktól függően ez a kép még tovább árnyalható. A szükséges tudás közvetítésében jelentős szerepük van azoknak a modern információhordozóknak, amelyek segítik a tanulási igények kielégítését. Az információs társadalom korában a hagyományos felnőtt-oktatói kompetencia szükségszerűen új jelentést kap. Cserné Adermann Gizella

A hazai szakképzés gazdasági és területi sajátosságai

A kurzus bemutatja a gazdasági struktúraváltás történeti folyamatát, elemzi a szakmai képzés, a szakmai tudástranszfer sajátosságait. Számba veszi a tervgazdaság korszakát, elemzi az átmenet szakmai képzésre gyakorolt hatását és ennek következményeit. A gazdasági és társadalmi kapcsolatok értékelésével megállapításokat tesz a szakmai képzés lehetséges trendjeire. Krisztián Béla

Az életen át tartó tanulás és a tanulási tanácsadási rendszer szerepe

A kurzus célja, hogy a tanácsadásban rejlő stratégiai és operatív közreműködést a tanulási szférákban aktivizálja; bemutassa az egyes foglalkozásokhoz mért, személyre és csoportra szabott tanulási motivációs rendszer jellemzőit. Elemzi a tanulási tanácsadás rendszerét; az életkorhoz és a változásokhoz mért tanácsadói minőség mutatóit. Krisztián Béla

Az életen át tartó tanulás és a megújuló kultúraközvetítés Európában

A kurzus értékeli a globalizáció kulturális vetületének jelenségeit; lokális, kistérségi, nagytáji, nemzeti és euro-regionális kultúrák találkozását. Bemutatja a művelődési rendszerek és funkcióik történeti változásait, a magyarországi kultúra multikulturális dimenzióit. Foglalkozik a művelődés szakágazatainak súlyponti áttrendeződésével az életen át tartó tanulás jegyében, ismerteti az EU művelődési rendszeri felé vezető utakat és a tévutakat. Sári Mihály

Munkaügyi rendszerváltás

A kurzus célja áttekinteni a hazai munkaerőpiac fejlődésének főbb szakaszait a kapcsolódó foglalkoztatáspolitikai cél- és eszközrendszer tükrében. A különböző modellek elemzése során különös hangsúlyt kap a munkaerőpiac működésének sajátos mechanizmusa, a piacgazdaságra való átmenet szerepe és jelentősége; valamint a kilencvenes évtized prioritásai a foglalkoztatás, a munkanélküliség és az inaktivitás területén. Az összehasonlító elemzés célja felvázolni egy EU-konform foglalkoztatáspolitikai feladatrendszerét és annak követelményeit. Halmos Csaba

Peremhelyzetű csoportok a magyar munkaerőpiacon

A kurzus áttekinti a peremhelyzetű csoportok jellemzőit és helyzetét a hazai munkaerőpiacon, a kisebbségek és a női munkavállalók, az integrálásra/reintegrálásra váró csoportok sajátosságait. Az alkalmazott eszközrendszeren belül a kurzus kiemelten kezeli az emberi erőforrások fejlesztésének lehetőségeit. Nemeskéri Zsolt

Az agrártérség fogalma, gazdasági-társadalmi jellemzői

Az alacsony hatékonyságú települési részrendszerek jellemzőit, az ezekből adódó, főként közép- és kelet-európai agrárpolitikák vizsgálatát, a struktúrapolitikai döntések lehetséges következményeit, a piaci és a tradicionális agrártérségek gazdasági és társadalmi jellemzőit vizsgálja a felkínált kurzus. Tóth Tibor

A nem-formális képzések hatékonyságvizsgálata

A gazdasági és társadalmi igények következtében átalakuló oktatási, képzési rendszerben nő a nem-formális képzések aránya. E folyamatot részben objektív, részben szubjektív szempontok befolyásolják. A nem-formális képzéseket több oldalról elemezhetjük annak érdekében, hogy a hatékonyság tényleges voltát megállapítsuk. A kurzus során az emberi erőforrással kapcsolatos tudományok szélesebb rendszerére támaszkodunk, azonban az elemzésekben a közgazdasági megközelítés kap kiemelt szerepet. Nemeskéri Zsolt

A tömegkommunikáció és a média szerepe a szocializáció és a társadalmi identitás alakulásában

Korunkban szinte minden – korántsem csupán a társadalmi nyilvánosság – mediatizálódik; e jelenség szociálpszichológiai és életmód-alakító szempontból egyaránt megrendítő tanulságokkal jár. Az alapvetően szemináriumi jellegű, otthoni munkát és együttes aktivitást igénylő kurzus áttekintést ad az egyre bonyolultabbá váló médiarendszerről. Agárdi Péter

A szocializáció kommunikációs faktorai

A kommunikáció értelmezése, mint az emberi üzenetek szabályozott cseréje, az interakció egyik fajtája (információáramlás, információcsere, üzenetváltás). A kommunikatív kompetencia fejlesztése, kommunikációs képességek, jártasságok az aktív figyelésben, önkifejezésben, konfliktuskezelésben. Vassné Forintos Klára

Magyarország kulturális földrajza

A kurzus a kultúra alrendszerei közül a társadalmi alrendszer hazai sajátosságait mutatja be, különös tekintettel a tudáselsajátítás, a tanítás-tanulás területi jellemzőire, a képzettség különböző megjelenési formáira (nyelvtudás, szakirányú képzettség), az egyes társadalmi csoportok iskolázottságában és képzettségében mutatkozó különbségekre. Tóth József

Tárgyi környezet és életminőség

A környezet és a mindenkori emberi–társadalmi életfunkciók dinamikus rendszert alkotnak. Az anyag, a szerkezet, a funkció, a forma, a kor, a hely, az életmód és az alkotó ember összefüggésrendszerében meghatározó a hagyományok szerepe, valamint az életminőség szociológiai dimenziói. A kurzus célja szociológiai és esztétikai vetületben megvilágítani a kulturális szükségleteknek az életminőséggel és a tárgyi környezettel kapcsolatos kölcsönhatásait. Husz Mária

A műalkotás mint a kollektív reprezentáció része

A kurzus áttekinti a közösségi szimbólumalkotás múlt- és jelenlegi formációit, valamint az uralmi viszonyokat tükröző vizuális törekvéseket. Segít eligazítani a tekintélyelvű versus demokratikus szimbolizáció típusai között. Rávilágít a diktatórikus, az autoritárius és liberális művészeti megközelítés lényegi különbségeire. P. Szűcs Julianna

Kutatási témakörök:

A pedagógia és andragógia kapcsolata a tudományos rendszertan tükrében

A kompetencia elvű megközelítések az andragógiai folyamatban. A felnőttképzésben résztvevők közös kompetencia-szükségei, ezek feltárása és alkalmazása. Hatásvizsgálat, komparatív vizsgálatok az andragógiai folyamatokban.

A kutatás vezetője: Koltai Dénes, CSc, egyetemi docens

Résztvevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Zrinszky László, Klein Sándor

A felnőttek tanulásának andragógiai, didaktikai alapjai, szervezeti keretei és módszerei

A tanulásemleletek andragógiai relevanciája. A felnőttek tanulásának sajátosságai. Az önirányított tanulás, a nyitott képzés és az e-learning jellemzői a konstruktivista tanulás-felfogás alapján. Az előzetes tanulás eredményeinek elismerése (APEL) és az erre épülő fejlesztési folyamatok. A tanulás eredményeinek mérése és értékelése felnőtteknél. Felnőttoktatói szerepek (facilitátor, tutor, mentor stb.) és koncepciók.

A kutatás vezetője: Cserné Adermann Gizella, CSc, egyetemi docens

Résztvevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Vassné Forintos Klára, Zrinszky László

A felnőttoktatás és -képzés tervezése, munkaerőpiaci képzések, az „életen át tartó tanulás” foglalkoztatáspolitikai dimenziói

A kutatás célja rendszerelvű megközelítésben vizsgálni a szervezetek emberi erőforrás fejlesztését; képzési-továbbképzési rendszereit. Összehasonlító elméleti és empirikus kutatások a matematikai statisztika legújabb, sokváltozós módszereivel. A kutatás további célja nemzetközi és hazai tapasztalatok elemzésén keresztül alkalmazásra kész modellek kialakítása.

A kutatás vezetője: Füstös László, DSc, tudományos főmunkatárs

Résztevő és a kutatási témakör keretében doktori témavezető: Kocsis Mihály, Nemeskéri Zsolt

Gazdaság – szakmai tudástranszfer

A kutatás célja a gazdaság történeti, strukturális változásainak kapcsolatában létező szakmai tudástranszfer tartalmi, formai intézményi rendszerének vizsgálata; a szakmai tudástranszfer eszközrendszerének a változás szakaszaiban megjelenő befolyása, fejlettsége, hazai és nemzetközi szakmai transzferek megjelenése, hatásossága, differenciáltsága.

A kutatás vezetője: Krisztián Béla, PhD, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Nemeskéri Zsolt, Halmos Csaba

Az emberi erőforráskészlet területi rendszere és sajátosságai

Deprivált térségek gazdasági vizsgálata. A településhálózat kialakulása, történeti gyökerei. A tradicionális agrártérségek gazdasági-társadalmi szerkezete. A legutóbbi fél évszázad közép- és kelet-európai agrárpolitikái.

A kutatás vezetője: Tóth Tibor DSc. egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Nemeskéri Zsolt, Halmos Csaba

Migráció, a személyek szabad áramlása

A kutatás elsődleges célja a migráció főbb trendjeinek vizsgálata, különös tekintettel a munkavállalási célú mozgásokra. Ennek kapcsán a kutatás részletesen elemzi a személyek szabad áramlásának főbb tendenciáit, az egyes nemzetgazdaságok fejlődésére gyakorolt hatását, ezen belül különösen az emberi és társadalmi tényezőkre, illetve a brain drain jellemzőire.

A kutatás vezetője: Halmos Csaba, PhD, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Tóth József, Sári Mihály

A kommunikatív kompetencia fejlesztésének lehetőségei a tréningek tükrében

A kommunikatív kompetencia fejlesztési lehetőségeinek kutatása, különös tekintettel a szocializációs folyamat hatékonyságát növelő eljárásokra. Azoknak az esélyeknek a vizsgálata, amelyek a szervezetek szocializációs funkciójának megőrzését jelenthetik. A tréningmódszer pszichológiai és pedagógiai sajátosságainak feltárása.

A kutatás vezetője: Vassné Forintos Klára, CSc, egyetemi docens

Résztevő és a kutatási témakörök keretében doktori témavezető: Klein Sándor

Mérhetőség és hatékonyság

Az alkalmazásképes tudás fejlesztésének és mérésének problémaháttere. A hazai oktatás hatékonyságának vizsgálata a nemzetközi teljesítménymérések tükrében. Az adaptív tesztelés alkalmazási lehetőségeinek kutatása az életkori, a társadalmi, az etnikai hátrányok kiegyenlítésében, valamint a lassan tanulók hátránykompenzációjában.

A kutatás vezetője: Mátrai Zsuzsa, DSc, egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Kocsis Mihály, Nemeskéri Zsolt

Az emberi erőforrásfejlesztés művelődéstudományi vonatkozásai

Az idő, a tér és a társadalmi identitás művelődésszociológiai összefüggései. Az öntevékeny szervezetek (non-profit szervezetek) működésének és vezetésének vizsgálata művelődéstudományi aspektusokból.

A kutatás vezetője: Sári Mihály, PhD, egyetemi docens

Résztevő és a kutatási témakör keretében doktori témavezető: Husz Mária

Örömteli és hatékony munka a szervezetben

A tanulóképesség jelentősége az alkalmasságvizsgálatban. A személyiség vizsgálata adaptív személyiség kérdőívvel. Szervezeti tényezők hatása a munka eredményességére és a dolgozók elégedettségére.

A kutatás vezetője: Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Nemeskéri Zsolt, Kocsis Mihály

Média-hatásvizsgálatok kvantitatív, kvalitatív és kultivációs módszerekkel

A kutatások a rádió- és televízió-műsorok, továbbá a nyomtatott sajtó tudati, kulturális, identifikációs és normateremtő hatását vizsgálják konkrét programok, műsorok, lapok esetében a média- és művelődéstudomány, illetve -szociológia eszköztárával.

A kutatás vezetője: Agárdi Péter, CSc, egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Füstös László, Tibori Tímea

A művészet lehetőségei és határai

A magyar művészettörténeti fejlődés sajátos jelensége a kulturális modernizáció és a hatalom ellentmondásos viszonya valamint e viszony máig tartó öröksége. E komplex témát tisztán művészettörténeti szempontból is meg lehet közelíteni, de ez esetben a kutatást szociológiai és esztétikai szempontok együtt vezérlik.

A kutatás vezetője: P. Szűcs Julianna, CSc, egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Husz Mária, Tibori Tímea

Értékalakzatok a mai kultúrában

A kutatás a kulturális szférában körvonalazható értékek, magatartási minták feltárására irányul a kultúra elemzési módszereivel. A vizsgálati téma kiterjed a tömegkultúra, a népszerű és a magas-kultúra preferált értékeire, a média érték közvetítő szerepére, a „mítoszok” és a „való világok” hatására, a különféle befogadói típusokra.

A kutatás vezetője: Tibori Tímea CSc, tudományos főmunkatárs

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Füstös László, Husz Mária

4.3. A fizikai aktivitás szerepe az emberi erőforrás fejlesztésében

A program vezetője: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

A program célja

Az emberi erőforrás fejlesztésének meghatározó feltétele az egészség, az egyén és a közösség egészséges életmódja. A magyar lakosság egészségi állapota elmarad a kívánatos-tól, amit olyan tények mutatnak, mint az ifjúság jelentős részének gyenge fizikai erőnléte, a középkorú férfiak magas halálozási aránya, avagy a várható élettartam elmaradása az élenjáró országokétól. Átgondolt, hatékony tetteket igényel a helyzet javítása. Nagy hiba lenne, hogyha az egészség problémakörét kizárólag orvos-egészségügyi feladatnak tekintenénk. Olyan összetett kérdéskörrel van szó, amelynek megoldásában kiemelt szerepe van a széles körű tudományos kutatásnak, a tények és összefüggések elemző feltárásának.

Az egészséges életmód egyik meghatározó összetevője a rendszeres fizikai aktivitás, mégis egyre szélesebb körben terjed a mozgásszegény életmód. Ennek több oka van. A döntő tényező az a technikai fejlődés, gépesítés és automatizáció, amely kiváltja az ember fizikai erejét a termelési folyamatokban. Ezzel szemben kedvezőtlen hatások egész sorát okozza az a tény, hogy sem az egyén, sem a közösség viselkedés-mintái és értékrendje nem követte a termelési folyamatok általában kedvező változásait. A kedvezőtlen társadalmi hatások eredménye az is, hogy már gyermekkorban elkezdődik a természetes mozgásigény gyengítése, mert a testnevelés és a sport nem kap megfelelő szerepet a nevelésben.

Felnőttkorban sem tudjuk kihasználni a rendszeres testedzés kedvező hatásait, pedig nagy szükség volna rá, hiszen a munkahelyi fenyegetettség, a szokatlan konfliktushelyzetek, a növekvő igényeknek való megfelelés kényszere, a munkakörök megváltozásával járó új ismeretek megszerzése olyan megterhelést jelentenek az egyén és a közösség számára, aminek a teljesítésére csak az egészséges, jó fizikai erőnléttel rendelkező egyén képes. Kutatásainknak az a célja, hogy felderítsük azokat a tévedéseket, amelyek előidéztek a mai állapotokat, s visszaállítsuk a testkultúra jelentőségét az egyetemes kultúrában. Fontos célunknak tartjuk a sport kedvező testi-lelki hatásainak hatékony felhasználását az emberi erőforrás fejlesztésben.

Programspecifikus kötelező alapkursusok:

Mozgástani alapismeretek

A kurzus célja az emberi mozgásokra vonatkozó ismeretanyag összefoglalása. Ennek keretében foglalkozik a mozgások kinematikájával és kinetikájával, tárgyalja a mozgásszabályozást az emberi szervezetben, ismerteti a mozgások kedvező élettani hatásait és felhívja a figyelmet a rosszul végzett testedzés káros következményeire. Összefoglalja a legfontosabb testedzési módszerek elvi és gyakorlati alapjait. Ángyán Lajos

Sportélettani és sportegészségtani közlemények értelmezése és hasznosítása

A PhD képzés lényegéből adódik, hogy a hallgatók felkészítésében fontos szerepet kell kapnia az új tudományos eredmények ismeretének, s értelmezési készségének. A magyar oktatási rendszer egyik hátránya, hogy a hallgató a kész tankönyveken kívül egyéb források felkutatására, alkalmazására nincs rászorulva. Ily módon már a PhD tanulmányok megkezdésekor nagyon fontos, hogy a hallgatók megismerjék a tudományos folyóiratokat, az őket szorosan érintő témák szaksajtóját, azok profilját. Készség szinten olvassanak idegen nyelvű szakirodalmat, a tudományos dolgozatokat értsék, értelmezésük mellett hasznosítani is tudják az abban foglaltakat. Ennek érdekében az oktató kerekasztal kurzust kíván bevezetni, melynek keretében először egyes kiválasztott közleményeket együttesen olvasnak el a hallgatók, később pedig az általuk kiválasztott témákban beszámoló jelleggel ismertetnek új tudományos közleményeket, s értelmezik azokat. Így mind tudomány módszertani, mind értelmezési kérdésekben eredményes diskussziókra kerülhetne sor. Ha a kurzuson megfelelő számú hallgató vesz részt, lehetőség nyílik a tudományos munka alapját képező team munka megszervezésére is. Wilhelm Márta

Személyes képzést szolgáló kurzusok

A rendszeres testedzés élettani hatásai

A rendszeres testedzés kedvező élettani hatásainak a bemutatása. A helyesen végzett testedzés követelményeinek részletes tárgyalásával a testedzés kedvezőtlen vagy káros következményeinek a megelőzése. Ángyán Lajos

Pszichobiológiai alkalmazkodás a sportban

Az utóbbi évtizedek felismerése, hogy az agyi neurotranszmitterek és neurohumorális mechanizmusok fontos szerepet játszanak a pszichoszociális alkalmazkodásban is. Ezek a reakciók a szervezet immunrendszeri védekezését is módosítják. E felismerések alapján az egyén nem vizsgálható kizárólag szomatikus vagy pszichés dimenzióban. A kurzus tematikája integratív szemléletű, pszichoszomatikus és társadalmi összefüggésekben mutatja be a különböző életszakaszokban a testi és lelki egészség fenntartásában szerepet játszó mozgásélmény és sportteljesítmény fejlesztő hatását. *Rúzsás Csilla*

Az immunrendszer adaptációs változásai

Sportolás hatására drámai változások indulnak meg a neuro-transzmisszió és a hormonrendszer működésében, melyek a szervezet alkalmazkodására irányulnak. A hormonszintek emelkedése és a neuronális impulzusok gyakoribbá válása miatt az immunrendszer sejtjei számtalan pozitív vagy negatív visszacsatolási szignált kapnak. Ennek következtében az immunrendszer olyan „készenléti” állapotba kerül, amely a további fiziológiai terhek elviselése érdekében rendkívül fontos az egyén számára. Gyakran előfordul azonban, hogy védekezés helyett saját magát támadja meg a szervezet, s ebben az esetben az érintett személy akár sporttevékenysége feladására is kényszerülhet. A kurzus célja, hogy ezekkel az élettani folyamatokkal, az érintett sejttypusokkal, s a lehetséges megelőzéssel ismertesse meg a hallgatókat. Wilhelm Márta

Fáradtság szindrómák pszichoszomatikus megközelítésben

Az ember testi és lelki egészségének integratív szemlélete alapján a fáradtság okait a testi okok mellett pszichológiai tényezőkben egyaránt kell keresnünk. Egészségpszichológiai megközelítésben a motiváció különleges jelentőségű a fáradtság érzésének kialakulásában, amely a sportolóknál nagy szerepet játszik. A kurzus elemzi a fáradtság szindrómák lelki és szomatikus komponenseit. Rúzsás Csilla

Sportképességek fejlesztésének sportági tartalmi

A kurzus ismerteti az edzésmélet és a sportági specifikumok összefüggéseit, a tudományban gyökerező alapjait. A hallgatókat önálló ismeretszerzésre készíti, ezen keresztül megismerve az elméleti és gyakorlati ismeretek közötti összefüggéseket. Herlicska Károly

A fizikai teljesítőképesség alapjai, fejlesztése és mérése

A teljesítmény komplex jellegű anyagi és/vagy eszmei értéket hordozó mozgásos eredmény, amelyet túlnyomórészt öröklött, kisebb részt a környezeti hatások határoznak meg. Létrejöttéért sok biológiai, pszichológiai, szociális és külső környezeti és tárgyi tényező a felelős. A teljesítmény alakulásában rejlő kompenzációs lehetőség biztosítja, hogy sportáganként illetve versenyszámonként - változó mértékben - az egyik tényezőben való elmaradást a másikban történő túlteljesítés kiegyenlítheti. A versenysportra jellemző a teljesítményközpontú gondolkodás, -felkészülés, mert itt a teljesítmény értékmérő szerepet játszik. Ha a teljesítmény nem cél, hanem csupán eszköz az edzettség, az erőnlét megítélésben, akkor a testkultúra egyik – az egészségmegőrzés fontos – formájának tekintjük a sportot. A fejlesztés és fejlődés mértékének megállapítása különböző mérési módszerekkel jól nyomon követhető. Herlicska Károly

A sportteljesítmény pedagógiai-pszichológiai komponensei

A kurzus célja, hogy a doktori iskola hallgatói megismerkedjenek a sportteljesítmény háttérében álló nevelési folyamattal, és a cselekvés-tanulás, -tanítás sajátos interakcióinak jellemzőivel. A kurzus elsősorban a sportoló viselkedését befolyásoló dinamikus személyiségvonások mibenlétével, fejlesztésének lehetőségeivel foglalkozik. Arra keresi a választ, hogy melyek azok a kompetenciák, amelyek segítségével a sportoló úrrá lehet a teljesítmény elérésében öt akadályozó külső és belső hatásokon. Vass Miklós

A sport szerepe a társadalom és az egyén életében

A kurzus célja, hogy átfogó képet nyújtson a sport kialakulásáról, annak folyamatairól a különböző társadalmi korokban. Bemutatja a sport beágyazottságát a társadalom és az egyén életébe. Felvázolja a sporttevékenység legfontosabb immanens jellegzetességeit, az edzés, a versenyzés, a szereplők (edző-versenyző) interakciójának működését, továbbá a konfliktusok indítékait és kezelésük lehetséges módjait. Vass Miklós

A testnevelés tantárgypedagógiai aspektusai

Áttekinteni a mozgásos cselekvéstanítás - tanulás hatékonyságát befolyásoló tényezőket. Feltárni az értékteremtés feltételeit és feladatait a tervezőmunka és a motoros tanulásszervezés összefüggéseiben. Ráirányítani a figyelmet a motoros tanulás hatásfokának javítása szempontjából kiemelt tanulásszervezési és tantárgy-pedagógiai feladatokra. Rétsági Erzsébet

A testnevelés elméleti és gyakorlati kérdései a közoktatásban

A kurzus célja, hogy átfogó és rendszerezett alapismereteket adjon a szomatikus nevelés iskolai környezetben megjelenő formájának legfontosabb alapfogalmairól, társadalmi összefüggéseiről, pedagógiai elveiről, alkalmazási területeiről, cél- és feladatrendszeréről. Prisztóka Gyöngyvér

A motoros tanulás kulturális értékei

Átfogó ismeretek nyújtása a testkultúra társadalomban betöltött szerepéről és jelentőségéről. A motoros tanulás értékképző, kultúraközvetítő és - átadó funkcióinak rendszerezése. A testnevelés és sport értékeinek számbavétele a pedagógiai és a társadalmi célok - feladatok függvényében. Betekintést nyújtani a testkultúrának a művészeti kultúra egyes területeire gyakorolt hatásairól. Rétsági Erzsébet

Hazai tradíciók és európai tendenciák az iskolai testnevelésben és tanárképzésben

A hallgatók ismerkedjenek meg a magyar testnevelés fejlődésének folyamatával, tartalmi változásával, valamint a testnevelő tanárképzés történetének főbb állomásaival. A kurzus második felének tárgyát a testnevelés nemzetközi összehasonlító elemzése képezi. Vass Miklós

Kutatási témakörök:

A motoros képességek és a sportteljesítmény közötti összefüggések vizsgálata

A sport tömegeket mozgósít, s jelentős azoknak a száma, akik maguk is sportolnak. Jól lehet a sport sajátos testedzési forma, de az igen kedvező hatásai mellett komoly egészségkárosodásokat is okozhat. Egyfelől a sportoló egészségének védelme, másfelől a pozitív társadalmi mintakép szerepének fokozása céljából vizsgáljuk a sportolók egészségi állapotát és erőnlétét. Elemezzük a motoros képességek és a sportteljesítmény közötti összefüggéseket. Külön kutatási területet képez a szabadidősportok kedvező és kedvezőtlen hatásainak feltárása. Ezek ismeretében lehet elősegíteni a sportolás egészségmegőrző és erőnlétfejlesztő szerepének erősítését a lakosság körében.

A kutatás vezetője: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Herlicska Károly, Wilhelm Márta

Egészség és fejlődés követéses vizsgálatai

A pszichofarmakonok, doppingyszerek használata a fejlődés kritikus életszakaszaiban a neuroendokrin adaptáció kései zavarait eredményezi. Ezeknek vizsgálata áll a kutatás középpontjában pszichológiai és motoros paraméterek alapján.

A kutatás vezetője: Rúzás Csilla, PhD, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Herlicska Károly, Wilhelm Márta

Az edzésterhelés és adaptáció követéses vizsgálata

Az emberi szervezet alkalmazkodása, az élettani folyamatok, a homeosztázis környezeti ingereknek megfelelő változtatása, valamint a szervezet fejlődéséből adódó adaptációs változások széles spektrumú kutatási területet biztosítanak az ebben a témában kutató szá-

mára. A kutatás mind rekreációs szinten, mind az élsportban résztvevők vizsgálatára kiterjedne, a hallgató érdeklődése szerint. Jelenleg is folynak kutatások pécsi úszó-válogatott tagokkal. A kutatás célja különböző edzés-programok, illetve terhelések által kiváltott adaptációs változások vizsgálata élettani és vér-biokémiai mérések alapján. A fejlődés során bekövetkező változások követéses vizsgálata is fontos, mely szintén folyik Intézetünkben már jelenleg is. A szükséges eszközháttér is rendelkezésre áll, részben egy terhelés-élettani vizsgálatokra alkalmas laboratórium, részben pályatesztek formájában. A Pécsi Tudományegyetem Klinikájával jó együttműködés alakult ki, így bármely orvosi jelenlétet és segítségét igénylő vizsgálat elvégezhető.

A kutatás vezetője: Wilhelm Márta, PhD, egyetemi docens

Résztvevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Herlicska Károly, Rúzsás Csilla

Életpályamodellek kutatása a sportban

A kutatás célja a tehetség összetevőinek, belső és külső motivációnak, valamint a környezeti tényezők összefüggéseinek vizsgálata a hazai és nemzetközi sportélet kiemelkedő egyéniségei életútján keresztül – elsősorban a sport és az azzal összefüggő tevékenységek és hatásmechanizmusok feltárására koncentrálni.

A kutatás vezetője: Herlicska Károly, PhD, egyetemi docens

Résztvevő és a kutatási témakör keretében doktori témavezető: Wilhelm Márta

A testnevelés és a sport szerepe az oktatásban és nevelésben

A kutatások célja a testi és szellemi fejlődés kölcsönkapcsolatainak a feltárása, s az optimális fizikai terhelés megállapítása különböző életkorú egyének számára. Ennek központi kérdése a mozgáskultúra fejlesztése valamint a sport személyiségfejlesztő hatásainak elemzése, az emberi teljesítőképesség pszichológiai, pedagógiai eszközökkel elérhető növelése. A témakör kutatásának egyik célja az egyetemi ifjúság egészségi állapotának és fizikai erőnlétének a vizsgálata. Tervezett méréseinkkel a hallgatók egészségi állapotát meghatározó ok-okozati összefüggéseket keressük. Az adatok birtokában megfelelő változtatásokat kezdeményezhetünk a felsőfokú szakemberképzésben.

A kutatás vezetője: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

Résztvevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Prisztóka Gyöngyvér, Rétsági Erzsébet

Az aktivitás megtartásának és fejlesztésének lehetőségei az iskolai testnevelésben

A testnevelés iránt a tanulói érdeklődés az életkor előrehaladtával, nemenként is differenciáltan, csökkenő tendenciát mutat. A vizsgálatok középpontjában az a kérdés áll, hogy az érdeklődés fenntartásában a különböző célorientációknak (teljesítménynövelés, egészségmegőrzés, szociális kapcsolatok fejlesztése stb.) megfelelő tevékenységformák, sportági tartalmak tipizálhatók-e a különböző életkori és nemi csoportokra.

A kutatás vezetője: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

Résztvevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Prisztóka Gyöngyvér, Rétsági Erzsébet

A kognitív, a szociális és a személyes kompetenciák fejlesztése a sport által

A kutatás az iskolai sportnevelésre és a teljesítménysportra egyaránt kiterjed. Az iskolai nevelés területén a központi vizsgálati kérdés az, hogy a 6-18 éves korosztályt tekintve, melyek azok az alapkompenciák, amelyek fejlesztéséhez a testnevelés és a sport hozzájárulhat. A teljesítmény-orientált sportolók vizsgálatában pedig a sportágspecifikus személyiségtulajdonságok és kompetenciák színvonalának teljesítménybeli megnyilvánulása, segítő vagy gátló hatásainak feltárása a kutatások célja.

A kutatás vezetője: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Prisztóka Gyöngyvér, Rétsági Erzsébet

Alternatív pedagógiai irányzatok tantárgypedagógiai hatásainak vizsgálata a testnevelésben

A kutatási téma lehetőséget ad arra, hogy a jelöltek tanulmányozzák az alternatív és reformpedagógiai irányzatokat, különös tekintettel a testnevelési műveltségterület helyére, szerepére és sajátosságaira. A vizsgálat kiterjed a különböző pedagógiák testnevelése tantárgypedagógiai elemzésére és a hagyományos tantárgyi oktatással való összehasonlításra – a dokumentum- és tartalomelemzés, a kikérdezés és a megfigyelés módszereivel.

A kutatás vezetője: Rétsági Erzsébet, CSc, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Prisztóka Gyöngyvér, Vass Miklós

Az iskolai testnevelés cross-curriculáris megjelenési formái a tantervtervezésben

A decentralizált oktatásirányítás dokumentumai közös követelményeket fogalmaznak meg a műveltségterületek számára. Ez azt a feladatot jelenti a pedagógusok számára, hogy az általános célkitűzéseket, illetve értékeket megjelenítsék a tervezés intézményi szintjein, műveltségterületük sajátosságainak megfelelően. A kutatás ezek megvalósulásának módjaira irányul a dokumentum- és tartalomelemzés, a kikérdezés módszereivel.

A kutatás vezetője: Rétsági Erzsébet, CSc, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Prisztóka Gyöngyvér, Vass Miklós

A pedagógiai kommunikáció és az interakciók hatékonyságának kutatása a sportoktatásban

Kutatási témánkat a testnevelő tanári tevékenységekre irányítottuk azzal a céllal, hogy a sportoktatás gyakorlatából kiindulva tárjuk fel azokat a főbb interakciókat, amelyek tipikusnak mondhatók, azonban eltérést jelentenek a közismereti órákon alkalmazottakhoz képest az oktatási-nevelési folyamat egyes fázisaiban. A testnevelő tanár (edző) tanórai (edzői) munkájának ilyen irányú elemzése fontos információkat szolgáltat arról, hogy milyen a tanárok (edzők) pedagógiai és kommunikációs felkészültsége, hozzáállása és beállítódása pályája iránt. A sportpedagógus munkájának mennyiségi elemzése során meghatározhatók a tipikusnak mondható interakció-formák, amelyek az oktatási-nevelési folyamat részét képezik. A minőségi mutatók vizsgálatán, valamint a konfliktushelyzetek megoldási eljárásainak elemzése során felvázolható kommunikációs kultúrájuk, eszköztáruk milyensége.

A kutatás vezetője: Prisztóka Gyöngyvér, CSc, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Vass Miklós, Rétsági Erzsébet

A testnevelőtanárral szembeni elvárások változásai az iskolarendszer átalakulási folyamatában

A testnevelő tanári szerepkörbe integrálódott újabb szerepkörök a mainál sokoldalúbban képzett, szerepgyakorlattal rendelkező pedagógusokat igényelnek, ahol a szakmai felkészültség kiegészül egy funkcionális felkészültséggel. Esetükben elsősorban a szervező-készség, kooperációs készség, vezetői képességek birtoklására kell szert tenni a szerepek mobilitási igényei miatt. A kutatás ennek a folyamatnak az összetevőit és a változások hatását kívánja vizsgálni a testnevelő tanár személyiségének, tevékenységrendszerének, nevelői attitűdjének és a társadalmi elvárások változásainak tükrében.

A kutatás vezetője: Prisztóka Gyöngyvér, CSc, egyetemi docens

Résztevők és a kutatási témakör keretében doktori témavezetők: Vass Miklós, Rétsági Erzsébet

5. A doktori iskola tanulmányi és vizsgarendje

A doktori iskola előakkreditációs pályázatához mellékeljük a jogszabályi feltételeknek megfelelően kidolgozott tanulmányi és vizsgarendet.

6. A doktori iskola nemzetközi kapcsolatai

A doktori iskola nemzetközi kapcsolataiban különös hangsúlyt kap a hallgatók és oktatók külföldi tanulási, oktatási, kutatási, illetve konferencia részvételi lehetőségeinek elősegítése, valamint a nemzetközi tudományos élet eredményeinek folyamatos beépítése az iskola programjába, amit a külföldi oktatók meghívásán keresztül is biztosítunk a doktori iskolában. A szakmai szervezetek tagsága lehetőséget nyújt a nemzetközi (főként európai és amerikai) curriculumokkal való folyamatos megismerkedésre, a vezető iskolák programjainak tanulmányozására.

6.1. A doktori iskola meghívott külföldi előadói

Jarvis, Peter (egyetemi tanár, University of Surrey)

Lössl, Hans-Georg (rektor, München)

Marsick, Victoria (egyetemi tanár, Columbia University)

Cseh, Maria (egyetemi tanár, Oakland University)

Watkins, Karen (egyetemi tanár, University of Georgia)

Osborne, Michael (egyetemi tanár, University of Stirling)

Raven, John (kutató, Edinburgh)

Schmidt–Lauff, Sabine (egyetemi tanár, Humboldt Egyetem)

Baert, Herman (egyetemi tanár, Leuven, Katolikus Egyetem)

Fassmann, Heinz (egyetemi tanár, Bécs)

Meusburger, Peter (egyetemi tanár, Heidelberg)

Hinzen, Heribert (igazgató, IIZ/DVV)

6.2. Nemzetközi szakmai szervezetekben való közreműködés

EUCEN (1999-), European Universities in Continuing Education Network, tagság

EAEA (1999-), European Association for Educating Adults, tagság

ICSSPE (1992-), International Council for Sport Science and Physical Education, tagság

IAEA (2005-), International Association for Educational Assessment, tagság

ISEH (1988-), International Society of Economic History, tagság

AHRD (1999-), Academy of Human Resource Development európai és globális munkájában való részvétel

6.3. Oktatói/hallgatói mobilitási programok

Universität Leipzig, 1 fő

Katholieke Universiteit Leuven, 3 fő

Hochschule Zittau/Görlitz, 6 fő

Université Lumière Lyon, 2

Nicolaus Copernicus University of Torun, 1 fő.

6.4. Nemzetközi kutatási projektek

Működő projektek

Museums as Places for Lifelong Learning (Socrates 2, Grundtvig 2 project)

Teaching Adult Educators in Continuing and Higher Education (Socrates 2, Grundtvig 2 project)

Elbírálás alatt:

Transparency through an Innovative Method by Recognising Competencies in an Apprenticeship System (Socrates 2, Leonardo 2 pilot project)

European Quality in Individualised Pathways in Education (Socrates 2, Grundtvig 4 project)

Dissemination of Lifelong Learning Activities in Museums and Library (Socrates 1, Grundtvig 1 project)

Financing Adult Education and Investing in Resources (Socrates 2, Grundtvig 4 project)
Intensive Program in Adult Education (Socrates 2, ERASMUS project)

7. A doktori iskola minőségbiztosításának tervezete

A minőségbiztosítás legfontosabb eleme a szervezet által nyújtott és többletértéket jelentő szolgáltatással kapcsolatos követelmények teljesítése. A doktori iskola képzési és kutatási teljesítményével kapcsolatos legfontosabb külső követelmények azok a jogszabályi előírások, amelyek a doktori iskola minimum követelményeinek tekinthetők. Ha a további követelményeket elemezzük, megállapíthatjuk, hogy a doktori iskola minőségbiztosítás elvei a következő struktúrával fedhetők le:

A minőségbiztosítás elemei a doktori iskolában			
<i>A képzés minőségbiztosítási elemei</i>		<i>A kutatás minőségbiztosítási elemei</i>	
Oktatómunka színvonala	Értékelés elemei	Oktatók kutató tevékenysége	Hallgatók kutató tevékenysége
Személyi feltételeknek való megfelelés	Értékelési-előmeneteli rendszer kiépítése a doktori iskolában	Publikációs tevékenység	Publikációs tevékenység
Oktatási anyagok rendelkezésre állása	Abszolutórium kiállításának feltételei	Konferencia-részvétel	Konferencia részvétel
Oktatásszervezési tevékenység	Doktori fokozat megszerzésének feltételei	Doktori iskola által rendezett konferenciák	Hallgatók kutatási eredményeinek beépülése a doktori iskolát megjelenítő alapképzési szakok tanrendjébe
		Oktatók kutatói előmenetelének feltételei	

A doktori iskola minőségbiztosítási elvei a táblázatban található négy szempontot és annak tizenhárom részletesen kifejtett elemét jelentik. A működés során ezen elemek mérésére és elemzésére kell helyezni a hangsúlyt. A jogszabályi követelmények során a fenti elemekből a következők a meghatározottak:

- Személyi feltételeknek való megfelelés,
- Abszolutórium kiállításának feltételei,
- Doktori fokozat megszerzésének feltételei,
- Oktatók kutatói előmenetelének feltételei.

A további minőségelemek tekintetében a működés során a doktori iskolának kell megfogalmaznia a konkrét mérési paramétereket, valamint a mérések és elemzések felügyeletének rendszerét.

- Jogszabályi követelményeknek való megfelelés:
- *Személyi feltételeknek való megfelelés*
- A MAB idevonatkozó alapfeltételeinek a teljesítése.
- *Abszolutórium kiállításának feltételei*

Az egyetemi doktori szabályzatnak megfelelően (48.§ (2) bekezdés). Az abszolutórium a doktori program által előírt összes tanulmányi kötelezettség teljesítésének indexben történő igazolásával állítható ki.

Doktori fokozat megszerzésének feltételei

- Az egyetemi doktori szabályzatnak megfelelően (48. § (4) bekezdés) feltételek a következők:
- doktori szigorlat,
- önálló tudományos munkásság bemutatása,
- a nyelvi követelmények teljesítésének igazolása,
- az értekezés,
- az értekezés megvédése nyilvános vitán.

Az önálló tudományos munkásság bemutatásánál legalább két külföldi megjelenésű, idegen nyelvű publikáció vagy konferencia előadás, legalább két hazai megjelenésű, magyar nyelvű publikáció, továbbá legalább két hazai rendezésű konferencián elhangzott, konferenciakötetben megjelent előadás igazolása kell.

Oktatók kutatói előmenetelének feltételei

A doktori iskolában oktató kollégák kutatói tevékenysége éves szinten legalább négy önálló publikációból vagy konferencia-előadásból álljon, ebből egy külföldi megjelenésű vagy külföldön tartott, idegen nyelvű legyen. Ötévenként legyen legalább egy tankönyvben egy fejezetrészlete.

A további minőségelemek mérőszámai:

Oktatási anyagok rendelkezésre állása

Törekedni kell arra, hogy a doktori program indulása során felmenő rendszerben sorra kerülő tárgyak anyaga szerkesztett, lehetőség szerint saját kiadású vagy más tankönyvvel lefedett legyen.

Oktatásszervezési tevékenység

A kari minőségirányítási rendszerben szabályozottak szerint.

Értékelési rendszer kiépítése

A tanulmányi rendszerben megszokottak szerint.

Oktatói publikációs tevékenység

Lásd: az oktatók kutatói előmenetelénél.

Oktatók konferencia-részvétele

Lásd: az oktatók kutatói előmenetelénél.

Doktori iskola által szervezett konferenciák

Szükséges, hogy a doktori iskolának legyen saját tudományos tevékenysége, ebbe beletartozik a rendszeres, a kutatási témákba vágó konferencia-rendezés.

Hallgatói publikációs tevékenység

A fokozatszerzéshez szükséges minimális feltételek időarányos teljesülése.

Hallgatók konferencia-részvétele

A fokozatszerzéshez szükséges minimális feltételek időarányos teljesülése.

Hallgatók kutatási eredményeinek beépülése a doktori iskolát megjelenítő alapképzési szakok tanrendjébe.

A tantervfejlesztés során, az egyes tárgyak szakirodalmának módosításakor legyenek figyelembe véve a doktoranduszok által elért és publikált kutatási eredmények. A doktoranduszok kutatási teljesítményei jelenjenek meg úgy is, hogy az alapképzési szakok tanrendjében – az oktatási gyakorlat szükségességét is figyelembe véve – nyíljon lehetőség választható órák tartására.

Mellékletek

„Az emberi erőforrás kutatása” című multidiszciplináris doktori iskola kurzusai

A kötelező alapkurzusok tartalma

Kvantitatív kutatás-metodológia

A tárgy előadója: Füstös László, DSc, tudományos főmunkatárs

A tárgy célja:

A kurzus célja a sokváltozós adatelemzés különböző módszereinek a megértése, a különböző eljárások közötti választás tudásának megszerzése, illetve a sokváltozós módszerek számítógépes eredményeinek kiértékelése. Minden téma előadáson és szemináriumon – számítógépes gyakorlattal – kerül feldolgozásra.

A tárgy témái:

1. Az adatelemzés főbb megfontolásai (exploratív vs. konfirmatív elemzés, bizonytalan vs. biztos adat, látens vs. megfigyelt változó, lineáris vs. nem-lineáris modell, a klasszikus mérési modell, mérési skálák, a mérési skálák transzformálása)

2. Út-elemzés (rekurzív út-elemzés, út-együtthatók, identifikáció, nem-rekurzív út-elemzés, út-együtthatók becslése, mérési hiba)

3. Főkomponens-elemzés (a főkomponens-elemzés geometria és algebrai alapja, a főkomponensek meghatározása, a főkomponensek ábrázolása, a főkomponensek számának meghatározása, a főkomponensek értelmezése)

4. Exploratív faktorelemzés (az exploratív elemzés fogalma, főkomponens-elemzés, faktorelemzés, a faktorelemzés különböző eljárásai, a faktormodell statisztikai becslési eljárásai, a faktorok értelmezése, a faktortér értelmezése)

5. Konfirmatív faktorelemzés (a konfirmatív faktormodell, a faktorok statisztikai becslése, a faktorok értelmezése, a faktorok rotálása, ipszatív változók faktorelemzése, bináris változók faktorelemzése, szimultán faktorelemzés)

6. Lineáris egyenletrendszerek – LISREL (látens változók, manifeszt változók, variancia – kovariancia, mérési modell, struktúrális modell, a modell paraméter-mátrixai, identifikáció, a modell becslése, a modell illeszkedésének vizsgálata, LISREL modell illesztése több mintára)

7. Látens változók út-elemzése – LVPLS (a modell definíciója, belső és külső mérési modell, a látens változók egyenletrendszere, az út-együtthatók értelmezése, az LVPLS modell statisztikai becslése, az LVPLS kapcsolata a LISREL modellel)

8. Klaszterelemzés (az alakfelismerés fogalma és klasszifikációja, hasonlósági és különbözőségi együtthatók, a hierarchikus klaszterelemzés és módszerei, a nem-hierarchikus klaszterelemzés és módszerei, a klaszterek értelmezése)

9. Sokdimenziós skálázás (a klasszikus skálázás fogalma és módszerei, a legkisebb térelemzés, metrikus és nem-metrikus skálázás, a sokdimenziós skálázás különböző modelljei és becslési eljárásai, sokdimenziós skálázás kapcsolata más modellekkel, a MINISSA modell, az MRSCAL és MINIRSA eljárás, a PREFMAP és PROFIT modellek, a PARAMAP, MDPREF, HICLUS és UNICON- modellek)

10. Többdimenziós adatmátrixok elemzési módszerei (a többszemponútú adatmátrix elemzése, többszemponútú módszerek, faktoranalitikus megközelítések, a három-szemponútú főkomponens-elemzés, a Tucker2 modell, Tucker3 modell, PARAFAC model, az input adatok skálázása, skálázás és az ezzel kapcsolatos módszerek, IDIOSCAL, INDSICAL és kapcsolódó modellek, általános következtetések)

Szakirodalom:

Alvin V. Rencher: *Methods of Multivariate Analysis*. John Wiley and Sons, 1995. 415-619 p.

Füstös, L. és Kovács, E.: A számítógépes adatelemzés statisztikai módszerei. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989. 349 p.

Füstös, L.: *Látens változós modellek*. OMIK - TÁRKI, Budapest, 1992. 259 p.

Füstös L., Meszéna Gy. és Simonné Mosolygó Nóra: *Térstatisztika* BKE, AULA Kiadó, 1997. 246 p.

Füstös L., Kovács E., Meszéna Gy. és Simonné Mosolygó Nóra: Alakfelismerés ÚJ MANDÁTUM Kiadó, 2004. 642 p. (megjelenés: 2004. május)

Kvalitatív kutatás-metodológia

A tárgy előadója: Mátrai Zsuzsa, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kvalitatív kutatási módszerek fejlődéstörténetének és fajtáinak bemutatása, különös tekintettel azokra a módszerekre, melyek a humán erőforrás fejlesztés kutatásának szempontjából meghatározóak. A kvalitatív kutatási módszerek alkalmazási lehetőségei konkrét kutatási témákhoz kötötten, szeminárium-jellegű foglalkozásokon kerülnek feldolgozásra.

A tárgy témái:

Humanisztikus és a természettudományi kutatási paradigmák

A kvalitatív kutatási módszerek fejlődéstörténete

Az esettanulmány

A delphi típusú módszerek

Az interjú

Az akciókutatás

A megfigyelés

A kísérlet

A kvalitatív adatok elemzése

Tartalom és szövegelemzés

Szakirodalom:

Educational Research Methodology, and Measurement: An International Handbook. Ed. By John P. Keeves. Pergamon, 1997.

Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Szerk. Falus Iván. Műszaki Könyvkiadó, 2000.

Szabolcs Éva: Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában. Műszaki Könyvkiadó, 2001.

Golnhofer Erzsébet: Az esettanulmány. Műszaki Könyvkiadó, 2001.

Irving Seidman: Az interjú mint kvalitatív kutatási módszer. Műszaki Könyvkiadó, 2002.

Szivák Judit: A pedagógusok gondolkodásának kutatási módszerei. Műszaki Könyvkiadó, 2002.

Kéri Katalin: Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába. Műszaki Könyvkiadó, 2001.

A kompetencia vizsgálata és fejlesztése

A tárgy előadója: Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus célja a kompetencia széleskörű fogalmának meghatározása, a szakmai kompetencia értelmezése. A tantárgy áttekinti a kompetencia mérési módszereit, a kompetencia-modellek készítésének elméleti és gyakorlati problémáit, illetve a kompetencia fejlesztését szolgáló módszereket.

A tárgy témái:

A kompetencia fogalma

A társadalmi tanulás és kompetencia

Inkompetencia

A kompetencia vizsgálata

A kompetencia fejlesztése

A kompetencia fejlesztésének akadályai

A kompetencia mérése

Szakirodalom:

Klein Sándor: Vezetés- és szervezetpszichológia. 2. kiadás. SHL Könyvek, Edge 2000 Kft., 2002.

Csepeli György: A szervezkedő ember. (A szervezeti élet szociálpszichológiája) Osiris Kiadó, 2001.

Bakacsi Gyula: Szervezeti magatartás és vezetés. 2. kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1998.

Bain, N. – Mabey, B.: The People Advantage. (Improving Results Through Better Selection and Performance). MacMillan Press Ltd. 1999.

Covey, S. R.: A sikeres élet hét aranyszabálya. Édesvíz Kiadó. 1994.

Spencer, L. M. – Spencer, S. M.: Competence at Work. John Wiley & Sons, Inc. New York. 1993.

Raven, J.: Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. Oxford Psychologist Press, Oxford. 1984.

Raven, J. – Stephenson, J. (ed): Competence in the Learning Society. Peter Lang Publishing. NY. 2001.

Emberi erőforrás elméletek

A tárgy előadója: Koltai Dénes, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kötelező alapkursus célja megismertetni a hallgatósággal az ember egyes biológiai, pszichológiai összetevőit, azok hasznosításának szervezeti formáit, gazdasági tevékenységbe kapcsolásuk módját, képességeik fejleszthetőségét és alkalmazásuk köreit. A kurzus bevezetésében filozófiai és nevelési oldalról, majd később komplex társadalomtudományi jelleggel foglalkozik az emberi erőforrás szerepével az egyes országok fejlődésében, ennek gazdasági és innovációs kihatásaival, az ember mint „tőke” fogalmával. Vizsgálja az embert mint beruházás tárgyát és mint haszonforrást. A tantárgy zárásaként az emberi erőforrás (emberi tőke) mérhetősége, az emberi erőforrás fejleszthetősége, illetve az ember környezetért való felelőssége kerül megvitatásra.

A tárgy témái:

1. A filozófiai emberképtől a hasznos emberig. A "gazdasági ember". A munkaerőáru és az emberi tőke. Az emberi erőforrás megítélése
2. Az emberi tőke és az emberi tényező viszonya. Az emberi tőke és a gazdasági növekedés
3. Az emberi erőforrások újratermelése (helye, szerepe) a társadalmi létben
4. Az általános, a szakirányú és az életvezetési képességek
5. Az emberi erőforrást termelő intézményrendszer (iskolarendszer, a felnőttképzés rendszere, a munkahelyi képzések, az életen át tartó tanulás igénye, tudásmenedzsment)
6. A munkahelyek mint az emberi képességtermelés szinterei
7. Munkaerőgazdálkodás és emberi erőforrástervezés
8. A képzési célú befektetések nyeresége
9. Értékek a munka világában, elégedettség a munkával
10. A szervezet kultúrája és a kulturális különbségek
11. Ökológiai érdekek és az emberi erőforrás
12. Az emberi erőforrás stratégiai értelmezése, fejlesztése

Szakirodalom:

Európa Kézikönyv. Az élethosszig tartó tanulásról. Bp. Magyar Népfőiskolai Társaság. Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar. Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézete. 2001.

Garai László: Emberi potenciál, mint tőke. Bevezetés a gazdaságpszichológiába. Bp. AULA. 1998.

Glatz Ferenc (szerk.): Termelés, piac, természeti környezet. Bp. MTA. 1996.

Hoványi Gábor: Globális kihívások-menedzsmentválaszok. Bp. KJK. 2001. 83-86. o.

Jánossy Ferenc: A gazdasági fejlődés trendvonaláról. Bp. Magvető. 1975.

Koltai Dénes (szerk.): Andragógiai Olvasókönyv I. Pécs. JPTE 1996.

Koltai Dénes: A felnőttképzés elméleti, gazdasági és területi problémái. Pécs. PTE. TTK. FEEFI. 2001.

Kozma Ferenc: Körültekintő vállalkozás. Bp. AULA. 1997.

Lengyel György-Szántó Zoltán (szerk.): Tőkefajták: a társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Bp. AULA. 1997.

Machlup F.: Az oktatás teljes költsége. In: Az oktatás gazdaságossága. Bp. 1966.

Magyar Beck István: Kreatológiai vázlatok. Bp. AULA. 1997.

Schultz, Th. W. Beruházás az emberi tőkébe. Bp. Akadémiai. 1983.

Somogyi Ferenc, Meyer Dietmar, Somogyi Katalin: Az emberi tőke válsága. Veszprém. Veszprémi Egyetemi Kiadó. 1998.

Tőkefajták. A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. (Szerk.: Lengyel György, Szántó Zoltán). Bp. AULA. 1998.

Varga Károly: Az emberi és a szervezeti erőforrások tervezése. Bp. Akadémiai. 1988.

Zrinszky László: A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába. Bp. Okker. 1998.

Zrinszky László: Iskolaelméletek és iskolai élet. Bp. Okker. 2000.

A humán erőforrások területi rendszere és történeti változásai

A tárgy előadója: Tóth Tibor DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

Az emberi erőforrás területi rendszere, kialakulásának történeti gyökerei. A kurzus tételezése az, hogy a településhálózat kialakulása, jellemzői a gazdaság működtetéséhez szükséges gazdaságos erőforráskészlet optimális elrendeződését tükrözi.

A gazdaság megváltozott körülményei azonban ezt az egykori optimalizációt kérdésessé teszik. Az emberi erőforrás konzervatív elemekkel teli területi rendszere és a szakadatlanul változó gazdasági viszonyok közötti éles ellentmondások helyes feloldása bizonyos körülmények között, bizonyos térségekben és végül bizonyos időszakokban döntő társadalompolitikai kérdéssé válhat. Létezhet-e modern gazdaság konzervatív települési struktúrában, feloldható-e a hatékonyság és termelékenység antinómája, a létező externáliák átalakítható-e internáliákká? Ezek a kurzus alapkérdései.

A tárgy témái:

A deprivált térségek gazdasági és társadalmi struktúrája

Egy vagy több deprivált térség vizsgálata, utóbbi esetben összehasonlító elemzése

Településhálózat típusok a történelmi Magyarországon

Az áruterelés és a tradicionális gazdaság együttélése, társadalmi következménye

Szegénység-gazdaság; termelés és fogyasztás a tradicionális agrártérségekben

Hagyományos értékmegőrzés és a depriváció kapcsolatai

A kistérségi fejlesztés lehetőségei és akadályai

Szakirodalom:

Blohm, G.: Die Entwicklung der Landwirtschaft. Hamburg-Berlin, 1977.

Enyedi György: A mezőgazdaság földrajzi típusai Magyarországon. Bp. 1965.

Matolcsy Mátyás: Az új földreform munkaterve. Bp. 1935.

Jacobs, E. M. (ed.): Agrarian policies in communist Europe. Hague/London.

Burger-De Groot – alii (ed.): Agricultural economics and policy: international challenges for the nineties. Amsterdam-Oxford-New York-Tokyo. 1991.

Thschajanow, A.: Die optimalen Betriebsgrößen in der Landwirtschaft. Berlin. 1930.

Buday-Sántha Attila: Agrárpolitika-vidékpolitika. Bp.: 2001.

Tóth Tibor: A magyar mezőgazdaság vállalati rendszere az 1930-as években. Bp. 1988.

Savas, E. S.: Privatizáció. Hogyan vonuljon ki az állam a gazdaságból. Bp. 1993.

A művelődéstudományok friss kutatási eredményei

A tárgy előadója: Agárdi Péter CSc, egyetemi tanár,

A tárgy célja:

Az elmúlt fél évtizedben a nemzetközi tudományos életben és hazánkban egyaránt új tudományági trendként bontakoztak ki az ún. művelődéstudományok, a „cultural studies”. Ez az elsősorban szociológiai megközelítésű, továbbá a mindennapi kultúrát a művelődés- és médiafilozófia körébe integráló érdeklődés hazánkban is igen komoly tudományos visszhangot keltett. Mindazonáltal a nem kifejezetten filozófiai, szociológiai, antropológiai és médiaelméleti profilú egyetemi oktatás mindmáig alig integrálta eredményeit. A kurzus egyrészt a legújabb nemzetközi kutatási tapasztalatokat tudatosítja az emberi erőforrás fejlesztése szempontjából, másrészt áttekintést ad a legújabb hazai művelődés- és médiaszociológiai, illetve elméleti kutatásokról, eszmecserekről.

A tárgy témái:

A „kultúra” és a „művelődés” fogalmának újraértelmezése az ezredfordulón

A kulturális emlékezet posztmodern elmélete

Szóbeliség, írásbeliség, „másodlagos szóbeliség” – a kulturális paradigmaváltás filozófiai érveiből

A tömeg- és mediakultúra teoretikus kérdései

Az információs társadalom és a digitalizáció kultúraelméleti megközelítésben

Az amerikai és az európai cultural studies mai irányzatai, főbb eredményei

A kulturális rétegződés és a kulturális tőke legújabb elméletei

A multikulturalizmus és a kulturális másság teóriái

Az 1995-1996-os, illetve a 2002–2003-as hazai művelődésszociológiai vizsgálatok eredményei és tanulságai

A globalizáció kulturális kihívásai és a nemzeti identitás

Szakirodalom:

Agárdi Péter: Kultúra és média a magyar ezredfordulón. Pécs, PTE TTK FEEFI, 2002.

Assmann, Jan: A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Bp., Atlantisz Könyvkiadó, 1999.

Az egyetemes universitas [Elméleti és történeti tanulmányok az ún. egyetemfilozófiáról, valamint az európai és a hazai felsőoktatásról.] = Világosság 1999. 8-9. sz.

Bauman, Zygmunt: Globalizáció. A társadalmi következmények. [Bp.], Szukits Könyvkiadó, 2002.

Bókay Antal: Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban. Bp., Osiris Kiadó, 1997. I. és II. rész; 1-71. p.

Bourdieu, Pierre: A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről. Bp., Napvilág Kiadó, 2002.

Császi Lajos: A média rítusai. A kommunikáció neodurkheimi elmélete. [Tanulmányok.] Bp., Osiris Kiadó – MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport, 2002.; valamint:

Császi Lajos: A média tabloidizációja és a nyilvánosság átalakulása. =Politikatudományi Szemle 2003. 2. sz. 157-179. p.

Csepeli György: A nagyvilágon e kívül... Nemzeti tudat és érzésvilág Magyarországon 1970–2002. Bp., Jószoveg, 2002.; valamint: *Csepeli György*: Emberek vetése. A XXI. század szociálpszichológiai kihívásai. Bp., Jószoveg, 2003.

Desseffy Tibor: A kocka el van veszve. Kockázat, káosz és média az Információs Korban. Bp., Infonia–Aula, 2002.; valamint: *Desseffy Tibor*: Provokatív evangélium: kultúra az információs korban. =Kritika 2003. 9. sz. 15-17. p.

Egedy Gergely: Konzervativizmus az ezredfordulón. [Tanulmányok.] Bp., Magyar Szemle Könyvek, 2001.

Feischmidt Margit (szerk.): Multikulturalizmus. Bp., Osiris Kiadó–Láthatatlan Kollégium, 1997.

Földes György–Inotai András (szerk.): A globalizáció kihívásai és Magyarország. Bp., Napvilág Kiadó.

György Péter: A digitális éden. Bp., 1998. Magvető Könyvkiadó.

György Péter: Memex. A könyvbe zárt tudás a 21. században. Bp., Magvető, 2002.

Heller Ágnes: Európai kulturális identitás, modernitás és történelmi emlékezet. =Magyar Lettre Internationale 26. sz. 1997 ősz, 14-16. p.; valamint: *Heller Ágnes*: Szüksége van-e az európai demokráciának a kulturális elitre? = Kritika 1998. 12.sz. 4-7. p.

Heller Ágnes–Fehér Ferenc: A modernitás ingája. Bp., T-Twins Kiadó, 1993.

Kovács János Mátyás (szerk.): A zárva várt Nyugat. Kulturális globalizáció Magyarországon. Bp., 2000 Könyvek–Sík Kiadó, 2002.

Kulcsár Szabó Ernő: A (nemzeti) kultúra – mint változékony üzenetek metaforája. Avagy: emlékműve-e önmagának a „hungarológia”? =Tiszatáj 2000. 3. sz. 66-77. p.

Kulcsár Szabó Ernő–Szirák Péter (szerk.): Történelem, kultúra, medialitás. Bp., Balassi Kiadó, 2003.

Nyíri Kristóf (szerk.): A 21. századi kommunikáció új útjai. Tanulmányok. Bp., MTA Filozófiai Kutatóintézete, 2001.

Nyíri Kristóf (szerk.): Műveltség és kultúra a számítógép-korszakban. Informatika történetfilozófiai szempontból. Bp., Magyar Filozófiai Társaság, 1990.

Nyíri Kristóf–Szécsi Gábor (szerk.): Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig. Bp. 1998.

Vitányi Iván: A magyar társadalom kulturális állapota. Az 1996-os országos vizsgálat zárójelentése. Bp. 1997., valamint *Vitányi Iván*: A magyar kultúra az ezredfordulón. =Társadalmi Szemle 1998. 8-9.sz.

Vitányi Iván: Életmód, kultúra és európai integráció. [Kézirat, megjelenés előtt.] Bp., 2004.;valamint *Vitányi Iván*: Inspiráció. Tanulságok a jelen kultúrszociológiai, szabadidő-és életmód-szociológiai megközelítéséből. [Kézirat, megjelenés előtt.] Bp., 2004.

Z. Karvalics László: Információ, társadalom, történelem. Válogatott írások. Bp., Typotex Kiadó, 2003.

Sport és személyiségfejlesztés

A tárgy előadója: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja, hogy a hallgatók megismerkedjenek a sportnak a nevelésben betöltött szerepével, annak történeti változásaival és mai helyzetével. Külön tárgyaljuk az oktatási rendszerben a testnevelés tantárgyon keresztül történő személyiség fejlesztés feltételeit és a teljesítményorientált sportoló személyiségének fejlesztési követelményeit.

A tárgy témái:

A sport eredete és fejlődése az ókortól napjainkig
 A sport és sporttudomány intézményrendszere
 A sport műveltségtartalma
 Nevelés és sport: azonosságok és különbségek
 Az iskolai testnevelés cél- és feladatrendszere
 A testnevelés tartalma és az oktatási folyamat
 Nevelési alaphelyzet a sportban és a testnevelésben
 Nevelő--fejlesztő tevékenységek rendszere a sportban
 Személyiség -- személyiségkomponensek: sportolói személyiség
 Kognitív motívumok és képességek fejlesztése, szerepe a sporttevékenységben
 A speciális kompetencia sportbeli megnyilvánulása
 A sportoló személyes kompetenciái, az önreflektív képességek szerepe

Szakirodalom:

- Földes-Kun-Kutasi: A magyar testnevelés és sport története. Sport, Budapest, 1977.
 Kozéki B.: A motiválás és motiváció. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
 Nagy J.: XXI. század és nevelés. Osiris Budapest, 2000.
 Freeman, V.H.: PH Education and Sport in a Changing Society. McMillan Publishing Company, NY.
 McIntosh, P.: Fair play Ethics in Sport and Education. Hainemann, London 1979.
 Nagy J.: Nevelési kézikönyv. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1996.
 Bíróné Nagy E.: Sportpedagógia, Budapest, 1983.
 Nagy Gy.: Sport és pszichológia. Sport, Budapest, 1973.
 Rókusfalvy P.: A sporttevékenység regulációs felfogása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

Az egészséges életmód szerepe az emberi erőforrás fejlesztésében

A tárgy előadója: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus olyan egyéni és társadalmi értéként tárgyalja az egészséget, amely meghatározza az ember szellemi és fizikai képességeinek kibontakoztatását. Az egyes életmódi tényezők bemutatása után hangsúlyozza a testi és a lelki működések kölcsönkapcsolatát, s a fizikai aktivitás, a sport szerepét az egészség megőrzésében.

A tárgy témái:

Az egészség fogalma. Az egészség, mint egyéni és közösségi érték
 Életmód, életmód-tényezők
 A munkakörülmények hatása az egészségre
 Egészséges táplálkozás
 Testkultúra: testápolás és testedzés
 A bioritmusok szerepe az egészséges életmódban
 Fűszerek, élvezeti szerek, kábítószeresek, doppingeszeresek egészségkárosító hatásai
 A környezet hatása az egészségre

Szakirodalom:

- Ángyán Lajos—Ángyán Zoltán: Az artériás vérnyomás: 100 kérdés és felelet. MOTIO, Pécs, 1999.
 Ángyán Lajos: Mozgástani fogalomtár. MOTIO, Pécs, 2000.
 Ángyán Lajos: Élettani tanulmányok. MOTIO, Pécs, 2001.
 Battinelli T.: Physique, Fitness, and Performance. CRC Press, London, 2000.
 Fentem P. H.: Exercise in prevention of disease. British Medical Bulletin. 48: 630-650, 1992.

Grubbs L.: The critical role of exercise in weight control. Nurse Pract. 18: 20-22, 1993.

Leavell H. R. and Clark H. G.: Preventive medicine for the doctor in his community: an epidemiological approach. New York, McGraw-Hill Book Co. Leff J, Gamble C., 1995.

Reader's Digest Válogatás: Vitaminok, gyógynövények, ásványi anyagok. Reader's Digest Kiadó Kft., Bp. 2001.

<http://www.who.int/aboutwho/en/promoting/healthp.htm>

<http://www.lung.ca/asthma/exercise/eib.htm>

<http://www.holistic-online.com/hydrotherapy.htm>

Neveléstudományi–ANDRAGÓGIAI program

Az emberi erőforrásfejlesztés képzési, foglalkoztatási és kulturális dimenzióinak vizsgálata

A Programspecifikus kötelező alapkursusok tartalma

Európai integráció és a humán erőforrás fejlesztés.

A tárgy előadója: Halmos Csaba, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja áttekinteni az európai integráció fejlődéstörténetének főbb szakaszait, különös tekintettel a humán erőforrások fejlesztésének kérdéseire. Ezen belül kiemelt hangsúlyt kap a rugalmas munkaerőpiac által determinált követelményrendszer; a humán erőforrások fejlesztésének cél- és eszköztárája; a tagállamok politikáját támogató Strukturális Alapok szerepe, az Európai Szociális Alap.

A tárgy témái:

1. Globális gazdaságtan és emberi erőforrások
2. Integrációs elméletek
3. Az európai integráció fejlődéstörténete, az emberi tényező szerepe
4. Emberi jogok -- munkavállalói jogok
5. A négy szabadságelv
6. Az egységes piac és a humán erőforrások szerepe
7. A személyek szabad áramlása
8. Oktatás – képzés – munkaerőpiac
9. Az európai foglalkoztatáspolitikai fejlődése
10. EU-konform foglalkoztatáspolitikai hazánkban

Szakirodalom:

Halmos Csaba: Európai integráció-foglalkoztatáspolitikai. JPTE, 1999. Pécs.

László Gyula: A „szociális Európa” és a magyar munkaerőpiac I-II. PTE, 2002.

Gyulavári Tamás: Az Európai Unió foglalkoztatáspolitikája. Szociális és Családügyi Minisztérium, 2002. Bp.

Frey Mária: EU- konform foglalkoztatáspolitikai. Szociális és Családügyi Minisztérium, 2002. Bp.

Munkapszichológia

A tárgy előadója: Klein Sándor, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus célja a munkatevékenységet befolyásoló pszichikus tényezők (fizikai környezet, kiválasztás, munkabiztonság stb.) ismertetése. Kiemelten értelmezi az emberi erőforrás fejlesztésének munkalélektani alapjait.

A tárgy témái:

A munkapszichológia társadalmi jelentősége

A munkapszichológia modern módszerei

Számítógépes rendszerrel segített munkakörelemzés

Modern alkalmasság-vizsgálati rendszerek
 Képzés- kompetenciafejlesztés a munka világában
 A fizikai munkakörnyezet kialakítása
 Megterhelés és fáradtság
 A munkabiztonság pszichológiája
 Az információs technológiák alkalmazásának pszichológiája
 Ergonómia

Szakirodalom:

Klein Sándor: Munkapszichológia. 2. teljesen átdolgozott kiadás, SHL Könyvek, Edge 2000 Kft., 2003.

Klein Sándor: Vezetés- és szervezetpszichológia. 2. kiadás, SHL Könyvek, Edge 2000 Kft., 2002.

Robertson, I. T. – Callinan, M. – Bartram, D. (ed.): Organizational Effectiveness. The Role of Psychology. John Wiley & Sons, Ltd. Chichester, UK. 2002.

Hunyady György – Székely Mózes: Gazdaságpszichológia. Osiris. Budapest. 2003.

Mullins, L. J.: Management and Organizational Behaviour. Prentice Hall. 1999.

Wheatley, M. J.: Vezetés és a modern természettudomány. Rendszer a káoszban. SHL Hungary Kft. Budapest. 2001.

Belbin, M.: A team avagy az együttműködő csoport. SHL Hungary Kft. Budapest. 2000.

A személyes képzést szolgáló kurzusok tartalma

Tanulásméletek

A tárgy előadója: Mátrai Zsuzsa, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A tanulásméletek pszichológiai alapjainak: az asszociatív, a kognitív, a behaviorista és a humanisztikus irányzat jellemzőinek a bemutatása. A memória, a gondolkodás, a magatartás és a személyiség, mint kulcsfogalmak értelmezése. A pszichológiai irányzatokhoz kapcsolódó didaktikai és tanulásméleti modellek megismertetése.

A tárgy témái:

A tanulásméletek pszichológiai alapjai

Az asszociatív tanulásméleti irányzat

A kognitív tanulásméleti irányzatok

A behaviorista tanulásméleti irányzat

A humanisztikus tanulásméleti irányzatok

Az irányzatok összehasonlítása fejlesztési kulcsfogalmaik mentén

Az irányzatok összehasonlítása a didaktikai és tanulásméleti modellek mentén

A tanulásméletek elemzési módszerei

A tanulásméletek felhasználási lehetőségei a neveléstudományi kutatásokban

Szakirodalom:

Pléh Csaba: Pszichológia-történet. Gondolat, 1992.

L. Sz. Vigotszkij: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése. Gondolat, 1971. Jean Piaget: Az értelem pszichológiája. Gondolat, 1993

Richard Hamilton – Elizabeth Ghatala: Learning and Instruction. McGraw-Hill, 1994.

David F. Bjorklund: Children's Thinking. Brooks/Cole Publishing Company. 1995.

Morris L. Bigge: Learning Theories for Teachers. Harper and Row, Publishers. 1971.

Ken Richardson: Models of Cognitive Development. Psychology Press, 1998.

Ernst von Glasersfeld: Radical Constructivism. The Falmer Press, 1995.

Michael W. Eysenck – Mark T. Keane: Kognitív pszichológia. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997.

Allan C. Ornstein – Francis P. Hunkins: Curriculum. Foundations, Principles, and Issues. Prentice Hall, 1988.

Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Az életen át tartó tanulás: értelmezések, nevelésfilozófiai paradigmák

A tárgy előadója: Mihály Ottó, CSc, tudományos főmunkatárs

A tárgy célja:

Az életen át tartó tanulás elméletében végbement változások bemutatása. Az elmélet kialakulásában szerepet játszó tényezők tanulmányozása. A szintézisként is értelmezhető teória és a nevelésfilozófia paradigmák viszonyának elemzése. Az elméletben kifejeződő új paradigma hatásának elemzése a nevelési-képzési területeken.

A tárgy témái:

Képzéseméleti válasz a gyorsuló gazdaság kihívásaira: a „permanent education”, „continuing education”, „recurrent education” (permanens képzés, folyamatos képzés, át-képzés, frissítő képzés) mint a tradicionális képzésemélet új varriánsai

Neveléseméleti válasz a gyorsuló gazdaság és a gyorsuló élet kihívásaira: a lifelong education elmélete

Tudás- és tanuláselméleti válasz, pedagógiai paradigmaváltás: a lifelong learning elmélete/i/

Az életen át tartó tanulás és a közoktatás

Az életen át tartó tanulás és a felsőoktatás

Az életen át tartó tanulás és a felnőttképzés

Az életen át tartó tanulás és a pedagógus- (ill. oktató-) képzés

Az életen át tartó tanulás és a „nevelési kultúra”

Az életen át tartó tanulás mint az új tudás- és tanulásértelmezések szintézise

Az életen át tartó tanulás mint új életminőség

Szakirodalom:

Aspin, D., Chapman, J., Hatton, H., Savano, Y. (eds): International Handbook Of Lifelong Learning. Kluwer, 2001.

Bartlett, S.: Education for Lifelong Learning. In Educational Studies, Sage, 2003.

Council of Europe: Permanent Education. 1970.

Dave, R.H. (ed.): Foundations of Lifelong Learning. Pergamon Press, 1976.

Dohmen, G.: Lifelong Learning. Bmb+f, 1996.

Leirman, W.: Négyféle nevelési kultúra. IIZ-DVV, 1998.

Mihály Ottó (vál.): Közoktatás és permanens nevelés. MTA PKCs, 1979.

Mihály Ottó: A permanens nevelés--művelődés elméleti és gyakorlati törekvései. In: Oktatási rendszerünkről. Vélemények, viták. Kossuth, 1982.

Schuetze, G., Slowey, M. (eds): Higher Education and Lifelong Learners. RoutledgeFalmer, 2000.

Eredményességmutatók a közoktatásban

A tárgy előadója: Kocsis Mihály, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A tantárgy tanításának az a célja, hogy a doktori képzésre jelentkező hallgatók áttekinthetők az iskolában direkt, vagy indirekt tanulással elsajátított tudás mérésére és értékelésére kidolgozott hazai, illetve a nemzetközi tudásmérésekben alkalmazott adatfelvételi és feldolgozási eljárásokat, elemzési és értékelési szempontokat. Ismerjék meg a tanulói attitű-

dők vizsgálatára alkalmas eszközöket és módszereket, illetve elemezzék a tudás és az attitűdök mérési eredményeinek összefüggéseit. E stúdium keretében legyen alkalmuk mérési és értékelési folyamatok reprodukciójára, vagy produktív akciók tervezésére, kidolgozására, lebonyolítására és az adatok értékelésére. Az elektronikus adatfeldolgozás és elemzés lehetőségeinek megismerése és gyakorlása érdekében legyen alkalmuk saját – vagy kollektívan létrehozott – adatbázisuk kialakítására.

A tárgy témái:

1. A közoktatási rendszer eredményességének értelmezési keretei
2. A tanulói képességek értelmezési keretei
3. A tudás, a képesség és a kompetenciák viszonya
4. A képességek szerepe a tudás megszerzésében és a tananyag megértésében
5. Az értelmi képességek vizsgálatának elméleti és történeti forrásai
6. A képességek fejlődésének empirikus vizsgálata
7. Az iskolai tudásmérések szocio-kulturális kontextusa
8. A hozzáadott pedagógiai érték értelmezési keretei és vizsgálati lehetőségei
9. A nemzetközi tudásmérések komparatív elemzése, közoktatás-politikai konzekvenciái
10. Eredményesség-vizsgálatok tervezése, szervezése és lebonyolítása

Szakirodalom:

Anderson, Mike (1998): *Intelligencia és fejlődés. Egy kognitív elmélet.* Kultúrtrade Kiadó, Budapest. 229 o.

Csapó Benő (szerk.) (1998): *Az iskolai tudás.* Osiris Kiadó, Budapest.

Csapó Benő (szerk.) (2002): *Az iskolai műveltség.* Osiris Kiadó, Budapest.

Csapó Benő (2003): *A képességek fejlődése és iskolai fejlesztése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

Halász Gábor, Lannert Judit (szerk.) (2003): *Jelentés a magyar közoktatásról.* Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Horváth György (1993): *Bevezetés a tesztelméletbe.* Keraban Kiadó, Budapest.

Imre Anna szerk. (2003): *Oktatásunk helyzete az OECD adatainak tükrében.* Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Pléh Csaba szerk. (1996): *Kognitív tudomány.* Osiris Kiadó, Budapest.

Az andragógia főbb elméletei és területei

A tárgy előadója: Zrinszky László, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

Annak bemutatásával, hogy mi módon gondolkodtak a felnőttek képzésének értelméről, céljairól és módjairól a különböző korokban és feltételek között, a kurzus a jelenlegi és jövőbeli andragógiai problémák reflektív átgondolására, saját álláspont kialakítására kíván ösztönözni.

A tárgy témái:

1. Az aufklérista felnőtt-tanítás elméletei
2. A felnőttképzés antropológiai és kultúraelméleti megalapozása
3. A felnőttképzés elméletének önállósodása
4. A permanens képzés és az egész életen át tartó tanulás elméletei
5. Tudáselméletek és az andragógia megújítása
6. Kommunikatív andragógia
7. A globális információs társadalom andragógiai elméletei. Konstruktívizmus az andragógiában
8. Az ezredforduló gazdasági, társadalmi reálfolyamatai és az andragógia

9. A nagy eszmei koráramlatok hatása az andragógiára. (Válság- és végelméletek, posztmodernizmus)

10. Jövőképek és andragógiai prognosztika

Szakirodalom:

Zrinsky László: A felnőttképzés tudománya. Bp., 1995. (Átdolgozott kiadás előkészületben)

Durkó Mátyás: Társadalmi kihívások és a felnőttnevelés feladatai. FEEFI, Pécs, 1998.

Ritters, C. (ed.): Theorien der Erwachsenenbildung. Weinheim, 1968.

Usher, R. - Bryant, L: Adult Education as Theory, Practice and Research. London - New York, 1989.

Heribert Hinzen-Koltai Dénes (szerk.): A felnőttoktatás jövője -- A jövő felnőttoktatása. Budapest, 1997.

Uwe Gartenschlager - Heribert Hinzen (szerk.): A felnőttoktatás perspektívái és a fejlődés irányai. Budapest, 2001.

Agnieszka Bron - Michael Schemmann (ed.): Social Science Theories in Adult Education Research. München - Hamburg - London, 2002.

Malcolm Knowles: Philosophical Foundations of Adult Education. Hardcover, 1995.

Sigrid Nolda (Hg.): Erwachsenenbildung in der Wissensgesellschaft. Bad Heilbrunn, 1996.

Johannes Weinberg: Einführung in das Studium der Erwachsenenbildung. Bad Heilbrunn, 2000.

A felnőttek tanulásának és tanításának didaktikai jellemzői az információs társadalom korában

A tárgy előadója: Cserné Adermann Gizella, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

Annak bemutatása és megértése, hogy a felnőttek tanulása mind a tanulási motivációk, mind a tanulási tartalmak, feltételek és módszerek tekintetében jelentősen különbözik az iskoláskorúak tanulásától. A felnőttek hagyományos (jelenléti) oktatásának metodikája mellett a hallgatók megismerkednek az önirányított tanulás, a távoktatás és az e-learning elméleti alapjaival és gyakorlatával.

A tárgy témái:

Az andragógiai didaktika tanulásméleti alapja: a konstruktivista tanulásfelfogás

A felnőttkori tanulás sajátosságai

A felnőttek tanulásának motivációi, a tanulás motiválása

A tanítási-tanulási folyamat a pedagógiában és az andragógiában

A formális, a nem formális és az informális képzések didaktikai sajátosságai

Az önirányított tanulás jellemzői

Távoktatási rendszerek működése, a távtanulás sajátosságai

Az e-learning tanulásmélete és gyakorlata

A felnőttek tanulási eredményeinek értékelése és minősítése

Felnőtt-oktatói szerepek és kompetenciák

Szakirodalom:

Knowles, M.: Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy. New York, 1980.

Hinzen, H., Przybilska, e. (eds.) Traininig of Adult Educators in Institutions of Higher Education. IIZ/DVV, Bonn-Warsaw, 2004.

Peters, O.: Distance Education in Transition. New trends and challenges. BIS, Oldenburg, 2002.

Falus Iván (szerk.): Didaktika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1998.

Feketéné Szakos Éva: A felnőttek tanulása és oktatás – új felfogásban. Akadémiai Kiadó, Bp. 2002.

Durkó Mátyás: Andragógia. DVV, Bp. 1999.

Cserné Adermann Gizella: A felnőttoktató szerepe és konfliktusai. Humánpolitikai Szemle, 12:6 (2001) 27-44.

Cserné Adermann Gizella: Az önirányított tanulás. Tudásmenedzsment, 2000. 1. 4-11.

Cserné Adermann Gizella: Andragógiai mérési, értékelési elvek és technikák. In: Mayer József (szerk.): Kihívások és válaszok: új pályán az iskolarendszerű felnőttoktatás. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2002. 259-265.

Knoll, J. : Tanfolyam és szeminárium módszertan. Német Népfőiskolai Szövetség, Bp. 1998.

Kovács Ilma: Nyitott képzések. Nyitott Szakképzésért Közalapítvány, Bp. 1998.

Maróti Andor: Van-e didaktikája a felnőttoktatásnak? Iskolakultúra. 1993. 7. 83-89.

A hazai szakképzés gazdasági és területi sajátosságai

A tárgy előadója: Krisztián Béla, PhD, tudományos főmunkatárs

A tárgy célja:

A kurzus bemutatja a gazdasági struktúraváltás történeti folyamatát, elemzi a szakmai képzés, a szakmai tudástranszfer sajátosságait. Számba veszi a tervgazdaság korszakát, elemzi az átmenet szakmai képzésre gyakorolt hatását és ennek következményeit. A gazdasági és társadalmi kapcsolatok értékelésével megállapításokat tesz a szakmai képzés lehetséges trendjeire.

A tárgy témái:

A tervgazdaság szakmai képzési rendszere

A gazdaság szerkezeti átalakulása és az iskolarendszer szakmai vonatkozásainak alakulása

Az iskolarendszerbe integrálódó képzések belső tartalmi változása

Szakmai képzés az iskolarendszerben

A szakmai képzés infrastruktúrája

A tudástranszfer alapjai és rendszere a szakmai képzés különböző területein

Tudásrendszer és szakmai képzés (hatékonyság, eredményesség)

Ciklikus jelenségek a szakképzésben (tartalom és szervezet)

Globális hatásrendszerek következményei az oktatási rendszerben – a szakmai képzésben

A szakmai tanulás – tanítás fejlesztésének irányai

Szakirodalom

A munkaerő-felmérés regionális idősorai, 1992-2000: Adattár = Labour force survey regional data, 1992-2000: Time series / [összeáll. Nádas Magdolna, Horváth Lajosné, Váradi Leventéné]; [közread. a] Központi Statisztikai Hivatal. - Bp.: KSH, 2001. - 159 p.

A szociális gazdaság munkahely-teremtő képessége és helyi szintű mobilizálásának, ill. legális keretek közé terelésének lehetősége. In: EU-konform foglalkoztatáspolitikai / szerk. Frey Mária. - Bp. : OFA, 2001/ Nonprofit Kutatócsoport Egyesület. - p. 367-385.

Benedek András: A magyar szakképzés alakulása. Bp. Osiris. 2004.

Benedek Tamás: A külföldi érdekeltségű vállalatok foglalkoztatáspolitikája és ennek hatása a foglalkoztatottság változásaira. In: Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások / szerk. Pongrácz László. - Bp. - OFA, 2002. - p. 283-289. - (OFA kutatási évkönyv; 2.)

Demkó Olivér – Frey Mária – Gács Endre: Makrogazdasági helyzetkép: A hazai munkaerőpiac jellemzői, fejlődési trendje – nemzetközi összehasonlításban. -In: EU-konform foglalkoztatáspolitikai / szerk. Frey Mária. - Bp. : OFA, 2001. - p. 13-40.

Héthy Lajos: A rugalmas foglalkoztatás és a munkavállalók védelme: A munkavégzés új jogi keretei és következményeik a munkavállalókra. In: EU-konform foglalkoztatáspolitikai / szerk. Frey Mária. - Bp. : OFA 2001. - p. 389-406.

Krekóné Kupa Ildikó: A főbb makrogazdasági mutatók és a foglalkoztatottság kapcsolata. In: Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások / szerk. Pongrácz László. - Bp. - OFA, 2002. - p. 40-49.

Krisztián Béla: A minőségfejlesztés humánpolitikai kihívásai. in. Tanulmánykötet. Bp. Mont. 1997. 65-74. o.

Krisztián Béla: A szakképzés fejlesztése az európai munka- és tudásfelhasználás figyelembevételével. Munkaügyi Szemle. 1990. XXXIV. évf. 10. 19-21. o.

Krisztián Béla: A szakmastruktúra, a termékszerkezet és a piac változásainak hatása a felnőttoktatásra. in Ligetiné-Magyar-Maróti (szerk): Sok szemmel a felnőttoktatásról. Pécs. PTE. 1998. 61-70. o.

Laky Teréz: A munkaerőpiac keresletét- és kínálatát alakító folyamatok: Munkaerőpiaci helyzetjelentés; [közrem. szerzők Gere Ilona, Fazekas Károly, Lakatos Judit]; [közread. az] Állami Foglalkoztatási Szolgálat Foglalkoztatási Hivatal. - Bp.: Foglalkoztatási Hiv., 2001. - 2, XI, 162 p.

Lindnerné Eperjesi Erzsébet: Munkaerő-keresleti tényezők összehasonlítása az Európai Unió országaival. In: Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások / szerk. Pongrácz László. - Bp. - OFA, 2002. - p. 267-270. - (OFA kutatási évkönyv; 2.).

Makó Csaba – Simonyi Ágnes: A munkaerő- és tudásfelhasználás mintáinak kutatása, a foglalkoztatási szerkezet pontos leírása a dunaújvárosi kistérségben, különös tekintettel a Dunaferr technológiaváltásból eredőjelentősebb létszámleépítésére. In: Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások / szerk. Pongrácz László. - Bp. - OFA, 2002. - p. 192-200. - (OFA kutatási évkönyv; 2.).

Migráció és statisztika / szerk. Illés Sándor, Lukács Éva; [ford. Hankó Zoltánné, Varga-Hasznosits István]. - Bp. : KSH NKI, 2002. - 246 p.

Polónyi István – Timár János: Tudásgyár vagy papírgyár. - Bp.: Új Mandátum, 2001. - 165 p.

Az életen át tartó tanulás és a tanulási tanácsadási rendszer szerepe

A tárgy előadója: Krisztián Béla, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja: Krisztián Béla

A kurzus célja, hogy a tanácsadásban rejlő stratégiai és operatív közreműködést a tanulási szférákban aktivizálja; bemutassa az egyes foglalkozásokhoz mért, személyre és csoportra szabott tanulási motivációs rendszer jellemzőit. Elemzi a tanulási tanácsadás rendszerét; az életkorhoz és a változásokhoz mért tanácsadói minőség mutatóit.

A tárgy témái:

A tanulás felfogásai, mai értékelésük

A tudástranszfer alapjai, transzferrendszerek

A kognitív elv érvényesülésének alapjai, gyakorlati példái

A tudás mint hálózat (a személyben, a csoportban)

A tudás felhasználása (személyileg, csoportban)

A tudás igénybevétele, feltárása normális és kockázatos folyamatokban

A tudás védelme, megőrzésének stratégiai és operatív eszközei

Felkészülés – felkészítés a tudástranszferre nem pedagógiai irányultságú közegben

Motivációs rendszer a tudás felhasználása érdekében

Az értékelhető tudás

Szakirodalom:

- Az iskolai műveltség (Tanulmányok). Szerk.Csapó Benő. Bp. Osiris. 2002.
 Báthory Zoltán: Változó értékek... Új Pedagógiai Szemle. 2002. 10.
 Csapó Benő: Kognitív pedagógia. Bp. Akadémiai Kiadó. 1992.
 Eysenck, M. W.-Kean, K. Kognitív pszichológia. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó. 1997.
 Falus Iván-Kimmel Magdolna: A portfólió. Bp. Gondolat. 2003.
 Halász Gábor: A közoktatási rendszer. Bp. Műszaki Könyvkiadó. 2001.
 Joó András: A tanulás folyamatát szabályozó tényezők. Pedagógiai Szemle. 1979. 4.
 Molnár Éva: Az önszabályozó tanulás – nemzetközi irányzatok és tendenciák. Magyar Pedagógia. 2002. p.63-77.
 Monitor vizsgálatok (folyamatos). Országos Közoktatási Intézet. Bp.
 Nagy József: A XXI. század és a nevelés. Bp. Osiris. 2000.
 Nagy József: Tudástársadalom és oktatási rendszer az időprobléma. Iskolakultúra. 2003. 1. p.3-11.

Az életem át tartó tanulás és a megújuló kultúraközvetítés Európában

A tárgy előadója: Sári Mihály, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus értékeli a globalizáció kulturális vetületének jelenségeit; lokális, kistérségi, nagytáji, nemzeti és euro-regionális kultúrák találkozását. Bemutatja a művelődési rendszerek és funkcióik történeti változásait, a magyarországi kultúra multikulturális dimenzióit. Foglalkozik a művelődés szakágazatainak súlyponti áttrendeződésével az életem át tartó tanulás jegyében, ismerteti az EU művelődési rendszeri felé vezető utakat és a tévutakat.

A tárgy témái:

A globalizáció mint a társadalmi fejlődést kísérő folyamat, mai jelenségei, kihívásai. A kihívások történeti változásai. Kontinentális, euroregionális, nemzeti, kistérségi és lokális kihívások egymásba ágyazott rendszere. A „glokális” gondolkodás

Multikulturalitás történeti aspektusból a Kárpát-medencében, népek, kultúrák találkozása, a kultúra és intézményrendszer. A multikulturalizmus a „harmadik modernitás”-ban

Az oktatási rendszerek (elemi, középfokú, felsőfokú oktatás) szerkezetének, funkcióinak változásai, mint válaszok a történetileg meghatározott, koronkénti kihívásokra

A vallás kulturális konfigurációja az államegyháztól a történelmi nagyegyházakon át a multikulturalitást kifejező egyházak, szekták, bázis-közösségek, vallási mozgalmak mai rendszereiig

A tradicionális „köz”művelődési rendszer szerkezetének és funkcióinak változásai az angol polgári forradalomtól napjainkig. (A szalon és klub világtól a szolgáltató könyvtárig, teleházig, a múzeumig)

Az iskolán túli felnőttképzés formális, non-formális, informális rendszerei, szerkezet-váltásai, válaszok a társadalom kihívásaira

A kultúra-közvetítés művészeti intézményrendszere, szerkezeti, funkcionális átalakulásuk folyamata, változások a szervezeti működés és gazdálkodás rendszerében

Tömegkommunikációs eszközök korunkban. A globalizáció eszközei? Nemzeti, regionális, lokális tömegkommunikációs eszközök és új funkcióik

A kulturális intézményrendszereket orientáló politikai-igazgatási szerkezetek, a kulturális és területi fejlesztés szervezetei Európában, Magyarországon a XXI. században

Szervezetpszichológiai, szociálpszichológiai, és kontinentális politikai megfontolások, szabályok, törvények és a kulturális rendszerek integrációja

Szakirodalom:

Sári Mihály: A kulturális rendszerek történeti nézetben PTE FEEFI (Kiadás alatt)

Sári Mihály: Város és művelődés. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.

Koltai Dénes: A felnőttképzés elméleti, gazdasági és területi problémái. PTE, FEEFI, 2001.

Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend kialakulása. Európa Könyvkiadó, Bp. 2001.

David C. Korten: Tőkés társaságok világuralma. Kapu, Bp. 1996.

Egon Friedell: Az újkori kultúra története I-II. Holnap Kiadó, 1998.

Montesquieu: Európa egységéről. Phönix kiadás, Bp. 1943.

Művelődéstörténet I-II. (Szerk.: B. Gelencsér Katalin) Bp. 1998.

Zrinszky László: Iskolaelméletek és iskolai élet. Okker, Bp. 2000.

Kozma László: Tudomány-technika-társadalom. Az ezredforduló kihívásai. PTE, Pécs, 2002.

Európa kézikönyv az élethosszig tartó tanulásról. Magyar Népfőiskolai Társaság, Bp. 2001.

Training of Adult Educators in Institutions of Higher Education. (ed.: Heribert Hinzen, Ewa Przybylska) Bob-Warsaw, 2004.

Heribert Hinzen- Mihály Sari: Universitäre Studiengänge für die Aus- und Fortbildung von Personal in der ungarischen Erwachsenenbildung. In.: Bildung und Erziehung, Erwachsenenbildung in Südosteuropa. 56. Jg. Heft 2/Juni 2003.

Von Zeitenwende zu Zeitenwende. (Red.: Wilhelm Filla-Elke Gruber-Jurij Jug) Studie/Verlag, Innsbruck-Wien, 2002.

Peter Bendixen: Das verengte Weltbild der Ökonomie. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2003.

Munkaügyi rendszerváltás

A tárgy előadója: Halmos Csaba, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja áttekinteni a hazai munkaerőpiac fejlődésének főbb szakaszait a kapcsolódó foglalkoztatáspolitikai cél- és eszközrendszer tükrében. A különböző modellek elemzése során különös hangsúlyt kap a munkaerőpiac működésének sajátos mechanizmusa, a piacgazdaságra való átmenet szerepe és jelentősége; valamint a kilencvenes évtized prioritásai a foglalkoztatás, a munkanélküliség és az inaktivitás területén. Az összehasonlító elemzés célja felvázolni egy EU-konform foglalkoztatáspolitikai feladatrendszerét és annak követelményeit.

A tárgy témái:

1. A munkaerőpiac jellemző kategóriái, módszertani alapok
2. A munkarőpiaci társadalmi -- gazdasági környezete
3. Munkaerőpiaci elméletek
4. Munkaerőpiaci modellek
5. A tervutasításos modelltől az indirekt gazdaságirányítási modellig
6. A piacgazdaságra való áttérés átmeneti jellemzői
7. A kilencvenes évtized munkaerőpiaci változásai
8. Foglalkoztatás -- munkanélküliség -- inaktivitás
9. A luxemburgi és a lisszaboni folyamat
10. A XXI. század foglalkoztatáspolitikai kihívásai

Szakirodalom:

Halmos Csaba: Rendszerváltás a munkaügyben. JPTE, 1999. Pécs.

Munkaerőpiaci Tükör. Szerk.: Fazekas Károly. MTA Közgazdaságtudományi Intézete, 2003. Bp.

Frey Mária: EU- konform foglalkoztatáspolitikai. Szociális és Családügyi Minisztérium, 2002. Bp.

Halmos Csaba: Munkaügyi rendszerváltás -- regionalizmus. PhD értekezés. 2000. Pécs.

Halmos Csaba: Munkaügyi rendszerváltás I-II-III-IV. Humánpolitikai Szemle 2001/11-12, 2002/1-2.

Peremhelyzetű csoportok a magyar munkaerőpiacon

A tárgy előadója: Nemeskéri Zsolt, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus áttekinti a peremhelyzetű csoportok jellemzőit és helyzetét a hazai munkaerőpiacon, a kisebbségek és a női munkavállalók, az integrálásra/reintegrálásra váró csoportok sajátosságait. Az alkalmazott eszközrendszeren belül a kurzus kiemelten kezeli az emberi erőforrások fejlesztésének lehetőségeit.

A tárgy témái:

Magyarország demográfiai helyzete, trendjei

A magyar munkaerőpiac, a foglalkoztatottak helyzete, ebben a peremhelyzetnek tekintett állapotok vizsgálata

A globális folyamatok és a „nemzeti peremhelyzetek”

A peremhelyzet gazdasági és társadalmi okai, következményei általában és speciálisan (országrészek, városok, népesség)

A migráció és következményei a peremhelyzetiség kialakulásában

Peremhelyzetiség szociális vonatkozásai a kistérségekben és a nagyvárosokban

Peremhelyzet és reintegrációs stratégia (a peremhelyzetbe szorult rétegek és személyek vizsgálata, lehetséges kiutak)

Fogyatékosok sajátos munkaerőpiaci helyzete és ennek feloldási lehetőségei

Az esélyegyenlőség elvének és gyakorlatának érvényesítése

Családbarát munkahelyek, mint a peremhelyzet felszámolásának gyakorlati helyei (intézeti kutatások)

Szakirodalom:

Babusik Ferenc – Adler Judit: Romákat foglalkoztató vállalkozások. In: Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások / szerk. Pongrácz László. - Bp. - OFA, 2002. - p. 246-253. - (OFA kutatási évkönyv; 2.)

Balcsók István: Sokasodó gondok - szerény lehetőségek az északkeleti határ mente munkaerőpiacán. In: A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön / [szerk. Baranyi Béla]. – Pécs.: MTA RKK,. 2001. - p. 170-215.

Baranyi Béla: A „periféria perifériáján” - egy kérdőíves vizsgálat eredményei és tanulságai az Északkelet-Alföld határmenti területein. In: A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön / [szerk. Baranyi Béla] – Pécs : MTA RKK. 2001. - p. 55-86.

Családbarát foglalkoztatás: Modellek Magyarországon: [Konferenciakötet] / szerk. Krisztián Béla és Nemeskéri Zsolt; [Bader Emese et al.]; [közread. a Pécsi Tudományegyetem]. - Pécs: PTE, cop. 2002. - 130 p. – Mandulavirágzás Tudományos Napok (2002) (Szekszárd)

Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások: OFA kutatási évkönyv 1. / szerk. Pongrácz László. - Bp.: OFA, 2001. - 268 p.

Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások: OFA kutatási évkönyv 2. / szerk. Pongrácz László. - Bp. : OFA, 2002. - 308 p.

Frey Mária: A munkahelyi és családi-háztartási kötelezettségek összehangolása, mint a munkahelyteremtés pótlólagos forrása. In: Népesedés és népességgazdaság / szerk. Cseh-Szombathy László, Tóth Pál Péter. - Bp.: Századvég, 2001. - p. 172-191.

Frey Mária: Nők és férfiak a munkaerőpiacon. In: Szerepváltozások / szerk. Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György; [Bukodi Erzsébet et al.] - Bp. : Társi [etc.], 2002. - p. 9-29.

Újra munkában! : Európai uniós munkaerő-piaci reintegrációs programok és tapasztalataik / [összeáll. és szerk. Borbély Szilvia]. - Bp.: MSZEIB, 2002. - 150 p.

A nem-formális képzések hatékonyságvizsgálata

A tárgy előadója: Nemeskéri Zsolt, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A gazdasági és társadalmi igények következtében átalakuló oktatási, képzési rendszerben nő a nem-formális képzések aránya. E folyamatot részben objektív, részben szubjektív szempontok befolyásolják. A nem-formális képzéseket több oldalról elemezhetjük annak érdekében, hogy a hatékonyság tényleges voltát megállapítsuk. A kurzus során az emberi erőforrással kapcsolatos tudományok szélesebb rendszerére támaszkodunk, azonban az elemzésekben a közgazdasági megközelítés kap kiemelt szerepet.

A tárgy témái:

Az emberi tőke, a tőkeallokáció és allokációs formák

Az emberi tőke és a gazdasági fejlődés viszonyrendszere. Közgazdasági modellezés

Ember a szervezetben, oktatás és képzés (általános és szakmai képzések). Képzés vagy fejlesztés?

A nem-formális képzések andragógiai megközelítése. Motiváció és hatékonyság

A nem-formális képzések rendszere. A résztvevői és megrendelői szándékok vizsgálata. Képzési hatékonyság és tudásmenedzsment

A nem-formális képzések hatékonysága és az oktatás tervezése. A képzési célok meghatározása

A nem-formális képzések költségeinek vizsgálata. Összehasonlító költségelemzés és input-analízis

A tudás-, a készség-, az attitűd- és a teljesítményváltozás mérése, ezek kapcsolatrendszere

A nem-formális képzések hatásvizsgálatának elméleti és gyakorlati modelljei

Hatásvizsgálat a gyakorlatban. Egyéni kutatások

Szakirodalom:

A „kiegyenlített értékmérő technika”, a Balanced Scorecard (BSC) alkalmazása a képzési folyamatokban / Krisztián Béla. = Tudásmenedzsment, 4. (2003.) 2. - 35-38. p.

Becker, Brian E. – Huselid, Mark A. – Ulrich, Dave: The HR Scorecard. Harvard Business School Press. 2001.

Fitz-Enz, Jac: How to Measure HRM. 3rd ed. McGraw-Hill. 2001.

Fitz-Enz, Jac: The ROI of Human Capital. Amacom. 2000.

Gyökér Irén: Humánerőforrás-menedzsment. MK. Bp. 1999. 180-186. oldal

Nemeskéri Zsolt –Végyvári Borisz: Financial Implications of Developing and Managing Human Resources. Az Izsevszki Állami Műszaki Egyetemen tartott kurzus anyaga. Pécs, 2002.

Nemeskéri Zsolt: A régiók fejlődése és konvergenciája Kínában. PTE, 2003.

Phillips, Jack J.: A képzési célú befektetések nyeresége. A tudáshatékonyság fejlesztésének valódi haszna. BOI. Bp. 2000.

A tömegkommunikáció és a média szerepe a szocializáció és a társadalmi identitás alakulásában

A tárgy előadója: Agárdi Péter, CSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

Korunkban szinte minden – korántsem csupán a társadalmi nyilvánosság – mediatiszálódik; e jelenség szociálpszichológiai és életmód-alakító szempontból egyaránt megrendítő tanulságokkal jár. Az alapvetően szemináriumi jellegű, otthoni munkát és együttes aktivitást igénylő kurzus áttekintést ad az egyre bonyolultabbá váló médiarendszerről.

A tárgy témái

A mai médiarendszer jogi, szervezeti, gazdasági, társadalompolitikai keretei; művelődésszociológiai dimenziói. Médiapolitikai viták külföldön és itthon

A tömegkommunikáció működésének és hatásának pszichológiai és neveléseméleti alapjai. Az ún. kultivációs elemzés

Időszerű vitatémák I.: az ún. valóság-show-k valósága

Időszerű vitatémák II.: média és erőszak, különösen a gyermekkorban

Időszerű vitatémák III.: a szappanoperák világképe és életminta-szerepe

Időszerű vitatémák IV.: a média mint „politikacsinálás”; különös tekintettel az elmúlt 5 év tapasztalatai alapján

A reklám mint fogyasztási „kényszer” és mint ízlésformáló „műsor”

Média, nyilvánosság, politikai kultúra és közvélemény-formálás

Média és tömegkultúra; média és magas művészet; infotainment és tabloidizáció

Kollektív identitás és média. Globalizáció és nemzeti tudat a tömegkommunikáció tükrében és hatásmechanizmusában

Szakirodalom

Az 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról [médiatörvény] – folyamatos módosításokkal. =Magyar Közlöny 1996. 3. sz., január 15. Hatályos szövege elérhető a különböző jogszabályi CD-ken, pl.: www.ortt.hu vagy www.complex.hu. – Új koncepció a médiatörvényre: *Gálik Mihály–Horvát János–Szente Péter*: Szakértői vitaanyag egy új médiatörvény koncepciójához. Bp., 2003. Elérhető: www.kancellaria.gov.hu/media_vitaanyag. – Vita egy új médiatörvény-koncepcióról. *Szente Péter, Agárdi Péter, Bayer Judit, Cseh Gabriella, Gellért Kis Gábor, Haraszi Miklós, Molnár Péter, Nahlik Gábor, Szalai Annamária, Szekfű András* írásai. =Médiakutató 2003. tél, IV. évf. 4. sz. 97-140. p. – *Szente Péter*: Válasz. Vita egy új médiatörvény-koncepcióról. Médiakutató 2004. tavasz, V. évf. 1. sz. 115-125. p.

Agárdi Péter: Kultúra és média a magyar ezredfordulón. Pécs, PTE TTK FEEFI, 2002. [Kapható a FEEFI jegyzetboltjában, a Szántó Kovács János utcai épület földszintjén.]

Aronson–Pratkanis: A rábeszélőgépj. [A reklámról.] Bp., Ab Ovo Kiadó, 1996. – *Ogilvy, David*: A reklámról. Bp., Park Kiadó, 1997., 2001⁴. – *Toscani, Olivero*: Reklám, te mosolygó hullá. [A Benneton fotósa, designere volt.] Bp., Park Kiadó, 1999.

Bajomi-Lázár Péter: Sajtó, szabadság. Médiapolitikai alternatívák. [Tanulmányok, cikkek.] Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola, 2004.

Bernáth Gábor: Hozott anyagból. A magyar média romaképe. =Beszélő 2003. 6. sz. 37-48. p.; *Petőcz György*: Rádiócé. =Élet és Irodalom 2003. június 27. 3-4. p. – *György Péter*: C mint Roma – a Rádió C. =Élet és Irodalom 2004. március 26. 7. p.

Bourdieu, Pierre: Előadások a televízióról. Bp., Osiris Kiadó, 2001.

Császi Lajos: Tévéerőszak és morális pánik. Bp., Új Mandátum Könyvkiadó, 2003.

Császi Lajos: A média tabloidizációja és a nyilvánosság átalakulása. =Politikatudományi Szemle 2003. 2. sz. 157-179. p.

Enyedi Nagy Mihály–Polyák Gábor–Dr. Sarkady Ildikó (szerk.): Magyarország média-könyve 2002. Bp. ENAMIKÉ, 2002. I-II. kötet.

Enyedi Nagy Mihály–Polyák Gábor–Dr. Sarkady Ildikó (szerk.): Magyarország média-könyve 2003. Bp. ENAMIKÉ, 2003. I-II. kötet.

Frydman, Marcel: Televízió és agresszió. Bp. 1999. Pont Kiadó.– *Kósa Éva – Vajda Zsuzsanna*: Szemben a képernyővel. [A televízió pszichológiai szemmel.] Bp., Eötvös József Kiadó, 1998. – *Ranschburg Jenő*: Agresszió a gyermekekben – agresszió a képernyőn. =Élet és Irodalom 2000. december 8. 11. l. – *Szilády Szilvia–Baranyai Eszter*: A kiskorúak védelme és a televízió. Általános iskolások szülei a kiskorúakra ártalmas televíziós tartalmakról. =Médiakutató 8. sz., 2002 ősz 115-129. p.

Gálik Mihály: Médiagazdaság-tan. Bp. 1997., 2000²., Aula K.

Gerbner, George: A média rejtett üzenete. Válogatott tanulmányok. Bp., Osiris K.—MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport, 2000.

György Péter: A digitális éden. Bp., 1998. Magvető Könyvkiadó.

György Péter: Memex. A könyvbe zárt tudás a 21. században. Bp., Magvető, 2002.

Ifj. Csákvári József - Malinák Judit: Média-galaxis. A tömegkommunikáció nyelve és társadalmi kérdései. Tankönyv. Bp., 1998. Szimbiózis.

Móricz Éva: Reklámpszichológia. Bp., BKE, 1999. – *Salánki Ágnes (szerk.)*: A reklámról – ma – Magyarországon. Bp., Eötvös József Könyvkiadó, 2001. – Lásd még a többi téma szakirodalmát is.

Price, Monroe E.: A televízió, a nyilvános szféra és a nemzeti identitás. Bp.1998. Magvető Kiadó.

Sükösd Miklós: Kommunikációs deficit Magyarország európai uniós csatlakozásának médiabemutatásában. =Médiakutató 2003. tél, IV. évf. 4. sz. 73-83. p.

Szigeti Péter: Big Brothel. Valóságshow, pornográfia és tartalomszabályozás a konvergencia korában. – *Zsolt Péter*: A „Big Brother” szociálpszichológiája; *Jenei Ágnes*: Több mint kukkolás. Interjú Buda Béla pszichiáterrel a valóságshow-król. =Médiakutató 9. sz. 2002. tél, 7-36. p. – *Radnóti Sándor*: A valóságműsorok tétje. =Magyar Narancs 2002. dec. 19. 56-57. p. – *Csepeli György*: Az én mediatiszálása. =Kritika 2003. 2. sz. 12-14. p. – Médiaavulóság. *Tardos Róbert, Tamás Pál, Sükösd Miklós, Réz András* és mások előadásai az MTA Szociológiai Kutatóintézete és a Magyar Iparművészeti Egyetem 2002. december 10-i konferenciáján. =KÉK Kultúra és Közösség 2003. 1. sz. 5-70. p.

Terestyéni Tamás (szerk.): Médiakritika. Tanulmányok a média kritikai megközelítések témaköréből. Bp. 1997.

Terestyéni Tamás (szerk.): Magyarországi médiumok a közvélemény tükrében. Bp., ORTT, 2002. 12. 21.

Terestyéni Tamás: Vizsgálat a „Vasárnapi Újság” című rádióműsorról. =Médiakutató 2003. tavasz, 4. évf. 1. sz. 61-84. p.

Tóth Krisztina: Szituációs komédia – egy sajátos televíziós műfaj és magyar változatai. =Tudásmenedzsment 1. sz. (2000. április) 80-94. p. – *Antalóczy Tímea*: A szappanoperák genezise és analízise. =Médiakutató 3. és 4. sz. (2001. nyár és ősz)– *Soós Zsuzsanna*: Hogyan főzzünk szappanoperát? =Médiakutató 2003. tél, IV. évf. 4. sz. 141-155. p.

Z. Karvalics László: Információ, társadalom, történelem. Válogatott írások. Bp., Typotex Kiadó, 2003.

A szocializáció kommunikációs faktorai

A tárgy előadója: Vassné Forintos Klára CSc, egyetemi docens

A kurzus célja:

A kommunikáció értelmezése, mint az emberi üzenetek szabályozott cseréje, az interakció egyik fajtája (információáramlás, információcsere, üzenetváltás). A kommunikatív kompetencia fejlesztése, kommunikációs képességek, jártasságok az aktív figyelésben, ön-kifejezésben, konfliktuskezelésben.

A tárgy témái:

Bevezetés: A kommunikatív jelenség, a kommunikáció fogalma, modelljei, fő fajtái, a kultúra és a kommunikáció kapcsolata

Személyközi kommunikáció. Szemiotikai alapfogalmak. A nyelvi kommunikáció elemei. Jel, jelentés, jelrendszer. Nyelvi szocializáció

A nem szóbeli (nonverbális) kommunikáció szintjei (testbeszéd, térérzékelés, velünk született és tanult formák)

A metanyelv funkciója a kommunikációban

Csoportkommunikáció, nyilvánosság és társadalmi események kommunikációja

A tömegkommunikáció szinterei, funkciói

A média hatása az interperszonális kapcsolatokra

A reklám mint kommunikációs tényező

Kommunikációs készségek, képességek. A meggyőző kommunikáció módszerei

Konfliktuskezelés, a hatásos beszéd verbális és nonverbális eszközei

A hatékony tárgyalás elemei, tárgyalási módszerek és stratégiák, az értekezletek kommunikációja

Viselkedéskultúra, a protokoll kommunikációs elemei (megjelenés, stílus, első benyomás stb.)

Szakirodalom:

Angelusz Róbert: Kommunikáló társadalom. Gondolat, Budapest, 1983.

Bolton, Robert: A kommunikáció művészete. Cascade Kiadó, Budapest, 1987.

Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1988.

Cohen, Herb: Bármit meg tud tárgyalni. Bagolyvár, Budapest, 1993.

Forgács József: A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat, Budapest, 1994.

Hall, E. T.: Rejtett dimenziók. Gondolat, Bp. 1975.

Horányi Özséb (szerk.): Kommunikáció I-II. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp., 1977.

Milo O., Frank: Hogyan érveljünk röviden és hatásosan. Bagolyvár, Budapest, 1994.

Pease, Allan: Testbeszéd. Park Kiadó, Budapest, 1992.

Pléh Csaba - Terestyéni Tamás: Beszédaktus - kommunikáció - interakció. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1979.

Zrinszky László: A kommunikáció I. JPTE Pécs, 1994.

Magyarország kulturális földrajza

A tárgy előadója: Tóth József, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus a kultúra alrendszerei közül a társadalmi alrendszer hazai sajátosságait mutatja be, különös tekintettel a tudáselsajátítás, a tanítás-tanulás területi jellemzőire, a képzettség különböző megjelenési formáira (nyelvtudás, szakirányú képzettség), az egyes társadalmi csoportok iskolázottságában és képzettségében mutatkozó különbségekre.

A tárgy témái:

A földrajztudomány tárgya, helye a tudományok rendszerében, belső tagozódása

A kulturális földrajz helye a földrajztudomány rendszerében

A tudás és a tér, a történeti és a földrajzi szemlélet szükségszerű egysége

A migrációs és a mobilitás kulturális hatásai

Az urbanizációs folyamat kulturális sajátosságai, eredményei

Kulturális infrastruktúra

Az analfabétizmus és az iskolázottság területi képe Magyarországon

A népesség nyelvismereti képe

A tudományos élet területi sajátosságai

A környező országok magyarságának területi--kulturális jellemzői

Szakirodalom:

Trócsányi A. – Tóth J. 2002: A magyarság kulturális földrajza II. Pro Pannonia Kiadó, Pécs. 355 p.

Tóth J. 2001: A társadalomföldrajz alapjai. In: Tóth J. (szerk): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. pp 15-21.

Trócsányi A. 1997: A népesség nyelvismeretei képe Magyarországon. In.: Vuics T. (szerk): Válogatott tanulmányok Magyarország társadalomföldrajzából. JPTE TTK Pécs, pp 83-115.

Trócsányi A. - Nagy Á. 2000: Magyarország iskolázottsági térképe. In: Godó N. - Tóth J. (szerk): Földrajzi tanulmányok a pécsi doktoriskolából II. PTE FI Pécs, pp 123-156.

Terestényi T. 2000: Az idegennyelv-tudás alakulása Magyarországon a kilencvenes években. *Educatio* 2000/4. pp. 651-667.

Cséfalvay Z. 1994: A modern társadalomföldrajz kézikönyve. IKVA Könyvkiadó Kft. Budapest. 366 p.

Percel Gy. 2003: Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 633 p.

Tárgyi környezet és életminőség

A tárgy előadója: Husz Mária, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A környezet és a mindenkori emberi–társadalmi életfunkciók dinamikus rendszert alkotnak. Az anyag, a szerkezet, a funkció, a forma, a kor, a hely, az életmód és az alkotó ember összefüggésrendszerében meghatározó a hagyományok szerepe, valamint az életminőség szociológiai dimenziói. A kurzus célja szociológiai és esztétikai vetületben megvilágítani a kulturális szükségleteknek az életminőséggel és a tárgyi környezettel kapcsolatos kölcsönhatásait.

A tárgy témái:

Az emberi környezet. Forma és tartalom a művi környezetben

Az esztétikai tárgy mint kulturális entitás

A tárgyforma mint esztétikum. Az életminőség esztétikai faktorai

Környezet- és tárgye gyüttesek, anyag – szerkezet – funkció – forma az építészeti környezetben. A környezeti harmónia

Divatszociológiai aspektusok, az életminőség esztétikai faktorai, ízléspreferenciák, életstílus-csoportok

A művészi ipartól az ipari művészetig. A szecesszió és a Bauhaus hagyománya

Formatervezés, design, styling ma. Környezetkultúra, tárgykultúra, iparművészeti műfajok: belsőépítészet, bútorok, lakberendezés, étkezés, öltözködés, ékszerek, textil, bőr, fém, kerámia, porcelán, üveg, fotó

A vizuális kultúra fejlesztése, ízlésformálás. Iparművészet a nyomtatott médiában

A képzőművészetek és a szépművészetek szintézise korunk emberi környezetében

Alternatív térrendezések és tárgyi környezet-filozófiák (feng shui)

Szakirodalom:

Andics J.-Kéri Zs.: *Életstílus-csoportok*. In: Cseh G.-Enyedi Nagy M.-Soltészky (szerk.): Médiakönyv, ENAMIKÉ, Bp. 1998.

Bálványos Huba: *Esztétikai művészeti ismeretek, nevelés*. Bp., Balassi Kiadó, 1998.

Bendzsel Miklós, Dr.: *A Magyar Formatervezési Tanács megalakítása*. <http://www.hpo.hu>

Bourdieu, Pierre: *Alapelvek a kulturális alkotások szociológiájához*. In: Wessely Anna (szerk): *A kultúra szociológiája*, Budapest, Osiris, 1998. p. 174-186.

Braun-Feldweg, Wilhelm: *Ipar és forma*. Corvina, 1978.

De Morant, Henry: *Az iparművészet története*. Bp., Corvina, 1976.

Ernyey Gyula: *Tárgyvilágunk*. Bp.–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1998.

Fiel, Charlotte és Peter: *Design a XX. században*. Bp., Ikon Kiadó, 2002.

Husz Mária: *Az élményképesség, a megítélőképesség és az értékválasztás mint habitus, mint kulturális tőke*. In: Czirják József, Földesi Tamás és mások (szerk.): *A tünékeny moralitás*. Kaposvári Egyetem, CSVM Ped. Főisk. Kar, Kaposvár, 2002.

Klanciczay Gábor – S. Nagy Katalin: *Divatszociológia*. Bp., Tömegk. KK. 1982.

Maquet, Jacques: *Az esztétikai tapasztalat*. Bp., Csokonai Kiadó, 2003.

Merényi György: *Tárgykultúra, környezetkultúra*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.

Petz György (sorozatszerk): *A művészet története. A legújabb irányzatok*. Bp., Magyar Könyvklub, 2001.

Pogány Frigyes: *A szép emberi környezet*. Bp., Gondolat, 1976.

S. Nagy Katalin: *Lakberendezési szokások*. Bp., Magvető, 1987.

Utasi Ágnes: *Középosztályi életformák és életstílusok reprodukciója és új elemei*. In: Róbert P.-Sági M.-Utasi Á.-Kovács I.: *A középosztályok nyomában*, MTA, 1995, Bp.

Vadas József: *A forma tartalma*. Bp., Kossuth, 1981.

Vadas József: *A Művészi Ipartól az Ipari Művészetig*. Bp., Corvina, 1979.

A műalkotás mint a kollektív reprezentáció része

A tárgy előadója: P. Szűcs Julianna CSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus áttekinti a közösségi szimbólumalkotás múlt- és jelenlegi formációit, valamint az uralmi viszonyokat tükröző vizuális törekvéseket. Segít eligazítani a tekintélyelvű versus demokratikus szimbolizáció típusai között. Rávilágít a diktatórikus, az autoritárius és liberális művészeti megközelítés lényegi különbségeire.

A tárgy témái:

A szekularizált hatalom korai jelvényei. (A bonapartista reprezentáció)

Az állami legitimitás. (A Habsburg és a Hohenzollern-modell)

Az osztrák-magyar kiegyezés reprezentációja (A millennium)

A háború, mint vizuális toposz (A világháborúk jelképei)

A proletárdiktatúra vonzásai és választásai (A proletkulttól a szocreálig)

A totalitarizmus puha formája (Az olasz modell)

A totalitarizmus kemény formája (A német modell)

A tekintélyelvű jobboldali rendszer reprezentációja (A Horthy-modell)

A tekintélyelvű baloldali rendszer reprezentációja (A Kádár-modell)

Kísérletek napjainkban tekintélyelvű reprezentációra. (A Szent István-kultusz)

Szakirodalom

Paul Ricoeur: *La Mémoire, l'Histoire et l'Oubli*. Seuil, 2000.

Werner Hoffmann: *A földi Paradicsom*. Corvina, 1978.

Aranyérmek, ezüstkoszorúk (Szerk: Sinkó Katalin) Magyar Nemzeti Galéria, 1988.

Kovács Ákos: *A Feszty-kép Sík*, 1995.

Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág, 2000.

Kovalovszky Márta: *Emlékművek*. Corvina, 1978.

Enrico Crispolti: *L'Arte del fascismo*. Rizzoli, 1974.

Igor Golomstock: *Totalitarian Art*. Thames and Hudson, 1995.

Kunst und Diktatur I.II. Künstlerhaus, 1992.

A sztálinizmus katonái. (Szerk: György Péter, Turay Hedvig) Corvina, 1992.

Boros Géza: Emlék/mű. Művészet – Köztér – Vizualitás a rendszerváltástól a Milléni-umig. Balasso, 2001.

Sporttudományi program

A fizikai aktivitás szerepe az emberi erőforrás fejlesztésében

A programspecifikus kötelező alapkursusok tartalma

Mozgástani alapismeretek

A tárgy előadója: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A kurzus célja az emberi mozgásokra vonatkozó ismeretanyag összefoglalása. Ennek keretében foglalkozik a mozgások kinematikájával és kinetikájával, tárgyalja a mozgásszabályozást az emberi szervezetben, ismerteti a mozgások kedvező élettani hatásait és felhívja a figyelmet a rosszul végzett testedzés káros következményeire. Összefoglalja a legfontosabb testedzési módszerek elvi és gyakorlati alapjait.

A tárgy témái:

Előadások:

1. A mozgástan tárgya
2. Az emberi szervezet mechanikai mozgásai. A mozgásszervek mozgástani leírása
3. Az emberi mozgások kinematikája
4. Az emberi mozgások kinetikája
5. Mozgásszabályozás. Mozgástanulás. Motoros viselkedés
6. Az izomtónus mechanizmusa; normális és kóros változásai
7. A testtartás. Egyensúlyérzékelés. Mozgásbetegség
8. Mozgásminták. (Testtartás, járás, ülés, fekvés, ugrás, megállás, írás, beszéd.)
9. A rendszeres testedzés cardiorespiratorikus hatásai
10. A rendszeres testedzés neurohumorális hatásai
11. A mozgások energetikája
12. Edzéstípusok—edzésparaméterek
13. Egészségközpontú és teljesítményközpontú testedzés. A preventív testedzés alapelvei

Gyakorlatok:

1. A mozgástani vizsgálatok célja és feltételei
2. Szomatometria; testméretek, testösszetétel. A testtömeg vizsgálata és értékelése
3. A test szimmetriájának vizsgálata
4. Az izomtónus, a hajlékonyság, az ízületi mozgásterjedelem vizsgálata
5. Az izomerő vizsgálata
6. EMG. H-reflex. Testedzési gyakorlatok
7. A mozgáskoordináció vizsgálata
8. Az állásbiztonság vizsgálata
9. A járás vizsgálata
10. Teljesítményvizsgálatok. A fáradás vizsgálata
11. A munkavégzés okozta keringésváltozások vizsgálata
12. A munkavégzés okozta légzésváltozások vizsgálata
13. A mozgások idegi szabályozásának vizsgálata. Reakcióidő
14. Összetett értékek és mutatók kiszámítása

Szakirodalom:

Ángyán Lajos: Sportélettani vizsgálatok. MOTIO, Pécs, 1995.

Ángyán Lajos: Mozgástani fogalomtár. MOTIO, Pécs, 2000.

Enoka, R. M.: Neuromechanical Basis of Kinesiology. Human Kinetics, Leeds, 1994.

Hoffman S. J. and Harris J. C.: Introduction to Kinesiology. Human Kinetics, Leeds, 2000.

Wilmore J. H. and Costill D. L.: Physiology of Sport and Exercise. Human Kinetics, Leeds, 1994.

Ángyán Lajos: Az emberi test mozgástana. (Kiadás alatt)

Sportélettani és sportegészségtani közlemények értelmezése és hasznosítása

A tárgy előadója: Wilhelm Márta, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A PhD képzés lényegéből adódik, hogy a hallgatók felkészítésében fontos szerepet kell kapnia az új tudományos eredmények ismeretének, s értelmezési készségének. A magyar oktatási rendszer egyik hátránya, hogy a hallgató a kész tankönyveken kívül egyéb források felkutatására, alkalmazására nincs rászorulva. Ily módon már a PhD tanulmányok megkezdésekor nagyon fontos, hogy a hallgatók megismerjék a tudományos folyóiratokat, az őket szorosán érintő témák szaksajtóját, azok profilját. Készség szinten olvassanak idegen nyelvű szakirodalmat, a tudományos dolgozatokat értsék, értelmezésük mellett hasznosítani is tudják az abban foglaltakat. Ennek érdekében az oktató kerekasztal kurzust kíván bevezetni, melynek keretében először egyes kiválasztott közleményeket együttesen olvasnak el a hallgatók, később pedig az általuk kiválasztott témákban beszámoló jelleggel ismertetnek új tudományos közleményeket, s értelmezik azokat. Így mind tudománytudomány, mind értelmezési kérdésekben eredményes diszkussziókra kerülhetne sor. Ha a kurzuson megfelelő számú hallgató vesz részt, lehetőség nyílik a tudományos munka alapját képező team munka megszervezésére is.

A tárgy témái:

Bármely sporttudományban aktuális téma, elsősorban a kurzuson részt vevő hallgatók érdeklődési körének megfelelően.

Szakirodalom:

Idegen nyelvű szakfolyóiratok:

Science

Nature

Taking Sport Seriously

Track and Field

Exercise Physiology

Immunology

Applied Physiology

Adapted Physical Education

Az egyéni felkészülés keretében a hallgatók magyar nyelvű szakfolyóiratokból is kapnak érdekes közleményeket a hazai szakirodalom megismerése érdekében.

A személyes képzést szolgáló kurzusok tartalma

A rendszeres testedzés élettani hatásai

A tárgy előadója: Ángyán Lajos, DSc, egyetemi tanár

A tárgy célja:

A rendszeres testedzés kedvező élettani hatásainak a bemutatása. A helyesen végzett testedzés követelményeinek részletes tárgyalásával a testedzés kedvezőtlen vagy káros következményeinek a megelőzése.

A tárgy témái:

1. A sportélettan tárgya

2. A munkavégzés neuromuscularis alapjai. Neurohumorális szabályozás

3. A fizikai munka energetikája. Energiaszükséglet

4. Munkavégzés hatása a vérkeringésre
5. A munkavégzés hatása a légzésre
6. Sport és stressz. Immunológiai változások a sportoló szervezetben
7. Az edzés típusai, paraméterei és élettani hatásai
8. A fizikai teljesítőképességet befolyásoló tényezők
9. A helyesen végzett testedzés követelményei
10. A sportélettani vizsgálatok alapelvei

Szakirodalom:

Dr. Ángyán Lajos: Sportélettani vizsgálatok, MOTIO, Pécs, 1995.

Dr. Ángyán Lajos és Dr. Ángyán Zoltán: Az artériás vérnyomás; 100 kérdés és felelet. MOTIO, Pécs, 1999.

Dr. Ángyán Lajos: Mozgástani fogalomtár. MOTIO, Pécs, 2000.

Dr. Ángyán Lajos: Élettani tanulmányok. MOTIO, Pécs, 2001.

Wilmore J. H. & Costill D. L.: Physiology of Sport and Exercise. Human Kinetics, Leeds, 1994.

Pszichobiológiai alkalmazkodás a sportban

A tárgy előadója: Rúzsás Csilla, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

Az utóbbi évtizedek felismerése, hogy az agyi neurotransmitterek és neurohumorális mechanizmusok fontos szerepet játszanak a pszichoszociális alkalmazkodásban is. Ezek a reakciók a szervezet immunrendszeri védekezését is módosítják. E felismerések alapján az egyén nem vizsgálható kizárólag szomatikus vagy pszichés dimenzióban, inkább integratív szemléletű megközelítésben. A kurzus tematikája e szemlélet szerint mutatja be a különböző életszakaszokban a testi és lelki egészség fenntartásában szerepet játszó mozgásélmény és sportteljesítmény fejlesztő hatását, pszichoszomatikus és társadalmi összefüggésekben.

A tárgy témái:

Egészség és fejlődés követéses vizsgálatok tükrében

Pszichés és hormonális adaptációs mechanizmusok a sportban

Környezeti terhelésekre adott adaptációs reakciók és a sportteljesítmény

Szteroid hormonok és szexuális differenciálódás

Testséma és szexuális identitás az élet különböző szakaszaiban

Kronobiológiai szabályozás a különböző életkorokban és változása terhelés hatására

Időzóna betegség és jelentősége sportolóknak

A mozgás terápiás hatása a különböző korosztályok életében

A mozgás, mint a non-verbális kommunikáció fejlesztésének eszköze

Mozgásterápiák az egyéni és csoportos fejlesztési programokban

A mozgásélmény pszichoszociális szerepe az élet különböző szakaszaiban

Szakirodalom:

Guimon J.: The body in psychotherapy. Basel, Karger, 1996.

Wortman C., Loftus E.: Psychology. McGraw-Hill, New York, 1992.

Bernard M.: Der menschliche Körper und seine gesellschaftliche Bedeutung. Bad, Homburg, 1980.

Argyle M.: Bodily communication. – International University Press, N. Y. 1975.

Allport G., Vernon P. E.: Studies in expressive movements. McMillan, N.Y. 1933.

Az immunrendszer adaptációs változásai

A tárgy előadója: Wilhelm Márta, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

Sportolás hatására drámai változások indulnak meg a neuro-transzmisszió és a hormonrendszer működésében, melyek a szervezet alkalmazkodására irányulnak. A hormonszintek emelkedése és a neuronális impulzusok gyakoribbá válása miatt az immunrendszer sejtjei számtalan pozitív vagy negatív visszacsatolási szignált kapnak. Ennek következtében az immunrendszer olyan „készenléti” állapotba kerül, amely a további fiziológiai terhek elviselése érdekében rendkívül fontos az egyén számára. Gyakran előfordul azonban, hogy védekezés helyett saját magát támadja meg a szervezet, s ebben az esetben az érintett személy akár sporttevékenysége feladására is kényszerülhet. A kurzus célja, hogy ezekkel az élettani folyamatokkal, az érintett sejtípusokkal, s a lehetséges megelőzéssel ismertesse meg a hallgatókat.

A tárgy témái:

1. Az immunrendszer működési sajátosságai
2. Az immunsejtek számának és funkciójának változása a sportolás hatására
3. A stressz fogalma, értelmezése, stressz és egészség
4. A stressz-válasz élettana
5. A stressz és a kardiovaszkuláris megbetegedések
6. Sportolás és asztma
7. Allergiás reakciók kialakulása a sport hatására
8. Szteroidok és az immunrendszer kölcsönhatásai
9. A reprodukció és az immunrendszer
10. A stresszfehérjék szerepe a szervezetben
11. Stressz és apoptózis
12. A témához kapcsolódó legújabb tudományos eredmények ismertetése és értékelése

Szakirodalom:

Fonyó Attila: Az orvosi élettan tankönyve. Medicina Kiadó, 1999.
 Sporttudományos füzetek, (PAB), Motio, 1997.
 Carlson, N.R.: Physiology of Behavior. Allyn and Bacon, USA, 1994.
 Clinical and Experimental Immunology
 Journal of Allergy and Clinical Immunology
 Immunology
 Applied Physiology

Fáradtság szindrómák pszichoszomatikus megközelítésben

A tárgy előadója: Rúzsás Csilla, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

Az ember testi és lelki egészségének integratív szemlélete alapján a fáradtság okait a testi okok mellett pszichológiai tényezőkben egyaránt kell keresnünk. Egészségpszichológiai megközelítésben a motiváció különleges jelentőségű a fáradtság érzésének kialakulásában, amely a sportolóknál nagy szerepet játszik. A kurzus elemzi a fáradtság szindrómák lelki és szomatikus komponenseit.

A tárgy témái:

- Az emberi test természettudományos, pozitivistá megközelítése
2. A személyiség pszichoszomatikus megközelítése
  3. A pszichoneuroendokrin homeosztázis. A terhelésre adott neurohumorális reakciók
  4. A mozgás és lokomotor ritmusok pszichoneuroendokrin vonatkozásai
  5. A kronobiológiai szabályozást érintő terhelések hatása a teljesítményre
- A fáradtság szomatikus és pszichés komponensei
7. A krónikus fáradtság szindróma egészségpszichológiai értelmezésben

8. Krónikus terhelés és depresszió. A túledzés hatásai
9. A mozgás szomatikus és lélektani hatásai a különböző korosztályok életében
10. Mozgásterápiák alkalmazási területei

Szakirodalom:

Petzgold H.G.: Die neuen Körpertherapien. Junfermann, Paderborn, 1977.
Tunyogi E.: Játék és pszichoterápia. Pannon Könyvkiadó, 1990 .

A sportképességek fejlesztésének sportági tartalmai

A tárgy előadója: Herlicska Károly, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus ismerteti az edzéselmélet és a sportági specifikumok összefüggéseit, a tudományban gyökerező alapjait. A hallgatókat önálló ismeretszerzésre készíti, ezen keresztül megismerve az elméleti és gyakorlati ismeretek közötti összefüggéseket.

A tárgy témái:

A terhelés élettani alapjai
Edzéselvek, a teljesítmény, a terhelés összetevői
Az edzés jellemzői, az edzéstervezés folyamata
Koordinációs és kondicionális képességek fejlesztésének lehetőségei, jellemzői
Az életkornak, edzőkornak és a sportági pszichológiai feltételek figyelembevételének szükségessége a felkészülés különböző szakaszaiban
A technikai, taktikai képzés folyamata
Sportképességek hatása a technikai, taktikai elemek végrehajtására
A különböző típusú terhelések élettani és mozgásszervi változásainak elemzése
Sportképességek fejlesztése a felkészülés különböző szakaszaiban
Versenyzés: az edzés és versenyzés összhangja
A kiválasztás, felkészítés, szakosítás, beválás problematikája
A játék szerepe a mozgástanulásban és a képességfejlesztésben
Távlati, éves edzéstervezés jellemző összetevői, kritériumai
Edzéskontroll, terhelésvizsgálat

Szakirodalom:

Harsányi L.: Edzéstudomány I-II. Dialóg Campus, Pécs, 2000.
Katics L.: Erőedzés. Pécs, 2001. (magánkiadás)
Rigler E.: Az általános edzéselmélet és módszertan alapjai I-III. Budapest, 1996-2000.
Nádori L.: Sportelmélet és módszertan. JPTE, Pécs, 1995.
Vladimir, N. Platonov.: Der moderne Trainingsaufbau. Münster, 1999.
Martin, D.-Carl, K.-Lehrnetz, K.: Handbuch Trainingslehre. Schorndorf, 1991.
Ángyán Lajos: Sportélettani alapismeretek. Pécs, 1993.
Magyar Edző (módszertani és továbbképző folyóirat)
Magyar Sporttudományi Szemle

A fizikai teljesítőképeség alapjai, fejlesztése és mérése

A tárgy előadója: Herlicska Károly, PhD, egyetemi docens

A tárgy célja:

A teljesítmény komplex jellegű anyagi és/vagy eszmei értéket hordozó mozgásos eredmény, amelyet túlnyomórészt öröklött, kisebb részt a környezeti hatások határoznak meg. Létrejöttéért sok biológiai, pszichológiai, szociális és külső környezeti és tárgyi tényező a felelős. A teljesítmény alakulásában rejlő kompenzációs lehetőség biztosítja, hogy sportáganként illetve versenyszámonként változó mértékben az egyik tényezőben való elmaradást a másikkban történő túlteljesítés kiegyenlítheti. A versenysportra jellemző a teljesít-

ményközpontú gondolkodás, -felkészülés, mert itt a teljesítmény értékmérő szerepet játszik. Ha a teljesítmény nem cél, hanem csupán eszköz az edzettség, az erőnlét megítélésben, akkor a testkultúra egyik – az egészségmegőrzés fontos – formájának tekintjük a sportot. A fejlesztés és fejlődés mértékének megállapítása különböző mérési módszerekkel jól nyomon követhető.

A tárgy témái:

A teljesítményt befolyásoló tényezők

Öröklött tulajdonságok és a környezeti tényezők hatása

A terhelés élettani alapjai

A biológiai és edzettségi kor szerepe a felkészítésben

A fejlődésből, érésből eredő teljesítményjavulás, a pszichomotoros képességek javulása

Az edzés okozta teljesítményjavulás

A sportbeli felkészülés alapelvei

A motoros képességek, s azok összefüggései

Pszichológiai és szociális tényezők hatása a teljesítményre

Az edzettség értelmezése, kapcsolata a teljesítménnyel

A mérések általános követelményei és speciális problémái a testnevelés és a sport területén

Adatfeldolgozási módszerek

A tudományos értékelés kritériumai

Szakirodalom:

Ángyán Lajos: Sportélettani alapismeretek Pécs, 1993.

Frenkl R.: Sportélettan. MTE, Budapest, 1999.

Jákó P. (szerk.): A sportorvoslás alapjai. Budapest, 2004.

Mészáros J. (szerk.): A gyermeksport biológiai alapjai. Sport, Budapest, 1990.

Miltényi M.: A sportmozgások anatómiai alapjai I-II. Budapest, 1980.

Harsányi L.: Edzéstudomány I-II. Dialóg Campus, Pécs, 2000.

Nádori L.: Sportelmélet és módszertan. JPTE, Pécs, 1995.

Rigler E.: Az általános edzéselmélet és módszertan alapjai I-III. MTE, Budapest, 1996-2000.

Nagykálldi Cs.: A sport és a testnevelés pszichológiai alapjai. Budapest, 1998.

Fábián Gy.-Zsidegh M.: A testnevelés és sporttudományos kutatások módszertana. MTE, Budapest, 1998.

Nádori L. (szerk.): Sportképességek mérése. Sport, Budapest, 1984.

A sportteljesítmény pedagógiai-pszichológiai komponensei

A tárgy előadója: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja, hogy a doktori iskola hallgatói megismerkedjenek a sportteljesítmény háttérében álló nevelési folyamattal, és a cselekvés-tanulás, -tanítás sajátos interakcióinak jellemzőivel. A kurzus elsősorban a sportoló viselkedését befolyásoló dinamikus személyiségvonások mibenlétével, fejlesztésének lehetőségeivel foglalkozik. Arra keresi a választ, hogy melyek azok a kompetenciák, amelyek segítségével a sportoló úrrá lehet a teljesítmény elérésében öt akadályozó külső és belső hatásokon.

A tárgy témái:

A sport mint pszichomotoros tevékenység

A sporttevékenység pszichikus szabályozása

A sportági profilok struktúrája

A cselekvés-tanulás és -tanítás folyamata

A mozgáskészség fajtái, tanulásának-tanításának eltérő stratégiái

Integráció és nevelési stílus: a teljesítmény- és a személyiségfejlesztés aspektusai

A viselkedés dinamikai tényezőinek szerepe és fejlesztésük: motivációk -- motiválás

Pszichikus energiák menedzselése: céltételezés, stressz-kezelés, mentális edzés

Küzdelem, agresszió és agresszivitás

A sport pedagógiai értéktöbblete: a fair-play elmélete és gyakorlata az edzői munkában

Társas kapcsolatok a csapatsportokban. Szereptanulás, kooperáció és vezetés

Sportolói életút stratégiák

Szakirodalom:

Bábosik I.: Jellemformálás jellemfejlődés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

Buda B.: A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.

Földesiné Szabó Gy.: Magyar olimpikonok önmagukról és a sportról. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

Schmidt R. A.: Mozgáskontroll és mozgástanulás. Budapest, 1996.

Mihály O.: Az emberi minőség esélyei. Okker Kiadó, Budapest, 1999.

A sport szerepe a társadalom és az egyén életében

A tárgy előadója: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja, hogy átfogó képet nyújtson a sport kialakulásáról, annak folyamatairól a különböző társadalmi korokban. Bemutatja a sport beágyazottságát a társadalom és az egyén életébe. Felvázolja a sporttevékenység legfontosabb immanens jellegzetességeit, az edzés, a versenyzés, a szereplők (edző-versenyző) interakciójának működését, továbbá a konfliktusok indítékait és kezelésük lehetséges módjait.

A tárgy témái:

A sport kezdetei, a sport történeti aspektusa

A sportágak kialakulása és az ókori olimpiák

A modern kori olimpia-mozgalom és a sport intézményeinek kialakulása

Élsport, versenysport, szabadidősport. Az amatőrizmus és a profizmus kérdése a sportban

Az edzés, versenyzés pszichológiája

Az iskolai testnevelés hatásrendszere: cselekvéstanulás és képességfejlesztés

Az egészség és testedzés kapcsolata a nemzetközi trendek tükrében

A mozgás szomatikus és lélektani hatásai. Mozgásterápia

A sport és mozgás szerepe a testséma és az identitás kialakulásában

A sport személyi környezete: sportoló, edző, szurkolók és ezek konfliktusai

Sport és média

Csoport a sportban: csapat, ellenfél, együttműködés, küzdelem és az agresszió jelenségei

Szakirodalom:

Kun L.: Egyetemes testnevelés- és sporttörténet. Sport Kiadó, Budapest, 1984.

Rókusfalvy P.: A sporttevékenység regulációs felfogása. Sport Kiadó, Budapest, 1995.

Vass M.: Sportpedagógia. Kézirat. JPTE Pécs, 1999.

Sport és kultúra. Szerk.: Zbigriew, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, Varsó, 1981.

Strength and Power in Sport. Edited by Komi, P.V. Blackwell. Science, 1996.

Keresztényi J.: Az olimpiák története. Gondolat, Bp., 1976.

Roger Ling: A klasszikus görög világ. Helikon, 1986.

Finley-Pleket: Az olimpiai játékok első ezer éve. Móra Könyvkiadó, 1976.

A testnevelés tantárgypedagógiai aspektusai

A tárgy előadója: Rétsági Erzsébet, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

Áttekinteni a mozgásos cselekvéstanítás - tanulás hatékonyságát befolyásoló tényezőket. Feltárni az értékeremtés feltételeit és feladatait a tervezőmunka és a motoros tanulásszervezés összefüggéseiben. Ráirányítani a figyelmet a motoros tanulás hatásfokának javítása szempontjából kiemelt tanulásszervezési és tantárgy-pedagógiai feladatokra.

A tárgy témái:

1. A tartalmi szabályozás fogalma, eszközei és dokumentumai
2. A tanítás-tanulás tervezésének szintjei és rendszere a testnevelés tanításában
3. A mozgásos cselekvéstanulás sajátosságai a különböző iskolafokokon. A mozgásfejlődés életkori jellemzői
4. A mozgásos cselekvéstanítás - tanulás didaktikai sajátosságaiból adódó oktatásmódszertani feladatok
5. Az oktatási stratégiák és alkalmazásuk szempontjai (oktatási célok, életkor, motiválás, differenciálás)
6. A mozgásos játékok és a játékos módszer alkalmazása a mozgásos cselekvéstanítás-tanulás folyamatában
7. A motiválás alapkérdései a mozgásos cselekvéstanulásban. A pozitív énkép
8. A differenciálást és individualizálást megvalósító tanulásszervezési módszerek és eljárások a mozgásos cselekvéstanítás-tanulás folyamatában
9. A pedagógiai kommunikáció jelentősége és formái a mozgásos cselekvésoktatásban
10. A pedagógiai értékelés problematikája a mozgásos cselekvéstanítás-tanulás folyamatában; metodológiai alapok és gyakorlati következtetések

Szakirodalom:

- Báthori B.(1985): A testnevelés elmélete és módszertana. Sport. Budapest.
- Báthory Z.(1997): Iskolák, tanulók, különbségek. Egy differenciális tanításelmélet vázlat. Okker Kiadó, Budapest.
- Biróné Nagy E.(szerk. kiadás alatt): Sportpedagógiai. Kézikönyv a sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához. Dialóg- Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Farmosi I.(1999): Mozgásfejlődés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Falus I.(szerk. 1998): Didaktika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Günzel, W.(1990): Spiele vermitteln und erleben, verändern und erfinden. Pedagogischen Verlag, Burgbücherlei Schneider Gmb H.
- Hortobágyi K.(1991): Projekt kézikönyv. Altern füzetek 1. IFA, OKI, Budapest.
- Király T.(szerk. 2001): A testneveléstanítás módszertana tanítók részére. Dialóg -Campus Kiadó, Budapest- Pécs.
- Kottmann, L., Schaller, H., Stibbe, G.(1999): Sportpädagogik zwischen Kontinuitat und Innovation. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf.
- Makszin I.(2002): A testnevelés elmélete és módszertana. Dialóg -Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Mészáros J. (szerk. 1990): A gyermeksport biológiai alapjai. Sport, Budapest.
- Rétsági E.(2001): Kézikönyv a testnevelés tanításához (5-8. osztály). Dialóg – Campus Kiadó, Budapest- Pécs.
- Rétsági E. (kiadás alatt): A testnevelés tantárgy-pedagógiája. Dialóg – Campus Kiadó, Budapest- Pécs.
- Riedel, H., Fischer, G.(1986): Methodik und didaktik im Sport. BLV Verlagsgesellschaft München, Wien, Zürich.
- Söll, W.(1998): Sportunterricht - Sport unterrichten. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf.

Söll, W., Kern, U.(2000): Alltagsprobleme des Sportunterrichts. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf.

Zimmer, R., Cicurs, H.(1997): Psychomotorik. Verlag Karl Hofmann, Schorndorf.

A testnevelés elméleti és gyakorlati kérdései a közoktatásban

A tárgy előadója: Prisztóka Gyöngyvér, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A kurzus célja, hogy átfogó és rendszerezett alapismereteket adjon a szomatikus nevelés iskolai környezetben megjelenő formájának legfontosabb alapfogalmairól, társadalmi összefüggéseiről, pedagógiai elveiről, alkalmazási területeiről, cél- és feladatrendszeréről.

A tárgy témái:

A kultúra, testkultúra fogalma, kapcsolata és összefüggései, helye a társadalmak értékrendjében

Testkultúrális értékek, értékviszonyok, a testkultúra oktatása mint értékközvetítő tevékenység

A testkultúra mint az általános műveltség egyik ága. A mozgás-, játék- és sportműveltség értelmezése, funkciói a nevelés folyamatában

A szomatikus nevelés elméleti és gyakorlati kérdései az iskola környezetében, tantárgyi és azon kívüli megjelenési formái

A nevelés, testi nevelés tartalmi kérdései, kapcsolódási pontjai

A testnevelés és a sport fogalomkörének értelmezése az „egészségtudat” kérdéskörében

Az emberi mozgásos teljesítőképesség szerkezeti összetevői, különös tekintettel fejleszthetőségi lehetőségeire a testnevelés oktatásában

A mozgásos cselekvések értelmezése és rendszerezése, mint a testnevelés eszközrendszerének része

Az iskolai testnevelés és sport oktatási folyamata, sajátosságai, fontosabb alapelvei

A szomatikus nevelésre vonatkozó társadalmi és iskolai igények, elvárások megjelenése és változásai a közoktatásban

Szakirodalom:

A testnevelés elmélete és módszertana. Szerk.: Báthori Béla. Tankönyvkiadó, Bp. 1985.

Nádori László: Sportelmélet és módszertan. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs, 1995.

Prisztóka Gyöngyvér: Testnevelélmélet. Dialóg-Campus Kiadó, Pécs, 1998.

Bábosik I.--Mezei Gy.: Neveléstan. Telosz Kiadó, Budapest, 1994.

Jelentés a magyar közoktatásról. Szerk.: Halász Gábor-Lannert Judit. Okker Kft. 2003.

Halász Gábor: A magyar közoktatás az ezredfordulón. Okker Kft. 2001.

Az oktatás jövője és az európai kihívás. Szerk.: Halász Gábor. Educatio Kiadó, Bp. 1993.

Husen Torsten: Az oktatás világproblémái. Gereben Könyvkiadó, Bp. 1994.

Loarrine Barbarash (é.n.): Multicultural Games. Human Kinetic.

Magill, R. A.: Motor Learning. Concepts and Application. WCB Brown and Benchmark, 1993.

Nagy József: Nevelési kézikönyv – személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1996.

Tartalmi változások a közoktatásban a '90-es években. Szerk.: Vágó Irén. Okker Kiadó, Országos Közoktatási Intézet, Bp. 1999.

The Oxford Dictionary of Sport Science and Medicine. Szerk.: Kent, M.

Oxford University Press, 1996.

Zrinszky László: Iskolaelméletek és iskolai élet. Okker Kiadó, Budapest, 2000.

A motoros tanulás kulturális értékei

A tárgy előadója: Rétsági Erzsébet, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

Átfogó ismeretek nyújtása a testkultúra társadalomban betöltött szerepéről és jelentőségéről. A motoros tanulás értékkepző, kultúraközvetítő és - átadó funkcióinak rendszerezése. A testnevelés és sport értékeinek számbavétele a pedagógiai és a társadalmi célok - feladatok függvényében. Betekintést nyújtani a testkultúrának a művészeti kultúra egyes területeire gyakorolt hatásairól.

A tárgy témái:

Értékelméleti alapvetés. Az értéktételezés társadalmi funkciói

A testkultúra fogalomrendszere. Testkultúra és műveltségismény. A testkultúra műveltségartalmai; a testnevelésben és sportban tárgyiasult testkultúra

A testnevelés és sport kultúra közvetítő szerepe. A motoros tanulás értelmezése és céljai a testnevelésben illetve a sportban

A motoros tanulás alapvető funkciói (egészségfejlesztés, életmódformálás, rekreáció, egyéb funkciók). A motoros oktatás pedagógiai tartalmai. Életkori szempontok és sajátosságok a testnevelésben és a sportban megvalósuló motoros tanulás nézőpontjából

Motoros kompetenciák. Pedagógiai cél- és feladatrendszer a kompetenciák függvényében. A motoros tanulásban megvalósuló értékkepzés intézményes és informális formái

A testnevelés és a sport szerepe a társadalom életében. Az életmód, mint a testnevelés és a sport értékeinek legmagasabb szinten integrált területe

A tánc, mint a motoros tanulás művészi szinten megvalósuló formája

A képzőművészet kultúraközvetítése a sport ábrázolásán keresztül

A testnevelés és a sport szerepe a mentálhigiénés nevelőmunkában

Szakirodalom:

Ádám A. (1997): Értékek és érték szemléletek. Társadalmi szemle, 5. szám.

Bábosik I. (1996): A nevelés, mint értékkepző tevékenység. Új pedagógiai Szemle. 7-8. szám.

Báthori B.(szerk., 1985): A testnevelés elmélete és módszertana. Sport, Budapest.

Biróné Nagy E.(1994): Sportpedagógia. Budapest.

Biróné, Nagy E. (szerk., kiadás alatt): Sportpedagógia. Kézikönyv a sport pedagógiai tanulmányozásához. Dialóg- Campus Kiadó, Budapest- Pécs.

Kovács T.(2002). A rekreáció fogalma, értelmezése. In: (szerk.: Dobozy L.) Válogatott tanulmányok a rekreációs képzés számára. Magyar Sporttudományi Társaság, Budapest.

Kiss J.(2001): A testnevelés és sporttudomány pedagógiai alapjai. Fitness Akadémia.

Nádori L (1980): Ajánlások a szomatikus nevelés műveltségartalmára. In.: Műveltségkép az ezredfordulón. Kossuth Kiadó, Budapest.

Nagy J. (1996): Nevelési kézikönyv a személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged.

Nagy J.(1997): Kompetenciamodell és nevelés. Iskolakultúra, 3. szám.

Nagy J (2000): A XXI. századi nevelés. Osiris Kiadó, Budapest.

Nahalka I (1998): A tanulás. In: Didaktika (szerk: Falus Iván) Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Nagy S (1981): Az oktatásemélet alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest.

Makszin I.(2002): A testnevelés elmélete és módszertana. Dialóg- Campus Kiadó, Budapest- Pécs.

Takács F (1985): Testkultúra és életmód. In: Sport a változó világban (szerk.: Földesiné Szabó Gyöngyi).

Hazai tradíciók és európai tendenciák az iskolai testnevelésben és tanárképzésben

A tárgy előadója: Vass Miklós, CSc, egyetemi docens

A tárgy célja:

A hallgatók ismerkedjenek meg a magyar testnevelés fejlődésének folyamatával, tartalmi változásával, valamint a testnevelő tanárképzés történetének főbb állomásaival. A kurzus második felének tárgyát a testnevelés nemzetközi összehasonlító elemzése képezi.

A tárgy tematikája:

Az iskolai testnevelés hazai története

Tartalmi befolyás – német és svéd orientáció a testnevelésben

A „testnevelés elmélet” kialakulása – mint sajátos tantárgypedagógia

Tartalmi szabályozás a testnevelésben: curriculumok összehasonlító elemzése

A testnevelés feltételrendszere: óraszám, létesítmények, szakember ellátottság és a tantárgy presztízse

A testnevelés didaktikai kérdései; az aktuális folyamat sajátosságai: célok, tanulási folyamat és értékelés

A testnevelés interakciói: a hatékonyság mutatói a testnevelésben

Egészségnevelés a testnevelésben

Szociális tanulás: a verseny, a kooperáció, a teljesítményorientáció fejlesztése

Integrált testnevelés: a hátránnyal élők esélyei a testnevelésben

A jövő kérdései: testnevelés vagy sport az iskolában

A sportszakember képzés az Európai Felsőoktatási Térségben

Szakirodalom:

Magyar Országgyűlés határozata (2000): Az Egészség Évtizedének Népegészségügyi Programja.

Gyermek, Ifjúsági- és Sportminisztérium (2003): Nemzeti Sportstratégia

Magyar Testnevelő Tanárok Országos Egyesülete, Országos Szakmai Módszertani Konferencia, Gyula, 2003.

Bíróné Nagy E. (1994): Sportpedagógia, Budapest.

A testnevelés elmélete és módszertana (1985): (szerk.: Báthory B.) Budapest, Sport Kiadó.

Jelentés a magyar közoktatásról (2003). Országos Közoktatási Intézet. (Szerk.: Halász G.-Lannert J.)

Neuwirt G. (2002): A középiskolai munka néhány mutatója. Országos Közoktatási Intézet.

Nemzeti alaptanterv (2003). Oktatási Minisztérium.

Nagy J. (2000): XXI. század és nevelés. Osiris Kiadó, Budapest.

Helyzetkép a magyar sportról (2002) (szerk.: Frenkl R.-Gallow R.).

Nádori L.-Szigeti L.-Vass M. (1983): A motoros képességek és a mozgásos cselekvések tanulása. Tankönyvkiadó, Budapest.

A doktori iskola oktatóinak tudományos életrajza

1. **Név:** Mátrai Zsuzsa

2. **Születési hely, idő:** Debrecen, 1946. március 13.

Anyja neve: Friedmann Erzsébet

3. **Iskolai végzettség:** egyetem

4. **Szakképzettség:** történelem-orosz szakos középiskolai tanár

5. **Jelenlegi munkahely:** PTE FEEK

6. **Jelenlegi beosztás:** egyetemi tanár

7. **Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):** az MTA doktora (2004)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* Veszprémi Egyetem (2005)

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

1994-2001, az IEA Civic Education nemzetközi empirikus kutatási projekt magyar képviselője (28 ország részvételével reprezentatív adatfelmérés a 14 évesek demokratikus attitűdjéről és társadalomismereti tudásáról)

A vizsgarendszer (főként nemzetközi összehasonlító kutatása (az európai országokon kívül más kontinensek nyolc országának adatai alapján)

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

2001-2003 Miskolci Egyetem, Neveléstudományi Tanszék, egyetemi docens, a tanterv-elmélet és az értékelés pedagógiája tárgyak oktatása

2003- Pécsi Tudományegyetem, TTK, FEEFI, tudományos főmunkatárs, majd egyetemi docens

az multidiszciplináris doktori iskola programjainak előkészítése

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

Projektek:

1993-1996, Magyar-holland (NIPE-CITO) standard érettségi és feladatbank bilaterális projekt társvezetője, a két ország minisztériumainak támogatásával

1993-1997, a Citizenship Education Policy Study nemzetközi projekt európai csoportjának tagja, a Sasakawa Peace Foundation támogatásával

1994-2001, az IEA Civic Education nemzetközi empirikus kutatási projekt magyar képviselője, az IEA és az MKM, illetve Oktatási Minisztérium támogatásával

Tanulmányutak:

1986. szeptember: Nagy Britannia (Cambridge-i Egyetem), az angol történelemmethodika tanulmányozása a Cambridge-i Egyetem támogatásával (3 hét)

1988. szeptember—november: USA (Indiana Egyetem, Georgia Egyetem, New York-i Columbia Egyetem, Harvard Egyetem), az amerikai társadalomtudományi oktatás tanulmányozása az Indiana és a Georgia Egyetem támogatásával (10 hét)

1989. június: Frankfurt am Main, kutatás a Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung könyvtárában a Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung és a Ts4 támogatásával (4 hét)

1990. október: USA (Washington D.C., Athens, Atlanta), az amerikai oktatáspolitikai tanulmányozása a National Science Foundation támogatásával (2 hét)

1991. szeptember: Nagy Britannia (Birmingham, Newman College), egy bilaterális történelemtanítási projekt előkészítése a Tempus Alapítvány támogatásával (1 hét)

1993. március: Hollandia (Arnhem, CITO), a holland vizsgaközpont működésének tanulmányozása az OKI támogatásával (1 hét)

1995. február: Nagy Britannia (London, Bristol, Cambridge), néhány regionális vizsgaközpont, valamint a brit oktatáskutatás (Slough: National Foundation of Educational Research) tanulmányozása a British Council támogatásával (1 hét)

1995. május: Japán (Tokió), a japán vizsgaközpont működésének tanulmányozása a National Center for University Entrance Examinations támogatásával (2 hét)

1995. december: Izrael (Jeruzsálem), az izraeli vizsgaközpont (National Institute for Testing and Evaluation) működésének tanulmányozása az OKI támogatásával (1 hét)

1997. július: Ausztrália (Melbourn), az ausztrál oktatáskutatás (Australian Council for Educational Research) tanulmányozása részben az ACER, részben az OKI támogatásával (1 hét)

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

1985-1988, a 6-os Főirány Ts4 Pályázati Bizottságának tagja

1990-1993, az OTKA Pedagógiai Pályázati Bizottságának tagja

1995-1998, az MKM Érettségi Vizsgareform Bizottságának tagja

1993-1999, az MTA Pedagógiai Bizottságának tagja, majd 2003-tól titkára

2000-, az OKI Szakmai Egyeztető Tanácsának tagja (folyamatosan)

1987-1990, az International Society for History Didactics tagja

1988-1997, az amerikai National Council for the Social Studies tagja

1995-, az International Association of Educational Assessment tagja (folyamatosan)

1998-2000, a European Association for Research on Learning and Instruction tagja

1997-, a Journal of Research Methodology nemzetközi szerkesztő bizottságának tagja (folyamatosan).

Részvétel jellege a doktori iskola programjában: a doktori iskola vezetője, kutatásvezető
Oktatott tárgy: Kvalitatív kutatás-metodológia; Tanulásemlekek

Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. Érettségi és felvételi külföldön. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 2001.

2. Citizenship Education in Hungary: Ideals and Reality. In: Citizenship and Citizenship Education in a Changing World. (Ed. by Orit Ichilov) The Woburn Press, London, 1998.

3. National Case Studies of Citizenship Education (Hungary) and Challenges Facing the 21st Century Citizen: Views of Policy Makers (with co-authors). In: Citizenship for the 21st Century. An International Perspective on Education. (Ed. by John J Cogan and Ray Derricott) Kogan Page, London, 1998.

4. In Transit: Civic Education in Hungary. In: Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project. (Ed. by Judith Torney-Purta, John Schwille and Jo-Ann Amadeo) IEA, Amsterdam, 1999.

5. Az oktatásfejlesztők nehézségei a rendszerváltás után. In: Neveléstudomány az ezredfordulón. (Szerk. Csapó Benő és Vidákovich Tibor) Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2001.

6. Érettségi és felvételi külföldön: Oktatásfejlesztési tanulságok. Iskolakultúra, 2001. szeptember.

7. A nemzeti identitás konfliktusok és az állampolgári nevelés. Iskolakultúra, 2002. február.

8. National Identity Conflicts and Citizenship Education. In: New Paradigms and Recurring Paradoxes in Education for Citizenship: An International Comparison. (Eds. Gita Steiner Khamsi, Judith Torney-Purta, Jack Schwille, Jo-Ann Amadeo). Elsevier, Amsterdam, 2002.

9. A standard vizsgáztatás tapasztalatai Nagy Britanniában. Új Pedagógiai Szemle, 2002. február.

10. A nemzeti identitás konfliktusok és az állampolgári nevelés. In: Összehasonlító pedagógiai tanulmányok (szerk. Bábosik István és Kárpáti Andrea), BIP, 2002.

1. Név: Ángyán Lajos

2. Születési hely, idő: Böhönye, 1938. június 26.

Anyja neve: Kalmár Mária

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: orvos, orvosi laboratóriumi szakorvos

5. Jelenlegi munkahely: PTE ÁOK Mozgástani Intézet

6. *Jelenlegi beosztás:* egyetemi tanár

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* az MTA doktora (1986)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* orvostudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* Pécsi Orvostudományi Egyetem, 1994.

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi tanár

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

1999-ig: a szomatomotoros és vegetatív működések integratív szabályozása (POTE Élettani Intézet). Ezen belül a törzdúcok elektromos ingerlésével kiváltott motoros és cardiorespiratoricus hatásokat elemzése éber, szabadon mozgó macskákon.

1999-től, a Mozgástani Intézet megalapítását követően, az intézet igazgatójaként mozgástani és sporttudományos kutatási programok összeállítása, a munkatársakkal alkalmazott- és alapkutatások végzése. Erőnlétfelmérések végzése iskoláskorú gyermekeken, orvostanhallgatókon és minősített sportolókon. Alapkutatásként mozgásszabályozással történő foglalkozás, azt vizsgálva, hogy milyen szerepet játszanak a célirányos mozgások szabályozásában a mozgásérzékelő receptorok.

Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

Sportélettan, Sportorvostan és Mozgástan címmel kurzusok tartása magyar és angol nyelven az orvostanhallgatók számára, illetve Mozgástant oktatása a családorvos rezidensek számára.

Korábban írt szakkönyveim sorát folytatva 1999-ben jelent meg az Ángyán Zoltánnal írt „Az artériás vérnyomás: 100 kérdés és felelet” című könyvünk, majd 2000-ben a „Mozgástani fogalomtár” című könyvem. 2001-ben szerkesztéssel jelent meg a „Testnevelés – alapelvek és gyakorlatok egyetemisták számára” című tankönyvünk.

Nemzetközi kapcsolatok:

Nemzetközi Agykutató Társaság (IBRO), Európai Alváskutató Társaság (ESRS), Európai Agy- és Magatartáskutató Társaság (EBBS), Európai Idegtudományi Társaság (ENA), valamint a Nemzetközi Sporttudományi és Testnevelési Társaság (ICSSPE).

Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

Pécsi Akadémiai Bizottság V. sz. Orvosi Tudományok Szakbizottságának tagja, a Mozgástani és Rehabilitációs Munkabizottság elnöke;

Magyar Sporttudományi Társaság elnökségének, a Magyar Élettani Társaságnak, s a Magyar Idegtudományi Társaságnak tagja.

Részvétel jellege a doktori iskola programjában: alapító belső tag, A fizikai aktivitás szerepe az emberi erőforrás fejlesztésben című program vezetője, kutatásvezető

Oktatott tárgy: *Egészséges életmód szerepe az emberi erőforrás fejlesztésében, Mozgástani alapismeretek, A rendszeres testedzés élettani hatásai*

Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

Ángyán L. and Ángyán Z.: Characterization of Cardiorespiratory Responses to Electrical Stimulation of the Globus Pallidus in Cat. *Physol. Behav*, Vol. 66, No. 1, 1999.

Ángyán L. and Ángyán Z.: Subthalamic influences on the cardiorespiratory functions in the cat. *Brain Research*, 1999.

Ángyán L. : Is it reasonable to involve kinesiology in medical education? *Acta Physiol Hung.* 1999;86(3-4):199-203.

Lajos Ángyán: Launching kinesiology in medical education. *Med Educ Online* (serial online) 2000:5:8.

Ángyán L. and Ángyán Z. Respiratory responses to electrical stimulation of the basal ganglia in cats. *Neurobiology*, 9(2):73-79, 2001.

Ángyán L., G. Farkas and E. Rugási: Trends in prevention-oriented physical education. ICSSPE Bulletin, 36:10-11, 2002.

L. Ángyán, T. Téczy, B. Mezey and Z. Lelovics: Selected Physical Characteristics of Medical Students. Med Educ Online (serial online) 2003; 8:1.

Ángyán, Z., Ángyán, L. Differential blood pressure and heart rate responses to supramedullary brain stimulation in cats. Acta Physiologica Hungarica, 90(1): 9-16, 2003.

Ángyán, L., Téczy, T., Pálfai, A., Gyurkó, Z., Karsai, I. The role of kinaesthetic feedback in goal-directed movements. Acta Physiologica Hungarica, 90(1): 17-26, 2003.

Ángyán, L., Téczy, T., Zalay, Z., Karsai, I. Relationship of anthropometrical, physiological and motor attributes to sport-specific skills. Acta Physiologica Hungarica, 90(3): 225-231, 2003.

1. **Név: Klein Sándor**

2. *Születési hely, idő:* Budapest, 1941 március 26.

Anyja neve: Békefi Irma

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* matematika szakos középiskolai tanár, pszichológus

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* egyetemi tanár

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* az MTA doktora (1995)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* pszichológia tudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású, teljes munkaidejű egyetemi tanár

Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

Modern alkalmasságvizsgálati módszerek kifejlesztése vezetők kiválasztására.

A személyközpontú megközelítés felhasználásának lehetőségei a felsőoktatásban.

Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

PTE Vezetés- és szervezetszichológia, Munkapszichológia

DTE Pszichológiai Intézet: Szervezeti viselkedés (2001-)

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

SHL London: modern alkalmasság vizsgálati módszerek kifejlesztése és alkalmazása

John Raven (Edinburgh): a kompetencia vizsgálata és fejlesztése közös kutatás, intelligencia mérése

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

MAB Pszichológiai Szakbizottság, tag

Pszichológiai Szemle, szerkesztőbizottsági tag

Miniszterelnöki Hivatal Személyügyi Szakkollégium, tag (2003-)

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* alapító belső tag, Az emberi erőforrás fejlesztés képzési, foglalkoztatási és kulturális dimenzióinak vizsgálata című program vezetője, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A kompetencia vizsgálata és fejlesztése, Munkapszichológia

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. A cselekvés öröme (Előszó és a VI. fejezet) / Klein Sándor. In: Akció: A teljes szívvel végzett tevékenység / Erdős Géza. - Budapest: SHL Hungary Kft., 2000.

2. A munkapszichológia módszerei (3. fejezet) / Klein Sándor. In: Munkapszichológia / Szerk. Mészáros Aranka. - Gödöllő: GATE-GTK, 2000.

3. Reengineering Management (Ajánlás) / Klein Sándor. In: A vezetés újjáalakítása / Champty, J. - Budapest: SHL Hungary Kft., 2000. (SHL könyvek; ISSN 1418-6586)

4. A tanácsadás pszichológiája - pszichológiai tanácsadás / Klein Sándor. In: Menedzsment tanácsadási kézikönyv / Szerk. Poór József. - Budapest: KJK-KERSZÖV, 2000.
5. Iskolapélda, avagy a megtalált kincs / Kiss Julianna - Klein Sándor. In: Kinek kaloda, kinek fészek / Winkler Márta. - Budapest: SHL Hungary Kft., 2001. (SHL könyvek)
6. Új évezred-új szemléletmód / Kiss Julianna - Klein Sándor. In: Vezetés és a modern természettudomány / Wheatley, M. J. - Budapest: SHL Hungary Kft., 2001. (SHL könyvek)
7. Üzenet és tisztesség / Klein Sándor. In: Public Relations: a bizalomépítés művészete / Mónus Ágnes. - Budapest: SHL Hungary Kft., 2001.(SHL könyvek; ISSN 1418-6586)
8. Kell egy csapat! (Belbin, Meredith: A team avagy az együttműködő csoport) / Klein Sándor. = Humánpolitikai Szemle, 11:2 (2000).
9. Alkalmasságvizsgálat és kiválasztás (az SHL módszerével) / Klein Balázs - Klein Sándor. = Fórum Média Kiadó Kft., 3.:5. ((2001)).
10. A vezető lelki egyensúlya / Klein Balázs, Klein Sándor. = Emberi erőforrás menedzsment, 3., 2002. október.

Név: Tóth Tibor

Születési hely, idő: Szigetvár, 1941. június 19.

Anyja neve: Varga Mária

Iskolai végzettsége: egyetem

Szakképzettsége: magyar-történelem szakos középiskolai tanár

Jelenlegi munkahelye: PTE FEEK

Jelenlegi beosztása: egyetemi tanár

Legmagasabb tudományos fokozata: az MTA doktora (1985)

A fokozat elnyerésének tudományága: történelemtudomány

Habilitáló egyetem és a habilitálás ideje: -

Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

Az egyetemmel való viszonya és besorolása: teljes munkaidejű egyetemi tanár

Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

folyamatos testületi részvétel és tevékenység 1994-től a Nemzetközi Dante Társaságban, a Pápai Társadalomtudományi Társaságban;

a FAO harmadik világ kutatásával foglalkozó projektjének részeként un. szegénység-gazdasági szemináriumok szervezése, és szekcióvezetése (2001. Colombo, 2002. Lima, 2003. Durban, 2004. Manila);

Ormánságkutatás a Wisconsin Egyetem geográfiai tanszékével együttműködve;

Alapító belső tagja 2005-ig a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Doktori Iskolájának.

Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

2004. szeptember 30-ig a PTE Közgazdaságtudományi Karának, október 1-jétől ugyanitt a FEEK egyetemi tanára;

1999-2002: a Győri Széchenyi István Egyetemen mb. egyetemi tanár;

2001-2005: a Kaposvári Egyetem agrárgazdaságtan professzora.

Nemzetközi kapcsolatok:

Pápai Társadalomtudományi Társaság (ASS), tag

Nemzetközi Dante Társaság (ISdAD), tag

Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság (ISEH), tag

Department of Geography and Geology, University of Wisconsin - Stevens Point

FAO, harmadik világ gazdasági projekt, szekcióvezető

Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

Magyar Történelmi Társulat, Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság magyar szekciója, Magyar Agráregyesület, A Magyar Közgazdasági Társaság Történeti-Statistikai Tagozata (tagság)

Részvétel jellege a doktori iskola programjában: alapító belső tag, kutatásvezető

Oktatott tárgy: A humán erőforrások területi rendszere és történeti változásai

Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

Ellentét vagy kölcsönösség? (A magyar mezőgazdaság üzemi viszonyainak történeti háttere és problémái) 2. kiadás, Pécs, 2003.

A legutóbbi öt évben tantárgyfejlesztési és jegyzetírói munkát végeztem a győri és a kaposvári egyetem részére. Ez utóbbi esetben az agrárgazdaságtan tárgy megújításával foglalkoztam. Emellett szemináriumi tematikákat és évenként szakmai jelentéseket készítettem a jelzett FAO projekt számára. Három éve rendszeres szakmai munkát kell végeznem az Európai Néppárt Struktúrapolitikai Szakbizottságának tagjaként is.

1. **Név:** Agárdi Péter

2. **Születési hely, idő:** Budapest, 1946. április 15.

Anyja neve: Wassermann Klára

3. **Iskolai végzettség:** egyetem

4. **Szakképzettség:** magyar nyelv és irodalom szakos tanár, könyvtáros

5. **Jelenlegi munkahely:** PTE FEEK

6. **Jelenlegi beosztás:** egyetemi tanár; 2004 őszétől a Könyvtártudományi Tanszék vezetője

7. **Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):** kandidátus (1983)

8. **A fokozat elnyerésének tudományága:** irodalomtudomány

9. **Habilitáló egyetem és habilitálás ideje:** ELTE, 1997.

10. **Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:** -

11. **Az egyetemmel való viszonya és besorolása:** főállású, teljes munkaidejű egyetemi tanár

12. **Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:**

A XX. századi művelődéspolitikák, ezen belül a baloldali törekvések kutatása, monografikus földolgozása; József Attila munkásságának és környezetének eszme- és kritikatörténeti elemzése; a mai médiajelenségek elemzése.

13. **Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:**

PTE TTK FEEFI: Magyar művelődéstörténet

Sajtó- és médiaismeret

A mai magyar kulturális élet és művelődéspolitiká

A két világháború közötti magyar irodalom eszme- és kritikatörténeti megközelítésben
-PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola: részvétel a Doktori Iskola oktatói munkájában.

14. **Nemzetközi kapcsolatok:** -

15. **Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:**

-a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a József Attila Társaság és a Kultúraközvetítők Társaságának tagja

- a Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumának az Országgyűlés által választott elnöke (1997–2000), elnökhelyettese (2002–); és elnökségi tagja (2004–)

- a Lukács György Alapítvány kuratóriumi elnöke (2002–)

- a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Stratégiai Tanácsának tagja (2003–)

16. **Részvétel jellege a doktori iskola programjában:** alapító belső tag, kutatásvezető

17. **Oktatott tárgy:** Művelődéstudományok friss kutatási eredményei, A tömegkommunikáció és a média szerepe a szocializáció és a társadalmi identitás alakulásában

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

A kultúra sorsa Magyarországon 1985-1996. Bp., Új Mandátum Kiadó, 1997.

A kultúra esélyei hazánkban az ezredfordulón. In: Enyedi Nagy Mihály—Farkas Zoltán—Molnár Adél—Solténszky Tibor (szerk.): Magyarország Médiakönyve 2000–2001. Bp., ENAMIKÉ, 2001. I. kötet.

Kunfi Zsigmond. Bp., Új Mandátum Kiadó, 2001.

Kultúra és média a magyar ezredfordulón. Tanulmányok. Pécs, PTE TTK FEEFI, 2002.

Vaklárma harangszóval. Esettanulmány a rádiós Déli harangszó körüli műbalhéről és egy valódi konfliktussorozatról. =Mozgó Világ 2002. 11. sz.

Búcsú a Bródy Sándor utcától? Avagy a közszolgálati rádiózás alternatívája. [Mellékletekkel.] In: Enyedi Nagy Mihály, Polyák Gábor, dr. Sarkady Ildikó (szerk.): Magyarország médiakönyve 2002. Bp., ENAMIKÉ, 2002. I. kötet 133-139. és II. kötet.

Csendes rehabilitáció. A kultúra, mint a szociáldemokrácia posztulátuma. =Egyenlítő 2003. 4. sz.

Szociáldemokrata kultúrafelfogás a múlt század első felében. [A kultúra, mint a szociáldemokrácia posztulátuma. II. rész.] =Egyenlítő 2003. 5-6. sz.

Művészet és humanizmus, gyermekek és felnőttek a magyar ezredfordulón. =Tudásme-nedzsment 2003. november (IV. évf. 2. sz.)

Honnan hová? Avagy: veszélyben van-e a nemzeti kultúra az új évszázad elején, s ha igen, mi veszélyezteti? In: Ördögh Szilveszter (szerk.): Magyar jelentés-árnyalatok. Bp., Kossuth Könyvkiadó, XXI. Század Társaság, 2004.

1. Név: Zrinszky László

2. Születési hely, idő: Budapest 1927. augusztus 16.

Anyja neve: Komáromi Ibolya

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: középiskolai tanár

5. Jelenlegi munkahely: PTE FEEK

6. Jelenlegi beosztás: egyetemi tanár

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): az MTA doktora (1987)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: neveléstudomány

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: -

10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: részmunkaidejű ny. egyetemi tanár

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

előadások, vitavezetés az MTA éves neveléstudományi konferenciáin, a Kossuth Lajos Tudományegyetem, az Eszterházy Károly Főiskola egyes rendezvényein
egyetemi és főiskolai tankönyvírás, tanulmányok közreadása, tudományos pályázatok és értekezések bírálata

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

- A PTE TTK FEEFI keretei közt rendszeres előadások, konzultációk és vizsgáztatás a következő témakörökben: művelődésfilozófia, kulturális kommunikációelmélet, tanulásmódszertan, politikai andragógia.

- Az ELTE Neveléstudományi Intézetének Neveléstudományi Doktori Iskolájában nevelésfilozófiai előadások, konzultációk, vizsgabizottsági elnöklés.

- A KLTE budapesti kurzusán „Iskolafilozófia” c. kollégium vezetése.

14. Nemzetközi kapcsolatok: World Association for Educational Research - tagság

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- MTA Pedagógiai Bizottságában és Felnőttképzési Albizottságának és az MPT Neveléstudományi Szakosztályának munkájában való közreműködés.

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* alapító külső tag

17. *Oktatott tárgy:* Az andragógia főbb elméletei és területei

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja*

Ágazati kommunikáció (A kommunikáció II.) JPTE FEEFI, Pécs, 1998.

Pedagógia az információs társadalomban. EKTF, Eger, 1998.

Médiauralom vagy uralom a média felett. In: Gyermek és fiatalok a média vonzásában. MEH, Magyar Médiapedagógiai Kutató Intézet, Bp., 1998.

Személyesség és virtualitás a felnőttképzésben. Humánpolitikai Szemle, 1998. 6. sz.

Iskolaelméletek és iskolai élet. OKKER Kiadó, Bp., 2000.

A gyermek az információs társadalomban. In: Pukánszky Béla (szerk.): A gyermek évszázada. Osiris, Bp., 2000.

Neveléstudomány. Műszaki Kiadó, Bp., 2002.

A századvég nevelésfilozófiája. In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből 2001. Osiris Kiadó, Bp., 2001.

Felnőttképzési elméletek történeti összehasonlítása. In: Bábosik István-Kárpáti Andrea: Összehasonlító pedagógia. BIP, Bp., 2002.

Gyakorlati pedagógiai kommunikáció. ADU-FITT IMAGE, Bp., 2002.

1. **Név:** P. Szűcs Julianna

2. *Születési hely, idő:* Budapest, 1946. július 26.

Anyja neve: Rotter Márta

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* művészettörténész-muzeológus, magyar-olasz nyelv és irodalom szakos tanár

5. *Jelenlegi munkahely:* Mozgó Világ művészeti és társadalompolitikai folyóirat, PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* főszerkesztő, egyetemi tanár

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* kandidátus (1983)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* művészettörténet

9. *Habilitáló egyetem és habilitálás ideje:* PTE, 2000.

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* részmunkaidejű egyetemi tanár

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Részvétel az MTA MKI klasszicizmus-kutatási munkacsoportjában

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

A PTE TTK FEEFI Művelődéstudományok Tanszékén folyamatosan oktatok a művészet és társadalom kapcsolódási pontjait érintő művészeti vonulatokat. Külön kurzust tartok az egyetemes, valamint a magyar művészet témaköreiből. Jelenleg egy négyféléves kurzus első félévét adom elő Európa születése, illetve A magyarországi művészet európai kontextusai címen. 2001-ben a PTE Történettudományi Tanszékén részt vettem a doktori iskola oktatói munkájában.

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

Mint az A.I.C.A. (Asociación Internacional de Critic d'Art), valamint az E.L.R.A. (European Leisure and Recreation) szervezetek tagja rendszeresen veszek részt előadóként, illetve panelbeszélgetések résztvevőjeként nemzetközi konferenciákon.

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- Tagság a Bossányi Emlékkuratóriumban

- Tagság a Bibó Szoborbizottságban
- Szerkesztés a Mozgó Világ folyóiratban, valamint a Népszabadság kulturális rovatának képzőművészeti rovatában

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* alapító külső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A műalkotás mint a kollektív reprezentáció része

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

La scuola romana (In: Cento anni al servizio delle relazioni ungaro-italiana. A cura di László Csorba) HG and Corporation, 1999.

A pária és a parvenü. Művészettörténeti variációk. (In: Diotima. Heller Ágner hetvenedik születésnapjára. Szerk: Kardos András) Osiris-Gond, 1999.

Szimbólumhasználat a jobboldalon. Mozgó Világ 2000. 4.

Mai magyar képzőművészet (In: Magyarország az ezredfordulón. Szerk: Enyedi György) CEBA, 2000.

A lepel alatt. Tanulmányok. Helikon, 2001.

La scuola romana: la visualizzazione del pensiero politico filo-italico fra le due guerre mondiali (In: Budapest 1848-1945) Rassegna, 2002.

A megállított idő. A millennium kiemelten támogatott képzőművészeti alkotása. Mozgó Világ 2002. 1.

Az eltűnt tekintély nyomában. (In: A társadalom ruhája. Szerk: Rados Virág) Új Mandátum 2003.

A Római Iskola. Kondor Béla. (portrék) (In: Modern magyar festészet 2. Szerk: Kieselbach Tamás) Kieselbach Galéria 2004.

10. Esettanulmány Európa küszöbén. (In: Európa kapujában. Szerk: Miszlivetz Ferenc, Palánkai Tibor, Vitányi Iván) NKÖM – MTA.

1. *Név:* **Koltai Dénes**

2. *Születési hely, idő:* Pécs, 1947. augusztus 5.

Anyja neve: Gebrhardt Irén

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* középiskolai tanár (földrajz-pedagógia)

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* kandidátus (1987)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* Debreceni Egyetem, 2003.

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens, intézetigazgató, dékánhelyettes

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

1998-2003: OTKA T3398 sz. „Emberi erőforrás fejlesztés, mint pedagógiai probléma”.

2001: A PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola Andragógiai Program vezetése

2002: PHARE Mikro project, programvezető

2003: EU FRAMEWORK 5. Programme: RE-ETGACE Project, kutatásvezető

2003: A felnőttoktatási kompetenciák az EU országokban (FMM-kutatás)

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

- PTE: Bevezetés az andragógiába (1998-2004 nappali és levelező képzésben)

- PTE: Emberi erőforrás fejlesztés (1998-2004 nappali és levelező képzésben)

- DTE: A felnőttoktatás pedagógiája

- DTE: Társadalom és műveltség

- PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola: Kompetencia fejlesztésének pszichológiai szervezeti és andragógiai sajátosságai (programvezető)

14. Nemzetközi kapcsolatok:

- European Universities in Continuing Education Network (EUCEN)
- European Association for Educating Adults (EAEA)
- Institute for Education and Lifelong Learning, University of Dundee
- Babes-Bolyai Egyetem, Pszichológia Tanszék, Kolozsvár
- Department of Andragogy, University of Belgrade
- Centre for Continuing Education, Bergen
- Comenius University, Bratislava
- Oakland University, USA

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

1997: MTA Felnőttképzési Albizottság elnöke

1997-2000: JPTE Szenátus tagja

2000-2002: Alpok-Adria Kulturális Bizottság tagja

2002: Dél-Dunántúli Regionális Kulturális Tanács, alapító tag

2002-2003: PTE Szenátus tagja

2002-: Országos Felnőttképzési Tanács tagja

2003-: Regionális Cigány Kulturális Tanács tagja

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Emberi erőforrás elméletek

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. Felnőttoktatás az ezredfordulón: Perspektívák, tapasztalatok, dokumentumok / szerk. Heribert Hinzen, Koltai Dénes. - Bp.: Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete; Pécs: PTE FEEFI, 2000.

2. A felnőttoktatás fejlődése társadalmi igények szerint: A pécsi munkásoktatás és képzés 1869-től 1919-ig / Koltai Dénes, Németh Balázs, Oleticsné Szirmai Mónika. = Tudásmenedzsment, 1. (2000) 2.

3. Ungarn: Erwachsenenbildung als Kulturträger - Wirtschaftsförderer – Gesellschaftskitt / Dénes Koltai. = Das Forum / Zeitschrift der Volkshochschulen in Bayern (München), (2000) 2.

4. A felnőttképzés elméleti, gazdasági és területi problémái / Koltai Dénes. - Pécs: PTE TTK FEEFI, 2001.

5. Baranya megye kistérségeinek kulturális helyzete / Filó Csilla, Koltai Dénes. = Tudásmenedzsment, 2. (2001) 1.

6. Theoretical, economic and regional issues of adult education: Hungarian developments in an international perspective. Bonn: IIZ / DVV, 2002.

7. Social based adult education: The development of workers' education and training in Pécs - Hungary at the turn of the 19th and 20th century / Dénes Koltai, Balázs Németh. In: Ethics, ideals and ideologies in the history of adult education / ed. by Balázs Németh, Franz Pöggeler. - Frankfurt am Main: Peter Lang, 2002.

8. The spatial structure of Hungarian higher education in relation to the institutions of higher education of the Alps-Adriatic region / Dénes Koltai, Balázs Németh. In: University and society: Current problems of regional co-operation. University of Pécs, 2002.

9. Lifelong Learning and its Quality Assurance at the University of Pécs. In: Quality Assurance in Open European Environment. Comenius University in Bratislava, 2003.

10. A magyar német felnőttoktatási és képzési együttműködés eredményei az európai integráció tükrében / Koltai Dénes. In: Magyar-német együttműködés az európai partnerségben. (szerk. Hinzen, H., Horváthné B. Mária, Koltai Dénes, Németh Balázs). Budapest - Pécs: IIZ/DVV - PTE TTK FEEFI, 2003.

1. **Név: Cser Valériusné Adermann Gizella**

2. **Születési hely, idő:** Pécs, 1949. május 8.

Anyja neve: Auth Anna

3. **Iskolai végzettség:** egyetem

4. **Szakképzettség:** matematika szakos középiskolai tanár, pedagógia előadó

5. **Jelenlegi munkahely:** PTE FEEK

6. **Jelenlegi beosztás:** egyetemi docens

7. **Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):** kandidátus (1986)

8. **A fokozat elnyerésének tudományága:** neveléstudomány

9. **Habilitáló egyetem és habitálás ideje:** -

10. **Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:** 1998

11. **Az egyetemmel való viszonya és besorolása:** főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. **Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:**

Az OTKA „Az emberi erőforrásfejlesztés mint pedagógiai probléma” c. kutatásban (1999-2002) elsősorban szociálpszichológiai részkutatásokat folytattam különösen a teljesítményértékelés, az előítéletek és az „önmagát beteljesítő jóslat” témakörében. Első publikáció a témakörben a mellékelt publikációs listán a Humánpolitikai Szemlében megjelent tanulmányom.

A Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából „A régió humán erőforrás fejlesztő programja az oktatás, kultúra, tudományos területek vonatkozásában” c. programhoz az oktatás területén végzett megalapozó, tényfeltáró kutatómunkát irányítottam, a kutatás zömében 1999-ben folyt. A kutatás során dokumentumelemzéseket végeztünk, alkalmaztuk az esettanulmány módszert, interjúkat készítettünk a régió közoktatásával, szakképzésével, felnőttoktatásával, kisebbségek oktatásával kapcsolatos helyzetet feltárandó.

A Gruntvig-Alpine "Group 2 on Curriculum" projekt keretében 2001-ben részt vettem a felnőttképzési curriculumok magyarországi jellemzőinek kutatásában. Erről készült angol nyelvű tanulmányom interneten olvasható.

Kutatásokat folytatok az önmagát beteljesítő jóslat szerepéről az emberi kapcsolatokban (pedagógiában, vezetésben, kiválasztásban, tudományban, orvoslásban, stb.). A kutatás során a szakirodalomban közölt kutatások metaanalízisét végzem, valamint esettanulmányok gyűjtésével és elemzésével gyűjtök adatokat.

13. **Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:**

-Oktatás alapképzésben (művelődésszervező, humánszervező): tanulás és kutatómódszertan, pedagógia, andragógiai didaktika, tanítási-tanulási folyamatok tervezése, távoktatás, értékelésteóriák

- Oktatás tanárképzésben (TTK-s hallgatók): didaktika

- Oktatás egyetemi kiegészítő és diplomás levelező képzésekben: ld. a fent felsorolt tárgyak

- Oktatás doktori képzésben (PTE BTK Alkalmazott Nyelvészet): A didaktikai kutatások módszerei

14. **Nemzetközi kapcsolatok:**

- Grenoble-i és a Lisszaboni Egyetemmel közös pályázat oktatás-távoktatás fejlesztésre

- Részvétel a PTE TTK FEEFI nemzetközi kapcsolataiban

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- MTA PAB Pedagógiai és Közművelődési albizottságának tagja

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A felnőttek tanulásának és tanításának didaktikai jellemzői az információs társadalom korában

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

A tanulás és kutatómódszertan alapjai. JPTE FEEFI, Pécs, 1999.

Pedagógusok a felnőttképzésben. Módszertani Közlemények, 2000. 2.

Az önirányított tanulás. Tudásmenedzsment, 2000. 1.

"Önmagát beteljesítő jóslat" az emberi kapcsolatokban. Humánpolitikai Szemle, 2000. 7-8.

Konfliktusok a felnőttoktatásban. Tudásmenedzsment, 2001. 1.

A felnőttoktató szerepe és konfliktusai. Humánpolitikai Szemle, 2001. 6.

Andragógiai mérési, értékelési elvek és technikák. In: Mayer József (szerk.): Kihívások és válaszok: új pályán az iskolarendszerű felnőttoktatás. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2002.

Self-fulfilling prophecy as an Ethical Issue. In: Nemeth, B., Pöggeler, F. (eds) Ethics, Ideals and Ideology in the History of Adult Education. Peter Lang, Frankfurt, 2002.

Önbeteljesítő tanári elvárások. Tudásmenedzsment, 2003. 1.

A tanulás értékelése és akkreditációja – minőségbiztosítás és felnőttoktatás. In: Magyar-Német együttműködés az európai partnerségben, IIZ/DVV-PTE TTK FEEFI, Budapest-Pécs, 2003.

1. *Név:* **Halmos Csaba**

2. *Születési hely, idő:* Újpest, 1944. július 9.

Anyja neve: Magyar Sarolta

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* okleveles közgazda

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tanszékvezető egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* PhD (2000)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* földtudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

európai integrációs tudományos kutatások, munkaügyi rendszerváltás kutatás
kormányzati humán stratégia kutatás-tanulmány

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

Az európai integrációval kapcsolatos tantárgyak kidolgozása és bevezetése (PTE TTK FEEFI):

- Az Európai Unió gazdaságtana

- Az Európai Unió foglalkoztatáspolitikája

- Az Európai Unió szociális dimenziója

- Munkaerőgazdálkodás

- Munkaügyi Kapcsolatok

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

- Oakland University

- Göteborg University

- Leiden University

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- MTA Munkatudományi Bizottságának tagja
- Magyar Közgazdasági Társaság tagja
- Gazdálkodási Tudományos Társaság tagja
- Országos Személyügyi Kollégium tagja

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* Európai integráció és a humán erőforrás fejlesztés, Munkaügyi rendszerváltás

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. Munkaügyi rendszerváltás: az átmenet foglalkoztatáspolitikája. Humánpolitikai Szemle, 2001. november.

2. Munkaügyi rendszerváltás: munkaerőpiac a kilencvenes években. Humánpolitikai Szemle, 2001. december.

3. Munkaügyi rendszerváltás: regionalitás és munkaerőpiac. Humánpolitikai Szemle, 2002. január.

4. A kilencvenes évtized foglalkoztatáspolitikájának értékelése. Humánpolitikai Szemle, 2002. február.

5. A közmunka múltja-jelene-jövője. Munkaügyi Szemle, 1999. január.

6. Akar Ön sikeres munkaügyi döntőbíró lenni? Munkaügyi Szemle, 1996. május.

7. A Dél-Dunántuli Régió Foglalkoztatási koncepciója. Az EU foglalkoztatáspolitikai elvei, követelményei. /résztanulmány, kutatásvezető: László Gyula/ Pécs, 2000. január.

8. Schumann Európája. Tudásmenedzsment, 2003. április.

9. Európai Alkotmány-szociális jogok Tudásmenedzsment, 2003. március.

10. Mária Cseh-Csaba Halmos- Zsolt Nemeskéri: A study of hungarian managers and subordinates. Edinburgh 2002. január. Konf. kötet: Academy of HRD.

1. *Név:* **Sári Mihály**

2. *Születési hely, idő:* Egyek, 1949. december 1.

Anyja neve: Hegedüs Zsófia

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár és közművelődési előadó

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tanszékvezető egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* PhD (1997)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* PTE, 2005

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Az elmúlt öt évben a nonprofit szektor kutatócsoportjában való részvétel, speciális képzési irány és szakirányú képzés kereteinek kidolgozása.

A felsőfokú szakképzés modelljeinek kutatása, különös tekintettel a felnőttképzők képzésére.

A magyar kulturális intézményrendszer átalakulásának kutatása.

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

- Lokális és regionális kultúra

- A település kulturális menedzsmentje
- Regionális kultúrafejlesztés
- Multikulturális folyamatok Európában és Magyarországon
- Intézmények kulturális menedzsmentje

14. Nemzetközi kapcsolatok:

Universiteit Leiden Centre for Learning and Communication in Organisations

University of Maribor Faculty of Organizational Sciences

Palacky Universitaet in Olomouc, Paedagogische Fakultat

Deutsche Volkshochschulverein, Institut für Internationale Zusammenarbeit

Österreichische Volkshochschulverein

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- az MTA PAB Közművelődési Munkabizottságának tagja
- az MTA Pedagógiai Bizottsága, Andragógiai Albizottságának tagja
- a Magyar Népfőiskolai Társaság tudományos munkabizottságának elnöke

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Az életen át tartó tanulás és a megújuló kultúráközvetítés Európában

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

A felnőttképzés praxisa és a felnőttképzők oktatása egyetemeken, főiskolákon. In: Felnőttoktatás az ezredfordulón. (Szerk.: Heribert Hinzen-Koltai Dénes), DVV/IIZ- FEEFI Bp. 2000.

Grenzüberschreitende Multiplikatorenbildung im Rahmen der Globalisation. Acta Andragogiae et Culturae 19. (szerk.: Rubovszky Kálmán) Debrecen, 2001.

A művelődési otthonok négy generációja. Tudásmenedzsment, 2. évf. 2001. 1.

Erwachsenenbildung und Kulturpolitik in der Periode der „freien Kultur”. In: Von Zeitwende zu Zeitwende. (szerk.: W. Filla-E. Gruber-J. Jug) Innsbruck-Wien, VÖV PAF Studienverlag, 2002.

Parasztiskolák, felnőttiskola-kísérletek a felvilágosodás korában Magyarországon. In: 10 éves a PTE Természettudományi Kara 1992-2002. (Szerk.: Erostyák János) Pécs, 2002.

Paradigmaváltás a közművelődésben. In: Magyar-német együttműködés az európai partnerségben. (szerk.: Heribert Hinzen). Budapest-Pécs, 2003.

Vallásos szervezetek és kultúra. Tudásmenedzsment, 3. évf. 2002. 1.

Universitäre Studiengänge für die Aus- und Fortbildung von Personal in der ungarischen Erwachsenenbildung. In: Bildung und Erziehung, 56, Jg. 2003. Heft 2./Juni.

University-based Training for Adult Educators in Hungary. In: Training of Adult Educators in Institutions of Higher Education: A Focus on Central, Eastern and South Eastern Europe. Eds. Heribert Hinzen-Ewa Przybylska. Bonn-Warsawa IIZ/DVV. 2004.

A társadalmi (kulturális) rendszerek rendszerelméleti szemléleti alapjai. Tudásmenedzsment, 5. évf. 1.

1. Név: Vassné Forintos Klára

2. Születési hely, idő: Keszthely, 1950. november 15.

Anyja neve: Sváby Magdolna

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: magyar-oroszl, filozófia szakos középiskolai tanár

5. Jelenlegi munkahely: PTE FEEK

6. Jelenlegi beosztás: tanszékvezető egyetemi docens

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): kandidátus (1993)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: filozófia tudomány

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: ELTE, 1993

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Kutatási területek:

szervezeti kommunikáció, kormányzati kommunikáció (holland-magyar önkormányzati program keretében is)

a kommunikatív képességek fejlesztésének intenzív formái a tréningek tükrében

Public Relations

PR szakértő posztgraduális képzés szakmai irányítása

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

- Filozófia

- Kommunikációelmélet

- Üzleti kommunikáció

- Kommunikációs és csoportdinamikai tréningek

- PR szakértő posztgraduális képzés szakmai irányítója és oktatója

- PTE-BTK „A kompetens ember nevelése és fejlesztése a tudásalapú társadalomban”

doktori programban A szocializáció kommunikációs faktorai tantárgy oktatója

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

- Friedrich Ebert Alapítvány

- Frankfurti Goethe Egyetem Filozófia Tanszék (Jürgen Habermas)

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- MTA Filozófiai Társaság tagja

- Friedrich Ebert Alapítvány

- Pécsi Akadémiai Bizottság Filozófia Tagozat

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A szocializáció kommunikációs faktorai

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

Ember és világ néhány ellentmondása (Nyíri Tamás: „Az ember a világban” című művének tükrében) In: Letzte Worte: „Végső szavak” 1998.

„A humán erőforrás fejlesztésének lehetőségei a mai magyar társadalom értékeinek tükrében (Különös tekintettel az interperszonális kapcsolatokban megjelenő kommunikációs csatornákra”) előadás V. Erkölcstilozófiai és Nevelési Konferencia 1999. augusztus 31.– szeptember 2., Kaposvár.

Möglichkeiten der Eutwicklung der menschlichen Ressourcen im Spiegel der Werte der ungarischen Gesellschaft unserer Zeit. In: Der Wille zu den Werten - Az emberkép alakulása a XX. század értékeinek tükrében In: Az értékek akarása (= Der Wille zu den werten). Nemzetközi erkölcstilozófiai és nevelési konferencia, Kaposvár 2000. augusztus / Szerk. [.] - Kaposvár: Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, 2000.

A humán erőforrás fejlesztésének lehetőségei a mai magyar társadalom értékeinek tükrében: különös tekintettel az interperszonális kapcsolatokban megjelenő kommunikációs csatornákra / Vassné Forintos Klára. = Tudásmenedzsment, 1:1. (2000).

Készségfejlesztő tréningek tapasztalatainak elemzése a hallgatói visszajelzések tükrében / Vassné Forintos Klára. = Tudásmenedzsment, 2:2. (2001).

Az üzleti kommunikáció erkölcsi aspektusai / Vassné Forintos Klára. In: VI. Nemzetközi erkölcstilozófiai és nevelési konferencia 2001. aug. 29-31. / [.] - Kaposvár: Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, 2001. - [3].

Die Rolle der fertigkeitentwickelnden Trainings im Rahmen der Erwachsenenbildung/ Dr.Vassné Dr. Forintos Klára. In: 9th International Conference on the History of Adult

Education – Globalisation and Adult Education – Past and Present, Leiden University, 2002. augusztus 28-31.

Az üzleti kommunikáció etikája. In: A tünékeny moralitás. A kaposvári Erkölcsefilozófiai, Művészetfilozófiai és Nevelési Konferencia előadásai. Kaposvár 2001. augusztus 29-31. Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskola 2002.

Új kihívás a felsőoktatásban – Public Relations./ Forintos Klára - Dina Miletta. = Tudásmenedzsment, 4:1. (2003).

10. A public relations etikai problémái. Elhangzott előadás Kaposvári Erkölcsefilozófiai, Művészetfilozófiai és Nevelési Konferencia, Kaposvár, 2003.

1. Név: Nemeskéri Zsolt

2. Születési hely, idő: Pécs, 1973. június 13.

Anyja neve: Illés Eleonóra

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: közgazdász, humán szervező

5. Jelenlegi munkahely: PTE FEEK

6. Jelenlegi beosztás: egyetemi docens

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): PhD (2002)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: közgazdaságtudomány

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: -

10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású, teljes munkaidejű egyetemi adjunktus, igazgatóhelyettes

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

2004: Magyas szintű szellemi alkotás nívódíj

2003: Abay Neubauer Gyula díj

2001: Bihari Ottó kutatói ösztöndíj

2000: Bihari Ottó kutatói ösztöndíj

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

2002: Izsevszki Állami Műszaki Egyetem (Oroszország), vendégoktató

2001- Szókratész Két Tannyelvű Középiskola, külső oktató

2001: PTE Művészeti Kar, külső oktató

2000- Márton Áron Szakkollégium, meghívott előadó

1999: JPTE Földrajzi Intézet Ázsia Központ, külső oktató

1998- JPTE (2000- Pécsi Tudományegyetem) főállású oktató

1997- Janus Pannonius Tudományegyetem (JPTE) meghívott előadó

1997- Szókratész Külgazdasági Akadémia, meghívott előadó

14. Nemzetközi kapcsolatok:

2002: Izsevszki Állami Műszaki Egyetem (Oroszország), vendégelőadó

2002: Hamburger University – University of Illinois at Urbana-Champaign – Oakland University – George Washington University (USA), tanulmányút

2002: CHER Conference (Ausztria), konferencia előadás

2002: Napier University, Edinburgh (Nagy-Britannia), konferencia előadás

2001: Ministersvo Práce, Sociálnych Vecí a Rodiny Slovenskej Republiky (Szlovákia), konferencia előadás

2001: University of Twente, Enschede (Hollandia), konf. előadás - tanulmányút

1999: Izsevszki Állami Műszaki Egyetem (Oroszország), konferencia előadás

1998: Beijing Foreign Studies University (Kína), tanulmányút

1998: University of Las Palmas de Gran Canaria (Spanyolország), tanulmányút

1995: University of Limerick, (Írország), TEMPUS ösztöndíj

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

2000: Magyar Földrajzi Társaság, tag

2004: PTE Szenátus Gazdasági Bizottság, tag

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag

17. *Oktatott tárgyak:* A nem-formális képzések hatékonyságvizsgálata, Peremhelyzetű csoportok a magyar munkaerőpiacon

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. Nemeskéri Zsolt: Kínai regionális politika - elvek és gyakorlat. In: Fodor István - Kovács Bernadett - Tésits Róbert (szerk.): Társadalom és környezet. Budapest-Pécs, Dialog Campus Kiadó 2000.

2. Nemeskéri Zsolt: Characteristics of Purchasing Products/Services of the Tourism Industry. In: Gábor Rekettye (ed): The Significance of the Last Decade. Papers to Commemorate the Thirtieth Anniversary of the Pécs Faculty of Business and Economics. Pécs, PTE University Press 2000.

3. Nemeskéri Zsolt: A konvergencia vizsgálata a regionális fejlődésben. In: Buday-Sántha Attila (főszerk.) – Mezei Cecília – Mezei Katalin (szerk.): PhD tanulmányok 2000. Pécs, PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan PhD 2001.

4. Nemeskéri Zsolt: Skúsenosty zamestnávatel'ov s ústretovy'm prístupom k rodine v Madarsku. In: Prezentácia modelov na zosúladenie pracovného a rodinného z'ivota. Bratislava, Ministersvo Práce, Sociálnych Vecí a Rodiny Slovenskej Republiky 2002.

5. Krisztián Béla – Nemeskéri Zsolt (szerk.): Családbarát foglalkoztatás - Modellek Magyarországon. Konferenciakötet. Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem – Szociális és Családügyi Minisztérium 2002.

6. Nemeskéri Zsolt: A régiók fejlődése és konvergenciája Kínában. Pécs, Pécsi Tudományegyetem 2003.

7. Nemeskéri Zsolt: Nyugati elméletek a kínai valóság tükrében - a kínai regionális politika fejlődése 1980-1996 között. = Tér és Társadalom. 1998. 4.

Másodközlés = Erostyák János (szerk.): 10 éves a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kara 1992-2002. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar 2002.

8. Ardichvili, Alexander – Cseh, Maria - Gasparishvili, Alexander - Krisztian, Bela – Nemeskeri, Zsolt: Organizational Culture and Socio-Cultural Values: Evidence from Five Economies In Transition. in: Lynham, Susan A. – Egan, Toby Marshall (ed.): Proceedings and Membership Directory. Academy of Human Resource Development. Minneapolis, Minnesota (USA). CD-ROM. 16-2.

9. Krisztián, B. – Nemeskéri, Zs. – Végvári, B.: Isledovanye kulturni predpriaty. in: Strategicseskoje planirovanije na predpriaty. IzsGTU, Izsevszk (Oroszország) 2003.

10. Nemeskéri Zsolt: A közgazdasági tartalom érvényesülése a felnőttoktatásban. = Művelődés – Népfőiskola – Társadalom. 1999. 2. mell.

1. *Név:* **Krisztián Béla**

2. *Születési hely, idő:* Pécs, 1929. augusztus 27.

Anyja neve: Szilovics Teréz

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* gépészmérnök, szakpedagógus

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* PhD (2001)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* földtudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

digitális távoktatás kutatása (1998-)

dinamikus pszichológia alkalmazása az emberi erőforrás gazdálkodásban

SAPARD kutatási program és a Planet Vision programban való részvétel (1999)

Tudástranszfer Európában – a műszaki tudományok (kutatás-fejlesztés) és a személyügy/menedzsment gyakorlatában

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

gépészeti, matematikai tantárgyak, szakgyakorlat oktatása

menedzsmenttudományok, szervezés- és rendszertudományok, személyügyi –humán szer-

vező jellegű szaktárgyak oktatása

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

- University of Illinois at Urbana-Champaign (USA)

- Oakland University (USA)

- George Washington University (USA)

- Izsevszki Állami Műszaki Egyetem (Oroszország)

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- a Magyar Pedagógiai Társaság tagja

- a Nemzeti Szakképzési Társaság tagja

- az MTESZ Szervezés- és Vezetéstudományi Társaságának tagja

- a Szakoktatás szerkesztőbizottsági tagja

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A hazai szakképzés gazdasági és területi sajátosságai, Az egész életen át tartó tanulás és a tanulási tanácsadási rendszer szerepe

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. Előszó helyett: az új évezred Kínája / Krisztián Béla. In: A régiók fejlődése és konvergenciája Kínában / Nemeskéri Zsolt. - Pécs: PTE TTK FEEFI, 2003. (Humán szervező (munkaügyi) menedzser sorozat; ISSN 1218-6880.

2. Organizational Culture and Socio-Cultural Values: Evidence from Five Economies In Transition [CD-ROM] / Alexander Ardichvili - Maria Cseh - Alexander Gasparishvili - Bela Krisztian - Zsolt Nemeskeri. In: Proceedings and Membership Directory / Ed. Susan A. Lynham - Toby Marshall Egan. - Minneapolis [Minnesota] [USA]: Academy of Human Resource Development, 2003.

3. Ember és gazdaság a gazdaságpszichológia innovációja / recenzió: Krisztián Béla / Gazdaságpszichológia. Szerk. Hunyady György, Székely Mózes. Budapest, Osiris, 2003. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.)

4. Felhasználói orientáltság az emberi erőforrás-személyügyi ismeretek PTE TTK FEEFI szakdolgozatai tükrében / Krisztián Béla. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.) 2.

5. A Felnőttoktatási és -képzési lexikon A-Z / recenzió: Krisztián Béla / Felnőttoktatási és -képzési lexikon A-Z. Főszerk. Benedek András, Csoma Gyula, Harangi László. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság - OKI Kiadó - Szaktudás Kiadói Ház, 2002. = Szakoktatás, 53. (2003.) 4.

6. Felnőttképzés és gazdaság - az állandóság és változás megítélése a nyugati szakirodalomban / recenzió: Krisztián Béla / Felnőttképzés és gazdaság. Szerk. Kozma Tamás. Debrecen: Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002. = Szakoktatás, 53. (2003.) 6.

7. A felnőttoktatás új lexikona / recenzió: Krisztián Béla / Felnőttoktatási és -képzési lexikon A-Z. Főszerk. Benedek András, Csoma Gyula, Harangi László. Budapest, Magyar Pedagógiai Társaság - OKI Kiadó - Szaktudás Kiadói Ház, 2002. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.) 6.

8. A gazdasági etika néhány kérdése / Krisztián Béla. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.) 9.

9. A kölcsönös egymásrautaltság - felnőttképzés és gazdaság. / recenzió: Krisztián Béla / Felnőttképzés és gazdaság. Szerk. Kozma Tamás. Debrecen: Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.) 7-8.

10. Kulturális globalizáció - a zárva várt Nyugat / recenzió: Krisztián Béla / A zárva várt Nyugat: Kulturális globalizáció Magyarországon. Szerk. Kovács János Mátyás. Budapest: 2000 (Mentor Irodalmi Alapítvány): Sík, 2002. = Humánpolitikai Szemle, 14. (2003.) 2.

1. *Név:* **Husz Mária**

2. *Születési hely, idő:* Budapest, 1954. december 1.

Anyja neve: Nyári Mária

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* Magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár, népművelés és esztétika szakos előadó

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tanszékvezető, egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* kandidátus (1998)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* szociológia tudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

A kulturális-művészeti állapotváltozások diszciplináris és multidiszciplináris értelmezési lehetőségei, a kortárs művészet esztétikai-művészetszociológiai aspektusai.

A művészeti és esztétikai gondolkodás paradigmái és a műinterpretáció kérdései.

Az esztétikai-művészeti nevelés elméleti és módszertani kérdései, kommunikációs és önismereti készségfejlesztés.

Disszertációk: a legújabb kori textilművészet forma-és funkcióváltozásainak társadalmi kölcsönhatásai. A textilművészet alakulásának rendszeres nyomon követése művészetkritikai tevékenységgel.

A kulturális turizmus fejlesztésének kutatása.

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

Az esztétikai és művészeti kultúra oktatásának folyamatos korszerűsítése és adaptálása a művelődésszervezés, kultúráközvetítés szakmai igényeihez.

Az idegenforgalmi animáció, kulturális turizmus tantárgy curriculumának kidolgozása, oktatásának megindítása. A tárgy tantervének kidolgozása, szakmai továbbképzés céljára.

A társadalmi, társadalomlélektani hatásoknak a művészeti stílusok, irányzatok változásában játszott szerepéről szóló kutatási eredmények beépítése egyetemi kurzusokba.

Turizmus menedzser szakirány kidolgozása, tantárgyak oktatása

A curriculumok folyamatos korszerűsítése, a tárgyi tudás átadása mellett a hallgatók önálló, sokoldalú és biztos esztétikai értékrendjének, művészeti ízlésének fejlesztése.

Nappali és levelező művelődési és felnőttképzési menedzser, illetve művelődésszervező szakon oktatott tárgyak, kurzusok és gyakorlatok:

- *Bevezetés az esztétikába (Általános esztétika)*
- Az esztétikai gondolkodás paradigmái I. (Az antikvitástól a modernitásig)
- Az esztétikai gondolkodás paradigmái II. (Huszadik századi esztétikák és művészetelméletek)
- Esztétikai és művészeti ízlésfejlesztés
- A kortárs képzőművészet megjelenése és értelmezési lehetőségei
- A képzőművészeti kultúra kódjai
- Művészeti animáció: drámajátékok, kreatív dráma
- A turizmus általános elmélete, A kulturális turizmus fejlesztése

14. Nemzetközi kapcsolatok:

1987 óta három tanulmányút Franciaországban, részben hallgatói csoportok cseregyakorlatának vezetése Clermont-Ferrandban és a Grenoble-i Egyetemen IUT 2: a szociokulturális animáció elméletének és gyakorlatának, valamint a kortárs művészet stílári kérdéseinek és társadalmi megjelenésformáinak tanulmányozása.

Évente gyakornok fogadása a Grenoble-i Egyetemről

1990: Lausanne, Svájc: a *CITAM* archívumában (Régi és Új Kárpitok Nemzetközi Központja) az Eötvös Alapítvány ösztöndíjával a legújabb kori textilművészet kutatása.

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

1996-tól: a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottsága II. számú Filozófiai és Történettudományok Szakbizottságának tagja, és a Közművelődési Munkabizottság elnöke.

1999: Részvétel Baranya megye Kulturális Fejlesztési Konceptiójának kidolgozásában (résztanulmány a művészeti életről).

1993-ban alapítója, és azóta is művészeti vezetője a Pécsi Civil Közösségek Házában működő *Gebauer* kortárs képzőművészeti galériának.

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag

17. Oktatott tárgy: Tárgyi környezet és életminőség

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. A fenséges mint újjáéledt esztétikai minőségkategória az elit- és a tömegkultúrában. / Husz Mária. = *Tudásmenedzsment*, 1:2 (2000).

2. A magyar neoavantgárd textilművészet. / Husz Mária. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2001.

3. Almásy Dévai László: Posztmodern design és látványbútorok / Husz Mária. = *Magyar Iparművészet*, 2. (2001).

4. Az ízlésfogalom paradoxonai: az élményképesség és az értékválasztás, mint habitus / Husz Mária. = *Tudásmenedzsment*, 2:2 (2001).

5. Negatív szövés. Katona Szabó Erzsébet textilművei / Husz Mária. = *Kritika*, július-augusztus (2002).

6. Anti-pink avagy „a valóság égi mása”. Csurka Eszter. / Husz Mária. = *Echo: Kritikai Szemle*, 3. (2002).

7. Hommage à „Szombathelyi Textilbiennálé” / Husz Mária. = *Magyar Iparművészet*, 6. (2002).

8. A turizmus mint egy kortárs kulturális diskurzus horizontja. = III. Kultúra és turizmus Nemzetközi Konferencia. Budapest, 2002. November 7–9.

9. Az élményképesség, a megítélőképesség és az értékválasztás mint habitus és mint kulturális tőke. = Czirják József et alii. (szerk.): *A tűnékeny moralitás*. Kaposvár, kaposvári Egyetem, Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, 2002.

10. Az irónia újabb funkcióiról. /Husz Mária. = *Tudásmenedzsment*, 5:1 (2004).

1. *Név:* **Kocsis Mihály**

2. *Születési hely, idő:* Kiskunhalas, 1946. november 28.

Anyja neve: Gáspár Eszter

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* pedagógia szakos tanár (JATE)
filozófia szakos tanár (ELTE)

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tudományos főmunkatárs

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* PhD (2003)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Az elmúlt öt évben elsősorban a Baranya megyében lebonyolított iskolai tudásmérés nyers adatainak feldolgozása, valamint a Pécsi Tudományegyetemen 1985-2000-ig végzett pedagógusok, és a nappali tagozatos hallgatók pályaképének, képzési irányokkal kapcsolatos attitűdjeinek, és bevalás-vizsgálatának tervezése, szervezése, lebonyolítása és interpretációja állt a tudományos tevékenység középpontjában.

Ezt egészítette ki 2001-től a hallgatók „tanuló-képességének” vizsgálata, amely a holland-magyar államközi szerződésben rögzített program keretében szerveződött.

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

- A Pécsi Tudományegyetem Tanárképző Intézetében a didaktika, a nevelélmélet, az alternatív pedagógiák és a pedagógiai kreatológia című tantárgyak tanítása. Szakirányú továbbképzéseken az előbbieket kiegészültek a kutatómódszertan és a pedagógiai mérés és értékelés stúdiumokkal.

- A PTE TTK FEEFI-ben jelenleg a nemzetközi teljesítménymérések tapasztalatai és az alternatív pedagógiák kurzusok vezetője.

14. *Nemzetközi kapcsolatok:* -

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

Minősített oktatóként a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságához tartozó köztestületi tagja, a Neveléstudományi Konferenciákon rendszeresen előadóként és szimpóziumvezetőként szerepel, alapító tagja a Szabad iskoláztatás Európai Fórumának (EFFE).

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag

17. *Oktatott tárgy:* Eredményességmutatók a közoktatásban

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. Kocsis Mihály (1999a): A pedagógusképzés szerkezeti és tartalmi változásai az 1990-es években. In: Vágó Irén szerk. (1999): Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években. Okker Kiadó, Budapest.

2. Kocsis Mihály (1999): Weszely Ödön munkássága a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen. Iskolakultúra. IX. 8. sz.

3. Kocsis Mihály (2000): Iskolai tudásmérés Baranya megyében. Iskolakultúra. X. 6-7. szám.

4. Kocsis Mihály (2000): Egy Baranya megyei iskolai tudásmérés néhány vizsgálati területéről. Iskolakultúra. X. 8. sz.

5. Kocsis Mihály (2000): Pedagógusképzés és továbbképzés. Szerkezeti és tartalmi változások a képzésben. Iskolakultúra. X. 1. sz.

6. Kocsis Mihály (2002): Tanárok véleménye a pályáról és a képzésről. Iskolakultúra. XII. 5. sz.

7. Kocsis Mihály (2002): A tanárképzés-finanszírozás változásainak vizsgálata a Pécsi Tudományegyetemen. Acta Paedagogica. II. 3. sz. Pécsi Tudományegyetem Tanárképző Intézet, Pécs.

8. Kocsis Mihály (2003): A tanárképzés megítélése. Iskolakultúra-könyvek 18. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

9. Kocsis Mihály: Attracting able to the teaching career. In: Attracting, developing and retaining effective teachers. Country background report for the OECD. Chapter 3. Ministry of Education of Hungary. Budapest, 2004.

10. Kocsis Mihály: Teaching education and training. In: Attracting, developing and retaining effective teachers. Country background report for the OECD. Chapter 4. Ministry of Education of Hungary. Budapest, 2004.

1. **Név: Vass Miklós**

2. **Születési hely, idő:** Szomathely, 1946. 09. 27.

Anyja neve: Gangl Erzsébet

3. **Iskolai végzettség:** egyetem

4. **Szakképzettség:** középiskolai testnevelő tanár, pedagógia szakos előadó, atlétika szak-edző

5. **Jelenlegi munkahely:** PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

6. **Jelenlegi beosztás:** tanszékvezető egyetemi docens

7. **Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):** kandidátus (1988)

8. **A fokozat elnyerésének tudományága:** neveléstudomány

9. **Habilitáló egyetem és habitálás ideje:** –

10. **Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:** -

11. **Az egyetemmel való viszonya és besorolása:** főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. **Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:**

A sportszakemberképzés tartalmi és szervezeti korszerűsítése témakörben végzett vizsgálatok eredményeként megjelent mintegy 15 publikáció. Öt ízben eredményesen pályáztam Magyar Sporttudományi Társaság által kiírt kutatási pályázatokon.

Több nemzetközi (Athén, 2002; Salzburg 2003) és haza tudományos konferencián vettem részt előadással.

Kiadás előtt áll a Sportpedagógia c. tankönyvem és több fejezetet írtam a Sportpedagógia és sportpszichológia alapjai c. tankönyvbe.

13. **Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:**

Graduális képzés:

- Atlétika, sportpedagógia, sportpszichológia c. tantárgyak oktatása főiskolai és egyetemi testnevelés szakos hallgatók számára.

- Testnevelés- elmélete és módszertana c. tárgy oktatása tanító szakos hallgatók számára.

Posztgraduális képzés:

- Atlétika, sportpedagógia, sportpszichológia c. tárgyak oktatása kiegészítő szakos valamint újabb diplomát szerző hallgatók számára.

- „Az iskolai testnevelés és sporttudomány újabb eredményei” c. kurzus oktatása 120 órás tanári továbbképzés keretében

Doktori képzés, Témavezetés:

- Kutatási szeminárium vezetése és szigorlati vizsgáztatás sportpedagógiai témakörökben ELTE TF Neveléstudományi Doktori Programon.

- Kutatási szeminárium és disszertáció témavezetés PTE Pszichológia Doktori Iskolában

14. Nemzetközi kapcsolatok:

- Nottingham Trent Egyetem, Anglia
- Vila Reali Egyetem, Portugália
- Loughborough Egyetem, Anglia

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- MSTT Sportpedagógiai szakbizottság – elnök
- Országos Köznevelési Tanács – a felsőoktatás részéről választott képviselő – tag
- MTA Köztisztület – tag
- Magyar Sporttudományi társaság – alelnök
- MTA Sportpedagógiai Munkabizottság – tag
- PAB Sporttudományi Munkabizottság – elnök
- International Council of Sport Science and Physical Education – tag
- OM Testkulturális Szakértői Bizottság tagja
- GYISM Szakértői Pályázatokat Elbíráló Bizottság - tag

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Sport és személyiségfejlesztés, A sportteljesítmény pedagógiai-pszichológiai komponensei, A sport szerepe a társadalom és az egyén életében, Hazai tradíciók és európai tendenciák az iskolai testnevelésben és tanárképzésben

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

A minőségbiztosítás lehetőségei a sportszakemberképzésben egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tükrében. (társszerzőkkel) III. Országos Sportkongresszus MTE Bp., 1999.

Kutatások a sportmotiváció és az egészségnevelés köréből – Egy hazai vizsgálat elemzése a nemzetközi modellek tükrében. Pszichológia 2000. A Magyar Pszichológiai társaság XIV. Országos Nagygyűlése Budapest Műszaki Egyetem 2000.

Comparison of Physical Education and Sport in Chinese and Hungarian Higher Education. I. Országos Neveléstudományi Konferencia Budapest, 2001. (Poszter)

Nevelélméleti felfogások és nevelés a sportban I. Országos Neveléstudományi Konferencia Budapest, 2001.

Nevelés a sportban: Kompetenciák 32. Mozgásbiológiai Konferencia SE TSK Budapest, 2001.

Teacher-Pupil Interaction During Physical Education Lesson 7th Annual Congress of the European College of Sport Science Athens, 2002. Poszter (társszerzővel)

Sportsmanship as an Ethical Value 7th Annual Congress of the European College of Sport Science Athens, 2002. Poszter (társszerzővel)

A kétszintű képzés lehetősége a sportszakemberképzésben II. Neveléstudományi Konferencia Budapest, 2002. (társszerzővel)

The Bologna Decree and Teacher Training of Sport Science in the Hungarian Republic 8th Annual Congress European College of Sport Science Salzburg, 9-12 July 2003. Poszter (társszerzővel)

10. A Magyar sportszakemberképzés az Európai Felsőoktatási térségben IV. Országos Sporttudományi Kongresszus Szombathely, 2003. (társszerzővel)

1. Név: **Prisztóka Gyöngyvér**

2. Születési hely, idő: Győr, 1959. február 13.

Anyja neve: Már földi Mária

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: középiskolai testnevelő tanár

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

6. *Jelenlegi beosztás:* tanszékvezető egyetemi docens

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* kandidátus (1996)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:* -

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

„Sportpedagógia”, „Testnevelélmélet” szaktárgyak oktatása egyetemi/főiskolai alapképzésben, kiegészítő- és újabb diplomaszerező képzésben, testnevelő tanárszakos hallgatók számára középfokú edzőképzésben

14. *Nemzetközi kapcsolatok:* -

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- MTA Pedagógiai Szakbizottság Sportpedagógiai Munkacsoport tagja

- MTA Pécsi Akadémiai Bizottság Sporttudományi Munkabizottság vezetőségi tagja
Magyar - Sporttudományi Tanács Sportpedagógiai Szakbizottság titkára

- Magyar Testnevelő Tanárok Egyesülete Baranyai Megyei Szervezetének tagja

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag, kutatásvezető

17. *Oktatott tárgy:* A testnevelés elméleti és gyakorlati kérdései a közoktatásban

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

1. Prisztóka Gyöngyvér: Testnevelélmélet, Dialog-Campus Pécs, 1998.

2. Vass Miklós-Prisztóka Gyöngyvér-Papp Gábor: Nevelés a sportban: kompetencia. 32. Mozgásbiológiai Konferencia, SE TSK Bp. 2001. november 8-9.

3. Prisztóka Gyöngyvér-Vass Miklós-Papp Gábor: Adatok a testnevelő tanári szakra jelentkezők motivációjáról a Pécsi Tudományegyetemen. II. Neveléstudományi Konferencia, MTA, Bp. 2002. október 24-26.

4. Prisztóka Gyöngyvér: Testnevelő tanári szerepváltozások. XXVI. OTDK Testnevelés- és Sporttudományi Szekció, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, 2003. április 10-12.

5. Vass Miklós-Prisztóka Gyöngyvér-Papp Gábor: A kétszintű képzés lehetőségei a sportszakemberképzésben. II. Neveléstudományi Konferencia, MTA, Bp. 2002. október 24-26.

6. Vass Miklós-Prisztóka Gyöngyvér-Papp Gábor: A magyar sportszakemberképzés az Európai Felsőoktatási Térségben IV. Országos Sporttudományi Kongresszus, Szombathely 2003. október 17-18. (ea.)

7. Vass Miklós-Prisztóka Gyöngyvér-Papp Gábor: Nevelélméleti felfogások és nevelés a sportban. I. Országos Neveléstudományi Konferencia, MTA, Bp. 2001. október. 25-27.

8. Papp Gábor-Vass Miklós-Prisztóka Gyöngyvér: Sportsmanship as an Ethical Value 7th Annual Congress of the European College of Sport Science, Athén 2002. július 24-28.

9. Prisztóka Gyöngyvér-Kőninger Viktor-Vass Miklós-Papp Gábor: Gondolatok a testnevelés órai kommunikáció sajátosságairól. IV. Országos Sporttudományi Kongresszus, Szombathely 2003. október 17-18.

10. Tóvári Ferenc-Prisztóka Gyöngyvér-Vass Miklós-Papp Gábor: Gyakorlati követelmények a testnevelő tanárképzésben – hallgatói szemmel. IV. Országos Sporttudományi Kongresszus, Szombathely 2003. október 17-18.

1. *Név:* **Herlicska Károly**

2. *Születési hely, idő:* Szombathely, 1947. október 9.

Anyja neve: Wannek Vilma

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: középiskolai testnevelő tanár, szakedző

5. Jelenlegi munkahely: PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

6. Jelenlegi beosztás: egyetemi docens

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): PhD (2000)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: földtudomány

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: -

10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

Hazai és nemzetközi sporttudományi konferenciákon való részvétel

Publikálás hazai sporttudományi folyóiratokban és konferencia kiadványokban

MSTT kutatási pályázat elnyerése

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

- Az atlétika tantárgy oktatása nappali, levelező, kiegészítő, UDSZ szakokon.

- Diplomamunkák, TDK dolgozatok (sportturizmus) témavezetése.

14. Nemzetközi kapcsolatok: Karl Franzens Universitaet, Graz

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- Magyar Sporttudományi Társaság tagja

- CIEPS tagja

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Sportképességek fejlesztésének sportági tartalmai, A fizikai teljesítőképesség alapjai, fejlesztése és mérése

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. Herlicska K. (1999): Sport és turizmus. Sporttudomány és a XXI. Század 238-344.

2. Herlicska K. (2000): A téli sportok és jellemzőik Magyarországon. Közlemények a PTE Általános Természetföldrajzi és Urbanisztikai Tanszékéről 24. 1-12.

3. Herlicska K. (2000): Adatok a sísport és a természeti környezet kölcsönhatásához az osztrák Alpokban. PTE Természetföldrajzi Közlemények 14. 3-18.

4. Rétsági E.-Herlicska K. (2001): Kézikönyv a testnevelés tanításához. Dialóg Campus 105-125.

5. Herlicska K. (2001): Ungarn als potentieller Faktor in Österreichs Winterturismus. Simpósion, Steirische turismusverband. Hirscheegg-Salzstiegel.

6. Bánvölgyi T.-Herlicska K. (2002): Feltételezett sportolói életpályamodell SWOT elemzése. MTA Regionális Konferencia Szekszárd

7. Wilhelm M.-Bánvölgyi T.-Herlicska K. (2002): Testnevelő tanárjelöltek egészségügyi és edzetségi állapotának követéses vizsgálata. Mozgásbiológiai Konferencia Budapest.

8. Hajduné L. Z.-Wilhelm M.-Herlicska K.(2003): Talent Care in Hungary at the Doorstep of joining the European Union (Poster) Salzburg 2003.

9. Wilhelm M.-Herlicska K. (2003): The Fitness of Students Enrolled for Physical Education Degrees (Poszter) Salzburg 2003.

10. Bánvölgyi T.- Tóvári F.-Herlicska K. (2003): Az atlétika helyzete a testnevelő tanárképzésben – felmérések tükrében IV. Országos Sporttudományi Konferencia Szombathely.

1. Név: **Rétsági Erzsébet**

2. Születési hely, idő: Nagykőrös, 1947. január 9.

Anyja neve: Tóth Erzsébet

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: középiskolai testnevelő tanár

5. Jelenlegi munkahely: PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

6. Jelenlegi beosztás: tanszékvezető, egyetemi docens

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): kandidátus (1996)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: neveléstudomány

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: -

10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

Nemzetközi és hazai sporttudományi konferenciákon való részvétel

A testnevelő tanárok részére kézikönyv szerkesztés és abban három önálló fejezet írása

Az OM által kiírt tankönyv pályázat elnyerése

MSTT pályázat elnyerése

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

- A testnevelés tanítás elmélete és módszertana, röplabdázás, iskolai népi játékok, rekreáció elmélet, síelés tantárgyak oktatása nappali tagozaton.

- A testnevelés tanítás elmélete és módszertana valamint a rekreáció elmélet tantárgyak oktatása levelező, UDSZ valamint kiegészítő szakokon.

- Diplomamunkák és OTDK pályamunkák témavezetése.

14. Nemzetközi kapcsolatok: Universidade de Tras os Montes e Alto Douro

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

MTA Pedagógiai Bizottság Tantárgy-pedagógiai Albizottság Testnevelési és Sportpedagógiai Szakbizottság tagja

MTA Pécsi Akadémiai Bizottság Sporttudományi Munkabizottság tagja

MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága II. sz. Filozófia-, Történettudomány- és Néprajztudományok Szakbizottsága Pedagógiai Munkabizottsága tagja

Magyar Sporttudományi Társaság tagja

Magyar Testnevelő Tanárok Baranya megyei Egyesületének tagja

Az OKI Tanterv és Programfejlesztési Központ KOMP - iskolamodell munkatársa

A Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsa, valamint a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Neveléstudomány tudományági Doktori Iskola megbízásából értekezések hivatalos bírálója, illetve bíráló bizottság tagja

A Dialog Campus Kiadó Nordex Kft. sport – szakszerkesztője

Az „Iskolai testnevelés és sport” szaklap főszerkesztője

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: A testnevelés tantárgypedagógiai aspektusai, A motoros tanulás kulturális értékei

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

Rétsági Erzsébet (1998): Az értékelés-osztályozás problémái az iskolait testnevelésben. 2nd International Symposium „Physical Culture and Sport” University of Novi Sad Faculty of Physical Education. Novi Sad, December 4th and 5th 1998.

Rétsági Erzsébet (2000): A testnevelés tanításának főbb elvi és tartalmi kérdései „Tanárképzés és tudomány” Országos Tudományos és Módszertani Konferencia Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar 2000 augusztus 31-szeptember 1.

Rétsági Erzsébet- Szabóné Baán Ildikó: About the Experience of making of Syllabi and Curricula (2000) The 75th Anniversary International Congress on Sport Sciences Semmelweis University Faculty of Physical Education Budapest 10-11. november 2000.

Rétsági Erzsébet.(2000) Syllabi and Curricula of Physical Education and Sport in Hungary at the turn of the Century 3rd International Scientific Conference Univerzita Konstantina Filozofa Nitra 14-16. november 2000.

Rétsági Erzsébet- H. Ekler Judit (2002): A testnevelés értékreprezentációja a helyi tervezés szintjén, avagy a tervezés tantárgy- pedagógiai kérdései II. Országos Neveléstudományi Konferencia Budapest, 2002.

Rétsági Erzsébet, Ekler Judit (2003): PE curricula in 2003 in Hungary 8th Annual Congress European College of Sport Science July 9-12, 2003 Salzburg- Austria

Rétsági Erzsébet- Bélaváry Zsolt (2003): The system of facilities and condition of PE in schools with a majority of gypsy students in baranya country 8th Annual Congress European College of Sport Science July 9-12, 2003 Salzburg- Austria

Rétsági Erzsébet (2001): Tantervi kérdések In: Rétsági Erzsébet (szerk.): Kézikönyv a testnevelés tanításához (5-8. osztály) Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs.

Rétsági Erzsébet (2001): Előkészítés, alapozás. In: Rétsági Erzsébet (szerk.): Kézikönyv a testnevelés tanításához (5-8. osztály) Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs.

Rétsági Erzsébet (2001): Röplabdázás. In: Rétsági Erzsébet (szerk.): Kézikönyv a testnevelés tanításához (5-8. osztály) Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs.

1. Név: Rúzsás Csilla

2. Születési hely, idő: Pécs, 1949. június 28.

Anyja neve: Dr. Faluhelyi Veronika

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: kutatóorvos, pszichoterapeuta szakorvos 1998, magatartásterapeuta 1999, laboratóriumi szakorvos 1978.

5. Jelenlegi munkahely: PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

6. Jelenlegi beosztás: egyetemi docens

7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): kandidátus (1987), PhD (1994)

8. A fokozat elnyerésének tudományága: orvostudomány: idegtudományok területe

9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: Pécsi Orvostudományi Egyetem, 1995.

10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású teljes munkaidejű egyetemi docens

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

2001-ben az Akadémiai Kiadónál megjelent, angol nyelvű tudományos monográfiám az Akadémia V. Orvosi Osztálya javaslata alapján az Akadémiai Kiadó Nivódíjában részesül (2003). E kötet az egyedfejlődés korai szakaszában, valamint az öregedés időszakában a központi idegrendszerre ható gyógyszerek szerepét vizsgálja a pszichoneuroendokrin alkalmazkodási folyamatokban, pszichoszomatikus megközelítésben. Kísérleti bizonyítékok igazolják a rendellenes hormonhatások, drogfogyasztás által az utódgenerációban előidézett károsodásokat. A kísérletek másik része az öregedésre vonatkozik.

További vizsgálatok a testkép összefüggéseire vonatkoznak sportolóknak, valamint a bioritmusoknak a kognitív és hormonális funkciókra vonatkoznak. 2003-tól a Sporttudományi Intézet Képességvizsgáló Laboratóriumának indítása.

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

- Sporttudományi Intézet (1999-): A curriculáris oktatásban az orvosi tárgyak egy részének oktatása: Anatómia, Biokémia, Egészségtan

- Diplomamunkák témavezetője: A sport és mozgás szerepe fogyatékos gyermekeknél, Testképzavarok sportolóknál, Krónikus fáradtság szindróma és sport összefüggései.

- Speciálkollégium: Orvostörténeti kurzus angol nyelven „History of medicine” 1998.

14. Nemzetközi kapcsolatok:

- Milanoi Egyetem Chemoterápiás Intézete, Olaszország

- Modenai Egyetem Pathológiai Intézete, Olaszország

- Hallei Egyetem Anatómiai Intézete, Németország

- Tokyo Metropolitan Institute for Neurosciences, Japán

- Tokyo Medical College Japán

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- Nemzetközi folyóiratok Szerkesztőbizottsági Tagsága:

Neuroendocrinology Letters (2000-)

Journal of Pre- and Perinatal Psychology and Medicine (2000-)

- Tudományos szervezés: Pécsi Akadémiai Bizottság Neurobiológiai Bizottság tagja (1993)

- Tudományos egyesületi tagság:

European Pineal Society: vezetőségi tag 1987-1990

International Society of Psychoneuroendocrinology

European Federation of Endocrine Societies

International Society of Endocrinology

Magyar Endokrin és Anyagcsere Társaság

Magyar Viselkedéstanulmányi és KognitívEgyesület

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Pszichobiológiai alkalmazkodás a sportban, Fáradtság szindrómák pszichoszomatikus megközelítésben

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. Rúzsás C., Mess B.(2001): Maturation and aging of neuroendocrine functions. Budapest, Akadémiai Kiadó.

2. Rúzsás C. (2003): Age-related disturbances in biological rhythms: experimental and clinical data. In: Csernus V., Mess B. (eds.): Rhythmic biological processes. Dialóg, Budapest.

3. Rúzsás C. (1998): A tobozmirígy és az agyi neurotranszmitterek szerepe az öregedésben. In: Mess B., Fischer E., Iván L. (eds.): Az öregedés biológiai és orvosi aspektusai. Magyar Gerontológiai Társaság Kiadványa.

4. Mess B., Rúzsás C. (2001): A tobozmirígy hormonjainak élettani szerepe és terápiás alkalmazásának lehetőségei. – In: Leövey A. (ed.): A klinikai endokrinológia kézikönyve. Budapest, Medicina.

5. Rúzsás C., Shirama K. (1998): Responsiveness of the reproductive system to pineal hormones and to serotonergic drugs in the developing and in the aging rat. – Neuroendocrinology.

6. Rúzsás C., Mess B. (2000): Melatonin and aging. A brief survey. – Neuroendocrinology

7. Mess B., Rúzsás C. (2000): The role of pre- and perinatal application of neurotropic drugs on the development of neuroendocrine functions. – J. of Human Ontogenetics

8. Rúzsás C. (1998): The role of the pineal gland in the perinatal adaptation process and during the period of puberty. – International Symposium on „Developmental endocrinology” Nürnberg.

9. Rúzsás C. (2002): Biological background of adapted physical education. – Conference on Kinetotherapy, Oradea.

10. Rúzsás C. (2002): Melatonin szekréció bioritmusának változása az öregedésben. – Magyar Endokrin Társaság kongresszusa Gyula.

1. Név: Wilhelm Márta

Születési hely, idő: Mohács, 1964. november 2.

Anyja neve: Karádi Anna

Iskolai végzettség: egyetem

Szakképzettség: biológia-kémia szakos középiskolai tanár

Jelenlegi munkahely: PTE TTK Testnevelés- és Sporttudományi Intézet

Jelenlegi beosztás: egyetemi docens

Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): PhD (1997)

A fokozat elnyerésének tudományága: biológia tudomány

Habilitáló egyetem és habitálás ideje: -

Széchenyi professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -

Az egyetemmel való viszonya és besorolása: főállású, teljes munkaidejű egyetemi docens

Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (2001-től)

Magyar Sporttudományi Társaság Kutatási ösztöndíjai

Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

humán élettan, egészségtan, humán biológia oktatása

TDK munkák témavezetése, diplomamunkák témavezetése

„Stressz, sport, immunrendszer” PhD kurzus, 2003-tól PhD témavezetés (PTE BTK Pszichológia Doktori Iskola)

Nemzetközi kapcsolatok:

- Columbia University, NY, USA

- University of Coimbra, Portugal

Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

PAB Sporttudományi Munkabizottságának tagja

PAB Biológiai Csoportjának tagja

Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott belső tag, kutatásvezető

Oktatott tárgy: Sportélettani és sportegészségtani közlemények értelmezése és hasznosítása, Az immunrendszer adaptációs változásai

Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

1. Barthó L, Lénárd L Jr, Patacchini R, Halmai V, Wilhelm M, Holzer P, Maggi CA (1999) Tachykinin receptors are involved in the local efferent motor response to capsaicin in the guinea-pig small intestine and oesophagus. *Neuroscience* 90.

2. Wilhelm M, and Gábel R, (1999) Functional anatomy of the photoreceptor and second order cell mosaics in the retina of *Xenopus laevis*. *Cell Tissue Res.* 297, 35-46. IF. 2,265

3. Silverman A. J., Sutherland AK, Wilhelm M, Silver R, (2000) Mast cells migrate from blood to brain. *J. Neuroscience* 20, 401-408. IF: 8,405.

4. Wilhelm M, King B, Silverman AJ, Silve R, (2000) Gonadal steroids regulate the number and activation state of mast cells in the medial habenula. *Endocrinology* 141, 1178-1186 IF: 4,330.

5. Vihg, J, Bánvölgyi T, and Wilhelm M, (2000) Amacrine cells of the Anuran retina: morphology, chemical neuroanatomy, and physiology. *Microscopy Research and Technique* 50, 373-383. IF: 0,773

6. Gábel R, and Wilhelm M. (2001) Structure and function of Photoreceptor and second-order cell mosaics in the retina of *Xenopus*. *International Review of Cytology* 210, 77-120

7. Wilhelm M. (1999) Hízósejt-idegsejt interakció a központi idegrendszerben különböző stresszhelyzetekben. PAB, Stressz- a sejtől a populációig. Symposium.

8. Wilhelm, M. (2000) Mióta fontos az egészséges táplálkozás? PAB, Sporttudományos füzetek IV/1. 5-20.

9. Sántics, B, Török K, Szűcs M, Balog J, Wilhelm M: Effects of a four week training program on the cardiorespiratoric parameters of elite junior swimmers. P100-04, 8th Annual Congress of the ECSS, 2003. július 9-12. Salzburg.

10. Wilhelm M, Demeter A, Hajduné László Z, Rétsági E, Herlicska K: The fitness of students enrolled for physical education degrees, P11U-08, 8th Annual Congress of the ECSS, 2003. július 9-12. Salzburg.

1. *Név:* **Tóth József**

2. *Születési hely, idő:* Cegléd, 1940. március 18.

Anyja neve: Aradszki Mária

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* biológia-földrajz szakos középiskolai tanár

5. *Jelenlegi munkahely:* Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet

6. *Jelenlegi beosztás:* intézetigazgató, egyetemi tanár

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* az MTA doktora (1986)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* földrajztudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* 1998

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* főállású teljes munkaidejű egyetemi tanár, intézetigazgató

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Kutatási tevékenységem túlnyomó részében a gazdasági- és társadalomföldrajz, a népesség- és településföldrajz, valamint a multidiszciplináris megközelítést feltételező regionális tudomány területére koncentrálok. Kutatási témáim között egyaránt szerepeltek települési szintű, kistérségi, makroregionális, országos és nemzetközi jellegű vizsgálatok.

Az utóbbi 5 év fontosabb kutatási programjai:

A magyarországi településrendszer elméleti, területi-strukturális problémái

A regionalizmus térszerkezeti-politikai vizsgálata

Európa tanulmányok

Dél-Dunántúl regionális területfejlesztési programja

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

A PTE graduális és posztgraduális képzésein (a TTK-n és a FEEFI-n, valamint a Földtudományok Doktori Iskolában) oktatott tárgyak: Általános társadalomföldrajz, Népeség- és településföldrajz, Regionális településföldrajz, Településelemzés, Regionális elemzések, EU regionális politika, Urbanizáció és területrendezés, Bevezetés a földrajztudomány rendszerébe, Kutatási módszerek a társadalomföldrajzban.

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

Kiterjedt nemzetközi kapcsolatok, külföldi konferenciákon és tanulmányutakon (a környező országokon kívül a Szovjetunióban, az Egyesült Államokban, Kanadában, Angliában, Indiában, Kubában, Ausztráliában, Kolumbiában, Chilében, Kínában, Svédországban, Mexikóban, Japánban, a Dél-Afrikai Köztársaságban stb.) való részvétel.

Több nemzetközi, bi- és multilaterális tudományos együttműködés és kutatás résztvevője.

Nemzetközi szakmai szervezetek tagja (International Geographical Union, Association of Population Geographers, Workshop for Investigation of Rural Migration Movement in the Eastern European Countries stb.).

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- Magyar Földrajzi Társaság tagja
- IGU Magyar Nemzeti Bizottság tagja
- MTA Földrajztudományi Szakbizottság Oktatási Bizottság elnöke (1996-2002)
- 1986-1994 között a Pécsi Akadémiai Bizottság Terület- és Településfejlesztési Bizottságának elnöke, 1996-tól a Településfejlesztési Munkabizottság vezetője
- 1996-2003: JPTE rektora (2000. január 1. PTE rektora)
- 1994 óta a „Társadalmi-gazdasági aktivitás területi-környezeti problémái” című PhD-program, 2002-től Földtudományi Doktoriskola vezetése
- A Magyar Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagja, alelnöke

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott belső tag

17. *Oktatott tárgy:* Magyarország kulturális földrajza

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

Tóth József (1999): Általános népességföldrajz. — In: Tóth J. — Vuics T. /szerk./: Általános társadalomföldrajz I., Dialóg Campus Kiadó, Budapest— Pécs.

Tóth József (1999): Általános településföldrajz. — In: Tóth J. — Vuics T. /szerk./: Általános társadalomföldrajz I., Dialóg Campus Kiadó, Budapest — Pécs. /Társszerző: Kőszegfalvi Gy./

Tóth József (1999): A nemzetközi regionális elmélet és Magyarország térszerkezete. — In: Tóth J.N.Wilhelm Z. /szerk./: Változó környezetünk, Pécs. /Társszerző: Golobics P./

Tóth József (1999): Régiók a Kárpát—medencében. — In: Pap N.— Tóth J. /szerk./: Első magyar politikai földrajzi konferencia.

Tóth József (1999): A magyar regionalizmus válogatott, annotált bibliográfiája — Janus Pannonius Tudományegyetem, Földrajzi Intézet, Pécs. /Társszerkesztő: Hajdú Z.—Pap N./

Tóth József (2000): Regional Issues of Contemporary Europe. — Janus Pannonius Tudományegyetem, Földrajzi Intézet, Pécs./Társszerkesztő: Hajdú Z.—Pap N./

Tóth József (2001): Theoretical Problems of the Division into Regions in Hungary. — In: N Pap—I. Szász—J. Tóth /ed/: Geographic Issues of the Development of a Rising Region, Pécs. /Társszerző: Pap N./

Tóth, J.– Tarrósi, I. 2002: Co-operation Between Science and Economy in Hungary. Der Donauraum, 42. Jahrgang, 4. Wien.

Trócsányi A. – Tóth J. 2002. A magyarság kulturális földrajza II. Pro Pannónia, Pécs.

Tóth József: 2004: Tanulmányok a településföldrajz témaköréből. PTE FEEFI, Pécs.

1. **Név:** Füstös László

2. *Születési hely, idő:* Pápa 1949. január 11.

Anyja neve: Szedlmayer Erzsébet

3. *Iskolai végzettség:* egyetem

4. *Szakképzettség:* okleveles közgazda

5. *Jelenlegi munkahely:* MTA Szociológiai Kutatóintézet, PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tudományos főmunkatárs

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* az MTA doktora (2004)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* szociológia tudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* CE, 2005

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* 1997

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* részmunkaidejű tudományos főmunkatárs

12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:

Kauzális modellek a társadalomtudományban – Sokváltozós adatelemzés modelljei és alkalmazásai a társadalomtudományokban. (Nagydoktori értekezés előkészítése)

A sokváltozós adatelemzés új modelljei és alkalmazásai a társadalomtudományokban. (NKFP „Értékváltozások Magyarországon”)

Sokváltozós matematikai statisztikai módszerek

Operációkutatás

Valószínűségszámítás, Analízis, Lineáris algebra

13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:

- Kauzális modellek a társadalomtudományban – Sokváltozós adatelemzés modelljei és alkalmazásai a társadalomtudományokban. Szociológia PhD III. szemeszter, BKÁE

- A sokváltozós adatelemzés új modelljei és alkalmazásai a társadalomtudományokban. Szociológia PhD IV. szemeszter, BKÁE

- Sokváltozós matematikai statisztikai módszerek, MKKE-BKE-BKÁE

- Operációkutatás, MKKE-BKE-BKÁE

- Valószínűségszámítás, Analízis, Lineáris algebra, MKKE-BKE

14. Nemzetközi kapcsolatok: ESS, ISA

15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:

- a Magyar Szociológiai Társaság Módszertani Szakosztályának elnöke

16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott külső tag, kutatásvezető

17. Oktatott tárgy: Kvantitatív kutatás-metodológia

18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:

Bevezetés az adatelemzés sokváltozós módszereibe. 1985. Akadémiai Kiadó, Budapest (Meszéna Györggyel és Simonné Mosolygó Nórával közösen).

Kényszerpályán? 1982. MTA Szociológiai Kutató Intézet, Budapest, Értékszociológiai Műhely kiadványai (Hankiss Elemérrel, Manchin Róberttel és Szakolczai Árpáddal közösen).

Számítógépes adatelemzés statisztikai módszerei. 1989. Tankönyvkiadó, Budapest (Kovács Erzsébettel közösen).

Látens változós modellek. 1991. OMIKK–TÁRKI, Budapest.

Térstatisztika. Háromdimenziós adatmátrixok elemzési módszerei. 1996. BKE egyetemi jegyzet, Posztgraduális kar, Budapest (Meszéna Györggyel és Simonné Mosolygó Nórával közösen).

Kontinuitás és diszkontinuitás az értékpreferenciákban, 1977–1997. 1998. In: Közép-Európai változások: Társadalmi folyamatok és stratégiák. (Szerk: Mislivetz Ferenc.) Savaria University Press, Szombathely (Szakolczai Árpáddal közösen).

Gyermeknevelési elvek változásai a magyar társadalomban (1982–1997). 1998. In: Szociológia – emberközelségben. Losonczy Ágnes köszöntése. (Szerk.: Hanák Katalin és Neményi Mária.) Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest (Szabados Tímeával közösen).

Völgybe zárt művészet, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002. (Antalóczy Tímeával közösen).

Sokváltozós statisztikai modellezés a társadalomtudományokban. A Magyar Tudományos Akadémia Doktori Pályázatra benyújtott Disszertáció, Budapest, 2002.

Alakfelismerés, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2004. (Kovács Erzsébettel, Mészéna Györggyel és Simonné Mosolygó Nórával közösen).

1. Név: Tibori Tímea

2. Születési hely, idő: Békéscsaba, 1950. október 10.

Anyja neve: Molnár Katalin

3. Iskolai végzettség: egyetem

4. Szakképzettség: közművelődési előadó
5. Jelenlegi munkahely: MTA Szociológiai Kutatóintézet, PTE FEEK
6. Jelenlegi beosztás: tudományos főmunkatárs
7. Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve): kandidátus (1993)
8. A fokozat elnyerésének tudományága: szociológia tudomány
9. Habilitáló egyetem és habilitálás ideje: -
10. Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve: -
11. Az egyetemmel való viszonya és besorolása: részmunkaidejű tudományos főmunkatárs
12. Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:
részvétel az NKFP „Rendszerváltás”, a PHARE „A mi lakásunk”, Leonardo „Könyvtárak a kirekesztés ellen”, ESS magyarországi értékadatok feldolgozása, NKÖM „Magyarország kulturális állapota” kutatásokban
13. Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása: művelődés- és művészetszociológia
14. Nemzetközi kapcsolatok:
- WLRA, ELRA és ISA RC.13 szabadidős szakmai szervezetek tagja
15. Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:
Magyar Szociológiai Társaság – szakosztályvezető, titkár
Kultúra és Közösség – főszerkesztő
Magyar Szabadidő Társaság – elnök
FAT szakértő, MAB szakértő
16. Részvétel jellege a doktori iskola programjában: meghívott külső tag, kutatásvezető
17. Oktatott tárgy: -
18. Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:
  1. Füstös László – Tibori Tímea: A szabadidő szerkezetváltozásának longitudinális vizsgálata. MTA Szoc. Int. Bp. 1995.
  2. Szisztematikus elhallgattatások a hetvenes évek magyar művészetében. In: Társadalmi idő – Szabadidő. Bp. 1995.
  3. Tibori Tímea – T. Kiss Tamás: Közösség – közösségi kommunikáció. I-II. köt. Szöveg- és szemelvénygyűjtemény. Bp. 1996. OKKER
  4. Tibori Tímea – Varga Csaba (szerk.): A mai világ és a jövő forgatókönyvei. Nemzeti Stratégia 2020-ig könyvek 1; HÉA Stratégiakutató Intézet, MTA Szociológiai Intézete, Magyar Kapu Alapítvány, Budapest, 1997.
  5. A szabadidő szerkezetváltozása 1977 – 1997. In: Szociológia emberközelben. Losonczy Ágnes köszöntése. Bp. 1998. Új Mandátum.
  6. Tibori Tímea: Időben és értékekben. Változások a tevékenységszerkezetben és az értékekben. In: INFO Társadalomtudomány, 1998.
  7. Könyvtárak a kirekesztés ellen – Új kihívások, új feladatok. EU-Leonardo program. Zárójelentés. Budapest, 2000. (Szerkesztés és tanulmány)
  8. A szabadidő szociológiája. 2002. Bp. Budapesti Gazdasági Főiskola.
  9. A rendszerváltás deficitjei. /Tanulmányok az elmúlt évtized fontosabb, kutatásokról leszűrt tapasztalatai alapján/ In: NKFP 5 keretprogram részeként. Szerk. Tamás Pál, Tibori Tímea. 2002. július Budapest.
  10. Tibori Tímea – T. Kiss Tamás: Válságok és változások a felsőoktatásban. In: Iskolakultúra, 2003. május.
1. Név: **Mihály Ottó**
2. Születési hely, idő: Miskolc, 1939. május 22.
Anyja neve: Maróti Erzsébet
3. Iskolai végzettség: egyetem
4. Szakképzettség: gyógytornász, filozófia szakos középiskolai tanár

5. *Jelenlegi munkahely:* PTE FEEK

6. *Jelenlegi beosztás:* tudományos főmunkatárs

7. *Legmagasabb tudományos fokozata (fokozatszerzés éve):* kandidátus (1974)

8. *A fokozat elnyerésének tudományága:* neveléstudomány

9. *Habilitáló egyetem és habitálás ideje:* -

10. *Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésének éve:* -

11. *Az egyetemmel való viszonya és besorolása:* részmunkaidejű tudományos főmunkatárs

12. *Az elmúlt öt év tudományos tevékenysége:*

Lezárt kutatások: „A demokratikus nevelés, polgári értékek és európai tudat: az iskolai nevelés lehetőségei.” (MTA-OM támogatás; 200-2001).

„Pedagógusi ideológiák és a pedagógusok osztálytermi munkája” (MTA-OM támogatás; 2003-2004).

Jelenleg folyó kutatás: Készségfejlesztő program a kezdő szakasz /1-6. évfolyam/ diákjai számára (OM támogatás)

13. *Az elmúlt öt év oktató munkájának a bemutatása:*

ME BTK Neveléstudományi Tanszék: Nevelésfilozófia, Nevelés és iskolaelmélet főtárgyak oktatása; Tudásértelmezések és tudásalapú társadalom (választható szeminárium);

Debreceni Egyetem: Az iskolakritika főbb irányzatai c. tárgy oktatása a nappali tanárképzés keretében és az „Alternatív pedagógiák” kurzus a doktori képzés keretében.

14. *Nemzetközi kapcsolatok:*

- International Network of Philosophers of Education

- Philosophy of Education Society of Great Britain

15. *Tudományos, szakmai közéleti tevékenysége:*

- MTA Pedagógiai Bizottság (1980-);

- Felnőttoktatási Akkreditációs Testület (2002-);

- Felsőoktatási Tudományos Tanács Képzési és Kutatási Stratégiai Bizottsága (2004-);

- Nemzeti Bologna Bizottság Pedagógusképzési albizottság (2004-).

16. *Részvétel jellege a doktori iskola programjában:* meghívott külső tag

17. *Oktatott tárgy:* Az életen át tartó tanulás: értelmezések, nevelésfilozófiai paradigmák

18. *Az elmúlt öt év tíz legjelentősebb publikációja:*

Bevezetés a nevelés a nevelésfilozófiába, OKKER, 1998.

Az emberi minőség esélyei, OKKER-IFA, 1999.

A humán erőforrás – a pedagógus. MH Liceumi Füzetek 1. 1999.

Dilemmák és tézisek, avagy tézisek a dilemmákról. Iskolakultura, 1999. 11. sz.

Értékpluralizmus és nevelés. Új Pedagógiai Szemle, 2000. 2. sz.

Pedagógiai, etikai, tudományos és jogi normák az iskolai erkölcsi szocializációban. Új Pedagógiai Szemle, 2001, 1. sz.

Demokratikus nevelés, polgári értékek, európai tudat. Városi Ped. Int. Miskolc, 2001.

Az Eu-dimenzió: Tantervek, programok és az adaptáció lehetőségei. Új Pedagógiai Szemle, 2002. 1. sz.

Mai magyar körkép az alternatív pedagógiákról. Taní-tani 1. Különszám, 2002.

Minőségbiztosításról a pedagógiai célelmélet újragondolásának tükrében. IN: A szervezet kultúrája és a kultúra szervezete. OKKER, 2002.

MAGYAR MIKLÓS

Elöttem az utódom!

Szubjektív vázlatrajz egy szimultán játszmáról

Motó: *Tanultam, hogy taníthassak, tanítok, hogy tanulhassak. Most is ezt teszem.*

Bevezetés

Tisztelt Olvasó! A cím talán kissé szokatlan. A Tanító számára mégis meghatározó. Ezt erősítik a motó mondatai.

A főiskolai, egyetemi lét sajátos, semmivel sem összehasonlítható szakasza és tanulási, tapasztalati szintere a felnőtté válásnak. Hallgatóként és oktatóként is felfoghatatlan varázslat. Amit nem helyettesíthet, nem pótolhat semmi és senki más. Mindenki életében eléri a felkérés, a meghívás ideje. A döntés, az elfogadás tőlünk függ, a várható következményekkel együtt. Esetemben ez 1987-ben történt az egyetemi doktorrá avatásom után. Működő oktatástechnológusként, majd főiskolai oktatóként kaptam felkérést, meghívást a JPTE-től, hogy vegyek részt a 90-es években várható felnőttképzési, felsőoktatási megújulás feladatainak megvalósításában. Művelődésszervező, Személyügyi Szervező főiskolai és a Humán szervező egyetemi képzésben a Tanulásmódszertan, Kutatásmódszertan, Pedagógia, Andragógia, Vezetés-szervezés, Diplomadolgozat készítése tantárgyak oktatásában. Más, körvonalazódó felnőttoktatási, oktatástechnológiai területek (pl.: *Távoktatás*) szakmai gondozásában. Nagy örömmel tettem eleget a megtisztelő felkérésnek, mert így alkalmam nyílt a pedagógus továbbképzésben kialakított felnőttképzési módszereim új területen történő alkalmazására, a tanulással és a taneszközök oktatási, tanulási hasznosításával kapcsolatos kutatásaim megerősítésére.

A kezdés

Nagy megtiszteltetés. Hát hazajöttem, itthon vagyok. Hallgatóként a főiskolát kitűnő államvizsgával itt teljesíthettem. Most oktatóként olyan alkotó műhelynek lehettem tagja, ahol a felnőttképzés második esélyt biztosító profizmusa működött klasszikus és komplex értelemben is. A mesterek, mentorok támogatása mellett lehetőség nyílt a mást és másként tanulásra, s időnként a „varázslóinas” is megmutathatta oroszlánkörmeit.

A bemutatkozásom az új szerepkörben először 120 fő részére egy 4 órás előadás megtartásáról szólt. A helyszín az egyetem bölcsészkar színházterme. A hallgatók vállalati középvezetők, sikeres gyakorlati szakemberek voltak. Téma: *a vezetés, szervezés elmélete, helye, szerepe, működési gyakorlata*. Szabad előadást tartottam. Írásvetítőt használtam a rendszer-összefüggések szemléltetéséhez, 3×4 méteres képekkel. Nem volt szükségem mikrofonra. Az intenzív, közepes ütemű, interaktív három előadási szakaszt három 15 perces szünet követte. A hallgatói, oktatói visszajelzések a teljesítményt pozitívan értékelték. A kellemes hangulatú, követhető, jegyzetelhető előadáson a hallgatók 80-85%-a végig maradt. Én is jól éreztem magamat.

A további hasonló feladatmegoldások visszajelzéseivel együtt megerősítés kaptam a felnőttképzésben, felnőttoktatásban alkalmazott alapvetéseim működésére, miszerint *a tanuló minden élethelyzetben tanuló. Én is.* Ebből az következik, hogy egyetlen dolog fontos, a tanuló eredményessége. A tanulóként működő felnőtt számára is biztosítani kell megvalósíthatóság lehetőségét. A tanulási folyamatban a tanuló sikere és eredményessége a legfontosabb. A siker és az eredményesség érdekében célszerű a tanulót folyamatosan tanulásképes állapotba és helyzetbe hozni (*biológiai, fizikai, lelki, értelmi, érzelmi kondicionáltság és a tanuláshoz szükséges működőképes eszköztudás birtoklása*)!

Ha a tanulás célja(i), lehetőségei, körülményei, feltételei, a szereplők szerephelyzetei változnak, akkor szükségszerűen változnak a tudásközvetítés módozatai, az alkalmazott technológia és a szereplők tevékenységei is. A tanulásmódszertan és a diplomadolgozat készítése tantárgyak keretében olyan kérdésköröket érintettünk, amelyek kibontásával világossá váltak szerepeink, szerephelyzeteink, megoldandó feladataink, a rendelkezésre álló eszközök és a meglévő, elsajátított tudás. Választ kaphattunk „a mire van még szükségünk?” kérdésre is.

A képzési műhely számos helyszínén: Kaposvár, Pécs, Budapest, Szombathely, Zalaegerszeg, Veszprém, Békéscsaba, Salgótarján működő tanulócsoportjánál, tagozatánál, képzési profiljában lehetőséget kaptam pedagógiai, andragógiai, tanulásirányítói, tananyag-fejlesztési, oktatói stb. feladatok teljesítésére.

Az említett, látszólag egyértelmű és természetesnek tűnő feltétel teljesítését általában nagyvonalúan kezeljük. Ha a tanulási tevékenység eredményes, akkor a tanulásképes állapotot meglévőnek és természetesnek tartjuk. Eredménytelenség esetén viszont ritkán vizsgáljuk ennek hiányát.

A felnőttképzés a felsőoktatásban sajátos funkciót tölt be. Egy második esélyt biztosít azoknak, akik az elsővel nem éltek, nem élhettek. Előnyük, hogy van munka és élettapasztalatuk. Hátrányuk?, hogy néhány évig szüneteltették az iskolai tudásépítést, tudásszerzést. A tanulói szerepben erősíti, zavarja őket a pozitív, negatív iskolai státusz újraeledése (*matematika, történelem, irodalom, idegen nyelvi tudás megléte, hiánya miatt*). Sajátos ellentmondás, disszonancia feloldását kell megoldaniuk, hiszen felnőttként családos emberek, szakterületükön sikeres, kiválóan teljesítő személyiségek, az iskolapadba visszaülve pedig újra nyomasztja őket a felismerés, a fiatalkori önmaguk, felszínre törnek a kudarcok, a megszégyenülés tanulást gátló élménye. Pedig a felsőoktatási felnőttképzésben tanuló felnőtt olyan tanulási térben működhet, ahol lehetőség van a kreativitásra, az innovációra, az alkotásra, a kutatásra stb.

A társadalmi vélekedés, a környezet nem tudja kezelni, nem érti, hogy a sikeres felnőtt miért jár iskolába? Miért nem jó neki az elődök (*a nagyapja, az apja*) életmintája. Amikor fiatal korunkban iskolába jártunk, akkor a szakmunkás bizonyítvánnyal, az érettségivel befejeztük az iskolai tanulást. Most már dolgozunk és más egyéb felnőtt feladatokat teljesítünk. Ebbe körbe a tanulás nem fér bele, nem oda való? Természetesen kivételek mindig vannak: munkahelyi továbbképzés, jogosítvány megszerzése, nyelvvizsga stb. Ezekkel általában nincs baj. Dehogy munka mellett tanulni? Ez nem normális! Különösen levelező képzésben. Hát az annyit is ér. Javaslom a felnőttoktatásban, felsőoktatásban működő kollégáknak, hogy oktatói tevékenységükkel párhuzamosan vegyenek részt különböző képzési, továbbképzési, tudományos fokozat megszerzését támogató képzésben stb. Igazi, valós tapasztalatokban lesz részük.

A jó, a minőségi (levelező) képzéshez (is) három feltétel együttes biztosítása szükséges: a munkaerőpiac által preferált képzési cél akkreditált tantervvel, tanulni akaró (felnőtt) di-

ákok, az előző két feltételt professzionális módon kezelő, minőségi tanárok. Kétszer is részem volt ilyen minőségi levelező képzésben (ELTE TTK egyetemi képzés, BMGE PhD képzés).

Alapvetések

Pedagógusként, szakoktatóként, oktatástechnológusként, felnőtt-oktatóként, főiskolai, egyetemi oktatóként, gyakorló andragógusként folyamatosan kerestem/keresem az okát annak, hogy miért nem működik valóban eredményesen a tanulóknál a tanulás. Örömteli volt a felismerés, hogy a megoldás sokkal egyszerűbb, mint azt gondolnánk. Ehhez szükséges figyelembe venni néhány alapvetést:

- A tanuló minden élethelyzetben tanulóként, a tanulói szerephelyzetnek megfelelően működik (életkortól, nemtől, beosztástól, munkakörétől stb. függetlenül).
- A tanulási folyamatban a tanuló tanulási sikere és eredményessége a legfontosabb.
- A tanuló az eredményesség érdekében tanulásképes állapotba kell hozni (célszerű figyelembe venni, hogy miközben a személyiség a tanulási folyamatban fizikai, biológiai, értelmi, érzelmi, pszichés stb. emberként vesz részt, eszköztudásának hiánya is akadálya lehet a sikeres tanulásnak művelődési, informatikai, idegen nyelvi stb.).
- Ha a tanulás célja(i), lehetőségei, körülményei, feltételei, a szereplők szerephelyzetei változnak, akkor szükségszerűen változ(hat)nak a tudásközvetítés módozatai, az alkalmazott technológia és a szereplők tevékenységei is.
- A tanulási szocializáció része a szocializációnak. Ezért a technológiai alapú tudásépítésben működtetett önálló tanulást is el kell sajátítani.
- A tanulásról vallott felfogásunk és kialakult képünk, így tanulási szokásaink is a szocializációnk eredménye, s ebben a folyamatban meghatározó a felnőtt társadalom szemlélete és hatása.

A tömeges felnőttképzési igények minőségi kielégítése és a helyzet kezelése fontossá tette, a rendszerszemléletű vezetési, működési keretek kialakítását és az előttem az utódom elv alapján történő hallgatói, oktatói, andragógusi és alkalmazotti tevékenység megerősítését. Az Intézmény, a Tanszék filozófiája szerint olyan műhely kialakítása és működtetése lehet eredményes, ahol a hallgató eredményessége, teljesítménye a fontos. Az előttem az utódom elv megvalósításával ezt a képzési célt képviseltük. A jelölt nem a diploma átadása után vált fontossá, hanem az intézménybe történt belépés pillanatától. Ezért, amit tanítottunk, azt képviseltük és működtettük a mindennapok gyakorlatában is. Fontos volt számunkra, hogy a tanulás valós idejű modellezés és tapasztalatszerzés lehessen, ami változó körülmények között is működtethető a jelenben és a jövőben is, személyi változásokkal együtt.

A korábban említett tantárgyak nem véletlenül kerültek bele az akkreditált tantervekbe. Egyrészt a korábbi főiskolai, egyetemi képzésekből hiányoztak, másrészt a munkaerőpiac igényelte.

A felvételi időszakban a hallgatók minden kommunikációs eszköz nyújtotta lehetőséget kihasználnak. Tudni szeretnék, pl.: hogy matematikát kell-e tanulni és mennyit? A válasz: nem, de számos matematikai alkalmazás részét képezi a felkészítésnek. Ezzel együtt a szükséges szakirodalom olvasása, feldolgozása, a gyakorlatok feladatmegoldásainak teljesítése megkerülhetetlen.

Látszólag feleslegesnek tűnik a Tanulásmódszertan, és a Kutatásmódszertan tantárgyak tanulása. Az egyik abban segíti a hallgatót, hogy képes legyen önállóan jelentős mennyiségű, különböző szakíró által írt, összeállított szöveges anyagokat külön-külön és együttesen is kezelni. A lényeglátás ezen a szinten alapvető, a szintézis elkészítése megkerülhetetlen.

A humor, a játékosság fontos szerepet tölt be a felnőttképzésben. A *Tanulásmódszertan* tantárgy betűneve: **BE**vezetés a **FŐ**iskolai **Tanulmányok**ba. **Tanulásmódszertan**. **BEFŐTT**. A szó az édesanya, a nagymama által készített finom csemegére asszociál. „Milyen órájuk lesz? Befőtt.” Az indexbe is így írták be a hallgatók.

A *Kutatásmódszertan* elsajátítása során nem a hónapokig tartó papíralapú számolás, számítások elvégzése a hangsúlyos, hanem a kutatási cél meghatározása, a hipotézisként megfogalmazható kérdések megszerkesztése, kibontása. A szükséges szakirodalom áttekintése, a munkavégzés egyes fázisainak idő-tervezése, az erőforrások generálása. A munka végrehajtása. Az egyes szakaszok feladatainak teljesítése. A számítások számítógépes programmal történő elvégzése után a hipotézisekben megfogalmazott kérdésekre a kapott eredmények alapján történő válaszadás. A következtetések megfogalmazása. Hasznosítása. Fontos, technikai gyakorlatok előzetes elvégzése a diplomadolgozat elkészítéséhez.

A rendszerváltás következményeként megjelent képzési igény eredményes teljesítése a FEEFI-nél 46 képzőhelyen, hangsúlyosan cca. 2400 fő levelező képzésben résztvevő hallgató felkészítésével, több mint 50 oktató tanulásirányításával folyamatosan működött.

A tanulási tevékenység eredményessége szempontjából célszerű volt figyelembe venni néhány alapelvet. A felnőtt tanuló esetében ezek lehetnek:

- „*A támogató környezet*. Olyan mikro- és makro-környezet kialakítását és fenntartását jelenti, amely a felnőtt tanuló számára elfogadható lehetőségeket teremt a tanulási tevékenység újraindításához és folyamatos fenntartásához, működtetéséhez. A felnőttkor meghatározó tevékenysége: a munka mellett. A támogatás nélkülözhetetlen *a család, a munkahely és a társadalom* részéről is.
- *Tisztelet mások iránt*. A tanulási folyamat meghatározó szereplői a tanuló és a tanulást irányító pedagógus (*tanító, tanár, mester*). A felnőttoktatásban a résztvevők közötti viszony, kapcsolat folyamatosan és szükségszerűen elmozdul az alá-fölérendeltségi állapotból és közeledik egy mellérendeltségi állapot felé. Az átalakuló szerepek lehetőségek kínálnak a *résztvevő központú* tanulási tevékenység kialakítására és működtetésére. (Maróti Andor 1998.)
- *Mások tapasztalatainak megbecsülése*. A felnőtt saját megélt tapasztalatait (*a mindennapok és a munka világának tapasztalatát*) szembesíti és összehasonlítja a tanulási folyamatban működők tapasztalataival.
- *Odafigyelés a személyek szükségleteire*. A tanuló korábbi passzív szerepét fokozatosan felváltja a saját élményen alapuló, aktív tanulási tevékenység és tapasztalatszerzés. A tanulásirányítás lehetőséget biztosít az egyéni szükségletek szerinti felkészüléshez, tevékenységfejlesztéshez.
- *A teljesítmények és az elégedettség összhangja.*¹ A tanulási folyamatban megjelenő eredmények értékelésénél eltúlzott szerepet tulajdonítunk a véletlennek, a szerencsének. Leértékeljük saját teljesítményünket. Sikeres vizsgahelyzeteinkben fontosnak tartjuk a szerencse jelenlétét. Ennek ellensúlyozásához, a felnőttlét napi feladat-megoldásaihoz hasonlóan, a tanulási folyamatban elért eredmények esetében is szükséges és nélkülözhetetlen a valós teljesítmények megtapasztalása és az ezzel együtt járó elégedettség érzelmi átélése.

¹ Vö.: Haragi László: Munkaerőpiac és felnőttképzés. – In.: Andragógiai olvasókönyv (szerk.: Koltai Dénes) JPTE TI. Pécs. 1996. pp. 289-293.

A kihívások kezelése (együttműködés, továbbképzés, tanterv- és tananyagfejlesztés, távoktatás, szervezetépítés)

A kilencvenes évek elején a folyamatossá vált társadalmi-politikai gazdasági átrendeződések nyomán kialakult új helyzetben, a technológiai- és struktúraváltás következményeként szinte egyidőben zajlott le két ellentétes irányú folyamat – számos területen a korábban időtállóknak, korszerűnek vélt (munka) tapasztalatokra épülő szakmai tudás gyors leértékelődése, más területeken új típusú, piacképes, teljesítmény-orientált tudás gyors felértékelődése. Ez egyszerre jelentett a kvázi piac által értékelt, folyamatosan karbantartott szakmai tudást, a megváltozott szerephelyzetekben eredményesen működtethető személyiségjellemzőket, olyan általános műveltséget, amelynek szerves része az életmód és a probléma megoldás kulturáltsága. A csak végrehajtó típusú embert felváltja az alkotó, a kreatív, a változó körülmények között is eredményes, cselekvőképes személyiség. Az alapvető gondot az okozta, hogy a (sejtett?) változásokra, és az új helyzetben eredményesen működtethető szerepekre nem készültünk fel. Az új kihívásoknak, a más minőségű követelményeknek való eredményes megfelelés, csak a korábbi életvezetési gyakorlat mintái alapján már nem volt igazán működőképes. A megoldás lehetőségét a változás kényszere biztosította a tanulás, a felnőttoktatás, új rendszerszemléletű megközelítésével, ami fokozatosan túllép a csak esélyt növelő funkció-értelmezésen és a felnőttek mindennapi élettevékenységének elemeként kezelik.

A régióban meghatározó felsőoktatási és felnőttoktatási intézmények azonnal megvalósítható felsőoktatási képzésekkel válaszoltak a kihívásokra:

- a JPTE BTK Felnőttképzési és Közművelődési Tanszéke új képzési, továbbképzési lehetőségek kínálatával bővítette szakmai profilját: művelődésszervező, személyügyi szervező, humánszervező szakok és egyéb felnőttképzési programokkal.
- a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola a négyéves műveltségterületi tanítóképzési modell-kísérleti program, majd a művelődésszervező szak önálló indításával jelent meg az „oktatási piacon.” (1993-tól főiskolai szintű művelődésszervező szak a JPTE FEEFI kihelyezett tagozataként működött Kaposváron.)

Az önálló tanulás folyamatos terjedése megjelent a felnőttképzésben is. A felnőttoktatás korszerűsítésének egyik területe a távoktatás, amely először 1973-ban papíralapú változatban a pécsi tanárképző főiskolán indult el. A következő jelentős lépés 1992-ben a hat Regionális Távoktatási Központ kezdte meg működését (JPTE Pécs), a megfelelő alközpontokkal (CSVM Kaposvár) együtt. A TEMPUS PANNONIA JEP projekt keretében szakemberek felkészítése Magyarországon (RTK) és külföldön történt (a Leuveni Egyetem Belgium és Helsinki Műszaki Egyetem Finnország) 1992-1995 között mintegy 200 távoktatási szakembert képeztek ki (tizenhárom) nyugat-európai egyetem távoktatási központjában.²

Már nemzetközi távoktatási szakértőként vehettem részt azon a gyakorlati foglalkozáson, ahol üzemlátogatáshoz hasonló élményben lehetett része azoknak a nappali tagozatos művelődésszervező hallgatóknak, akik látogatási engedélyt kaptak a Taszárra telepített távoktatási bázis megtekintésére, működtetési bemutatójára, a távoktatási gyakorlatra

Az 1990-es évek elején a Taszáron állomásozó amerikai (*IFOR*, *SFOR*) egységek harcászattertechnikai, hadműveleti felkészítése és kommunikációja során a műholdas televíziós műsorszórással biztosították a különböző állomáshelyeken, az alakulatoknál telepített távoktatási központokban a televízió konferenciák szinkron működtetését, a katonák felsőfokú tanulmányaik folyamatos konzultációs lehetőségét az adott felsőoktatási intézményekkel, a telefonos kapcsolatot a családdal. A rendszerben már jelen volt a műholdas kommunikáció, a flipchart, a video, a telefon a maga helyén, s meghatározó funkciójával.

² Vö.: Kovács Ilma: Új út az oktatásban BKTE FKI Budapest, 1997.pp. 28-33.

Az IFOR katonai egységek taszári tartózkodásának egyik meghatározó állomása volt a műholdas távoktatási központ telepítése és beüzemelése. A hadászati, harcászati tevékenységben érintett állomások bekapcsolásával olyan kommunikációs rendszer telepítése történt, amely számos területen biztosította a katonák infokommunikációs tevékenységének lehetőségét (*titkosítható*) kódolt televíziós konferencia változatban.

A pályám kezdetén feltűnt, hogy a tanulókkal szívesen foglalkoztam, a tanári szobát kerültem. A felnőtt hallgatókkal való munka felüdülés volt számomra. A kérdés nem az volt, hogy jól csinálom-e, hanem, hogy diákként beülnék-e az óráimra? A játék és a tanulási anyag tervezésénél, készítésénél a kérdések: biztos, hogy nálam is működne ez a játék, segítene a tanulásban ez a tananyag? Ezzel összefüggésben a közös munka elején tisztáztam néhány dolgot a hallgatókkal:

Amit mondok az a tanulmányaim, kutatásaim, olvasmányaim, munkatapasztalataim eredménye. Szabad kételkedni. Ezt lehet vitatni. Sőt célszerű. Tényekkel, érveléssel.

Az óráimon való részvétel nem kötelező, hanem lehetőség. A vizsgákon nem arra vagyok kíváncsi, hogy a vizsgázó mit nem tud, hanem arra, hogy mit tud, és ezt hogyan bizonyítja?

A tanulás-módszertani megoldások lehetséges változataiként alkalmazható a csoport előtti szóbeli és multimédiás bemutató. Lényege, hogy a hallgatók a csoport előtt mutatják be az általuk elkészített feladat teljesítését. Az utóbbi változat olyan tantárgynál lehetséges, ahol a hallgatók multimédiás anyagok tervezését és készítését is tanulják. A vizsgákra történő felkészülésben segít a puska elkészítése. A vizsgán való használata nem egészséges, mivel magam is folyamatosan tanulok, ismerem és tudom a használati trükköket. Nem célszerű versenyeznünk, hogy ki tud újabb puska változatot alkalmazni és leleplezni. A tudásépítésnek vannak értelmesebb változatai is. A tanárok által mutatott minták a saját tapasztalataink szerint felépített minták. Nem garantált, hogy ezek másnál, más helyzetekben is ugyanúgy működnek. Mindenkinek fel kell építenie saját személyiségét, szakmai mintáját. Meg kell élnie saját sikereit és kudarcait. Ezek kikerülhetetlen részei a fejlődésnek.

1993-ban három megye (*Baranya, Somogy, Tolna*) Rendőrfőkapitánya együttműködési javaslattal kereste meg a JPTE és CSVMF illetékes vezetőjét. Az állományok munkatársainak tisztai előmeneteléhez felsőfokú tanulmányok teljesítése és végzettség szükséges. Az érintettek először egy művelődésszervező főiskolai képzésen vesznek részt. Sikeres államvizsga után a felsőfokú szakmai képzést a rendőrtisztai főiskolán folytatódott. A szakmai felsőfokú végzettség átvétele lehetővé tette a régen megérdemelt előléptetést, a tisztai rendfokozatot. A felsőoktatási intézmények és a megyei rendőr főkapitányok által rögzített megállapodás alapján 90 fő felkészítését teljesítette a JPTE kihelyezett tagozataként a CSVM Pedagógiai Főiskola Felnőttképzési és Távoktatási Alközpontja.

Hasznosítva nemzetközi távoktatási felkészítésünket egy nyolcfős csapat team munkában elkészített egy önálló tanulást támogató távoktatási oktatócsomagot. Ennek a programnak a megvalósítását a Nyitott Szakképzésért Alapítvány támogatta. Ebben a kihívásokkal teli folyamatban egy kreatív csapat tagjaként közreműködhettem a távoktatási szakemberek (tutorok) képzését támogató oktatócsomagot megvalósításában és távoktatási hasznosításában. Konzultációs helyek: *Budapest, Kaposvár, Keszthely, Kolozsvár*.

A képzés összóraszám: 200 óra. Önálló tanulás: 160 óra, csoportos konzultáció 40 óra.

A képzés témakörei:

- A távoktatás kialakulása, jelene, jövője és fogalomrendszere
- A nyitott-, távoktatási rendszer
- A tanítási-tanulási folyamat újszerű értelmezése
- A tanár-tanuló megváltozott szerephelyzete
- A tanuló támogatása, motiváció, a motiváció fenntartása
- Eszközök, eszközhasználat, módszerek a távoktatásban

- Az értékelés szerepe és folyamata
- Minőségbiztosítás a távoktatásban.

A Távoktatási Szakemberképző Oktatócsomag kiadását (1999) a Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdasági Kara Keszthely és a CSVN Tanítóképző Főiskola Kaposvár közösen gondozta.

Részletek egy tanulásmódszertani kísérletből

Pedagógusként, szakoktatóként, oktatástechnológusként, felnőttoktatóként, főiskolai oktatóként, gyakorló andragógusként folyamatosan kerestem/keresem az okát annak, hogy miért nem működik igazán eredményesen a tanulóknál a tanulás. Örömteli volt a felismerés, hogy a megoldás sokkal egyszerűbb, mint azt gondolnánk.

A tanulás működő gyakorlatában az iskolai tanulás a meghatározó, amelynek folyamataiban minden erőfeszítés és szemléletváltási kísérlet ellenére a szereplők biztonságban érzik magukat a kapott szerepekben, miközben folyamatosan szembesülnek a kudarcokkal (PISA 2000, 2003, 2006, 2012). A hangsúlyos területek: olvasás – szövegértés, matematikai kompetenciák – problémamegoldás, természet-tudományokkal kapcsolatos attitűdök – újszerű technikával végzett felmérése.

A tanulás mindenki életében meghatározó tevékenység. Ma már tudjuk, hogy egy egész életen át. Egykor természetes jelenséggént, folyamatként kezeltük a maga helyén. Része a személyiség fő életkori szakaszolásként elfogadott domináns tevékenységeinek (a játék, a tanulás és a munka) hármasságának rendszerében. De közben minden megváltozott.

Biztos, hogy a tanulás az iskolával kezdődik?

Sokáig én is azt hittem, hogy a tanulás az iskolai feladatok eredményes elsajátítását jelenti. Ha a feladott leckét megtanulom, akkor a dolog rendben van. Aki megcsinálta a házi feladatot, jól felelt az órákon és sikeresen szerepelt a vizsgákon, az a jó tanuló, aki pedig nem, vagy csak félig-meddig, az a rossz, vagy közepes tanuló. A környezetemben lévő felnőttek, illetve a pedagógusok is ezt erősítették. Így szükségszerűen kialakultak a skatulyák, ahova elhelyezhettek bennünket. S ezekből eléggé nehéz volt kitörni.

Természetes folyamatként fogadja el a felnőtt társadalom (*kezeli a közvélemény*), hogy a kisgyermek az édesanyja segítségével sajátítja el az anyanyelvét. Ebben az esetben senki nem hiányolja a tanulást irányító nyelvtanári képesítését, módszertani felkészültségét. Nincs gond a kompetenciákkal. Az édesanyák ezt a feladatot mégis tökéletesen megoldják; valóságos beszédhelyzeteket teremtve gyermekük számára idegen nyelvi környezetben, türelemmel, a tanulóhoz szükséges időmennyiség figyelembe vételével és folyamatos pozitív megerősítéssel, a gyakorlás biztosításával. A szocializáció egy későbbi szakaszában, az intézményes idegen nyelv tanulása során állandó konfliktus forrása a tanulási eredménytelenség.

Hasonló sajátos ellentmondásként tapasztalhatjuk meg azt is, hogy a világ dolgai iránt természetes kíváncsisággal érdeklődő, kérdéseivel a környezetét állandóan ostromló kisgyermekből hogyan lesz szófukar, az iskolai tananyag iránt kevésbé fogékony, a tanulást muszájból csináló nebuló, aki egyébként más területeken esetleg ügyes, sikeres, eredményes (*pl.: zene, sport, játék, munka stb.*). Valami nem, vagy rosszul működik mindkét esetben.

A felnőtté válás egymásra épülő szakaszait feltehetően hasonlóan élhettük, tapasztalhatuk meg. Gyermekkorunkban mindent tudni akartunk a világról, nem utáltuk a matematikát, szívesen hallgattuk a felnőttek történeteit, „meséit” és nagyon szerettünk játszani a saját korosztályunkkal, a felnőtt családtagokkal. Ötéves korunktól már nagyon vártuk, hogy iskolába mehessünk. Sokszor hallottuk a felnőttektől, hogy a mi munkánk a tanulás, amit váltakozó sikerrel és lelkesedéssel végeztünk. Majd elérkezett az idő, amikor már nagyon elégünk volt az iskolából és gyorsan felnőttek akartunk lenni. Naivan azt hittük, hogy ha dolgozunk, akkor nem kell tanulnunk.

Gyakran használunk közérthető, számunkra természetesen kezelhető fogalmakat azzal a meggyőződéssel, hogy ismerjük, tudjuk a jelentését, tartalmát. A tanulásról nem ez a helyzet? Biztos, hogy ugyanazt érjük tanuláson? Mert úgy teszünk, mintha az iskolába lépés előtt a gyermek nem tanult volna. Hasonló a helyzet a felnőttek esetében is. Úgy kezeljük őket, hogy nem veszünk tudomást arról, hogy munka világa egyben valós tanulási színtér.

A felnőttek feladat megoldási, tanulási eredményességének vizsgálatakor vajon eszünkbe jutnak-e Sz. L. Rubinstein gondolatai miszerint „*minden tevékenység a személyiségből, mint szubjektumból indul ki*” – és – „*a létezés síkján minden adott szakaszban a személyiség a kiinduló, a kezdőpont.*”³

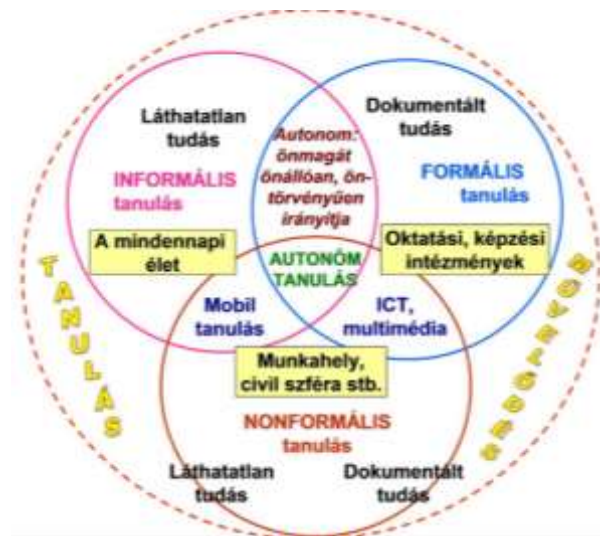
Ez a megközelítés azt érzékelteti, hogy a személyiség egyszerre lehet forrása, részese és eredménye is a tanulási folyamatnak, a személyiség fejlesztésének. Megfontolandók, hogy

- A felnőttek szocializációja az adaptációban, a személyiségépítésben a második lépcső. Nem nélkülözheti a fejlődés, az érés első szakaszának történéseit, tapasztalatait.
- A felnőtt racionális, praktikus, gyakorlati ember. Saját felnőtt életében sikeres.
- Az iskoláskorúak (a normál korosztály) tanulótipusai a működő tanulási szocializáció eredményeként megtalálhatók a felnőttek között is. Ezért átfedések lehetségesek.
- A felnőtt személyisége rögzíti az élet- és munkatapasztalatokat, és a tanulási szocializáció korábbi beidegződéseit is.
- A felnőtt már nem az iskola „szerkesztett, mesterséges világában” él. Folyamatosan összeveti az iskolában tanultakat gyakorlati tapasztalataival.

Ma már tudjuk, hogy a tudás nem azonos az iskolai tudással. A tudáselsajátítás, a tanulás, a művelődés mindegyik lehetősége egyfajta komplex kvázi rendszerként rendelkezésre áll minden életszakaszban, mindenki számára. Természetesen ezek lehetőségek, amelyek hasznosítása kultúra- és személyiségfüggő. Kiteljesedése a reflektív kreativitás színtere: ahol öntevékenységgel és önfejlesztéssel valósítható meg az önnevelés, az önművelés cél- és feladatrendszere. Lehetőségei *informális, formális, nonformális tanulás*. Eszközei az irányított, az önálló és az autonóm tanulás egy egész életen át (1. ábra).

Szükségszerűen merül fel a kérdés, hogy a személyiség, mint szubjektum alkalmas-e az iskolai tanulásra? S vajon így tanulásra kész állapotba hozható? Biztosítottak a feltételek?

Ezt a lehetőséget modellezi az a tanulás-módszertani kísérlet/kutatás, amelyet a Kaposvári Egyetemen és a JPTE FEEFI-n 1999-2008 között folytattam művelődésszervező és andragógia BA szakos, nappali és levelező tagozatos hallgatók közreműködésével. (A tanulás = élettevékenység! 1999, 2002, 2005, 2006)

1. ábra: A tudáselsajátítás lehetőségei

³ Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai II. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1964. p. 1041.

A tanulás-módszertani program célja: egy új tanulásfelfogás, szemlélet, és az önálló, autonóm tanulás lehetőségének kialakítása, beépítése a főiskolai, egyetemi képzés, fejlesztés folyamatába. Ez azt jelentette, hogy a tantervi struktúra felépítése és a képzési program megvalósítása lehetőséget biztosított a hallgatók számára a különböző tudáselsajátítási lehetőségek kialakítására, megélésére, tapasztalatok gyűjtésre egyéni szinten és csoport-közegben.

<i>A résztvevők:</i>	<i>nappali</i>	<i>levelező</i>
– művelődésszervező	246 fő	597 fő
– humánszervező	54 fő	67 fő
– andragógia BA	95 fő	125 fő
	405 fő	789 fő

Tanulást támogató eszközei:

- Kvázi távoktató tananyag nyomtatott és számítógépes szoftver formában.

A kérdőívek témái:

- A tanulási stílusok.
- A tanulási szokások, technikák.
- Írásos önkéntes vélemény, visszajelzés a kurzus folyamán (indításkor, alatt, végén).

„Tantárgyi” tantervelemzés

Bevezetés a főiskolai tanulmányokba (tanulásmódszertan)

Megvalósítás: az adott tanév első félévében

Céltételezések:

- A főiskolai lét a felnőttkor meghatározó állomása.
- A tanulás = élettevékenység.
- Alapvető a tanulási folyamat sajátosságainak ismerete és működtetése.
- A hatékony tanulás elvei és gyakorlata.
- A tanulás tanulása és tanítása.

Feladat (teljesítés: aláírás):

- Az előadások látogatása.
- A tanulás = élettevékenység” és „A tanítási – tanulási folyamat újszerű értelmezése. A tanár – a tanuló megváltozott szerephelyzete” című tananyagok feldolgozása és az önálló tanulást támogató jegyzetek hiánytalan kitöltése.
- Önálló munka, tanulás „A tanulás titkai” című számítógépes FOK szoftverrel.

Témakörök

- Első lépések az értelmiségivé válás útján. A főiskolai tanulás sajátosságai.
- Tanulás = élettevékenység? Life long learning?
- Tanulás „A tanulás titkai” című önálló tanulást támogató számítógépes programmal.
- A tanulás pedagógiai és pszichológiai kérdései.

A tanuláshoz szükséges feltételek.

- A tanulási-tanítási folyamat szereplői, a felnőttek tanulása. A tanulást gátló tényezők.
- Tanulási technikák, eljárások. A tanulást támogató eszközök és források.
- A nyílt, rugalmas, technológiai alapú tanulási, tanulásirányításai formák, lehetőségek, eljárások.

Tananyagelemzés

1.) Strukturális elemzés

- Alapelvek.
- Rendszerértelmezés.
- Szereplők és szerepek.
- Tevékenységek: eszköztudás, tartalomtudás, technikák, eljárások

2.) Mennyiségi elemzés

- Az alapismeretek rendszere: fogalom, képzet (valóság), tény, leírás, elv, elmélet, szabály, törvény, hipotézis.
- A tevékenység, alkalmazás: funkció, szerkezet, gyakorlottság.⁴
- Minőségi elemzés
- Követelményszintek: ráismerés, megnevezés, felidézés (reprodukción), kívülről kapott algoritmus, belsővé vált algoritmus, maximális begyakorlottság, megismerő alkalmazás, rutinos cselekvés (automatikus adaptáció)

A tanulásirányítás történései

- tevékenységformák szervezése.
- a tapasztalatszerzés lehetőségeinek biztosítása.
- bemutatás – tudatosítás – értelmezés.
- elemzés – értékelés – ellenőrzés.
- visszacsatolás – szabályozás.⁵

A tantárgy tanításának sajátosságai:

- Analizáló és szintetizáló gondolkodás.
- Képi és fogalmi gondolkodás.
- Reprodukív és fogalmi gondolkodás.
- Problémamegoldó gondolkodás.
- Tapasztalatszerzési lehetőségek.
- A szakmai nyelv használata.
- Tevékenységfejlesztés.
- A személyiség fejlesztése.
- Szemléletformálás.

A tanulási folyamat

- célkitűzések (követelmények),
- tevékenységek (tanulási, tanulásirányítási),
- elemzés, értékelés, ellenőrzés,
- visszacsatolás, szabályozás,
- a kulcskvalifikációk fejlesztése megvalósíthatóságának biztosítása.

A tantárgy tanulásának sajátosságai:

- Lineáris és strukturális tanulás.
- Önálló tanulási tevékenység.
- Tapasztalatok (szükségletté alakítás).
- Cselekvések, meggyőződéssé erősítés.
- Konkrét gyakorlat.

⁴ Vö.: Orosz Sándor: A tananyag elemzése. OOK. Veszprém. 1977. pp. 85-92.

⁵ Vö.: Magyar Miklós-Sevidiné Balassa Ildikó: A tanítási-tanulási folyamat újszerű értelmezése. A tanár-tanuló megváltozott szerephelyzete. Kaposvár-Keszthely. 1999. pp. 68-70. Krisztián Béla megfogalmazása szerint.

- A kettős szocializáció előkészítése(adaptáció).

Módszerek a tananyag feldolgozásában

A folyamatban résztvevő szereplők dominanciája szerinti felosztás alapján:

- tanár tudásközvetítő tevékenységét,
- a tanár és a tanuló közös tevékenységét,
- a tanuló önálló tevékenységét támogató módszerek.⁶

A tanulás titkai (FOK számítógépes szoftver), a hallgatók rendszeresen használták

- Képesség teszt (önértékelés).
- Hogyan kezd el el? (motiváció, szabályok tanulása, időbeosztás, célok kitűzése, a hógörgetés elmélete).
- Memória (memória gyakorlatok, asszociációk, vizualizáció, megértés).
- Olvasás (a folyamat, gyorsolvasás).
- Fogalmazás (a folyamat, a feladat megértése, a dolgozatok szerkezete).
- Jegyzetelés (a jegyzetek írása).
- Ismétlés és vizsgáztatás (Te és a vizsgák, ismétlés, vizsgázás).

Az önálló tanulást befolyásoló tényezők a hallgatók visszajelzései alapján:

– A tanulás értelmezésének és gyakorlatának az iskolához történő kötése	89%
– A verbális tanulás dominanciája	82%
– Az egy tankönyvből tanulók szokása	85%
– A lineáris gondolkodás és feladatmegoldás beépülése	84%
– A tanár személyes jelenlétének meghatározó szerepe a felkészítési folyamatban	86%
– Az önálló tanulás nehézségeinek megjelenése	76%
– A tanulói szerep azonnali működtetése a felnőttkorban is	87%
– A tanulási tevékenység kötődése valakihez, valamihez	79%
– A tanulás tanulásának hiánya	75%

A kísérleti/kutatási program tanulságai:

- A tanulás nem az iskolával kezdődik. Az iskola előtti évek szocializációs történései alapvetőek a tanulási szokások, technikák kialakulásában, megalapozásában különös tekintettel a láthatatlan tudás elemekre, tartalmakra.
- Az első 12 iskolai év tanulási szocializációja meghatározó a személyiség fejlődésében. Annak megváltoztatása nehéz és hosszú folyamat, amelyben az érintett személyes és tudatos közreműködése nélkülözhetetlen.
- Az új szemlélet és tanulási gyakorlat kialakítása csak összehangolt tantervi struktúra működtetésével és tanulásirányítói gyakorlattal lehetséges. Ezt az Andragógia BA képzés tantárgyi lehetőségei jól érzékeltetik.
- Tanulásmódszertan
- Informatikai alapok és alkalmazások
- Kommunikáció elmélete és gyakorlata
- Médiaismeret
- A felnőttképzés módszertana és eszközzrendszere
- Távoktatás – E-learning
- Közösségfejlesztés

⁶ Vö.: Székely Endréné – Szokolszky István: Didaktika a műszaki pedagógusok részére. Tankönyvkiadó. Budapest. 1975. pp. 40-45.

- Kulturális kommunikáció
- A mai magyar média világa. Regionális és helyi média
- Távoktatás fakultáció (MA előzetes):
  - ICT – Multimédia, Távoktatás módszertana
  - Kreatív Műhely 1., 2.
  - Nyitott képzési laboratórium
- Ezzel együtt a hallgatók felkészíthetők a megváltozott tanulási környezetben való önálló, autonóm tanulásra (A multimédia és a művelődésszervező képzés⁷, A távoktatás lehetőségei a jelenléti oktatásban⁸, „Játszani is engedj szép, komoly fiadat!”⁹)
- A tanulásmódszertannal való foglalkozás a meglévő tanulási eredményességünk karbantartásáért fontos.
- A csúcstechnika, -technológia felgyorsult fejlődése, a tanulási környezet és a tanulási eszközök változása, a kultúra demokratizálódása a tanuló önálló, autonóm tanulásának felerősödésével jár.
- Szükségessé vált egy konstruktív szemlélet gyakorlati megvalósítása: az eredményesség érdekében fontos, hogy a tanulásirányító is folyamatosan pótolja hiányzó kompetenciáit és tartsa karban tudását.

A tanulás-módszertani program alkalmazásának időtartama alatt felgyorsult a taneszközök technikai, technológiai fejlődése, a tanulási környezet változása. A lépéstartás nehezebbé vált, mivel a folyamatból nem iktatható ki az adott taneszközt alkalmazó tanulási szocializáció sem. A jelenléti oktatás mellett megjelenő új közvetítési technológiák (távoktatás, e-learning stb.) más minőségű, a korábitól eltérő tanulási, tanulásirányítási technikák, eljárások hatékony működtetését igénylik. Ezt a tevékenységet (másfajta eszköztudást) szükséges elsajátítani és meg lehet tanulni. Szükségletként jelenik meg az önálló tanulás és a saját élményű tanulói tapasztalatszerzés, amelyben a tankönyvnek ugyanolyan fontos szerepe van/lehet, mint a multimédiának.

A mobil eszközök térnyerése, széles kommunikációs lefedettsége és felhasználásának tömegesedése tovább erősíti a kommunikációs környezet változását, lehetővé teszi a mobil kommunikációs környezet kialakulását. Ezzel párhuzamosan az analóg technika digitális technikával történő lecserélése zajlik a csúcstechnológia segítségével. Ennek eredményeként a mobil kommunikáció és az Internet-alkalmazás együttes hasznosításával kialakítható a szerves tanulási környezet.¹⁰ (2. ábra)

Ezen a ponton már nem működik a csak hagyományos osztálytermi pedagógiai gyakorlat. Szükséges és elkerülhetetlen a digitális pedagógia megalkotása és működtetése. Sajátos

⁷ Vö.: Busznyák János-Berke József-Gerő Péter-Krisztián Béla-Magyar Miklós: A multimédia és a művelődésszervező képzés. – In.: Acta Scientiarum Socialium. Kaposvári Egyetem. Kaposvár. 2006. pp. 185-197.

⁸ Vö.: Magyar Miklós: A távoktatás lehetőségei a jelenléti oktatásban. – In.: Műhelytanulmányok. BMGE GTK. Budapest. 2002. pp. 77-84.

⁹ Vö.: Magyar Miklós: „Játszani is engedj szép, komoly fiadat!” – In.: www.jampaper.eu

¹⁰ Vö.: Benedek András: Digitális pedagógia, mobil tanulás és új tudás. <https://www.nive.hu/folyoiratok/admin/articles/15/benedek.pdf>

ellentmondás, hogy miközben a tanulásirányító keresi a helyét és szerepét (*Internet pedagógus, távoktatási tutor*) az új, virtuális tanulási környezetben, a tanuló már egyéni szinten birtokba vette és működteti.

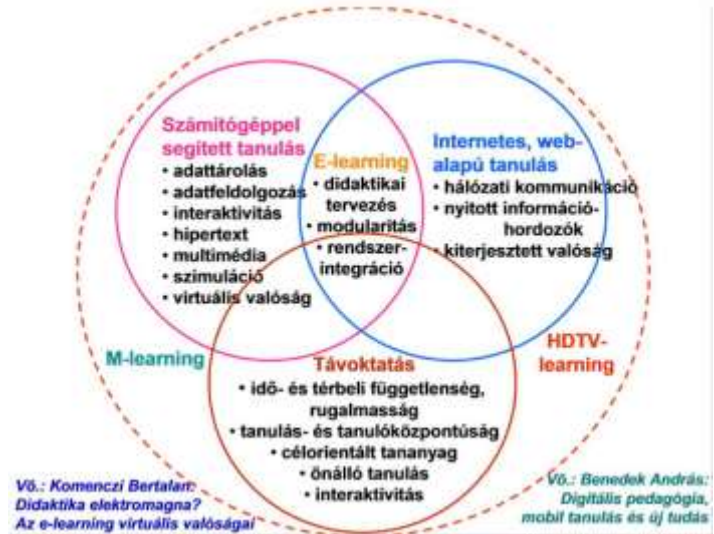
2001-es Kerettantervek az iskolarendszerű felnőttoktatás számára. Egyidőben 49 gyakorló pedagógus kapott megbízást az Országos Közoktatási Intézet Felnőttképzési és Kisebbségi Főosztályától, hogy állítsa össze a csak felnőttek szóló Kerettantervet. A 13 évfolyamot átfogó, első, csak felnőtteknek szóló kerettanterv minden szempontot figyelembe vett. A megjelenése ideje azonos volt a rendszerű (a normál korosztály) Kerettantervének megjelenítésével. A bevezetés fokozatosan történt.

Az alsótagozat számára a Matematika és az Anyanyelv Kerettantervének elkészítésére kaptam megbízást (*Alapismereti fokozat modulonként*). Erre a bázisra építve működött a felső tagozatos matematika, illetve magyar nyelv és irodalom tanterv is.

Rövidesen felkértek az új kerettantervi háttér miatt olyan önálló tanulás támogató tanulási anyagok (*az 'ABC és az IXL'*) összeállítására, amelyek 2003-tól az analfabéta, a funkcionális analfabéta felnőttek felkészülését is segítik. Az önálló tanulást segítő taneszköz csupán egy lehetőség a tanuló és a tanulást irányító pedagógus kezében. A fejlesztésnél használt vizuális anyag a felnőttek mindennapjaiban megjelenő használati eszközök, tárgyak, fogalmak, történések, tapasztalatok képi világát idézi fel, eleveníti meg. A szakmai-pedagógiai program és a módszertani hasznosítás elve a felnőttek tapasztalati bázisára épített anyanyelvi és matematika tananyag elsajátíttatása. E két területen történő felkészítéssel azonos értékű kommunikáció alkalmazását, a tantárgyak közötti koncentrációt a hasonló, esetenként azonos képanyag használata erősítheti.

Összegzés helyett

Tisztelt Olvasó! Az élet nagy ajándéka, hogy lehetőséget kaptam abban az intézményben, ahol diákként tanárnak készültem, közel egy évtizedig egyetemi oktatóként tanítani és a befogadó műhely tagjaként a második esély programjában felnőtteket segíteni a pályamódosításban. Mindezt olyan mentorok, mesterek, kollégák, kolléganők társaságában, akik számára a tanuló sikere, eredményes teljesítése az elsődleges, a fontos. Hallgatóimnak útravalóul mindig elmondtam: a tantárgy csak ürügy, hogy a világ felfedezésében utközteszük nézeteinket, megtaláljuk a megoldás különböző lehetőségeit és eredményesen megoldjuk az aktuális feladatokat. Arra, hogy mit tanítottam, nem fognak emlékezni. Arra viszont igen, hogy találkozásunk és közös munkánk hatással volt-e élete további alakulásában? Ha

2. ábra: Az elektronikus (mobil) tanulás, a szerves tanulási környezet

nem, akkor rosszul végeztem a munkámat. Ha igen, akkor ez a találkozás mindkettőnk számára hasznos volt. Én nem élhetem az Önök életét. Nem építhetem fel az Önök által működtetett szakmai embert a napjainkban divatos életpálya modellek portfóliói ellenére sem.

A Pécsi Tudományegyetemen eltöltött közel egy évtizedben megtapasztaltam, hogyan működik egy valódi kutató, oktató, szakmai műhely. Hogy lehet sikeresen vezetni egy tanzéket. Hogy lehet csapatot építeni, mely képes a folyamatos fejlődésre. A humán képzési területen is megtalálhatók azok a képzések, amelyeket az oktatási piac preferál. A megfizethető minőségi képzés, oktatás piacképes. Ezeket a tapasztalatokat tanszékvezetőként hasznosítottam 1997-től a Kaposvári Egyetem Közművelődési Tanszékének felépítésében, működtetésében és oktatói utánpótlás nevelésében. A JPTE FEEFI vezette Konzorciumi Szövetségben valósítottuk meg az Andragógiai BA Szak tantervi akkreditációját és a szak 2006-os önálló indítását. Munkámat, a Kar Oktatói 2006-ban Életműdíjjal ismerték el.

A fejlődés Pécsen sem állt meg. A Tanszékből intézet lett. A FEEFI Karrá szerveződött. Az utánpótlás nevelése, felkészítése, a szervezet fejlesztése folyamatos volt. Mindez a szemünk előtt zajlott, tevőlegesen is részese lehettem. Azt modelleztük a valóságban, amit tanultunk és tanítottunk az Alma Materben. Köszönet mindenkinek, akik lehetővé tették a közös együttműködést, a szervezet- és csapatépítést, a kutatási projekteket, a hallgatókkal való értékteremtést. Remélem, hogy meghívást nem érdemtelenül kaptam. Megfeleltem a mestereknek, a mentoroknak és a segítetttem a rám bízott hallgatók célkitűzéseinek teljesítését.

Ma a digitalizáció világában nem kérdés, hanem tény, hogy a Tanulás=élettevékenység. A technológia szédületes ütemű fejlődése folyamatos kényszerpályákat generál az érintettek részére. Nincs halogatás, kitérő. A korszakváltó alfa nemzedék hozzáállása, teljesítménye, feladatmegoldása, problémakezelése globálisan és lokálisan is lehet, hogy sorsdöntő.

Egyike vagyok azoknak, akik számára a munkavégzés hobby. Ma sem csinálnám másként. Az általam megvalósított életpálya számomra ideális volt. Tudom, és vallom, hogy a mindennapok világában, térben és időben két pont között nem az egyenes a legrövidebb út. A kitérők teljesítése szükségszerű tapasztalatszerzés.

„Az élet olyan leckék sorozata, amelyeket át kell élnünk, hogy megérthessük azokat.”

Ralph Waldo Emerson

Források

- BENEDEK ANDRÁS: Digitális pedagógia, mobil tanulás és új tudás. <https://www.nive.hu/folyoiratok/admin/articles/15/benedek.pdf>
- BENEDEK ANDRÁS: Mobil tanulás és az egész életen át megszerzhető tudás. www.socialscience.t-mobile.hu/dok/11_benedek.pdf
- BUSZNYÁK JÁNOS-BERKE JÓZSEF-GERŐ PÉTER-KRISZTIÁN BÉLA-MAGYAR MIKLÓS: A multimédia és a művelődésszervező képzés. – In.: Acta Scientiarum Socialium. Kaposvári Egyetem. Kaposvár. 2006..
- GÁSPÁR LÁSZLÓ: Bevezetés az emberi erőforrások elméletébe (1996). JPTE. TI. Pécs.
- KOMENCZI BERTALAN: Didaktika elektromagna? Az e-learning virtuális valóságai. Új Pedagógiai Szemle. 2004/11. www.oki.hu/cikk.php?kod=2004-11-ta-Komenczi-Didaktika.html
- KOVÁCS ILMA: Új út az oktatásban? BKTE FKI. Budapest, 1997.
- MAGYAR MIKLÓS: A tanulás = élettevékenység. Csokonai Kiadó. Kaposvári Egyetem. Kaposvár. 1999., 2002., 2005., 2006.
- MAGYAR MIKLÓS-SEVIDINÉ BALASSA ILDIKÓ: A tanítási-tanulási folyamat újszerű értelmezése. A tanár-tanuló megváltozott szerephelyzete. Kaposvár-Keszthely. 1999.
- MAGYAR MIKLÓS: A távoktatás lehetőségei a jelenléti oktatásban. – In.: Műhelytanulmányok. BMGE GTK. Budapest. 2002.
- MAGYAR MIKLÓS: „Játszani is engedj szép, komoly fiadat!” – In.: www.jampaper.eu

- MAGYAR MIKLÓS: *Pedagógiai jellemzők, tanulási tényezők a felnőttek tanulásában.* – In: Felnőttképzés. NSZFI. Budapest. 2008/1.
- NAGY SÁNDOR: *Az oktatás folyamata és módszerei.* Volos Bt. Budapest. 1993.
- OROSZ SÁNDOR: *A tananyag elemzése.* OOK. Veszprém. 1977.
- SONNEVEND JÚLIA: *A demokratikus kultúra elméletéhez.* www.es.hu/pd/display.asp?channel=PULICISZTIKA_0814&article=2008-0406-2012-01VBDD-30k
- SZ. L. RUBINSTEIN: *Az általános pszichológia alapjai II.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 1964.
- SZÉKELY ENDRÉNÉ – SZOKOLSZKY ISTVÁN: *Didaktika a műszaki pedagógusok részére.* Tankönyvkiadó. Budapest. 1975.
- A tanulás titkai. (Szerkesztette: Gerő Péter – Gulyás Jenő).* Számítógépes tanulási szoftver. FOK. Budapest. 1995.

Szerzett kompetenciáink és a képzés tanulsága

Rövid, tisztelgő tanulmányomhoz egy 2015-ben írt dolgozatomat vettem elő. Végzős kulturális mediáció hallgatóként írtam meg az alábbi sorokat 29 végzett hallgatóval készült interjú alapján. Az interjú három témakört ölelt fel, ezek az iskolai bemenet és tanulási motivációk; az iskolai út további tervezése és az oktatás és folyamatának értékelése. A kiadványunk szempontjából az utóbbi pont az igazán érdekes, így azt fejtem ki, kiegészítve a saját tapasztalataimmal, élményeimmel, amelyeket a FEEK-en hallgatóként szereztem.

Tanulási motivációk

A nappali tagozatos hallgatók esetében az volt a legjellemzőbb motiváció, hogy tovább kellett tanulni, valamint hogy sokuknak az adott területre esett az érdeklődési köre:

„Érdeklődési kör; tovább kellett tanulni.”

„Érdeklődés a művelődésszervező szakirány iránt; kurzusok, tantárgyak összetétele felépítése.”

„Gyerekkorom óta érdekeltek a kultúra és a művészetek, és e területek közelében szerettem volna lenni. Kulturális programokat szerettem volna szervezni mindig is.”

Az ő esetükben a másik jellemző motiváció a piacképes diploma megszerzési lehetősége:

„Piacképes diploma megszerzése.”

„A biztos állás reménye.”

„Egy olyan szak, amellyel több irányba is kereshetek munkát.”

„A szakma egyedisége. A szakmán belül több irányú továbbhaladási lehetőség.”

A levelező tagozatos hallgatók leginkább azért kezdték el itt a tanulmányaikat, mert bár a szaknak megfelelő munkahelyen és beosztásban dolgoztak, nem volt róla papírjuk, amit azonban be kellett pótolniuk annak érdekében, hogy a pozíciójukban maradhassanak:

„A szakmában dolgoztam, csak nem volt róla papírom.”

„Művelődésszervezőként dolgoztam, tanári diplomával, és szükségesnek tűnt a szakirányú végzettség.”

„Több mint 10 éve dolgoztam HR-es területen, szakmai képzettség nélkül.”

Volt azonban, akit a tudásvágy, az újdonság hajtott:

„Amikor erre a szakra jelentkeztem, akkor még nem a jelenlegi munkahelyemen dolgoztam, hanem a médiában és készültem arra, hogy előbb-utóbb más területen próbálkozzam és az volt a tervem, hogy valamelyik kulturális intézményben, tehát a város valamelyik kulturális intézményében szeretnék elhelyezkedni, de nem körvonalazódott semmilyen konkrétum, csak hát erre vágytam. És arra gondoltam, hogy ezt, amit itt tanulok, ilyen esetben tudnám hasznosítani, de ha nem sikerül a munkahelyváltás, akkor is olyasmivel foglalkozom, ami érdekel. Tehát, hogy mindenképpen előnyöm származik belőle.”

Saját magam motivációja leginkább az volt, hogy ez az élet rendje: gimnázium után egyetemet választ magának az ember. 18 évesen, ráadásul későn-érő típusként egyáltalán

nem tudtam, hogy mit szeretnék tanulni. Rengeteg szak felkerült a listámra a 12-ik év során, míg végül három maradt. A FEEK-et a második helyen jelöltem meg. Mivel akkoriban nagyon jól ment a matematika, a kereskedelem és marketing szakot jelöltem meg első helyen. 2010 nyarán nem tudtam még, mekkora szerencse ért azzal, hogy nem volt elég pontszámom a Közgazdaságtani Karhoz.

Az elvárások általában ugyanolyannak mondhatóak: mindenki piacképes tudásra vágyott és ezt is várta el.

„Tudást, olyan gyakorlati tudást, amit tudok alkalmazni az életben.”

„Azt, hogy egy olyan diploma és végzettség lesz a kezemben, aminek van értelme és van jövője.”

„Megfelelő szakmai ismereteket, inkább gyakorlatias képzést.”

„Gyakorlatias tudást, régi ismeretek felelevenítését, új ismeretek szerzését, pl. fundraising terén, rendezvényszervezési gyakorlati ismereteket.”

„Elsősorban azt, hogy viszonylag régen tanultam és ezért számítottam arra, hogy friss impulzusokat kapok, meg új, naprakész információkat mondjuk a kultúra világából. Ez az egyik, a másik meg amit mondtam, hogy olyan információkhoz, vagy ismeretekhez jutok, amit esetleg egy munkahelyváltás esetén tudok hasznosítani.”

„Az ismereteimnek, amelyeket a munkám során szereztem, a rendszerezése. Tudományosabb rálátással rendelkezek a témáról.”

Hasonlókat írhatnék én is, de nem emlékszem igazán arra, hogy milyen elvárásokkal mentem be az egyetemre. Nem is biztos, hogy voltak. Annak ellenére, hogy utánanézttem, mit takar az andragógia kifejezés, nem voltam teljesen biztos benne, mit is fogok kapni. Amikor megkaptam a diplomámat, művelődésszervező szakirányon, tudtam, hogy ez kellett nekem, csak korábban még nem volt tiszta. Olyan végzettséget kaptam, amivel olyan munkakörben helyezkedhetek el, ami közel áll hozzám. Mesterképzésbe belépve már voltak elvárásaim: a kulturális mediáció szakot és a magyar-német kettősképzést választva jól hasznosítható és magasabb szintű tudást, gyakorlati ismereteket és szakmai kapcsolatok kialakításának a lehetőségét vártam.

Az oktatás és folyamatának értékelése (a képzésről, karról alkotott vélemény)

Általában véve jók a karról alkotott vélemények. A legtöbb panasz arra érkezett, hogy nem elég gyakorlatorientált a képzés. Ezt főleg azok említették, akik a mesterszakot (is) itt végezték, mert ott több gyakorlatra számítottak. Arról, hogy mennyire koherens a képzés struktúrája, körülbelül megegyeznek a vélemények, de természetesen van olyan is, aki nem elégedett meg velem. Mindegyikről, a köztes állapotról is hoznék egy-egy példát:

„Egy-két kivételtől eltekintve úgy gondolom csupa lényeges és egymásra épülő kurzusunk volt, melyek szerves részét alkották magának, az andragógiának. A többi tantárgy sem volt felesleges, azon inkább az álatános műveltségünket csiszolták.”

„So-so. Ezzel kapcsolatban vegyesek az érzéseim. Volt olyan tantárgy, amiből én kevesebbet vettem volna, viszont olyan is, amiből sokkal többet és sokkal mélyebben. Gyakorlatorientáltabban tartottam volna az órákat. Összességében azonban nem volt semmi sem felesleges.”

„Nem összefüggő a strukturális felépítés.”

A következő idézet tökéletesen összefoglalja mindazt, amit az interjúalanyok is általában véve elmondtak:

„Alapvetően nem volt gondom a strukturális felépítésével. Ugye nálunk úgy nézett ki, hogy az utolsó évben voltak kifejezetten szakirányú tantárgyak (én felnötképzési szak-

irányon végeztem az alapszakon), én azt egy évnél jobban megnyújtottam volna. Mondjuk legalább egy másfél évet. Szerintem egy kicsit sok volt ez a kulturális alapozás. A másik, hogy ha a BA és az MA képzést is összehasonlítom, akkor viszont az MA semmi újat nem adott nekem a BA-hoz képest. Tehát abszolút ugyanazt, sőt talán még kevesebbet tanultam, alacsonyabb volt a követelmény, mint a BA képzésen. Így nekem ez ilyen szempontból csalódás volt.”

Többen is említették, hogy túl sokáig tartott az alapozás (két év) és túl rövid ideig a szakirányú képzés (egy év). Ez utóbbit többen másfél évesre nyújtották volna. Az is többször visszaköszönt, hogy mesterképzéstől gyakorlatorientáltabb tudást vártak. Személy szerint tökéletesen meg voltam elégedve az alapszakkal. Mivel az andragógia szakon az alapozó tárgyak között több kultúrával, művelődéssel kapcsolatos tantárgy volt, így én nem éreztem azt, hogy kevés lett volna az egy a év szakmai tárgyakkal. A mesterképzés esetén volt néhány csalódásom, mivel azonban részt vettem a kettősdiploma képzésben, amivel teljes mértékben meg voltam elégedve, ezért a hiányosságok ellenére is meg voltam elégedve a mesterszakkal.

A képzések aktualitásával nagyjából megelégedtek a hallgatók, a színvonallal sem volt sok gondjuk. Főleg a tanárokat dicsérték, hogy frissen tartják a tudásukat és rendszeresen aktualizálják a tematikát és igyekeznek a gyakorlati életből példát hozni.

„Tartalmi szempontokat tekintve meg voltam elégedve a választott szakommal, az előző válaszom ide is érvényes. Az első két év, amikor még nem szakosodtunk sokkal szerteágazóbb volt, ezáltal voltak olyan kurzusok, amelyek jobban, voltak, amelyek kevésbé keltették fel az érdeklődésem. Szakosodásunk utolsó 2 szemeszterében éreztem igazán, hogy miért választottam ezt a szakot és szakirányt. Sokkal specifikusabb, egy témakörre épülő volt a képzésünk ezen része. Színvonallal meg voltam elégedve, habár a számonkérések néha komolytalanok voltak. Aktualitással kapcsolatban csak egy-két dolgot tudnék említeni, ami a későbbi tanulmányaim, valamint már a munkám során derült ki, hogy amit 1-2 évvel ezelőtt tanultam, már nem állja meg a helyét.”

Az erősséggel kapcsolatban igen sokféle véleményt nyilvánítottak a válaszadók. Gyengeségnek szinte kivétel nélkül a gyakorlat hiányát említették meg a volt hallgatók, de volt, aki egy két tantárggyal foglalkozott volna mélyrehatóbban, vagy kevésbé. Ezekből kiindulva elmondható, hogy leginkább a gyakorlatot építenék bele a képzésbe, illetve bővítenék ki. Vannak, akik azt javasolták, hogy tegyenek be, illetve vegyenek ki bizonyos tantárgyakat (többen azt javasolták, hogy mélyrehatóbb legyen a közgazdaságtudományokkal foglalkozó tantárgy, a jog, stb., illetve a nagyon teoretikus tantárgyakat, mint a filozófia, etika stb. kivennék).

Összességében megfeleltek a FEEK képzései a hallgatóknak:

„Nagyjából megfelelt. Elsőre nehezebbre, nagyobb kihívásra számítottam. A BA nagyjából megfelelt, az MA egyáltalán nem. Lett egy magasabb szintű papírom, de nem adott nekem több, magasabb tudást.”

„Én meg vagyok elégedve a döntésemmel, miszerint a PTE FEEK-et választottam. Amiért ide jöttem tanulni megkaptam, volt, hogy többet is, mint vártam. Kemény lecke volt néhány vizsgám, de azok is mind hozzásegítettek, hogy ilyen ember váljon belőlem.”

A következő kérdés válaszaival át is vezetem a dolgozat témáját a következő alfejezetbe. Az évközi és évvizsgai megterhelésekről van szó. Többen sokszor emlegették, hogy az évvizsga megterhelő volt, de ez inkább az alapszakra volt jellemző, a mesterszakon már többen panaszkodtak arra, hogy nagyon alacsony volt a követelmény szintje. Az évközi megterhelés minimális volt, szinte semmi tennivalójuk nem volt az órára járáson kívül.

„Keményebb vizsgákra számítottam. Senki nem bukott, kettes sem nagyon volt, leginkább 4-5 osztályzatot kaptunk. Oda is figyeltünk, tanultunk is. Mindenki meg is kapta a munkahelyétől a kellő szabadidőt. Az évközi dolgozat: enyhített, elosztotta a terhelést. Aki jól osztotta be a feladatokat és az idejét, az nem szakadt bele a munkába.”

„Egyén függő. Néhány csoporttárs lazán vette. Én maximalista vagyok mind a tanulásban és munkában is. Minden konzultációra elmentem, mindent időben beadtam, úgy nem jelentem meg egy vizsgán, hogy ne készültem volna rá tisztességesen. Nagyon sokat tanultam, azért, mert tudni is akartam. Én ilyen típus vagyok. Lehet, hogy a terheltség azért volt nagy, mert magamnak adtam több feladatot és mindenhez plusz információt kerestem.”

Az oktatókról alkotott vélemény

Mivel az előző alfejezetet a félév végi terheléssel, vizsgákkal zártam, ezért ezt az alfejezetet ezzel nyitom és megvizsgálom, hogy mit gondoltak a hallgatók, milyenek voltak a tanárok velük szemben a vizsgákon. Kevesen említették azt, hogy a tanárok túl szigorúak lettek volna:

„Volt tanár, aki nagyon szigorú volt, ami nem baj. Mint volt pedagógus azt mondom, hogy ha tisztességesen leadta az anyagot, követeljen is úgy, ahogy kell. Kettő nagyon szigorú tanárunk volt, mind kettő le is adta hozzá az anyagot. Ha tisztességesen leadta az anyagot, el is várhatta, hogy azt a tudást a hallgató vissza is adja.”

Többen mondták azonban, hogy voltak tanárok, akik a szimpátia alapján osztályoztak, tehát, ha valaki szimpatikusabb volt a másikkal, akkor is jobb jegyet kapott, ha nem is ő tudta jobban az anyagot:

„Vegyesnek ítélem meg. Volt olyan tanár, aki csak négyest vagy ötöst adott, attól függően, hogy szimpatikus volt-e neki az illető. Ritka volt a faggatás, gyenge a számonkérés, de úgy vettem észre, hogy máshol sem igen foglalkoztak ezzel.”

„Teljes mértékben elégedett voltam vele. Habár némely esetben éreztem a szimpátia, avagy az unszimpatia befolyásoltságát a lezárás során.”

Vannak erre ellenpéldák is (bár itt is valamilyen szinten megvan a pozitív megkülönböztetés, ami mások szemszögéből nem túl jó):

„Elégedett voltam a tanárok igazságosságával, soha nem kaptam rosszabb jegyet csak azért, mert valamiért nem voltam szimpatikus. Maximum olyan fordult elő, hogy, aki többet járt be órákra, pozitívabb elbírálás alá esett. Nem emlékszem olyasmire, hogy valaki igazágtalanságra panaszkodott volna.”

Egy két interjúalany kivételével mindenkinek volt egy meghatározó személyiség az oktatók közül. Legtöbbször a Tóth Tibor professzor neve köszönt vissza:

„Tóth Tibor: tudásban, de abból, amit ő előadott, abból nehéz volt vizsgázni, el kellett olvasni hozzá az irodalmakat. De sok mindent mondott, ami érdekelte őket.”

„Tóth Tibor: nagyon szerettem, azonban nehéz volt neki megfelelni.”

A teljesség igénye nélkül a következő tanárokat említették a hallgatók: Huszár Zoltán, Várnagy Péter, Reisz Terézia, Lakner Szilvia, Bajusz Klára, Mazzag Éva, Minorics Tünde, Koltai Dénes, Husz Mária, Andreas Héjj, Kleisz Teréz, Agárdi Péter és még sorolhatnám. Véleményem szerint szinte minden volt és jelenlegi FEEK-es oktatót felsoroltak.

Arra a kérdésre, hogy milyen tanári kompetenciák hiányoztak az egyes tanárok munkájából igen szerteágazó válaszok érkeztek. Volt, akinek az előadóstílusuk nem tetszett, véleménye szerint egyes tanároknak nincsen előadókészségük (volt aki bement a terembe

„kiszúrta a pókot a sarokban” és elkezdte darálni az anyagot, majd másfél óra múlva befejezte; volt olyan tanár is, aki felolvasta azt, amit kivetített). Vannak tanárok, akik kicsit „szájbarágósak”, addig magyaráznak, vagy olyan alacsony szinten fogalmazzák meg a mondanivalójukat, hogy még a gyerek is meg tudja érteni. Volt, akit alulmotiváltak érezték, az volt az érzésük, hogy csak muszájból vannak ott. Volt, akinél a pedagógiai kompetenciákat hiányolták.

A tanárok az én esetemben is meghatározóak voltak. Bár tartottam tőle, mégis nagyon szerettem Tóth Tibor professzor úr óráit. Nagyon összeszedetten, logikus felépítés mentén beszélt. A gazdaságtörténelem nem a legegyszerűbb tantárgy, a vizsgán meg is izzadtunk, az órákat mégis nagyon szerettem annak ellenére is, hogy 2 és negyed óra hosszúak voltak. Élveztem Dr. Agárdi Péter interaktív óráit, a múzeumlátogatásokat Dr. Huszár Zoltánnal, a kihelyezett, a megszokottól eltérő órákat.

Számomra Dr. Huszár Zoltán tanár úr a legmeghatározóbb a nálunk tanító oktatók közül. Viszonylag hamar megjegyezett magának, mivel a fia évfolyamtársa voltam a gimnáziumban. Egyre többször kért meg különböző feladatok elvégzésére, amikből sokat tanultam (pályázatírás, tanulmányi kirándulás szervezése, tolmácsolás). Egyre aktívabb lettem a görlitz-i kapcsolatok ápolásában, míg végül a tanár úr rávett, hogy vegyek részt a Hochschule Zittau/Görlitz-el közös kettősdiploma képzésben. Nem szerettem volna továbbtanulni, de a Tanár Úr mégis rávett arra, hogy folytassam tanulmányaimat. Azóta túl vagyok a két görlitz-i féléven, amit nagyon élveztem. Nem volt könnyű, de rengeteg tapasztalattal és élménnyel jöttem haza. 2016 tavaszán a német diplomát is sikerült megszereznem, majd ugyanazon év őszén átvehettem Görlitzben a legjobb külföldi hallgatónak járó DAAD díjat is.

Kompetenciák, képességek

Néhányan megemlítették, hogy nem tudtak semmiféle kompetenciát sem hasznosítani az egyetemet követően, de ezek az emberek azok voltak, akik még nem tudtak elhelyezkedni, vagy nem a végzettségüknek megfelelően helyezkedtek el:

„Jelenleg nem tudom hasznosítani őket, mert munkanélküli vagyok, és nem is dolgoztam konkrétan ebben a munkakörben. Ha HR-esként vagy trénerként dolgoznék, tudnám hasznosítani őket.”

A többiek mind tudtak valamiféle képességet, tudást a munka világában hasznosítani, amit a FEEK-en szereztek:

„Teljes mértékben. Miután végeztem az alapképzésnél én egy felnőttképzési cégnél, non-profit kft-nél helyezkedtem el. Ott oktattam, először képzésszervezőként majd képzési vezetőként dolgoztam, dolgozom a mai napig. Most már több éve, tehát én abszolút ezen a területen maradtam, így maximálisan ki tudtam használni az itt szerzett képességeimet. Mindenképpen hasznos volt, hogy a felnőttképzésnek a jogi világába bevezettek bennünket. OKJ, mindféle módszertani dolog. Az ezekkel járó képességek jöttek jól: konfliktuskezelés, kommunikáció, motiváló és alkalmazkodó képesség, terhelhetőség, mindaz, ami a munka világában kell, azokat mind fejlesztették valamilyen szinten.”

„Miután egy oktatási intézményben dolgozom, ahol sajátos nevelési igényű gyerekek tanulnak, azt mondanám, hogy a pedagógiai, pszichológiai tanulmányaim tudtam leginkább kamatoztatni. Azonban sok egyéb más is van, ami egy átlagos munkanapom szerves részét képezi. Rengeteg hivatalos levelet írok, hivatalokkal tartok kapcsolatot, pályázatokat keresek és segédkezem a megírásukban, adatbázist, munkatársaim munkügyi dokumentumait kezelem, kapcsolatot tartok könyvelővel, más iskolákkal stb.

Úgy vélem magabiztos tudással kezdtem, amit főképp az egyetemen szerzett tanulmányaimnak köszönhetek.”

Többen tudtak olyan kompetenciákat is hasznosítani, amit hozzávetőlegesen tanultak: előadói képesség, kommunikációs képesség, tudnak hivatalos levelet írni stb.

Arra a kérdésre, hogy mely kompetenciákat nem tudták hasznosítani általában olyan válaszok érkeztek, amiből kiderül, hogy mely tantárgyakat tartják a hallgatók feleslegesnek. Ilyen volt például az etika, szociálpedagógia, volt, aki a pszichológiát sem tudta hasznosítani, művelődéstörténet, gazdaságtörténet, filozófia, tudományelmélet.

Arra a kérdésre, hogy mit tudtak az életben hasznosítani, milyen személyes kompetenciákat, általános műveltséget szereztek, szintén igen szerteágazó válaszok érkeztek. Voltak, akik személyes változáson mentek keresztül, bátrabbak, „nagyszájúbbak” lettek. Sokan említették, hogy a sok szóbeli vizsgának köszönhetően kommunikatívabban lettek. Van olyan egykori levelezős hallgató, aki a sok beadandónak és a szakdolgozatnak köszönhetően most tud a gyerekeinek segíteni. Bár többen említették korábban, hogy a művelődéstörténet, gazdaságtörténet tantárgyak feleslegesnek bizonyultak, itt többször előkerült, hogy ezek a tantárgyak gazdagították az általános műveltségüket.

Rám is szintén igaz, hogy a sok szóbelinek köszönhetően sokat fejlődött a kommunikációs képességem. A tanulmányi kirándulásokon való tolmácsolásnak és a rengeteg prezentációnak köszönhetően megtanultam emberek elé kiállni és beszélni. Ez korábban elképzelhetetlen volt a számomra. Sokrétű tudást szereztem a FEEK-en: megismerkedtem a pedagógia, a közgazdaságtan, a jog alapjaival, behatóbban foglalkoztunk a marketinggel, a felnőttképzéssel, a történelemmel, a művelődéssel, közösségek animálásával, kultúrával, művészettel és a pszichológiával is.

Az iskolai út további tervezése

Arra a kérdésre, hogy ha nem a FEEK-en tanulnának tovább, annak mi lenne az oka azok a válaszok érkeztek, hogy nem kínál számukra jelenleg a kar olyan képzést, ami érdekelné őket, de voltak, akik a távolságra hivatkoztak (ez utóbbiak főleg a levelezősök voltak). A következő kérdésre, hogy ha újra kezdhethé a tanulmányait, akkor más kart, szakot választana-e, kielégítő válaszok érkeztek: a válaszadók többsége nem bánta meg a döntését és ugyanúgy erre a karra, erre a szakra jelentkezne. Azonban több nappali tagozatos hallgató is volt, aki inkább jogot, közgazdaságtudományt, építészetet tanult volna.

Ajánlanák-e másnak a kart, a szakot az egykori hallgatók? Erre is egyforma válaszok érkeztek, függetlenül attól, hogy mi melyik tagozaton végzett. Legtöbben szívesen ajánlanák és ajánlották is, de vannak erre ellenkező példák is:

„Ez sok mindentől függ. Alapvetően igen, ajánlanám. Hasonló beállítottságú, érdeklődési körű embernek mindenképp. Felnőttképzés és kulturális oktatás terén, előadói/tanárai miatt, infrastruktúrája és színes egyetemi élete miatt is könnyű szívvel ajánlanám másoknak.”

„Igen, ajánlottam is. Éveken keresztül is volt együttműködés a cégen keresztül. Tartalmas és mély képzés tud előfordulni ezen a szakon. Aki általános humán képzést szeretne, annak mindenképpen ajánlom.”

„Egyik gyerekemnek sem ajánlottam. Úgy gondolom, hogy ebben az országban nagyon sok a túlképzett ember, nem kell ennyi diplomás. A PTE-FEEK nem kínál olyan képzést, ami keresett lenne. Azoknak jó, akiknek már van olyan jellegű munkájuk, amit a diplomával megtámogatnak, de pályakezdőként nagyon nehéz, kapcsolati tőke nélkül szinte lehetetlen elhelyezkedni.”

Én jelenleg pihentetem a tanulmányaimat, viszont nem elképzelhetetlen, hogy a jövőben elkezdem a doktori képzést. Hogy hol és milyen témában, még kérdéses. Jelenleg a FEEK jogutódján, a Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karon dolgozom, ahol többen próbálnak arra motiválni, hogy iratkozzam be egy doktori iskolában. Ha valakinek motiváló oktatókra van szüksége, itt megtalálja őket.

Hamarosan hetedik éve járok a „Szántóba” és remélem, hogy még jó darabig fogok is. 2010 szeptemberében egy teljesen idegen épületbe, közegbe léptem be. Azt gondoltam, hogy röpké három évig leszek itt, nem is fog „hosszám nőni”. Másképp alakult. A legnagyobb öröömre.

A felnőtt tanuló

A tanulás motivációi és az egyetemi képzéssel kapcsolatos várakozások teljesülése

A kutatás és mintája

A PTE KPVK és jogelőd intézményeiben – kezdetben a Pécsi Tanárképző Főiskolán, majd a Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, később a JPTE Természettudományi Karának Felnőttoktatási és Emberi Erőfejlesztési Intézetében, végül a PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán – számos szakirányon és szakon végeztek azok a diplomások, akiket a kar pedagógiai és andragógiai kutatócsoportja a 2006-os tanévtől napjainkig nyomon követ. Az itt elemzendő időszak 35 éve alatt 13482 fő szerzett valamilyen szintű felsőoktatási végzettséget a népművelés, a művelődésszervezés, a személyügyi szervezés, a humánszervezés, a felnőttoktatási szakértés és az ifjúságsegítés területein.

A kutatás célja az volt, hogy feltárjuk az egyetemre vezető út motivációit, a hallgatók szociokulturális háttérét, az egyes képzési formákon megszerzett végzettségek körét és elsajátított tudástartalmakat, kompetenciákat, megismerjük az egykori hallgatóink tanulmányi-, munkahelyi- és egzisztenciális életútját, valamint a jövőre vonatkozó terveit. Megkérdeztük azt is, hogy milyen mértékben elégedettek a képzés feltételeivel, az oktatói munkával, a tananyag szerkezetével, tartalmával, valamint azt is, hogy mindezek miként hasznosultak a munka világában, illetve a mindennapi életükben.

A kutatás mintáját rétegzett mintavételi eljárással – a szakok, a tagozatok, a korosztályok és diplomások neme, valamint a lakóhelyük településtípusa szerinti összetétel figyelembe vételével – alakítottuk ki. Az első körben postai kérdőívvel kerestük fel az egykori hallgatókat. Az alapsokaság 12,6%-a képezte a vizsgálati mintát és az elemzések alapját. A diplomásoktól kapott adatokat SPSS adatbázis-kezelő segítségével rögzítettük, így a kérdőívek feldolgozásával nyert információkat statisztikai módszerekkel dolgozhattuk fel.

Önkéntes adatközléssel, immár szűkebb körben 114 főtől – a személyes felkérés során – interjúval kértünk további adatokat. A kutatómunkába bevontuk nappali és levelező tagozatos hallgatóinkat is, akik ezzel jelentős kutatási tapasztalatot szereztek, továbbá szemináriumi dolgozatok, szakdolgozatok, illetve tudományos diákköri munkák születtek. A hanganyagon és szövegesen is rögzített életút-interjúk felvételekor az alábbi témaköröket érintettük:

- a diplomások egykori és a kutatás idején fennálló családjának szociokulturális háttere;
- a kérdezettek iskolai életútja során a tanulási motivációk alakulása;
- az egyetemen szerzett tudásuk szerkezete és hasznosíthatósága;
- a felnőtt tanulói szerep sajátosságai;
- az egyetemi élet: a tanárokkal, hallgatótársakkal kialakított kapcsolatok természete;
- a munkahelyi utakban bekövetkezett váltások és aspirációk irányai;
- a diplomás létforma hatása a magánélet alakulására.

Foglalkoztunk a diplomát követő tanulási és hosszú távú életterveikkel, valamint a mindennapi életben felmerülő aktuális gondjaikkal és azok megoldási módjaival. Jelen dolgozatban bemutatjuk a kérdőíves kutatás eredményeit, valamint a rögzített szöveges interjúban címszavas keresővel végzett tartalomelemzés alapján a tanuló felnőttek iskolapadba vezető útját, a tanulásról és a hasznosítható tudásukról alkotott tapasztalataikat, valamint a diploma megszerzéséhez kötődő motivációkat és várankozásaikat.

A képzés első korszakában, vagyis 1978 és 1996 között szerzett diplomát a válaszadók 13,7%-a, akik azokban az években népművelő munkakörre vagy tanári szakpárosításra jogosító oklevelet vehettek át. A művelődési házakban, szocialista brigádok művészeti körében, kistelepülések és városok peremén működő klubokban, esti és levelező tagozatos képzések, üzemi és közhasznú tanfolyamok szervezésében, a médiában és művészeti életben dolgozó, nagy tapasztalattal rendelkező szakemberek egy része ma már inaktív, vagy nyugdíj előtt állva készülődik szakmai életpályája lezárására. A következő korosztályok a rendszerváltást követő oktatási- és munkaerő-piaci robbanásszerű változások időszakában jártak az egyetemre. Ők voltak a bővülő specializációk, szakirányok és a hazai térképen elszórtan megjelenő számos képzőhely hallgatói. A ma középkorú korosztály nagy ívű szakmai mobilitási utat járt be, tagjai új menedzszerszakmákat tanulhattak (42%) így művelődés-, felnőttképzési-, illetve humánmenedzserként, és számos specializáción védhették meg diplomájukat az 1997-2000. évek között. Hasonló szakterületek gyakorlására kapták meg diplomájukat azok is, akik 2001-2006 években végeztek a karon, arányuk a kérdezettek 38,3%-a.

A vizsgált sokaság nemi összetételére jellemző a nők magas aránya. Mindkét mérőszókkal gyűjtött adatállományunkra érvényes, hogy minden egyes képzési formában meghatározóan nagy – 71,4% – volt a nők aránya (1. táblázat), a nappali tagozaton végzettek körében még ezt a szintet is felülmúlta, elérte a 83,7%-ot.

1. táblázat. Az összes megkérdezett diplomás nemenkénti megoszlása

Nem	Fő	%
férfi	358	28,6
nő	889	71,4
összesen	1247	100,0

A nők többsége már a felsőfokú tanulmányaik megkezdésekor és az adatfelvétel idején is aktív munkavállaló, családban élő, gyermeket nevelő édesanya volt. Sajátos társadalmi helyzetükből, a munkaerő-piaci pozíójukból adódóan a felsőfokú tanulmányok megkezdéséig sokféle tanulási tapasztalatot gyűjtöttek össze. A minta nemekre vonatkozó sajátossága kétségtelenül befolyásolja az elemzés szempontjait, továbbá a rendelkezésünkre álló statisztikai és interjú szövegek feldolgozásának módszertani megfontolásait.

A minta korosztályi összetétele igen heterogén. A kutatás időpontjában a legifjabb 22 éves volt, az adatközlőink közül ma is minden ötödik diplomás fiatal felnőtt életét éli. A nappali tagozatosok államvizsgát követő élete egybefonódott az első munkavállalással, a pályakezdéssel (20%). A minta 79,6%-át alkotják a 31 évesek és ennél idősebbek. Akad köztük olyan diplomás is, aki már a 76. évét is betöltötte. Az érettebb korosztály régóta dolgozik, többségük már ledolgozta aktív éveit, ők képviselik a nem pályakezdők népes csoportját (2. táblázat).

2. táblázat. A FEEK és elődintézményeiben végzettek korcsoportjai

Korcsoportok	Fő	%
<30 év	255	20,4

31-40 éves	470	37,7
41-55 éves	441	35,4
=56< éves	81	6,5
összesen	1247	100,0

A tagozatos összetétel a képzés további sajátossága. Szembetűnően magas (81,8%) a levelező tagozaton diplomázottak aránya, további 1,6 % esti tagozaton, illetve 8,7%-uk nappali tagozaton végzett (3. táblázat). Hallgatóink többsége levelező képzésre járt, ez az oktatási forma felelt meg leginkább a tanuló felnőttek életformájának. A képzés tagozatának megválasztásakor a beiskolázási döntésüket – az életkoruk mellett – valószínűleg a családi viszonyaik is motiválták.

3. táblázat. A válaszadók tagozatok szerinti megoszlása

Tagozat	%
Nappali	8,7
Levelező	81,8
Esti	1,6
Nem válaszolt	7,9
Összesen	100,0

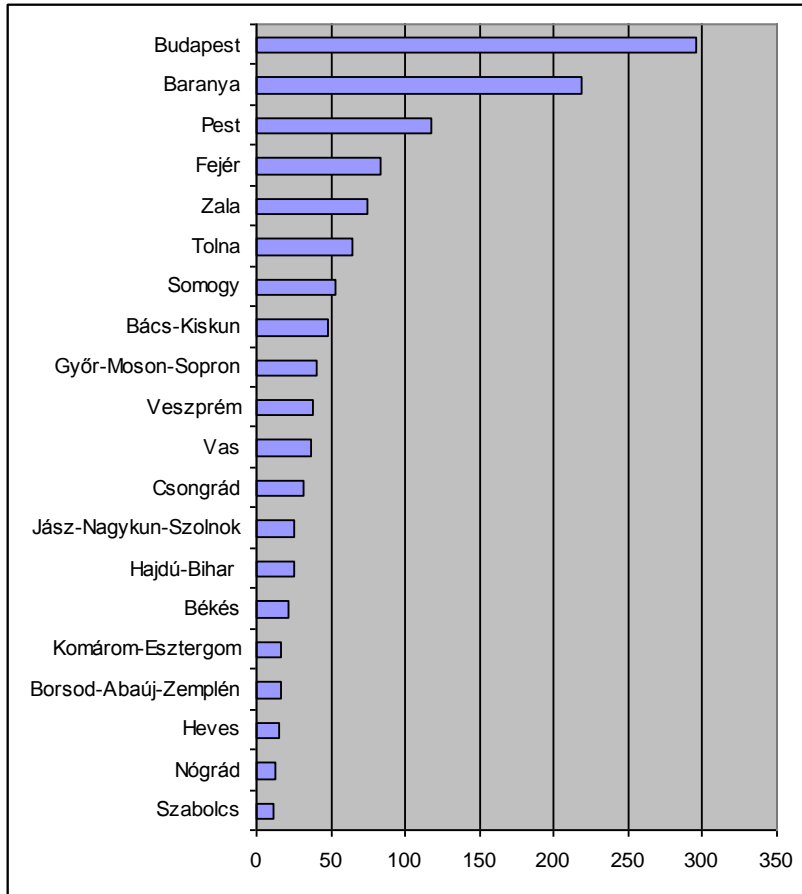
A tanuló felnőtt posztadoleszcens életformájának felvállalása azt is jelenti, hogy az időben kitolódó tanulás és munkavállalás életszakaszai át meg átszövik egymást. Ez az életforma egyénileg és időben is ciklikusan állandó változásokon megy át. Az átalakult életforma jele az is, hogy – az átlagosan 40. évüket betöltött diplomások – 57%-a házasságban, további 20,1%-a élettárral él, 7,3% elvált a korábbi életközösségétől, 0,6% özvegy illetve 15%-uk még nem kötelezte el magát családalapításra. A többségük a felnőtt életévek korábbi szakaszában férjhez ment vagy megnősült, ami egyben azt is jelenti, hogy a hallgatóink a gyermeknevelés és munkavégzés mellett végezték tanulmányaikat. A megkérdezettek 52%-ának legalább egy gyermeke született, további 14 %-a 2 gyermekes, illetve 34%-a 3, a több gyermeket nevelők aránya 4%. Családi állapotuk jellemzője, hogy még vidéken is szinte teljesen eltűnt a többgenerációs család, ezért 94%-uk legfeljebb négy fővel, úgynevezett nukleáris családban, vagy annál még kisebb familiáris közösségben él. 48%-ának még nincs gyermeke. Ezek azok a fiatal családok pályakezdők, akik a következő tíz esztendőben szánják rá magukat a fészekrakásra.

Az elemzett képzési paletta vonzáskörzete, azaz a diplomások megyék szerinti beiskolázási rangsora azt mutatja, hogy a kar egykori hallgatóinak fele (51%) Budapestről, Baranya és Pest megyéből érkezett. Népesebb hallgatói csoportokat alkottak a Fejér, Tolna, Zala és Somogy megyékből érkezettek is (1. ábra).

A diákok egykori lakóhelyének településtípusa a hallgatói viszonyuk fennállása idején meghatározóan (86%) urbánus környezetként írható le. Csupán 14%-uk kötődött életmód-szerűen falusias környezethez. A városi környezet a szociokulturális háttérnek csak az egyik, jóllehet meghatározó mutatója. Megtudtuk a diplomásainkról, hogy többségük elsőgenerációs értelmiségi. A kistélepülési vidékekről származók, továbbá a kisvárosiak szülei és a házastársai (élettársai) is szakmunkás bizonyítvánnyal vagy legfeljebb érettségivel rendelkeznek. A városi diplomások családi hátterében a hozzátartozóik magasabb iskolai végzettségűek, közöttük több a főiskolai és egyetemi diplomás, szellemi munkát végző szülő és társ, mint a vidékiek családjában (4. táblázat).

Végzettjeink munkahelyeinek ágazati jellege azt mutatja, hogy szinte minden szektorban munkát vállaltak. Mégis a közigazgatás, a társadalombiztosítás, a különféle művelődési és

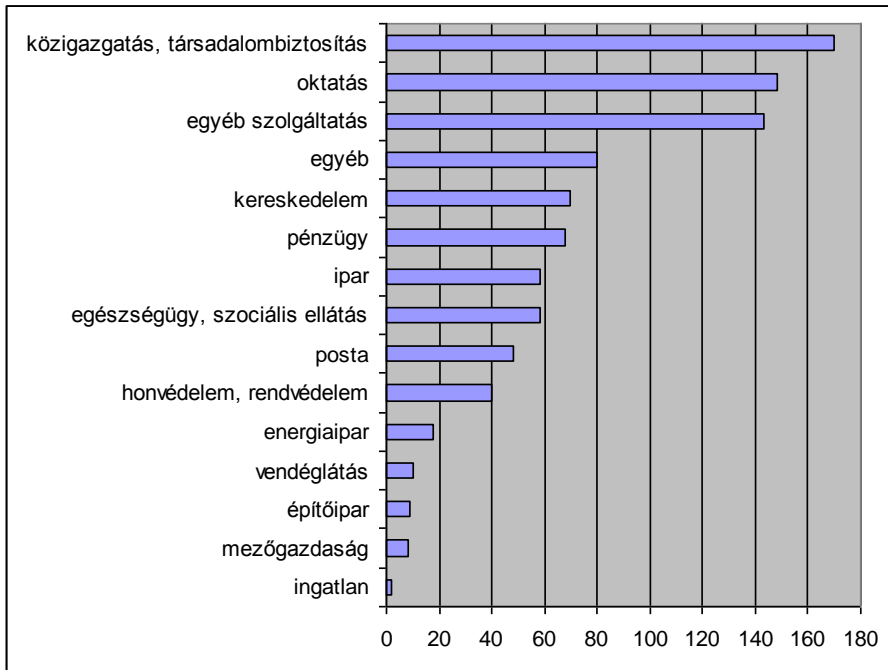
oktatás intézmények, továbbá a szolgáltatói szféra fogadta be legnagyobb mértékben ezt a népes tábort (2. ábra). A munkahelyek ágazati összetétele nemcsak a munkaerő-piac vonzásának hatásait tükrözi, hanem ráláthatunk azokra a diplomás munkahelyekre is, amelyekben nagy az átjárás különféle szakterületek felől. A művelődési és oktatási intézményekben helyezkedtek el a népművelés, művelődésszervezés, művelődési menedzser szakosaink, ők – a többi szak mozgásteréhez képest – meglehetősen zárt piacon mozognak ma is. Ugyanis a humánszervező és személyügyi szervező szakos hallgatóink, valamint a különféle specializációk és szakértői képzettségűek a rendszerváltás körüli időszaktól kezdődően szinte minden ágazatban részt vettek a közép- és felsőszintű vezetők stafétaváltásában, illetve a szakképesítésük és diplomájuk megújításában.

1. ábra: A diplomások megyei területi rekrutációja

4. táblázat. A diplomások szüleinek és párjainak iskolai végzettsége (%)

Iskolai végzettség	Apa	Anya	Házastárs
Általános iskola	13,1	24,6	0,7
Szakmunkás bizonyítvány	31,1	18,7	12,0
Érettségi	26,2	36,1	35,0
Főiskolai végzettség	14,0	13,5	30,9
Egyetemi végzettség	13,2	5,9	19,4
Tudományos fokozat	2,1	0,8	1,9
Egyéb	0,3	0,4	0,1
Összesen	100,0	100	100,0

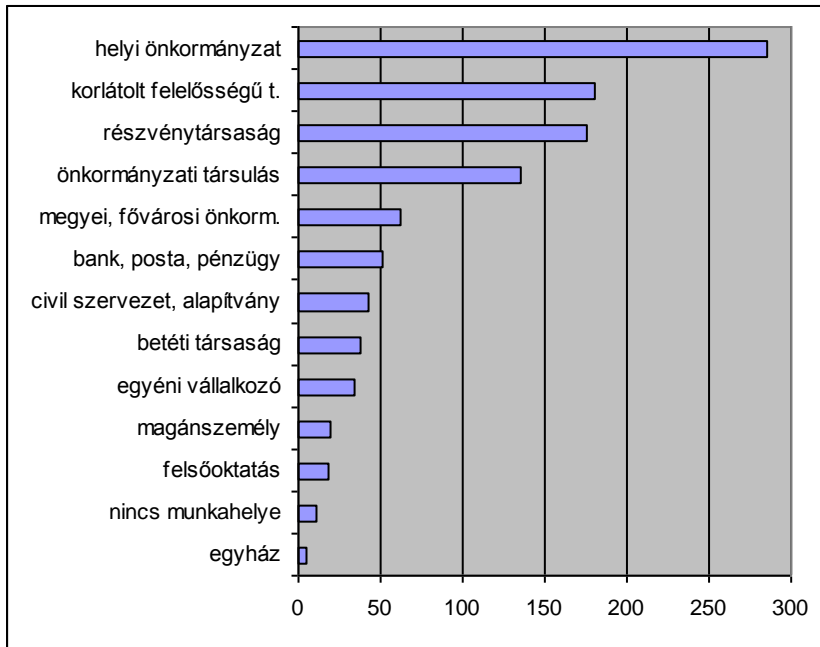

2. ábra: A diplomások munkahelyeinek ágazati összetétele

A diplomásokat foglalkoztató szervezetek tulajdonosi körének szemrevételezésekor hasonlóan színes képet és a három évtized alatt erőteljes változásokat tapasztaltunk. A nyolcvanas évek közepéig a helyi művelődési alPELLÁTÁS biztosítására főként az állami hivatalok, tanácsi szervezetek, állami nagyvállalatok, szakszervezetek foglalkoztatták diplomásainkat. Az ezt követő időszakról kezdődően az állami munkáltatókat lassan újabbak váltották föl, a változásokra igen nagy háttal volt a hirtelen megnyílt és regionálisan kiszélesedő piac is. A végzetek munkáltatói körének összetétele úgy módosult, hogy a települési szintű szakközigazgatás munkahelyei megszorodtak, kibővültek a térségi önkormányzatokkal és társulásaikkal. A piaci folyamatok erősödésével, illetve a települési feladatokat ellátó fenntartók monolitikus rendszerének fellazulásával a kulturális intézmények munkáltatói körében is egyre több alapítványt, egyházat, magánszemélyt találtunk (3. ábra).

A kilencvenes évek elejétől kezdődően az a tendencia rajzolódott ki, hogy a humán szolgáltató munkáltatókon kívül megjelentek a pénzintézetek, termelő vállalatok, új típusú egyéni és társas vállalkozások, részvénytársaságok, illetve külföldi munkáltatók szervezetei is. A nyolcvanas és a kilencvenes években a gyakran változó egyetemi kari és intézményi szervezet a munkaerő-piac szegmentálódási folyamataira reagálva gyorsan piacosiható új szakokat és szakirányokat alapított és vezetett be.

A diplomások munkahelyi mobilitásának leírására és módszertani pontosítására több változót vezettünk be. Felfigyeltünk arra a jelenségre, hogy az ágazati strukturális változásokat követően, illetve a diplomások korának növekedésével a végzetek ágazatok közötti mozgása lelassult. Ehhez a tendenciához hasonlóan tapasztaltuk azt is, hogy a munkahelyek közötti mozgás sem számottevő, hiszen a több évtizedes munkahelyi úttal rendelkező egykori tanítványaink közel 60%-a legfeljebb két alkalommal váltott munkahelyet. Minden ötödik válaszadó még ma is az első munkahelyén dolgozik.

3. ábra: A diplomások munkáltatói köre (fő)

Az egykori FEEK-esek nem vándormadarak, aktivitásuk és a megélhetésük javítása nem a munkahelyek közötti mozgásra épült, hanem a diplomájukat és azt követő szakirányú továbbképzéseiket is jól kamatoztatták, ennek következtében a mobilitásukra alapvetően a munkahelyi hierarchiában való előrelépés jellemző (5. táblázat).

5. táblázat. A válaszadók eddigi munkahelyeinek száma

Adat-típus	Az eddigi munkahelyek száma									Összes	
	0	1	2	3	4	5	6	=7<	nincs adat	%	
%	1,1	20,4	17,7	20,9	14,0	10,5	7,9	2,0	5,5	100,0	

Diplomásainknak a vizsgálati időszakában rögzített utolsó munkaköri beosztásai aktív munkahelyi mobilitási életútról tanúskodnak. A többségük (62%) alkalmazotti munkakörben dolgozik, egyharmaduk vezetővé vált, közöttük a középvezetők aránya 12%, illetve felső vezetői munkakörben dolgozik minden ötödik (22%) diplomás.

A munkahelyi életút elemzéséből látható vált, hogy a végzettjeink 16 %-a legalább egy alkalommal kísérletezett valamely vállalkozási formával, azonban a kérdőív felvételekor csupán 4%-uk rendelkezett önálló vállalkozással. Feltűnően sok nő próbálkozott az önállósulással, legalábbis erre utalnak az interjúkban rögzített adatok. Feltehetően az egzisztenciális életútjuk köztes megoldásaihoz és egyfajta kényszervállalkozáshoz is köthető a nők életpályáján ismétlődő életforma, a jellemzően rövid időszakokra vonatkozó vállalkozói múlt. Erre példa az alábbi interjúrészlet:

- „Meghatározó minden helyszínen a női szerep, a nők szerepe a társadalomban. A munkahelyen a vállalkozói létforma. Konfliktusok vannak a női és a férfi szerepek között. A szerepek megváltozása általában ellentétes a hagyományos normákkal, értékekkel. Vállalkozóvá „kényszerítettek”, a vállalkozói szerepem nem egyezett a hagyományosan elvárt női szerepemmel. Tanulmányaim során elég információt kaptam ahhoz, hogy

ma már a konfliktusok helyett megpróbálom egyensúlyban tartani a jobb- és bal agyféltekémet. Megtartani a női mivoltomat (mert ebben igazán jól érzem magam), viszont a munkám során férfias teljesítményeket várnak tőlem, így hát igyekszem felzárkózni. Az egyetemen, a tanulásban ez nem játszik szerepet.” (50 éves, nő, 1999. személyügyi szervező szak, levelező tagozat, Szekszárdon él)

A tanulás és munkavégzés szocializációs háttere

A diplomások egyes csoportjainak munka-szocializációja alapvetően nem az egyetemen kezdődött el és nem is a felsőoktatási intézmény vezette be őket a munka világába. Többségük életútja úgy alakult, hogy a középiskolás éveik és egyetemi tanulmányaik még a rendszerváltás előtti időszakra tevődtek, amikor gyermekként, később fiatal felnőttként a családban, a rokon és baráti körükben is megtapasztalhatták: a környezetükben mindenki dolgozott. A nagymintás kérdőíves kutatás adataiból jól látható, hogy a szülők legfeljebb szakmunkás bizonyítvánnyal, illetve szakérettiséggel rendelkeznek (lásd 4. táblázat). Vagyis a rendszerváltást megelőző időszakban családjaik mindennapi életét mindkét szülő tekintetében a rendszeres napi munkavégzés szervezte. Mobilitási adataink szerint a nagyszülők is hasonlóan strukturált, tevékeny világban éltek. A hallgatónk fiatal éveinek életmódját a munkavégzés töltötte ki, ez vette körül őket, többségük részt vett az otthoni munkamegosztásban. A falvakban élők a gazdálkodó életformában is megmerítkeztek, érdekes módon a hagyományok folytatásaként a szabadidős kedvteléseik között ma is nyomon követhető tevékenységük.

A népes létszámú, levelező tagozatos hallgatói réteg – a korosztályától függetlenül – erős szocializációs mintával rendelkezik, több éves munkatapasztalatot hozott magával. A végzettek hosszú tanulási és munkavégzési utat tudhatnak maguk mögött, hiszen már felsőfokú tanulmányaik előtt és azzal párhuzamosan is sokan dolgoztak. Volt, aki már középiskoláját is munka mellett, levelező vagy esti tagozaton végezte el. Az idősebb diplomás korosztály a főiskolai, egyetemi éveket, majd az államvizsgát és az oklevél átvételét sorseseleményként élte meg, amely a munka világában és a magánéletükben egyaránt új életformát, valamint addigi életükben még meg nem tapasztalt lehetőségeket nyitott meg. Erről megkérdeztjeink így nyilatkoztak:

– „Általános iskola után szakmunkásképzőbe mentem, ahol női szabó végzettséget szereztem. Kezdetben nagyon szívesen végzettem ezt a munkát, a Kaposvári Ruhagyár pécsi üzemében helyezkedtem el. Aztán eltelt 3-4 év és úgy éreztem, váltani kellene. A Pécsi Postaigazgatóságra kerültem, itt munka mellett kezdtem el a középiskolát, majd az egyetemet is... A diploma megszerzése volt a legjelentősebb. Szemléletváltást hozott a mindennapi életemben, a kultúra, a tájékozottság fontosságát ismertem fel.” (50 éves nő, művelődésszervező szakon 2002-ben végzett, Pécsen él);

„Arra, hogy továbbtanuljak, elsősorban belső motiváció hajtott. Képességeim fejlesztésére törekedve úgy éreztem, én is hozzájárulok a cégem hírnevének öregbítéséhez, a gazdasági eredmények növeléséhez. Másodsorban a férjem is munka mellett szerzett felsőfokú képesítést, amely ugyancsak ösztönzően hatott rám.” (54 éves nő, 2001-ben végzett humánszervező szakon, levelező tagozaton, Debrecenben él)

Elenyésző a korábbi vagy jelenlegi életszakaszukban munkanélküliségre kényszerülők száma. Az idősebb férfiakat a katonaság szólította el a tanulás és a munka mellől. Gyakorlatilag csak a gyermekszületéssel állt elő olyan élethelyzet – az is csak ideiglenesen –, amely a munkaviszonyuk szüneteltetésével járt együtt.

A munka melletti tanulás láthatóan jó tanulmányi eredményekhez vezetett. A diplomák minősítése szerint – 1,591 szórásérték mellett – jó és jeles érdemjeggyel végzett a megkér-

dezetek 72,6%-a. Közöttük a legeredményesebben – jó és kitűnő érdemjeggyel – államvizsgáltak a levelező tagozatos, legidősebb korcsoportba tartozó hölgyek. Meglátásaikat az alábbi szemelvények illusztrálják:

- „Úgy gondoltam, hogy mindenképpen jó, ha az embernek van egy felsőfokú végzettsége, azon kívül én a folyamatos tanulásban hiszek, kortól függetlenül. ... 42 éves voltam, amikor elindultam ezen a karon. Tanulni jó, a folyamatos tanulás mindenképpen biztosabb megélhetést és a lehetőségek kihasználását nyújtja, ha van egy diploma a zsebembe. És ez igaz is a változó világban. Rosszabbul érezném magam most, 50 évesen, diploma nélkül, mivel senkinek az állása nincs bebetonozva, még egy saját vállalkozás sem, mert az meg erősen piacfüggő, tehát mindenképpen több lehetősége van az embernek, ha van egy felsőfokú végzettsége. Nem lehet akadály az, hogy minden oké, csak azért nem tudnak felvenni, mert nincs felsőfokú végzettségem. Tudom, hogy a munkaerőpiacon egy 55 éves ember nem focizik, én ezzel tisztában vagyok, már 40-nel sem, mert annyit változtak a körülmények. (55 éves nő, személyügyi szervező szakon 2000-ben végzett, Budapesten él);
- „...A tanulást komolyan vettem, ma sem sajnálom, hogy rengeteg energiát fektettem a tudás megszerzésébe. Az ott szerzett alapokra építke ma is, abból élek ma is.” (48 éves, nő, a FEEFI-n 1999-ben védett, művelődésszervező, Budapesten él).

A monolitikus rendszerben nem lehetett nagy különbség és változatosság a munka mikrovilágai között. Az iskolarendszer is egyfajta szociális és kulturális olvasztótégelyként működött. A munka világában megélt értékvilág közel állt az iskolához, az iskolai munka elvárásaihoz. A családi és iskolai hatások különösen a fiatalabb hallgatói korosztályok nap-pali tagozatos csoportjaiban, az iskolai életút „királyi” vonalán haladók életében bizonyultak meghatározónak. A magánélet és az egzisztenciális boldogulás lehetősége – különösen a nők családi és társadalmi helyzetének változásai – a tanulási terveiket, a karrier-útjukat, továbbá munka-szocializációjukat pozitív irányba erősítette. Az idősebb korosztályú felnőttek körében a munkatapasztalatoknak igen nagy jelentősége volt a szakirányok, a képzés kitüntetett szakmai irányának megválasztásában. A tanulási folyamatban a meglévő munkatapasztalataik motivációs- és egyben kötőelemként működtek közre, változatos tudásszerkezetük egyfajta katalizátorként fogadta be, építette be a képzés új tudástartalmait. A szocializációs folyamatban a meglévő tudásuk alapot adott az ismereteik aktualizálására és megújítására. Az interjúkban arról is szólnak, hogy a konvertálási folyamatban nagy jelentőséget tulajdonítottak az elméleti oktatásnak és annak, hogy a képzés középpontjába a tanulás pozitív megerősítése és a tanulási módszerek elsajátítása állt. Többen hangsúlyozták, hogy ezt a tanulási folyamatot életre szóló haszonnal, pozitívan értékelik, a tanulás, újratanulás képességeit jól kamatoztatták a munkahelyi problémák felismerésében, értelmezésében, valamint az új helyzetek megoldásában. Úgy ítélték meg, hogy a karban tartott tanulási képességük a munkaköri adaptálódásban is segítséget adott:

- „A legnagyobb érték az volt, hogy tudatosult bennem, képes vagyok újból tanulni, megtanulni dolgokat, összefüggéseket látni. Amit az oktatók közvetítettek az az önbizalom megerősödése, hogy higgyek magamban. (57 éves, nő, 1999-ben személyügyi szervező szakon, levelező tagozaton, Budapesten él);
- „Mindenképpen a tudás fontosságát, a folyamatos tanulást emelném ki. Nem lehet csak leülni, akár egy diplomával, akár egy középfokú végzettséggel várni ebben a felgyorsított világban, hogy valami történik. Ezért nekünk is kell tenni valamit. ... Az egyetemen szerzett vizsgák folyamán a beszédkézség, az írásbeliség sokkal szebb, stilizáltabb lett. Másképp fogalmaz az ember, sokkal többet kellett megszólalni, többet kellett

írni, ami fejlesztette ezt a képességet.” (55 éves nő, 2002-ben diplomázott, személyügyi szervező, levelező tagozat, Kaposváron él);

- „...A mai napig előveszem a főiskolán kapott kis füzetet, amibe benne van, hogy kell dolgozatot írni, hogy kell forrásokat keresni, hogy kell katalógust használni, ezt a mai napig forgatom. A diploma dolgozatomnál az egyetemen is elővettem, és most a jogi egyetemen szintén. Tehát azt, azóta is használom.” (43 éves nő, 2003-ben diplomázott, humán szervező, Pécsen él).

A tanulás és munkavégzés szocializációs háttérének értékvilágát az alsó középosztály meghatározóan urbánus környezetéből hozták, ahol a teljesítményre alapozott munkavégzés az életmód meghatározó elemeként ivódott be az akkor még fiatal felnőttek életébe. Az alacsony kvalifikált szülők fiatal felnőtt gyermekei komoly családi támogatás nélkül, munka mellett tanultak. Az iskolázás társadalmi mobilitást elősegítő hatása azok számára is nyilvánvaló volt, akik nem nélkülözheték a családi költségvetésben a munkáskezet és a jövedelmet. A szerény jövedelmű szülők egy része nappali tagozaton taníthatta gyermekét, mert az állam valóban jelentős mértékben átvállalta a felsőoktatás tanítási és lakhatási költségeit. A korosztályától időben kitolódó tanulmányok, a később befejezett főiskola vagy egyetem egyfajta késleltetett tőkebefektetésként is értelmezhető. A levelező tagozatosokat többnyire ez a diplomaszerezési stratégia jellemzi. Azok vállalkoztak erre a feladatra, akik a tanulást, a mobilitási esélyüket többlet teherrel, a munka és a család ellátása mellett vállalták. A tanulás és a munkavégzés szocializációs háttérének értékei összeadódtak és a tőkebefektetés kamatos kamataival érlelték meg felnőtt életüket és társadalmi, gazdasági lehetőségeiket.

A felnőttek tanulási motivációi

A felsőoktatásban tanuló felnőtteknek a képzés motivációiról, a tanulási folyamatról, valamint annak résztvevőiről, eredményéről, hatásáról kialakított értékelése a tanulmányaik során szerzett élményeinek alapulnak. Azt is mondhatjuk, hogy a diplomaszerezéshez vezető képzésről összeállt képük a felnőtt életük eseményeiként, az egzisztenciális viszonyaikba beágyazódva és azok attitűdeleiből épült fel. A kutató az interjúk egyidejű információiból nyert szövegkorpuszokra támaszkodhat, amelyeknek az a sajátosságuk, hogy azok a korábban már lezárt tanulási folyamat élményeinek újraélesztése nyomán felszínre hozott emlékek szövedéke. A tanulásról szerzett tapasztalati tudásuk, így a tanulási motivációjukról alkotott képük is ily módon esetleges, törekeny, amely a kérdezettek mai élethelyzetén, értékvilágán is átszűrve jutott el az információk értékelőjéhez. Az eltelt évek miatt némileg elhalványodhattak a tanulást elindító korábbi – és az óta megoldott, vagy megváltozott – élethelyzetek problémái. A tanulmányok megkezdésekor tetten érhető motivációs morzsák a megszépítő messzeségből kissé megszínesítve, néhol önigazolással, az évek során jó vagy rossz problémamegoldások élményeivel ötvöződtek, ezzel együtt többszörösen átértékelődhetnek a tanulás megkezdésének mozgatói, prioritásai, egyéni okai. A véleményformáló diplomás beállítódása erősen függ attól, hogy a tanulást sikerként élte-e meg, illetve az is, hogy a diploma tevőleges hatással volt-e az egész élete alakulására. Az egyetemi évek alatt és azt követően is – a többségükben nők – családi helyzete, a munkahelyükön betöltött pozíciójuk, az új diplomás értelmiségi élethelyzetük sikerei és gondjai, továbbá az ebből fakadó szerepeik mind-mind alakították a képzésről és konkrétan a tanulásról alkotott tapasztalataikat.

Az interjúk, önreflexióra készítő módszer alkalmazásával nem csupán az egyetemen töltött évek tanulási tapasztalatait dolgozhattuk fel. Találkozhattunk az egyetemi évek alatt és az azt követő munka világában újabb oktatási szintek képzéseinek értékeléseivel is. A válaszok azt is tükrözik, hogy a tanulás motivációjának emlékei miként kapcsolódnak össze az addig megélt tanulási folyamatok eredményességével, a diplomaszerezés pozitív vagy

negatív élményével, a tanulmányok konvertálhatóságának kérdésével, továbbá az azóta látogatott képzéseknek az egész felnőtt életükre kiható értékelésével. A módszertani aggályoskodáson innen és túl, a hosszú évek tapasztalataira visszanyúló interjúkból nyert információk kutatási előnye felértékelhetetlen. Ugyanis a diplomások felsőfokú tanulmányokról feltárt véleménye sok esetben 35 év távlatából szemlélt tapasztalatok, élettémények összegzései alapján fogalmazódtak meg és jutottak el a kutatókhoz. A tanulásról kialakult tudásuk a társadalmi és magánéleti problémák megoldásaiban sokszorosan kipróbált összegző tapasztalatokon alapul.

A felnőtt tanulók felsőfokú tanulmányainak motivációját vizsgálva mindenekelőtt arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a felvételi jelentkezés alkalmával „Mi indokolta leginkább a felsőfokú tanulmányainak megkezdését?” Számtalan egyéni szempontot soroltak fel az egykori hallgatók, amelyek statisztikailag is mérhetően öt nagyobb motivációs csoporttal írhatóak le, ezek: a szakmai érdeklődés, a diploma megszerzésének lehetősége, a magasabb jövedelmi lehetőség, a munkahelyi elvárás és a család elvárása. Természetesen a tanulmányok megkezdésének okaiként további indokok is felmerültek.

A tanulás megkezdésének fő mozgatói két irányból érkeztek, a motivációk is két információforrás alapján értelmezhetőek. Főként szubjektív, egyéni tanulási indokokról és igényekről beszélhetünk, ezek tették ki a hallgatói várakozások többségét (91,8%), vagyis a felnőtt tanuló szándékai kevésbé kívülről irányítottak, saját elhatározásból indítva egyrészt szakmai érdeklődésük (60,0%), másrészt a diploma megszerzése (29,6%) és ennek nyomán a magas jövedelmi lehetőség (2,2%) indította el őket az iskolapad felé. Másrészt külső elvárások is mozgatták a továbbtanulásukat. Csupán 6,2%-ot magyaráznak a motivációk köréből a külső hatások. A felsőfokú tanulmányaik megkezdésekor, leginkább a munkahely (5,1%), illetve a család elvárásának (1,1%) kívántak eleget tenni. A férfiak erősebb külső motivációs háttérrel rendelkeznek, körükben némileg nagyobb azoknak az aránya, akik a család, a munkahely nyomására tanultak. Kismértékben, de láthatóan erősebb a nők szakmai érdeklődésből származó tanulási motivációja, illetve hangsúlyosabb az erősebb jövedelem iránti várakozásuk is.

A megkérdezetteknek alig 1%-a utasította el a válaszadást, beleértve azokat is, akik feleslegesnek, haszontalannak vagy kényszerpályának tartották felsőfokú tanulmányaikat. A tanulásról alkotott véleményük, a tanulóval kapcsolatos beállítódásuk az életkoruk emelkedésével, illetve bizonyos élethelyzetekhez köthetően módosult. Erőteljes kognitív ítéletek és érzelmi viszonyulás jellemezte a mögöttük hagyott egyetemi évek értékelését. Az interjúrészesek egyik üzenete az, hogy az államvizsgával sikerült lezárniuk egy életszakaszt, továbbá az elsajátított kompetenciáik és a diploma hosszú évekre olyan eszközt juttatott a kezükbe, amely biztosítékot ad arra, hogy az életstratégiájuk tanulóval alakítható, és a problémás élethelyzetek kezelhetőek és megoldhatóak.

A mintában szereplő korcsoportok eltérő életciklusaiból adódó döntési- és problémahelyzeteket áttekintve előtűnnek a tanulási motivációkat befolyásoló szempontok különféle típusai. Ezek egy része a fiatal felnőttek szakmai életpálya-terveivel, a magánélet aktuális problémáival, a személyes énépítés igényével függnek össze, illetve akadtak, akik a szociális helyzetük nyomására, magánéleti kényszerpályák hatására döntöttek a tanulás mellett. Az eltérő életutakat bejárt emberek továbbtanulása mögött különböző tanulási motivációk húzódnak meg. Az érettségi után egyetemi tanulmányaik terveit szövögető legfiatalabb korosztály, illetve a munkával, társ kapcsolattal és már gyermekes családdal rendelkezők jellemzően más motivációval indultak neki az egyetemi éveknél. Kétségtelenül van egy harmadik csoport is, amelyet sodródó életformája jellemez. Életkorukat tekintve a pályájuk elején tartók éppen úgy ide tartozhatnak, mint a mindig újrakezdő idősebb felnőtt korosztály diplomásai is.

A fiatalok a tanulás megkezdése előtt az iskolaválasztás lázában élnek, akiket a pályaválasztás komoly döntés elé állított. A 22-31 éves fiatal felnőttek az egyetemi évek megkezdésekor a tanulás meghatározó motivációjaként egyben első pályaválasztásukról is döntöttek. Az életpálya tervezése az emberi élet szocializációjának minden szakaszában fontos, intellektuális és mentális tevékenység. A korosztály életében az életstratégia kialakítása nem csak azért kritikus, mert a fiatal felnőtt tanuló a jövője tervezéséhez még sem érett önismerettel, sem professzionális stratégiai tervezési tudással nem rendelkezhet. Éppen ezért a döntési helyzetben – komoly vívódások közepette – a pályaválasztás mellett szóló érvekben keverednek a saját elszántság tudatos és ösztönös elemei a család és annak környezetében lévő kortárs-hatásokkal, a helyi társadalom és közösségei, a divat, az aktuális munkaerő-piaci viszonyok hatásaival. Az életpálya alakításában gyakran fellelhető a szülők, a szaktanárok, az osztályfőnökök, illetve a barátok és osztálytársak ösztönzése. A fiatalabbak és a nappali képzésbe jelentkezők általánosabb módon, kissé körvonalazatlanabb és bizonytalanabb válaszokkal szólnak egyetemi tanulmányaik motivációjáról. A beiskolázás időszakában az érettségi bizonyítvány megszerzése a kissé még artikulálatlan pályatervek megvalósítását sürgette, ami a továbbtanuláshoz kapcsolódó döntésüket fontos eseménnyé avatta. A tanulást és a hallgatói státuszt ismert életformaként kezelték. A tanulói szerepükben biztonsággal és jól tájékozódottak. A korai vagy bizonytalan pályaválasztásban ez az életforma valamelyest védettséget nyújt, ezért annak megőrzésére törekedtek. Másokat a tanulás környezetének vonzása indított el az egyetem felé. Volt, akit a beiskolázáskor Pécs, pontosabban a városi életforma vonzott. A tanulást és tapasztalatszerzést pozitív élményként, teljesíthető feladatként kezelték, de ennek nevesített, elsődleges motivációja a diploma megszerzése, amely az érdeklődési területükön szélesebb látókört, tájékozási lehetőséget, nagyobb munkaerő-piaci mozgásteret és jobb jövedelmet, megélhetést ígért. A legfiatalabb, és a „királyi úton haladó” nappali tagozatos csoportok a diplomát az életervek megvalósításának előfeltételeként, a jövőbe való személyes energia-befektetésként nevesítették:

- „Gyerekkorom óta érdekelték a kultúra és a művészetek, és e területek közelében szerettem volna lenni. Kulturális programokat szerettem volna szervezni mindig is és... szeretem a könyveket és az irodalmat és Pécsen szerettem volna tanulni. Akkor azt hallottam, hogy egy olyan szak, amellyel több irányban is kereshetek munkát, illetve unokatestvérem ajánlotta.” (32 éves nő, 2012-ben diplomázott, művelődésszervező, nappali tagozat, Budapesten él);
- „Az andragógiáról bővebben olvasva úgy gondoltam, ez megfelel az igényeimnek. Átfogó képet nyújt, ami a későbbiekben segít a szakirány megválasztásában és az élet minden területéről. Különben az osztályfőnököm ajánlotta, hogy ez egy jó kar és szak, ahol az egyetemi éveim alatt jól fogom érezni magamat.” (28 éves nő, 2015-ben diplomázott, andragógia szakos, nappali tagozat, Pécsen él);
- „Mindig is szerettem emberekkel foglalkozni, aztán jól ment a tanulás, ezért úgy éreztem, hogy ezen a területen tudok majd érvényesülni. Az egyetemi élet kellően változatos, hogy egy ideig jól érezzem magamat.” (31 éves nő, 2010-ben diplomázott, művelődésszervező, nappali tagozat, Baranyában él);
- „Azt gondoltam, hogy megfelelő szakmai ismereteket, inkább gyakorlatias képzést kapok. A későbbiekre nézve is hasznos ismeretekre számítottam, amelyek a jövőbeli munkahelyen is alkalmazhatók lesznek. Azt is vártam, hogy felkeltsék a kíváncsiságomat arra, hogy továbbképezhessem magam, ezért később a mestert is elvégeztem.” (33 éves nő, 2011-ben diplomázott, művelődésszervező, nappali tagozat, Szigetváron él).

Az idősebb, levelező tagozatos diplomás csoport sajátossága, hogy csak alig egynegyedük első pályaválasztó. Többségüket az egyetemi tanulmányok megkezdésében az ösztö-

nözte, hogy a munkahelyüket megőrizhessék. Kevesen jelölték meg új szakma, pálya keresését és hozzávetőleges ugyanennyien vannak, akik az egyetem elvégzése óta módosították szakmai pályájukat (15%). A diplomával záródó egyetem nemcsak új életformát hozott, hanem életvezetési tudást is, konkrétan azt a bizonyosságot, hogy a tanulás mobilitási utakat nyit meg. Ezt az élelményt édesanyáik életpályájából is megtanulhatták, akik kitörtek a háztartásvezetés és gyereknevelés tradicionális keretei közül és a szakmunkás bizonyítvány, illetve szak-érettségi megszerzéséig jutottak el. Életkori sajátosságuk magyarázza, hogy „meglett családanyák”, akik nagy tapasztalatot szereztek már a munka világában. Többségük felsőfokú képzési motivációja mögött az alkalmazotti jogviszonyból adódó női munkavállalói kiszolgáltatottság, a két-három műszakban vállalt többletmunka, az alacsony jövedelem, a vidéki életmód szűk munkaerő-piaci mozgásterének kényszerei húzódnak meg. Ezek a „kényszerű” egzisztenciális megoldások a nők egy csoportját arra ösztönzik ma is, hogy tanuljanak. Tapasztaltak a karrierjük építésében, ezért az egyetemi tanulmányoknak, az oklevél sikeres megszerzésének igen nagy értéket tulajdonítanak, amely a nők előmenetelének fontos és egyre tudatosabb eszköze. A tanúlással mintát adnak gyermekeiknek, alakíthatják az őket körülvevő világot, ezzel javíthatják munkakörülményüket, építhetik a karrierjüket, jövedelmüket pedig a pozíciójuk emelkedésével növelhetik.

Az iskolai vagy iskolán kívüli tanulmányok, illetve munkahelyi képzések idejét és tartalmát is jobbára az élet eseményei és szükségletei szervezték. Terveik megvalósítása összefonódott a tanúlással, amelyet középtávon rendre megkísérelnek megvalósítani. A munkahelyen felmerült gondok megoldását, a munkaköreik változását vagy a munkahelyváltást napjainkban is sokszor előtanulmányok vagy betanított tanfolyamok elvégzése kíséri. Kétharmaduk alkalmazott, egyharmaduk vezetőként dolgozik, akik a pozíciójukat és a „családi tűzhelyet” sok stresszel őrzik. A női vezetők értenek szervezetük és saját maguk menedzseléséhez, ezt nagy presztízsnak tekintik. A szervezeten belüli mozgásban nagyobb sikereket értek el, mint a munkahelyek közötti vándorlásban. Értenek ahhoz is, hogy kivívják a tiszteletet a környezetüktől, bár ez többnyire nem jár munkahelyi és családi feszültségek nélkül. A családi élet szervezésében ugyanúgy nagy rutinnal rendelkeznek, mint a munkakörük, munkakapcsolataik, a mindennapi munkamenet menedzselésében. Tanulási és diplomaszerezési motivációjukra különösen érvényes, hogy a meglévő alkalmazotti vagy középvezetői pozíciójuk megőrzését várták a tanulmányaik befejezésétől. A nők élethelyzetéből adódik szakmai munkájuk ideiglenes szüneteltetése vagy módosítása, ebben az élethelyzetben is megoldásokat hozott a tanulás. Az anyaság vállalása ma már sokuk életében tudatos építkezéssel, a tudástöke átgondolt akkumulációs törekvésével párosul. Sok tanítványunk az alapképzést követően munkába áll, majd az első vagy a második gyermek nevelésével párhuzamosan a gyás illetve a gyed mellett folytatja felsőfokú tanulmányait, vagy a végzettségükhöz kapcsolódó szakmai specializációt. Ismert az a gyakorlat is, amikor az alapképzésre ekkor teszik fel a master fokozat koronáját. Másoknak az új végzettség abban is segítséget és egyben új motivációt adott, hogy a szakmai elképzelésüket pontosítsák és felkészüljenek pályájuk módosítására. A 31 évnél idősebb korosztály már több éve dolgozik, így már nem pályakezdők, ők a vizsgált diplomások 80%-át alkotják. Többségük a munkában töltött éveik alatt járt egyetemre, vagy második diplomáját szerezte munka mellett, egy részük az államvizsgát követően egyben pályát is módosított. A leírtakat a következő idézetek támasztják alá:

- „Hát nem is tudnak állást biztosítani a frissen végzetteknek, de én úgy gondolom, én nagyon hiszek a változásnak abban a formájában, ahol tanulni kell. Tehát minél magasabb a végzettség, annál jobb az összetétel és jobban lehet a változásokat is megélni, mert minimum megérti az ember, hogy miért van rájuk szükség... A gyerekszülés után váltottam erre. Nem volt könnyű egyébként két kicsi gyerekkel ezt a folyamatszervezői

diplomát megszerezni. (55 éves nő, 2000. év személyügyi szervezői szakon végzett, ma hivatalvezető, Budapest);

- „Már abban a munkakörben dolgoztam az egyetemi évek alatt, amit tanultam. Új tartalmakkal töltöttem meg az eddigi ismereteimet... Másoddiploma volt nekem a FEFI-s, így szakmai tapasztalatom már volt, ezért a gyakorlathoz az elméletet gyorsabban átkonvertáltam. A FEFI-n tanultak ma is segítik a mindennapi szakmai munkámat.” (48 éves nő, PTE FEFI-n tanult 1997-2000. években, humán szervező, Budapesten él);
- „Művelődésszervezőként dolgoztam, tanári diplomával, és szükségesnek tűnt a szakirányú végzettség a szakmai munkámhoz, mert nem volt róla papírom. Szükségem volt a szakmai ismereteim korszerűsítésére, a tudásszintem emelésére, hogy professzionális elismertséget kaphassak.“. (39 éves, nő, 2000. évben diplomázott, művelődésszervező szakon, Budapesten él);
- „Szakpárt kerestem a meglévő tanulmányaim mellé, így találtam rá a humán tudományokra. Elméleti és gyakorlati ismeretek motiváltak, amelyeket a mindennapi munkám során hasznosíthatok. Nem csalódtam.” (46 éves nő, 2001. években, humán szervező szakon diplomázott, Kaposváron él);
- „Elsősorban a munkámhoz kapcsolódóan volt szükségem a tudás megszerzésére és mivel ezeket az ismereteket sikeresen fel tudtam használni, ezért a munkaköröm nem változott, csak vezetői beosztásban végzem a tevékenységet, amelyet szeretek. Mivel az egyetemen megtanítottak a megfelelő vezetői ismeretekre, ezért váltam alkalmassá arra, hogy embereket vezessek és – amikor szükséges, oktassak.” (46 éves férfi, 2006-ben diplomázott, személyügyi szervező, Pécs).

A sodródó életpálya a harmadik diplomás csoport alapvető motivációs problémája. Minden korosztályban megtalálható a bizonytalan vagy változó motivációkkal élők, amelynek számtalan indoka lehet, így a munkaerő-piaci, az iskolai pályafutásban bekövetkezett változások, de az okok magánéleti válságból is fakadhatnak. Mindenképpen ide sorolhatóak azok az idősebb felnőttek is, akiket – legalábbis áttételesen – a gazdasági válság, a társadalmi-politikai környezet változása ösztönzött a tanulás megkezdésére, illetve folytatására. Szinte mindegyikükre jellemző az újrakezdés lehetőségének keresése, továbbá az is, hogy a tanulás kitüntetett szerepet kap az útkeresésben. A tudásuk és képzettségük gyarapításával, korszerűsítésével felkészülnek a várható magánéleti, piaci válságok megoldására. Erre utalnak a következő idézetek:

- „Amikor erre a szakra jelentkeztem, akkor még nem a jelenlegi munkahelyemen dolgoztam, hanem a médiában és készültem arra, hogy előbb-utóbb más területen próbálkozzam és az volt a tervem, hogy valamelyik kulturális városi intézményben szeretnék elhelyezkedni, de nem körvonalazódott semmilyen konkrétum, csak hát erre vágytam. És arra gondoltam, hogy ezt, amit itt tanulok, tudnám is hasznosítani, de ha nem sikerül a munkahelyváltás, akkor is olyasmivel foglalkozom, ami érdekel. Tehát, hogy mindenképpen előnyöm származik belőle.” (45 éves nő, 1999. évben, művelődésszervező szakon diplomázott, Győrben él);
- „Elsősorban az motivált a tanulásban, hogy viszonylag régen tanultam és ezért számítottam arra, hogy friss impulzusokat kapok, meg új, naprakész információkat mondjuk a kultúra világából. Ez az egyik tényező, a másik meg az, hogy olyan információkhoz, vagy ismeretekhez jutok, amit esetleg egy munkahelyváltás esetén tudok hasznosítani. (43 éves nő, 1997. évben, humán szervező szakon diplomázott, Mohácson él);
- „A diploma megszerzését követően elég nehezen tudtam elhelyezkedni, mert mindenhol gyakorlatot kértek. Emiatt az első munkahelyemen való kezdés és az ott töltött idő nagyon meghatározó volt számomra. Sokat tanultam a kollégáktól, itt szerettem meg igazán a szakmát. Megtanultam precízen, kitartóan dolgozni, egy nagyobb szervezet

működési mechanizmusait átlátni. A második munkahelyem szintén jelentős fordulópontnak számított, de itt inkább negatív tapasztalatokat szereztem. Ez egy nagy cég volt, túlhierarchizált szervezettel. Az egyes szinteken álló emberek közötti tudásbeli határok vékonyak voltak, ellenben az anyagi juttatásokban nagy különbségek mutatkoztak. ...A második munkahelyemen sok konfliktusban volt részem. Nehezen viseltem az önállóság hiányát, a személytelenséget is. A konfliktusokat nem tudtam megfelelően kezelni, ezért inkább eljöttem erről a munkahelyről. Igazából a szakma szeretete is megkérdőjeleződött bennem, hosszabb időre volt szükségem, hogy átgondoljam, akarok-e továbbra is ezen a területen dolgozni. Nagyon nehéz időszak volt, de végül úgy döntöttem, hogy maradok humánpolitikai területen.” (32 év nő, 1998. évben levelező tagozaton, humán szervező szakon diplomázott, Budapest);

- „A tudás megszerzése motivált, amely szélesebb látókör megszerzésének igényéből fakadt és szorított a talpon maradás kényszere is. Nem a pénz motivált, hanem az átmeneti időben a családom és a magam megélhetési biztonsága, mert ez a háttér fontos, mármint, hogy honnan indul, milyen értékeket visz magával. az ember.” (47 éves nő, 1999-ben diplomázott személyügyi szervező szakon, levelező tagozat, Budapest);
- „Külső körülményként említeném a mai helyzetet, azt, hogy milyen nehéz a pályakezdés ebben a művelődésszervező szakmában (is), hiszen a rendszerváltozáskor az önkormányzatok (a politika) ezt a munkakört törölte el elsőként. Ma pedig a hétköznapi viselkedési kultúrában érezzük is ennek hiányát... Meghatározó minden helyszínen a női szerep, a nők szerepe a társadalomban. A szerepek megváltozása általában ellentétes a hagyományos normákkal, értékekkel. ... A munkahelyeken elterjedt a vállalkozói létforma. Míg vállalkozóvá „kényszerítettek”, a vállalkozói szerepem nem egyezett a hagyományosan elvárt női szerepemmel. Megtartani a női mivoltomat (mert ebben igazán jól érzem magam), viszont a munkám során férfias teljesítményeket várnak tőlem, így hát igyekszem felzárkózni. Az egyetemen, a tanulásban ez nem játszik szerepet.” (46 éves nő, FEEFI 2003. főiskolai művelődésszervező, majd FEEFI 2005. művelődésszervező, egyetemi végzettség, Kaposváron él).

A sodródó életpályát a sűrű munkahelyváltás, időszakos munkanélküliség, hosszabb fizetetlen szabadságolások és pályamódosítás, vagy a szakma végleges elhagyása kíséri. A kutatás időpontjában pályamódosítást tervezők (15,9%) vagy újabb tanulást fontolók a motivációjukat azzal indokolták, hogy a munkahelyükön állandósultak a személyes problémáik, nehezen tudták összehangolni a megnövekedett munkahelyi terheket a családi kötelezettségeikkel, illetve voltak olyan egykori hallgatók is, akiknek a beosztása vagy a munkahelye a szervezeti átalakulások miatt veszélybe került. A pályamódosítási tervek indokai között szerepel a növekedő munkahelyi leterheltség, a kiegészítés, az újdonság és a szakmai, anyagi megbecsülés hiánya. A pályaelhagyás terveit a nők esetében az alacsony keresetek, a rossz munkakörülmények, és a felsőfokú végzettségnek nem megfelelő munka is magyarázza. A diplomásoknak szűk negyede válaszol e negatív jelenségekre tanulással. Sajnos a pályájukat és önmagukat keresők nem minden esetben jutnak el addig a felismerésig, hogy a tanulás személyiségfejlesztő hatása életstratégiájuk alakításában is jelentős változásokat hozhat. Akik a sodródásukban, vagy az egy helyben topogásban felismerték a tanulásban rejlő lehetőséget, azok reveláló hatásúan idézték fel a továbbtanulásról hozott döntéseiket:

- „Nagy fordulópontra volt az életemben, amikor elváltam a második férjemtől. S, hogy ennek a mélypontját átvészelve, úgy gondoltam kilábalni ebből a problémából, hogy elmentem a főiskolára. Tehát a tanulást választottam, minthogy siránkozzak otthon és nyalogassam a sebeimet. Ami aztán meghozta ezt a teljesen más életformát. Tehát onnantól kezdve az életem teljes mértékben megváltozott. A tanulást tartottam kiútnak, ez egyrészt lekötött, tehát, hogy van valami, amivel foglalkozom, és hogy... hogy

mondjam ez az iskola adott nekem egy olyan belső tartást és egy személyiség jellegű változást, hogy mi mindenre vagyok képes. Ez azért volt valószínű, mert életemben nem tanultam olyan jól, mint itt a főiskolán. Valamikor általános iskolai koromban még jeles voltam. A lényeg az, hogy a személyiségemben változtam meg.” (55 éves nő, 2000-ban személyügyi szervezői szakon végzett, jelenleg hivatalvezető, Budapesten él)

A képzés és a tanulás hallgatói értékelése

A diplomások alapvetően elégedetten nyilatkoztak a felsőfokú képzésről és annak személyi, technikai feltételeiről. A megkérdezettek az intézményben folyó oktatást ötfokú skálán több szempont alapján értékelték. A válaszok elemzésének eredményeként a szakmai munkával való elégedettség – 1,74 szórás mellett – átlag 3,8 pont volt, amely azt jelzi, hogy a kar oktatói és a hallgatókat segítő munkatársak is jó munkát végeztek, illetve optimális környezetet biztosítottak a hallgatóknak a tanuláshoz (6. táblázat).

6. táblázat: A kari képzés hallgatói értékelése 5 fokú skálán (N= 1247 fő)

A képzés és körülményeinek értékelése (5 fokú skálán)	Átlag
a képzés felépítése	3,3
a tudományos munkára való felkészítés	3,3
a szaktárgyi tartalmak	3,6
a tanultak gyakorlati felhasználhatósága	3,7
oktatási módszerek	3,9
az oktatók pedagógiai munkája	4,1
a tanárok és a hallgatók közötti légkör	4,3
a hallgatók között kialakult légkör	4,3

Az alkalmazott oktatási módszerekkel az 1995. év előtt diplomázottak elégedetlenebbeknek bizonyultak, mint a fiatalabb korosztályok. Ugyanakkor az oktatók pedagógiai munkájáról az 1995. után végeztek nagyobb elismeréssel szoltak. A szaktárgyi tartalmakkal és a képzés felépítésével való elégedetlenség az 1995. évek után, vagyis a legfiatalabb korosztályi csoportok körében a legnagyobb.

Több szempont alapján szintén 5 fokú Likert-skálán értékelték az oktatók munkáját, a képzést segítő eszközellátás színvonalát, valamint a hallgatók elhelyezését, ellátását biztosító infrastruktúrát. Alacsony szórásérték mellett az oktatók munkáját és a képzés feltételeit jóra értékelték a volt hallgatók (7. táblázat).

7. táblázat: A képzés személyi és eszközellátottságának értékelése (N= 1247 fő)

Egyetértés az alábbi kijelentésekkel (5 fokú skálán)	Átlag
Tanáraim többsége elismert oktató volt, akiktől sokat lehetett tanulni	5,00
A szakomon az oktatás színvonala kiváló volt	4,87
Az órákat rendszeresen és pontosan megtartották	4,32
Az oktatók megfelelően álltak hozzá a hallgatókhoz	4,72
A vizsgáztatás megfelelő korrektséggel folyt	4,76
A tanulmányokhoz szükséges jegyzetellátás megfelelő volt	4,04
A tanulmányi osztály munkáját jónak tartottam	4,26
A könyvtári ellátás megfelelő volt	5,00
A számítógépes ellátás megfelelő volt	4,38
A kollégiumi ellátás megfelelő volt	5,00
A sportolási lehetőségek megfelelőek voltak	5,00
A kulturális rendezvények megfelelőek voltak	5,00

A kari képzések feltételeivel láthatóan elégedettek a diplomások. Azonban a tanárok, a csoporttársak, a kar képzési tevékenységét kiszolgáló adminisztratív tanulmányi részlegnek a hallgatók segítségét támogató munkájáról eltérő vélemények fogalmazódtak meg.

Szembetűnő, hogy a válaszok mögött jelentős eltérések vannak a tanulói, illetve a hallgatói szerepfelfogással kapcsolatosan. A képzés értékelésének több kritikus pontja van, a legtöbbször előforduló probléma a gyakorlati képzés és elméleti képzés arányával, illetve konvertálhatóságával kapcsolatosan merült föl. Az interjúk szövegeiben két vonatkozásban is rendszeresen visszatért ez a probléma. A fiatalabb korosztály és a nappali tagozaton végzettek a képzés gyakorlat-orientáltságát szorgalmazták, ők az elhelyezkedésük egyik nehézségét a hiányzó munkatapasztalataikra vezették vissza. Nemcsak a képzés aránytalanságát és a gyakorlatok alacsony óraszámát hiányolták, kifogásolták az egyes, elméletben nem, vagy nehezen megtanulható tananyagelemeket, valamely készség gyakorlati bemutatásának elmaradását, többen az oktatók gyakorlati tapasztalatait és a konkrét munkakörre betanító tananyagot is hiátusként említették. A felnőtt tanulók többnyire az adott feladatra, a teljesítményre fókuszálnak, ezért az említett problémák olykor frusztrációhoz vezettek. Erre utalnak a következő szemelvények:

- „Nem előny, nem hátrány a diploma, sokszor nem a végzettség, csak a tapasztalat számít, ami viszont nehezen megszerezhető.” (51 éves nő, 1991. évben népművelő-földrajz tanár szakon, nappali tagozaton diplomázott, Budapesten él);
- „Nem a diploma számít, hanem sokkal inkább a korábbi munkahelyek és az ott megszerzett szakmai tapasztalatok, és személyiség. Szerintem egy állás megpályázásakor ez a legfontosabb, az, hogy a cég kultúrája, a cég első számú emberének a személyisége és a munkavállaló személyisége valamint a stratégia és ahhoz kapcsolódó/támogató HR munkájáról alkotott elképzelések mennyire vannak összhangban egymással. Ha ez az összhang megvan, akkor minden munka menni fog, viszont ha döcög, akkor a legjobb projekt is bukásra van ítélve.” (34 éves nő, 1999-ben végzett humánszervező szakon, levelező tagozaton, Budapesten él);
- „Az egyetemen zajló képzéseknek korszerűnek, a munkaerő-piaci igényeket rugalmasabban követőnek kellene lennie. Bár a képzés sokoldalú és magas műveltséget ad, de elméleti marad. Praktikus, munkavállalói szempontból lényeges elemeket kevésbé közvetít.” (30 éves nő, 2002-ben végzett művelődésszervező szakon, levelező tagozaton, Budapest);
- „A képzés nagyon tankönyvszagú, eszméletlenül teoretikus, s az is elavult, régi személyzeti gondolkodású. Az előadások, az órák, a tanárok nagyon messze állnak a tényleges HR-gyakorlattól! Sok volt a felesleges biflázás, látványos, de semmit sem nyújtó óra, amivel csak kitöltötték a képzési időt. Az egész képzés értelmetlenül fel volt fújva és el volt húzva. Nevetséges, de legtöbbit a közgáz órákból hasznosítottam. Itt nem tanulták meg a személyzeti tervet, nem láttak mintát karriertervre, teljesítmény értékelésre. Egy vállalati képzést sem tudtak volna a tanultak alapján megszervezni. Amikor kikerültem a nagybetűs életbe, akkor örültem, hogy tanári diplomám is van. (34 éves nő, 2000-ben végzett humánszervező szakon, levelező tagozaton, Budapesten lakik).

Az interjúkban előforduló vélemények szerint egyesek hiányolták a képzésben a meglévő munkatapasztalataik beépítésének esetlegességét. A hosszú munkaévekkel rendelkező levelező tagozatos, főként idősebb korosztályból azt sérelmezték, hogy az oktatók nem reflektáltak meglévő, hozott tudásukra. Tanulói szerepüket úgy értékelték, hogy a meglévő munka- és élettapasztalataik, kognitív tudásuk megújítását, átrendezését várták. Értékként tételezték az életútjuk során felhalmozott ismereteket, képességeiket, ám az egyetemi képzési logika nem akceptálta ezt a hozott értékvilágot. Hangsúlyozták, hogy e hiányosságok erősen személyfüggőek, vagyis a tanár habitusa és személyisége alapvetően meghatározta,

hogya a felnőtt tanulói szerepet hogyan értékeli, illetve a hallgatói igényekre miként reagál. Egy válaszadó erre a problémakörre így reagált:

- „Nehéz volt megértetni a tanárok többségével, hogy a hallgatók nagy része felnőtt és munka mellett tanul. Például a tanárok többsége nem vette figyelembe a bioritmusunkat.” (48 éves férfi, művelődésszervező szak, levelező tagozat, 1999. Budapesten lakik).

A felnőtt tanuló sajátossága az is, hogy mérlegel a képzési hibák megítélésében. Az órákon előadott témák problémás területeit, a nehezen elsajátítható tananyagot, így az elmélet és gyakorlat aránytalanságát nehézségként élték meg, de utólagos visszatekintéssel már nem látják akkora gondnak a korábbi képzési helyzetet. Sok esetben képesek voltak a problémákat előnyükre fordítani. A megoldott problémahelyzeteket nem kudarcként, illetve nem a képzés feloldhatatlan deficitjeként tárolták el emlékezetükbe, hanem olyan adaptálandó, megoldást kereső attitűdökkel viszonyultak a helyzethez, amely képesség nem csupán a tanulói szerepkörükbe, hanem felnőtt személyiségükbe is értéként épült be. A képzés problémáira, a hiányosságokra ma is emlékeznek, ám a negatív helyzetek értékeléséből jobbra az maradt meg bennük, hogy megoldották a képzés nehézségéből adódó élethelyzetet. Erre utalnak az alábbi idézetek:

- „A képzés tematikája alapvetően nem volt rossz, hiszen maga a szakirány is széleskörű ismereteket igényel, de nagyban hiányoltam a valós „terepmunka” bemutatását, a tanultak gyakorlati alkalmazásának megismertetését. ... Például abszolút nem volt átjárható a nappali–levelező képzés, illetve csak egy irányba. ... Persze ismerünk kivételeket, de ott sem a jó tanulmányi eredmény volt a mozgató rugó.” (35 éves férfi, művelődésszervező, levelező tagozat, 1999. Pécsen él);
- „Amit kaptam, annak a 90%-át használom, a maradék 10%-ot mindig adaptálom a helyi viszonyokra, körülményekre, időkre.” (48 éves férfi, Művelődésszervező szak, levelező tagozat, 1999. Budapesten lakik);
- „Elég sok ismeretem volt a szakmáról és a szakról, mivel választott szakomhoz kapcsolódó munkakörben dolgoztam és középfokú végzettségeim is kapcsolódnak hozzá. ... Már dolgoztam, mikor elkezdtem a diploma megszerzését. Teljes mértékben kapcsolódott a tananyag a munkámhoz, mivel munkaügyi központban dolgoztam. ... Tartalmilag jól volt felépítve a tananyag, nagyon sok dolgot fel tudok használni a megszerzett tudásból a mindennapi életben és a munkámban. Bár voltak olyan tantárgyak is, amiket én feleslegesnek tartottam a szakomon, mivel abból semmit nem tudok felhasználni munkámban, ilyen volt például a művelődéstörténet tantárgy.” (45 éves férfi Humánszervező szak, levelező tagozat, 1995. Kecskeméten lakik).

A felnőtt tanuló őrzi autonómiáját, ami a teljesítménye tervezésében, önrendelkezése védelmében, az ideje önálló tervezési igényében is megnyilvánul. Erről az önállóságról nehezen mondanak le a felnőttek. Ehhez viszonyítva a képzés rugalmatlan, a hallgatói igényekre nehezen reagál. A tananyag, a vizsgakövetelmények, a feldolgozandó szakirodalom túlméretezett, ami a mindennapi életben időzavarhoz, feszültséghez, fáradtsághoz vezet. Ezek a kellemtelenségek a felnőtt tanulás negatív hozadékai voltak, amire sem az oktatási program, sem az érdekérvényesítő szervezetek nem reagáltak. Erről a megkérdezettek így szóltak:

- „Néhány tantárgynál a tananyag és az ajánlott irodalom teljesíthetetlenül soknak tűnt a munka mellett. A legtöbb előadás viszont nagyon jó volt. érthetővé tette az anyagot... (50 éves nő, művelődésszervező, levelező tagozat, 2002. Pécsen él);
- „Sok időt elvitt a tanulás, amit a gyerekemmel kellett volna tölteni, ami nagy tanulság. Azok az idők hiányoznak, próbálok bepótolni. Azt mondom mindenkinek, hogy tanuljon nappalin.” (43éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 2003. Pécsen lakik).

A család és a munkahely nem minden esetben támogatta a tanuló felnőtt és munkatárs tanulását. A konzultációk és vizsgák több napot is igénybe vettek, amelyek szabadidős feltevéleit számos esetben akadályozta a munkáltató. A felnőtt tanulónak a konfliktussal terhelt szituációkban a feladata teljesítése érdekében bizonyosságot kellett adnia megküzdési képességéről, kompromisszum-képességéről és kitartásáról. A társas-kapcsolatok, a magánélet, a baráti viszonyok, de a munkatársi kapcsolatok is számos feszültséggel terhelődtek a szabadságok kivétele, az otthoni és munkahelyi feladatoktól való rendszeres távolmaradás miatt. Természetesen az élet hozadékaként ezek a konfliktusok is a mérleg egyik serpenyőjébe kerültek akkor, amikor a felnőtt tanulói szerepet és annak eredményeit értékelték a diplomások:

- „Nagyon szívesen járnék továbbképzésekre, de a munkahelyem nem támogatja a szakmai képzéseket, sem anyagilag, sem munkaidő kedvezményel.” (35 éves nő, személyügyi szervező szak, levelező tagozat, 1998. Budapesten lakik);
- „Minden értelemben a saját magam erőforrásait használtam. Az idő a legkritikusabb a munka melletti tanulásban. A kapcsolatok hiányát, a barátok, a család eltávolodását megszenvedtem.” (47 éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 1999. Budapesten él);
- „Szerettem volna egy PhD-t, egy nemzetközi doktorandusit, „A gazdasági, társadalmi aktivitás területi és környezeti problémái”, címmel. Ez annyiban kapcsolódik az egészségüghöz, hogy regionális szinten milyen típusú intézményrendszerek vannak. Miért van rájuk szükség, vagy miért nincs rájuk szükség? Igazán nem tudta lekötni a figyelmet. A három évet azért becsülettel elvégeztem, de ez mellett nyelvvizsgát is kellett volna tenni, és publikálni. Nem akarom megbántani a konzulensem, de úgy kezelte, hogy nem igen várt tőlem sokat, így ez lóg a levegőbe. Meg ez már sok volt, kellett egy kicsit pihenni. Itthon is vita volt, hogy mi a csudának kell ezt nekem tenni. A munkahelyem sem támogatta.” (55 éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 1997. Pécsen él);
- „Amikor 1994-ben a FEEFI-re felvettek, nekem ez olyan óriási dolog volt. 40 valahány évesen bejutottam egy egyetemre, amit 20 éves koromban elképzelni sem tudtam, mert annyira alul értékeltem saját magam. ... Ahhoz, hogy a FEEFI-n elvégezzem ezt a szakot, a velem született dac és konokság segített. Már csak azért is! Sokszor megyek a saját fejem után! Olyan belső késztetésem volt, hogy ezt meg kell csinálnom, meg kell mutatnom! Negatív megjegyzés volt anyám részéről, hogy többet várt tőlem! Valahol Ő is segíthetett volna önbecsülésemben, korábban megszerezhettem volna a diplomát, nem 40-valahány évesen!” (55 éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 1997. Pécsen lakik);
- „A munkahelyemen szabadságot kellett kivennem az iskolában eltöltött napokra. A tanulással kapcsolatos kiadásaimat az úgynevezett ruha-pénzemből fedeztem.” (57 éves nő, személyügyi szervező szak, levelező tagozat, 1999. Budapesten lakik);
- „Mai napig úgy vélem, hogy megérte a befektetett munka: komoly műveltséget, tudást adott az egyetem. De! A megszerzett szakmában megkereshető pénz és a diploma megszerzésére fordított magas összeg, a tanulásra fordított idő és energia nincs arányban. Sem közalkalmazottként, sem a versenyszférában nem keresek megfelelően.” (30 éves nő, művelődésszervező, levelező tagozat, 2002. Pécsen él).

A nappali tagozatosok többet vannak együtt az évfolyamtársaikkal, mégsem jelenik meg a csoportmunka, a barátkozás, a tanulás vagy szabadidő közösségi élménye a felsorolt értékek között. Az idősebb tanuló felnőttek hasznosítják kapcsolataikat. Sokan hosszútávra szóló kapcsolati tőkét alapoztak meg társaik és oktatóik körében. Ők a képzés technikai hiányosságait szociális kompetenciáik aktivizálásával pótolták. Az internet és az e-learning korszak előtt a vidéki kisvárosokban élők nehezen szerezték be szakkönyveiket. A modern sokszorosítási megoldások akkor még ismeretlenek voltak, ám csoportban tanulással, a

jegyzetek, a könyvek kölcsönös átadásával felkészültek a vizsgáikra. A felnőtt tanulók egymás közti kapcsolatai erősebbnek bizonyulnak, mint a fiatalabb korosztály kortárs kötődései. Gyakran találkoznak ma is, erős barátságok, életre szóló társkapcsolatok, szakmai és emberi elköteleződések köttettek az idősebb korosztály körében. Erre utalnak a következő szemelvények:

- „Fő szempontjaim a képzésben a teljesítmény-orientáció, a szakmaiság, valamint a kapcsolataim bővülése volt, amelyet az egyetem után is hasznosítottam.” (40 éves férfi, művelődésszervező, levelező tagozat, 2003. Pécsen él);
- „Vizsgákra való felkészülés munka mellett. Intenzív tanulás, kevés alvás. Órai jegyzetek, tételek, bizonyos könyvek csak jól szervezett csapatmunkával voltak elérhetőek (egyik osztálytársam megkapta és úgy sokszorosítottuk)” (32 éves nő, személyügyi szervező szak, levelező tagozat, 2000. Budapesten lakik);
- „Munkahelyem nem támogatta tanulmányaimat, szabadsággal kellett megoldanom az előadások látogatását és a vizsgaidőszakot is. Többször előfordult, hogy nem tudtam elmenni az előadásokra, ilyen esetekben társaim segítségére szorultam, általában diktafonnal készített felvételeket kértem kölcsön, hogy elkerüljem a lemaradást. .... Volt rá alkalom, amikor egyetemi csoporttársam keresett fel állásajánlattal.” (35 éves nő, személyügyi szervező szak, levelező tagozat, 1998. Budapesten lakik)

A válaszadók a képzésről megfogalmazott önreflexióikban különféle szinten ragadták meg a tanuló szerepük és tanulási tapasztalataik értékelését. Az egyetemre és az életükre visszatekintő értékelésükben a tanulásnak különleges jelentőséget tulajdonítottak, amelynek nagy szerepe volt az egész életútjuk alakításában. A tanulást és a tanulással megszerzett kompetenciáikat nemcsak hasznossági elv alapján, a munkaerőpiacon konvertálható értéként fogták fel, hanem a tanulói szerepükben és a tanulásban rejlő lehetőséget a személyiségük épüléseként és a mindennapi életben való boldogulás lehetőségeként kezelték. Ebben a szerepükben a tanulást örömforrásként, a tanulmányi eredményeiket az önbizalmuk növelésének, a felnőtt érlelődésük lehetőségeként értékelték.

A felnőtt tanulói szerepből adódó érettség tünt elő számos adatközlőnk megnyilvánulásából, akik a tanulás, a diploma hasznossági szemléletét átlépve a tanulásról szerzett mindennapi tapasztalataikat integrálva, sokszor meta-szintű megfogalmazását adták a tanulás jelentőségének. Úgy tűnik, hogy az idősebb korosztály felnőtt tanulói szerepe – az egyéni sajátosságoktól eltekintve – holisztikusabb, vélhetően azért, mert megérleltebb életszemléletből fakad. A megnyilatkozások egyes élethelyzetek értékeléséhez köthetőek, de többnyire a jövőjük tervezésében, továbbá a gyermekeik, unokáik most formálódó életútja kapcsán merült fel a tanulás jelentősége. A diplomások életervében fontos helyen áll a tanulás és a gyermekeik oktatása is:

- „Sokat gondolkodunk ezen, hogy hogyan tudnánk őket felkészíteni az életre, a nagy betűs életre. A gyerekeket a nyelv és a művészeti oktatás fele szeretném irányítani, mert ez sokkal jobban fejleszti képességeiket. A nyelvtudás mára nélkülözhetetlen. Akár külföldön is tanulhatnának angolul. Mindezek mellett a férjem is szeretne angolt tanulni velem együtt.” (36 éves nő, művelődésszervező, levelező tagozat, 2003. Szigetszentmiklóson él);
- „További családi tervek, a nagyobbik fiam már második szakot végzi az egyetemen, ő a diploma megszerzése előtt áll. Kisebbik fiam először az érettségire, majd az egyetemi diploma megszerzése készül, ezáltal a mi családjunkban mindenki diplomás lesz. Megfelelő motivációt jelentett a gyermekeim számára, az, hogy látták a szüleiken, hogy munka mellett szerezték meg a diplomáikat.” (46 éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 2006. Dombóváron lakik);

- „Egyelőre nem tervezek, a jelenlegi élethelyzetemben nem ez az elsődleges. Ha valamit tanulni szeretnék, akkor az elsősorban a nyelv, hisz úgy érzem, hogy a közgazdász és HR diplomámmal elég jól állok a munkaerőpiacon, de nincs stabil nyelvtudásom. Tudok angolul, németül és oroszul, de egyiket sem tökéletesen, nem tudnék például tárgyalni egyiken sem.” (32 éves nő, humánszervező szak, levelező tagozat, 2001. Lajosmizsén él)

A mindennapokban hasznosítható képzési tartalmak

Az oktatási folyamatban elsajátított tudás mérésének lehetőségeiről komoly módszertani irodalom halmozódott fel, és ezzel párhuzamosan számos vita alakult ki a nemzetközi és hazai szakirodalomban. A diplomások a képzésben szerzett tudásról több szintű nyelvi megfogalmazással nyilatkoztak. A tanulásról szóló tudományos megközelítések pontos diszciplináris lehatárolásától és nyelvezetétől meglehetősen távol esik a megkérdezettek fogalomhasználata. Láthatóan igen sokféle kifejezést, fogalmat használtak a konvertálható tudásuk leírására. A kép természeténél fogva torzít, hiszen több évtizeddel a tanulmányokat követően nem várható olyan taxonómia az egykori hallgatóinktól, amely a kutató számára elméleti megalapozottsággal átemelhető a vizsgálati eredmények sorába. Nemcsak a nyelvi megfogalmazások mássága, hanem a megszerzett tudásukról megfogalmazott tartalmak kontextusára is illik a színes, sokféle megfogalmazás. Az élethelyzet, az aktuális sorskérdések, továbbá a munkahelyi gondokra váró megoldások, a karrierút sikerei vagy kudarcai mind-mind befolyásolják és módosítják az elmúlt tanulmányokról és azok konvertálhatóságáról alkotott képet, az értékelés szempontjait, és fókuszát. Egyesek a szaktudományok, a tantárgyak vagy egykori tananyagok témaköreivel, mások a megszerzett ismeretek hasznossága, illetve a mozgósítható kompetenciák körének beazonosításával körvonalazták az egyetemen megszerzett és jól alkalmazható tudáselemeket. A fogalomhasználattal kapcsolatos problémát árnyalja az a körülmény, hogy az iskolai tudásról korábban tanult tudományos, illetve a mindennapokban használt megfogalmazások, a terminológiák a vizsgált korosztályokban eltérőek. Az idősebb korosztály nagy valószínűséggel nem találkozhatott a mai tudományos kérdések középpontjában álló kompetencia-vitákkal. A korábbi pedagógiai, andragógiai, pszichológiai tanulmányaik során beépült és alkalmazott nyelvi kifejezésekkel közelítették meg a hasznosítható tudásuk kérdéskörét. Éppen ezért a kutatás során a köznapi nyelvhez közelebb álló szóhasználat alkalmazása bizonyult a legcélszerűbb megoldásnak, ezért kérdésünket a következő nyelvhasználattal fogalmaztuk meg: „Melyek azok az – intézményünkben szerzett – szakmai képességei, kompetenciái, amelyeket jól tudott hasznosítani munkája során?”

A válaszok nyelvi és tartalmi változatossága és sokfélesége miatt az adatok feldolgozására és az elemzések elvégzésére két módszertani megoldás merült fel. Egyrészt a kapott válaszoknak az alapkompenciákkal való beazonosításával számba vettük azt, hogy az egyes diplomás csoportokban a mindennapi munkájuk hasznosításának értékelésében mely képzési elemek előfordulási gyakorisága hangsúlyosabb. A kérdéskör vizsgálata során egy másik módszerrel, a Magyar Képesítési Keret Rendszer (a továbbiakban MKKR) deskriptorainak metodikai alapvetései szerint is megvizsgáltuk a diplomások által az egyetemi oktatási folyamatban elsajátított, valamint a munkájukban hasznosítható képzési tartalmak elemeit. Kétségtelen, hogy a képzési követelmények legújabb – ám a képzéstől számított időtől a legtávolabb eső – rendszerét a nemzetközi és hazai kutatók nem az elsajátított képzési tartalmak mérésére fejlesztették ki, hanem az oktatási rendszer különböző szintjeinek, illetve azok kimeneteli követelményeinek beazonosítására és tételes rögzítésére. Mit is mérünk? A metodikai eljárás alapját az a lehetőség kínálja fel, hogy mind az MKKR, mind pedig a hallgatók a hasznosítható tudás képzési kimeneti tartalmait veszik

alapul, így tehát azt vizsgálhatjuk, hogy a volt hallgatóink által elsajátított aktuális egyetemi követelmények miként hasznosultak a mindennapi életükben. Azt is rögzíthetjük, hogy a rendszeren alkalmazásával a vizsgálatunk megmutathatja, hogy a 35 év alatt oktatott tartalmak miként felelnek meg a jelenleg érvényes és legújabb képzési kimeneti követelményrendszernek. Módszertani kísérletünk során tehát éltünk azzal a lehetőséggel, hogy az KMMR szintjeiben elhelyezzük a deskriptorok – ismeret, képesség, attitűd, szakmai autonómia –, által leírt azon kimeneti tartalmakat, amelyeket a diplomások az elsajátított és hasznosítható tudásukként jelöltek meg.

Az elmúlt harminc évben az iskolai tudásról, az elsajátított képességek fogalmi köréről elterjedtebb – első körben az idősebb diplomások tapasztalataihoz és a tudásról alkotott fogalomhasználathoz közelebb álló – kompetencia-rendszert alkalmazva tipizáltuk a kérdőív kérdésre kapott válaszokat. Ennek megfelelően a képzésben elsajátított és mindennapi munkájukban alkalmazott tartalmakról érkezett információkat – a válaszok nagy változatossága, illetve erős szórása miatt – az alábbi, szűkítettebb kategóriák alkalmazásával dolgoztuk fel:

- az általános műveltség tudáselemei;
- a szaktudás és munkavégzés kompetenciái;
- a kommunikáció, kapcsolatépítés kompetenciái;
- a mindennapi életvitellel kapcsolatos kompetenciák (például számítógép használata, gépkocsivezetés).

A diplomások körében a leginkább hasznosíthatónak gondolt tudás- és kompetenciaelemek sorrendje élén az általános műveltség, majd a szaktudás és munkavégzéshez szükséges képességek, továbbá a kommunikáció, kapcsolatépítés, végül a kisebb arányban említett mindennapi életvitelhez köthető kompetenciák állnak (8. táblázat).

8. táblázat: A mindennapokban használható tudás (a megkérdezettek 69,3%-a alapján)

mindennapi tudás	13%
általános műveltség	15%
szaktudás és képességek	39%
kommunikáció, kapcsolatteremtés	33%

Az egyes rétegcsoportok tagjai eltérően rangsorolták az egyetemen elsajátított tudás és képességelemek jelentőségét és a mindennapi életükben való konvertálhatóságát. A férfiakhoz képest a nők az egyetemi képzésben az általános műveltségük szintjének emelkedését és a tantárgyi tudásuk hasznosíthatóságát jobban értékelték. A férfiakhoz képest a nők nagyobb jelentőségűnek vélték a tanult szakmai kompetenciák hasznosítását, ettől remélve a jobb munkafajták elérését és a személyes mobilitási esélyeik javulását. A véleményalkotásban a nemek között megnyilvánuló különbségek egyik oka abban rejlik, hogy a diplomások között nagyobb arányban vannak azok, akik első lépéseiket tették meg az értelmiségi pályán, akiknek édesanyja általános iskolai végzettséggel vagy legfeljebb érettségivel rendelkezett, illetve fizikai munkát végzett. Kétségtelenül nehezebben érvényesülnek a nők a kisvárosi és vidéki munkaerőpiacon, mint az azonos végzettségű kortárs férfiak és ez a tudásszerkezetükről alkotott értékelésükben is érvényesül.

Eltérés mutatkozik a – legfeljebb 30 éves – fiatal pályakezdők által hasznosítható kompetenciák fontossági sorrendje, illetve az érettebb korban lévő, több éves munkatapasztalattal rendelkezők véleménye között is. A pályakezdők által hasznosítható kompetenciák sorrendjében felértékelődtek az egyetem által nyújtott konkrét munkavégzéshez kötődő tudáselemek. A tudás konvertálhatóságáról főként a végbizonyítványuk értéke, pontosabban

annak értékesíthetősége mentén alkottak véleményt. Másodsorban említették a mindennapi kompetenciák hasznosíthatóságát. A számítástechnikai és idegennyelvi ismereteik bizonyultak leginkább versenyképes tudásnak a munkaerőpiacon. A már nem pályakezdő egykori hallgatóink a felsőoktatási tanulmányaik során szerzett tudás- és képességelemek hasznosíthatóságát fordított sorrendbe rendezték el. Az idősebb diplomás csoport tagjai a leginkább mozgósítható tudáselemként az egyetemen elsajátított általános műveltségüket emelték ki. Másodsorban jelezték a munkavégzéshez kapcsolódó kompetenciák konvertálhatóságának előnyeit, így a konkrét szakmai ismeretek munkaköri szintű beváltásának jó lehetőségét, továbbá hasonlóan pozitívan értékelték az egyetemen elsajátított tanulási képességeik alkalmazhatóságát is. Végül a kommunikációs és a mindennapi tudáselemekkel kapcsolatos kompetenciák jelentőségét emelték ki a már nem pályakezdő diplomások.

A két korosztály – amelyek jelentős életformabeli különbséget mutatnak –, véleményében szemmel látható eltérések tapasztalhatóak. A fiatalabbak a tudásuk konvertálhatóságának mérlegelése során a megszerzett felsőfokú oklevél munkaerőpiaci értékét, annak versenyelőnyeit helyezték előtérbe. Az idősebb korosztály értékmezéjében az egyetemen elsajátított hasznosítható tudás kérdésköre más megítélést is kap. Számukra is fontos volt a diploma. Válaszaik azt tükrözik, hogy emlékezetük visszanyúlt az egyes tudáselemek, a tananyagok, az olvasott irodalmak részletességéig. Sokan több évtized távlatában az elsajátított tudáselemhez hozzákötötték azt a tanárt is, aki oktatta őket. Az egyetemen elsajátított tudás az idősebb korosztályban személyes attitűdökkel párosul, ez különösen abban jelenik meg, hogy a tanultakat személyiségüket gazdagító folyamatként, magát a tanulást pedig élményként rögzítették az emlékeik között.

Feltűnő jelenség, hogy a különböző korosztályoknak az elsajátított tudáselemek fontossági sorrendjéről alkotott eltérő véleménye mögött nem csupán a tudás társadalmi hasznosulásában bekövetkezett változással kell számolnunk. A korosztályok eltérő véleménye mögött vélhetően szocializációs különbségek is meghúzódhatnak. A 35 évvel ezelőtt egyetemi éveiket járók azt élték meg, hogy műveltségüket tankönyvek alapján, tananyagok elsajátításával szerezték meg, így ez a tananyagszerű tudás és elsajátító attitűd hozzátapadt a tudásról alkotott emlékképeikhez. Tény az is, hogy a korábban diplomázók bőségesen választhattak a munkahelyek között, illetve a mai fiatalok állandósult versenyhelyzetétől eltérően a felsőfokú oklevél védelmet nyújtott, így nem szorultak ki a munkahelyeikről. A diploma és az általa szerzett tudás egész életútjukra biztonságot nyújtott a munkaerőpiacon és egyben – különösen a nők körében – társadalmi mobilitási élményt és presztízsnövekedést eredményezett közvetlen környezetükben. Ebből adódóan a fiatalabb korosztályokhoz képest az idősebbeknek az egyetemen szerzett tudásuk konvertálhatóságának értékelési szempontjai kevésbé fonódtak össze a hasznosság alapú tudásértékeléssel. Közlelebbről vizsgálva a megszerzett tudás konvertálhatóságát, az interjúk a statisztikai információkat árnyalják:

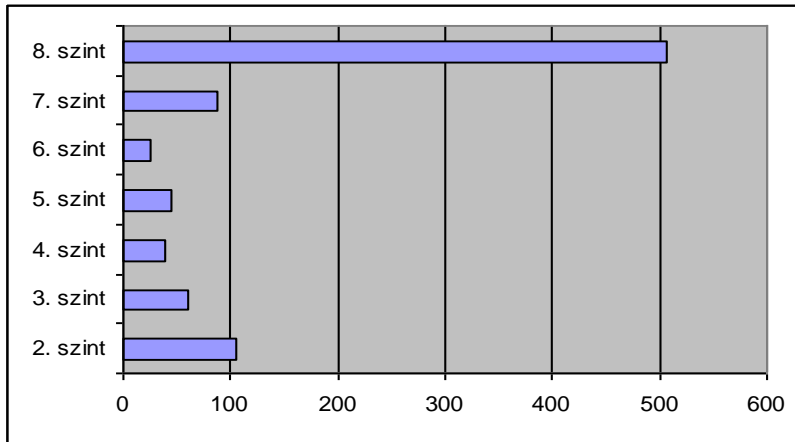
- „Olyan szinten naprakész volt, hogy a változásokat nyomon követték, amit fontosnak tartottam. A világ megértése, az eligazodás képessége volt a cél. A tudás magabiztossá tesz. Szerintem nagyon rossz, ha valaki nem érti, amit körülötte beszélnek. Ügyfelekkel foglalkozom naponta, ... jól tudom hasznosítani a FEEFI-n tanultakat. A tudásanyaggal maximálisan meg voltam elégedve, a tantárgyak egymásra épültek és átfedték egymást. Pozitívumként említeném meg a közgazdasági-pénzügyi alapokat, a kommunikáció különféle területeit, a pedagógia-andragógia elméletet, a jog, az informatika, a marketing, a vállalkozási ismeretek című tantárgyakat.” (46 éves nő, 2000-ben diplomázott, művelődésszervező, Kaposváron lakik);

- „Különösen hasznosnak véltem a szociológia, a pszichológiai, a kommunikáció, valamint a szakspecifikus tárgyak oktatását. Kevésbé szívesen emlékszem vissza a statisztika, illetve a mikro- és makro ökonómia tantárgyakra (annak ellenére, hogy az ott tanultakat a második diplomám megszerzése során is tudtam hasznosítani). Legpozitívabb vizsgaélményem a nyelvi egyetemi záróvizsgám spanyol nyelvből volt, valamint az államvizsga. Emberekkel foglalkozom, így a hasznos volt a munkaügyi területen megszerzett ismeretek is.” (32 éves nő, 2000-ben diplomázott, személyügyi szervező, Budapesten él);
- „A pszichológiát tudom legjobban használni, a munkahelyemen, 14 fő van az osztályon, ebből 12 nő. Ezeket a munkahelyi helyzeteket kell kezelni, ehhez a pszichológia segítségemre van.” (32 éves nő, 2000-ben diplomázott, személyügyi szervező, Budapesten él).

Vizsgálatunk adatelemző szakaszában az MKKR szintjeibe sorolt deskriptorokat kódutasításként alkalmazva az elsajátított tudás hasznosításáról szóló kijelentéseket 170 deskriptor szövegváltozattal hasonlítottuk össze. Az alkalmazott statisztikai eljárással a kapott válaszok 77,8%-a értékelhető volt.

Megvizsgáltuk, hogy a mindennapi életében hasznosítható, tanult tartalmakról kapott válaszok miként helyezkednek el az MKKR 8 megfelelő szintjén. Az érvényes válaszok igen nagy szórása mellett – az 1. szint kivételével –, az összes többi szinten megjelentek. Az egyes szintek között a deskriptorok/válaszok említési gyakoriságát tekintve jelentős nagyságrendi különbségek észlelhetők. Ez az eredmény várható volt, hiszen az MKKR alsó és középső szintjei az alapfokú és középfokú képzés kimeneti követelményeit rögzítik, ezért ezeken a szinteken kevés említést találtunk, ugyanis ezekre épülnek a felsőoktatás követelményrendszerét leíró deskriptorok felsőbb szintjei, ahol a kapott információk kisebb szórással jelentek meg (8. ábra). A 8. szinten találhatóak a leggyakrabban megfogalmazott, hasznosítható képzési tartalmak deskriptorai (506), ezt követi a 2. szint (106), illetve a 7. szint (88) deskriptorainak gyakorisági sorrendje (8. ábra).

A fentiek után a diplomások által megjelölt, hasznosítható képzési tartalmakat összevettük a tudástartamokat leíró deskriptorokkal. E vizsgálat eredményeként azt kaptuk, hogy a diplomások leginkább a tudás-típusú (korábbi terminológia szerint: ismeret-típusú) elemeket ítélték hasznosíthatónak, mert a válaszaik 50,0%-ában bukkannak fel ismeret-típusú megfogalmazások. A meghatározó gyakorisággal előforduló, tudás-típusú, hasznosítható képzési tartalmak az elméleti tárgyi tudással azonosíthatóak, amelyeket mindennapi nyelvi megfogalmazásukban a diplomások a műveltséggel, tantárgyi tudással, szakmai ismeretekkel nevesítettek. A hasznosítható elemek egyharmadának (34%-ának) deskriptorai *képesség-jellegűek*, azaz olyan motoros és kognitív készségek, amelyek konkrét tevékenységekben, cselekvésekben nyilvánulnak meg. A válaszokban megjelenő kijelentések 12%-a *attitűdnek* minősíthetőek, amelyek a tanuláshoz, a munkához, és az ezek során megnyilvánuló társas együttműködésekhez sorolhatóak. Az *egyéni önállóság* és *felelősségvállalás* deskriptoraihoz hasonló megfogalmazások a válaszoknak csupán 4%-ában fedezhetőek fel. (9. táblázat).

8. ábra. A „használható tudás” említéseinek száma MKKR-szintek szerinti bontásban

9. táblázat: A „használható tudás” említéseinek arányai
MKKR-deszkriptorok szerinti bontásban

attitűd	12%
autonómia, felelősségvállalás	4%
képesség	34%
tudás (ismeret)	50%

A használható tudással kapcsolatos válaszok a legnagyobb arányban az MKKR 8. szintjét érintették, amely a deklarált elvárások szerint:

- „a szakterület tárgykörében a tudás elmélyülés[ér]e és gazdagodás[ár]a, egy-egy résztémának a teljesség igényével történő kutatás[ár]a, új ismeretek, összefüggések feltárás[ár]a;
- a kutatásokhoz az ismeretszerzési és problémamegoldási módszerek kreatív alkalmazásának képesség[fejlesztésér]e, és új megközelítési módok kidolgozására irányul;
- jellemző viszonyulás[a] a szilárd szakmai elköteleződés, az új utak keresésére való elhivatottság állandósulása, és a kitarító munkavégzés szükségességének elfogadása;
- a szint az alkotó, kreatív önállóságot, a feladatvégzés során a kezdeményező, a vezető szerep (szükség esetén a vitapartneri szerep) felelősségének vállalását követeli meg.” (Falus Iván – Imre Anna – Kotschy Beáta 2010:12)

A fenti elvárásokhoz igazodóan azonosított, a 8. szintnek megfelelő válaszok legnagyobb arányban (74%) a tudás-típusú (ismeret-típusú) deskriptorhoz voltak sorolhatóak (10. táblázat). A legtöbb „hasznosítható tudás” az andragógia, a pszichológia, a közgazdaságtudomány, a szociológia és a pedagógia elméleti területeit érintette, illetve a személyügyi- és humánszervezés tantárgyi keretein belül hangozott el.

10. táblázat. A „használható tudás” említéseinek arányai
a 8. szinten, deskriptorok szerint

attitűd	9%
autonómia	5%
képesség	12%
tudás, ismeret	74%

A két elemzési módszer alkalmazásának tanulságaként megállapítható, hogy a felnőtt tanulók mindennapi munkában hasznosítható oktatási tartalmairól végzett elemzés során megjelenített deskriptorok gyakorisági sorrendje, illetve a szerzett tudáselemek típusa egy ponton feltűnő hasonlóságot mutatnak. A hallgatók válaszainak a hagyományosabb kompetencia-fogalomrendszer szerinti elemzése, illetve az adatoknak az MKKR deskriptoraival való megfeleltetésen alapuló vizsgálata szerint is elsődlegesen a tudás-típusú (ismeret-típusú), hasznosítható egyetemi képzési tartalmak sorolódnak előre a diplomások értékelésében.

Az elsajátított tudás egy része közvetlenül hasznosulhat a munkavállaló aktuális feladatvégzése során, más része – az adott kontextusban nem funkcionálva –, feleslegesnek tűnhet. A válaszadók egyharmada szerint ...”a munkahelyük nem hasznosította kellő módon a megszerzett kompetenciáikat.” Ezen belül a mindennapi tudás, illetve a személyes képességek egy részének kihasználatlanságát érzékelték a legtöbben (11. táblázat). A pályakezdők és nem pályakezdők egyaránt úgy ítélték meg, hogy kenyéradójuk tanulási képességüket a mindennapi munkában nem kellő mértékben hasznosította.

Az egyéni tudással kapcsolatban több válaszadó által tapasztalt munkahelyi közömböség ellenére viszonylag sokan úgy látták, hogy a képző intézményt érdemes ellátni olyan tanácsokkal, amelyek az esetleges hiátusokra irányíthatják az oktatók figyelmét. Ezek közül kiemelkedik az a javaslat-csokor, amely a hallgatók tanulni tudásának a megtanítására – a tanulás-módszertan programba vételére –, az értelmes, eredményes és hatékony tanulási folyamatok támogatására irányul (12. táblázat).

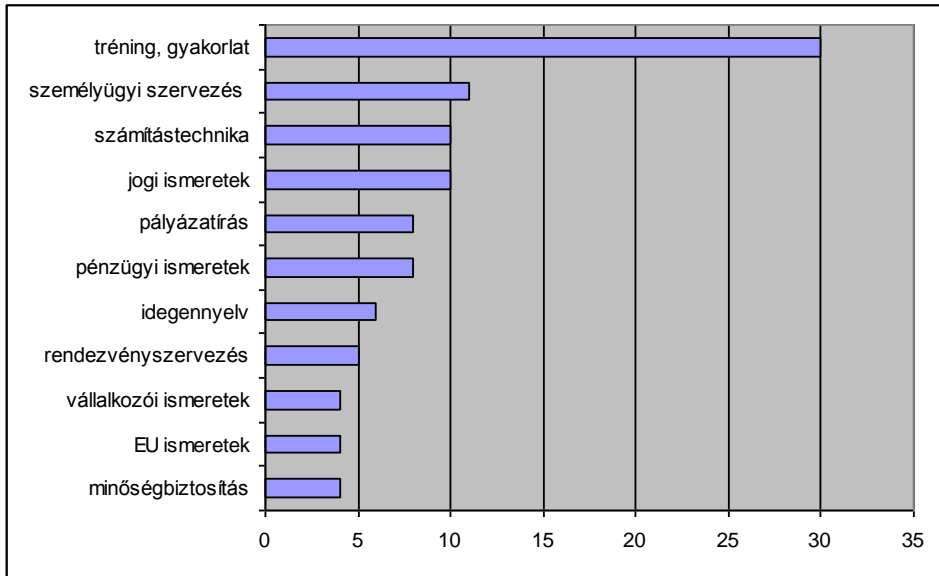
11. táblázat: *A munkahely által „fölöslegesnek tartott” tudástartalmak köre*

diploma	9%
mindennapi tudás	38%
műveltség	7%
személyes képességek	27%
vezetői képességek	19%

12. táblázat: *A képzésbe beépítésre javasolt tudástartalmak a válaszadók véleménye alapján*

mindennapi tudás	33%
szaktudás	6%
tanulás, tanulástámogatás	61%

A képzés megújítására és azokra a kompetenciaelemekre is javaslatot tettek, amelyekkel találkozni szeretnének a képzési tartalmak között, ilyenek a gyakorlati jellegű és tréning-kurzusok, a speciális szakmai ismeretek, az idegen nyelvek, valamint az informatika oktatása (13. ábra).

13. ábra. A képzésbe beépítendő ismeret- és tevékenységkörök (említések száma)

A felnőtt tanulók elhelyezkedése végzettségük tükrében

A felsőfokú oklevél átvételekor a felnőttek 55,3%-a nem a tanult szakmájában dolgozott, illetve többségük jelenlegi munkakörének szakmai tartalma sem egyezett meg a felsőfokú intézményben tanult képzési program szakmai jellegével. A jelentős eltérés mögött az egyéni élethelyzetekből és az eltérő egyetemi tanulmányi utakból fakadó indokok húzódnak meg. Más szakterületen dolgozott már a diploma megszerzése előtt 29%-uk, illetve nem talált munkát a végzett szakterületen 20,3%-uk.

Az idősebb korosztály esetében a népművelő szak és valamely tanári szak párosa azt eredményezte, hogy előszeretettel helyezkedte el a pedagóguspályán. A népművelő hivatás – főként vidéken – többnyire a másodállású tevékenységre, vagy a nyugdíjas évek aktivitására szorult ki. A középkorú diplomások – a 45 év feletti korosztály beszűkült mozgástere miatt – kevés munkahely között választhatnak. A munkatapasztalat és gyakorlati kompetenciák meglétének munkahelyi követelménye a pályakezdőket arra készíti, hogy az ágazatok és a területi munkaerőpiac széles választékából merítsenek és akár pályát is módosítsanak annak érdekében, hogy munkához jussanak. A munkahelyek szakmai jellege és a diploma szakiránya közötti eltérés jelensége már nem csupán a vidéki kis településeken, hanem az urbanizáltabb településeken is jelen van, szinte minden szakmai területen dolgozó diplomás csoportban megfigyelhető ez a jelenség (13. táblázat).

13. táblázat: Nem a befejezett szaknak megfelelő elhelyezkedés okai

Nem a szakmai végzettségnek megfelelő elhelyezkedés okai	%
más szakterületen dolgozott már a diploma megszerzése előtt	29,0
nem talál(t) munkát a végzettséggel	20,3
tapasztalatok hiányában nem vették fel végzett szakmájába	7,9
másik diplomája irányában helyezkedett el	6,5
a végzettség megszerzése előtt is kapcsolódó szakmában dolgozott	6,2
GYES-en van, családot alapított	5,5
jobb lehetőséghez jutott, mintha a FEEK-es diplomáját használná	3,0
csak a diplomáért járt a FEEK-re	3,2

tanult továbbra is, nem dolgozott	1,2
vállalkozásba fogott	2,2
egyéb	9,0
nem válaszolt	6,0
összes	100,0

A diplomások többsége rugalmasan viszonyul ehhez a jelenséghez. Képzettségüket, szakképesítéseiket és tanulási képességeiket többségük ma is lehetőségként éli meg, de vannak, akik deficitként tartják számon a tanultakhoz nem igazodó elhelyezkedésüket. Ugyanakkor számításba veendő tényként kezelik a munkaerő-piac beszűkülését, a rurális térségekben az állandósult munkanélküliséget és a megélhetés elnehezülését. Tény az is, hogy ezek a negatív körülmények főként a női karrier-utak alakulásában játszanak közre. Az itt említett diszkrepancia figyelembe vételét illusztrálja a következő idézet:

- „Mindenképpen előnyös nekem ez a plusz végzettség, hiszen, ha egyszer mégsem folytathatnám jelenlegi munkámat, segítene a továbblépésben. Nagyon sok olyan ismeretre tesz szert az ember, amit nem is tud mindig számba venni, hogy ez innen, az onnan van, de a háttértár benne van az emberben.” (52 éves férfi, 1994-ben 2003-ban humánszervező szakon, 2003. kulturális menedzser szakon végzett, jelenleg népművelő, Pécs)

Az egyetemet követő tanulási tervek és a tanulás motívumai

A diplomások a pályaalkításukban és a karrierépítésükben rendre újabb tanulási tervekkel számolnak. Az egyetemi tanulmányi utak és munkahelyi életpályák hosszabb-rövidebb ciklusú váltakozása mögött új és egyre újszerűbb tanulási motivációk húzódnak meg. Az interjúk egész életútra visszatekintő adatai azt tükrözik, hogy a tanulás az élettervek megvalósításának fontos kísérő eszközévé vált. A munka melletti tanuláshoz és a rendszeres munkahelyi továbbképzéshez fűződő beállítódások újszerű tőkebefektetésként is értelmezhetőek. A vizsgálat tapasztalatai szerint a tanulás beépült a diplomás nők életformájába, több mint egyharmaduknak az az életélménye, hogy munka mellett folytatott felsőfokú tanulmányaik révén sikerült a munkahelyüket és/vagy pozíciójukat megőrizniük. Kétségtelen az is, hogy ez az attitűd nem tűnik minden esetben autonóm döntésnek, mert sokszor a munkahelyváltásokat, az újabb beiskolázásukat egzisztenciális nyomásra, valamilyen külső körülmény hatására lépték meg. Ám az is megállapítható, hogy a tanulóévek, a munkát ideiglenesen szüneteltető gyés és gyed ideje alatti képzési erőfeszítéseik utólagos értékelései alapvetően pozitív véleményezést kaptak.

14. ábra: *Diplomaszerzést követő képzések számának alakulása*

1 képzés	26%
2 képzés	10%
3 képzés	5%
4. képzés	2%
5 képzés	1%
nem vett részt	56%

A diplomaszerzést követően 35%-uk részt vett valamilyen képzésben, legtöbben a munkájukhoz kapcsolódóan ültek újra és újra iskolapadba. Egy részük a munkahelyi képzéseken konkrét munkakör betöltéséhez kapcsolódó ismereteket sajátítottak el, vagy ezek elvégzésével korszerűsítették a meglévő tudásukat. Mások a PTE FEEK-en vagy további hazai felsőoktatási és középfokú közoktatási intézmény képzéseire jártak (14. táblázat).

A képzésekhez kötődő oklevelek és képesítések 31%-a új, középfokú szakképesítés, 35%-a szakképesítő oklevél, 25%-a konkrét munkakörre képesítő oklevél. (A megkérdé-

zettek 10%-ának a diploma utáni képzéséről nincs információnk.) A továbbtanulást megelőző elhatározásokról, a tanulás részletes motivációiról sajnos nincs az egyes képzésekhez köthető pontos adatunk. E körülményt mérlegelve felvetődik, hogy miként értékelhető a diplomaszerezést követő oktatási részvétel motivációs hátterét? A továbbképzéseket kiváltó motivációkról, konkrét okokról többet tudhatunk meg, amennyiben a képzés hatásait, pontosabban a tanulási formák befejezését követő megtapasztalt változásokat elemezzük. Erre vonatkozóan már részletes információk állnak rendelkezésünkre. E vizsgálati módszerrel – ugyan csupán áttételesen, de mégis – képet kaphatunk arról, hogy az egyetemi évek lezárását követően, a további képzési formák elvégzése előtt milyen céljaik lehettek, mi motiválta a diplomásokat az újabb tanulásra.

Az államvizsga óta befejezett különféle tanulmányok magasabb fizetést, új munkakört vagy magasabb beosztás elérését eredményezték. Megemlítették azt is, hogy a továbbképzéseik után a munkakörükben bekövetkezett változás könnyebb napi munkavégzést biztosított, vagy új foglalkozáshoz, esetleg új munkahelyhez segítette a diplomásokat. Napjainkban a felsőfokú oklevelük szakképesítését nem hasznosító nők kiterjedt tovább- és átképzési gyakorlata mögött az a szándék húzódik meg, hogy jobb munkahelyhez juthassanak. Ezek az oktatási formák konkrét munkaköri feladatokra képeznek, főként olyan betanító és átképző tanfolyamok, amelyek 2-3 hónapos rövid tanulási időre korlátozódnak. A pozitív változásokat a tanulás hatásaként értékelték.

A megkérdezettek 8,5%-a az adatfelvétel időpontjában is tanult, illetve 59,6%-uk további tanulmányok megkezdését tervezi. A tanulni vágyó nők aránya meghatározóan magas. Az alacsony nyelvi képességeket birtoklók egy része idegen nyelvi tudását pótolná (17,1%), vagy a gazdasági ismereteit bővítené (5,4%), mások a humán szakirányú tanulmányok elvégzését tervezik (3,8%), további elképzelések között szerepel a tudományos-, doktori tanulmányok megkezdése (5,5%), valamint újabb diploma megszerzése (3%). Az újabb egyetemi tanulmányokat tervezők 25%-a a FEEK-et választaná, ez pontosan 354 fő egykori hallgatónk.

Megkérdeztük egykori hallgatóinkat arról is, hogy „Tanácsolná-e hozzátartozójának a szakot?” Nem válaszolt valamely okból a kérdésünkre 4,4%-uk, azonban háromnegyed részük (75,5%) számos indokot sorolt fel emellett, hogy hozzátartozójának is ajánlaná a FEEK-en megismert képzéseket (15. táblázat).

15. táblázat. A szak ajánlása mellett és az ellen érvelők indokai

Ajánlaná a szakot		Nem ajánlaná a szakot	
Érvek	%	Érvek	%
Széleskörű ismereteket nyújt, jó tananyag	20,8	FEEK diplomának nincs rangja	13,3
Jók az oktatók, színvonalas előadások	15,8	Elméleti, nem elég gyakorlatias	10,0
Gyakorlatias, életszerű, felhasználható	5,5	A végzettségek társadalmilag nem elismertek	10,0
Továbbképzésre motivál, alapműveltséget ad	5,1	Önmagában kevés, további tanulmány kell	6,7
A tanultak fontosak az élet más területein is	4,4	Túl sok energiát követel	6,7
Szakmában elkötelezetteknek javasolná	4,8	Javasolná megszorítással	6,7
A felsőfokú végzettség megszerzéséért érte meg	3	A képzés a várhatónál kevésbé tartalmas	3,3
Jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít	10,3	Oktatók egy része gyengén tanít	3,3
Egyéb ok	24,7	Egyéb ok	10,0
Nem válaszolt	5,6	Nem válaszolt	30,0
Összesen	100	Összesen	100

Akik csalódtak a képzésben (19,6%), azok azt nem tanácsolnák az ismerőseiknek, hogy a PTE FEEK-re jelentkezzenek. Többek között azzal érvelnek, hogy véleményük szerint nincs rangja az oktatott szakoknak, hangsúlyosabb az oktatásban az elmélet, nem elég gyakorlatias a képzés, illetve úgy ítélik meg, hogy társadalmilag nem elismert a diploma által nyújtott végzettség.

Összegzés

A hetvenes évek óta a professzió tartalma jelentősen megváltozott. A kilencvenes évektől az egyes (népművelő, felnőttoktatás, humán erőforrás fejlesztés) szakmák meghatározóan a monolitikus állami irányításba ágyazottan és a művelődéspolitikának megfelelően formálódott. Ezt követő időszakban felerősödtek a piaci hatások, amelyre a képzés változatos specializációkkal válaszolt. A rendszerváltás és a privatizáció jelentős szerkezeti átalakulást eredményezett a gazdaságban, ennek nyomán az egyes ágazatok munkaerő-piacain a munkahelyek szerkezete is átrendeződött. A diplomások többsége az új struktúrában kezdte meg felnőtt életét és integrálódott a munka világába. Ebben az elbizonytalanodott társadalmi és gazdasági környezetben a diploma legnagyobb értéke az volt, hogy megtanította a diplomásokat a változásokhoz való alkalmazkodásra. A pályájuk elején vagy pályakezdőként munkahelyükön beilleszkedők, éppen családot alapítók úgy emlékeznek vissza egyetemi tanulmányaik megkezdésére, mint a középiskolai diákélet folytatására. A felsőfokú tanulmányaik megkezdése egyben a pályaválasztás első nagy lépése volt, amely szakmai és egzisztenciális várakozásokkal párosult. A tanulmányok elvégzésétől a nappali tagozatosok és a fiatalabb korosztály tagjai jól konvertálható diploma megszerzését várták, ez volt a tanulásuk fő motivációja. Az idősebb korosztály felnőtt tanuló is a végbizonyítvány megszerzésére fókuszáltak, de a diplomával kapcsolatos várakozásaik és a tanulási motivációik a fiatalabb társaikhoz képest szemmel látható eltérést mutattak. Meghatározó volt a tanulás ösztönzői között az a várakozásuk, hogy a munkahelyüket megtartsák, pozíciójukat erősítsék és középvezetői, felsővezetői beosztásukkal jövedelmük is emelkedjék. A megtanult tudás- (ismeret-) és képességtartalmakat a személyiségüket gazdagító értéknek, magát a tanulást pedig meghatározó élelményként vették be emlékezetükbe. A nők számára a tanulás motivációja nem csupán ismeretszerzésre buzdított, hanem olyan életstratégiát formáló tevékenység volt, amely tudatos eszközévé vált a jobb és könnyebb munkafajták, magasabb jövedelem és nagyobb biztonság, önállóság, öntudatosság elnyerésére.

A felnőtt tanulók által hasznosítható tudás tartalmáról és szerkezetéről összegezhető, hogy a diplomások a képzést folytató karon a legmagasabb követelményeket, vagyis az MKKR 7. illetve meghatározóan a 8. szint deskriptorainak megfelelő képzési követelményeket teljesítették. A kutatás adataiból az is kitűnt, hogy az évtizedek óta a munkaerőpiac különböző ágazataiban dolgozó szakemberek főként a tudás-típusú, illetve részben a képesség-típusú deskriptorok által azonosítható tartalmakat konvertálták a munkájukban. Az egyetemen elsajátítottak körében kevésbé voltak hasznosíthatóak, az attitűd, autonómia és felelősségvállalás tartalmak. További kutatás derítheti ki annak nyomait, hogy a képzésből hiányoztak-e ezek a képzési elemek, vagy újabb megközelítésekkel, más módszertani apparátussal érdemes-e vizsgálni e témában.

Az elsajátított kompetenciák, a tanuláshoz kötődő pozitív beállítódások még akkor is sikeres karrier-utakra terelte a diplomásokat, ha az szakmai váltásokkal, illetve területi mobilitással járt együtt. A felsőfokú végzettséggel rendelkező réteg alkalmazkodott a munkaerő-piaci és társadalmi változásokhoz. Jó mobilitási lehetőséget biztosított a FEEK-es diploma. Munkahelyi betagozódásuk növekedő munkahelyi beosztáshoz, javuló egzisztencia mellett a jövedelmük szolid emelkedéséhez vezetett. A diplomások a stabilabb helyzetű

középrétegbe tartoznak, akik jó képzettségbeli tartalékokkal, pozitív munka- és tanulási attitűdökkel rendelkeznek.

Irodalom

Falus Iván – Imre Anna – Kotschy Beáta: Az OKKR szintjei és szintleírásai.(Szintézis) TÁMOP-4.1.3-08/1-2008-0004 A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése, Budapest, 2010. 1-17. oldal (Kézirat)

Kocsis Mihály: Akkor és most. In.: 35 éves a pécsi kultúráközvetítés. Emlékek, dokumentumok, tanulmányok, Pécsi Tudományegyetem, FEEK, Pécs, 2010.ISBN 978-963-642-362-9. 83-112. oldalak

Magyar Képesítési Keretrendszer – előadás 2015. 02. 11. https://www.nive.hu/Downloads/Nemzeti_kepesitesi_bizottsag/DL.php?f=MKKR...Letöltés ideje: 2016 05 10.

Temesi József (szerk.): Az Országos képesítési keretrendszer kialakítása Magyarországon. (Nemzetközi háttér, elvi megfontolások, megvalósítási javaslatok), Szakértői összefoglaló anyag, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI), Budapest, 2011. ISBN 978-963-682-664-2

Szerzőink

AGÁRDI PÉTER (1946) dr., kandidátus, professor emeritus, művelődés- és irodalomtörténész, tanár, könyvtáros, szerkesztő. Tudományos, kulturális és politikai intézmények (MTA Irodalomtudományi Intézet, MSZMP pártközpont, Magyar Rádió) után, 1992 óta tanít a Pécsi Tudományegyetemen, 1998-tól habilitált egyetemi tanárként. Művelődéstörténeti, kultúraelméleti és -politikai, médiaismereti tantárgyak oktatója, 2000-től az informatikus könyvtáros szak felelőse, majd intézetigazgató. 2017-ig 25 könyv szerzője.

ARATÓ VILJA a PTE FEEK andragógia alapszakán tanult, a mesterképzést az egyetem és a Hochschule Zittau/Görlitz közös, Dual Post-Degree programja keretében kulturális mediáció, illetve Kultur und Management szakokon végezte el. Jelenleg a Pécsbányai Kulturális Egyesület munkatársaként a lakosok életminőségének javítását célzó projekteken dolgozik. Emellett MeseTérKép nevű csapatával a kortárs mese és a vizuális művészet játékos összehangolásán alapuló foglalkozásokat tart óvodás és alsó tagozatos gyerekeknek.

ASZTALOS GYULÁNE (Szulimán Ágnes Csilla) Dombóváron született, alapidiplomáját a PTE ÁJK igazságügyi szakügyintéző szakán, mesterképzetségét a PTE FEEK emberi erőforrás tanácsadó szakán szerezte meg. Jelenleg Kaposváron él és a Somogy Megyei Kormányhivatalban munkaügyi szakügyintézőként dolgozik.

BALOGH IMRE (1964) erdész, pedagógiai asszisztens, művelődésszervező, Somogy megye 1991-ben létre jött, első cigány érdekvédelmi szervezetének – a Dél-Somogyi Cigány Képviselők Szervezetének – alapító titkára, majd elnöke. Több felnőttképzési és közösségfejlesztő program megvalósításában működött együtt a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karral. Jelenleg az "Aktívan a tudásért" kiemelt projekt tanácsadó mentora.

BARÁT KORNÉLIA az első andragógia évfolyamon végezte el alapképzését, amely után az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet TÁMOP 4.1.3. számú, A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszerű fejlesztése című projektjében szakmai asszisztensként vett részt. A 2009-ben a PTE-n rendezett Országos Tudományos Diákköri Konferencián – Balázs Viktória társszerzőségével – különdíjat nyert. Dolgozott a FIPRESCI-nél, jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen filmelmélet, filmtörténet szakának végzős hallgatója.

BODÓ LÁSZLÓ (1945) Pécsen járt gimnáziumba, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Kohómérnöki Karán szerzett diplomát. Diákként bekapcsolódott az egyetem lapjának munkájába, végzése után annak függetlenített szerkesztője lett. Elvégezte a MÚOSZ Bálint György Újságíró Iskoláját, később a Politikai Főiskola filozófia szakát. Dolgozott a győri Kisalföld, majd a pécsi Dunántúli Napló szerkesztőségében különféle beosztásokban egészen 1990-ig, annak privatizációjáig. A FEEK nyugdíjasa.

BOKOR BÉLA (1951) dr. PhD., népművelő-könyvtáros, közművelődési előadó, terület- és településfejlesztő tanár, idegenforgalmi menedzser, a PTE címzetes egyetemi tanára. Kutatási területe a kultúrák közvetítés, a település- és közösségfejlesztés, az önkormányzatosság, a regionalitás és a lokalitás összefüggéseinek elemzése. 30 éven át a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ igazgatója volt, a Baranya Megyei Értéktár Bizottság alelnöke, a Pécs-Baranyai Kulturális Szövetség alapítója és alelnöke, a Határokon Túli Magyarságért Alapítvány alapítója és elnöke.

CSEFALVAY ÁGNES, címzetes egyetemi docens, tanár, közoktatás vezető, vállalkozás-menedzser, andragógus, felnőttképzési szakértő, pszichodráma-asszisztens, coach. Magyar-történelem szakos tanári munkájáért, tantárgyi fejlesztéséért Oktatási Miniszteri elismerő oklevélben részesült (1989). A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara szakképzési osztályvezetője 2015-ig, 2011-től Kamarai tanácsos. 2015-től személyi fejlesztőként, valamint Uniós pályázatban szakképzési szakértőként dolgozik.

CSERNÉ ADERMANN GIZELLA az ELTE-n matematika szakos középiskolai tanári és pedagógia előadói diplomát szerzett. Pályáját a Pécsi Tanárképző Főiskolán kezdte, amelynek jogutód intézményeiben (JPTE, PTE) pedagógiai tárgyakat tanított, neveléstudományból kandidátusi fokozatot szerzett. A 90-es évek végétől fő oktatási profilja az andragógia. 2009-től a Dunaújvárosi Főiskolán (jelenleg Dunaújvárosi Egyetem), az andragógia és a pedagógiai mérés-értékelés szak szakfelelőseként folytatja tevékenységét.

CSUKA DALMA ILONA a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar informatikus könyvtáros alapképzésén majd mesterképzésén végzett. Harmadik diplomáját a kulturális mediáció mesterképzés szakon szerezte.

DOMOSZLAI EDIT táncművész, jelenleg a londoni Rambert Dance Company tagja. 2009-től 2014-ig a Pécsi Balett magántáncosa volt. 2012-ben a PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán andragógia alapszakon diplomázott, illetve az Erasmus-programnak köszönhetően a berlini Humboldt Egyetemen hallgatott fél évet. 2014-ben a kar mesterszakán emberi erőforrás tanácsadóként végzett. A PTE Tehetségkövete volt, illetve Egyetemi Kultúráért-díjban részesült. 2016 óta az angol CIPD szervezet tagja.

EGERVÁRI DÓRA dr. PhD, könyvtáros és művelődésszervező diplomáit 2009-ben a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán, doktori fokozatát 2015-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte irodalomtudomány és könyvtártudomány területén. Jelenleg a PTE KPVK egyetemi adjunktusa. Kutatási területei az információs műveltség fejlesztése, valamint a kompetenciafejlesztés lehetőségei online tanulási térben.

FARKAS ÉVA dr. habil, PhD, andragógus. 19 éve dolgozik a szakképzés, felnőttképzés és felsőoktatás különböző területein, mint oktató, kutató, szakértő, tantervfejlesztő, mentor. 2005-2009 között a PTE FEEK adjunktusa majd docense és a Szak- és Továbbképző Intézet igazgatója. 2009-től az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar egyetemi docense. 2013-ban a magyar felsőoktatás műhelyeiben folyó diáktudományos tevékenységet támogató eredményes munkájáért Mestertanár Aranyérem kitüntetésben részesült.

GÁBRIEL RÓBERT biológus, diplomáját a JATE-n szerezte. Kandidátusi majd akadémiai doktori címet szerzett az idegtudományi területen végzett munkásságával. Fialat diplomásként 5 évet töltött el neves külföldi egyetemeken vendégkutatóként. Négy alkalommal volt a PTE TTK dékánja, egy ciklusban pedig a PTE rektora. Tizenkét éve vezeti a PTE Biológia Doktori Iskoláját. Vezetésével eddig tízen szereztek PhD fokozatot. Nemzetközi tudományos közleményeinek száma mintegy 120, ezekre több mint 1500 független hivatkozást kapott.

GEORGE, TERRY: After a lifetime organising adult learning, mainly in London, (1973–2002), Terry George was honoured to be invited to teach at FEEK. For seven years in the institute for HRD he taught strategic aspects of human resource development to mixed groups of Hungarian & Erasmus students. Among others, his specialisms included Corporate Social Responsibility, Work/ Life Balance, Talent Management, etc. Using interactive, participative learning techniques and integrated new technologies.

GEORGE, TERRY szakmai életének meghatározó (1973-2002) részében – elsősorban Londonban, irányítói pozíciókban –, a felnőttképzés valamely területével foglalkozott. A FEEK vendégoktatójaként 1994-től működött, tiszteletbeli docens címmel tüntette ki az egyetem, 2003-ban a Pro Comitatu Baranya díjra érdemesítették. Több kurzust dolgozott ki, tanított a Corporate Social Responsibility, a tehetségmenedzsment, a Work/Life Balance területén, amelyek során új technológiák integrálásával interaktív módszereket alkalmazott.

GELENCSÉRNÉ FENYVESI JUDIT, alapképzettségét a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán informatikus könyvtárosként szerezte (2006-2009), majd a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karán informatikus könyvtáros mesterképzésen végzett (2014-2016). 2003-2015-ig a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet Pedagógiai Könyvtárában dolgozott, 2015. április 1-től az Oktatási Hivatal Pécsi Pedagógiai Oktatási Központjában könyvtáros, referens.

HÉJJ ANDREAS prof. dr. habil., PhD, egyetemi tanár, pszichológus. Fokozatait a Münchener Ludwig-Maximilians Egyetem Pszichológia és Neveléstudományi Karán szerezte, ahol rendkívüli egyetemi tanárként oktat. Egy-két félévet tanított Freiburg, Hildesheim, Passau, Quito, Zürich egyetemeken, 2000-től 2005-ig az olaszországi Bolzanoi Egyetem szerződéses professzora. 2006-tól a PTE FEEK oktatója. Az emberi erőforrás tanácsadó angol és magyar mesterszak felelőse, az Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola tőzstagja.

HUSZÁR ZOLTÁN (1960) dr. habil. Phd, magyar-történelem szakos tanár, új- és legújabbkori történelmi muzeológus. Diplomáit és tudományos minősítéseit a PTE-n szerezte. 1983-84-ben a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatóságán (BMMI) múzeumi népművelő, 1984-1990-ben a Mecseki Bányászati Múzeum muzeológusa, később vezetője. 1990-2006-ban a BMMI muzeológusa, főmuzeológusa, majd múzeumigazgatója. 1992-től a FEEFI meghívott előadója, később a PTE FEEK egyetemi docense, 2012-15 között intézetigazgatója.

KERESZTES ÉVA EMESE Erdélyben született, andragógus, diplomáját a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán, személyügyi szervező szakirányon szerezte meg. Jelenleg nyugdíjasként a „Tér – kultúra – intézmény – társadalom” témakörben eseményszervezői, kérdezőbiztos szerepeket lát el.

KISS-BALASSA MÓNIKA alapképzettségét a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának andragógia szakán, felnőttképzési szervező szakirányon szerezte meg. Ezt követően ugyanitt, a mesterképzésben okleveles andragógusként végzett. 2009-ben díjazottként szerepelt az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. 2009-2014 között oktatásszervezőként tevékenykedett, 2014 végétől szakképzési tanácsadóként dolgozik a Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparkamaránál.

KLEIN SÁNDOR pszichológus 1988-tól tanít a Pécsi Tudományegyetemen, jelenleg a FEEK professzor emeritusa. 1966-tól 16 éven át volt a Budapesti Műszaki Egyetem oktatója, majd 6 évig vezette a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Pszichológia Tanszékét. Többek között Dienes Zoltán és Carl Rogers tanítványának tartja magát. Számos munkapszichológiai könyv szerzője.

KLEISZ TERÉZ dr. Phd, szociológus-népművelő egyetemi docens. Hosszú oktatási tapasztalattal bír, 1983-tól oktat a Pécsi Tudományegyetemen, illetve a jogelődjein. Kutatási témái: a kultúrákövetítő és felnőttoktatási szakemberek professzionalizációja, az aktív állampolgári tagság, a demokráciára ösztönző informális és non-formális nevelési terek és

módszerek, a Tanuló város-tanuló régiók. A Kulturális Szemle és a Tudásmenedzsment folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, a Pécsi Közösségi Alapítvány kurátora.

KOCSIS JUDIT NÓRA (1980) nemzetközi kapcsolatok szakértő. Tanulmányai során részt vett a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara, valamint a német Görlitz/Zittau Főiskola által indított közös diploma programban, amelynek során mindkét intézmény mesterdiplomáját megszerezte. 2012 óta a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal Nemzetközi Együttműködési Főosztályának munkatársa, az Európai Unió Menekültügyi Ügynökségének nemzeti kapcsolattartója.

KOCSIS MIHÁLY (1946) dr., PhD, címzetes egyetemi tanár, mezőgazdász, tanító, tanár, filozófia-pedagógia előadó, oktatáskutató. 1976-tól 2008-ig Zsolnai József iskolakutató csoportjának tagja, az Oktatáskutató Intézet tudományos munkatársa (1986-1990), az Országos Közoktatási Intézet Pedagógusképzési Központjának igazgatója (1990-1995), az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Kutatási Központjának igazgatója (2008-2012), 1996-tól a Pécsi Tudományegyetem BTK, 2004-től a FEEK oktatója.

KOLTAI DÉNES (1947) prof. dr. habil., PhD, professor emeritus, a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar első dékánja. 1971-ben a Pécsi Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakán végzett, majd az ELTE BTK pedagógia szakán diplomázott, 1979-ben bölcsészdoktori, 1987-ben a neveléstudományok kandidátusa címet szerzett, 2003-ban habilitált. 1985-től a Pécsi Tanárképző Főiskola Közművelődési Szakcsoportját vezette, amely időközben tanszékké, majd intézetté, végül 2005-ben karrá alakult. Az MTA Pedagógiai Bizottság Andragógiai Albizottságának 19 éven keresztül volt az elnöke, 2008-ban a "The International Hall of Fame For Adult and Continuing Education" második magyarként tagjává választotta. Munkásságát Mestertanár címmel, Aranykatedra díjjal, Köztársasági Kiskeresztrel (Lovagkereszt), Köztársasági Tiszti Keresztrel, a Honvédelemért Első Osztályú Kitüntető Címmel ismerték el.

KOVÁCS EDINA, alapképzettségét a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Karán mérnök informatikusként szerezte, majd a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán informatikus könyvtáros mesterképzésen végzett. Tanulmányai során több alkalommal vett részt Tudományos Diákköri Konferencián, kutatásait adatbányászat témakörben folytatta, ezen belül több tudományterülettel is foglalkozott (bioinformatika, könyvtártudomány).

KRISZTIÁN BÉLA (1929) dr., PhD, címzetes egyetemi tanár, mérnök, szakpedagógus, szakíró. Tanulmányait a BME-n, az ELTE-n, a SZOT felsőfokú munka-védelmi képzésében és a PTE-n végezte. Kezdetben az ipari szakképzésben, a szervezés és vezetéstudomány területén, 1989-től a pécsi egyetemi képzésben tevékenykedett, az emberi erőforrásokkal foglalkozó szakok egyik alapítója. 1947-től szakíró, számos könyv, tanulmány szerzője. Többek között a Comenius, az Apáczai Csere János és az Eötvös József Díj kitüntetettje.

LÁSZLÓ ATTILA erdélyi magyar politikus. 2008-2012 között Kolozsvár alpolgármestere volt. 2012-től az RMDSZ Kolozs megyei szenátora.

MAGYAR MIKLÓS (1947) címzetes egyetemi adjunktus, életműdíjas főiskolai docens. Tanulmányai: PTF (1969-1973), ELTE TTK pedagógia-oktatástervező szaka (1979-1981). Egyetemi doktori cím: ELTE (1987). A CsVM PF (Kaposvár) Felnőttképzési és Távoktatási Alközpont vezetője (1992-1997), a CSVN PF Közművelődési Tanszékének vezetője (1997-2006). PhD program a Budapesti Műszaki Egyetemen (1999-2001). Távoktatási szakértő. Másfél évtizedig a JPTE-PTE FEEFI oktatója. Számos könyv, tanulmány szerzője.

MALATYINSZKI SZILÁRD, dr., PhD, főiskolai adjunktus, felnőttoktatási szakértő, szervezetfejlesztő, a Kodolányi János Főiskola orosházi székhelyének igazgatója. A PTE FEEFI-ben humán szervező, a FEEK-en felnőttoktatási szakértő végzettséget szerzett. Doktori fokozatát védte meg terület- és településfejlesztés témában védte meg. Az MTA SZAB Békés Megyei Tudományos Testületének tagja, oktatóként a szervezetfejlesztéssel és a felnőttképzéssel kapcsolatos tárgyakat oktat, felnőttképzési szakértői tevékenységet folytat.

MÁTRAI ZSUZSA az MTA doktora, professor emeritus, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar. 1978 és 1998 között az Országos Pedagógiai Intézet, majd az Oktatáskutató Intézet munkatársa, igazgatója, mb. főigazgatója. 2003 és 2006 között a Pécsi Tudományegyetem docense, egyetemi tanára, a FEEK Neveléstudományi Doktori Iskolájának igazgatója. 2006-tól a Pannon Egyetem, 2008-tól 2013-ig a Nyugat-magyarországi Egyetem egyetemi tanára, 2017-ig professor emeritusa. 2006 és 2008 között az MTA Pedagógiai Bizottságának elnöke.

MÉNES ANDRÁS (1964) MBA; PhD. A JPTE BTK-n személyügyi szervező, a JPTE FEEFI-n okl. humánszervezői diplomát szerzett. A Debreceni Egyetemen MBA diplomát kapott. A PhD. fokozatot a Szent István Egyetemen vette át. Kutatási területe: felnőttképzés, karriertervezés és teljesítményértékelés

MÉSZÁROSNÉ SZENTIRÁNYI ZITA könyvtáros, népművelő, magyar-népművelés szakos általános iskolai tanár, humán menedzser. Felsőfokú tanulmányait a Pécsi Tanárképző Főiskolán, majd annak jogutód intézményeiben végezte. 1989 szeptemberétől dolgozik a PTE FEEFI-n, később a FEEK-en oktatásszervezőként, illetve könyvtárosként. A Könyvtár- és Információtudományi Tanszék ügyvivő szakértőjeként a szakmai gyakorlatokat koordinálja és a tanszéki könyvtárat vezeti.

MINORICS TÜNDE (1961) dr. PhD., tanító, kézműves szakoktató, etnográfus, kulturális mediátor, a PTE KPVK egyetemi adjunktusa. Diplomáját a Debreceni Tudományegyetemen, doktori fokozatát 2012-ben a Pécsi Tudományegyetemen, a néprajz-kulturális antropológia területén szerezte. Kutatási területei a kulturális örökség, a helyi közösségek örökségalapú identitása, és ezek összefüggései a helyi tervezéssel, a kulturális és örökségturizmussal. A Határokön Túli Magyarságért Alapítvány művészeti vezetője, kiállítás- és rendezvényszervezője.

MOLNÁR MARIANNA tanító, andragógus, andragógus tanár, diplomáit a Kaposvári Tanítóképző Főiskolán és a PTE FEEK andragógia mesterszakán szerezte, ugyanítt az andragógus tanári oklevelet is megkapta. Jelenleg a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán a közoktatási vezető szakirányú továbbképzési szak hallgatója. Mindennapi szakmai tevékenységeiben meghatározó a segítő attitűd, a hátránykompenzálás és tehetőség gondozás, a mentorálás, a pályorientáció, illetve az esélyteremtés a tanulni szándékozók számára.

MOSCVICIOV LEONID Kovászna Megye Területfejlesztési Hivatalának a vezetője.

NAGY ANDOR (1991) 2012 és 2017 között volt a PTE FEEK, illetve a KPVK hallgatója, itt szerezte meg alapszakos, majd mesterszintű, informatikus könyvtáros diplomáját. Ez idő alatt számos hazai és külföldi konferencián vett részt előadóként, 2017-ben első helyezést ért el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Tanulmányai alatt a két fő kutatási területe az e-könyves DRM-technológiák, illetve az automatizált tartalomelemzés volt. 2016-tól az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.

NEMESKÉRI ZSOLT (1973) dr. habil., PhD., a PTE KTK és a Gál Ferenc Főiskola egyetemi docense, a PTE Munkatudományi és Foglalkozásegészségügyi Kiválósági Centrumának szakmai vezetője, a PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola törzstagja. Tudományos tevékenységét a regionális tudományok, a humán erőforrásokkal kapcsolatos kutatások, illetve a világgazdasági vonatkozások metszéspontjában fejti ki. A FEEK és jogelőd szervezeteinek oktatója 1998-tól, a kar dékánja 2012-2015 között.

NÉMETH BALÁZS dr. habil. PhD, egyetemi docens, az európai felnőttoktatási politika és az összehasonlító felnőttoktatás kutatója. Két európai szakmai szervezetben képviseli egyetemét (EUCEN, EAEA). Jelenleg a MELLearN – Felsőoktatási Hálózat az Életen Át Tartó Tanulásért – ügyvezető elnöke, az MTA Andragógiai Albizottság elnöke. Kutatási területe a felnőttoktatás és a politika kapcsolata, az európai felnőttoktatás intézményeinek és mozgalmainak 1790 és 1990 közötti története, valamint a tanuló városok-régiók evolúciója.

NÉMETH ÉVA BOGLÁRKA alapképzetségét a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának andragógia szakán szerezte meg, személyügyi szervező szakirányon. II. helyezést ért el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián (2009), témája: Család és / vagy karrier. Jelenleg a MAPI Magyar Fejlesztési Iroda Zrt. tanácsadójaként szervezetfejlesztéssel és tréningekkel, azaz felnőttképzéssel foglalkozik vállalati környezetben.

OROSZI SÁNDOR (1948.) A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett tanári oklevelet. A friss diplomával a Pécsi Kihelyezett Nappali Tagozaton kezdett oktatni. Végigjárta az egyetemi ranglétra lépcsőit, kandidátusi fokozatot szerzett, majd habilitált. 2004-ben váltott, átkerült a Közgazdaságtudományi Kar tanszékvezetői székéből a FEEK-re. 2013-ban – nyugdíjba vonulása előtt megkapta a professor emeritusi címet. A Kaposvári Egyetem GTK hívására szünetelteti nyugdíját, a Kar egyetemi tanáraként dolgozik.

PÁLMAI MIRANDELLA, alapképzetségét a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának andragógia szakán szerezte meg. A kar Társadalmi Befogadás Szakkollégiumának tagja. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának emberi erőforrás tanácsadó mesterszakos hallgatója.

PAPPNÉ MÉMETH MÁRTA pedagógus, pénzügyi és vállalkozási szakértő. Előbb a közigazgatásban utóbb vállalati körben tevékenykedett, majd a felnőttképzés szervezésébe kapcsolódott be. A DENORG Bt. ügyvezetője. Számos tanfolyam, rendezvény szervezője és kivitelezője. A JPTE együttműködésével teremtette meg az egyetem kecskeméti, kihelyezett tagozatát, amelyen három évet élt meg a személyügyi képzés és két éven át működött a művelődésszervezői képzés.

PELCZER DÓRA alapvégzettségét a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar jogutódján, andragógia szakon szerezte meg. Aktív tagja a Kar Társadalmi Befogadás Szakkollégiumának. Részt vett a XXXIII. Országos Diákköri Konferencián. Jelenleg a Kar emberi erőforrás tanácsadó mesterképzési szak hallgatója

REISZ TERÉZIA dr. habil. PhD, szociológus, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának egyetemi docenseként szociológiai és neveléstudományi tantárgyakat oktat. A karon működő andragógiai és pedagógiai kutatócsoportban a pedagógusjelöltek, az ifjúságsegítő és az andragógus hallgatók pályakövetését mérő kutatásokat végez. A Diáktámasz Alapítvány kuratóriumi elnökeként halmozottan hátrányos helyzetű, tehetséges fiatalok támogatását és mentorálását végzi.

RÓZSA RITA Vajdaságban született, alapszintű diplomáját a Szegedi Tudományegyetemen szerezte, a mesterképzést pedig a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának andragógia szakán végezte. Jelenleg oktatósszervezőként dolgozik Budapesten, doktori tanulmányait a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, politikatudományi doktori programjában folytatja, emellett 2012-től a Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezetének alelnöke.

SÁNDOR TÜNDE Erdélyben született, pedagógus, andragógus, képzettségét a Babes Bolyai Tudományegyetemen és a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán szerezte. Jelenleg pszicho-pedagógusként, iskolai tanácsadóként, felnőttoktatási szakemberként tevékenykedik, elsősorban a differenciált oktatás, a felzárkóztatás és tehetségápolás, a kiégés-prevenció és a pályaorientáció kérdéskörében.

SÁRI MIHÁLY prof. dr. habil. PHD, andragógus, magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár. Az Oklahoma University IACE Hall of Fame tagja. Kezdetben a KLTE oktatója, 1998-tól a PTE FEEFI tanszékvezetője, majd a FEEK intézetigazgatója. 2016-ig a Felnőttképzés Fejlesztéséért Közhasznú Egyesület elnöke. A „Die Geschichte der Erwachsenenbildung im Zentraleuropa” és két közép-európai nemzetközi konferenciasor magyarországi igazgatója. Az EJF rektorhelyetteseként vonult nyugdíjba.

SCHMIEDER RÉKA a PTE FEEK andragógia alapszakán végzett művelődésszervező szakirányon. A mesterképzésen belül – az Egyetem és a Hochschule Zittau/Görlitz közös, Dual Post-Degree programjának keretei között – elvégezte a kulturális mediáció, illetve a Kultur und Management szakokat. 2016-ban a németországi főiskola a „DAAD legjobb külföldi hallgatója” díjában részesítette. Jelenleg pr- és marketingreferensként dolgozik a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karán.

SCHÖN KLAUDIA a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának andragógia szakán szerezte első diplomáját. További tanulmányait ugyanitt, az emberi erőforrás tanácsadó szakon végezte. Diákévei alatt – demonstrátorként – aktív szerepet vállalt a kar életében, a napi feladatok megoldásában. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetemen dolgozik, feladatköre a bölcész szakos hallgatók támogatása.

SIPOS ANNA MAGDOLNA (1954-) dr., PhD, címzetes egyetemi tanár, könyvtáros, szakinformátor. Több mint 30 éven át gyakorló könyvtárasként és könyvtárigazgatóként dolgozott különböző típusú könyvtárakban. Mellette 20 éven át óraadó tanárként vett részt a könyvtárosok képzésében, továbbképzésében, továbbá tudományometriai jellegű előadásokat tartott doktori képzésekben. 2005 ősztől vezető oktatóként, később a Könyvtár- és Információtudományi Intézet igazgatójaként dolgozott a PTE FEEK-en.

SUBICZ RÓBERT kormányzati munkatárs, humánszervezői másoddiplomáját a Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetében szerezte. Úgy látja, hogy kormányzati tisztviselőként, a nemzetközi kapcsolatok területén, illetve több alkalommal az aktuális diplomáciai feladatait sikeresen ellátó szakemberként az egyetemen kapott felkészítésre is alapozhatta munkáját. Egyetemi indíttatásai további tanulmányokra és a tudományos minősítés megszerzésére inspirálják.

SUKI ANDRÁS művészeti vezető. A Rajkó Zenekar főprímása (1972-1982), a Budapest Táncegyüttes prímása (1982-1985), a 100 Tagú Cigányzenekar alapító tagja (1985), jelenleg a zenekar koncertmestere, a Rajkó Talentum Tánc- és Zeneművészeti Szakközépiskola zenekarának tanára, zenetagozat vezető (2005-2014), 2010-től a Rajkó Művészegyüttes művészeti vezetője. 2000-ben a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt kitüntetésben részesült. 2004-ben a PTE FEEFI művelődésszervező szakán szerzett főiskolai oklevelet.

SZAKONYI ÉVA 2007-2014 között a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar hallgatója, sportkommunikátor, andragógia alapképzési és emberi erőforrás tanácsadó mesterképzési szakokon szerzett diplomát. Jelenleg munkaerő-piaci mentorként megváltozott munkaképességű emberekkel és halmozottan hátrányos helyzetű ügyfelekkel foglalkozik.

SZÉCSEI DÁVID Pécsen született, alapidplomáját andragógiából, mesterképzését az emberi erőforrás tanácsadó szakon szerezte meg, mindkettőt a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán. Jelenleg Malajziában, Kuala Lumpurban él és egy tréningekkel foglalkozó globális cégnél dolgozik.

SZELLŐ JÁNOS címzetes egyetemi docens, magyar nyelv és irodalom szakos tanár, okleveles népművelő, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar Munkatudományi Kutatócsoportjának vezetője. Szakterülete: foglalkoztatáspolitikai, munkaerőpiaci, foglalkozási rehabilitáció, hátránykezelés, pályaorientáció. A kutatómunka mellett részt vesz különböző foglalkoztatást elősegítő, szakterületéhez kötődő nemzetközi és hazai projektek generálásában és végrehajtásában.

TANCSIK RICHÁRD (1987) Vajdaságban született, 2015-ben végzett a PTE FEEK andragógia mesterszakán. A tudományos diákkör tagjaként elsősorban a határon túli magyar közösségek és az aktív állampolgárság témakörében vizsgálódott. Munkahelyein kezdetben pályázatíróként, toborzási szakértőként, trénerként és képzésszervezőként dolgozott. Jelenleg Macedóniában, a Macedóniai Magyarok Teleház Szervezeténél van kiküldetésben, közösségsszervezőként és felnőtt-oktatóként segíti a kint élő magyar közösséget.

VÁMOSI TAMÁS dr. habil., PhD, okleveles humán szervező és okleveles andragógus, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának egyetemi docense. Diplomáit a PTE FEEFI-n szerezte, majd ugyanitt állt munkába. Kezdetben a FEEFI-n, később a FEEK-en oktatásszervező, tanulmányi osztályvezető, majd oktatási dékánhelyettes. Jelenleg a Felnőttképzési Központ vezetője.

VARGA KATALIN dr. habil., PhD, tanszékvezető egyetemi docens, könyvtárigazgató. 1986-tól könyvtárosként dolgozik, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum vezetője (2006-2017). Tanszékvezető egyetemi docensként oktat a Pécsi Tudományegyetem KPVK Könyvtár- és Információtudományi Tanszékén. Kutatási, fejlesztési tevékenysége több területre is kiterjed, jelenleg a középpontban az információs műveltség elméletének, módszertanának, valamint mérési-értékelési rendszerének, indikátorainak a kidolgozása áll.

VÁRNAGY ELEMÉR (1930) dr., Csc., címzetes egyetemi tanár. Oktató munkáját 1955-ben, tudományos kutató tevékenységét 1965-ben kezdte meg. Pedagógiát tanított a Pécsi Tudományegyetem Pedagógiai Tanszékén, majd 1994-ben – Európában elsőként – kiépítette a Zsámbéki Katolikus Főiskola Romológia Tanszékét, amelynek vezetője is volt. Nyugdíjba vonulása után is oktatott a fenti két felsőoktatási intézményben. 2001-ben Apáczai-Díjat kapott.

VÁRNAGY PÉTER (1967) dr. habil., PhD, tanszékvezető egyetemi docens, jogász, a PTE KPVK Kultúraelméleti és Történeti Tanszékének munkatársa. Oktató munkáját 1994-ben, a JPTE BTK Felnőttképzési és Közművelődési Tanszék tanársegédjeként kezdte, 1998-tól a PTE FEEFI adjunktusa, 2005-től 2012-ig a PTE FEEK dékánhelyettese, 2009-től 2012-ig a Kultúratudományi Intézet igazgatója. Kutatási területei: a kultúrára és az oktatásra ható normarendszerek vizsgálata, fejlesztési lehetőségek elemzése.

WALTERNÉ MÜLLER JUDIT magyar-történelem és német szakos tanár, művelődésszervező, a Janus Pannonius Múzeum igazgatóhelyettese. Kutatási témája: a „málenkij robot”, azaz a második világháború végén a polgári személyek kényszermunkára hurcolása a Szovjetunióba. Eredményeit több kiállítás és kiadvány foglalja össze. 2017. augusztus 20. alkalmából a GULAG-GUPVI Emlékév során az elhurcoltak történetének hiteles bemutatásáért Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült.

ZÁDORI IVÁN (1976), dr., PhD, okleveles közgazdász, okleveles humán szervező, egyetemi docens. 2000 és 2002 között az OTP Dél-dunántúli Régió Számviteli és Ellenőrzési Osztályán dolgozik elemző közgazdászként. 2002 őszétől tanít a FEEK-en. 2009 és 2015 között a PTE FEEK gazdasági és stratégiai fejlesztési dékánhelyettese, 2015-től a PTE KPVK külügyi és kapcsolati dékánhelyettese. Festményei több kiállításon szerepelnek sikeresen, képei hazai és külföldi magángyűjteményekben egyaránt megtalálhatóak.

ZALAY SZABOLCS dr. PhD., a Pécsi Leőwey Klára Gimnázium igazgatója. 1991-től 15 éven át az intézmény magyar szakos tanára volt, vezette a Labirintus színjátszó-kört, és szerkesztette a Hangulap című diákújságot. Ezt követően PTE FEEK oktatója, majd a Kultúráközvetítési és Közösségfejlesztési Tanszék vezetője lett, elsősorban művelődésfilozófiát oktatott, személyiségfejlesztő tréningeket vezetett. 2008-ban neveléstudományból doktorált. 2011-től ismét a Leőwey Klára Gimnázium a fő munkahelye.